

AKADEMIA

ΑΘΗΝΩΝ

40

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΑΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ
ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΣΧΙΣΜΑΤΟΣ

ΤΩΝ

ΡΑΣΚΟΛΝΙΚΩΝ

ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΙΝΩΝ ΑΙΡΕΣΕΩΝ

ΕΝ ΡΩΣΣΙΑΙ

ΕΡΑΝΙΣΘΕΙΣΑ ΕΠΙ ΤΟ ΣΥΝΟΠΤΙΚΩΤΕΡΟΝ

ΕΚ ΜΟΛΔΑΥΙΚΟΥ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΥ, ΣΥΝΤΑΧΘΕΝΤΟΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΒΑΣΕΙ

ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΡΩΣΣΙΚΩΝ ΠΗΓΩΝ

ΥΠΟ

Αρχιμ. ΓΕΡΜΑΝΟΥ ΑΦΘΟΝΙΔΟΥ Σινάτου.

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ,

1876.

ΕΤΥΠΩΣΕ

ΒΟΥΤΥΡΑ ΚΑΙ Σ/ος.

ΕΣΤ ΓΑΛΑΤΑ

ΟΔ. ΑΡΜΕΝ. ΕΚΚΛΗΣ. ΑΡΙΘ. 23.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ

ΤΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΩΣ

1910

ΠΑΡΑΚΟΛΛΗΛΙΚΟΝ

ΠΡΟΣΚΗΝΙΑ ΠΟΡΤΕ ΠΡΩΤΗ

ΕΝ ΠΡΩΤΗ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΕΝ ΚΟΜΗΤΗΛΙΟΥ ΠΟΡΤΕ

1910

ΕΚΔΟΣΗ

ΕΚΔΟΣΗ

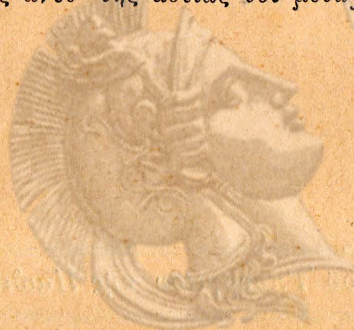

Ἄδεια τοῦ Ἐπουργείου τῆς Παιδείας.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Ἡ μετατύπωσις ἄνευ τῆς ἀδείας τοῦ μεταφραστοῦ καταδιώκεται
κατὰ τοὺς νόμους.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΤΟΙΣ ΕΝΤΕΡΕΟΜΕΝΟΙΣ.

Ἐπιχειρήσας τὴν μετάφρασιν τοῦ εἰς μολδαυικὴν γλῶσσαν δημοσιευθέντος τῷ 1871 πονήματος τοῦ σοφοῦ μολδαβοῦ ἀρχιερέως κ. Μελχισεδέκ ὑπὸ τὸν τίτλον «*LIPOVENISMUL adica Schismaticicii s'eu Rascolnicii, si Ereticii Rusesci*» (ΛΙΠΟΒΑΝΙΣΜΟΣ (1), τουτέστι Σχισματικοί, ἤτοι Ῥασκόλνικοι, καὶ Ῥώσσοι Αἰρετικοί), ἐνόμισα ὅτι ὤφειλον νὰ ἐπιφέρω τροποποιήσεις τινὰς ἐπὶ τοῦ πρωτοτύπου. Καὶ ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐθεώρησα καλὸν συνοψίζων ὅσον τὸ δυνατόν τὴν ὕλην τοῦ συγγράμματος ἀνευ βλάβης τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας νὰ περιλάβω ἐν ὀλίγοις τὰ διὰ μακροτέρων ἐκεῖ ἐκτεθειμένα, νὰ παραλείψω δὲ ὅλως πολλὰ κεφάλαια μερικωτέρου ἐνδιαφέροντος καὶ, οὕτως εἰπεῖν, τοπικοῦ διὰ τὴν Ῥουμανίαν. Ἀφ' ἑτέρου δὲ μοι ἐφάνη ἀπαραίτητον τὸ ν' ἀναπτύξω κατὰ τὸ ἐνὸν ἐξ ἄλλων πηγῶν καὶ βοηθημάτων καὶ ἐξακριβώσω τὸ ἱστορικὸν μέρος τοῦ συγγράμματος καὶ ἐκκλησιαστικὰ τινὰ γεγονότα οὐ πᾶνυ διηκριβωμένα, μέχρι τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ σχίσματος, εἰς ἃ ἔλαβον μέρος πᾶσαι αἱ τῆς Ἐφῶς Ἐκκλησίαι.

Ἡ ὀρθοσκευτικὴ κατάστασις χώρας ἀπεράντου, μεθ' ἧς συνδέει ἡμᾶς ἡ ταυτότης τῆς ὀρθοσκευείας, ἐστὶν ἀντικείμενον μεγίστου ἐνδιαφέροντος διὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν ἐν γένει, ἡ δὲ μελέτη καὶ λεπτομερὴς ἐξακριβωσις τῶν ἱστορικῶν περιστάσεων καὶ τῶν αἰτιῶν τὰ ὁποῖα συνέτρεξαν εἰς τὴν γέννησιν, ἀνάπτυξιν καὶ παγίω-

(1) Ἐκ τοῦ Λιποβάν (§ 14), ὡς καλοῦσιν ἐν Ῥουμανίᾳ τοὺς Ῥασκόλνικους· ὁ συγγραφεὺς, πλάσας τὴν λέξιν, μεταχειρίζεται αὐτὴν ἐνταῦθα ὑπὸ εὐρύτεραν σημασίαν, σημαίνων τὸ σύνολον τῶν σχισματικῶν καὶ αἰρετικῶν κακοδοξιδῶν, ὅσαι ἀντιβαίνουναι πρὸς τὰ δόγματα, τὴν ἠθικὴν διδασκαλίαν, τὰς παραδόσεις καὶ τὰς τελετὰς τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας.

σιν τοῦ σχίσματος καὶ τῶν πολυαριθμῶν αἱρέσεων ἐν Ῥωσσίᾳ ἐστὶ, καθ' ἡμᾶς, ἔργον ὀφειλετικῆς προνοίας τῆς καθόλου ὀρθοδοξίας. παρεκτός δὲ τῆς εἰδικῆς σπουδαιότητος τοῦ μεγάλου τούτου ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος, φρονῶ ὅτι πάντα τὰ τῆν ἀπὸ τοῦ ἐ' αἰῶνος μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν περίοδον πληροῦντα ἐκκλησιαστικὰ συμβεβηκότα τοσαύτην μὲν ἔχουσιν ἱστορικὴν σπουδαιότητα, τοσοῦτον δὲ ἀσαφῆ καὶ σκοτεινὰ καὶ ἀνεξέλεγκτα διατελοῦσιν, ὥστε πᾶσα ἐμπίπτουσα τοιαύτη ἐκκλησιαστικὴ ὕλη δεόν νὰ λαμβάνηται ὡς ἀφετηρία σπουδαίας ἱστορικῆς μελέτης καὶ ἐξερευνήσεως ἥτις, παρεκτός τῆς ἀναμφισβητήτου καθ' ἑαυτὴν ἀξίας, ἔσται καὶ οὐχ ὅλως ἀλυσιτελὴς διὰ τὰ καθ' ἡμᾶς πράγματα, ἐν πολλοῖς καθοδηγοῦσα εἰς ἀκριβεστέραν μὲν διάγνωσιν τοῦ παρόντος, ἀσφαλεστέραν δὲ πορείαν ἐν τῷ μέλλοντι.

Ἄλλὰ τὸ μὲν πρῶτον μέρος τῆς προδιαγραφείσης μοι ἐργασίας ἐπεράτωσα ἐπιφυλαξάμενος ν' ἀναπληρώσω τὰς τυχόν ἑλλείψεις αὐτοῦ εἰς δευτέραν ἐπιθεώρησιν μετὰ τὴν τοῦ ὄλου κατάρτισιν. Ἀψάμενος δὲ τοῦ δευτέρου, τοῦ καὶ δυσχεροστάτου διὰ τὴν ἐμὴν ἀνεπάρκειαν, ἠναγκάσθην ἐν αὐτῇ τῇ ἀρχῇ τῆς ἐργασίας νὰ παραιτηθῶ διὰ τὴν ἐπελθοῦσάν μοι συμφορὰν τῆς τοῦ φωτός στερήσεως, μολὶς προλαβὼν νὰ συλλέξω σμικρὰν ὕλην καὶ μηδὲ ταύτην δυνηθεὶς νὰ χρησιμοποίησω. Συνειδὼς τὴν ἀτέλειαν τοῦ ἀνά χεῖρας τούτου ἔργου ὤφειλον ἴσως νὰ παραιτηθῶ καὶ τῆς δημοσιεύσεως αὐτοῦ· ἀλλ' ἡ πεποίθησις ὅτι τὸ σύγγραμμα τοῦτο, θεωρούμενον ἀπλῶς ὡς ὕλη θεολογικὴ ὅλως νέα ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἐκκλησιαστικῇ φιλολογίᾳ, πραγματευόμενον δὲ ὑπὸ παντοῖαν ἔποψιν περὶ ζητήματος ζωτικωτάτου διὰ τὴν ἀδελφὴν ἐκκλησίαν τῆς Ῥωσσίας, εἰς μόνον τὸ ἐξ αὐτοῦ ἐνδιαφέρον ἀπιδῶν ἀπεφάσισα νὰ φέρω αὐτὸ εἰς φῶς, εὐελπὶς ὅτι θέλει χρησιμεύσει ὡς ἀφορμὴ εἰς παραγωγὴν ἄλλου τελειότερου.

Ἄντι πάσης ἄλλης συμπληρωματικῆς ὕλης ἦν προετιθέμεν νὰ παρενέρω διὰ μακρῶν σχολίων παρέθεσα ἐν παραρτήματι δύο ἀνέκδοτα χειρόγραφα ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ ἐνταῦθα ἱεροῦ Μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου. Τούτων τὸ μὲν, ἐσφαλμένως ἐπιγραφόμενον « Συνοπτικὴ ἐξήγησις τῆς θείας καὶ ἱερᾶς Λειτουργίας κτλ. » ἐστὶν ἡ ἐν β. 3. μνημονευομένη ἀπάντησις τοῦ ἀοιδίμου πατριάρχου

Κωνσταντινουπόλεως Παϊσίου πρὸς τὰς 27 (κατὰ τὸν συγγραφέα 26) ἐρωτήσεις τοῦ πατριάρχου Μοσχολίας Νίκωνος· τὸ ἔγγραφον τοῦτο ἐφάνη μοι πολλὴν ἔχον τὴν ἀξίαν οὐ μόνον καθ' ἑαυτὸ ὡς προῖόν τοῦ γλαφυροῦ καλάμου τοῦ ἀοιδίμου διδασκάλου Μελετίου τοῦ Συρίγου, ἀλλὰ καὶ ὡς μαρτύριον μὲν τῆς ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις κορυφωθείσης παραλυσίας καὶ χαλαρώσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐθίμων καὶ τάξεων ἐν Ῥωσσίᾳ, ἀπεικόνισμα δὲ τῆς μητρικῆς προνοίας καὶ διαπύρου μερίμνης τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ὑπὲρ τῶν ὀρθοδόξων ἀδελφῶν ἡμῶν Ῥώσσιων. Τὸ ἕτερον, τουτέστιν ὁ «Ὅρος» τῆς ἐν Μοσχολίᾳ Συνόδου τοῦ 1667 ἔδοξέ μοι ἀπαραιτήτως δημοσιευτέον ἐν τῷ παρόντι συγγράμματι, καθὸ πάντῃ ἄγνωστον καὶ ἐν τούτῳ μόνῳ τῷ ἀντιγράφῳ σωζόμενον ἐν ἑλληνικῇ μεταφράσει, καθόσον ἠδυνήθη ἐν πληροφορηθῶ, ἐνῶ τὸ εἰς Ῥωσσοικὴν γλῶσσαν πρωτότυπον ἐν οὐδενὶ τῶν παρ' ἡμῖν γνωστῶν Ῥωσσοικῶν συγγραμμάτων εὑρηται ὀλόκληρον.

Περαιῶν τις τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ παρόντος συγγράμματος θέλει βεβαίως ἀπορήσει διὰ τὴν θρησκευτικὴν κατάστασιν· χώρας ἐν ἣ ἐπικρατοῦσα θρησκεία ἐστὶν ἡ ὀρθόδοξος Ἀνατολική, καὶ θέλει ἐπιθύμησει ἴσως νὰ μάθῃ τὰς ἐπὶ τούτου σκέψεις καὶ κρίσεις τῶν περὶ τὸ ζήτημα τοῦτο ἀσχοληθέντων. Ἄλλ' ἡ πρόθεσις τοῦ συγγραφέως δὲν ἦτο τοιαύτη, οὐδὲ ἦτο δυνατόν νὰ περιλάβῃ ἐν τῷ τοσούτῳ στενῶν ὁρίων τὰς κρίσεις ὅσαι κατὰ καιροὺς ἐξηγήθησαν.

Τὰ πρὸς ἐκμηδένισιν καὶ καταπολέμησιν τοῦ τε σχίσματος τῶν Ῥασκολνίκων καὶ τῶν αἰρέσεων ληφθέντα ἐξ ἀρχῆς καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἐν Ῥωσσίᾳ ἐκκλησιαστικὰ καὶ κυβερνητικὰ μέτρα ἐγένοντο ἀντικείμενον σοβαρῶν ἐπικρίσεων, τὰ δὲ περὶ τούτου ἐκδοθέντα κατὰ διαφόρους ἐποχὰς Ῥωσσοικὰ συγγράμματα ἀπαρτίζουσι πλουσίαν βιβλιοθήκην κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους μάλιστα χρόνους οὐ μόνον ἐν τῇ συγχρόνῳ ἐκκλησιαστικῇ φιλολογίᾳ καὶ ἐν τῇ δημοσιογραφίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἀπὸ ἔδρας διδασκαλίᾳ ἐν ταῖς θεολογικαῖς σχολαῖς καὶ τοῖς ἱεροσπουδαστηρίοις τοῦ Ῥωσσοικοῦ Κράτους ἢ διαγωγῇ τῆς τε Ἱ. Διοικούσης Συνόδου καὶ τῆς κυβερνήσεως μετὰ πολλῆς ἐπικρίνεται τῆς ἀυστηρότητος, καὶ μεγίστη ἐπιβρίπτεται αὐταῖς εὐθύνη διὰ τὴν ἐξάπλωσιν καὶ παγίωσιν τοῦ Σχίσματος· ἐν σπουδαίῳ δὲ Συλλόγῳ ἐν αὐτῇ τῇ πρωτευσούσῃ Πετρο-

πόλει ἀριθμοῦντι μεταξύ τῶν μελῶν αὐτοῦ τοὺς μᾶλλον διακεκριμένους θεολόγους καὶ λογίους καὶ ἄτομα τῆς ὑψηλοτέρας περιωπῆς κεῖται ὡς ζήτημα τῆς ἡμέρας δριμυτάτη καὶ αὐστηροτάτη ἐπίκρισις τοῦ περὶ συστάσεως τῆς Ὁμοπιστίας ληφθέντος μέτρου (§. 22).

Ἐξ ἀπασῶν τούτων τῶν κρίσεων συνάγεται ὅτι ἡ μὲν ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ ὅτε μὲν κακῶς ἐκτιμῶσα τὰ αἷτια τῆς θρησκευτικῆς ταύτης τοῦ λαοῦ καταστάσεως ἢ ἐνδιδοῦσα εἰς ἀξιώσεις ἐξωτερικὰς, προήχθη εἰς μέτρα ὅλως ἀνεπιτυχῆ καὶ ἐκ διαμέτρου ἀντικείμενα πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτῆς, ὅτε δὲ τὸ συμφέρον προθεμένη τῆς Ἐκκλησίας καὶ λησμονοῦσα ὅτι ἐν παντὶ ἐκκλησιαστικῷ ζητήματι ὀφείλει αὕτη τηρεῖν ἀπαρεγκλίτως τοὺς κειμένους κανόνας καὶ ἱεροὺς θεσμοὺς ἀφίνουσα τὴν περὶ τοῦ ἀληθοῦς συμφέροντος τῆς Ἐκκλησίας πρόνοιαν εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτῆς, τὸν Χριστὸν, ὅστις καὶ μόνος γινώσκει αὐτὸ, ἀνέπτυξεν ἐπέκεινα παντὸς ὅριου τὸ σύστημα τῶν οἰκονομιῶν καὶ κατέληξεν εἰς τὴν διάπλασιν τοῦ ἐτρογενοῦς ἐκείνου τέρατος, τῆς ὁμοπιστικῆς ἐκκλησίας. Ἡ δὲ κυβέρνησις, ἡ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἐκκλησίᾳ ἀναζητοῦσα δικαιώματα τοῦ καίσαρος, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ τῇ τοῦ καίσαρος βουλῇ καὶ εὐδοκίᾳ προσφέρεισθαι ἀξιοῦσα, καὶ θεωροῦσα καὶ σχίσματα καὶ αἱρέσεις καὶ συνόδους καὶ πᾶν ἐκκλησιαστικὸν ζήτημα διὰ τῆς πολιτικῆς διόπτρας κατέστησεν ἂν οὐχὶ ἀνέφικτον τοῦλάχιστον λίαν προβληματικὴν ἐν τῷ μέλλοντι τὴν ἀληθῆ ἐπιστροφήν τῶν σχισματικῶν καὶ αἱρετικῶν καὶ τὴν ἔνωσιν αὐτῶν μετὰ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Τοιαῦται εἰσιν αἱ κρίσεις αὐτῶν τῶν Ῥώσων ἐπὶ τοῦ μεγάλου τούτου ἐκκλησιαστικοῦ φαινομένου. Ἡμεῖς δὲ στρέφοντες τὸ ὄμμα πρὸς τὰ καθ' ἡμᾶς προαγόμεθα εἰς τὰς ἀκολούθους ὀλίγας σκέψεις.

Ἐκάστη καιωνία ἔχει τοὺς φανατικούς καὶ ὀρθολογιστὰς αὐτῆς, ἕκαστον θρησκευμα τοὺς Ῥασκολνίκους καὶ Μολοκάνους αὐτοῦ. Καὶ παρ' ἡμῶν δὲ ἐν μόνῳ τῷ διαστήματι τῶν τελευταίων τριῶν ἢ τεσσάρων αἰῶνων (ἐὰν παραλείψωμεν ἄλλας προγενεστέρas ἐποχὰς γονιμωτέρας εἰς θρησκευτικὰ συμβεβηκότα), πόσοι δὲν ἀνεφάνησαν κατὰ διαφόρους χρόνους αἱρετικοὶ καὶ φανατικοὶ προσπαθήσαντες νὰ διαστρέψωσι τὸν λαὸν καὶ νὰ διαδώσωσι τὰς ἐσφαλμένας αὐτῶν δοξασίας! Καὶ αἱ μὲν κατὰ καιροὺς ἀναφυόμεναι τοιαῦται καινοτόμοι ἰδέαι, καίτοι ἡμαρτημέναι καὶ ἀντορθόδοξοι, εἰσὶν ὅμως ἐναργῆς

τεκμήριον θρησκευτικῆς ζωῆς, ἐμφαίνουσαι διαρρήδην ὅτι τὸ στοι-
χεῖον ἐν μέσῳ τοῦ ὁποίου αὐταὶ γεννῶνται οὐδόλως διάκειται ψυ-
χρῶς καὶ ἀδιαφόρως πρὸς τὴν θρησκείαν. Ἄλλ' ἐνταῦθα παρουσιάζεται
ταῦτοχρόνως τὸ μέγα καὶ ὑψηλὸν ἔργον τῶν ἐπισκόπων καὶ
ποιμένων τῆς Ἐκκλησίας τῶν ἐμπεπιστευμένων τὴν τήρησιν τῆς
ιεράς παρακαταθήκης τῆς πίστεως, ὅπερ συνίσταται οὐχὶ εἰς τὸ
καταπνῆξαι διὰ τοῦ κράτους τῆς βίας τὴν διανοητικὴν ταύτην ἐνέρ-
γειαν καὶ θρησκευτικὸν ὄργανον, ὅπως ἄρχωσιν ἐν τῷ σκότει καὶ
δεσπόζωσι τῶν συνειδήσεων, ἀλλ' εἰς τὸ ἀπελάσαι τὸν ζόφον
τῆς δεισιδαιμονίας καὶ τοῦ φανατισμοῦ καὶ διευθύναι τοὺς πεπλανη-
μένους τὴν διάνοιαν, διὰ τοῦ φωτὸς τοῦ θείου λόγου, εἰς τὴν μέσθην
καὶ βασιλικὴν ὁδόν. Τὸ ἔργον τοῦτο ἀνέκαθεν ἐξετέλεσαν μετὰ μεγί-
στης ἀφοσιώσεως, ζήλου καὶ αὐταπαρνήσεως οἱ πατριάρχαι καὶ ποι-
μένες τῆς Ἐκκ. Ἡ ἁγία ἡμῶν μήτηρ Ἐκκλησία φιλοστόργως προ-
σηλωθεῖσα εἰς τὸ καθῆκον ἑαυτῆς καὶ κυριώτατον αὐτῆς μέλημα
ἔχουσα τὴν πνευματικὴν κατάστασιν τοῦ ἡμετέρου Γένους, ἀπο-
λαύουσα δὲ, καίτοι ὑπὸ ἀλλόθρησκον κυβέρνησιν, πλήρους ἀνεξαρτη-
σίας καὶ ἐντελοῦς ἐλευθερίας περὶ τὴν ἐξάσκησιν τῶν καθηκόντων
καὶ δικαιωμάτων αὐτῆς, ἐσπούδατεν αἰετοτε ἵνα ἡ μὲν φωνὴ τοῦ
ιεροῦ κηρύγματος καὶ τῆς θείας διδασκαλίας ἐν μέσῳ τοῦ ὀρθοδόξου
λαοῦ διατελεῖ διηγεκῶς ἀσίγητος, τὰ δὲ νάματα τῆς ὑγιοῦς παι-
δείας ἀρδεύωσιν ἀεννάως τὸν ἀμπελῶνα τοῦ Κυρίου· ἐὰν δέ ποτε ἡ-
ναγκάσθῃ νὰ ὑψώσῃ καὶ τὴν πνευματικὴν ῥάβδον κατὰ τοῦ πεί-
σματος καὶ τῆς ἐθελοκαχίας, αἰετοτε ὅμως ἡ μητρικὴ πρόνοια αὐτῆς
προσέσχε συνάμα ὅπως προφυλάξῃ τὸν περιούσιον λαὸν ἀπὸ τοῦ
μιάσματος τῆς κακοδοξίας καὶ δὲν ἀφήκεν ὥστε ὁ φανατισμὸς, ἡ
δεισιδαιμονία ἢ ὁ ὀρθολογισμὸς παγιωθῶσιν εἰς αἰρέσεις. Ὁ Ὑψιστος
δὲν συνεχώρησεν ἵνα δυσειδεῖς κηλίδες ἐπισκοτίσωσι τὴν αἴγλην
τῆς ὀρθοδοξίας τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν Γένους.

Ἐν Χάλκῃ, τῇ 1 ἰανουαρίου 1876.

Ἀρχιεπισκοπὸς ΓΕΡΜΑΝΟΣ ΑΦΘΟΝΙΑΔΗΣ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΑΝ

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

ΜΕΡΟΣ Α'.

ΟΙ ΡΑΣΚΟΛΝΙΚΟΙ ΗΤΟΙ ΡΩΣΣΟΙ ΣΧΙΣΜΑΤΙΚΟΙ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Γέννησις τοῦ σχίσματος. Σελ. 3.

- §. 1. Διάφοροι γρῶμαι καὶ διδασκαλῖαι ἀντικείμεναι τῇ ὀρθοδόξῳ διδασκαλίᾳ τε καὶ συνηθείᾳ, ἀναγνωεῖσθαι ἐν Ῥωσσίᾳ.
- §. 2. Ἀναγνώρισις τῆς πλάνης. Μέτρα ληθθέντα πρὸς ἐπίπαρον εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν.
- §. 3. Τὰ ἐπὶ τῆς πατριαρχείας Νίκωρος.
- §. 4. Διωγμὸς Νίκωρος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Σχίσμα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ ἀνταρσία ἐν τῷ Κράτει. Σελ. 13.

- §. 5. Ἡ ἐν Σολοβέτλχη στάσις.
- §. 6. Ἡ ἐν Μόσχᾳ στάσις.
- §. 7. Ἐξάπλωσις τοῦ σχίσματος· αἱ δοξασταὶ καὶ αἱ διάφοροι αὐτοῦ ὑποδιαίρεσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Πεζποπόβτζίνα. Σελ. 22.

- §. 8. Ἀρχὴ καὶ ἐξάπλωσις τῆς Πεζποποβτζίτης.
- §. 9. Ἡ Πεζποπόβτζίνα ἐν Σιβηρίᾳ.
- §. 10. Ἡ Πεζποπόβτζίνα ἐν ταῖς παρὰ τὴν Λευκὴν θάλασσαν χώραις.
- §. 11. Τὸ ρασκολνικὸν κοιρόβιον Βιγορέτζκα.
- §. 12. Κλάδοι τῆς Πεζποποβτζίτης. — Πομορένοι ἢ Δαριηλιμὸς.

- §. 13. Θεοδοσισμός. Τὸ κοιμητήριον Προπραζέροσκη.
§. 14. Φιλιππισμός, Παστούχοβοι, Νεστόβτζινα, Νοβοζέροι,
Στράννικοι κ.λπ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Ποπόβτζινα.

Σελ. 33.

- §. 15. Ἡ Ποπόβτζινα ἐν Νιζεγορόδ, Αὐρ καὶ Κουπάρ.
§. 16. Σταροδόβια καὶ Βέτκα.
§. 17. Ἐτεραι διαιρέσεις ἐν τῇ Ποποβτζίνη.
§. 18. Ἀγύρται ψευδεπίσκοποι.
§. 19. Ἡ Ποπόβτζινα ἐν τῷ κυβερνείῳ Σαρατόδ, Μόσχα καὶ Σι-
βηρία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Μέτρα ληθθέντα ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως καὶ τῆς Ἐκκλησίας
κατὰ τῶν σχισματικῶν. Σελ. 40.

- §. 20. Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ σχίσματος μέχρι Πέτρου τοῦ Μεγάλου
(1667—1700).
§. 21. Ἐπὶ τοῦ Μεγάλου Πέτρου.
§. 22. Μέτρα ληθθέντα ὑπὸ τῆς Ἰ. Συνόδου.—Ἡ Ὁμοπιστία.
§. 23. Τὰ ἐπὶ Αἰκατερίνης Β' καὶ μετ' αὐτήν.
§. 24. Ἐπὶ τῆς ἀτοκρατορίας Νικολάου Α'.
§. 25. Ἐρεστώσα θέσις τοῦ σχίσματος ἐν Ῥωσσίᾳ.—Στατιστικὴ
Ῥασκολιτικῶν.
§. 26. Λειτουργικαὶ διαφοραὶ Ῥασκολιτικῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

Οἱ Ῥασκόλιτικοι ἐν Αὐστρία.

Σελ. 59.

- §. 27. Ῥασκολικαὶ κοινότητες ἐν Βουκοβίνη.
§. 28. Ἡ ρέα ἐν Φορτάνα—Ἄλβα Ῥασκολιτικὴ ἱεραρχία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Διχόνοιαι μεταξὺ τῶν ἐν Ῥωσσίᾳ καὶ τῶν ἐν Φορτάνα—Ἄλβα
Ῥασκολιτικῶν ἱεραρχῶν. Σελ. 70.

- §. 29. Σύνοδος σχισματικῶν ἐν Μόσχᾳ. Ἐγγύχλιος αὐτῆς πρὸς
ἅπασαν τὴν παλαιόπιστον ποιμνὴν.
§. 30. Διαφωνία μεταξὺ τῶν Ῥασκολιτικῶν ἔνεκα τῆς Ἐγκυκλίου.
Ὁ Κύριλλος ἐν Μόσχᾳ. Ἀργία αὐτοῦ ὑπὸ τῶν ἐν Μόσχᾳ Ῥασ-
κολιτικῶν ἀρχιερέων.

- §. 31. Ἡ ἐν Ῥωσσίᾳ ρασκόλνικῆ ἱεραρχία κηρύττεται ἀνεξάρτητος ἀπὸ τοῦ Κυρίλλου. Μεσολάβησις τοῦ Ἀμβροσίου ἐν τῇ διχόστασι.
§. 32. Ἐξακολούθησις τῆς διχόστασις ἐν Μόσχᾳ. Ῥασκόλνικαὶ σβροδοὶ ἐν Ἰασίῳ καὶ Φορτάνᾳ-Ἀλβᾳ.
§. 33. Νέα αἵρεσις ἐν τῇ Ποποβτζήρῃ ἢ ἐν Βοτοσανίῳ σβροδος.
§. 34. Μετάνοια τοῦ Κυρίλλου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄.

Οἱ ἐν Τουρκίᾳ Ῥασκόλνικοι. Σελ. 84.

- §. 35. Περὶ τῶν διαφορῶν κατὰ μέρη κοινοτήτων.
§. 36. Οἱ ἐν Δοπριτζήρ Νεκρασόβοι· πολωνικαὶ ὑποκιρήσεις· Γκορ-
φάρωφ· ἢ ἐν Τουρκίᾳ ρασκόλνικῆ ἱεραρχία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ΄.

Ῥασκόλνικοι ἐν Ῥουμανίᾳ. Σελ. 88.

- §. 37. Ἱστορικαὶ τιναὶ πληροφορίες.
§. 38. Λιποβαρική ἱεραρχία ἐν Ῥουμανίᾳ· στατιστικαὶ πληροφορίες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι΄.

Ῥασκόλνικοι ἐν Πρωσσίᾳ. Σελ. 91.

- §. 39. Γενικαὶ πληροφορίες.

ΜΕΡΟΣ Β΄.

ΡΩΣΣΟΙ ΑΙΡΕΤΙΚΟΙ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄.

Μολοκάνοι καὶ Δουχοβόροι. Σελ. 96.

- §. 40. Οἱ πρῶτοι αἰρετικοὶ Βογομήλοι, Ἀδριανὸς καὶ Δημήτριος· Ὁμοίωτης τῆς δογματικῆς διδασκαλίας τῶν Βογομήλων πρὸς τὴν τῶν Μολοκάνων καὶ Δουχοβόρων.
§. 41. Ὁ Βογομηλισμὸς ὑπὸ ἑτέραν μορφήν· ὁ πρωθιερεὺς Σεϊτος καὶ οἱ Στριγολνικοί.
§. 42. Συνδυασμὸς τῆς διδασκαλίας τῶν Στριγολνικῶν μετὰ τῆς τῶν Ἰουδαιστῶν.—Ὁ αἰρετικὸς Σχαρίας· ὁμοίωτης τῆς τῶν Ἰουδαιστῶν διδασκαλίας πρὸς τὴν τῶν Δουχοβόρων καὶ Μολοκάνων.

- §. 43. Νέοι αἰρεσιάρχαι, Ματθαῖος Σεμερῶβ Βασκὴν καὶ Θεοδόσιος Κόσσιος ἀρχὴ τῆς αἵρέσεως τῶν Σουποτρίκων (Σαββατιστῶν).
§. 44. Εἰσβολὴ τοῦ Λουθηρανισμοῦ καὶ τοῦ Προτεσταρισμοῦ ἐν Ῥωσσίᾳ. Παραλυσία θρησκευτικὴ ἐπὶ Πέτρον τοῦ Μεγάλου. — Ἐλευθερία τῆς ὀρθολογιστικῆς προπαγάνδας. — Ὁ αἰρετικὸς Θερινιτόβ.
§. 45. Γέννησις καὶ παρίωσις τῶν αἵρέσεων τῶν Μολοκάρων καὶ Λουχοβόρων.
§. 46. Πρῶτοι γνωστοὶ ἀρχηγοὶ τῶν Λουχοβόρων καὶ Μολοκάρων καὶ οἱ διάδοχοι αὐτῶν.
§. 47. Ὁμολογία τῶν Μολοκάρων καὶ τῶν Λουχοβόρων.
§. 48. Περιστάσεις συντρέξασαι εἰς τὴν διάδοσιν τῶν αἵρέσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'.

Ἔτεραι μυστικαὶ αἵρέσεις. Σελ. 117.

- §. 49. Περὶ τῶν διαφορῶν τοῦ μυστικισμοῦ εἰδῶν ἐν Ῥωσσίᾳ.
§. 50. Χλυστοί.
§. 51. Σκόπτζοι (ἐννοῦχοι).
§. 52. Ναπολεονίτζοι.
§. 53. Σκακοῦνροι (ὄρχησταί).
§. 54. Μορταροί.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.

Συνοπτικὴ ἐξήγησις τῆς θείας καὶ ἱερᾶς Λειτουργίας, παρὰ τοῦ ἐν διδασκάλοις κυρίου Μελετιου Τζυρίγον, θεολόγου καὶ τοῦ ἱεροῦ Ἐναγγελίου κήρυκος, αἰτηθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἐν Μοσχοβίᾳ πατριαρχεύοντος Νίκωρος. Σελ. 139.

Ὅρος, ἤτοι Τόμος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, τῆς συγκροτηθείσης ἐν τῇ θεοφυλάκτῳ βασιλευούσῃ μητροπόλει Μοσχοβία, ἐν ἔτει ἀπὸ Κτισσεως Κόσμου Ἰρὸδ' ἐν μηνὶ Ἰανουαρίῳ, Ἰρδ. δ'.

Σελ. 164.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ.

ΟΙ ΡΑΣΚΟΛΝΙΚΟΙ

ΗΤΟΙ

ΡΩΣΣΟΙ ΣΧΙΣΜΑΤΙΚΟΙ.

Ὅσαί τῷ κόσμῳ ἀπὸ τῶν σκαρδάλων· ἀνάγκη γάρ ἐστίν ἐλθεῖν τὰ
σκαρδάλα· πλὴν ὅσαί τῷ ἀθρώπῳ ἐκείρω, δι' οὗ τὸ σκαρδάλον ἔρχε-
ται. (Ματθ. ιη', 7.)

ΜΕΡΟΣ Α΄.

ΟΙ ΡΑΣΚΟΛΝΙΚΟΙ

ΗΤΟΙ

ΡΩΣΣΟΙ ΣΧΙΣΜΑΤΙΚΟΙ.

Ἡ λέξις *ράσκολνικ* σημαίνει ῥωσσιστὶ σχισματικὸς, κεχωρισμένος ἀπὸ τοῦ *ράσκολ*, σημαίνοντος σχίσμα, χωρισμὸν· καθιερώθη δ' ἀπὸ δύο ἤδη αἰώνων εἰς τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ τρομεροῦ σχίσματος, πρεσβευομένου ὑπὸ πολλῶν ἑκατομμυρίων φανατικῶν, οἵτινες ἐπὶ τῇ λόγῳ ὅτι φυλάττουσιν ἅπασαν τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐμμένουσι μετ' ἀκατανόητου πεισμονῆς καὶ ἐθελοκακίας εἰς παχυλάς τινας δυσσεβεῖς πλάνας, ἃς ἡ ἀμάθεια καὶ ἡ δεισιδαιμονία εἰσήγαγον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ῥωσσίας. Ἐννοεῖται ὅτι τὰ οἰκτράταῦτα θύματα τῆς ἀπαιδευσίας ἀποκρούουσι τὴν προσωνυμίαν *ράσκολνίκων*, ἀποκαλοῦντες ἑαυτοὺς σταροβέρους (παλαιοπίστους, σταράια βεράγια=παλαιὰ πίστις), σταροπριάζους (στάρ-ὀπριάζ=παλαιὰ τάξις, τελετὴ θρησκευτικῆ), παλαιορθοδόξους καὶ τὰ τοιαῦτα, ἀξιούντες ὅτι διατηροῦσι τὰς ἀρχαίας πατροπαράδοτους τάξεις καὶ διατυπώσεις, ἃς ἀπέβαλε, κατ' αὐτοὺς, ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἐπὶ τοῦ πατριάρχου τῆς Ῥωσσίας Νίκωνος. Εὐρίσκονται καὶ ἐκτὸς τῆς Ῥωσσίας κοινότητες *ράσκολνίκων* ἐν Αὐστρίᾳ, Πρωσσίᾳ, Ῥουμανίᾳ, γνωριζόμενοι γενικῶς ὑπὸ τὸ ὄνομα *Λιποβάροι* (§. 14) ἐν Τουρκίᾳ δὲ καλοῦνται μερικώτερον Ἰγνὰτ καζάκοι ἢ *Νεκρασόβοι* (§. 15. 35. 36.), πανταχοῦ τρέφοντες ἐξαιρετικὸν καὶ ἄσπονδον μῖσος κατὰ τῶν ὀρθοδόξων, τὸ ὅποιον ἀποτελεῖ μέρος ἀναπόσπαστον τῶν θρησκευτικῶν αὐτῶν πεποιθήσεων.

Τὸν *ράσκολνικισμὸν*, τὴν σχισματικὴν ταύτην θρησκείαν τὴν γεννηθεῖσαν, ἀύξηθεισαν καὶ κραταιωθείσαν ἐν Ῥωσσίᾳ, δύναται τις ν' ἀποκαλέσῃ εἰδεχθῆ καὶ βάνουσον παρωδίαν τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθημάτων ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Μεταξὺ τῶν σχισμάτων καὶ τῶν αἱρέσεων ὅσαι ἀπὸ

καταβολῆς τοῦ χριστιανισμοῦ ἐστρέβλωσαν τὴν ὀρθόδοξον πίστιν ὁ ῥασκολο-
νικισμὸς ἐστίν ἡ ἔκφρασις τοῦ ἀγροικοτέρου φανατισμοῦ καὶ τῆς παχυλο-
τέρας δεισιδαιμονίας, τοῦτον ἔχουσα γενικὸν χαρακτῆρα, ὅτι τὰς μὲν θεμε-
λιώδεις ἀρχὰς καὶ ἀληθείας τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος ἐν δευτέρᾳ μοίρᾳ
θεμένῃ, περὶ δὲ τὴν δογματικὴν ἤκιστα ἢ ἐλάχιστα ἀσχοληθεῖσα, στρέφε-
ται κυρίως περὶ τοὺς τύπους τῆς ἐξωτερικῆς λατρείας, εἰς οὓς οὐσιωδῶς συνί-
σταται κατ' αὐτὴν ἡ ὀρθόδοξος διδασκαλία. Ἐνῶ δὲ πάντες σχεδὸν οἱ ἀπ'
αἰῶνος ἀναφανέντες αἵρεσιάρχαι καὶ θεμελιωταὶ σχισμάτων φέρονται ἐν τῇ
ἱστορίᾳ ὡς ἄνδρες λόγιοι πλανηθέντες τὴν διάνοιαν, ὁ ῥασκολνικισμὸς ἐξ
ἐναντίας ἐν τε τῇ γεννήσει καὶ τῇ ἀναπτύξει αὐτοῦ ἐστὶ προῖον καὶ ἀπο-
κύημα ἄμεσον ἐσχάτης ἀπαιδευσίας καὶ οἰκτρᾶς βαρβαρότητος. Οὐδὲν δὲ
θαυμαστὸν ὅτι ἐν χώρᾳ οἷα ἦν τότε ἡ ῥωσικὴ, κοιωνικῶς ξένη πρὸς τοὺς
λοιποὺς ὀρθοδόξους λαοὺς, ἐν ἧ' ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἐπεκράτησεν ἡ ζοφωδε-
στέρα ἀμάθεια οὐ μόνον ἐν τῇ κατωτάτῃ τάξει, ἀλλὰ καὶ μεταξύ τῶν εὐ-
γενῶν καὶ τοῦ κλήρου, ἐγεννήθησαν καὶ ἐπαγώθησαν βαθμηδὸν καὶ δοξα-
σίαι τινὲς θρησκευτικαὶ καὶ τύποι τινὲς ἀλλότριοι τῇ τε διδασκαλίᾳ καὶ
τῇ πράξει τῆς ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας.

Εἰς τὰς παραμορφώσεις ταύτας, καίτοι ἀφορώσας, ὡς εἴρηται, οὐχὶ κε-
φαλαιώδη ζητήματα δογματικὰ ἢ ἠθικὰ, ἀλλὰ μᾶλλον τύπους τινὰς τῆς
ἐξωτερικῆς λατρείας, ἡ δεισιδαιμονία ἀπέδωκε πλείστην σημασίαν, βοηθη-
μένη δὲ καὶ ὑπὸ ἄλλων ἱστορικῶν περιστάσεων ἐγέννησε δι' αὐτῶν ἐν Ῥωσ-
σίᾳ τρομερὰ θρησκευτικὰ συμβεβηκότα καὶ κατέληξεν εἰς σχίσμα τερατώ-
δες, οὗ ὅμοιον οὐχ εὔρηται ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν χριστιανικῶν λαῶν καὶ ὅπερ
καὶ σήμερον ὑφίσταται ἀκμαῖον εἰπέρ ποτε, μεθ' ὅλας τὰς πρὸς ἐκμηδένισιν
αὐτοῦ προσπάθειας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

ΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΣΧΙΣΜΑΤΟΣ.

§. 1. Διάφοροι γνώμαι καὶ διδασκαλῖαι ἀντικείμεναι τῇ ὀρθοδόξῳ διδασκαλίᾳ τε καὶ συνηθείᾳ, ἀναφνεῖσαι ἐν Ῥωσσίᾳ.

Ἡ ἀρχὴ καὶ ἐμφάνις τῶν κακοδοξιῶν τούτων χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος καὶ ὀνομαστί:

1) Ἡ πρώτη σχισματικὴ γνώμη ἀνεφύη ἐν Ψκόβῳ, ἐν ἔτει 1419, ἀντικείμενον ἔχουσα τὴν ἐπανάληψιν τοῦ δοξολογικοῦ Ἀληλλούια. Ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ εἴθισται ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐν τῇ ἀναγνώσει τῶν ψαλμῶν τὸ γνωστὸν δοξολογικόν: «Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι καὶ νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων, ἀμήν. Ἀληλλούια, Ἀληλλούια, Ἀληλλούια, Δόξα σοὶ ὁ Θεός». Τὸ τρισσὸν τῆς λέξεως Ἀληλλούια ἐνομήσθη ἐν Ψκόβῳ ὡς ἀτόπημα τὸ ὅποιον ἔπρεπε νὰ διορθωθῇ οὕτως: «Ἀληλλούια, Ἀληλλούια, Δόξα σοὶ ὁ Θεός», διότι κατὰ τὸ φρόνημα τοῦ ἐκεῖ κλήρου τὸ «Ἀληλλούια» καὶ τὸ «Δόξα σοὶ ὁ Θεός» ἐν καὶ τὸ αὐτὸ σημαίνουσιν (1). Ὁ ἐν Ψκόβῳ κλῆρος ἐξητήσατο τὴν λύσιν τῶν ἀμφιβολιῶν τούτων παρὰ τοῦ μητροπολίτου Μόσχας Φωτίου, ὅστις ἐσύστησεν αὐτοῖς νὰ ἐμμεινωσιν εἰς τὸ ἀρχαῖον ἔθος τῆς Ἐκκλησίας. Φαίνεται ὁμως ὅτι τινὲς μὴ εὐχαριστηθέντες ἀπὸ τῆς ἀπαντήσεως ταύτης ἐπέμειναν εἰς τὴν γνώμην αὐτῶν. Ἐκείθεν τὸ φρόνημα τοῦτο διεδόθη εἰς Νοβογόροδον καὶ ἄλλαχού.

2) Περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος ἀνεφύη ἐν Μόσχᾳ ζήτημα περὶ τῆς ἐν τοῖς ἐγκαινίοις νέου ναοῦ τελουμένης λιτανείας, διατεινομένων τινῶν ὅτι δεῖον νὰ τελῆται ἢ λιτανεαί βαίνουσα ἀπὸ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ, ἢ κατὰ τὴν ῥασκολνικὴν ἔκφρασιν «τὰ συμβαδίῃ μετὰ τοῦ ἡλίου», ἐνῶ κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἔθος τῆς Ἐκκλησίας ἢ λιτανεαί περὶ τὸν ἐγκαινιολύζομενον ναὸν βαίνει ἀπὸ δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερὰ (κατὰ δὲ τοὺς ῥασκολνίκους ἐναντίον τοῦ ἡλίου). Ἡ γνώμη αὕτη ἀνεφάνη ἐν Μόσχᾳ ἐν ἔτει 1478 ἐπὶ τοῖς ἐγκαινίοις τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ τῆς Κοιμήσεως (Οὐρσπένσκη Σοπόρ), κατηγορησάντων τινῶν τὸν μητροπολίτην Γερόντιον παρὰ τῷ μεγάλῳ Κνεζῇ Ἰωάννῃ Βασιλειέβιτς ὡς μὴ βαδίσαντα συμφώνως πρὸς τὸν ἡλίον περὶ τοῦ ναοῦ. Ὁ Μέγας Κνεζὴς ὠργίσθη κατὰ τοῦ μητροπολίτου, εἰπὼν ὅτι «οὐδὲν τοῦτο ἐπέρχεται ἢ θεία ὀργή», καὶ παρέπεμψεν αὐτὸν εἰς δίκην ἐκκλησιαστικὴν. Πλείστοι τῶν δικαστῶν ἐδικαίωσαν τὸν μητροπολίτην, ἀλλὰ δὲν ἀπεφασίσθη ὁποτέρᾳ τῶν δύο γνώμῶν ἦν ἡ ἀληθής. Ἐν ἔτει 1482 ἐτέλεσθησαν αὐθις ἐγκαινία ναῶν τινῶν, καθ' ἃ ὁ μητροπολίτης ἐτέλεσε τὴν

(1) Ἀληλλούια ἐβραϊστὶ σημαίνει Αἰνεῖτε τὸν Κύριον. (Σ. Σ.).

λιτανείαν κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἔθος· ἐπιπληχθεὶς δὲ πάλιν ὑπὸ τοῦ Κνέζου καὶ λυπηθεὶς διὰ τοῦτο ἐγκατέλειπε τὸν θρόνον καὶ ἀπεσύρθη εἰς μονὴν τινα. Ἐν διαστήματι ἐνὸς ἔτους ὁ Κνέζης δὲν συνεχώρησε νὰ τελεσθῶσιν ἐγκαίνια, μέχρις ὅτου ὀρισθῆ ἠθετικῶς ὁ τρόπος τῆς τελέσεως τῆς λιτανείας. Τέλος, βλέπων ὅτι τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ τε κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ ὑπεστήριζε τὴν γνώμην τοῦ μητροπολίτου, ὑπεχώρησε καὶ αὐτὸς καὶ προσεκάλεσε τὸν μητροπολίτην νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἑδρὰν αὐτοῦ.

3) Πληθὺς βιβλίων ἀποκρύφων ἢ παρεφθαρμένων, μεστῶν ἀμαθείας καὶ μύθων ἀνοήτων καὶ δεισιδαιμονεστάτων διεσπάρη καθ' ἅπασαν τὴν Ῥωσσίαν, ἅτινα, ὡς ἀρέσκοντα τῷ λαῷ, ἀνεγράφοντο καὶ ἐπωλοῦντο ἀφθόνως. Οἱ μὲν συνέταττον λόγους καὶ ψευδεῖς διηγήσεις, περιβάλλοντες αὐτοὺς πρὸς μείζον κύρος διὰ τοῦ ὀνόματος Προφήτου τινὸς ἢ Ἀποστόλου ἢ τινος τῶν ἁγίων Πατέρων, οἱ δὲ ἀντέγραφον τὸ *Πηδάλιον* παρενείροντες ἐν αὐτῷ καὶ ἰδίας γνώμας ἢ προσετίθουσαν κανόνας νέους κτλ. ἄλλοι δὲ συνέγραφον βίους ἁγίων πλάττοντες μύθους ἐπὶ μύθων.

4) Κατὰ τὸν **ΙΣΤ'** αἰῶνα ἐσχηματίσθη ἡ ἰδέα ὅτι τὰ ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Ῥώσοις ἐκκλησιαστικὰ βιβλία εἰσὶν ἱερὰ μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς ὕλης καὶ τῶν γραμμάτων καὶ προῖόν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

5) Ἀντιγραφεῖς βιβλίων τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας παρέφθειραν καὶ διέστρεψαν τὰ ἱερὰ κείμενα καθὸ οὐ μόνον μὴ εἰδότες τὴν πρωτότυπον ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ καὶ μηδεμίαν κερτημένοι γνῶσιν θεολογίας καὶ κριτικῆς ἐπιστήμης. Πολυμαθὴς τις ἱερομόναχος, Μάξιμος ὁ Γραικός, προσκληθεὶς εἰς Μόσχαν ὑπὸ τοῦ μεγάλου Κνέζου Ἰωάννου Βασιλειέβιτς τῷ 1506 καὶ ἐπιφορτισθεὶς τὴν ἔκδοσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων ἐκήρυξεν ὅτι τὰ ἐν Ῥωσσίᾳ ὑπάρχοντα ἐκκλησιαστικὰ βιβλία ἦσαν πλήρη σφαλμάτων καὶ ἔδει νὰ διορθωθῶσι πάντα. Τοῦτο προῦκάλεσε γενικὸν ἐρεθισμὸν κατὰ τοῦ Μαξίμου, καὶ τοὶ δι' ἐπιχειρημάτων ἀκαταμαχῆτων κατεδείκνυν οὗτος τὴν ἀνάγκην τῆς διορθώσεως τῶν ἱερῶν βιβλίων. Τῷ 1525 κατεδικάσθη συνοδικῶς ὡς αἰρετικὸς καὶ διαφθορὸς οὐχὶ διορθωτῆς τῶν θεοπνεύστων βιβλίων· κατὰ συνέπειαν τούτου ἐξορισθεὶς καὶ μεταφερόμενος ἀπὸ μονῆς εἰς μονὴν ἀπέθανε τέλος τῷ 1556 μετὰ τριακονταετῆ ταλαιπωρίαν.

6) Ἐγεννήθη παραδόξως καὶ διεσπάρη ἡ ἰδέα ὅτι τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ πρέπει νὰ γίνεταί διὰ τῶν δύο δακτύλων — τοῦ δείκτου καὶ τοῦ μέσου — ὁ δὲ ἀντίχειρ πρέπει νὰ κρατῆται ἠνωμένος μετὰ τῶν δύο τελευταίων δακτύλων, ἐναντίον τοῦ παναρχαίου ἔθους τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, καθ' ὃ οἱ χριστιανοὶ ποιῶσι τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἐπὶ τοῦ σώματος αὐτῶν διὰ τῶν τριῶν πρώτων δακτύλων ἠνωμένων.

7) Τῷ 1551 ὁ μέγας Κνέζης Ἰωάννης Βασιλειέβιτς ὁ Δ' συνεκάλεσεν ἐν Μόσχᾳ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ μητροπολίτου Μακαρίου σὺν ὄδον ἐκ πάντων τῶν ἐπισκόπων, ἀρχιμανδριτῶν καὶ τοῦ λοιποῦ κλήρου τῆς Μόσχας, εἰς ἣν ὑπέβαλεν 69 ζητήματα ἀφορῶντα τὴν ἐκκλησιαστικὴν πειθαρχίαν καὶ πκίδευσιν. Προῖόν τῶν ἐργασιῶν τῆς συνόδου ταύτης ἐστὶν ὁ τόμος ὁ ἐπιγραφόμενος *Στογλαβ*, ἥτοι ἑκατογεφάλιον, καθὸ διηρημένος εἰς ἑκατὸν κεφάλαια· ἀπὸ τοῦ τόμου δὲ τούτου καὶ ἡ σύνοδος αὕτη γνωρίζεται ἐν τῇ

ιστορίᾳ ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν *Στογλάβιϋ Σοπὸρ*, ἦτοι *ἐκατογκέφαλος Σύ-
ροδος*. Μεταξὺ ἄλλων γνωμῶν καὶ ιδεῶν ὑγιῶν καὶ συμφώνων τῇ διδα-
σκαλίᾳ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, *ἔδογματίσσε* καὶ πλείστας ἐσφαλμένας
καινοφανεῖς διδασκαλίας, οἷον: α) ὅτι δέον τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ καὶ ἡ
εὐλογία νὰ γίνωνται διὰ τῶν δύο δακτύλων· β) ὅτι εἶναι ἀμάρτημα τὸ νὰ
ξυρίζῃ ὁ χριστιανὸς τὸ γένειον καὶ νὰ κόπτῃ τὸν μύστακα· γ) ὅτι τὸ *ἀλ-
ληλοῦθια* δέον νὰ λέγηται μόνον δὶς· κτλ. Ταύτας δὲ καὶ ἄλλας παραδο-
ξολογίας ἡ σύνοδος προσεπάθησε νὰ στηρίζῃ ἐπὶ κανόνων καὶ ἐπὶ διδασκα-
λιῶν τῶν Πατέρων, ἐν δὲ τοῖς ὑπὸ τῆς ἀμαθείας παρεφθαρμένοις ῥωσσοῖς
βιβλίοις εὐρέθησαν ἐπὶ τούτῳ καὶ κανόνες καὶ ἱστορικὰ γεγονότα καὶ μῦθοι.
Ἐννοεῖται ὅτι ἀποφάσεις συνόδου εἶχον μέγα κύρος πρὸς πίστωσιν καὶ διά-
δοσιν παρά τε τῷ κλήρῳ καὶ τῷ λαῷ τῶν ιδεῶν τούτων, ὅσον καὶ ἂν ἦσαν
ἐσφαλμένα.

8.) Μία τῶν φρονίμων ἀποφάσεων τῆς *ἐκατογκεφάλου* Συνόδου ἦν ἡ
περὶ τῆς διορθώσεως τῶν βιβλίων τῆς ἱεράς ἀκολουθίας, διὰ τῆς ἀναθεωρή-
σεως τῶν παλαιῶν χειρογράφων, τῆς συναγωγῆς ὅλων τῶν ἐσφαλμένων, τῆς
διορθώσεως ἢ ἐξαλείψεως αὐτῶν καὶ τῆς μετ' ἐπιστασίας ἐπικρίσεως τῶν νεω-
στί ἐκδιδομένων. Τὸ ἔργον τοῦτο ἀνετέθη τοῖς πρωθιερεῦσι καὶ πρωεπιστῶσιν·
ἀλλ' οἱ ἐπικριταὶ καὶ ἐπιθεωρηταὶ οὗτοι ὄντες αὐτοὶ ἀμαθεῖς συνέτειναν εἰς
τὸ νὰ εἰσαχθῶσιν ἐπισήμως ἐν τοῖς νεωστί ἐκδοθεῖσι βιβλίοις καὶ νὰ γενι-
κευθῶσιν ἀπάσαι αἱ πεπλανημέναι γνῶμαι, τοπικαὶ ἢ προσωπικαὶ, οὐ μόνον
αἱ ἀνωτέρω ῥηθεῖσαι ἀλλὰ καὶ ἄλλαι νέαι ἐκ τῆς ἀμαθείας προκύψασαι, οἷαι:

9.) Ὅτι τὸ ὄνομα Ἰησοῦς πρέπει νὰ γράφηται **ΙΣ** καὶ νὰ προφέρηται
Ἰσοῦς.

10.) Ὅτι ἡ προσκομιδὴ δέον νὰ τελεῖται δι' ἐπτὰ προσφορῶν καὶ οὐχὶ
διὰ πέντε.

11.) Ὅτι ἐν τῷ Συμβόλῳ τῆς πίστεως τὸ **Η'** ἄρθρον τὸ περὶ τοῦ Ἁγίου
Πνεύματος δέον νὰ ἀναγινώσκηται οὕτω: « Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον
τὸ ἀληθινὸν καὶ ζωοποιόν (ἀντὶ τοῦ τὸ κύριον τὸ ζωοποιόν)—Ἀριθμοῦνται
δὲ καὶ ἄλλοι τινὲς νεωτερισμοὶ προελθόντες ἐξ ἀμαθείας καὶ φανατικῶς δια-
δοθέντες ἀκολουθῶς ὡς διδασκαλαὶ τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας παραδοθεῖσαι
ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν Ἁγίων Πατέρων.

§. 2. Ἀναγνώρισις τῆς πλάνης.

Μέτρα ληφθέντα πρὸς ἐπίανρον εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν.

Μολονότι αἱ πλάναι καὶ αἱ παραφθοραὶ αἱ ἐξ ἀμαθείας εἰσαχθεῖσαι ἐν τοῖς
βιβλίοις καὶ ἐν τῇ ἐξωτερικῇ λατρείᾳ μετὰ φανατισμοῦ ὑπερησπίζοντο ὑπὸ
τοῦ ἀσυλλογίστου ὄχλου, ὑπελείφθησαν ἐν τούτοις ἐν ἀπάσαις ταῖς τάξεσιν
ικανὸς ἀριθμὸς ἀτόμων μὴ στεργόντων τὰ νέα ἔθιμα καὶ τὰς γνώμας τὰς
ἀναμφείσας καὶ εἰσαχθεῖσας ἐναντίον τοῦ ἀρχαίου τῆς ὀρθοδοξίας καθεστώ-
τος· ἀλλ' ἡ θέσις αὐτῶν ἐπὶ πολὺν χρόνον ἦν δυσχερὴς καὶ ἡ φωνὴ αὐτῶν δὲν
ἠκούετο· πλᾶγμα ὅμως τινὲς περιστάσεις ἔδωκαν ἀφορμὴν ν' ἀνανήψωσιν οἱ

ἄρχοντες τοῦ τόπου καὶ κατανοήσωσιν ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Ῥωσσίας εἰσῆλθεν εἰς πεπλανημένην ὁδόν.

Ὅτε τῷ 1649 Παΐσιος ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων μετέβη εἰς Μόσχαν, ἰδὼν πολλὰ ἐκκλησιαστικὰ ἔθιμα ἀντορθόδοξα κατήγγειλεν αὐτὰ τῷ πατριάρχει Ἰωσήφ, τῷ νέφ μητροπολίτη Νοβογοροδίας Νίκωνι καὶ τῷ αὐτοκράτορι Ἀλεξίῳ Μιχαήλοβιτς· οὗτοι δὲ θορυβηθέντες ἐκ τῶν λόγων τοῦ πατριάρχου ἀπέστειλαν εὐθὺς γέροντά τινα ἱερομόναχον Ἀρσένιον εἰς Ἀνατολήν, ἵνα παρατηρήσῃ ἐκεῖ τὰς παραδόσεις καὶ τὰ ἔθιμα τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐκθέσῃ πάντα ὅσα ἤθελεν ἰδεῖ.

Ἄλλος ἱεράρχης, ὁ μητροπολίτης Ναζαρέτ Γαβριήλ, μετέβη εἰς Μόσχαν τῷ 1651 καὶ ἐπέστησε καὶ οὗτος τὴν προσοχὴν τῶν ἐνοπιῶν ἐπὶ τῶν ἀτόπων ἐκείνων ἐκκλησιαστικῶν ἐθίμων, ἀλλοτριῶν τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Τὸ αὐτὸ ἔπραξε τῷ ἐπομένῳ 1652 ἔτει ὁ πατριάρχης πρῶην Κωνσταντινουπόλεως Ἀθανάσιος κατὰ τὴν εἰς Μόσχαν μετάβασιν αὐτοῦ. Ἡ φήμη τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ῥωσσίας εἰσαχθέντων νεωτερισμῶν φθάσασα καὶ εἰς τὸ ὄρος τοῦ Ἄθωνος κατεθροῦθησε τοὺς πατέρας, καὶ συνελθόντες, τῇ εἰδήσει καὶ εὐλογίᾳ τοῦ πατριάρχου Παρθενίου καὶ συναγαγόντες ῥωστικά τινα βιβλία κομισθέντα ὑπὸ τινος Δαμασκηνοῦ Ἱερομονάχου κατέκαυσαν, διαμαρτυρηθέντες συνάμα καὶ κατὰ τῶν λοιπῶν ἐν τῇ πίστει εἰσαχθέντων νεωτερισμῶν· ἔγραψαν δὲ περὶ τούτων πάντων εὐθὺς τῷ αὐτοκράτορι Ἀλεξίῳ. Αἱ ἐξ Ἀνατολῆς αὐτὰ διαμαρτυρήσεις ἐπηνήργησαν ἰσχυρῶς ἐπὶ τοῦ τζάρου, τὸν δὲ γέροντα πατριάρχην Ἰωσήφ τοσοῦτον ἐφόβισαν ὥστε ταχέως ὑπὸ τῆς λύπης ἀπεβίωσεν.

Ὁ δὲ μοσχοβίτης Ἀρσένιος Σουχανόβ ἐπανελθὼν τῷ 1653 ἀπὸ τῆς εἰς Ἀνατολήν περιουσίας αὐτοῦ ἐξέδωκε βιβλίον ὀνομαζόμενον *Προσκηνητάριον*, ἐν ᾧ ἀφηγεῖτο πάνθ' ὅσα εἶδεν ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ἐβεβαίωσεν ὅτι μὲ ὄλην τὴν λυπηρὰν θέσιν τῆς Ἐκκλησίας ἐν γένει καὶ ἰδίως τὴν στενοχωρίαν περὶ τὴν ἐξάσκησιν τῶν θρησκευτικῶν τελετῶν τῶν ὑπὸ ἀλλόθρησκον κυβερνήσιν χριστιανῶν, ἐνότης πλήρης καὶ ὁμοφωνία ἐπικρατεῖ περὶ τὴν ἐξωτερικὴν λατρείαν, ὅτι πανταχοῦ οἱ χριστιανοὶ ποιοῦσι τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ διὰ τῶν τριῶν δακτύλων, προφέρουσι τρεῖς τὸ *ἀλληλοῦβια*, τὰς λιτανείας τῶν τελοῦσιν ἀπὸ δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερὰ, κτλ.

Πάντα ταῦτα τὰ γεγονότα κατέδειξαν τοῖς νοημονεστέρους ἀνδράσι τῆς Μόσχας τὴν ἀνάγκην νέας ἐκδόσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἑλληνικῶν πρωτοτύπων· ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἔργου τούτου ἐτέθη ὁ διαδεξάμενος τὸν ἄρτι ἀποθανόντα Ἰωσήφ πατριάρχης Νίκων.

§. 3. Τὰ ἐπὶ τῆς πατριαρχείας Νίκωνος.

ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοίνυν τοῦ πατριάρχου Νίκωνος καὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου συνεκλήθη ἐν τοῖς ἀνακτόροις τοῦ τζάρου σύνοδος ἐκ 10 μητροπολιτῶν τε καὶ ἐπισκόπων, 11 ἀρχιμανδριτῶν καὶ ἡγουμένων, 13 προσετώτων καὶ τῆς συγκλήτου. Ὁ Νίκων καὶ ἀπεκάλυψε καὶ ἀπρήθμησε τὰς πλάνας, τὰ ἀτοπήματα καὶ τὰς καταχρήσεις αἵτινες εἰσῆχθησαν ἐν τε τοῖς

βιβλίοις και ἐν ταῖς τελεταῖς τῆς Ἐκκλησίας και κατέδειξε πόσον οἱ νεωτερισμοὶ οὗτοι ἀντιβαίνουναι πρὸς τὴν παράδοσιν τῆς ὀρθοδοξίας. Ἡ σύνοδος ἐνέκρινε και ἀπεφάσισε τὴν ἐξοβέλισιν και διόρθωσιν τῶν ἐξ ἀμαθείας εἰσαχθέντων σφαλμάτων, διὰ τῆς ἀντιπραθέσεως τῶν νεωστὶ ἐκδοθέντων βιβλίων πρὸς τε τὰ ἀρχαῖα και πρὸς τὰ ἑλληνικὰ πρωτότυπα, και ἐπομένως ἐψήφισε τὴν ἐκδοσιν νέων ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων. Παρατηρήθη δὲ ὅτι ἐν τῇ ὑπογραφῇ τῆς συνοδικῆς ταύτης ἀποφάσεως μέλη τινὰ τῆς συνόδου (εἰς ἐπίσκοπος, Παῦλος ὁ Κολόμνης, δύο ἀρχιμανδρίται, εἰς ἡγούμενος και δύο πρωτοεῖρες) ἀπέσχον τοῦ νὰ ἐπικυρώσωσι τὴν γνώμην τῆς μεγάλης πλειοψηφίας, κηρυχθέντες οὕτως ὑπερασπισταὶ και πρόμαχοι τῆς πλάνης.

Πρὸς ἐκτέλεσιν δὲ τῆς ἀποφάσεως τῆς συνόδου ὁ τζάρος και ὁ πατριάρχης συνήγαγον τὰ ἀπανταχοῦ τῆς Ῥωσσίας εὐρισκόμενα ἀρχαιότερα χειρόγραφα ἱερῶν ἀκολουθιῶν, τὰ ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ἐκ παλαιῶν χρόνων μεταφρασθέντα. Ταυτόχρονως δὲ ἐπιστολῆς αὐτῶν πρὸς τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Παΐσιον ἐξέθησαν ἐν 26 ἐρωτήσεσιν ἀπαντας τοὺς ἐναντίον τοῦ ἀρχαίου ἔθους εἰσαχθέντας ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ῥωσσίας νεωτερισμοὺς και ἐζήτησαν τὴν γνώμην αὐτοῦ. Σύνοδος συγκροτηθεῖσα ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Παΐσιου ἐξ 28 μητροπολιτῶν, ἀρχιεπισκόπων και ἐπισκόπων και ἄλλων κληρικῶν ἀπεδοκίμασε τοὺς νεωτερισμοὺς τούτους και ἐγκρίνασα τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐν Μόσχᾳ συνόδου ἐνίσχυσε αὐτὴν εἰς τὴν πραγματοποιήσασιν τῶν προθέσεων αὐτῆς· ὁ δὲ πατριάρχης Παΐσιος ἐκοινοποίησεν ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ τὰς ἀπαντήσεις τῆς ἐν Κων/πόλει Συνόδου εἰς τὰς ὑποβληθείσας αὐτῇ ἐρωτήσεις (α).

Ἡ ἀπάντησις αὕτη τοῦ πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως μεγάλην ἔδωκεν ἠθικὴν δύναμιν τῷ τε αὐτοκράτορι και τῷ πατριάρχῃ Νίκωνι, και ἐπεδόθησαν εἰς τὴν διόρθωσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων μεθ' ὅλης τῆν προσοχῆς ἢν ἀπῆται ἔργον τοσοῦτω σπουδαῖον. Μὴ ἀρκεσθέντες δὲ εἰς τὰ ἐκ Ῥωσσίας συναχθέντα σλαβονικὰ χειρόγραφα, ἀπέστειλαν αὐθις μετὰ πλουσιῶν δώρων τὸν γέροντα Ἀρσένιον Σουχανόβ εἰς τε τὸ Ἅγιον Ὄρος και εἰς τοὺς λοιποὺς Ἁγίους Τόπους τῆς Ἀνατολῆς, ὅπως συλλέξας κομίσῃ εἰς Ῥωσσίαν ἀρχαῖα ἑλληνικὰ ἐκκλησιαστικὰ χειρόγραφα. Ταχέως συνήχθησαν ἐν Μόσχᾳ 500 περίπου χειρόγραφα ἀπὸ τετρακοσιστοιῦς μέχρι χιλιοστοῦ ἀρχαιότητος πεμφθέντα παρὰ τῶν ἐν Ἀθωνῶν μονῶν· και ἄλλοι δὲ ἱεράρχαι τῆς Ἀνατολῆς και οἱ πατριάρχαι Ἀλεξανδρείας και Ἀντιοχείας ἀπέστειλαν περὶ τὰ 200 χειρόγραφα. Τοιοῦτον ἔχοντες πολύτιμον και πολυάριθμον ὕλικὸν πρὸς διόρθωσιν τῶν ἐσφαλμένων βιβλίων, ὁ πατριάρχης και ὁ αὐτοκράτωρ συνεκάλεσαν ἐν ἔτει 1655 σύνοδον, ἐν ᾗ ἐκτὸς τῶν ἱεραρχῶν και τῶν μᾶλλον διακεκριμένων μελῶν τοῦ Ῥωσσικοῦ κλήρου παρεκάθησαν και δύο ξένοι ἱεράρχαι τυχόντες τότε ἐν Μόσχᾳ, ὁ Ἀντιοχείας Μακάριος και Μιχαήλ ὁ Σερβίας. Ἡ σύνοδος παρεδέχθη ὁμοθυμῶς τὴν ἀπόφασιν τῶν δύο προηγηθειῶν συνόδων, τῆς ἐν Μόσχᾳ και τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει περὶ τῆς

(α) Τὰς ἀπαντήσεις ταύτας τῆς Ἱ. Συνόδου Κων/πόλεως πρὸς τὰς 26 ἐρωτήσεις τοῦ πατριάρχου Νίκωνος ἴδε ἐν τῷ Παραρτήματι.

διορθώσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων ἐπιχειρήσασα δὲ τὴν ἀντιπαροβολὴν τῶν νέων βιβλίων πρὸς τε τὰ ἑλληνικὰ καὶ πρὸς τὰ ἀρχαία σλαβωνικὰ καὶ εὐρούσα ὅτι τὰ μὲν παλαιὰ σλαβωνικὰ ἦσαν σύμφωνα πρὸς τὰ πρωτότυπα ἑλληνικὰ κείμενα, τὰ δὲ νεώτερα σλαβωνικὰ ἦσαν παρεφθαρμένα, ἐνίσχυθη ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν ληφθεῖσαν ἤδη ἀπόφασιν τῆς ἐπιδιορθώσεως αὐτῶν ἀφοῦ δὲ αὐτὴ ἡ σύνοδος ἐπεθεώρησε καὶ διώρθωσε τὸ βιβλίον τῆς θείας λειτουργίας, ὡς τοῦ σπουδαιοτέρου μέρους τῆς ἀκολουθίας, ἔκλεισε τὰς συνεδριάσεις αὐτῆς, ἀναθεῖσα τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ ἔργου διὰ τὰ λοιπὰ βιβλία τῷ πατριάρχῃ Νίκωνι.

Πρῶτον βῆμα τοῦ πατριάρχου ἦν ὁ διορισμὸς ἐπιτροπῆς ἐξ ἀνδρῶν παιδευμένων, εἰδημόνων τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν τάξεων καὶ δυναμένων νὰ κατανοήσωσι καὶ νὰ διορθώσωσι τὰ λάθη ὅσα εἰσῆγαγεν ἐν τοῖς βιβλίοις ἡ ἀμάθεια τῶν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἰωσήφ διορισθέντων ἐκδοτῶν, ἦτοι τῶν πρωθιερέων Ἰωάννου, Νέρωνος καὶ Ἀββακούμ, τῶν ιερέων Λαζάρου καὶ Νικήτα, τοῦ διακόνου Θεοδώρου κλπ. (οἵτινες ἐγένοντο κατόπιν πρὸς ἐκδίκησιν ἀρχηγοὶ τῶν Ρασκολνίκων)· τούτους ἀντικατέστησε δι' εὐμαθῶν ιερομονάχων οὓς μετεκαλέσατο ἐκ Κιέβου, τοῦ Ἐπιφανίου Σλαβενίτζης Ἀρσενίου, Δαμασκηνοῦ κλπ. μετὰ τοῦ ιερομονάχου Ἀρσενίου τοῦ Γραικοῦ, τοῦ ιερέως Ἰακώβου τοῦ ἐπωνυμιουμένου φιλοσόφου, προσκληθέντων ἐκ τῆς μονῆς Σολοβέτζκη, τοῦ ἐξ Ἄθω ἐλθόντος ἀρχιμανδρίτου Διονυσίου καὶ ἄλλων τινῶν.

Ἐνῶ δὲ οἱ νέοι ἐκδῶται ἠσχολοῦντο εἰς τὴν ἀντιπαροβολὴν καὶ τὴν διόρθωσιν τῶν βιβλίων, ὁ Νίκων ἠγωνίζετο παντοίοις τρόποις νὰ καταπολεμήσῃ καὶ ἐκριζώσῃ τὰ εἰσαχθέντα ἐσφαλμένα καινοφανῆ ἔθιμα· ὅπως ἀποκόψῃ δὲ τοὺς Ρώσους τοῦ ἀτοπήματος τοῦ ποιεῖν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ διὰ τῶν δύο δακτύλων καὶ ἐνίσχυσῃ ἐπὶ μᾶλλον τὰς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ τούτων πατρικᾶς συνοδικᾶς νοθεσίας, ἐπωφελοῦμενος τὴν εἰς Μόσχαν παρουσίαν τεσσάρων ἀλλοδαπῶν ἱεραρχῶν, τοῦ Μακαρίου Ἀντιοχείας, τοῦ Σερβίας Μιχαήλ, τοῦ Νικαίας Γρηγορίου καὶ τοῦ Μολδοβλαχίας Γεδεών, ἐπέζητησε καὶ τούτων τὴν γνώμην δι' ἐπιστολῆς, ἐν ἧ ἡρώτα πῶς ὀφείλει ὁ ὀρθόδοξος χριστιανὸς νὰ συνδυάζῃ τοὺς δακτύλους τῆς χειρὸς ἐν τῷ ποιεῖν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ. Οἱ ἱεράρχαι ἀπήντησαν ἐγγράφως: «Παράδοσιν παρελάβομεν ἀπὸ τῆς θεμελιώσεως τῆς πίστεως παρὰ τε τῶν ἁγίων Ἀποστόλων καὶ τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ τῶν ἁγίων ἑπτὰ Συνόδων τὸ σημεῖον τοῦ τιμίου σταυροῦ διὰ τῶν τριῶν πρώτων δακτύλων τῆς δεξιᾶς χειρὸς ποιεῖν· ὅστις δὲ τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν οὐ ποιεῖ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ οὕτω, κατὰ τὴν παράδοσιν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἦν αὕτη ἐκράτησεν ἀπ' ἀρχῆς τῆς πίστεως μέχρι τοῦ νῦν, οὗτος αἰρετικὸς ἐστὶ καὶ μμητῆς τῶν Ἀρμενίων, διὸ καὶ ἔχομεν αὐτὸν ἀφωρισμένον παρὰ Πατρός, Υἱοῦ καὶ Πνεύματος ἁγίου». Ἐκτὸς τούτου ὁ πατριάρχης Ἀντιοχείας Μακάριος παρακληθεὶς ὑπὸ τοῦ Νίκωνος ἐδίδαξε δημοσίᾳ κατὰ διαφόρους δημοτελεῖς ἑορτὰς τὸν ῥωσικὸν λαὸν πῶς ὀφείλει ποιεῖν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ. Τέλος τὴν ἡμέραν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ ἔτους 1656 ὁ Νίκων συγκαλέσας σύνοδον ἐν Μόσχᾳ ἐξέθηκε λεπτομερῶς περὶ τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ διδασκαλίαν

τινά, ἀνέγνω τὰς γνώμας τῶν συνόδων καὶ τῶν ἱεραρχῶν τῆς Ἀνατολῆς περὶ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν δακτύλων ἐν τῷ σημείῳ τοῦ σταυροῦ, καὶ πάντες παρεδέξαντο τὸν ὀρθόδοξον τρόπον τὸν διὰ τῶν τριῶν πρώτων δακτύλων, καταδικάσαντες τὸν διὰ τῶν δύο (ὅστις καὶ ἔμεινε παρὰ τοῖς ῥασκολνίκους μέχρι τῆς σήμερον, ὡς αἰρετικὸν καὶ ἀναμιμνήσκοντα τὴν περὶ δύο ἐν Χριστῷ ὑποστάσεων δυσσεβῆ τοῦ Νεστορίου πλάνην. Ἡ σύνοδος ἐπέρανε τὰς ἐργασίας αὐτῆς διὰ τῆς ἀναγνώσεως καὶ παραδοχῆς βιβλίου ὀνομαζομένου «Πίναξ» (Σκριζάλ), περιέχοντος ἐξήγησιν τῆς θείας λειτουργίας καὶ τῶν λοιπῶν μυστηρίων, τὸ ὅποιον ἐκ νέου εἶχε μεταφρασθῆ καὶ ἐκτυπωθῆ τῇ διαταγῇ τοῦ πατριάρχου Νίκωνος, ὡς ἐπείγοντως ἀναγκαίου διὰ τὰς περιστάσεις τῆς ἐν Ῥωσίᾳ Ἐκκλησίας.

§. 4. Διωγμὸς Νίκωνος.

Ἐνῷ ὁ πατριάρχης Νίκων μετὰ τοσοῦτου ζήλου καὶ προθυμίας ἠγωνίζετο εἰς τὸ νὰ διορθώσῃ τὰς πλάνους καὶ νὰ ἐκρίζωσῃ τὰ κακὰ ἔθη καὶ τὰς ψευδοδιδασκαλίας ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ῥωσσίας, οἱ πολυάριθμοι προσωπικοὶ αὐτοῦ ἔχθροι, κληρικοὶ τε καὶ ἐκ τῶν ἀρχόντων, ἐνίσχυσον καὶ ἐξηρέθιζον τὸν φανατισμὸν τῶν ἀπλοϊκωτέρων ὅπως θανασίμως προσβάλωσιν οὐ μόνον τὸν πατριάρχην ἀλλὰ καὶ τὸ ἔργον τοῦτο τῆς ἀνεγέρσεως τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς προτέρας αὐτῆς καταπτώσεως. Εἶδομεν ὅτι ἐν τῇ συγκροτηθείσῃ τῷ 1654 συνόδῳ κληρικά τινα μέλη ἀπέσχον τοῦ νὰ ψηφίσωσι καὶ υπογράψωσι τὴν ληφθεῖσαν τότε ἀπόφασιν περὶ διορθώσεως τῶν βιβλίων. Οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἐκείνης, Παῦλος ὁ Κολόμνης ἐπίσκοπος καὶ τὰ μέλη τῆς παλαιᾶς ἐπὶ τῆς ἐκδόσεως τῶν καταδικασθέντων βιβλίων ἐπιτροπῆς, Ἰωάννης, Νέρων, Ἀββακούμ, Δανιήλ, Λογγίνος καὶ ἄλλοι, πρῶτον μὲν κατηγορήσαν παρὰ τῷ τζάρῳ τὸν πατριάρχην Νίκωνα ὡς νέας δῆθεν εἰσάγοντα τάξεις ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ· ἀλλὰ τοῦ τζάρου μὴ δόντος σημασίαν εἰς τὰς αἰτιάσεις ταύτας ἤρξαντο διεγείρειν τὸν ὄχλον ἐπ' ἐκκλησίας καὶ ἐν δημοσίαις συναθροίσεσι κατὰ τοῦ Νίκωνος καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντων βιβλίων, παντοιοτρόπως κακίζοντες αὐτὰ καὶ συνιστῶντες τὰς πρώτας ἐκδόσεις· ἐπειδὴ δὲ ἡ νέα ἐκδοσις εἶχεν ἐπιδοκιμασθῆ καὶ παρὰ τῶν πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἦν σύμφωνος πρὸς τὰ ἑλληνικὰ κείμενα, οἱ δημεγέρται προέβησαν μέχρι τοῦ διαβαλεῖν παρὰ τῷ λαῷ τοὺς τε πατριάρχας καὶ τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς ὡς κακοδοξοῦντας, κηρύττοντες ὅτι εὐρισκόμενοι ὑπὸ ἑτερόθρησκον δυναστείαν ἀπώλεσαν ἢ διέστρεψαν τὴν ἀληθινὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, καὶ ὅτι τὰ ἑλληνικὰ ἐκκλησιαστικὰ βιβλία παρεφθάρησαν ὑπὸ τῶν Λατίνων, καθὸ ἐκδιδόμενα ἐν τῇ Δύσει, καὶ ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ παραδεχθῶσι τὰ κείμενα ἐκεῖνα· τὸν δὲ Νίκωνα ἀπεκάλουν λύκον, αἰρετικὸν, ἐγκαταλελειμμένον παρὰ τοῦ Θεοῦ, πρόδρομον τοῦ Ἀντιχρίστου, κτλ.

Ὁ Νίκων ἐδοκίμασε κατ' ἀρχὰς νὰ κατευνάσῃ τὰς παραχὰς ταύτας δι' ἡπίων μέσων, ἀλλὰ μὴ δυναθεὶς, ἠναγκάσθη νὰ προσενεχθῆ αὐστηρότερον καὶ καθαιρέσας ἐξώρισε τὸν τε Παῦλον Κολόμνης ἐπίσκοπον καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ κληρικοὺς εἰς διαφόρους μονὰς.

Ἐν τοσοῦτῳ ὁ ἀπλοῖκός καὶ ἀμαθὴς ῥωσικὸς λαὸς περιέστη ἤδη πολλο-
 χοῦ εἰς ἀμφιβολίας περὶ τῆς γνησιότητος τῶν νέων βιβλίων, ἐπιθυμῶν νὰ
 διατηρήσῃ τὰ παλαιὰ εἰς ἃ εἶχε συνειθίσει· πολλοὶ ἐπίστευσαν ὅτι ὁ Νίκων
 προὔτιθετο νὰ καταστρέψῃ τὴν ἀρχαίαν πίστιν καὶ τὰς παλαιὰς τάξεις καὶ
 νὰ εἰσαγάγῃ νέαν πίστιν, αἰρετικὴν, κοινὴ δὲ ἀγανάκτησις ἠγέρθη μάλιστα
 ὅτε ἐδόθη διαταγὴ νὰ συναχθῶσιν ἀπὸ τῶν ἐκκλησιῶν τὰ παλαιὰ βιβλία
 καὶ ἀντικατασταθῶσι διὰ νέων. Ἱερεῖς τινες ἀντέστησαν εἰς τὴν διαταγὴν
 ταύτην, καὶ ἐδέησε νὰ γίνῃ χρήσις βιαίων μέτρων, καὶ τότε οἱ ἱερεῖς ἤρ-
 νοῦντο νὰ τελέσωσι τὴν λειτουργίαν κατὰ τὰ νέα βιβλία. Ἡ θέσις τοῦ Νί-
 κωνος ἀπέβαινε ὅσημέραι δυσκολωτέρα, καθόσον μάλιστα οἱ προσωπικοὶ
 αὐτοῦ ἐχθροὶ εἶχον ἤδη κατορθώσει νὰ τῷ ὑφαρπάσωσι τὴν εὐνοίαν τοῦ
 τζάρου. Κατὰ τὸ τριετές ἢ τετραετές διάστημα τῆς πατριαρχείας αὐτοῦ ὁ
 Νίκων ἀπολαύων τῆς πλήρους ἐμπιστοσύνης καὶ φιλίας τοῦ ἀνακτος, καὶ
 διατελῶν ὁ ἐπιστηθιώτερος σύμβουλος αὐτοῦ οὐ μόνον ἐν ταῖς θρησκευτικαῖς
 ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς πολιτικαῖς ὑποθέσεσιν, εἶχε διεγείρει τὸν φθόνον τῶν αὐ-
 λικῶν, οἵτινες δὲν ὤκνησαν νὰ ἐκμεταλλεuthῶσι τὴν θρησκευτικὴν ταύτην
 ἐν Ῥωσσίᾳ κίνησιν ὅπως καταστρέψωσιν αὐτὸν ἐπιτηδείως ἐνεργούντες πρῶ-
 τον παρὰ τῷ λαῷ καὶ ἀκολούθως ἐν τῷ πνεύματι τοῦ τζάρου· ὁ Νίκων
 βλέπων ἑαυτὸν πανταχόθεν προσβαλλόμενον καὶ μὴδὲν ἔχων στήριγμα,
 ἔκρινε καλὸν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ πηδάλιον τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τῷ 1658
 ἀφῆκε τὴν ἐδρὰν αὐτοῦ ἀπεσύρθη εἰς τὴν μονὴν *Νέαν Ἱερουσαλήμ* τὴν ὑπ'
 αὐτοῦ οἰκοδομηθεῖσαν, μόλις προλαθὼν νὰ διορθώσῃ πέντε ἢ ἕξ βιβλία. Ἡ
 ἀποχώρησις αὕτη δὲν ἔφερεν ἐπίσημόν τινα χαρακτῆρα, ἦν δὲ μᾶλλον ἐπί-
 δεξις τῆς δυσαρεσκείας τοῦ πατριάρχου· ἀλλὰ τὸ τέχνασμα ἀντὶ νὰ ἐπι-
 τύχῃ ἐπεβάρυνεν ἔτι μᾶλλον τὴν θέσιν τοῦ Νίκωνος. Οἱ πολιτικοὶ αὐτοῦ
 ἐχθροὶ ἐθριάμβευον κύριοι γενόμενοι τοῦ πεδίου ἐν ταῖς βουλαῖς καὶ τῇ εὐνοίᾳ
 τοῦ τζάρου· οἱ φανατικοὶ ἐθεώρησαν τὴν ἀποχώρησιν αὐτοῦ ὡς ἰδίαν αὐ-
 τῶν νίκην καὶ ἐξηκολούθησαν μετὰ μείζονος θάρρους ὑπερασπιζόμενοι καὶ
 διαδίδοντες τὰς παλαιὰς πλάνας καὶ καταπολεμούντες τὰς ὑπὸ τοῦ Νίκω-
 νος ἀρξαμένας διορθώσεις· οἱ δὲ ἐν τῇ αὐλῇ φίλοι αὐτῶν κατώρθωσαν νὰ ἐπι-
 τύχωσι τὴν συγχώρησιν ἐνὸς τῶν φανατικωτέρων κακοδόξων τῷ πρωθιε-
 ρεῶς Ἀβθακούμ, ὅστις καθαιρεθεὶς διέτριβεν ἐξόριστος εἰς Σιβηρίαν. Οὗτος
 τυχὼν ἐν Μόσχᾳ πλείστης συμπαθείας παρὰ τε τῶν αὐλικῶν καὶ παρὰ
 πολλῶν ἀτόμων ἐν ἀπάσαις ταῖς τάξεσι τῆς κοινωνίας, ἐπεχείρησε συστη-
 ματικὴν ἀπολογία τῆς κατακριθείσης πλάνης, δημοσιεύων συγγραφαὶς κατὰ
 τῶν σχεδιασθεισῶν καὶ ὑπὸ τοῦ Νίκωνος γενομένων διορθώσεων τοῦ Συμβό-
 λου, τοῦ συνδυασμοῦ τῶν τριῶν δακτύλων ἐν τῷ σημείῳ τοῦ σταυροῦ, τῶν
 βιβλίων καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς· διέβαλλε τοὺς παραδεξαμένους
 τὰ νέα βιβλία ἱερεῖς, κηρύττων ὅτι οὗτοι δὲν πιστεύουσιν εἰς Χριστὸν, καὶ ἀ-
 πέτρεπε τὸν λαὸν τοῦ νὰ δέχῃται ἐκ τῶν χερῶν αὐτῶν τὴν ἁγίαν κοινω-
 νίαν· τὸν δὲ Νίκωνα ἀπεκάλει *Ἀντίχριστον, υἱὸν τῆς γέεννης, φίλον τοῦ*
Σαταῆ, καὶ τὸν χεῖριστον τῶν ἀπ' αἰῶνος αἰρετικῶν· τέλος ἐπέδωκε
 διὰ τῶν φίλων αὐτοῦ ἀναφορὰν τῷ τζάρῳ αἰτούμενος ἵνα παύσῃ τὸν Νίκωνα
 αἰ ἐπαναγάγῃ τὴν ἀρχαίαν εὐσέβειαν. Ἡ ὀχλαγωγικὴ διαγωγή τοῦ φανα-

τικοῦ τούτου τοσοῦτον ἠπέλησε τὴν δημοσίαν τάξιν, ὥστε, μεθ' ὅλην τὴν προστασίαν αὐλικῶν τινῶν, ὁ τζάρος ἠναγκάσθη δις νὰ τὸν ἐξορίσῃ, καὶ τελευταῖον νὰ τὸν καθείρξῃ δέσμιον ἵνα μὴ διαφυγῶν ἐπανέλθῃ αὐθὺς εἰς Μόσχαν. Τὰ αὐτὰ δὲ ἔπραττον καὶ ἄλλοι τοῦ Ἀββακούμ συνεργάται, ἰδίως δὲ οἱ ἱερεῖς Νικήτας καὶ Λάζαρος, διεγείροντες τὸν λαόν, ὑποδαυλίζοντες τὸ κατὰ τοῦ Νίκωνος μῖσος καὶ υποθάλλοντες τὴν εἰς τὴν πεπλανημένην ὁδὸν ἐπιμονήν, ἐνῶ ἀφ' ἑτέρου ἐν λιβέλλοις πρὸς τὸν ἀνακτα κατηγοροῦν τοῦ Νίκωνος προσάπτοντες αὐτῷ περὶ τὰς 70 καινοτομίας, ἀφ' ὧν προέκυπτεν ὅτι ὁ Νίκων οὗτος «ἐγκατέλειπεν ὅλως τὴν χριστιανικὴν πίστιν καὶ ἐνεκολπώθη τὸν ἰουδαϊσμόν καὶ τὰς αἱρέσεις τῶν ἀρχαίων αἱρεσιαρχῶν, Ἀρείου, Νεστορίου, Μακεδονίου, Διοσκορού, Ἀπολλιναρίου, Μαρκιῶνος καὶ Μαρκέλλου, καὶ ἠγάπησεν ἐν παντὶ τὴν θεοστυγῆ τῆς Ῥώμης αἵρεσιν». Καὶ ἄλλοι δὲ φανατικοὶ καὶ δημεγέρται ἀνεφάνησαν εἰς πολλὰ μέρη τοῦ ῥωσικοῦ κράτους, καὶ πολλοὶ μοναχοὶ, θρησκομανεῖς, ἀμαθέστατοι καὶ δεισιδαίμονες, ἐξεληθόντες τῶν μοναστηρίων καὶ ἡσυχαστηρίων αὐτῶν συνετάραττον τὸν λαόν, καὶ συναθροίζοντες παρώρων ὅπως σταυροφορικῶς ἐλάσῃ εἰς Μόσχαν καὶ ἀναγκάσῃ τὸν τζάρον ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν ἀρχαίαν πίστιν. Ἡ οἰκτρὰ αὕτη κατάστασις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀναρχίας, τοῦ κηρύγματος τοῦ φανατισμοῦ καὶ τῆς κυβερνητικῆς ἀπραξίας διήρκεσεν ὀκτὼ ὅλα ἔτη ἀπὸ τῆς ἀποχωρήσεως τοῦ Νίκωνος. Οὗτος ἐξηκολούθει μονάζων, ἡ δὲ πατριαρχικὴ ἐδρα πράγματι ἐχόρευε. Πρόσωπά τινα ἐμεσολάβησαν ἐν τούτῳ τῷ διαστήματι ἵνα συμφιλιώσωσι τὸν πατριάρχην μετὰ τῆς αὐλῆς· ὁ μὲν Νίκων ἐπεθύμει τοῦτο, ἀλλ' ἡ αὐλὴ διέμενε ψυχρὰ, καὶ δὲν ἔπαυε τὰς κατ' αὐτοῦ ἐνεργείας· φαίνεται δὲ ὅτι ἀνέμενε τὴν οἰκιοθελῆ αὐτοῦ παραίτησιν ὅπως προβῆ κανονικῶς εἰς ἐκλογὴν νέου πατριάρχου.

Τέλος ὁ τζάρος Ἀλέξιος Μιχαήλοβιτς βλέπων ὅλον ἐν αὐξοντα τὸν φανατισμόν καὶ προβαίνοντα μέχρι ἀνταρτικῶν ἐπιδείξεων οὐ μόνον κατὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀλλὰ καὶ κατὰ τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς, ἐξεληθὼν τῆς ἀπαθείας συνεκάλεσεν ἐν ἔτει 1666, μηνὶ φεβρουαρίῳ, σύνοδον ἐν Μόσχᾳ πάντων τῶν ῥώσων ἱεραρχῶν, ἧτις ἐν 11 συνεδριάσεσιν ἐπραγματεύθη πάντα τὰ ἐκ φανατισμοῦ ἀναφυέντα ζητήματα, συνεζήτησεν ἀπάσας τὰς κατὰ τῶν ἐργασιῶν τῶν προγενεστέρων συνόδων γενομένας διαμαρτυρήσεις, καὶ ἐνέκρινεν ἐκ νέου ὡς ὀρθόδοξα τὰ ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Νίκωνος ἐκκλησιαστικὰ μέτρα· ἐπεκύρωσε τὸ Σύμβολον τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ ἀνεκήρυξεν ὅτι οἱ πατριάρχαι τῆς Ἀνατολῆς καί τοι ζῶντες ὑπὸ κυβέρνησιν μὴ χριστιανικῆν, εἰσὶν ὀρθόδοξοι· ὅτι τὰ ἑλληνικὰ βιβλία, τὰ τε χειρόγραφα καὶ τὰ ἔντυπα, τὰ ἐν χρῆσει ἐν τῇ ἑλληνικῇ Ἐκκλησίᾳ εἰσὶν ἀληθῆ καὶ ἀξιοπίστα· ὅτι ἡ ἐπὶ τοῦ πατριάρχου τῷ 1654 συνελθοῦσα ἐν Μόσχᾳ σύνοδος ἦν ἀληθῆς σύνοδος. Ἐγράφησαν δὲ καὶ ἐγκύκλια γράμματα πρὸς τὸν χριστιανικὸν ῥωσικὸν λαόν προτρέποντα αὐτὸν ἵνα ἐμμεῖνῃ ἐν τῇ ὀρθοδοξίᾳ καὶ καθησυχάζοντα τὰς πεταραγμένας συνειδήσεις· ὁμοίως τῇ ἐγκρίσει τῆς συνόδου ἐδημοσιεύθησαν καὶ βιβλία ἀναιροῦντα τὰς κακοδοξίας καὶ ἐλέγχοντα τὰς καινοτομίας τοῦ Νικήτα καὶ Λαζάρου. Τέλος ἡ σύνοδος ἔληξεν ἀφοῦ ἐξέδωκεν τόμον δι' οὗ ἐνέκρινε τὰ νεωστὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν καὶ

σλαβωνικῶν κειμένων ἐκδοθέντα ἐκκλησιαστικά βιβλία καὶ κατέκρινε τὰς ὑπὸ τῶν προηγουμένων ἀμαθῶν ἐκδοτῶν γενομένης προσθήκας. Πλείστοι τῶν ἀποστατῶν κληρικῶν ἐζήτησαν καὶ ἔλαβον συγχώρησιν καὶ προσήλθον τῇ ὀρθοδοξίᾳ· ἄλλοι, ὡς οἱ ἱερεῖς Ἀββακούμ καὶ Νικήτας, ὁ διάκονος Θεόδωρος ἐπιμείναντες τῇ κακοδοξίᾳ ἀνεθεματίσθησαν καὶ ἐξωρίσθησαν.

Μῆνας τινὰς μετὰ τὴν λήξιν τῆς συνόδου, ἦτοι τὴν 2 Νοεμβρίου τοῦ 1667 ἀφίκοντο εἰς Μόσχαν δύο τῶν τῆς Ἀνατολῆς πατριαρχῶν, ὁ Ἀλέξανδρείας Παΐσιος καὶ ὁ Ἀντιοχείας Μακάριος, ἔχοντας πληρεξουσιότητα ὅπως ἐργασθῶσι καὶ ἐξ ὀνόματος τῶν λοιπῶν δύο, τοῦ τε Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοῦ Ἱεροσολύμων, καὶ κατὰ μῆνα δεκέμβριον (1—12) συνελθοῦσα σύνοδος τῶν ῥώσων ἱεραρχῶν, ἐν ἣ παρεκλήθησαν καὶ οἱ δύο οὗτοι πατριάρχαι, ἐπελήφθη τῶν τε ἄλλων θρησκευτικῶν ζητημάτων ὡς καὶ τῶν προσαφθειῶν κατηγοριῶν κατὰ τοῦ πατριάρχου Νίκωνος. Καὶ τοῦτον μὲν ἡ σύνοδος καθαιρέσασα ἐξελέξατο ἀντ' αὐτοῦ πατριάρχην τὸν Ἰωσήφ (1).

Τὴν δὲ πρὸ μικροῦ ἐν Μόσχᾳ συνελθοῦσαν σύνοδον ἐπιβεβαιώσασα καὶ τὰ ἐκείνης πρακτικὰ παραδεξαμένη ἐπεραίωσε τὸ ἔργον αὐτῆς διὰ συνοδικῆς ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς πρὸς ἅπαντας τοὺς ἐν Ῥωσίᾳ ὀρθοδόξους χριστιανούς, δι' ἧς ἐκράτυνε τὴν ὀρθοδοξίαν, ἀνεκήρυξεν ὡς ἀντορθοδόξους τὰς περὶ τὴν ἐξωτερικὴν λατρείαν εἰσαχθείσας καινοτομίας καὶ προσεκάλεσε τὸν λαὸν εἰς τὴν ἀκριβῆ καὶ ἀπαρέγκλιτον τήρησιν τῶν ἀρχαίων καὶ πατροπαραδότων ἐθίμων καὶ τάξεων. Ἐληγε δὲ ἡ ἐγκύκλιος αὕτη διὰ τῶν ἐπομένων λόγων: «Τὴν ἐντολὴν ταύτην καὶ συνοδικὴν νοθεσίαν ἀπευθύνοντες πρὸς πάσας τὰς τάξεις τῶν ὀρθοδόξων ἐπιτάττομεν πάλιν ἵνα τηρῶσιν ἀμετάβλητως ὑπεύκοντες τῇ ἀγίᾳ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ· ὅς δ' ἂν ἀπειθῆσιν τοῖς ὑφ' ἡμῶν τεταγμένοις καὶ μὴ ὑπακούῃ τῇ τε ἀγίᾳ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῇ ἀγίᾳ ταύτῃ συνόδῳ, ἐπιχειρῆ δὲ ἀντιλέγειν καὶ ἀντιστρατεύεσθαι ἡμῖν, τοῦτον ἡμεῖς τῇ παρὰ τοῦ ἀγίου καὶ ζωοποιοῦ Πνεύματος δυνάμει, εἰ μὲν τοῦ ἱεροῦ εἶη καταλόγου ἔχομεν ἐστερημένον πάσης ἱερατικῆς ἐνεργείας καὶ χάριτος καὶ παραδίδομεν τῷ ἀναθέματι· εἰ δὲ τοῦ λαϊκοῦ τάγματος, ἔχομεν ἀφωρισμένον καὶ ἀλλότριον τῆς κοινωνίας τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος, καὶ ὑπόδικον τῷ αἰωνίῳ ἀναθέματι ὡς αἰρετικὸν καὶ ἀπειθῆ, καὶ τῆς ὀρθοδόξου ὀλομελείας καὶ τῆς ποιμένης τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἀποκοπτομεν, ὡς μέλος σεσηπὸς καὶ ἀχρηστον, ἕως ἂν συνελθῶν εἰς ἑαυτὸν ἐπιστρέψῃ διὰ τῆς μετανοίας». Αὕτη ἐστὶν ἡ τελευταία καὶ ἐπισημοτέρα πράξις (2) δι' ἧς ἡ ἀγία Καθολικὴ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἐπεσφράγισε τὴν ὀρθοδοξίαν τῆς ῥωσικῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ δικιμάχῃ τῇ ἀναφύσει ἐπὶ

(1) Ὁ Νίκων ἀπέθανε ἐν τῇ ἐξορίᾳ τῷ 1675. Κατευνασθέντων τῶν πολιτικῶν παθῶν ὁ βίος καὶ ἡ πολιτεία τοῦ εὐσεβοῦς ἱεράρχου ἀκριβέστερον ἐξελεγχθέντα καὶ ἀμερολήπτως κριθέντα ἐδικαίωσαν τὴν μνήμην αὐτοῦ· καὶ οἱ πατριάρχαι τῆς Ἀνατολῆς ἔλυσαν αὐτὸν μετὰ θάνατον ἀπὸ τῆς καθαιρέσεως.

(2) Ἴδε τὸν Τόμον τῆς συνόδου ταύτης ἐν τῷ Παραρτήματι.

(Σ. Σ.)

τῆς ἐκδόσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων, συνάμα δὲ καὶ ἡ αἰωνία καταδίκη τῶν ἀρχηγῶν καὶ ἀποστόλων τῆς αἰρετικῆς πλάνης ἧτις ἐγέννησε μεταξὺ τοῦ ὀρθοδόξου λαοῦ τῆς Ῥωσσίας τὸ σχίσμα τοῦτο τῶν Ῥασκολνίκων, εἰς ἣν ἡ ἀμάθεια συγκρατεῖ μέχρι τοῦ νῦν δεσμίας ἑκατομμύρια ψυχῶν κοιμωμένων τὸν ληθαργικὸν τοῦ προαιωνίου φανκτισμοῦ ὕπνον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

ΣΧΙΣΜΑ ΕΝ Τῇ ΕΚΚΛΗΣΙΑ· ΚΑΙ ΑΝΤΑΡΣΙΑ ΕΝ Τῷ ΚΡΑΤΕΙ.

§. 5. Ἡ ἐν Σολοβέτσκῃ στάσις.

Τοῦ πατριάρχου Νίκωνος ἡ καταδίκη καὶ ὁ κατ' αὐτοῦ διωγμὸς τῶν ἰσχυρῶν ἀντὶ νὰ περιστείλωσι τὸ φρόνημα καὶ κατευνάσωσι τὰ πνεύματα τῶν φανατικῶν ἀπεναντίας ἐξετράχυναν αὐτοὺς ἐτι μᾶλλον, νομίσαντας ὅτι πράγματι αἱ ἀξιώσεις καὶ αἱ δοξασαί αὐτῶν ἐνεκρίθησαν ὡς ὀρθαὶ καὶ δίκαιαι, καὶ ὅτι αὕτη ἦν ἡ ἀληθὴς αἰτία τῆς καθαιρέσεως τοῦ πατριάρχου· ὅθεν καὶ ἠλπίσαν τὴν εἰς τὴν ἀρχαίαν πίστιν σταράγια βίερα ἐπιστροφήν τῆς Ῥωσικῆς Ἐκκλησίας, ἧτοι τὴν εἰσαγωγήν τῶν τε βιβλίων καὶ τῶν ἐθίμων τῶν πρὸ τοῦ Νίκωνος. Ἄλλ' ἰδόντες ὅτι αἱ τε τελευταῖαι σύνοδοι καὶ οἱ πατριάρχαι καίτοι καθαιρέσαντες τὸν Νίκωνα ἀπεκήρυξαν μὲν καὶ κατεδίκασαν τὰς εἰσαχθείσας βαθμηδὸν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ φανατικὰς καινοτομίας καὶ πλάνας καὶ αἰρετικὰς δοξασίας, ἐπεκύρωσαν δὲ καὶ ἐβεβαίωσαν τὰ πρὸς ἀποσθήσιν αὐτῶν καὶ διόρθωσιν τῶν κακῶς κειμένων ληφθέντα ὀρθόδοξα καὶ κανονικὰ ἐκκλησιαστικὰ μέτρα, ἡγήθησαν ἀναφανδὸν κατὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας κηρύττοντες ὅτι οἱ ἱεράρχαι αὐτῆς ἀπόλεσαν ὑπὸ τὴν ὀθωμανικὴν κυβέρνησιν τὴν ἀληθῆ πίστιν, ὅτι τὰ μὲν γνήσια αὐτῶν ἐκκλησιαστικὰ βιβλία μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετακομισθέντα εἰς Ῥώμην ὑπὸ τῶν Λατίνων κατεκάλησαν, τὰ δὲ νεώτερα, ἐκτυπούμενα ἐν Βενετίᾳ καὶ ἐν ἄλλαις παπίζούσαις πόλεσιν ἦσαν παρεφθαρμένα καὶ πλήρη λατινικῶν καχοδοξιῶν· διετείνοντο δὲ ὅτι ἐπὶ τῆς πατριαρχείας τοῦ Νίκωνος πλείστοι ἱεράρχαι εἶχον ἀντιστῆ κατὰ τῆς μεταβολῆς τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων· εἰς δὲ τοὺς ἀποστόλους καὶ κήρυκας τῆς πλάνης καὶ τοῦ φανατισμοῦ τοὺς ὑπὸ τῆς συνόδου καθαιρεθέντας καὶ ὑπὸ τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς παιδευθέντας ἀπέδωκαν μαρτυρικὰς τιμὰς, ἀποκαλοῦντες αὐτοὺς σοφοὺς διδασκάλους, θαυμαστοὺς ζηλωτὰς τῆς ἀρχαίας προροικῆς πίστεως, μεγάλους ἀθλητὰς καὶ ὁμολογητὰς· οὗτοι δ' ἦσαν οἱ καθαιρεθέντες Ἀββακοῦμ, Λάζαρος, Λογγίνος, Θεόδωρος κλπ. Τὸ σχίσμα ἀνεκλήρυθη διὰ δύο στάσεων, τῆς μὲν κατὰ τὰ βόρεια μέρη τῆς Ῥωσσίας, ἐν τῇ μονῇ Σολοβέτσκῃ, τῆς δ' ἑτέρας ἐν Μόσχᾳ.

Ἡ μονὴ Σολοβέτσκῃ κειμένη ἐν τῇ νῦν ἐπαρχίᾳ Ἀρχαγγέλου, οὕσα συγχρόνως καὶ ὄχυρά στρατηγικὴ θέσις, ἐχρησίμευε καὶ ὡς φυλακὴ καὶ τύπο

ἐξορίας καταδίκων· κατὰ δὲ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εὐρίσκοντο ἐξορίστοι· ἐν αὐτῇ πλείστα ἄτομα λαβόντα μέρος εἰς τὴν ἀντίπραξιν τῶν ἐπὶ Νίκωνος ἐπιχειρηθεισῶν διορθώσεων, ἐν οἷς καὶ ὁ πρίγκιψ Λουδοβ, ἄλλοτε διευθυντὴς τοῦ τυπογραφείου ἀφ' οὗ ἐξεδόθησαν τὰ παρεφθαρμένα βιβλία, μαθηταὶ τινες καὶ ἀκόλουθοι τοῦ Ἀββακούμ καὶ Λαζάρου, πρὸς τούτοις δὲ καὶ ἱκανὸς ἀριθμὸς Κοζάκων ἐκ τῆς συμμορίας τοῦ διαβοήτου ληστοῦ Στέγκα Ραζίνου. Πάντες οὗτοι μένεα πνέοντες κατὰ τε τῆς κυβερνήσεως καὶ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας κατώρθωσαν νὰ προσελκύσωσιν εἰς τὸ μέρος αὐτῶν καὶ πλείστους τῶν μοναχῶν. Ὅτε δὲ ἐγνώσθησαν αἱ ἀποφάσεις τῶν τελευταίων συνόδων (1666, 1667), ἀφίκοντο δὲ καὶ τὰ ἐγκύκλια παραινετικὰ γράμματα, οἱ μοναχοὶ, αὐτοχειροτόνητοι δικασταὶ γινόμενοι τῆς συνόδου, ἠρήθησαν νὰ ὑπακούσωσιν εἰς τὰς ἀποφάσεις αὐτῆς, ἀπέπεμψαν τὸν ὑπὸ τῆς συνόδου καὶ τοῦ τζάρου διορισθέντα νέον ἡγούμενον τῆς μονῆς καὶ ἀπῆντησαν διὰ διαμαρτυρήσεως πρὸς τὸν τζάρον κατὰ τῶν ἐργασιῶν τῆς συνόδου. Καὶ πολλοὶ δὲ τῶν μοναχῶν καὶ τοὶ μὴ συμμεριζόμενοι τὸ φρόνημα τῶν ἀνταρτῶν, ἠναγκάσθησαν ὅμως ὑπὸ τοῦ φόβου νὰ μείνωσιν οὐδέτεροι θεαταί, ἢ καὶ νὰ παρακολουθήσωσιν αὐτούς, καταλαβόντας ἤδη τὴν ἀρχὴν καὶ κυβερνήσιν τῆς μονῆς. Ὁ τζάρος μαθὼν τὴν παράτολμον ταύτην ἀνταρσίαν ἐδήμεισε μὲν ἀπάσας τὰς προσόδους τῆς μονῆς, ἀπέστειλε δὲ στρατὸν κατὰ τῶν ἀνταρτῶν. Οὗτοι πρὸς ἐκδίκησιν ἔπαυσαν τοῦ μνημονεύειν ἐν ταῖς ἀκολοθίαις καὶ δεήσασιν τοῦ ὀνόματος τοῦ τζάρου, ἔρριψαν εἰς τὴν θάλασσαν τὰ σταλέντα αὐτοῖς νέα ἐκκλησιαστικὰ βιβλία, καὶ πεποιθότες εἰς τὴν δύναμιν τῶν τηλεβόλων τοῦ φρουρίου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ πολεμικῶν ἀποσκευῶν καὶ λοιπῶν ἀφθόνων προμηθειῶν ἀντέταξαν ἀπονενοημένην ἀντίστασιν οὐ μόνον ἀμυνόμενοι ἀλλὰ καὶ πυροβολοῦντες καὶ ἐπιτεθέμενοι κατὰ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ. Δέκα σχεδὸν ἔτη διήρκεσεν ἡ γελόια αὕτη πολιορκία, μέχρις ὅτου τέλος ὁ τζάρος ἀπέστειλε τῷ 1676 τὸν βοεβόδαν Μεστεριν μετὰ 1300 στρελίτζων, οἵτινες ἐκυρίευσαν ἐξ ἐφόδου τὸ φρούριον. Οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἀνταρσίας κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον, οἱ ἦττον ἔνοχοι ἐξωρίσθησαν, οἱ δὲ μετανοήσαντες καὶ ζητήσαντες συγχώρησιν ἔμειναν αὖθις ἐν τῇ μονῇ.

§. 6. Ἡ ἐν Μόσχᾳ στάσις.

Ἐν ἀρχῇ καὶ κατὰ τὸ διάστημα τῆς πολιορκίας τῆς μονῆς Σολοβέτζκη ἱκανὸς ἀριθμὸς φανατικῶν ἀνταρτῶν διεσπάρησαν εἰς τὰ μέρη τοῦ Ἀρχαγγέλου καὶ τοῦ Ὀλονέτζου διαδιδόντες τὴν ἀναρχίαν, ἐρεθίζοντες τὸν λαόν καὶ ἀνεγείροντες ὑπὸ τὸ πρόσχημα σκητῶν καὶ ἡσυχαστηρίων διάφορα κέντρα συνενώσεως ἐν μέσῳ τῶν ἀδιαβάτων δασῶν τῶν ἀγρίων ἐκείνων χωρῶν. Στασιαστικὰ δὲ κινήματα ἀνεφαίνοντο ἤδη εἰς διαφόρους ἐπαρχίας τοῦ κράτους μέχρις ὅτου τὸ ἐν Σολοβέτζκη δράμα εὔρε μιμητὰς ἐν αὐτῇ τῇ πρωτευούσῃ Μόσχᾳ.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ τζάρου Θεοδώρου περιελθούσης τῆς διαδοχῆς εἰς τοὺς ἀνγλικὰς Πέτρον, καὶ Ἰωάννην ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῆς ἀδελφῆς αὐτῶν Σοφίας ἠνεψύθη εὐρὺ στάδιον πρὸς ἐξάσκησιν τῶν ἀγριωτέρων παθῶν.

Τὸ διαβόητον τῶν ἀπανθρώπων Στρελίτζων τάγμα ἐπεδόθη ὀλόκληρον ἐβδομάδα (15—21 Μαΐου 1682) εἰς φόνους καὶ βιαιοπραγίας κατὰ τῶν βογιάρων καὶ τῶν διασημοτέρων ἐν Μόσχᾳ πολιτῶν· τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὰς αἰματηρὰς ἐκείνας σκηναὺς ἐν σύνταγμα Στρελίτζων, τὸ Τιτόβ, παρὰ τῆ στρατιωτικῆ ὕψωσε τὴν σημαίαν καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀνταρσίας ἀπαιτοῦν τὴν ἐπάνοδον τῆς ἀρχαίας πίστεως· ἐφαίνετο ὅτι οὐδέποτε τὸ σχίσμα εὔρεν ἀρμοδιώτερον καιρὸν πρὸς πραγματοποίησιν τῶν παραλογωτέρων σχεδίων. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν Στρελίτζων, πρίγγιψ Σοβάνσκης, μυστικὸς ὁπαδὸς καὶ ὑπέρμαχος τοῦ σχίσματος, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον ἐπιδιώκων ἀτομικὴν ὑπεροχὴν καὶ δύναμιν ἐν τῇ αὐτῇ, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῆς στάσεως· οἱ στασιασταὶ ἐσκόπουν νὰ γίνωσι κύριοι τῆς ἐξουσίας καὶ νὰ ἐκδικήσωσι τὰ τε ἐν Σολοβέτζκη παθήματα τῶν ὁμοφρόνων αὐτῶν καὶ τὸν κατὰ τῶν ἱερέων Ἀβθακούμ καὶ Λαζάρου διωγμὸν, οἵτινες εἶχον καταδικασθῆ εἰς τὸν διὰ πυρὸς θάνατον. Ὁ Σοβάνσκης ἔδωκε τοῖς στασιασταῖς ὁδηγὸν τὸν Νικήταν Ἐρημίτην, καὶ τοῦτον πρὸ πολλοῦ καταδιωκόμενον καὶ πολλάκις καταδικασθέντα ἐπὶ αἰρετικῷ φρονήματι, προσεκλήθησαν δὲ εἰς Μόσχαν καὶ ἄλλοι φανατικοὶ ὁπαδοὶ καὶ ὁμόφρονες αὐτοῦ.

Καὶ οὗτοι μὲν πάντες ἀπήτουν τὴν ἄμεσον μεταβολὴν καὶ ἐπανόρθωσιν τῶν διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν ἀντικειμένων ἐπὶ τῶν ζητημάτων καθ' ὧν εἶχον διαμαρτυρηθῆ· ἀλλ' ὁ Σοβάνσκης ἔπεισεν αὐτοὺς νὰ μὴ βιασθῶσιν, ὑποσχόμενος ὅτι ἡ προσεχῶς γενησομένη στέψις τῶν τζάρων τελεσθήσεται κατὰ τὰ παλαιὰ βιβλία· ἐν τούτοις ὁ Νικήτας μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν φανατικῶν δὲν ἔπαυε διερεθίζων τὸν λαὸν καὶ παροτρύνων εἰς τὸ νὰ ὑπερασπισθῆ τὴν ἀληθῆ πίστιν καὶ νὰ μὴ δεχθῆ τὴν τοῦ Νίκωνος· τὰ αὐτὰ δὲ ἐπραττον παρὰ τοῖς διαφόροις τῶν Στρελίτζων σώμασι καὶ πολλοὶ ἀπόστολοι τοῦ συντάγματος Τιτόβ. Ἡ στάσις καταστάσα γενικὴ ἐξεδηλοῦτο ἤδη καὶ διὰ πράξεων αὐθαιρέτων καὶ παντοίων ἀταξιῶν, βιαιοπραγιῶν, κακώσεων τῶν ὀρθοδόξων ἱερέων κλπ. Ἀλλὰ ἀφ' ἑτέρου καὶ πολλοὶ Στρελίτζαι νοσημονέστεροι, αἰσθανόμενοι ὅτι τοιοῦτον ἐκκλησιαστικὸν ζήτημα δὲν ὑπήγετο εἰς τὴν στρατιωτικὴν ἀρμοδιότητα, καὶ ὅτι τὸ καθαρῶς θρησκευτικὸν ἐνδιαφέρον κατεῖχε δευτερεύουσαν θέσιν ἐν τῷ πνεύματι τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν Σοβάνσκη, ἐπιδιώκοντος κυρίως αὐλικὴν πρόοδον, ἠρνήθησαν νὰ συνυπογράψωσιν εἰς τὴν ἀναφορὰν τοῦ συντάγματος Τιτόβ, ἣν περιῆγε τυχοδιώκτης τις μοναχὸς ὀνόματι Σέργιος.

«Τὴν 3 ἰουλίου, ἀφηγοῦνται τὰ ἱστορικὰ ἔγγραφα τῆς ἐποχῆς, ὁ πρίγγιψ Σοβάνσκης μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ συντάγματος Τιτόβ μεταβάντες παρὰ τῷ πατριάρχῃ διὰ τρόπου αὐθάδους καὶ μετ' ἀπειλῶν καὶ ὕβρεων ἐδήλωσαν αὐτῷ ὅτι ἅπαντα τὰ σώματα τῶν Στρελίτζων ἀπήτουν ἵνα γένηται ἐν τῇ πλατείᾳ Λοβνὸν συζήτησις περὶ τῆς πίστεως, προσθέτοντες ὅτι αὕτη ἦν καὶ τῶν τζάρων ἢ θέλησις· ὁ πατριάρχης ἀπήντησεν ὅτι εἶναι ἔτοιμος νὰ συζητήσῃ μεθ' οἰουδήποτε περὶ πίστεως, ὅτι τοῦτο ἦτο καθήκον αὐτοῦ καὶ οὐχὶ τῶν Στρελίτζων, ἀλλ' ὅτι ἡ συζήτησις αὕτη δὲν ἦτο πρέπον νὰ γίνῃ ἐπὶ τῆς πλατείας καὶ προσδιώρισεν ἡμέραν καθ' ἣν νὰ ἀκροασθῆ τὰς αἰτήσεις αὐτῶν. Μετὰ τρεῖς ἡμέρας, τὴν 5 ἰουλίου, μέγας ὄχλος σχισματι-

κῶν ὧν οἱ πλείους ἐν καταστάσει μέθης, ὠρούμενοι κατέκλυσαν τὸ Κρεμλί-
νον, φέροντες ἀναλόγια, εἰκόνας καὶ ἀναμμένα κηρία καὶ λίθους ἐν τοῖς κόλ-
ποις, καὶ ἔστησαν ἐν τῇ πλατείᾳ πρὸ τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ τῶν Ἀρχαγ-
γέλων ὁ Σέργιος ἀναβάς ἐπὶ ἑδρας ἀνέγνω τὴν ἐκ Σολοβέτζικης διαμαρτύ-
ρησιν. Τότε ὁ ἀπονενοημένος καὶ φανατικὸς ὄχλος ἐρεθισθεὶς καὶ ὑποκινού-
μενος ὑπὸ τῶν ὀδηγῶν αὐτοῦ ἤρξατο βλασφημεῖν κατὰ τῆς ὀρθοδοξίας
καὶ ἐκφέρειν τὰς τρομερωτέρας ἀπειλάς. Ὁ πατριάρχης καταφυγὼν ἐν τῷ
ναῷ ἐτέλει προσευχὰς ὑπὲρ τῆς κατευνασσεως τῆς στάσεως, καὶ ἐπεμψεν ἕνα
τῶν πρωθιερέων ἵνα ἀναγνώσῃ νουθεσίαν τινὰ πρὸς τὸν λαόν, μετεκαλέσατο
δὲ παρ' ἑαυτῷ καὶ τὸν ἐπίσκοπον Νικήταν (1)· ἀλλ' ἰδὼν ὅτι αἱ μὲν νουθεσίαι
αὐτοῦ ἐξῆψαν ἔτι μᾶλλον τὸν ὄχλον, ὁ δὲ πρωθιερεὺς ἐκινδύνευσε νὰ δολοφο-
νηθῇ, ἐγκαταλείψας τὸν ναὸν ἔφυγεν εἰς τὸ παλάτιον τὸ καλούμενον Κρε-
στοβάγια. Ὁ πρίγγηψ Σοβάνσκης προσεκάλεσε τότε τὸν πατριάρχην
ἐλθῆν ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ μὴ εἰσακουσθεὶς ἐνεφανίσθη εἰς τὸ παλάτιον
τῶν τζάρων ἀπειλῶν ὅτι ἐὰν ὁ πατριάρχης δὲν ἐξέλθῃ εἰς τὴν πλατείαν ὁ
λαὸς θέλει ἐκθιάσει τὸ παλάτιον, θέλει ἀποκτείνει τὸν τε πατριάρχην καὶ
ὄλον τὸν κλῆρον καὶ τοὺς βογιάρους. Ἡ ἀντιβασιλις Σοφία, ἡ αὐτοκράτειρα
Ναθαλία, καὶ οἱ δύο βασιλόπαιδες ἐκήρυξαν ὅτι δὲν θέλου ἐγκαταλείψει
τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τοὺς ποιμένας αὐτῆς ἀνευ ὑπερασπίσεως καὶ ὅτι ἡ παρά
τοῦ λαοῦ ζητούμενη σύνοδος πρὸς θρησκευτικὴν συζήτησιν θέλει συνέλθῃ ἐν
τῷ παλατίῳ Γρανοβίτ ἐνώπιον τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας, ὅτε καὶ
ἀναγνωσθῆσεται ἡ αἴτησις.

» Οἱ ἀντάρται κατ' ἄρχας δὲν ἤθελον νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν πλατείαν,
ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἡ σύνοδος συνῆλθεν ἐν τῷ αὐτοκρατορικῷ παλατίῳ. Παρὰ
τῇ αὐτοκρατορικῇ οἰκογενείᾳ ἐκάθησεν ὁ πατριάρχης μετὰ 7 μητροπολιτῶν,
5 ἀρχιεπισκόπων καὶ 2 ἐπισκόπων. Ἀρχιμανδρίται τινες καὶ πρεσβύτεροι,
ἄρχοντες καὶ ἀντιπρόσωποι τοῦ στρατοῦ ἴσταντο ὄρθιοι. Εἰς τὴν πρόσκλησιν
τοῦ Σοβάνσκη οἱ σχισματικοὶ συνέρρευσαν ἀθροῖο εἰς τὸ παλάτιον φέροντες
ἀναλόγια, εἰκόνας καὶ κηρία. Ἐπιδοθείσης τῆς ἀναφορᾶς αὐτῶν ἡ Σοφία
διέταξε τὴν ἀνάγνωσιν.

» Ἡ ἀναφορὰ ἤρχετο διὰ τῶν ἐξῆς λέξεων: «Προσκυεὶ μέχρις ἐδάφους τὸ
» τε ἱερατικὸν καὶ τὸ μοναχικὸν τάγμα καὶ πάντες οἱ ὀρθόδοξοι χριστιανοί,
» ἐκτὸς ἐκείνων οἵτινες ἀκολουθοῦσι τὰ ὑπὸ τοῦ Νίκωνος ἐκδοθέντα βιβλία
» καὶ μισοῦσι τὰ παλαιά». Ἐνταῦθα ὁ πατριάρχης διακόψας εἶπεν: «Ἡμεῖς
δὲν μισοῦμεν τὰ παλαιὰ βιβλία, ἀπ' ἐναντίας συμφώνως πρὸς ἐκεῖνα καὶ
πρὸς τὰ ἑλληνικὰ κείμενα διορθοῦνται σήμερον τὰ παρεφθαρμένα· ἀλλὰ σεῖς
οἵτινες κρίνετε περὶ τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νέας πίστεως, πῶς, ἀφοῦ δὲν ἔχετε
οὐδὲ τῆς γραμματικῆς γνῶσιν, ἐπιχειρεῖτε ἔργον ἀνῆκον τοῖς ποιμέσιν;» Ὁ
αὐθάδης Νικήτας, καίτοι ζητήσας καὶ μὴ λαβῶν τὸν λόγον, ἀπήντησε βαρ-
βάρως: «Ἡμεῖς δὲν ἤλθομεν νὰ ὀμιλήσωμεν μετὰ σοῦ περὶ γραμματικῆς,

(1) Ἐν τῇ συνόδῳ τοῦ 1666 ὁ Νικήτας μετανοήσας καὶ τυχῶν συγχωρήσεως
εἶχεν ἐνωθεῖ μετὰ τῆς Ἐκκλησίας. Σ. Σ.

ἀλλὰ περὶ δογμάτων τῆς Ἐκκλησίας». . . καὶ ἐξηκολούθησεν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τόνου διεγείρων θόρυβον καὶ ταραχήν. Ἀθανάσιος ὁ ἀρχιεπίσκοπος Χολμογορίου, ὁ ἄλλοτε ἀσπασάμενος τὸ σχίσμα καὶ ὕστερον ἀποταξάμενος αὐτῷ, ὠνείδισε τὸν Νικήταν διὰ τὴν βαρβαρότητα καὶ αὐθάδειαν αὐτοῦ· ὁ δὲ μεθύων ἐκείνος ἱερεὺς ὄρμησε μαινόμενος κατ' αὐτοῦ καὶ συλλαβὼν ἔδειρεν ἀνιλεῶς, ἕως οὗ ἐκρατήθη ὑπὸ τινων ἀντιπροσώπων τοῦ στρατοῦ, χωρὶς οὐδεὶς ἄλλος νὰ τολμήσῃ νὰ ὑπερασπισθῇ τὸν τυπτόμενον ἀρχιεπίσκοπον, ἐκτός τῆς Σοφίας εἰπούσης «Τί σημαίνει τοῦτο;»

» Ὅτε ἀνεγνώσθη ἡ ἐν τῇ ἀναφορᾷ φράσις: «Οἱ τζάρου ἀπεκτηνώθησαν, οἱ ἀρχιερεῖς ἐξηγειώθησαν, οἱ μεγάλοι δυνάσται ἐμακρύνθησαν τῆς εὐσεβείας τοῦ πάππου καὶ προπάππου αὐτῶν», ἡ Σοφία ἐκράξε μετ' ὀργῆς: «Λοιπὸν ὁ πατὴρ καὶ ὁ ἀδελφὸς ἡμῶν εἰσὶν αἰρετικοί; οἱ σήμερον βασιλεύοντες δὲν εἶναι τζάρου; οἱ ἀρχιερεῖς δὲν εἶναι ἀρχιερεῖς; Ἀναγκάζουσιν ἡμᾶς λοιπὸν νὰ ἐγκαταλείψωμεν τὴν αὐτοκρατορίαν;» καὶ κατέβη τοῦ θρόνου. Τότε οἱ βογιάρου καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ στρατοῦ ἀνεβόησαν: «Ἡμεῖς εἴμεθα ἕτοιμοι νὰ χύσωμεν τὸ αἷμα ἡμῶν ὑπὲρ τῶν τζάρων». Ἀλλὰ οἱ ἐπαναστάται ἀνέκραξαν: «Κυρία, πρὸ πολλοῦ ὄφειλες νὰ ἀποσυρθῆς εἰς τὸ μοναστήριον· δὲν κάμνεις ἄλλο παρὰ νὰ ταρατῆς τὸ κράτος».

» Ἐξακολουθούσης τῆς ἀναγνώσεως τῆς ἀναφορᾶς ἐγένοντο εἰσέτι μερικαὶ παρατηρήσεις, ἀλλ' εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἶχεν ἤδη γνωστῇ ὅτι δὲν συνέφερε νὰ ἐπεκταθῇ ἡ φιλονεικία μετὰ ὄχλου ἐξηγειωμένου καὶ ἐν τῇ ἀκμῇ τοῦ ἐρεθισμοῦ διατελοῦντος· διακοπείσης δὲ πρὸς στιγμήν τῆς συζητήσεως τῆς ἀναφορᾶς, ὁ πατριάρχης λαβὼν ἐν χερσὶ τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὴν πράξιν τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἰερεμίου δι' ἧς συνέστη τὸ πατριαρχεῖον Ῥωσσίας, ἀπῆλθυσε μετὰ δακρύων καὶ ἐν ταπεινώσει περιπαθῆ νοθεσίαν πρὸς τὸν περιστῶτα ὄχλον, ἀγωνιζόμενος νὰ πείσῃ αὐτὸν ὅτι μάτην καὶ ἀδίκως ἐξάνίσταται κατὰ τῆς ἀγίας Ἐκκλησίας· ἐπιλαθόμενος δὲ καὶ τῶν φιλονεικούμενων ἀντικειμένων ἔφερε πολυαριθμούς μαρτυρίας ἐκ τῶν παλαιῶν βιβλίων κατὰ τῶν σχισματικῶν καινοτομιῶν. Ἀδυνατοῦντες νὰ ἀπαντήσωσιν οἱ περὶ τὸν Νικήταν ὕψωσαν τοὺς δύο δακτύλους δι' ὧν ἐποίουν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, κρίζοντες ὡς μαινόμενοι: «Ἰδοὺ οὕτως, ἰδοὺ οὕτως». Ἐκ τῶν θηριωδῶν τούτων κραυγῶν τοῦ ἀκαθέκτου πλήθους ἔντρομος γενομένη ἡ τε αὐτοκράτειρα καὶ ἅπανα ἡ αὐτοκρατορικὴ οἰκογένεια ἠγέρθη ἕνδακρος καὶ ἠθέλησε ν' ἀπομακρυνθῇ, κηρύττουσα ὅτι προτιμᾷ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν θρόνον μᾶλλον ἢ νὰ ἴδῃ τὴν τε αὐτοκρατορικὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ τὴν θρησκείαν παίγων ἀμαθοῦς καὶ φανατικῆς ὀχλοκρατίας· μόλις δὲ ὁ πατριάρχης καὶ οἱ ἄρχοντες μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν συνταγμάτων κατέπεισαν αὐτὴν νὰ μείνῃ καὶ ἀκούσῃ μέχρι τέλους τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἀναφορᾶς. Τέλος περαιωθεῖσης τῆς ἀναγνώσεως, ἤδη τῆς νυκτὸς ἐπελθούσης καὶ πάντων καταβεβλημένων ὑπὸ τοῦ καμάτου, οἱ περὶ τὴν αὐτοκράτειραν ἀνεκοίνωσαν τοῖς σχισματικοῖς ὅτι τὸ οὐκᾶζιον δοθήσεται αὐτοῖς τὴν ἐπιούσαν.

» Ἐξεληθόντες τοῦ αὐτοκρατορικοῦ παλατίου οἱ ἡγέται τοῦ σχίσματος κυκλοῦμενοι ὑπὸ τῶν ἀνοήτων αὐτῶν ὀπαδῶν καὶ συνοδευόμενοι ὑπὸ λόχου Στρελίτζων ἔκραζον ἐν τῷ Κρεμλίνῳ: «Ἐνίκησαμεν, ἐνίκησαμεν»· ὑψοῦντες

δὲ τὰς χεῖρας καὶ συνδυάζοντες τοὺς δύο δακτύλους ἔλεγον πρὸς πάντας: «οὕτω νὰ κρατῆτε τοὺς δακτύλους». Φθάσαντες εἰς τὴν πλατείαν Λόβνο ἕστησαν τὰ ἀναλόγια, τὰς ἑδρας καὶ τὰς εἰκόνας καὶ ἐδίδασκον ὡς ἐξ ἀνωτέρας δῆθεν διαταγῆς τὸν φανατικὸν λαὸν τὰ σχισματικὰ αὐτῶν φαντασιοκοπήματα, κράζοντες: «Οὕτω νὰ πιστευθῆτε ἡμεῖς ἀπεστομώσαμεν καὶ κατησχύναμεν τοὺς ἀρχιερεῖς· οὕτω νὰ πράττετε». Ὁ δὲ Νικήτας καὶ οἱ δορυφόροι αὐτοῦ τοσοῦτον ἐξηγηρώθησαν καὶ ἐκραύγασαν, ὥστε ὑπὸ τοῦ ἀγῶνος ἔπεσαν κατὰ γῆς ἀφορίζοντες καὶ ἀνάισθητοι ὡς νεκροί. Ἀφοῦ δὲ περιήλθον λιτανεύοντες καὶ ψάλλοντες διαφόρους συνοικίας τῆς πόλεως, τῶν κωδῶνων ἀπασῶν τῶν ἐκκλησιῶν ἀπαύστως κρουομένων, διεσκορπίσθησαν εἰς τὰ ἴδια».

Τὴν ἀναστάτῳσιν ταύτην βλέπουσα ἡ Σοφία καὶ φοβουμένη σπουδαίαν τῶν Στρελίτζων ἀνταρσίαν μετεπέμψατο τὴν αὐτὴν νύκτα τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν διαφόρων συνταγμάτων καὶ ἐξώρισεν αὐτοὺς ν' ἀποσπασθῶσιν ἀπὸ τῶν σχισματικῶν καὶ νὰ παύσωσιν ὑποβοηθοῦντες τοὺς τυχοδιώκτας μοναχοὺς. Πάντες οἱ ἀντιπρόσωποι, ἐκτὸς τῶν τοῦ συντάγματος Τιτώβ, μεταπεισθέντες ἐκήρυξαν ὅτι δὲν ἦτο ἔργον αὐτῶν τὸ νὰ ἀναμιγνύωνται εἰς ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα, καὶ ὅτι ὄφειλον εἰς τὰ τῆς θρησκείας νὰ ὑπακούωσιν εἰς τὸν πατριάρχην καὶ τὴν σύνοδον. Ἡ Σοφία ἀπέπεμψεν αὐτοὺς μετὰ πλουσίων δώρων· ἀλλ' ἐπανελθόντας εἰς τὰ συντάγματα αὐτῶν οἱ στρατιῶται συλλαβόντες ἐκήρυξαν προδότας, καὶ φρενητιῶντες ἐπέδωθησαν εἰς τὰς ἐσχάτας βιαιοπραγίας οὐ μόνον κατ' αὐτῶν ἀλλὰ κατὰ παντός τοῦ προστυχόντος, ἀπειλοῦντες ὅτι θέλουσι φονεῦσαι καὶ αὐτὸν τὸν πατριάρχην καὶ προανακρούοντες μίαν τῶν κτηνωδεστέρων ἐπαναστάσεων ἀφ' ὅσας μνημονεύουσι τὰ χρονικὰ τῶν ἔθνων. Κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμήν ἀπεστάλη ἐκ τῶν ἀνακτόρων τὸ ἐξῆς αὐτοκρατορικὸν διάγγελμα πρὸς τοὺς Στρελίτζας: «Οἱ τζάροι χαρίζουσι τοῖς Στρελίτζαις μίαν οἰναποθήκην, ἥτοι ἀνὰ ἓν μέτρον ζύθου καὶ οἰνοπνεύματος εἰς ἐκάστην δεκαρχίαν». Ἐν ἀκαρεῖ ὁ ἐπαναστατικὸς ἀναβρασμὸς μετεβλήθη εἰς ἀπερίγραπτον ἐνθουσιασμὸν ὑπὲρ τῶν τζάρων, καὶ ἀφέντες τὰ καταστρεπτικὰ αὐτῶν σχέδια οἱ Στρελίτζαι ἔτρεχον κατὰ δεκαρχίας εἰς τὴν μακαρίαν οἰναποθήκην φέροντες ἀντὶ εἰκόνων καὶ ἀναλογίων πελώρια ἀγγεῖα ζύθου καὶ οἰνοπνεύματος καὶ ἀνακράζοντες: «Τί ἄλλο θέλομεν; Τί δὲν μᾶς ἐχάρισαν οἱ ἀγαθοὶ ἡμῶν τζάροι; Ζήτωσαν οἱ τζάροι!». Οἰνοβαρεῖς δὲ καὶ μεθύοντες ἐπέπιπτον κατὰ τῶν σχισματικῶν καὶ ἔτυπτον καὶ ἐξύβριζον αὐτοὺς. Οὕτως ἡ τρομερὰ ἐκείνη θρησκευτικὴ ἐπανάστασις κατεπνίγη εἰς τὰ ρεύματα τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰναποθήκης· οἱ κορυφαῖοι καὶ ἡγέται τοῦ σχίσματος συνελήθησαν, ὁ τολμηρότερος αὐτῶν Νικήτας ἀπεκεφαλίσθη, οἱ δὲ λοιποὶ καλόγηροι ἀπεστάλησαν εἰς μονὰς ἢ ὑπερωρίσθησαν πρὸς σωφρονισμόν.

§. 7. Ἐξάπλωσις τοῦ σχίσματος· αἱ δοξασίαι καὶ αἱ διάφοροι αὐτοῦ ὑποδιαίρεσις.

Ἄλλὰ τὸ σχίσμα δὲν κατετροπώθη, πολλοῦ γε καὶ ἔδει. Ἦδη ὑφίστατο,

πλήν τῆς Σολοβέτζκης καὶ Μόσχας, καὶ εἰς ἄλλα πλείστα μέρη, τὰ δὲ παράδοξα γεγονότα ἄτινα ἀφηγήθημεν διέδωκαν αὐτὸ καὶ ἐπεξέτειναν οὐ μόνον ἐν Ῥωσσίᾳ ἀλλὰ καὶ πέραν τῶν συνόρων αὐτῆς. Καταδιωκόμενοι ὑπὸ τοῦ γόμου καὶ μὴ δυνάμενοι μῆτε νὰ ἐξασκήσωσι τὴν νέαν αὐτῶν πίστιν μῆτε νὰ τὴν μεταδώσωσιν ἐλευθέρως, οἱ σχισματικοὶ διεσκορπίζοντο ὅπου ἐνόμιζον ὅτι εὐρίσκουσιν ἄσυλον καὶ καταφυγὴν. Ὁθεν ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς παραλίαις ἐρήμους (Πομόριε) τῆς Κοστρούμας, τοῦ Νιζεγορόδ καὶ ἐν τῇ ἀπωτάτῃ Σιβηρίᾳ· ἀνήγειραν σκήπτας καὶ μοναστήρια ἐντὸς τῶν δασῶν τοῦ Βρίνσκη, Βιαζήκνόβου, Σταροδούβιε καὶ ἀλλαχοῦ· πολλοὶ δὲ μετώκησαν εἰς τὰ συνορευόμενα κράτη, Πολωνίαν, Σουηδίαν, Πρωσίαν, Αὐστρίαν, Ταταρικὴν Κριμαίαν καὶ Καύκασον. Ἀφευκτος συνέπεια τῆς βεβιασμένης ταύτης διασπορᾶς ἐπῆλθεν ἡ ἔλληψις ἐνότητος ἐν ταῖς σχισματικαῖς δοξασίαις καὶ ἡ ὑποδιαίρεσις αὐτῶν εἰς διαφόρους αἱρέσεις, αἵτινες διὰ τοῦ χρόνου παγιούμεναι ἐκάστη κατὰ μέρος ἔμειναν ἀδιάλλακτοι καὶ αὐτὸ τοῦτο ἔχθραι πρὸς ἀλλήλας μέχρι τῆς σήμερον.

Αἱ οὐσιωδέστεραι ἀρχαὶ τοῦ σχίσματος εἰσι λεπτομερῶς ἐκτεθειμέναι ἐν ταῖς γνωσταῖς διαμαρτυρήσεσι τῶν ἱερέων Λαζάρου καὶ Ἀβθακούμ. ὡς καὶ ἐν τῇ ἐκ Σολοβέτζκης ἀναφορᾷ. Συνοψίζονται δὲ εἰς τὰ ἀκόλουθα: «Πρέπει νὰ πιστεύωμεν καὶ νὰ τελῶμεν τὴν θεῖαν λειτουργίαν κατὰ τὰ παλαιὰ βιβλία, τὰ περιέχοντα τὴν ἀληθῆ πίστιν ἣν ὁ ἅγιος Βλαδίμηρος παρέλαβεν ἐν Γραικίᾳ, ἐν ᾗ ἐτελειώθησαν πάντες οἱ ἐν Ῥωσσίᾳ δίκαιοι καὶ θαυματουργοί, καὶ ἧτις ἐστὶν ἡ μόνη πρὸς σωτηρίαν ἄγουσα· τὰ δὲ ἐπὶ Νίκωνος καὶ μετ' αὐτὸν ἐκδοθέντα βιβλία περιέχουσιν ἀναριθμητοὺς πλάνας καὶ διδάσκουσι πίστιν ἐστρεβλωμένην, νέαν, αἰρετικὴν καὶ πρὸς αἰώνιαν κόλασιν ἄγουσαν· εἰδικώτερον δὲ πρέπει, συμφώνως πρὸς τὰ παλαιὰ βιβλία καὶ ἐναντίον τῶν νέων, νὰ προφέρηται τὸ σωτήριον ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰσοῦς καὶ οὐχὶ Ἰησοῦς, τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ νὰ γίνηται διὰ τῶν δύο δακτύλων καὶ οὐχὶ διὰ τῶν τριῶν, τὸ ἀλληλοῦν νὰ λέγεται μόνον δις καὶ οὐχὶ τρίς, ὁ σταυρὸς νὰ κατασκευάζεται με' ὀκτῶ ἄκρα καὶ οὐχὶ με' τέσσαρα (1)· ἡ ἱερά προσκομητὴ νὰ γίνηται δι' ἑπτὰ προσφορῶν καὶ οὐχὶ διὰ πέντε· αἱ λιτανεῖαι νὰ γίνωνται συμφώνως πρὸς τὸν ἥλιον, καὶ οὐχὶ ἐναντίον τοῦ ἡλίου· ἐν τῷ συμβόλῳ νὰ λέγηται: καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα . . . τὸ ἀληθινόν. κτλ. Οἱ πρεσβεύοντες ταῦτα μόνον συγκροτοῦσι τὴν ἀληθινὴν Ἐκκλησίαν, ἡ δὲ Ῥωσσικὴ Ἐκκλησία, ἧτις ἀπὸ τοῦ Νίκωνος ἀπέρριψε τὰ παλαιὰ βιβλία καὶ εἰσήγαγε νέα, ἐστὶν ἐκκλησία αἰρετικὴ, νικωνιανή, αἱ δὲ διδασκαλίαι αὐτῆς ψυχόλεθοι· αἱ τελεταὶ αὐτῆς δὲν εἶναι τελεταὶ θεαῖαι, τὰ μυστήρια αὐτῆς δὲν εἶναι μυστήρια, οἱ ποιμένες αὐτῆς οὐχὶ ποιμένες ἀλλὰ λύκοι· τὰ μέλη αὐτῆς οὐχὶ ὀρθόδοξοι, ἀλλ' αἰρετικοί· δὲν πρέπει νὰ εἰσέρχηται τις εἰς τοὺς ναοὺς ἐκείνων, οὔτε νὰ ἔχη οἰανδὴποτε μετ' ἐκείνων κοινωνίαν». Κατόπιν εἰς τὰς κατ' αὐτοὺς αἱρέσεις καὶ παρεκτροπὰς τῆς Ῥωσσικῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς ὀρθοδοξίας

(1) Οἱ Ῥασκόλνικοι πρεσβεύουσιν ὅτι μόνος ἀληθῆς σταυρὸς ἐστὶν ὁ ἔχων ὀκτῶ ἄκρα.
(Σ. Σ.).

οἱ σχισματικοὶ προσέθηκαν καὶ τὰ μετὰ ταῦτα εἰσαχθέντα ἐν τῇ κοινῶν ἔθιμα, οἷον τὴν χρῆσιν τῆς νικοτιανῆς, τὴν ἑορτὴν τοῦ νέου ἔτους κατὰ τὴν 1 ἰανουαρίου, τὴν πόσιν τοῦ τείου, τὴν εὐρωπαϊκὴν ἐνδυμασίαν, τὴν ἰταλικὴν μουσικὴν (1) καὶ ζωγραφικὴν τέχνην, τὸ κείρειν ἢ ξυρίζειν τὸ γένειον καὶ τὸν μύστακα, τὴν ἀνατομίαν καὶ βαλσάμωσιν τῶν νεκρῶν σωμάτων, καὶ ἄλλα πλεῖστα, τὰ ὅποια οἱ Ῥασκόλνικοι ἀριθμοῦσι μέχρι τῶν 70 ὀνομάζοντες αὐτὰ ἔθιμα *ἑλληνικά, καθιρινικά, λουθηραρικά, λατινικά, ἰουδαϊκά, ἀγαρηνά* κτλ. Ἡ συγκεφαλαίωσις ἀπασῶν τούτων τῶν δοξασιῶν αὐτῶν ἐστὶν ὅτι ἡ ὀρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία εὐρίσκεται νῦν ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ Ἀντιχρίστου καὶ ὅτι αὐτοὶ οἱ ἐμμένοντες εἰς τὴν *παλαιὰν πίστιν* εἰσὶν οἱ μόνοι γνήσιοι ὀπαδοὶ τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ τοιαύτη περὶ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας δόξα τῶν σχισματικῶν τάχιστα ἐπενήργησε καὶ ἐπὶ τῶν πρὸς αὐτὴν σχέσεων αὐτῶν καὶ διηρέθη εἰς δύο πρωτίστους κλάδους. Ἴδομεν ὅτι οἱ πρῶτοι τοῦ σχίσματος ἠγέται ἦσαν, ἐκτὸς τοῦ ἐπισκόπου Κολόμνης, μόνον τινὲς ἱερεῖς καὶ ἱερομόναχοι, ὁ μεγαλύτερος ὅμως ἀριθμὸς τῶν σχισματικῶν ἦσαν μοναχοὶ καὶ λαϊκοί. Ἀλλ' ὁ Κολόμνης Παῦλος, ὁ μόνος ὅστις ἠδύνατο νὰ χειροτονῆσῃ ἱερεῖς τῶν Ῥασκόλνικων, εἶχεν ἀποθάνει ἤδη ἀπὸ τοῦ 1656, ὅτε τὸ σχίσμα ἦν εἰσέτι εἰς τὰ σπάργανα αὐτοῦ, ἡ δὲ διαδοχὴ τούτου ἦν ἀδύνατος· οἱ σχισματικοὶ μείναντες ἄνευ ἐπισκόπου εὐρέθησαν ἠναγκασμένοι ἢ νὰ μείνωσι μετ' ὀλίγων ἄνευ ἱερέων ἀνατιθέντες τὴν ἐκκλησιαστικὴν παιδείωσιν καὶ ἱερουργίαν εἰς ἄτομα μὴ λαβόντα τὴν κανονικὴν χειροτονίαν, ἢ νὰ δέχωνται τοὺς ὑπὸ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας χειροτονημένους ἱερεῖς ὅσοι ἤθελον ν' ἀσπασθῶσι τὸ σχίσμα. Οὕτως ἐπῆλθεν ἡ πρώτη καὶ οὐσιωδέστερα διαίρεσις τῶν σχισματικῶν· καὶ οἱ μὲν, ἐλλείψει ἱερέων, ἀνέθεσαν εἰς μοναχοὺς καὶ λαϊκοὺς τὴν ἐντολὴν τοῦ νὰ ἀντικαταστήσωσι τὸν κλῆρον ἐν τε τῷ κηρύγματι τῆς πίστεως καὶ ἐν ταῖς ἱερουργίαις, ἐνιαχοῦ δὲ οἱ Ῥασκόλνικοι ἱερεῖς ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ θανάτου αὐτῶν ἐνεπιστεύοντο καὶ μετέδιδον τὴν ἱερατικὴν αὐτῶν ἀποστολὴν εἰς λαϊκοὺς, καὶ οὕτω συνέστη ἡ ἀρχὴ τῆς Ῥασκόλνικῆς αἵρέσεως τῆς λεγομένης *Πεζποπόβτζινα* ἢ νεποπισμός, (ἥτοι ἡ αἵρεσις τῶν μὴ παραδεχομένων ἱερατεῖον), καθὼ μὴ παραδεχομένης κανονικὴν ἱερωσύνην, ἀλλὰ περιοριζομένης εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν θρησκευτικῶν διατάξεων ἐκείνων εἰς ἃς ἡ παρουσία τοῦ ἱερέως δὲν εἶναι ἀπαραίτητος. Οἱ δὲ, ἀποθανόντων ἤδη πάντων τῶν πρὸ τοῦ Νίκωνος χειροτονημένων ἱερέων αὐτῶν ἀπεφάσισαν νὰ δέχωνται ἐν τοῖς κόλποις αὐτῶν φυγάδας ἱερεῖς καταδικασμένους ἐπὶ ἐγκλήμασιν ὑπὸ τῆς Ῥωσσικῆς Ἐκκλησίας, οὓς παραλαμβάνοντες καθαρίζουσι προηγουμένως, δι' ἐπὶ τούτῳ συστάσης τελετῆς, ἀπὸ τε τῆς *νικωνιανῆς πλάνης* καὶ τῶν ἐγκλημάτων καὶ ἔπειτα ἐμπιστεύονται αὐτοῖς τὴν φροντίδα τῆς ψυχικῆς αὐ-

(1) Οἱ Ῥασκόλνικοι διατηροῦσι μέχρι τῆς σήμερον οὐ μόνον τὴν ἀρχαίαν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν, ἣν παρέλαβον παρὰ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ τοὺς παλαιούς μουσικοὺς χαρακτήρας τῆς μουσικῆς γραφῆς, ἐνῶ ἡ Ῥωσσικὴ Ἐκκλησία παρεδέχθη, ὡς γνωστὸν, τὴν εὐρωπαϊκὴν μουσικὴν.

τῶν σωτηρίας, καὶ οὕτως ἐθεμελιώθη ἡ *Ποπόβτζίνα* (ἡ μερίς ἡ παραδεχομένη ἱερατεῖον), ἐκ τῆς διαφορᾶς δὲ ταύτης ὡς πρὸς τὴν περὶ κανονικῆς ἱεραρχίας δόξαν τῶν δύο κλάδων ἐπῆλθε καὶ μείζων διάστασις καὶ ὡς πρὸς ἄλλας τινὰς αὐτῶν δοξασίας. Οἱ *Ποπόβτζίνοι* δεχόμενοι τοὺς ὑπὸ τῆς ῥωσικῆς ἐκκλησίας χειροτονημένους ἱερεῖς, μολονότι ἀποκαλοῦσιν αὐτὴν *αἱρετικὴν*, ἀναγνωρίζουσιν ὅμως σιωπηλῶς τὴν νομιμότητα τῆς χειροτονίας, οὐδὲ τρέφουσι πρὸς αὐτὴν τοσοῦτον ἄσπονδον μῖσος ὅσον οἱ *Πεξποπόβτζίνοι*· δὲν ἀναβαπτίζουσι τοὺς ἐκ τῆς ὀρθοδοξίας προσερχομένους προσηλύτους, καὶ εὐχονται ὑπὲρ τῶν ὀρθοδόξων τζάρων. Ἄπ' ἐναντίας οἱ *Πεξποπόβτζίνοι* ἔκοψαν πᾶσαν μετὰ τῆς ῥωσικῆς καὶ ἐν γένει μετὰ τῆς ὀρθοδοξίας Ἐκκλησίας σχέσιν καὶ ἀποκαλοῦσιν αὐτὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἀντιχρίστου, διατεινόμενοι ὅτι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1666 ἀφείσα τὴν λατρείαν τοῦ Σωτῆρος τοῦ κόσμου Χριστοῦ μετέπεσεν εἰς τὴν τοῦ Ἀντιχρίστου, τοῦτον προσκυνοῦσα καὶ αὐτῷ δουλεύουσα· ὅτι τὰ μυστήρια αὐτῆς κατεσπιλώθησαν, οἱ υἱοὶ αὐτῆς εἰσιν υἱοὶ τοῦ Διαβόλου· ὅτι αὐτὴ ἡ κεφαλὴ αὐτῆς ἐστὶν ὁ Ἀντίχριστος, ὅστις νοητῶς μὲν βασιλεῦει ἐπὶ τῆς γῆς ἀπὸ τοῦ 1666, ὡς πνεῦμα δὲ τῆς θεοστυγοῦς ἀρνησιθρησκείας καὶ ἀλλαξοπιστίας, πνεῦμα αἰωνίου κολάσεως, ζῆ ἑξαίρετως ἐν τοῖς κατέχουσι τὴν ἐξουσίαν ἐν Ῥωσσίᾳ προσώποις· διὰ τοῦτο ἡ αἵρεσις αὐτὴ ἀναβαπτίζει τοὺς ἐκ τῆς ὀρθοδοξίας προσερχομένους ὡς ἔθνικους, καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον, εἰς πολλὰ δὲ μέρη καὶ μέχρι τοῦ νῦν, ἠρνήθη νὰ εὐχεται ὑπὲρ τῶν ὀρθοδόξων τζάρων καὶ ἡγεμόνων. Ἡ *Ποπόβτζίνα* εἶχε διατηρήσει μέχρι τινὸς ἐκτὸς τοῦ τῆς ἱερωσύνης ὅλα τὰ λοιπὰ μυστήρια, καὶ ὁ θεσμὸς τοῦ γάμου διατηρεῖται καὶ νῦν ἐν αὐτῇ καὶ εἶναι σεβαστός· ἐν τῷ *Νεποπισμῷ*, ἡ *Πεξποποβτζίνα* ἐκ τῶν ἑπτὰ μυστηρίων διετηρήθησαν μόνον τὸ βάπτισμα καὶ ἡ μετάνοια, τελούμενα ὑπὸ λαϊκῶν, ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν ὅσοι δὲ ἠθέλησαν νὰ διατηρήσωσι καὶ τὴν Εὐχαριστίαν, ἐσχημάτισαν καὶ ἐκανόνισαν αὐτὴν κατὰ τὸ δόξαν αὐτοῖς. Μετὰ τοῦ θρησκευτικοῦ μέρους τοῦ γάμου οἱ Ῥασκόλνικοι οὗτοι κατήργησαν καὶ τὸν συζυγικὸν βίον, ὀνομάσαντες αὐτὸν *μοιχεῖαν*, ἐπέβαλον δὲ ἑαυτοῖς τὴν ἀγαμίαν, καίτοι κτηνωδῶς συζῶντες ἐπὶ τὸ αὐτὸ, ἄνδρες μετὰ γυναικῶν. Ἔστι δὲ καὶ ἄλλη ἀπάνθρωπος διδασκαλία τῶν αἱρετικῶν τούτων. Πειποθότες ὅτι ἦλθεν ἤδη ὁ Ἀντίχριστος καὶ βασιλεῦει ἐν τῇ ῥωσικῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἐπομένως ὅτι τὸ τέλος τοῦ κόσμου ἐστὶν ἐγγύς, ἐκήρυττον, πρὸ πάντων ἐν ἀρχῇ τῆς συστάσεως τῆς αἵρέσεως, καὶ ἐπέβαλλον τὸν διὰ πυρὸς θάνατον ὡς μέσον σωτηρίας καὶ ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τῶν διωγμῶν τοῦ Ἀντιχρίστου καὶ τῶν ὑπηρετῶν αὐτοῦ, ὀνομάζοντες τοῦτο τὸ διὰ πυρὸς βάπτισμα, τὸ καθαρίζον ἀπὸ πάσης ἀμαρτίας, ὡς καὶ τὸν ἐξ ἁσιτίας θάνατον· τὰ δὲ οὕτως αὐτοκτονοῦντα θύματα τῆς δεισιδαιμονίας ὀνομάζουσιν *ἀγίους μάρτυρας*.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

HEZHOHOTZINA.

§. 8. Ἀρχὴ καὶ ἐξάπλωσις τῆς Πεζποποβτζίνης.

Πρῶτος θεμελιωτὴς τῆς Πεζποποβτζίνης ἢ Νεποπισμοῦ ἦν Καπίτων τις ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κοστρόμας· οὗτος τὸν μοναχικὸν ἀσπασάμενος βίον πρὸ τῆς ἐκρήξεως ἔτι τοῦ σχίσματος ἀπεσύρθη εἰς ἡσυχαστήριόν τι ἐντὸς δάσους, ὅπου ἡ φήμη τῆς ἀγιότητος αὐτοῦ εἰλκυσε αὐτῷ πολλοὺς μαθητάς· εἰς τοσοῦτον δ' εἶχε φθάσει βαθμὸν ἐγκρατείας, ὥστε δὲν ἐλάμβανεν οὔτε ἄλλοις συνεχῶρει ἄλλην τροφήν ἐκτὸς ἄρτου καὶ καρπῶν, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα, ἀντὶ ὧν διανεμὼν τοῖς μαθηταῖς ἐρυθρὰ κρόμμυα. Κυριευθεὶς ὑπὸ τύφου καὶ μόνον ἑαυτὸν ὄσιον καὶ ἅγιον κηρύττων ἀπηγόρευσε τοῖς ὀπαδοῖς πᾶσαν σχέσιν μετὰ τῶν ἱερέων, καὶ πάντα δεσμὸν μετὰ τῶν λειτουργῶν τῆς θρησκείας, ὅτε δὲ κατόπιν ἀνεφύη τὸ σχίσμα ἐγένετο εἰς τῶν ἐνθερμοτέρων ὑπερμάχων τῶν φανατικῶν κακοδοξίῶν. Πολλὰκις καταδιωχθεὶς ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως διέφυγε πάντοτε κρυπτόμενος ἐντὸς ἀπροσίτων ἐρήμων καὶ δασῶν, μέχρις ὅτου ἀπέβίωσεν ἐν τῇ ἐρήμῳ Βιαζνικόβ, ἐγκαταλιπὼν τὰ σπέρματα τῆς νεποπιστικῆς αὐτοῦ αἰρέσεως.

Τὰ σπέρματα ταῦτα ἀνέπτυξε καὶ διέδωκεν ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Ποδρεσέ-
 τνικοβ, ὅστις καὶ κοινότητά *Πεζποποβτζίνων* συνέστησεν, τὴν τῶν *Ποδρε-
 σετνίκων*, οὐ μακρὰν τῆς Κοστρόμας. Οὗτοι οὐδεμίαν σχέσιν μετὰ τῶν ἱε-
 ρέων εἶχον, οὔτε ἐντὸς τῶν ναῶν εἰσῆρχοντο, τὰ δὲ θρησκευτικὰ αὐτῶν κα-
 θήκοντα ἐτέλουν κατ' οἶκον. Ἀντὶ τοῦ μυστηρίου τῆς Εὐχαριστίας εἰσῆγα-
 γον ἀλλόκοτόν τινα καὶ βλάσφημον κοινωνίαν ἣν ἐτέλουν οὕτως: Ἐξέλεγον
 νέαν τινα κόρην, τὴν ὅποιαν κοσμοῦντες ποικίλη στολῆ ἐκρυπτον εἰς τὸ ἀ-
 νώγειον· ἀφοῦ ὁ οἶκος ἐπληροῦτο πιστῶν, ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παιδιῶν ἡ
 κόρη ἐξήρχετο φέρουσα ἐπὶ κεφαλῆς κόσκινον πλήρες σταφίδων, κεκαλλυμ-
 μένον διὰ λευκοῦ μανδηλίου καὶ ἀνεφώνει: «Πάντων ἡμῶν μνησθεὶς Κύριος
 ὁ Θεὸς ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ, πάντοτε νῦν καὶ ζεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
 αἰώνων»· τῶν δὲ περιεστώτων ἀποκρινομένων τρίς τὸ «Ἀμήν», ἐκοινωνεῖ
 αὐτοῖς τοῦ περιεχομένου τοῦ κοσκίνου· οἱ δυστυχεῖς δεισιδαίμονες ἐθεώρουν
 τὴν τελετὴν ἐκείνην ὡς τὴν ἐσχάτην πρὸ τοῦ θανάτου Κοινωνίαν, διότι
 πλείστοι ἐξερχόμενοι κατέστρεφον τὸν βίον διὰ τοῦ πυρός ἢ ἄλλως.

§. 9. Ἡ Πεζποποβτζίνα ἐν Σιβηρίᾳ.

Ἐτερον εὐρὺ πεδίον πρὸς διάδοσιν τοῦ σχίσματος ὑπῆρξεν ἡ ἐκτεταμένη
 Σιβηρία. Ἐκεῖ μετὰ τὸν πρωθιερέα Ἀββακούμ ἐκήρυξαν αὐτὸ πέντε καλό-
 γηροι, ὧν πρῶτος ὁ ἄλλοτε ἐξ Ἀρμενίων μετὰ τῶν γονέων αὐτοῦ προσελθὼν
 εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν Ἰωσήφ Ἰστομέν. Μοναχὸς γενόμενος ἀνεδείχθη διάπυρος
 συνήγορος τοῦ διὰ τῶν δύο δακτύλων σταυροκοπήματος, ὅπως ἐποίησε αὐτὸ
 ἀρμένιος ὢν, καὶ ἔνεκα τῆς ἐπιμονῆς αὐτοῦ εἶχεν ἐξορισθεῖ εἰς Ἐνισείσκον,

ἀφαιρεθέντος αὐτῷ καὶ τοῦ μοναχικοῦ σχήματος· αὐτοῦ ἐκήρυξε τὸ σχίσμα ἐν διαστήματι 30 περίπου ἐτῶν, τέλος ἐπανήλθε τῷ 1693 εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν ἐν Τοβόλσκῃ, ἀφείδῃ ὁμως ἀφθονα σπέρματα τῆς ἀσεβοῦς αὐτοῦ διδασκαλίας καὶ πολυαριθμούς ὀπαδοὺς καὶ μαθητὰς οἵτινες ἐξηκολούθησαν τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου. Πρώτιστοι τούτων ἦσαν ὁ ἱερεὺς Δομετιανός, μετονομασθεὶς Δανιὴλ, ὁ καλόγηρος Ἀβράμιος ἐξ Οὐγγαρίας, Ἑβραῖος τὴν καταγωγὴν, ὁ Ἰάκωβος Λεπесίν καὶ ὁ Βασίλειος Σαπόσνικ. Πάντες οὗτοι εἶχον κοινὸν σημεῖον ἐνώσεως τὸ κατὰ τῆς ὀρθοδοξίας καὶ τῆς Ἐκκλησίας μίσος, τὴν κατάργησιν τοῦ γάμου καὶ τοῦ συνοικεσίου καὶ τὴν κτηνώδη τῶν δύο φύλων συμβίωσιν. Διεφώνει δὲ ὁ Ἀβράμιος πρὸς τὸν Λεπесίν ἰδίᾳ μὴ παραδεχόμενος τὴν αὐτοκτονίαν καὶ πρεσβεύων τὴν ὑπὸ ὕλικὴν καὶ αἰσθητὴν μορφήν ἔλευσιν τοῦ Ἀντιχρίστου, ἐνῶ οἱ περὶ τὸν Λεπесίν καὶ τοὺς λοιποὺς ἐδόξαζον τὴν ἔλευσιν αὐτοῦ ὅλως νοητὴν καὶ ἐκήρυττον τὴν ἀνθρωποκτονίαν, ἥτοι τὸ διὰ πυρὸς βάπτισμα· τοῦτο ἐτέλουν συναθροϊζόμενοι ἐντὸς τῶν δασῶν καὶ τῶν ἐρήμων ὅπου οἰκοδομοῦντες καλύβας ἐκ ξηρῶν κλάδων καὶ χόρτων καὶ ἄλλης εὐφλέκτου ὕλης καὶ κλειόμενοι ἐντὸς αὐτῶν παρεδίδοντο εἰς τὰς φλόγας. Τοιαύτας στυγεράς ἀνθρωποθυσίας ἀναφέρουσι πλείστας τὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ πολιτικὰ χρονικὰ τῆς Ῥωσίας, μνημονεύονται δὲ μετὰ φρικωδῶν λεπτομερειῶν ἰδίως ἢ ὑπὸ τοῦ μνησθέντος Δομετιανοῦ τελεσθεῖσα ἐπὶ 1,700 ψυχῶν, καὶ ἢ ὑπὸ τοῦ Βασιλείου Λεπесίν πολλῶν ὡσαύτως ἑκατοντάδων, μὲ ὅλας τὰς προσπάθειάς τοῦ τε μητροπολίτου Σιβηρίας Παύλου καὶ τοῦ κυβερνήτου πρίγκηπος Στεφάνου Πουτιατίν ὅπως ἐμποδίσωσιν αὐτάς. Ἄλλ' ὁ Λεπесίν οὗτος ἐξηλέγχθη οὐ μόνον ἀπ' ἀνθρώπου αἰρετικὸς ἀλλὰ καὶ κερδοσκώπος ἀγύρτης ἀκριβῶς κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς εἰς τὰς μαρτυρικὰς σκηνας μεταβάσεως αὐτοῦ· διότι παρασκευάσας κρυφίαν διεξόδον καὶ συναγαγὼν ἅπαντα τὰ πολυτίμα σκεύη καὶ χρήματα τῶν θυμάτων αὐτοῦ, ἤτοιμάζετο γὰρ δραπετεύσῃ καθ' ἣν στιγμὴν αἱ φλόγες ἐκύκλουν ἤδη τὴν καλύβην· ἀλλὰ φωραθεὶς ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ καὶ κρατηθεὶς διὰ τῆς βίας συναπέθανε μετ' αὐτῶν.

2. 10. Ἡ Πεζποπόβτςκινα ἐν ταῖς παρὰ τὴν Λευκὴν θάλασσαν χώραις.

Αἱ παρὰ τὴν Λευκὴν θάλασσαν χώραι, πλησίον τῶν συνόρων τῶν ἐπαρχιῶν Ὀλονέτζ καὶ Ἀρχαγγέλου ἐγένοντο ἐπίσης ἔρμαιον τῶν σχισματικῶν κακοδοξιῶν διὰ τοῦ κηρύγματος πολλῶν ἔμμανῶν κηρύκων, ὧν οἱ κυριώτεροι ἦσαν, Παῦλος ἐπίσκοπος Κολόμνης ὁ προῤῥηθεὶς, ὅστις καθαιρεθεὶς τῷ 1655 ἐξωρίσθη ἐν τῇ ἐνταῦθα κειμένῃ μονῇ Πολουοστρόβκη, καὶ οἱ μοναχοὶ Δοσίθεος καὶ Κορνήλιος οἵτινες καὶ ἀνήγειραν παρὰ τῷ ποταμῷ Βίγα τὸ διαβόητον ἡσυχαστήριον Βιγορέτζκαγια περὶ οὗ ἰδίᾳ γενήσεται λόγος.

Ἄλλ' ἢ διάδοσις τοῦ σχίσματος εἰς τὰ μέρη ταῦτα ἐγένετο κυρίως ὑπὸ τῶν ἀποστόλων τῆς γειτνιαζούσης μονῆς Σολοβέτζκη. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἀξιωματικοῦ ἐκείνης πολιορκίας καὶ μετὰ τὸ πέρασ αὐτῆς περιορχόμενοι πόλεις, κώμας καὶ χωρὰ διήγειρον τὸν ἀμαθῆ λαὸν κατὰ τε τῆς

Ἐκκλησίας καὶ τῆς κυβερνήσεως, βεβαιοῦντες ὅτι ἐπαπειλεῖται ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ὑπὸ τῶν νικωνιανῶν αἱρέσεων, διεκτραγωδοῦντες τὰς κακώσεις, στρεβλώσεις καὶ διωγμούς τῶν ὑπὲρ τῆς παλαιᾶς πίστεως μαχομένων, ἐκθειάζοντες τὴν ὑπεράνθρωπον ἐγκαρτέρησιν τῶν ὁμολογητῶν καὶ ἱερῶν διδασκάλων Ἀβθακούμ, Λαζάρου, Θεοδώρου, Ἐπιφανίου καὶ λοιπῶν, ἐξυμνοῦντες τὰ ὑπὲρ αὐτῶν καὶ πρὸς κατασχύνην τῶν διωκτῶν καθ' ἑκάστην τελούμενα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ θαύματα, ἐξαιρόντες τὴν γενναίαν ἀντίστασιν καὶ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον τῶν πολιορκουμένων Πατέρων καὶ ἐξιστοροῦντες τὰ κατὰ τὴν πολιορκίαν γεγόμενα θαύματα καὶ τὰς προφητείας τῶν ἐν ἀθλήσει καὶ οὐσιότητι τελειωθέντων (1). Διὰ τοιούτων οἰκτρῶν μύθων εὐκόλως ἐξηπάτων τὸν ἀπλοῖκόν καὶ θρησκομανῆ ὄχλον καὶ προσεκτῶντο καθ' ἡμέραν πολυαριθμούς ὁπαδοὺς τοῦ σχίσματος· ἀνεγείροντες δὲ σκήτας καὶ μοναστήρια εἰς τόπους ἀποκέντρους κατῴκίζον αὐτὰ διὰ τῶν προσηλύτων, στεργόντων ἄλλων τὸ λίαν ἀνειμένον τῆς ἠθικῆς αὐτῶν διδασκαλίας. Τυχοδιώκτης καὶ αἰσχροβόδιος ἱεροκήρυξ, ὁ διάκονος Ἰγνάτιος, συνῆθροισε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐν ἐρήμῳ τινὶ τόπῳ παρὰ τὴν Καργόπολιν πλῆθος ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ νεανίδων, καὶ πρεσβυῶν ἐν τῷ φανερῷ ἀσκητικῇ ἐγκράτειαν ἐν τῷ κρυπτῷ συνεχῶρει τὴν πορνείαν, διαβεβαιῶν ὅτι δὲν εἶναι ἀμαρτήρια ἀλλὰ ἔκφρασις τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης, ἀρκεῖ νὰ μὴ δεχθῆ τις τὴν ἐκκλησιαστικὴν εὐλογίαν καὶ δεσμεύσῃ ἑαυτὸν εἰς συζυγίαν. Οὗτος καὶ μαγείας τινὰς ἀνοήτους ἅμα καὶ ἀπανθρώπους μετῆρχετο, καὶ σφάζων ἀρτιγέννητον βρέφος ἐλάμβανε τὴν καρδίαν αὐτοῦ, τὴν ἐπέζηραινε, τὴν μετέβαλλεν εἰς κόνιν καὶ τὴν διειμοίραζεν εἰς τοὺς ἀποστόλους αὐτοῦ ἀπερχομένους πρὸς τὸ κήρυγμα, ἵνα μεταχειρίζωνται ὡς δραστήριον γόητρον πρὸς προσηλυτισμὸν. Καταδιωχθεὶς ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ἐπυρπόλησε τὸ ἡσυχαστήριον αὐτοῦ καὶ ἀπεσύρθη μετὰ τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ εἰς τὴν νῆσον Παλίαν ἐπὶ τῆς λίμνης Ὀνέγας· ἐκεῖ συνενωθεὶς μετ' ἐτέρως κοινότητος Ῥασκολνίκων ὑπὸ τὸν διδάσκαλον Αἰμιλιανὸν Ἰβανῶβ ἐκυρίευσεν τῷ 1687 τὴν ἐπὶ τῆς νήσου ταύτης μεγάλην μονὴν Πολουοστρόβκη. Καταδιωκόμενος δὲ ἀνευδύτως ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως καὶ κινδυνεύων νὰ συλληφθῆ ἐπυρπόλησε καὶ τὴν μονὴν καὶ συνεκῆ μετὰ 2,700 ὁπαδῶν, μόνου τοῦ Αἰμιλιανοῦ διασωθέντος μετὰ τοῦ ταμείου τῆς μονῆς. Ἄλλος καλόγειρος, ὀνόματι Γερμανός, ἐνωθεὶς μετὰ τοῦ Αἰμιλιανοῦ τούτου μετὰ δύο ἔτη καὶ συναθροίσας ἱκανοὺς ὁπαδοὺς ἐκυρίευσεν καὶ οὗτος τὴν μονὴν Πολουοστρόβκη, καὶ πολιορκηθεὶς ἔλαβεν αὐτὸς τὸ διὰ πυρὸς βάπτισμα μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν πεντακοσίων. Ἄλλος τυχοδιώκτης καλόγηρος, Ἰωσήφ, συναγαγὼν 800 ὁπαδοὺς, ἀφοῦ κατεμύλωνεν ναὸν τινα ὀρθόδοξον, καταδιωχθεὶς ὑπὸ τῶν στρατευμάτων ἐκλείσθη ἐντὸς τεσσάρων οἰκιῶν, καὶ ὀχυρωθεὶς ἀντέστη ἐπὶ τινὰς ὥρας· ἀλλὰ, ἤδη τῆς ἐφόδου ἀρξάμενης, μετέδωκε τὸ πῦρ εἰς τὰς ἐπισεσωρευμένας εὐφλέκτους ὕλας καὶ ἐγένετο μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ παρὰνάλωμα τοῦ πυρός.

(1) Ἄπαντες οἱ κήρυκες, οἱ ὑπερασπισταὶ τοῦ σχίσματος καὶ οἱ ἐπισημότεροι φανατικοὶ δοξάζονται ὡς ἄγιοι ὑπὸ τῶν Ῥασκολνίκων, καὶ ἡ μνήμη αὐτῶν τιμᾶται ὡς ἡ τῶν ἀληθῶς ἁγίων τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. (Σ. Σ.).

2. 11. Τὸ ρασκολνικὸν κοινὸβιον Βιγορέτζκα.

Κέντρον δραστηριωτάτης διαδόσεως καὶ παγιώσεως τοῦ σχίσματος ἐγένετο ἡ κοινοβιακὴ μονὴ Βιγορέτζκα, ἧς τὴν ἀνέγερσιν τῷ 1695 ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω (§. 10). Κατ' ἀρχὰς συνηθροίσθησαν ἐν αὐτῇ περὶ τὰ 40 ἄτομα ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ἀκολούθως δὲ προσερχομένων ὀλοκλήρων οἰκογενειῶν ἠϋξήθησαν μέχρι τῶν 150. Πάντες συνέζων ἀναμιξ, χωριζόμενοι μόνον ἐν καιρῷ τῆς προσευχῆς δι' ἀπλοῦ παραπετάσματος· ὅτε ὅμως ἠϋξήθη ἔτι μᾶλλον ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀδελφῶν ἑκατέρων τῶν γενῶν, πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ δεινοῦ σκανδάλου ἀνηγέρθη τῷ 1706 ἰδίᾳ μονὴ διὰ τὰς γυναῖκας, ἀλλὰ συνεχομένη καὶ αὐτὴ μετὰ τῆς τῶν ἀνδρῶν· ἐκτὸς δὲ τῶν δύο τούτων μεγάλων μονῶν ὠκοδομήθησαν περίξ αὐτῶν καὶ ἄλλαι μικραὶ σκῆται καὶ κελλία.

Οἱ γνωστότεροι μεταξὺ τῶν ἰδρυτῶν, ἀρχηγῶν καὶ διοργανιστῶν τοῦ ρασκολνικοῦ κοινοβίου Βιγορέτζκα ἢ Βιγόβσκα ἐγένοντο οἱ ἀδελφοὶ Ἀνδρέας καὶ Συμεὼν Δενισόβ, ἐκ τοῦ πριγγηπικοῦ γένους τῶν Μισέτζκη. Ὁ πρῶτος, ἐκ παιδικῆς ἡλικίας προσηλυτισθεὶς εἰς τὸ σχίσμα ὑπὸ μοναχοῦ τινος ἐκ Σολοβέτζκης, ἀπεσύρθη δεκαεπταετῆς ὦν εἰς ἔρημον τόπον μετὰ τινος οἰκείου τῷ 1692, ὅπου κατόπιν ἤρπασε καὶ μετέφερε καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ Σολομίαν. Ὀλίγῳ ὕστερον ἐνωθεὶς μετ' ἄλλου τινὸς ρασκολνικοῦ καλογήρου, τοῦ Δανιὴλ Βίκουλιτζ, ἰδρύσει τὴν μονὴν Βιγόβσκα, ἣν ἐκυβέρνησαν ἀμφοτέροι ἐπὶ 35 ἔτη· τῷ δὲ 1697 ἐγκατεστάθη ἐν αὐτῇ καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Συμεὼν Δενισόβ μετὰ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ νεωτέρου αὐτῶν ἀδελφοῦ. Οἱ δύο οὗτοι ἀδελφοὶ οὐ σμικρὰ κεκτημένοι προσόντα ἀφιερώθησαν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ σχίσματος. Περιῆλθον ὑπὸ τὸ πρόσχημα πραγματευτῶν διαφόρων πόλεις τῆς Ρωσσίας· ἐν Κιέβῳ καὶ ἐν Μόσχᾳ ἐξέμαθον τὴν γραμματικὴν καὶ τὴν ῥητορικὴν, ὡς ἐκ τῶν πολλῶν δὲ αὐτῶν σχέσεων μετὰ διαφόρων προσώπων ἀπέκτησαν πείραν τῶν ὑποθέσεων, φρόνησιν καὶ περνοιαν, ἧτις τοῖς ἐχρησίμευσε κατόπιν πρὸς υπεράσπισιν τῶν ἀρχῶν καὶ φρονημάτων αὐτῶν. Ὁ Συμεὼν ἀγωνισθεὶς μετ' ἀφοσιώσεως καὶ ζήλου ζώντος τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ἐξελέγη ὁμοφώνως ἡγούμενος τῆς μονῆς μετὰ τὸν ἐκείνου θάνατον, καὶ ἐκυβέρνησεν αὐτὴν ἐπὶ δεκαετίαν μέχρι τῆς ἀποβιώσεως αὐτοῦ τῷ 1740, ἀγαπώμενος καὶ ἐπαινούμενος ὑπὸ τῶν οἰκείων. Τὸ ὄνομα τῶν δύο τούτων ἀδελφῶν ἐξόχως τιμᾶται μέχρι τῆς σήμερον ὑπὸ τῶν Ρασκολνικῶν· καὶ ἀληθῶς οἱ Δενισόβοι ἀνύψωσαν τὴν μονὴν οὐ μόνον διὰ τοῦ πλοῦτου ὃν συνηθροίσαν ἀπὸ τε τῆς ἐμπορίας καὶ ἀπὸ τῶν εὐσεβῶν δωρημάτων καὶ ἀφιερωμάτων τῶν πιστῶν, ἀλλὰ καὶ διότι κατέστησαν αὐτὴν ἐστὶν διανοητικῆς καλλιέργειας ἣν ἐνόμιζον ἀναγκαίαν διὰ τὴν αἴρσιν. Ἐν ταῖς ὁδοιπορίαις αὐτῶν συνήθροισαν ἄμετρον πλῆθος βιβλίων παλαιῶν σωζομένων ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν ἀρχαίων κνέζων καὶ ἱεραρχῶν, σταυροῦς, εἰκόνος καὶ ἄλλα ἱερὰ σκευῆ· συνέγραψαν διάφορα πονήματα ἱστορικὰ, δογματικὰ καὶ ἠθικὰ, τὰ ὅποια καὶ νῦν ἔτι θεωροῦνται παρὰ τοῖς ὀπαδοῖς αὐτῶν τὰ ἄριστα προϊόντα τῆς ἰδίας φιλολογίας· ἐσύστησαν ἐν τῇ μονῇ σχολὴν γραφῶν εἰς ἀντιγραφὴν καὶ διάδοσιν τῶν ὑπὸ τῆς κοινότητος παραδεδεγμένων βιβλίων, σχολὴν ἐκ-

κλησιαστικῆς μουσικῆς, σχολὴν ζωγραφικῆς διὰ τὴν διάδοσιν τῶν εἰκόνων, κατὰ τὸ ἀρχαῖον ῥωσικὸν χονδροειδὲς καὶ ἀπειροκάalon ὕψος, τὸ ὁποῖον οἱ Ῥασκόλνικοι πρεσβεύουσιν ὡς τὸν μόνον γνήσιον καὶ ἀύθεντικὸν τύπον τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰκονογραφίας, συστηματικῶς ἀντικείμενον εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς νεωτέρας τέχνης. Ἐπὶ τοιούτων θεμελιῶν ἀνεγερθεῖσα ἡ μονὴ Βιγόβσκα προώδευσε βαθμηδὸν καὶ κατὰ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος περιεῖχε 2,000 ἄνδρας καὶ 1000 γυναῖκας.

§. 12. Κλάδοι τῆς Πεζποποβτζινης.—Πομορένοι ἢ Δαριηλισμός.

Ἡ Πεζποποβτζινα ὑποδιηρέθη εἰς πλείστους ἄλλους κλάδους, ῥωσιστὶ καλουμένους τὸ.лк, ἧτοι τρόπους ἐξηγήσεως τῶν διαφορῶν διδασκαλιῶν τῆς Ἐκκλησίας. Τῶν κλάδων τούτων ὁ ἀρχαιότερος ἐσχηματίσθη ἐν τῇ μονῇ Βιγόβσκα, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα αἵρεσις τῶν Πομορένων ἢ Δαριηλισμός, ἀπὸ τοῦ προμνησθέντος Δανιὴλ Βίκουλιτζ, ἐνὸς τῶν ἰδρυτῶν τῆς μονῆς. Ἐκτὸς τῶν γενικῶν δοξασιῶν τῆς αἵρέσεως ὁ Δαριηλισμός πρεσβεύει: 1) ὅτι ὁ Ἄντιχριστὸς ἦλθεν ἤδη ἐπὶ τῆς γῆς καὶ βασιλεύει ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ῥωσσίας ἀπὸ τοῦ πατριάρχου Νίκωνος, καταργήσας τὰ μυστήρια καὶ τὴν ἱερωσύνην διὸ γινώσκοντες ἐκ τῶν βιβλίων οἱ Ῥασκόλνικοι ὅτι ἡ βασιλεία τοῦ Ἄντιχριστοῦ ἔσται βραχεία καὶ ὑπολογίσαντες τὸν χρόνον τῆς διαρκείας αὐτῆς ὥρισαν τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν καθ' ἣν ὁ Χριστὸς ἐλεύσεται κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. Ὄρθησάν πολλάκις οἱ ταλαίπωροι οὔτοι σκάπτοντες τοὺς ἰδίους τάφους καὶ ἐτοιμάζοντες τὰ νεκροκράββατα, ἐν οἷς κατακλινομένοι ἐκαρὰδόουσαν τὴν δευτέραν τοῦ Κυρίου παρουσίαν ἀλλ' αἱ ὀρισθεῖσαι χρονολογίαι παρήρχοντο καὶ οἱ ἐτοιμοθάνατοι ἀνῆρχοντο αὐθις ἐν τοῖς ζῶσι. 2) Οἱ τὴν αἵρεσιν ἀσπαζόμενοι πρέπει ν' ἀναβαπτίζωνται, καὶ ἐπειδὴ ἡ ἱερωσύνη ἀπωλέσθη, ἕκαστος τῶν ὁμοδόξων, ἀκόμη καὶ αἱ γυναῖκες, δύνανται νὰ βαπτίζωσι, νὰ ἐξομολογῶσι καὶ νὰ τελῶσι πάντα τὰ θρησκευτικὰ ἔθιμα. 3) Ἐπειδὴ ὁ μὲν γάμος δὲν δύναται νὰ τελεσθῇ ἄνευ ἱερέως, ἡ δὲ ἱερωσύνη ἔπαυσε, κατ' αὐτοὺς, ἐπὶ τῆς γῆς, διὰ τοῦτο κατηργήθη τὸ συνοικέσιον, πάντων ὀφειλόντων νὰ ζῶσιν ἐν ἐγκρατείᾳ· ὅσοι δὲ εἶχον συζευχθῆ ἐν τῇ ῥωσικῇ Ἐκκλησίᾳ εἰσερχόμενοι εἰς τὸ σχίσμα ὄφειλον νὰ διαζευχθῶσιν· ἀλλὰ προϊόντος τοῦ χρόνου οἱ Πομορένοι ἰδόντες τὰς ἐκ τοῦ θεσμοῦ τούτου προκυπτούσας δυσκολίας ἐγένοντο συγκαταβατικώτεροι. 4) Οἱ τὸ σχίσμα ἀσπαζόμενοι μοναχοὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ῥωσσίας, ἀναβαπτίζόμενοι ἐθεωροῦντο πάλιν μοναχοὶ, δυνάμενοι καὶ ἄλλους νὰ κείρωσι, καὶ τὰς ἄλλας θρησκευτικὰς ἱεροπραξίας νὰ τελῶσι. 5) Δὲν εὔχονται ὑπὲρ τῶν ῥώσων ἀποτοκαπ. ὡς ἀνηκόντων τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ῥωσσίας· ἀλλὰ καταδιωχθέντες ἐπὶ τούτῳ ὑπὸ τῆς Πολιτείας εἰσῆγαγον τὴν ὑπὲρ τῶν τζάρων δέσιν μὴ παραδεχόμενοι ὅμως τὴν λέξιν ἱμπεράτωρ ὡς αἰρετικὴν καὶ εἰσαχθεῖσαν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Πέτρου, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἐν τῇ Δύσει αἰρετικῶν. 6) Τὸν ὑπὸ Πιλάτου ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τοῦ Κυρίου τεθέντα τίτλον Ι. Ν. Β. Ι. (Ἰησοῦς Ναζωραῖος Βασιλεὺς Ἰουδαίων) ἀπέβαλον ὡς βλάσφημον καὶ λατινικὴν αἵρεσιν ὑπὸ τοῦ Νίκωνος εἰσαχθεῖσαν καὶ ἀντικατέστησαν διὰ τοῦ

Ι. Ν. Β. Δ. (Ἰησοῦς Ναζωραῖος Βασιλεὺς τῆς δόξης). 7) Πρέπει νὰ ὦσιν αἰεποτε ἔτοιμοι εἰς τὸν διὰ πυρὸς θάνατον ὑπὲρ τῆς ἀληθοῦς πίστεως· καὶ πραγματικῶς ὁσάκις ἠπειλοῦντο ὑπὸ σπουδαίου τινὸς κυβερνητικοῦ διωγμοῦ ἢ πρῶτη αὐτῶν ἐνασχόλησις ἦν ἡ συνάθροισις εὐφλέκτου ὕλικου καὶ ἡ λοιπὴ προπαρασκευὴ εἰς τὸν ἐκούσιον θάνατον ἐν ὥρᾳ ἐσχάτης ἀνάγκης.

Ἐρίστανται σήμερον ἡ πομορενικὴ αἵρεσις κυρίως ἐν τῷ κυβερνεῖῳ Ὀλονέτζ, ἔχουσα πλείστους ὀπαδοὺς καὶ ἐν ταῖς δυσὶ πρωτεύουσαις τῆς αὐτοκρατορίας πόλεσι, ἐν ταῖς ἀνατολικαῖς ἐπαρχίαις καὶ ἐν Σιβηρίᾳ. Ὑπάρχουσι δὲ καὶ πολλοὶ μοναὶ ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα χωρίων.

2. 13. Θεοδοσισμός. Τὸ κοιμητήριον Προεπραζένσκη.

Ἐνῶ τὸ σχίσμα διεδίδετο εἰς τὰς παραλίους χώρας (Πομόρια), ἄλλα ὄργανα ἐξέτεινον αὐτὸ ἐπὶ τῶν ὁρίων τοῦ Νοβογορόδ, τοῦ Ψκόβου, τῆς Σουηδίας τῆς καὶ Πολωνίας· ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ χώρᾳ ἐσχηματίσθη ἡ λεγομένη τῶν Θεοδοσιστῶν ἔνωσις, ἡ Θεοδοσισμός, ἀπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῆς Θεοδοσίου Βασιλειέβ, ἐκ τῆς βογιαρικῆς οἰκογενείας τῶν Οὐρουσίβ καταγομένου. Συναθροίσας οὗτος ἱκανὸν ἀριθμὸν Ῥασκολνίκων ἐκ διαφόρων μερῶν τῆς Ῥωσσίας ἀνήγειρεν ἐν Πολωνίᾳ δύο μοναστήρια, τὸ μὲν διὰ τοὺς ἀνδρας, τὸ δὲ γυναικειον. Ἄλλ' ἀναφρυσῶν ἐρίδων τινῶν καὶ φιλονεικῶν θρησκευτικῶν πρὸς τοὺς Πομορένευς, μὴ δυναθεῖς νὰ συμβιβασθῇ πρὸς αὐτοὺς συνέστησεν ἴδιον κλάδον (τὸ μ. §. 12) διαφέροντα τοῦ Δαριητισμοῦ κατὰ τὰ ἐξῆς: 1) Παραδέχονται τὸν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τίτλον Ι.Ν.Β.Ι. ὡς περιεχόμενον ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ. 2) Τὸν ἐν τῇ Ῥωσσικῇ Ἐκκλησίᾳ τελεσθέντα γάμον θεωροῦσι νόμιμον, καὶ δὲν ἐπιβάλλουσι διαζύγιον τοῖς προσηλύτοις (ἀλλὰ κατόπιν ὁ Θεοδοσισμός κατήργησε τὰ ἄρθρα τοῦτο, ὡς κατωτέρω ρηθήσεται). 3) Τὰ ἐκ τῆς ἀγορᾶς τρόφιμα λογίζονται ἀκάθαρτα πρὶν καθαρῶσιν αὐτὰ διὰ τῆς προσευχῆς. 4) Οἱ ὀρθόδοξοι μοναχοὶ μεταβαίνοντες εἰς τὸ σχίσμα θεωροῦντο ἄπλοὶ λαῖκοι, μὴ συγχωρουμένου αὐτοῖς νὰ τελῶσι θρησκευτικὰ ἔργα. Ἐκτός δὲ τούτων αὐτὸς ὁ Θεοδόσιος, ὡς καθηγέτης τοῦ κλάδου τούτου, ἐτέλει ἀπάσας τὰς ὑπ' αὐτῶν παραδεδεγμένας ἐκκλησιαστικὰς διατάξεις καὶ ὠνόμαζεν ἐπισκόπους τοὺς προεστῶτας τῶν Ῥασκολνίκων. Πολλοὶ δὲ ἐπαναληφθείσης τῆς πρὸς τοὺς Πομορένευς διενέξεως, οἱ Θεοδοσιανοὶ ἐχωρίσθησαν ἐπὶ τέλος ὀριστικῶς ἀπ' ἐκείνων, καὶ ἐκτοτε ἐπῆλθεν ἀμοιβαῖον πρὸς ἀλλήλους μῖσος.

Μετ' ὀλίγον καταδιωχθέντες ἐν Πολωνίᾳ οἱ Θεοδοσιανοὶ ἐπανέκαμψαν εἰς Ῥωσσίαν καὶ ἐσύστησαν δύο κοινόβια ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν· ἀλλ' ἐπίδημία θανατηφόρος ἠρήμωσε τὰς δύο μονὰς, ὁ δὲ Θεοδόσιος, ἐνῶ ἐζήτει μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ὀλίγων ἀπολειφθέντων νέον τόπον κατοικίας, συλληφθεὶς ἐν Νοβογορόδ ἐρρίφθη εἰς φυλακὴν ὅπου καὶ ἀπέθανε τῷ 1711. Οἱ ὀπαδοὶ αὐτοῦ κατώρθωσαν ἐν τούτοις νὰ παραχωρηθῇ αὐτοῖς τόπος κατοικίας, λεγόμενος *Ριάπινα-μύζα* (§. 21.), ὅπου ἐκτίσαν δύο κοινόβια· ἔχοντες δὲ ἄνεσιν παρὰ τῆς κυβερνήσεως καὶ ἐλευθερίαν θρησκευτικὴν ταχέως πύξθησαν καὶ προώδευσαν. Τῷ 1716 ἐγένετο πρὸς αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ Ἀνδρέου Δενισόβ, ἀρ-

χηγοῦ τῶν Πομορένων, πρότασις συνενώσεως, ἀλλ' ἀπέτυχε· κατόπιν ἔριδες ἀναφύεσαι ἐν αὐτοῖς, παντοειδείς καταχρήσεις, ἡ μίθη καὶ τῶν ἠθῶν ἡ ἐξαχρείωσις κατέστρεψαν τὰς μάνδρας καὶ διεσκόρπισαν τὸ ποίμνιον, καὶ τῶν σχισματικῶν οἱ μὲν προσῆλθον παρὰ τοῖς Πομορένοις, οἱ δὲ ὑπέστρεψαν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν, ἄλλοι δὲ διεσπάρησαν εἰς διάφορα μέρη τῆς Ρωσσίας, ἡ μετώκησαν εἰς Πρωσσίαν καὶ Αὐστρίαν καὶ Πολωνίαν· ἐφεξῆς ἐγένοντο καὶ ἕτεροι ἀπόπειραι ἐνωσεως μετὰ τῶν Πομεράνων, αἵτινες ὑπέσχοντο ἐπὶ τέλους ἐπιτυχίαν· ἀλλ' ὅτε οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἠναγκάσθησαν νὰ εἰσαγάγῃσιν ἐν ταῖς δεήσεσιν αὐτῶν τὸ μνημόσυνον τοῦ τζάρου, τὸ μίσος ἐγένετο ἀδιάλλακτον καὶ οἱ Θεοδοσιανοὶ ἔπαυσαν πᾶσαν μετ' αὐτῶν σχέσιν ὀνομάσαντες αὐτοὺς αἰρετικοὺς καὶ σαμαρινοὺς ἀπὸ τοῦ ὑπαγαγόντος αὐτοὺς ὑπαλλήλου τῆς κυβερνήσεως ὀνόματι Σαμαρίν.

Τέλος μετὰ πολυχρόνιον ταλαιπωρίαν οἱ Θεοδοσιανοὶ κατώρθωσαν νὰ συστήσωσιν κοινόνιον ἐν αὐτῇ τῇ Μόσχᾳ τὸ καὶ μέχρι τοῦ νῦν σωζόμενον ὑπὸ τὸ ὄνομα *Κοιμητήριον Πρεσπραζένσκη*. Ἡ σύστασις τοῦ κοινοβίου ὀφείλεται πρῶτον μὲν εἰς τὸν ἐνσκήψαντα τῷ 1771 λοιμὸν, ὅστις μετὰ τοῦ λιμοῦ ἠρήμωσε τὴν πολυάνθρωπον πόλιν Μόσχαν· δεύτερον δὲ εἰς τὰς ἀκαμάτους προσπαθείας καὶ τὴν ἔκτακτον εὐφύιαν τοῦ βασκολνίκου Ἡλίου Ἀλεξέεβιτς Κοβυλίνου, πλουσίου ἐμπόρου κεράμων ἐκ Μόσχας, ὅστις ἔπραξε διὰ τὸν Θεοδοσιασμόν ὅ,τι ὁ Δενισόβ, διὰ τὸν Πομορενισμόν. Συνεργὸν ἔχων τὸν οὐχ ἤττον νοήμονα καὶ δραστήριον συνεταῖρον αὐτοῦ Ζενκόβ, συνέστησεν, ἀδεία τῆς κυβερνήσεως καὶ ὑπὸ τὸ πρόσχημα εὐσεβείας, φιλοπατρίας καὶ φιλελεημοσύνης, φιλανθρωπικὸν κατὰστημα ἐν εἴδει νοσοκομείου καὶ λιμοκαθακτηρίου, ἐν ᾧ καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἀνθρωποκτόνου ἐπιδημίας οἱ μὲν νοσοῦντες εὗρισκον τῶντι ἰατρικὴν περίθαλψιν, οἱ θνήσκοντες ἐντιμον ταφὴν καὶ οἱ λιμώττοντες ἄρτον. Τὴν κολοσσαίαν αὐτοῦ περιουσίαν μεταχειρισθεὶς εἰς τὰς ὑλικὰς ἀνάγκας τοῦ καταστήματος ἐξεμεταλλεύθη ἐπιτηδείως τὸν φανατισμὸν καὶ τὴν δεισιδαιμονίαν τῶν Ρώσων εἰς ἠθικὴν αὐτοῦ ἐδραῖωσιν. Δι' ἐκτάκτου φυσικῆς εὐγλωττίας ἐδίδασκε καὶ ἐκήρυττεν ὅτι αἱ ἐπὶ τῆς Μόσχας ἐνσκήψασαι δειναὶ πληγαὶ ἦσαν παιδεῖαι τῆς θείας δίκης διὰ τὴν *ρικωριανὴν αἵρεσιν* καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ἀρχαίας πίστεως λειποταξίαν τῶν Ρώσων, ἐξορκίζων τοὺς πάντας εἰς εὐσέβειαν καὶ ἐπιστροφὴν εἰς τὴν προγονικὴν *παλαιὰν* λατρείαν· ἐννοεῖται ποῖαν ἐπίδρασιν εἶχον οἱ λόγοι αὐτοῦ ἐπὶ ἀμαθοῦς καὶ φανατικοῦ λαοῦ, συνοδευόμενοι μάλιστα ὑπὸ τοιοῦτων ὑλικῶν βοηθημάτων καὶ παραμυθειῶν ἐν τῷ μέσῳ τῆς κοινῆς συμφορᾶς. Οἱ ἐκ τῆς πείνης πάσχοντες καὶ οἱ ἰώμενοι ἀσθενεῖς ἀπέβαινον ἔνθερμοι ὄπαδοι τοῦ Θεοδοσιανισμοῦ, οἱ δὲ θνήσκοντες ἐκκληροδότου τὴν περιουσίαν αὐτῶν εἰς τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ φιλανθρωπικοῦ ἔργου τοῦ Ἡλίου. Ἐπειδὴ δὲ τὸ πλῆθος τῶν προσηλύτων συνέκειτο οὐ μόνον ἐκ τοῦ ὄχλου ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀτόμων τῶν ἀνωτάτων καὶ πλουσιωτάτων τῆς κοινωνίας τάξεων, ἐν τῷ τέλει τῆς ἐπιδημίας ὁ Κοβυλὶν εὐρέθη κύριος μυθώδους περιουσίας, ἀπολαύων συνάμα τῆς προστασίας καὶ τῶν συμπαθειῶν τῶν ἰσχυροτέρων ἐν Μόσχᾳ προσώπων. Ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος αἰῶνος ἠριθμοῦντο περὶ τοὺς 1500 οἱ ἐν τῷ καταστήματι βιοῦντες ἄνδρες καὶ γυναῖκες, καὶ περὶ

τάς 10,000 οἱ ἐν τῇ πόλει ὀπαδοὶ αὐτοῦ. Διοργανώσας τὴν κοινότητα ἐπὶ τὸ συστηματικώτερον ἀνήγειρεν εὐρύχωρον καὶ μεγαλοπρεπῆ μονὴν, ὄρισας ἰδίαν κατοικίαν διὰ τὰς γυναῖκας· συνέστησεν ἐπιτροπὴν ἐκ τῶν μᾶλλον διακεκριμένων καὶ τῶν πλουσιωτέρων μελῶν τῆς κοινότητος, καὶ ἐξησφάλισε τὸ μᾶλλον καὶ τὴν τύχην αὐτῆς διὰ τῶν σχέσεων αὐτοῦ μετὰ προσώπων τῆς ὑψηλῆς κυβερνητικῆς σφαίρας καὶ ἔτι μᾶλλον διὰ τῆς ἀπεράντου αὐτοῦ ἐμπορικῆς ἐπιρροῆς καὶ πίστεως. Οὕτω τὸ Κοιμητήριον *Προεπραζένσκη* ἀπέβη ἐντὸς ὀλίγου τὸ κέντρον τῶν ἀπανταχοῦ σχεδὸν τῆς Ρωσσίας μερικῶν *Θεοδοσιακῶν* κοινοτήτων, τῆς ἐν Ἱεροσλάβω, Νοβογορόδω, Βίσι-Βολοτζόκ, Ρίγα, Τούλα, Σαρατέβω, Νίζνι-Νοβογορόδω, Καζάν, Σπέρση, Δόν, Κουπάν, Σταροδούπια καὶ ἀλλαχοῦ, ἀπασῶν ἐπιζητουσῶν τὴν προστασίαν αὐτοῦ. Ἀπέθανε δὲ ὁ Κοβυλὶν τῇ 19 αὐγούστου 1809, ἐξασφάλισας τὴν ὑπαρξίν τῆς τε μονῆς καὶ τῆς κοινότητος, ἐν ἧ συγκαταλέγονται καὶ νῦν πλείστοι τῶν μεγάλων ἐμπορικῶν οἴκων τῆς Μόσχας (1).

Ἐκτὸς τῶν κοινῶν τοῖς λοιποῖς Ρασκολνίκους δοξασιῶν ἐκήρυττεν ὁ Κοβυλὶν: 1) ὅτι ὁ σύζυγικός σύνδεσμος εἶναι χειρότερον τῆς πορνείας ἀμάρτημα, καὶ ὅτι οἱ μὲν ἄγαμοι δὲν πρέπει νὰ νυμφεύωνται, οἱ δὲ ἔγγαμοι πρέπει νὰ χωρίζωνται· 2) ὅτι τὰ ἐκ τῆς ἀγορᾶς τροφίμα εἰσὶν ἀκάθαρτα καὶ πρέπει νὰ καθαρίζωνται διὰ μετανοιῶν καὶ δεήσεων, εἰς ἃς προσέθηκε καὶ γελίους τινὰς ἐξωτερικοὺς τύπους· 3) ὅτι μόνας τὰς ἀρχαίας εἰκόνας ὀφείλει ὁ πιστὸς νὰ προσκυνῇ· 4) νὰ μὴ ἔχῃ σχέσεις μετὰ τῶν ἐκτὸς τῆς κοινότητος καὶ ἰδίως νὰ μὴ συχναίῃ εἰς τὰ λουτρά αὐτῶν, καθὸ ἀκάθαρτα.

Οἱ πλείστοι τῶν *Θεοδοσιακῶν* ἐπιθυμοῦντες τὴν πρὸς τοὺς *Πομορένους* προσέγγισιν παρεδέχθησαν κατόπιν τὸν ἐπὶ σταυροῦ τίτλον *I. N. B. I.* ἄλλοι δὲ μως, καὶ μάλιστα οἱ τοῦ Νοβογορόδ διεμαρτυρήθησαν κατὰ τοῦ τίτλου καὶ ἀπεκήρυξαν τοὺς τέως συναδέλφους αὐτῶν ὡς ἀρησιθρήσκους καὶ σταυρομάχους· ἐντεῦθεν προέκυψεν ἡ τῶν *Τιλιστῶν* κοινότης, ἀπὸ τοῦ ἀντικειμένου τῆς ἔριδος, τοῦ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τίτλου (1).

2. 14. Φιλιππισμὸς, Παστούχοβοι, Νεστόβτζινα, Νοβοζένοι, Στράννικοι κλπ.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ κοινοβιάρχου Βιγορέτζκας Δανιὴλ Βίκουλιτζ καλόγηρός τις ὀνόματι Φίλιππος, ἄλλοτε Στρελίτζης, ἀντιποιηθεὶς τὴν ἡγουμενίαν τῆς μονῆς καὶ ἀποτυχῶν ἐγκατέλειπε τὴν κοινότητα μετὰ 50 περίπου ὁμοφρόνων αὐτῷ καὶ συνέστησεν ἴδιον μονῆριον πλησίον τῆς Βιγόβσκακ. Μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Σαμαρίν γενομένην καταδίωξιν καθ' ἣν οἱ ἐν Βιγόβσκακ παρεδέχθησαν τὸ μνημόσυνον τοῦ αὐτοκράτορος, ὁ Φίλιππος ὕψωσε τὴν

(1) Ἡ ἱστορία τοῦ Κοιμητηρίου *Προεπραζένσκη* ἀπὸ τῆς θεμελιώσεως αὐτοῦ μέχρι τοῦ ἔτους 1844 εὐρίσκεται κατὰ πλάτος ἐκτεθειμένη μεθ' ὅλων τῶν ἐν αὐτῇ συμβεβηκότων ἐν τῇ Συλλογῇ τοῦ Κελσιέβ, δημοσιευθεῖσα ἐν Λονδίῳ τῷ 1860 ὑπὸ τὸν τίτλον: *Сборникъ правительственныхъ свѣдений о раскольникахъ. Выпускъ 1,* σελ. 1—74. (Σ. Σ.)

φωνήν κατὰ τῆς ὑποχωρήσεως ταύτης ὀνομάζων αὐτοὺς ἀποστάτας· ὅτε δὲ ὁ Σαμαρίν ἐμφανισθεὶς μετὰ ὀπλοφόρου δυνάμεως πρὸ τῶν πυλῶν τῆς μονῆς προσεκάλεσε καὶ τοῦτον νὰ παραδοθῆ καὶ νὰ παραδεχθῆ τὸ αὐτοκρατορικὸν μνημόσυνον, ὁ Φίλιππος ἐπροτίμησε νὰ ἀποθάνῃ καὶ παρέδωκεν ἑαυτὸν εἰς τὰς φλόγας μετὰ τῶν ὀλίγων περὶ αὐτὸν ὀπαδῶν, ἐνῶ οἱ πλείους ἦσαν διεσκορπισμένοι εἰς τὸ κατὰ τῶν ἐν Βιγρόβσκα κήρυγμα, τῷ 1742· τὸ μαρτυρικὸν τοῦτο τέλος ἐκραταίωσεν ἔκτοτε τὴν αἵρεσιν, συνάμα δὲ ἀνέπτυξε καὶ τὸ ἀμοιβαίον τῶν δύο κοινοτήτων μίσος. Ἐξηπλώθη δὲ ὁ Φίλιππισμὸς κυρίως ἐν Ἀρχαγγέλω καὶ Φινλανδίᾳ, διαφέρον τῶν ἄλλων αἱρέσεων κυρίως 1) ὅτι ὁ σταυρὸς τῶν Φιλιππιστῶν εἶχεν ὀκτὼ ἄκρα καὶ δὲν ἔφερε τίτλον· 2) προσεκύνουν εἰκόνας ὑπ' αὐτῶν μόνων ἱστορουμένας· 3) δὲν ἠύχοντο ὑπὲρ τῶν αὐτοκρατόρων· 4) διεζεύγνουν τὰ εἰς τὴν αἵρεσιν εἰσερχόμενα ἀνδρόγυνα· 5) τὸν διὰ πυρὸς θάνατον καὶ τὸν δι' ἀσιτείας θεωροῦντες ὡς μαρτύριον ὑπὲρ τῆς πίστεως ἐδίδασκον αὐτὸν μετὰ πλειοτέρας ζήσεως παρὰ πάντας τοὺς λοιποὺς Νεποπιστάς, διὸ καὶ ἐγνωρίζοντο κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τὸ ὄνομα ἐμψησταὶ καὶ φορεῖς. Ὑπάρχουσι παραδείγματα γονέων ἐν τῇ αἵρεσει ταύτῃ, οἵτινες ἰδίαις χερσὶ παρέδωκαν τὰ τέκνα των εἰς τὰς φλόγας ὅπως ἀξιώσωσιν αὐτὰ τοῦ μαρτυρικοῦ στεφάνου ἐν οὐρανοῖς!

Ἀπὸ τοῦ Φιλίππου τοῦτου κατὰ τὴν πιθανωτέραν γνώμην γνωρίζονται ἐν Μολδαυίᾳ καὶ ἐν ἄλλαις χώραις πάντες γενικῶς οἱ ἐκ Ρωσσίας μετοικῆσαντες Ρασκόλνικοι ὑπὸ τὸ ὄνομα Λιπποβάροι (ὡς ἐκ τοῦ Φιλιππόβτςζοι, Φιλιππόβνοι) μολονότι δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστὴ ἡ ἐποχὴ τῆς πρώτης ἐκείνης μεταναστεύσεως.

Ἐν τῇ μονῇ Βιγρόβτςζκα ἐπὶ τοῦ Ἀνδρέου Δενισὸβ βοσκὸς τις ἐσχημάτισε νέαν Πεζποποβτζίτων κοινότητα, διακρινομένην ἐκ τῶν ἐξῆς διδασκαλιῶν: 1) Δὲν πρέπει νὰ ἐγγίξῃ τις νόμισμα καὶ διαβατήριον ῥωσικὰ, διότι ὁ ἐπ' αὐτῶν ἐγκεχαραγμένος δικέφαλος ἀετὸς ἐστὶν ἡ σφραγὶς τοῦ Ἀντιχρίστου τοῦ νῦν βασιλεύοντος ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας· 2) δὲν πρέπει νὰ περιπατῇ τις ἐπὶ λιθοστρώτων ὁδῶν, διότι εἶναι ἐφευρέσεις τοῦ Ἀντιχρίστου· 3) ἀπ' ἐναντίας τῶν Φιλιππιστῶν κατέκρινε τὸν διὰ πυρὸς θάνατον καὶ τὴν αὐτοκτονίαν· 4) δὲν συνεχῶρει τὸ διαζύγιον τῶν προσηλύτων, εἰς οἵανδήποτε ἐκκλησίαν καὶ ἂν εἶχον συζευχθῆ· 5) κατεδίκαζε τοὺς παραδεχθέντας ἐν τῇ ὑπὸ Πέτρου τοῦ Μεγάλου διαταχθεῖσιν γενικῇ ἀπογραφῇ τὴν ἐπωνυμίαν Ῥασκόλνικων ἢτοι σχισματικῶν καὶ τὴν ἀπότισιν διπλασίου φόρου. Ὀνομάσθη δὲ ἡ κοινότης αὕτη ἀπὸ τοῦ θεμελιώσαντος αὐτὴν βοσκοῦ Παστοῦχοβο (πασιοῦχ=βοσκός).

Ἄλλος αἱρετικὸς, ὁ Κοσμάς, συνέστησεν ἰδίαν Ῥασκόλνικων κοινότητα ὀνομασθεῖσαν Κοσμορισμός καὶ Νεστόβτζίτινα (ἐκ τοῦ νεστόβ=ἄρνησις), καθότι ἀρνοῦνται πᾶν μέσον σωτηρίας, τὴν ἱερωσύνην, τὰ μυστήρια, τὴν χάριν, φρονοῦντες ὅτι ταῦτα πάντα κατήργησε καὶ ἐβεβήλωσε καὶ ἠθέτησεν ἡ βασιλεία τοῦ Ἀντιχρίστου· πρесеβύουσιν ὅτι ἐπειδὴ ἐξέλιπεν ἡ ἀγία πνεύματος ἀπὸ τῆς γῆς, οἱ θέλοντες νὰ διατηρήσωσι τὴν ἀρχαίαν πίστιν πρέπει νὰ ἀφεθῶσιν εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Σωτῆρος, ὅστις μόνος γινώσκει τὰ μέσα τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας· ὀνομάσθησαν δὲ διὰ τοῦτο καὶ Κοινοτῆς τοῦ Σωτῆρος.

Δὲν ἀναβαπτίζουσι τοὺς προσηλύτους αὐτῶν, πολλαχοῦ δὲ καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν ἀφίνουσι ἀβάπτιστα, φρονούντες ὅτι ὁ Σωτὴρ δύναται νὰ σώσῃ τὸν ἄνθρωπον καὶ ἄνευ τοῦ βαπτίσματος· διατηροῦσι τὸν μοναχικὸν βίον καὶ δὲν διαλύουσι τὰ συνοικέσια. Εὕρισκονται δὲ κυρίως ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Ἱεροσλάβου, Κοστρόμας καὶ Νιζεγορόδ.

Ἡ ἀπαγόρευσις τοῦ νομίμου συνοικεσίου καὶ ἡ ἐκ ταύτης προκύψασα ἐξαχρείωσις τῶν ἡθῶν ἐν ταῖς πλείσταις τῶν νεποπιστικῶν κοινοτήτων κατέστη ἀφόρητος παρά τισι τῶν νοημονεστέρων αἰρετικῶν. Εἰς τούτων, Ἰβάν Ἀλεξέεβ, ἐπεχείρησε κηρύττειν δημοσίως τὸ κοινωφελὲς τοῦ συζυγικοῦ βίου, προλαμβάνοντος τὴν τῶν ἡθῶν διαφθοράν, μόνην τὴν ἐκούσιον ἀγαμίαν ἐγκρίνων μετ' ἐγκρατείας καὶ χαλιναγωγῆσεως τῶν παθῶν. Ἡ γνώμη αὕτη εὔρε πολλοὺς ὀπαδοὺς, διαιρεθέντας ὅμως εἰς δύο πεδία, ὧν τὸ μὲν παραδέχεται τὸν γάμον μετὰ τῆς ἐπιτελέσεως τοῦ μυστηρίου, διὸ καὶ συζεύγνυονται μὲν ὑπὸ ἱερέων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ῥωσσίας, ὑποβάλλονται δὲ κατόπιν εἰς ἐπιτίμιον ἐπὶ τούτῳ κανονισθὲν, πρὸς καθαρισμόν· οἱ δὲ, λαμβάνοντες ὡς τύπον τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ ἐνώσαντος τὸν πρωτόπλαστον ἄνδρα μετὰ τῆς γυναικὸς, θεωροῦσι νομιμοποιούμενον τὸ συνοικέσιον διὰ τῆς εὐλογίας τῶν γονέων τῶν νυμφευομένων καὶ τῆς ἀμοιβαίας σγκαταθέσεως τούτων· ὠνομάσθησαν δὲ οὗτοι *Νοβοζέροι*, ἤτοι *νεόγαμοι*, καὶ ἐπὶ πολὺν καιρὸν ἔθεωροντο ὑπὸ τῶν λοιπῶν Ῥασκολνίκων ἀπηλλοτριωμένοι τῆς ὀλομελείας αὐτῶν, στερούμενοι θρησκευτικοῦ ἡγέτου καὶ διδασκάλου μέχρι τοῦ ἔτους 1794, ὅτε θεοδοσιανὸς τις Μοσχοβίτης, ὁ Γαβριήλ Ἀρταμανόβ, ἀνεδέξατο τὴν πνευματικὴν αὐτῶν ποιμαντορίαν, καὶ ἐκ τούτου μετωνομάσθη ἀκολούθως ἡ αἵρεσις *Ἀρταμανισμός*· ἔκτοτε ἐπαγίωθη ὡπωσοῦν ἡ κοινότης αὕτη, προσερχομένων οὐκ ὀλίγων ἐκ τῶν λοιπῶν κοινοτήτων, οἵτινες ὅμως ἀφοῦ ἐγήρασκον ἐγκατέλειπον οἱ πλείστοι τὰς οἰκογενείας των καὶ ἐπέστρεφον εἰς τὴν προτέραν αὐτῶν κοινότητα.

Οἱ *Στράνικοι* (*Πλάρητες*), ἢ *Σκιτάλτζοι* ἢ (*Τυχοδιῶκται*) ἔλαβον τὴν κλησινὰπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν Εὐθυμίου, δραπετοῦ στρατιώτου, ὅστις μετὰ πολλὰς πρὸς τοὺς ὀμόφρονας διχοστασίας ἐγκατεστάθη τῷ 1784 ἐν τῷ κυβερνεῖῳ Ἱεροσλάβ, ὅπου καὶ ἀπέθανε τῷ 1792, ἐλκύσας εἰς ἑαυτὸν καὶ ἀναβαπτίσας οὐκ ὀλίγους ὀπαδοὺς καὶ καταλιπὼν συγγραφὰς τινὰς περὶ τῶν δοξασίῶν αὐτοῦ· τὸ ἔργον αὐτοῦ ἐξηκολούθησε μετὰ πλείονος ἐπιτυχίας ἡ μαθήτρια αὐτοῦ Εἰρήνη Θεοδορόβνα, κατοικήσασα παρά τινι χωρικῷ Πέτρῳ Σεμενόβ ἐν τῷ χωρίῳ Σοπέλια, ὅπερ κατέστη βαθμηδὸν τὸ κέντρον τῆς διαδόσεως τῆς διδασκαλίας, καὶ ἀφ' οὗ οἱ ὀπαδοὶ αὐτῆς ὠνομάσθησαν καὶ *Σοπελιότζιοι*. Οὗτοι παραδεχόμενοι ἀπάσας τὰς ἀρχὰς τῆς πῆξιοποβιζίνης θεωροῦσι τὴν Ῥωσσικὴν Ἐκκλησίαν ὡς ἀρνησίθρησκον, καὶ αἰρετικὴν, πιστεύοντες ὅτι ὁ Ἀντίχριστος βασιλεύει ἐπὶ τῆς γῆς, οὐχὶ ἀοράτως, ὅπως πρεσβεύουσιν αἱ πλείσται πῆξιοποβιζινικαὶ αἵρέσεις, σφραγιδα ἔχων τὸ διὰ τριῶν δακτύλων σημεῖον τοῦ σταυροῦ, ἀλλ' ὀρατῶς, γνώρισμα φέρων τὴν ὑποταγὴν εἰς τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν· διὰ ταῦτα καὶ ὡς μόνον μέσον ψυχικῆς σωτηρίας θεωροῦσι τὴν ἀπειθειαν εἰς πᾶσαν ἐπίγειον ἐξουσίαν, ἐν ἀνάγκῃ δὲ τὴν φυγὴν, τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ παντὸς οἰκογενειακοῦ δεσμοῦ καὶ τὸν πλάνητα βίον ἐν ἐρήμοις τόποις καὶ δάσεσι καὶ βουνοῖς. Διαιροῦνται δὲ τὰ μέλη τῆς

κοινότητος ταύτης εἰς δύο τάξεις, εἰς ὁδοιπόρους καὶ εἰς χριστιανοὺς ἐροί-
κους ἢ φιλοξένους. Οἱ μὲν πρῶτοι μετέρχονται πραγματικόν πλάνητα βίον
ἀποξενούμενοι τῆς κοινωνίας καὶ τῆς οικογενείας, ἀσχοῦντες ἀγαμίαν καὶ
παντελῆ ἐγκράτειαν καὶ νηστείαν, καὶ ἐν γένει διάγοντες κατὰ τὸν τῆς μο-
νῆς Σολοβέτζκη κανονισμόν περὶ μοναχῶν, οἷους θεωροῦσιν ἑαυτοὺς ἀρνοῦν-
ται ἀπολύτως τὸν γάμον νομίζοντες μεγαλείτερον ἀμάρτημα παρά τὴν πορ-
νείαν, διατεινόμενοι ὅτι τὴν σαρκικὴν ἀμαρτίαν δυσκόλως ἀποφεύγει ὁ ἄν-
θρωπος νομιμοποιουμένην διὰ τοῦ γάμου, εὐκολώτερον δὲ τὴν πορνείαν, θεω-
ρουμένην καὶ καταδικαζομένην κοινῶς ὡς ἀμάρτημα· καλοῦνται μετὰ τῶν
ἀδελφοῦ καὶ ἀδελφαί, καὶ φυλάττουσιν ἀκριβῶς τὴν ἐπομένην ἐντολήν:
«Ἐάν τις σὲ ἀπαντήσῃ καθ' ὁδὸν καὶ σὲ ἐρωτήσῃ πῶθεν εἶσαι, ἀποκρίθητι:
δὲν ἔχω πατρίδα καὶ ἀναζητῶ τὴν μέλλουσαν». Τοὺς δὲ νεκροὺς αὐτῶν θά-
πτουσιν ἐντὸς τῶν δασῶν ἐν καιρῷ νυκτὸς εἰλίσσοντες ἐντὸς καθαροῦ σαββά-
του καὶ νέας ψιάθου. *Φιλόξενοι* δὲ ὀνομάζονται οἱ μήπω εἰσελθόντες εἰς τὴν
αἵρεσιν ἀλλὰ προπαρασκευαζόμενοι πρὸς τοῦτο, ζῶντες ἐν τῷ κόσμῳ καὶ φι-
λοξενοῦντες τοὺς *Πλάρητας*· καθὸ δὲ εὐρισκόμενοι εἰσέτι ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ
Ἀντιχρίστου, ὑποβάλλονται εἰς τὴν ἀπογραφὴν, καὶ χρησιμεύουσι κυρίως
εἰς τὸ νὰ κρύπτωσι τοὺς *Πλάρητας* καὶ τὴν αἵρεσιν αὐτῶν ἀπὸ τῶν ὁμμά-
των τῆς κυβερνήσεως.

Οἱ Στράννικοι ὀνομάζουσι τοὺς λοιποὺς Ῥασκολνίκους αἰρετικούς καὶ ἀπο-
φεύγουσι τὴν μετ' αὐτῶν κοινωνίαν, κατηγοροῦντες ὅτι ὑποβάλλονται εἰς
τὴν ἀπογραφὴν, δέχονται διαβατήρια, δέονται ὑπὲρ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ
καταγράφονται εἰς τὸν στρατόν. Εἰσὶ δὲ διεσκορησμένοι ἐν τοῖς κυβερνήσις
Ἱεροσλάβ, Τβέρ, Βολόγδα, Βλαδιμίρ, Κοστρόμα, Ὀλονέτζ, Σιβηρία καὶ ἄλ-
λαχοῦ.

Υπάρχουσι καὶ ἕτεροι μερικώτεροι αἵρέσεις ἐν τῇ *Πεξποποβτζίνη* οἱ
Σαμοκρεσττζέντζοι (αὐτοβάπτιστοι), οἵτινες μὴ ἔχοντες ἐμπιστοσύνην εἰς
οὐδὲν βάπτισμα, βαπτίζονται μόνοι των εἰς τὰ ὕδατα τῶν ποταμῶν.—Ὁ
Στεφανισμὸς ἀπὸ τοῦ διακόνου Στεφάνου, τὸν μὲν γάμον μισῶν ὡς ἀμαρ-
τίαν, συγχωρῶν δὲ τὴν πορνείαν ὑπὸ τὸν ὄρον τοῦ νὰ φονεύωνται τὰ γε-
νόμενα νόθα καὶ ῥίπτωνται εἰς βορᾶν τῶν θηρίων πρὸς ἐξίλειψιν καὶ καθα-
ρισμὸν ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας.—Ὁ *Ὀρησιμισμὸς* ἀπὸ τοῦ θεμελιωτοῦ αὐτοῦ
Ὀρησίμου, ὀνομαζομένη ἄλλως καὶ αἵρεσις τῶν *Χαινόρτων*, διότι τελοῦσι
τὸ κατ' αὐτοὺς *Μυστήριον* τῆς *Εὐχαριστίας* χαίνοντες ἐν καιρῷ τῶν
προσευχῶν καὶ περιμένοντες νὰ μεταδώσωσιν αὐτοῖς τὴν κοινωνίαν ἄγγελοι
ἐξ οὐρανῶν.—Ὁ *Ἀκουλινισμὸς* ἀπὸ γραίας τινὸς Ἀκουλίνης, ὠθήσας μέχρι
τῶν ἐσχάτων ὁρίων τὴν ἀσέλγειαν καὶ τὸν κτηνώδη βίον. Υπάρχουσι δὲ καὶ
ἄλλαι μικραὶ αἵρέσεις, αἵτινες ὀλίγον εἰσὶ γνωσταί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

ΠΟΠΟΒΤΖΙΝΑ.

§. 15 Ἡ Ποποβτζίνα ἐν Νιζεγορόδ, Δόν καὶ Κουπάν.

Τῆς Ποποβτζίνης ἡ Νεποπισμοῦ αἱ ἀρχαὶ βαθμηδὸν μόνον ἐπαγιώθησαν. Κατ' ἀρχὰς οἱ ὀπαδοὶ αὐτῆς ἐλάμβανον ἱερεῖς ἐκ μόνων τῶν πρὸ τοῦ Νίκωνος χειροτονηθέντων, ἠροῦντο δὲ τὸ κύρος τῆς τε χειροτονίας καὶ τῶν λοιπῶν ἐν τῇ ῥωσικῇ Ἐκκλησίᾳ ἀπὸ τοῦ Νίκωνος τελουμένων Μυστηρίων. Ἄλλ' ἐκλιπόντων βαθμηδὸν τῶν παλαιῶν ἱερέων, ἡ κοινότης πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ἰδίας ὑπάρξεως ἀπεφάσισε νὰ δέχεται τοὺς ἱερεῖς ὅσοι ἀποστατοῦντες τῆς ῥωσικῆς Ἐκκλησίας ἠσπάζοντο τὸ σχίσμα.

Πρῶτοι θεμελιωταὶ τοῦ σχίσματος θεωροῦνται τρεῖς μοναχοὶ ἐν τῷ κυβερνείῳ Νιζεγορόδ, ζῶντος εἰσέτι τοῦ Νίκωνος· οἱ ὀπαδοὶ αὐτῶν πληθυνθέντες κατέφυγον ἐντός δασῶν καὶ εἰς τόπους ἐρήμους, ὅπου ἀνήγειραν πολλὰ μονήδρια γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Κερζένσκη*. Ὀνομαστώτερον τούτων ἐγένετο (τῷ 1690) τὸ ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου Ὀνουφρίου διοικούμενον, τοῦ ἰδρυτοῦ τοῦ Ἀββακουμισμού ἢ Ὀνουφρισμοῦ. Ὀδηγούς ἔχων οὗτος δογματικὰς τινὰς συγγραφὰς τοῦ γνωστοῦ Ἀββακούμ, ἐνός τῶν πρώτων ῥασκολνίκων διδασκάλων, ἐκήρυττεν αἰρετικὰς δοξασίας περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος καὶ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας. Αἱ δοξασίαι αὗται ἐγέννησαν πολλὰς φιλονεικίας καὶ διχογνωμίας μεταξύ τῶν μοναστῶν καὶ ἐπὶ τέλους ἀπερῆφθησαν, ὥστε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ὀνουφρίου τῷ 1717 ἐξέλιπε παντάπασιν ὁ Ὀνουφρισμός, μολονότι ὁ Ἀββακούμ τάττεται ὑπὸ τῶν Ῥασκολνίκων ἐν γένει ἐν τοῖς ἀγίοις ἐνεκα κυρίως τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ περὶ τοῦ διὰ πυρὸς ἢ δι' αἰσιτείας θανάτου, ἐξ οὗ ἔντε τῷ κυβερνείῳ Νιζεγορόδ καὶ ταῖς περὶξ ἐπαρχίαις ἀριθμοῦνται κατὰ χιλιάδας τὰ θύματα τῆς αὐτοκτονίας.

Ὡσαύτως ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τοῦ Δόν καὶ τοῦ Κουπάν ταχέως ἀνεφύη ἡ αἵρεσις αὕτη μετενεχθεῖσα καὶ διαδοθεῖσα ὑπὸ δύο γερόντων, τοῦ Ἰώβ καὶ τοῦ Δοσίθεου. Καὶ ὁ μὲν Ἰώβ καταγόμενος ἐξ εὐγενοῦς οἰκογενείας ἐν Λίτβα ἐγένετο ἱερομόναχος ἐν Μόσχα ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Φιλαρέτου, ἀγαπήσας δὲ τὸν μονήρη βίον ἀνήγειρε δύο μονὰς· ἐπὶ Νίκωνος ἐνωθεὶς μετὰ τῶν Ῥασκολνίκων καὶ φεύγων τὸν κατ' αὐτῶν διωγμὸν μετέβη εἰς τὸ κυβερνεῖον Κούρσκ, ὅπου τῷ 1699 ἀνήγειρε τρίτην μονὴν ὀνομασθεῖσαν *Λιγὸβ*. Ἀλλὰ μῆτε ἐνταῦθα εὐρισκόμενος ἀσφαλῆς ἔφυγε πρὸς τὸν Δόν, ἢ Τάναϊν, ὅπου πολλοὺς συναθροίσας σχισματικούς ἀνήγειρε καὶ τετάρτην μονὴν ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Τζίρα, ὅπου καὶ ἀπέθανεν ἑκατοντούτης. Τὸ ἔργον τούτου ἐξηκολούθησεν ὁ γνωστός Δοσίθεος, ὁ κηρύξας τὸ σχίσμα ἐν Πομορίᾳ. Οὗτος ἐνεκαίνιασε καὶ τὸν ναὸν τῆς μονῆς ὃν δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἐγκαινιάσῃ ὁ Ἰώβ, τὸν πρῶτον γνωστὸν τῶν Ῥασκολνίκων ναὸν, οὗ ἡ φήμη ταχέως ἐξηπλώθη παρὰ τοῖς ἀπανταχοῦ σχισματικοῖς. Φοβηθεὶς τὸν διωγμὸν ὁ Δοσίθεος μετὰ ἑκατῶν ὀπαδῶν ἔφυγε τῷ 1688 πέραν τοῦ Ἀστραχάν καὶ ἐγκατεστάθη παρὰ τὸν ποταμὸν Κούμα πλησίον τῶν Κιρκασίων· ἡ δὲ μονὴ καὶ ὁ ναὸς ἐκρημνί-

σθησαν ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως καὶ οἱ λοιποὶ ὀπαδοὶ αὐτοῦ δισκορπίσθησαν εἰς διάφορα μέρη. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δοσιθέου ὁ μαθητὴς αὐτοῦ μετέφερε τὴν κοινότητα εἰς Κουπὴν, καὶ ἐκεῖ συμμαχήσαντες μετὰ τῶν Τατάρων τῆς Κριμαίας ἐλήστευον τὰς παρὰ τὸν Βόλγαν ἐπαρχίας καὶ τὰ παράλια τῆς Κασπίας. Τῷ 1705 ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπὶ τοῦ Τανάϊδος ρασκολνίκων ἠύξησε διὰ τῆς εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα ἐξορίας τῶν ἐκ Ῥωσσίας ἀνταρτῶν, εἰς βαθμὸν ὥστε σπουδαία ἠγέρθη ἐν Ἀστραχάν ἀποστασία κατὰ τοῦ Μεγάλου Πέτρου ὑπὲρ τῆς ἀρχαίας πίστεως καὶ τῆς διατηρήσεως τοῦ γενεῖου, οὗ τὴν ἀποκοπὴν αὐστηρῶς εἶχε διατάξει ὁ ἐκπολιτιστὴς τῆς Ῥωσσίας. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς τῷ 1708 ἐπαραγείσης ἀνταρσίας, Ἰγνάτιος Νεκρασόβ, φυγὼν μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν πολυαριθμῶν σχισματικῶν πέραν τοῦ Κουπὴν ὑπετάγη τῷ χάνη τῆς Κριμαίας καὶ ἐσύστησεν ἐκεῖ τὴν τῶν *Νεκρασόβων* κοινότητα, ἥτις μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κριμαίας ὑπὸ τῶν Ῥώσων τῷ 1777 μετώκησεν εἰς Τουρκίαν, ὁπόθεν κατόπιν πολλοὶ ὑπέστρεψαν εἰς Ῥωσίαν. Τῶν *Νεκρασόβων* τούτων ἀπόγονοι σώζονται σήμερον καὶ ἐν τῇ ρουμανικῇ Βεσσαραβία, καὶ δύο χωρία συν-οικισθέντα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος πλησίον τοῦ Ἰσμαηλίου ὀνομάζονται *Νεκρασόβα νέα* καὶ *Νεκρασόβα παλαιά*. Ὁ διαβόητος ἀντάρτης Πουγατζέφ ὁ κατεργημώσας πολλὰ μέρη τῆς Ῥωσσίας (1771—1774) ἦν ἐκ τῶν ἐπὶ τοῦ Τανάϊδος Ρασκολνίκων ὡς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ συναπαστάται.

§. 16. Σταροδούβια καὶ Βέτκα.

Ἱερεῦς τις, ὀνόματι Κοσμᾶς ἐκ Μόσχας, μὴ παραδεξάμενος τὰς ἀποφάσεις τῆς Συνόδου τοῦ 1667 ἔφυγε μετ' ὀλίγων ὀπαδῶν εἰς Σταροδούβιαν ἐν τῷ κυβερνεῖῳ Ἰζερνιγόβου παρὰ τῷ φίλῳ αὐτοῦ συνταγματάρχῃ Γαβριήλ Ἰβανόβ, ὅστις καὶ τόπον κατοικίας παρεχώρησεν αὐτοῖς ἐν τῇ κωμοπόλει Πονουρόβκα. Τάχιστα συνῆλθον πλείστοι ἄλλοι Ρασκολνικοὶ, ἐν οἷς καὶ ἄλλος φυγὰς Ἱερεὺς Στέφανος, καὶ συνέστησαν περίξ τῆς κωμοπόλεως τέσσαρας ἐπαύλεις. Ἀνεβάπτιζον δὲ οὗτοι κατ' ἀρχὰς τοὺς προσερχομένους καὶ δὲν ἐδέχοντο Ἱερεῖς τῆς νέας χειροτονίας. Ἡ κοινότης προώδευεν ὀλονὲν μέχρις ὅτου τῷ 1682 ἡ Σοφία διέταξε τὸν τε ἐπίσκοπον Ἰζερνεγοβίας καὶ τὸν ἐν Σταροδούβιᾳ συνταγματάρχην νὰ ἐπαναφέρωσιν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν καὶ ν' ἀποστείλωσιν εἰς τοὺς γενεθλίους αὐτῶν τόπους τοὺς αὐτόθι σχισματικούς. Κυριευθέντες ὑπὸ τοῦ φόβου ὀλίγοι ὑπέστρεψαν τότε· ἄλλ' ὁ Κοσμᾶς καὶ ὁ Στέφανος μετὰ τῶν πλείστων διῆλθον εἰς Πολωνίαν καὶ κατόκησαν τῷ 1695 ἐπὶ τῆς νήσου Βέτκας, ἥτις ταχέως ἐγένετο τὸν κέντρον τῆς *Ποποβιζίνης*, συντρεχόντων πανταχόθεν τῶν πιστῶν διὰ τε τὴν ἀσφάλειαν τοῦ ἀσύλου καὶ διὰ τὴν φήμην τοῦ αὐτόθι ναοῦ, τοῦ μόνου ὃν ἐκέκτηντο τότε οἱ Ρασκολνικοὶ. Αἱ ἐπαύλεις, τὰ χωρία καὶ τὰ ἡσυχαστήρια ἠύχθησαν ἐντὸς ὀλίγου μέχρι τῶν 14, ὃ δὲ ἐν αὐτοῖς πληθυσμὸς τῶν σχισματικῶν ταχέως ὑπερέβη τὰς 40,000· αὐτόθεν οἱ μοναχοὶ καὶ αἱ μοναχαι ἐκομίζον εἰς τὰς ἐν Νιζεγορόδ, Τανάϊδι καὶ ἄλλαχοῦ κοινότητας εἰκόνας, σταυροὺς καὶ ἄλλα ἀντικείμενα, λαμβάνοντες εἰς ἀντάλλαγμα πλοῦσια ἀναθήματα καὶ

αφθόνους χρηματικῆς βοήθειας. Ἐνταῦθα δὲ ᾤζατο κατὰ πρῶτον ἡ συνήθεια τοῦ νὰ δέχονται ἱερεῖς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ῥωσσίας, ἐκλιπόντων ἤδη τῶν παλαιῶν. Μετεχειρίζοντο μῦρον ὑπὸ τοῦ ἰδίου αὐτῶν προεστώτος Θεοδοσίου ἐφημέρον, ἐξαντληθέντος τοῦ ἀρχαίου. Ὡς πρὸς τοὺς προσηλύτους ἱερεῖς εἰσήγαγον ἀλλόκοτον τινα τύπον βαπτίσματος ἄνευ καταδύσεως ἐν τῷ ὕδατι, ὃν παρεδέξαντο κατόπιν καὶ δι' ὅλους ἐν γένει τοὺς προσερχομένους τῷ σχίσματι.

Ἡ ῥωσικὴ κυβέρνησις δυσφοροῦσα διὰ τὴν ἐπιβροήν ἣν ἡ Βέτκα ἐξήσκει ἐπὶ πάντων τῶν ἐν τῷ κράτει σχισματικῶν, ὧν κατέστη μέγα κέντρον, πρὸ πάντων μετὰ τὴν ἐν αὐτῇ ἐγκατάστασιν τοῦ ἐν Μολδαυίᾳ χειροτονηθέντος ῥασκολνίκου ψευδεπισκόπου Ἐπιφανείου (§. 17), δραπετεύσαντος ἀπὸ τῶν ῥωσικῶν φυλακῶν, ἀπεφάσισε τὴν καταστροφὴν αὐτῆς. Τῷ ἔτει 1733 ἡ αὐτοκράτειρα Ἄννα Ἰβανόβνα προσεκάλεσε τοὺς Βετκάνους νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς Ῥωσίαν ὑποσχομένη αὐτοῖς τελείαν ἀμνηστειάν. Μετὰ πολλὰς καὶ ἄλλας ἀνωφελεῖς προσκλήσεις καὶ ματαίας ἀπειλὰς ἀπέστειλε τῷ 1735 στρατὸν ὅστις περιζώσας τὴν Βέτκαν καὶ τὰ περίχωρα συνέλαβεν ὅλους τοὺς κατοίκους, περὶ τὰς 40,000, ἐξ ὧν οἱ μὲν μοναχοὶ διεμοιράσθησαν εἰς τὰς διαφόρους ἐν Ῥωσίᾳ μονὰς, οἱ δὲ λοιποὶ ἀπεστάλησαν εἰς τὰς οἰκείας πατρίδας. Ἄλλ' ἡ ἐρήμωσις τῆς Βέτκας δὲν διήρκεσε πολὺ· μετὰ δύο ἔτη πάντες οἱ φυγάδες ἐπέστρεψαν καὶ ἡ κοινότης οὐ μόνον ἐπανῆλθεν εἰς τὴν προτέραν κατάστασιν ἀλλ' ἀπέβη ἀνηροτέρα καὶ ἀκραιότερα, τῶν βοηθημάτων καὶ ἀφιερωμάτων πανταχόθεν συρρέοντων πρὸς ἀνακούφισιν καὶ παραμυθίαν τῶν ὑπὲρ τῆς πίστεως παθόντων. Ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ καταστραφέντος νουὸ ἀνηγέρθη ἕτερος μεγαλοπρεπέστερος, ἐκατέρωθεν δ' αὐτοῦ δύο εὐρύχωροι μοναί, ὧν ἡ τῶν ἀνδρῶν ἡρίθμει μετ' ὀλίγων 1,200 μοναχοῦς· πολλά δὲ σκῆπτρα ἀνηγέρθησαν καὶ ἐντὸς τῶν παρακειμένων δασῶν, καὶ τὸ κέντρον τοῦτο σπουδαιότερον γανόμενον, ἐπέσυρεν ἐκ νέου τὴν προσοχὴν τῆς ῥωσικῆς κυβερνήσεως. Μετὰ πολλὰς ματαίας προσκλήσεις καὶ ὑποσχέσεις πολιτικῶν καὶ θρησκευτικῶν προνομίων καὶ ἀσυδοσιῶν πρὸς τοὺς σχισματικοὺς ὅπως ἐπανέλθωσιν εἰς τὰς πατρίδας ἐστίας, στρατὸς ῥωσικὸς τῷ 1764 ἐκύκλωσεν ἐκ νέου τὴν Βέτκαν, κατέσκαψε τὰς μονὰς καὶ τὸν ναὸν, διεσκόπησε τοὺς κατοίκους, ὧν 20,000 ἀποκίσθησαν εἰς Σιβηρίαν, καὶ κατέστρεψε διὰ παντὸς τὸ ἄσυλον τοῦτο, τὸ ὅποιον ἐν διαστήματι 70 ἐτῶν ὑπῆρξε τὸ ἰσχυρότερον στήριγμα τῆς Ποποβτζίνης.

Μετὰ τὴν τελείαν πτώσιν τῆς Βέτκας ἀνεδείχθη ἡ Σταροδοῦβια, 80 χιλιόμετρα ἐκείνης ἀπέχουσα ἐντὸς τῶν ῥωσικῶν συνόρων. Οἱ κάτοικοι εἶχον ἐλκύσει τὴν εὐνοίαν τοῦ Μεγάλου Πέτρου μεγάλως χρησιμεύσαντες αὐτῷ εἰς τὸν κατὰ Καρόλου τῆς Σουηδίας πόλεμον καὶ εἶχον ἀποκτήσει οὐσιώδεις τινὰς δι' αὐτοὺς προνομίας· ἀλλ' ἐν διαστήματι πολλῶν ἐτῶν ἐστεροῦντο ἱερέων μέχρι τοῦ 1740· ὁ δὲ πρῶτος ὃν ἀπέκτησαν ἦν Πατρικίος τις ἐκ Βέτκας, καταφυγὼν ἐκεῖ μετὰ τὴν πρώτην καταστροφὴν καὶ διαπρέψας ὡς ἡγούμενος αὐτῶν· μετὰ τοῦτον ὀνομαστότερος εἶναι ὁ Μιχαὴλ Καλμουῦκος ἢ Καλμύκ, ὁ μετὰ τὴν ἐσχάτην τῆς Βέτκας καταστροφὴν φυγὼν ἐκεῖ καὶ ἡγούμενος χρηματίσας τῶν δύο μεγαλειτέρων σταροδοουβιανῶν μοναστήρων, τοῦ Ποκρόβσκη, ἀνδρικοῦ καὶ τοῦ Καζάρσκη γυναικείου.

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἡ προνομιούχος Σταροδούβια περιελάμβανεν, ἐκτὸς δύο νεποπιστικῶν μοναστηρίων, τέσσαρας Ποβοτζί-
ων μονάς, 70 ἐκκλησίας μοναστηριακὰς ἢ ἐνοριακὰς καὶ 16 παρεκκλήσια.

§. 17. "Ετεραι διαιρέσεις ἐν τῇ Ποποτζίνη.

Ἐκτὸς τῆς διχοστασίας ἦν παρήγαγεν ἐν τῇ Ποποτζίνη ἡ διδασκαλία τοῦ προμνησθέντος Ὀνουφρίου, ἡγουμένου τῆς σκήτης Κερζένσκη, ἡ αἵρεσις αὕτη διηρέθη καὶ ὑπὸ πολλῶν ἄλλων δοξασιῶν αἵτινες ἐγέννησαν ταραχὰς καὶ μίση ἐσωτερικὰ καὶ συστήματα διάφορα γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἐνώσεις (Σογλάσιε)· αἱ κυριώτεραι τούτων εἰσὶ:

1.) Ἡ διακοικὴ ἐνώσις, ἀπὸ τοῦ διακόνου Ἀλεξάνδρου ὅστις α') κατέκρινεν ὡς ἀντικανονικὴν τὴν ἐν Βέτκα κατασκευὴν μύρου· β') κατέκρινεν τὸν τρόπον αὐτῶν τοῦ θυμιᾶν γ') ἐδίδασκεν ὅτι ὁ ἔχων τέσσαρα ἄκρα σταυρὸς εἶναι ἐπίσης σεβαστὸς ὡς ὁ ἔχων ὀκτώ· δ') ὅτι ἡ δέησις «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με τὸν ἁμαρτωλόν». Ὅτε τῷ 1708 ἐφήρμοσεν ἐμπράκτως τὴν περὶ τὸ θυμιᾶν διδασκαλίαν αὐτοῦ ἐν τῷ ναῷ, οἱ Ρασκόλνικοι τόσον ὠργίσθησαν κατ' αὐτοῦ ὥστε παρ' ὀλίγον τὸν ἐφόρευον· ἀλλ' ἡ αἵρεσις ἐπαγιώθη καὶ ἐξηπλώθη ἐν Σταροδούβια καὶ ἀλλαχοῦ. Οἱ διακοισταὶ μὴ δεχόμενοι τὸ μῦρον τῶν Βετκάνων διετήνοντο ὅτι ἔχουσι μῦρον πρὸ τοῦ Νίκωνος ἐψημένον, εἰς τὸ ὅποιον, ἵνα μὴ ἐξαντληθῇ, προσέθετον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἔλαιον, κατὰ τὸν κανόνα τοῦ Ματθαίου Ἱεροσολύμων.

2.) Ἡ Ἐπιφανιανὴ ἐνώσις, ἀπὸ Ἐπιφανίου τινός, ὅστις πλαστογραφήσας γράμματα ἐκ μέρους τοῦ μητροπολίτου Κιεβίας καὶ τῶν κατοίκων Κιγιρίνου ἐξηπάτησε τὸν μητροπολίτην Μολδαβίας Γρηγόριον καὶ ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τὴν χειροτονίαν ἐν Ἰασίῳ τὴν 22 ἰουλίου 1724, ὡς ἐπίσκοπος Κιγιρίνου. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν Ρωσσίαν ἐγκατεστάθη ὡς ἀνώτατος θρησκευτικὸς ἀρχηγὸς τοῦ σχίσματος· ἀλλὰ μόλις προφθάσας νὰ τελέσῃ χειροτονίας τινὰς συνελήφθη ὑπὸ τῶν ἀρχῶν καὶ ἀπεστάλη ἐξόριστος εἰς Σολοβέτσκην· ἐκεῖθεν φυγὼν καὶ συλληφθεὶς καὶ πάλιν δραπετεύσας καὶ συλληφθεὶς κατεδικάσθη εἰς ισόβιον καταναγκαστικὴν ἐργασίαν εἰς Σιβηρίαν· ἀλλὰ καθ' ὁδὸν ἤλευθερώθη ὑπὸ τῶν ἐπὶ τούτῳ πεμφθέντων ἐκ Βέτκας Ρασκόλνικων, καὶ τῷ 1735 ὁ μητροπολίτης Κιεβίας ἀνήγγειλεν εἰς τὴν σύνοδον ὅτι ὁ Ἐπιφάνιος ἐπισκοπεύει ἐν Βέτκα ἐν πάσῃ δόξῃ καὶ τιμῇ. Συλληφθεὶς τελευταῖον ἐν τῇ μνησθείσῃ καταστροφῇ καθερίχθη εἰς Κίεβον ὅπου κατέστρεψε τὸν βίον. Γνωστῶν γενομένων τῶν συμβεβηκότων αὐτοῦ οἱ πλείστοι τῶν Ρασκόλνικων ἀπεκήρυξαν αὐτὸν ὡς ἀγύρτην· ἀλλ' οἱ ὀπαδοὶ αὐτοῦ καίτοι εὐάριθμοι οὐχ ἤττον ὑφίστανται ὡς ἰδίᾳ κοινότης διακρινομένη διὰ τοῦ ἐξαιρετικοῦ πρὸς τὴν μνήμην τοῦ πάτρωνος αὐτῆς σεβασμοῦ.

3.) Ἡ ἐνώσις τῶν Τζεροπολένων. Τρεῖς τῶν ἐκ Βέτκας φυγόντων Ρασκόλνικων μετὰ τὴν τελευταίαν καταστροφὴν αὐτῆς, ἐλθόντες εἰς Σταροδούβιαν καὶ σκανδαλισθέντες μετ' ὀλίγον ἐν τῶν περὶ τῆς πίστεως φιλονεικιῶν, τῶν ἀταξιῶν καὶ τῆς διαφθορᾶς τῶν ἡθῶν ἐσχημάτισαν τὴν πεποιθη-

σιν ὅτι ἐν Σταροδούβια ἀπόλετο ἡ πίστις καὶ ὅτι δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ σωτηρία ὡς ἐκ τῆς γειτνιασεως καὶ τῆς συγκαινωνίας τῶν αἰρετικῶν *χαχόλων* (1)· διὸ καὶ ἐνωθέντες μοναχοὶ τινες καὶ λαϊκοὶ ἀνεχώρησαν ἐκεῖθεν καὶ μεταβάντες εἰς Πολωνίαν ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν κωμόπολιν Τζερνοπόλ, ἰδιοκτησίαν τοῦ Πάνου Σιότκεβιτζ, ὅπου καὶ μονὴν καὶ ναὸν ἀνήγειραν. Ἐκτὸς τοῦ κατὰ τῶν Σταροδουβιανῶν μίσους διακρίνονται οὗτοι καὶ ἐκ τινῶν ἄλλων διδασκαλιῶν, οἵαι α) δὲν δέχονται τὸν ὄρκον ἄλλως ἢ ὑπὸ τὸν τύπον τῶν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ λογίων «*Ναὶ ραὶ ἢ οὐ οὐ*» β) δὲν προσκυνοῦσι οὔτε τὸν ἔχοντα ὀκτῶ ἄκρας σταυρὸν, ἐὰν δὲν φέρῃ ἐξωγραφημένην τὴν σταύρωσιν τοῦ Σωτῆρος· γ) πιστεύουσιν ἀδιστακτικῶς εἰς τὴν προσέγγισιν τοῦ τέλους τοῦ κόσμου, βεβαιοῦντες ὅτι γινώσκουσιν ἀκριβῶς καὶ τὸν καιρὸν καθ' ὃν συμβήσεται· δ) δὲν εὐχονται ὑπὲρ τοῦ αὐτοκράτορος· ε) μέγιστον ἀμάρτημα νομίζουσι τὸ κεῖρην τὸ γένειον· στ) βδελύττονται τὸ διαβατήριον θεωροῦντες ὡς σφαγίδα τοῦ Ἀντιχρίστου, καὶ τοὺς φέροντας τοιοῦτο δὲν δέχονται. Εἰσὶ δὲ οὗτοι σήμερον πολυπληθεῖς ἐν τῇ κτωτέρᾳ τάξει τοῦ ῥωσικοῦ λαοῦ πανταχοῦ τοῦ κράτους, προσέτι δὲ ἐν Πολωνίᾳ καὶ ἐν Μολδαυίᾳ.

4.) Ἡ ἐνωσις τοῦ *Σουσιδθ* ἐστὶν ὑποδιαίρεσις τῆς προμνησθείσης τῶν *Τζερνοπολέων*, κατὰ τῆς ἐν τῇ κοινότητι ἀποδοχῆς τῶν Μαλορώσων, ἧτοι κατοίκων τῆς Μικρᾶς Ῥωσσίας, παρ' οἷς εἶχεν εἰσαχθεῖ ὑπὸ τῶν Οὐνιτῶν τὸ διὰ τῆς ἐπιχύσεως βάπτισμα· εἰσὶ δὲ λίαν εὐάριθμοι.

§. 18. Ἀγύρται ψευδεπίσκοποι.

Περὶ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἱεροδιάκονός τις Ἀμβρόσιος φυγὼν ἀπὸ τῆς μονῆς *Νέας Ἱερουσαλῆμ* ἐγκατεστάθη ὡς προσήλυτος εἰς Σταροδουβίαν ὑπὸ τὸ ὄνομα ἱερομόναχος Ἀθηνογένης· ἐλκύσας τὴν ἀγάπην καὶ ὑπόληψιν τοῦ προεστῶτος Πατρικίου ἀπεστάλη διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς κοινότητος ἐκτὸς τῶν ῥωσικῶν ὁρίων πέραν τοῦ Νίπρου καὶ εἰς Πολωνίαν· ἐπωφελοῦμενος τὴν εὐπιστίαν καὶ ἀφοσίωσιν τοῦ φανατικοῦ πλήθους συνέλαβε τὸ σχέδιον τοῦ νὰ γίνῃ ἐπίσκοπος· ἐν χωρίῳ τινὶ τῆς Πολωνίας εὐρὼν γέροντα ἱερέα ῥασκόλνικον εὐπιστον μὲν καὶ μωρὸν ἀπολαύοντα δὲ τοῦ κοινοῦ σεβασμοῦ, ἀπεκάλυψεν αὐτῷ ἐν τῇ ἐξομολογήσει ὅτι ἦν δῆθεν ἐπίσκοπος, χειροτονηθεὶς ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Σιβηρίας, καὶ ὅτι κατανοήσας τὴν ἀληθῆ πίστιν ἐγκατέλειψε τὴν δόξαν τῆς προτέρας αὐτοῦ περιουπῆς καὶ ἔφυγε διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Κυρίου. Ἐν τῷ κελλίῳ του ἐνεδύετο τὸ ὡμοφόριον καὶ ἠύλογει τοὺς προσερχομένους ἂν ποτε περιουπῆς καὶ χερσίν. Ἡ φήμη τοῦ ἁγίου ἀρχιερέως βαθυμηδὸν ἐξηπλώθη παρὰ τοῖς Ῥασκόλνικοις, καὶ ὁ Ἀθηνογένης μεταβάς εἰς Μολδαυίαν καὶ δημοσίως κηρύξας ἑαυτὸν ἀρχιερέα ἐπιστεύθη ἄνευ δισταγμοῦ ὑπὸ τε τῶν αὐτόθι Ῥασκόλνικων καὶ ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου καὶ τῆς κυβερνήσεως, καὶ ἐχειροτόνησε πολλοὺς ἱερεῖς καὶ δια-

(1) *Χαχόλους* ὀνομάζουσιν οἱ Ῥῶσσοι ἐμπαικτικῶς τοὺς κατοίκους τῆς Μικρᾶς Ῥωσσίας. (Σ. Σ.)

κόνους κατ' αἴτησιν τῶν πιστῶν. Παρακληθεὶς δὲ νὰ χειροτονήσῃ αὐτοῖς καὶ ἐπίσκοπον ἔγραψε πρὸς τὸν Πατρίκιον προσκαλῶν αὐτὸν ἐπὶ τούτῳ. Ἄλλ' οὗτος ζητήσας ἐκ Πετροπόλεως πληροφορίας περὶ τοῦ παρελθόντος τοῦ Ἀθηνογένους καὶ μαθὼν ὅτι ἦν ἀπλοῦς διάκονος φυγόδικος ἐπὶ ἐγκλήματι, κατήγγειλεν αὐτὸν τοῖς ἐν Μολδαυίᾳ Ῥασκόλνικοις· οὕτω γνωσθέντων τῶν κατ' αὐτὸν ὁ ἡγεμῶν ὀργισθεὶς κατεδίκασεν αὐτὸν εἰς ἀγχόνην· ἀλλ' ἐκεῖνος προλαθὼν ἔφυγεν εἰς Πολωνίαν, καὶ ζυρήσας τὸ γένειον καὶ τὸν μύστακα εἰσῆλθεν εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν.

Καλόγηρός τις Ῥασκόλνικος, Ἀνθιμος, δι' ἀπάτης λαβὼν τὴν ἱερωσύνην, ἐχειροθετήθη ἀρχιμανδριτῆς ὑπὸ τοῦ Ἀθηνογένους· μεταθὰς δὲ εἰς Πολωνίαν καὶ τυχὼν ἀγαθῆς ὑποδοχῆς ἔγραψε πρὸς ἐκεῖνον, εὐρισκόμενον τότε ἐν Μολδαυίᾳ, ἵνα μακρόθεν χειροτονήσῃ αὐτὸν ἐπίσκοπον. Συγκατανεύσας ὁ Ἀθηνογένης ὥρισε καὶ τὴν ἡμέραν (Μεγάλῃν Πέμπτην), καθ' ἣν ὁ μὲν ἔμελλε νὰ τελέσῃ τὴν χειροτονίαν ἐν Μολδαυίᾳ, ὁ δὲ Ἀνθιμος νὰ περιβληθῇ τὰ ἀρχιερατικὰ ἄμφια ἐν Πολωνίᾳ· καὶ οὗτος μὲν ἠκολούθησεν ἀκριβῶς τὴν ὁδηγίαν, ἀλλ' ὁ Ἀθηνογένης κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Μεγάλῃς Πέμπτης ἀκριβῶς κατετάσσετο ἐν τῷ πολωνικῷ στρατῷ. Ἡ ἀπάτη ἐγνώσθη κατόπιν, οὐχ ἦττον ὁ Ἀνθιμος ἐξηκολούθησεν ἀρχιερατεῦων· ἀπολέσας ὅμως τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν ἐν Πολωνίᾳ μετέβη εἰς Ῥωσσίαν, ὅπου ἐπισκεπτόμενος τοὺς Ῥασκόλνικους ἐχειροτόνει αὐτοῖς ἱερεῖς καὶ διακόνους, ὑποδεξιούμενος πανταχοῦ μετὰ τιμῶν, ἰδίως παρὰ τοῖς Νεκρασόβοις Καζάκοις· ἀλλ' ἀνακαλυφθέντος τοῦ δόλου συλλαβόντες αὐτὸν οἱ Καζάκοι καὶ δῆσαντες κατέπνιζαν ἐν τῷ Νίρῳ. Ἐκ τῶν ὑπ' αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἀθηνογένους χειροτονηθέντων ἱερέων οἱ μὲν ἔπαυσαν ἱεουργοῦντες καὶ ἀπεξεδύθησαν τὴν ἱερωσύνην, οἱ δὲ ἐπέμειναν εἰς τὴν ἀγρυπτείαν καὶ πολλοὺς προσκτησάμενοι ὀπαδοὺς συνέστησαν τὸν Ἀθηνογενισμόν καὶ τὸν Ἀνθιμισμὸν, οἵτινες ὅμως δὲν διήρκισαν πολὺν χρόνον.

§. 19. Ἡ Ποπόβτζινα ἐν τῷ κυβερνεῖῳ Σαρατόβ, Μόσχα καὶ Σιβηρία.

Μικρὸν μετὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ *μαριφέστου* τοῦ 1762 δι' οὗ οἱ σχισματικοὶ προσεκαλοῦντο νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς Ῥωσσίαν ἐκ Πολωνίας, ἀριθμὸς τις οἰκογενειῶν ἐγκατεστάθη εἰς Σαρατόβ, ὅπου συνεκρότησεν ἐντὸς δάσους τρία χωρία ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἰργίτζ. Ταχέως δὲ, κατὰ τὴν συνήθειαν αὐτῶν ἤρχισαν νὰ κτιζώσι μονὰς, ἐν αἷς συνέρρεον πανταχοθεν Ῥασκόλνικοι καὶ νὰ διοργανίζωσι συστηματικῶς τὴν κοινότητα ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν Σίμωνός τινος ἐκ Μόσχας. Οὗτος ἦν υἱὸς εὐκαταστάτου ἐμπόρου λαβόντος μέρος εἰς τὴν δολοφονίαν τοῦ Ἀμβροσίου, ἀρχιεπισκόπου Μόσχας τῷ 1771· φεύγων δὲ τὴν τύχην τοῦ πατρὸς μετὰ τῶν ἄλλων συνεταίρων ἐγένετο μοναχὸς μετονομασθεὶς Σέργιος, καὶ μεταθὰς εἰς Πολωνίαν ἐπέστρεψε πάλιν εἰς Ῥωσσίαν· ἠγούμενος γενόμενος τῆς ἐν Ἰργίτζ κοινότητος ἀνέδειξεν αὐτὴν διὰ τῶν προσπαθειῶν καὶ τῆς δραστηριότητος αὐτοῦ.

Ἐν Μόσχῃ τῶν *Ποποβτζίων* ἡ κοινότης ἦν ἄσημος μέχρι τοῦ 1771, ὅτε οἱ ἐκ Βέτκας *Ποποβτζίοι*, κατὰ μίμησιν τῶν *Θεοδοσιακῶν* *νεποπιστῶν* (§. 13.) ὑπὸ τὸ πρόσχημα φιλανθρωπικοῦ σκοποῦ ἀνήγειραν ἐν τῇ ἐπαύλει *Ρογοζέκα* κοινόβιον πρὸς βοήθειαν καὶ περιθαλψιν τῶν πασχόντων ἐκ τῆς πανώλους καὶ τοῦ λιμοῦ. Τὸ κατάστημα τοῦτο μεγάλη διαθέτον ὕλικά κεφάλαια καὶ καταλλήλως διοργανωθὲν συνήγαγε ταχέως πληθὺν ἱερέων φυγοδικῶν, μοναχῶν καὶ λαϊκῶν προσηλύτων ἑκατέρων τῶν φύλων καὶ συνέτεινε πολὺ εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς αἱρέσεως, ὥστε μετὰ τινα ἔτη ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν Μόσχῃ *Ποποβτζίων* ἀνήρχετο εἰς 20,000. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν οἱ *Ρογοζέκοι*, ἀνήκοντες εἰς τὴν *βετκαρήν ἐρωσιν* ἐπρέσβευον τὰς δοξασίας τῶν *Σταροδοουβιανῶν*· ἀλλὰ μετὰ 6 ἔτη συνέστη αὐτόθι ὑπὸ τῶν ἱερέων ἡ αἵρεσις τῶν *Ἀραμυριστῶν*, οἵτινες ἤξιον ὅτι οἱ ἐκ τῆς ῥωσικῆς Ἐκκλησίας προσερχόμενοι ἱερεῖς ἀνάγκη νὰ μυρῶνται ἐκ νέου. Μὴ ἔχοντες δὲ μῦρον ἐνόμισαν ὅτι ἐλλείπει ἀρχιερέων ἠδύναντο αὐτοὶ νὰ κατασκευάσωσι· καὶ δὴ τῷ 1777 ἀναμιξάντες μετὰ ἐλαίου διάφορα ἀρώματα καὶ κόνιν ἱερῶν λειψάνων ἔψησαν πάντα ταῦτα ἐντὸς γιγαντιαίου *σαμαβαρίου*, προεξάρχοντος τῆς βλασφήμου τελετῆς τοῦ ἱερέως Βασιλείου *Τζεποζάρσκη*, ἐξόχως τιμωμένου μεταξὺ τῶν *Ρογοζέκων*. Ἄλλ' ἡ πράξις αὕτη εὗρε πολλοὺς πολέμιους, καὶ ἐνῶ οἱ *Ποποβτζίοι* τοῖς *Κεζένσκης*, τοῦ Ἰργίξ καὶ τοῦ Δὸν ἐδέχθησαν τὸ νέον μῦρον, ἡ *Σταροδοῦβια* κυρίως ἐπετέθη καὶ ἀπεκλήρυξε τὸ ἔργον, μολονότι ἡ *μοσχοβητικὴ ἐρωσις* εἶχεν ὀπαδοὺς ἐν αὐτῇ. Πρὸς παῦσιν τῆς διχοστασίας συνεκλήθη τῷ 1779 ἐν Μόσχῃ γενικὴ τῶν *Ποποβτζίων* σύνοδος, ἐν ἣ ὁδηγοὶ τῶν συζητήσεων ἦσαν ἐκ μὲν τῶν *Μοσχοβιτῶν* ὁ ῥηθεις Βασιλεῖος, ἐκ δὲ τῶν *Σταροδοουβιανῶν* ὁ ἠγούμενος αὐτῶν *Καλμοῦκος* καὶ ὁ μοναχὸς *Νικὸδῆμος*, ὃς καὶ συνέγραψε λεπτομερῶς τὰ συμβεβηκότα ταῦτα. Ἡ ψευδοσύνοδος μετὰ 10 συνεδριάσεις κατέληξεν εἰς ἐντελῆ διχοστασίαν ἐν μέσῳ ὕβρεων καὶ βραδισμῶν, καὶ ἐχωρίσθησαν ἐκτοτε ὀριστικῶς οἱ *Ἀραμυρισταί*. Κατόπιν δὲ καὶ οὗτοι συναισθανθέντες ὅτι ἡ κατασκευὴ τοῦ μύρου αὐτῶν ἦν ἄκυρος, οἱ μὲν ἀντικατέστησαν αὐτὸ δι' ἀπλοῦ ἐλαίου τιθεμένου ἐντὸς ἀγγείων περιεχόντων ἄλλοτε μῦρον, οἱ δὲ πιστεύουσιν ὅτι ὁ θεὸς ἀποβλέπων εἰς τὴν πίστιν ἀγιάζει καὶ τὸ ἀπλοῦν ἔλαιον μεταβάλλων εἰς μῦρον.

Ἐν ἀρχῇ τοῦ σχίσματος πολλοὶ *Ῥασκολνίκων* οἰκογένειαι φεύγουσαι τὸν διωγμὸν ἀπῆλθον μετὰ τῶν ἱερέων αὐτῶν εἰς *Σιβηρίαν*· τούτους ὕστερον ἠκολούθησαν καὶ ἄλλοι, οἱ μὲν ἐκουσίως, οἱ δὲ ἐξοριζόμενοι ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, καὶ κατὰ τὸ 1722 τόσον εἶχεν αὐξήθει ὁ πληθυσμὸς αὐτῶν, ὥστε ἡ κυβέρνησις ἔπαυσε νὰ στέλλῃ αὐτόθι ἐξορίστους, διατάξασα μάλιστα καὶ τὰς πολιτικὰς ἀρχὰς οὐ μόνον νὰ μὴ δέχωνται ἄλλους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἤδη ἀποκατεστημένους ἐκεῖ νὰ ἐξαποστειλωσιν εἰς τὰς πατρίδας αὐτῶν· ἀλλὰ μεθ' ὅλα ταῦτα ὁ πληθυσμὸς αὐτῶν ηὐξήθη μεγάλως, καὶ ἐσχάτως ἀκόμη εἰς τὰ διάφορα χρυσορυχεῖα τῆς ἀπεράντου ἐκείνης χώρας ἐκτὸς τῶν ἔργατῶν καὶ πάντες σχεδὸν οἱ ὑπάλληλοι καὶ οἱ ἐργολάβοι εἰσὶ *Ῥασκολνικοὶ*. Κέντρον αὐτῶν ἐστὶν ἡ πόλις *Αἰκατερινπούργον*, ὅπου καὶ οἱ ἐπίσημοτεροὶ ἔμποροι καὶ πολιταὶ εἰσὶ *Ποποβτζίοι*. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος

ἐν τοῖς κυβερνητοῖς Ὁρενπούργ, Πέρμης καὶ Τοβόλσκ ἠριθμοῦντο ὑπὲρ τὰς 150,000 τῶν σχισματικῶν τούτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

ΜΕΤΡΑ ΛΗΦΘΕΝΤΑ ΥΠΟ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΣΧΙΣΜΑΤΙΚΩΝ.

§. 20. Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ σχίσματος μέχρι Πέτρου τοῦ Μεγάλου (1667—1700).

Ἡ τῷ 1667 συνελθοῦσα ἐν Μόσχᾳ μεγάλη Σύνοδος ὤρισε μεταξὺ ἄλλων ὅτι ἐπὶ τῇ βάσει ἀρχαίων παραδειγμάτων τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας «οἱ αἰρετικοὶ καὶ σχισματικοὶ τιμωρηθήσονται οὐ μόνον ἐκκλησιαστικῶς ἀλλὰ καὶ πολιτικῶς». Ὅθεν καὶ ὁ τζάρος Ἀλέξιος Μιχαήλοβιτς πολλοὺς τῶν πρώτων σχισματικῶν, ἐφ' ὧν δὲν ἐτελεσφόρησαν τὰ πνευματικὰ μέσα, ἐπαίδευσεν οὓς μὲν εἰρκτῆ, οὓς δὲ ὑπερορία, πολλοὺς δὲ καὶ εἰς τὸν διὰ πυρὸς θάνατον κατεδίκασε κατὰ τοὺς κειμένους νόμους, ἐνῶ ἀφ' ἑτέρου οἱ ἀρχιερεῖς τῶν ἐπαρχιῶν παρέπεμπον εἰς δίκην τοὺς μὴ δεχομένους τὰ νεοεκδεδομένα βιβλία ἱερεῖς καὶ παντοίας βαρείας ποινὰς αὐτοῖς ἐπέβαλλον.

Ὅτε δὲ τὸ σχίσμα ἔλαβε μείζονας διαστάσεις μετὰ τὴν ἐν Σολοβέτσκη στάσιν ὁ τζάρος Θεόδωρος Ἀλεξέεβιτς συγκαλέσας τῷ 1681 σύνοδον ἐν Μόσχᾳ ἐζήτησε τὴν γνώμην αὐτῆς περὶ τῶν ληπτέων μέτρων. Ἐνεκρίθησαν δὲ 1) ἡ σύστασις νέων ἐπίσκοπικῶν ἐδρῶν εἰς μέρη ὅπου ἐνεφώλευσαν Ῥασκόλνικοι πρὸς εὐχερεστέραν ἐκκλησιαστικὴν ἐποπτείαν· 2) οἱ ἐπιμένοντες εἰς τὸ σχίσμα νὰ παραδίδονται εἰς πολιτικὴν δίκην, ἐφαρμοζομένων τῶν διατάξεων τοῦ νόμου· 3) αἱ πολιτικαὶ ἀρχαὶ νὰ παρέχωσι τῷ κλήρῳ πᾶσαν συνδρομὴν πρὸς καταδίωξιν τῶν σχισματικῶν· 4) τὰ ὑπὸ τῶν Ῥασκόλνικων ἀνεγερθέντα ἐντὸς τῶν δασῶν ἡσυχαστήρια καὶ εὐκτήριοι οἶκοι νὰ καταδαφισθῶσιν, οἱ δὲ ἐν αὐτοῖς μοναχοὶ νὰ διαμοιρασθῶσιν εἰς διαφόρους μονὰς· 5) ν' ἀπαγορευθῇ ἐν Μόσχᾳ ἡ πώλησις βιβλίων καὶ συγγραμμάτων σχισματικῶν· 6) νὰ συναχθῶσι πανταχοῦθεν τὰ τῶν προγενεστέρων ἐκδόσεων.

Μετὰ τὴν ἐν Μόσχᾳ στάσιν ὁ πατριάρχης Ἰωακείμ μετεχειρίσθη ἡπιώτερα μέσα, ὡς καὶ ὁ μετ' αὐτὸν Ἀδριανός, τὰ ὅποια ἂν καὶ δὲν ἐκαρποφόρησαν ἐξ ὀλοκλήρου, ἀπέδειξαν ὅμως ὅτι ἡ βία καὶ ὁ καταναγκασμὸς δὲν ἦσαν τὰ καταλληλότερα μέσα τῆς καταπολεμήσεως τοῦ σχίσματος.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τῶν τζάρων Ἰωάννου καὶ Πέτρου ἐπανελήφθη ἐντόνως ὁ διωγμὸς, ἐξεδόθησαν δὲ καὶ νέοι νόμοι κατὰ τῶν σχισματικῶν, παιδευομένης αὐστηρῶς πάσης ἀποπείρας πρὸς προσηλυτισμὸν, καὶ μεγάλων προστίμων ἐπιβαλλομένων καὶ εἰς ὅσους ἤθελον φωραθῆ ὅτι κρύπτουσι σχισματικούς ἐν ταῖς οἰκίαις αὐτῶν· ἐπὶ τέλους δὲ καὶ εἰδικὸς νόμος ὤρισε τὴν δήμεν

μευσιν τῆς περιουσίας τῶν Ρασκολνίκων, χωρὶς ν' ἀπαλλάξῃ αὐτοὺς καὶ τῶν λοιπῶν ὑπὸ τοῦ νόμου ὀριζομένων ποινῶν. Τοιοῦτρόπως ἐν τῇ πρώτῃ αὐτοῦ περιόδῳ τὸ σχίσμα ἦν προγεγραμμένον ἐν Ῥωσσίᾳ καὶ οὐδεὶς ἐτόλμα οὐδαμῶς τῆς Ῥωσσίας νὰ κηρυχθῆ ἀναφανδὸν ὑπαδὸς τῆς παλαιᾶς πίστεως, ἀλλ' ἦσαν ἠναγκασμένοι ἢ νὰ κρύπτωσι τὸ φρόνημα αὐτῶν ἢ νὰ καταφεύγωσιν εἰς ἐρήμους καὶ δάση, καὶ ἐκεῖ δὲ κατεδίωκον αὐτοὺς αἱ ἀρχαὶ, συνελάμβανον αὐτοὺς καὶ παρέπεμπον εἰς δίκην καὶ ἐκρήμνιζον ἢ ἔκαιον τὰς κατοικίας αὐτῶν.

§. 21. Ἐπὶ τοῦ Μεγάλου Πέτρου.

Πέτρος ὁ Μέγας μετὰ τὴν κατὰ τῶν Σουηδῶν νίκην ἐπιχειρήσας σπουδαίως τὴν ἐσωτερικὴν τῆς Ῥωσσίας ἀνοργάνωσιν ἐβελτίωσε κάπως τὴν τύχην τῶν Ρασκολνίκων, χωρὶς ὅμως νὰ παύσῃ ἐντελῶς καταπολεμῶν τὰς πολιτικὰς αὐτῶν τάσεις. Τῷ 1714 διέταξε γενικὴν ἀπογραφὴν ἀπάντων τῶν Ρασκολνίκων ἀμφοτέρων τῶν γενῶν καὶ ἐπέβαλεν αὐτοῖς διπλάσιον φόρον διὰ τοῦ μέτρου τούτου ἀναγνωρισθείσης ἐπισήμως τῆς ὑπάρξεως τοῦ σχίσματος ὑπὸ τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς, οἱ Ρασκόλνικοι ἔπαυσαν πλέον κρυπτόμενοι καὶ ἤρξαντο ζῶντες ἀνετώτερον ἐν τῷ κράτει· ἀπ' ἐτέρου δὲ ὁ μὲν προσηλυτισμὸς ἀπηγορεύθη σφοδρῶς, ὅσοι δὲ ἐκρύπτοντο καὶ δὲν προσήρχοντο εἰς τὴν ἀπογραφὴν ὅπως ἀποφύγωσι τὸν διπλάσιον φόρον, ἀνακαλυπτόμενοι παρεπέμποντο εἰς τὰ δικαστήρια καὶ ἐπαιδεύοντο ἀνιλεῶς. Οὐδεὶς δὲ τῶν Ρασκολνίκων ἐγένετο δεκτὸς εἰς δημοσίαν τοῦ κράτους ὑπηρεσίαν, οὐδὲ ἴσχυεν ἢ ἐπὶ δικαστηρίου μαρτυρία αὐτῶν κατὰ τῶν ὀρθοδόξων. Πάντες ὄφειλον νὰ φέρωσιν ἰδιαιτερόν τι εἶδος ἐνδυμασίας διὰ νὰ γνωρίζωνται, καὶ ἀπέτιον ἐξαιρετικὸν φόρον διὰ νὰ ἔχωσι τὸ δικαίωμα νὰ γενεοφορῶσιν. Ταυτοχρόνως δὲ εἰς τοὺς ἀποπτύσσοντας τὴν σχισματικὴν πλάνην καὶ ἐπανερχομένους εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν ἐχορηγήθησαν ἀμοιβαὶ τινες καὶ ἀσυδοσίαι.

Μεταξὺ τῶν ἀρχιερέων οἵτινες ἐπὶ Πέτρου τοῦ Μεγάλου ἠγωνίσθησαν πρὸς καταπολέμησιν τοῦ σχίσματος διακρίνονται πρὸ πάντων ὁ Στέφανος Ἰαβόρσκης, τοποτηρητῆς τοῦ πατριάρχου Μοσχόβιας, ὁ Ἰώβ, μητροπολίτης Νοβογοροδίας, ὁ Δημήτριος Ῥοστοβίου καὶ ὁ Πιτιρίμ ἐπίσκοπος Νιζεγοροδίας.

Ὁ Στέφανος Ἰαβόρσκης, ἀναλαβὼν τὴν διεύθυνσιν τῶν πατριαρχικῶν ὑποθέσεων τῷ 1702 ἐπληροφορήθη ὅτι ἐν Μόσχᾳ διεδίδετο κρυφίως ἡ δοξασία ὅτι ἤγγικε τὸ τέλος τοῦ κόσμου, ὅτι ἐπέστη ὁ Ἀντίχριστος, ὅτι ἡ Μόσχᾳ εἶναι τὸ βασίλειον αὐτοῦ—ἡ Βαβυλῶν—καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς δούλοι τοῦ Ἀντιχρίστου. Πρὸς καταπολέμησιν τῆς θεμελιώδους ταύτης ιδέας, ἣν ἡ πεζοποδόττιζια ἀντέταττε μανιωδῶς κατὰ τῶν ἀναμορφωτικῶν τάσεων τοῦ Πέτρου, ὁ Στέφανος ἐδημοσίευσεν τῷ 1703 σύγγραμμα ἐπιγραφόμενον: *Τὰ σημεῖα τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἀντιχρίστου καὶ τῆς συντελείας τῶν αἰώνων, κατὰ τὰς θείας Γραφάς.*

Τὸ βιβλίον τοῦτο πολλαῖς ἀνετυπώθη καὶ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους.

Ἰώβ ὁ μητροπολίτης Νοβογοροδίας ἠγωνίσθη ἐπίσης κατὰ τῆς αὐτῆς ιδέας. Τῷ 1707 ἀνεφάνη ἐν Νοβογοροδὶ λίβελλος σχισματικὸς· *Περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἀντιχρίστου*, ὅστις μεταβαίνων ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα συνε-

τάραττε τὸν λαόν· ὁ Ἰώβ συνέγραψε τότε *Παραμυθητικὴν ἀπάντησιν ἐκ τῆς Γραφῆς* καὶ διέδωκεν αὐτὴν καθ' ἅπασιν τὴν ἐπαρχίαν· κατὰ διαταγὴν δὲ τοῦ Πέτρου ἐτυπώθη τὸ βιβλίον ἐν Μόσχᾳ πρὸς μείζονα διάδοσιν. Πολλάκις δὲ ὁ Ἰώβ ἤλθε καὶ εἰς συζητήσεις καὶ φιλονεικίας περὶ πίστεως μετὰ τῶν ἡγετῶν τοῦ σχίσματος, καὶ ἐνόησας ὅτι ἡ πλάνη ὑπετρεφετο καὶ ἐπαγιούτο εἰς τὸν λαόν ἕνεκα τῆς ἐπικρατούσης ἀμαθείας συνέστησεν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ αὐτοῦ δεκατέσσαρα σχολεῖα.

Δημήτριος ὁ μητροπολίτης Ροστοβίου μεταβὰς εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ τῷ 1702 εὔρεν αὐτὴν βρῆθουσιν σχισματικῶν διαφόρων ἀποχρώσεων, ὧν κήρυκες ἦσαν οἱ ἐκ τῶν δασῶν τοῦ Βρίνσκη ἀπόστολοι. Ἐνθερμον ἔχων ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας ζήλος ἐμελέτησε τὸ σχίσμα ἐν ἀπάσαις αὐτοῦ ταῖς λεπτομερείαις καὶ περιερχόμενος τὴν ἐπαρχίαν ἐδίδασκε τὸν λαόν καὶ ἐστηλίτευε τὰς σχισματικὰς κακοδοξίας καὶ πλάνας· ἔγραψε δὲ καὶ δύο βιβλία, ὧν τὸ μὲν, *Πραγματῖα περὶ τοῦ τύπου καὶ τῆς ὁμοιώσεως τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ*, ἀποδεικνύει εἰς τι συνίσταται τὸ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν, κατὰ τῆς δεισιδαιμονίας ἐκείνων οὔτινες διετῆρουν τὸ γένειον ἐναντίον τῆς διαταγῆς τοῦ τζάρου ἵνα μὴ ἀσχημίσωσι τὴν εἰκόνα καὶ τὸν τύπον τοῦ Θεοῦ· τὸ δὲ, σπουδαιότερον καὶ ὀγκωδέστερον: *Ἐξέτασις τῆς σχισματικῆς πίστεως τῶν ἐν Βρίνσκα*, ἐναντίον ὄλων τῶν ἑτεροδιδασκαλιῶν καὶ κακοδοξιῶν τῶν σχισματικῶν· ἀμφοτέρω τὰ συγγράματα ταῦτα πολλάκις μετατυπώθησαν.

Ὁ δὲ Πιτιρίμ ἐν τῇ νεότητι αὐτοῦ πλανηθεὶς καὶ ἀσπασάμενος τὸ σχίσμα ἔζησεν ὀλίγον χρόνον ἐν Βέτκα ὅπου καὶ ἐγένετο μοναχός· ἀλλ' ἡ εὐφυΐα καὶ αἱ θεολογικαὶ καὶ ἀρχαιολογικαὶ αὐτοῦ ἐνασχολήσεις ταχέως ἀπέσπασαν αὐτὸν τῆς πλάνης, καὶ ἐπανελθὼν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν διωρίσθη ἡγούμενος μονῆς τινος. Πέτρος ὁ Μέγας ἐκτιμῶν τὴν παιδείαν καὶ νοημοσύνην αὐτοῦ ὠνόμασεν αὐτὸν κατηχητὴν τῶν Ράσκολνίκων ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Νιζεγορόδ. Διατρέχων ὁ Πιτιρίμ τὰ διάφορα κέντρα τῶν σχισματικῶν καὶ φιλονεικῶν καὶ συζητῶν μετ' αὐτῶν κατώρθωσεν νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν μέγαν ἀριθμὸν Ράσκολνίκων· τῷ δὲ 1716 ἔγραψε διὰ τοὺς σχισματικούς τῆς διακορικῆς ἐνάσεως 130 ἐρωτήματα προσκαλὼν αὐτοὺς ν' ἀπαντήσωσιν· ἀλλ' οὗτοι ἀντὶ ἀπαντήσεως τῷ ἀπηύθυναν 240 ἐρωτήματα, εἰς τὰ ὅποια ἐκεῖνος ἀπήντησε τῷ ἐπομένῳ ἔτει, καὶ ἐπέμεινε νὰ λάβῃ ἀπάντησιν καὶ εἰς τὰς ἰδίας ἐρωτήσεις, εἰς τὸ ὅποιον οἱ διακορισταὶ οὐδέποτε συγκατετέθησαν. Αἱ ἀπαντήσεις αὐτοῦ εἰς τὰς μνησθείσας 240 ἐρωτήσεις τῶν σχισματικῶν, δεικνύουσι νοῦν πεφωτισμένον καὶ ὑγιᾶ, εὐρείαν γνῶσιν τῆς θείας Γραφῆς καὶ τῶν συγγραμάτων τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ βαθεῖαν μελέτην τῶν ἀρχαίων σλαβονικῶν βιβλίων, χειρογράφων τε καὶ ἐντύπων· ἐξεδόθησαν δὲ τῷ 1721. Ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Νιζεγορόδ γενόμενος ὁ Πιτιρίμ εἰργάσθη μέχρι τέλους ἀόκνως ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας, ἐπεσκέπτετο συνεχῶς τὰς μονὰς τῶν ράσκολνίκων, ἀνήγειρε πολλοὺς ὀρθοδόξους ναοὺς καὶ ἐφρόντιζεν ἰδιαζόντως περὶ τῆς καταλλήλου ἐκλογῆς τοῦ προσωπικοῦ τοῦ κλήρου· κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἐκ τῶν 8,000 μοναστῶν Ράσκολνίκων ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐκείνῃ εἶχον ὑπολειφθῆ μόνον 2,249.

2. 22. Μέτρα ληφθέντα ὑπὸ τῆς I. Συνόδου — Ἡ Ὁμοπιστία.

Ἡ ἐκρὰ Σύνοδος τῆς Ῥωσσίας ἅμα τῇ συστάσει αὐτῆς ἐπέστησε σπουδαιοτάτην προσοχὴν ἐπὶ τοῦ σχίσματος. Τὸν ἰανουάριον τοῦ 1722 δι' ἐγκυκλίων πρὸς τὸν λαὸν γραμμάτων τοῖς μὲν ὀρθοδόξοις ἐπέταξε προσευχὰς καὶ δεήσεις ὑπὲρ τῶν πλανηθέντων ἀδελφῶν, τοὺς δὲ ῥασκολνίκους προσεκάλει ἠπίως καὶ πατρικῶς ἐνώπιον αὐτῆς πρὸς ἐξέλεξιν τῶν δοξασιῶν αὐτῶν. Κατόπιν ἀπέτεινεν ἰδίαν πρόσκλησιν πρὸς τοὺς διδασκάλους τοῦ σχίσματος καὶ ὥρισε προθεσμίας ὅπως ἐμφανισθέντες συζητήσωσι μετ' αὐτῆς τὰ φιλονεικούμενα ἀντικείμενα τῆς πίστεως· ταυτοχρόνως ἀπηύθυνε συμβουλὰς καὶ νοουθεσίας πρὸς τοὺς σχισματικούς ἐκείνους οἵτινες προετίμων νὰ ὑποστῶσι πᾶν εἶδος βασάνων μᾶλλον ἢ νὰ στερηθῶσι τοῦ γενείου καὶ νὰ μεταβάλωσι τὴν ἐνδυμασίαν. Ἄλλ' ἐπειδὴ οἱ σχισματικοὶ δὲν προσήρχοντο ἀπέστειλεν τὸν ἱερομόναχον Νεόφυτον, τρόφιμον τοῦ Πιτιρίμ, ἵνα περιελθὼν τὰ κατὰ τὰ μέρη τοῦ Ὀλονέτζ διάφορα κέντρα τῶν σχισματικῶν ἔλθῃ μετ' αὐτῶν εἰς θρησκευτικὰς συζητήσεις, δοῦσα αὐτῷ ῥητὰς ὁδηγίας καὶ παραγγείλασα τὰς μὲν συνδιαλέξεις νὰ ποιῇ δημοσίως ἐνώπιον τοῦ ἐπιτοπίου κλήρου, τῶν ἀρχῶν καὶ τοῦ λαοῦ, καὶ ἐν περιπτώσει ἀπορίας τινὸς ἢ ἀμφιβολίας νὰ ζητῇ ὁδηγίας παρὰ τῆς Συνόδου· διετάχθησαν δὲ καὶ ἐπιτόπιοι ἀρχαὶ νὰ παρέχωσιν αὐτῷ ἐν ἀνάγκῃ συνδρομήν. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1722 ὁ Νεόφυτος φθάσας εἰς Πετροζαβούδσκη ἀπέστειλε πρὸς τοὺς ἐν Βίγγα διδασκάλους τοῦ σχίσματος διὰ τῶν ἐπιτοπίων ἀρχῶν 106 ἐρωτήσεις, προσκαλὼν αὐτοὺς νὰ ἔλθωσιν ἐντὸς ἐνὸς μηνὸς μετὰ τῶν ἀπαντήσεων. Μετὰ πολλὰς ἀνωφελεῖς προσκλήσεις καὶ ματαίαν ἀλληλογραφίαν ἤλθον τέλος κατὰ ἰούνιον δέκα ἀπεσταλμένοι φέροντες ἐν ἐγχειριδίῳ τὰς ἀπαντήσεις, ἐπὶ τῶν ὁποίων εἶχον ἐργασθῆ ἰδίως οἱ ἀδελφοὶ Δενισόβ (§. 11)· αἱ δὲ προφορικαὶ συζητήσεις οὐδὲν ἔσχον ἀποτέλεσμα, τῶν πληρεξουσίων ζητούντων ἔγγραφον ἀπάντησιν εἰς τὰ κατὰ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας γεγραμμένα ἐπιχειρήματα καὶ ἐνστάσεις. Ὁ Νεόφυτος θεωρήσας τετελεσμένην τὴν ἀνατεθεῖσαν αὐτῷ ἀποστολήν, ἐπιστρέψας ὑπέβαλεν εἰς τὴν Σύνοδον τὸ βιβλίον τῶν ῥασκολνίκων. Θεοφύλακτος ὁ ἐπίσκοπος Τβέρου καὶ Κασίνου ἐπεφορτίσθη νὰ συντάξῃ τὴν ἀπάντησιν καὶ τὸ βιβλίον αὐτοῦ φέρει τίτλον: «Σχισματικὴ ἀδικία τῶν Βιγέρων ἁποκριτῶν ἐν ταῖς ἀδίκοις αὐτῶν ἀπαντήσεσι πρὸς τὰ ἐρωτήματα τοῦ τιμίου ἱερομονάχου Νεοφύτου, ἀποσταλέντος ὑπὸ τῆς ἀρχίας διοικήσεως Συνόδου πρὸς ρουθεσίαν καὶ κατήχησιν αὐτῶν, ἐξελεγχθεῖσα κατὰ διαταγὴν τῆς αὐτῆς ἀγίας Συνόδου, ἐν ἔτει ἀπὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ Ἀβρου 1723». Ἐπέστησε δὲ τὴν προσοχὴν αὐτοῦ ἰδίως ὁ Θεοφύλακτος ἐπὶ τῆς 50ης ἀπαντήσεως, τῆς οὐσιωδেষτέρας, διότι ἐν αὐτῇ ἐκτίθενται εἰς 28 ἄρθρα πᾶσαι αἱ δὴθεν καινοτομίαι καὶ αἰρέσεις ἃς οἱ ῥασκολνικοὶ προσάπτουσι τῇ ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ἅπαν τὸ πόνημα περιστρέφεται κυρίως ἐπὶ τῆς ἐξετάσεως τῶν ἄρθρων τούτων. Τὸ σύγγραμμα ἔμεινε πολὺν χρόνον ἀδημοσίευτον, τέλος ἐξετυπώθη ὑπὸ τὸν τίτλον Ἀναίρεσις τῆς σχισματικῆς ἀδικίας ἐλεγχομένης ἐκ τῶν ἀπαντήσεων τῶν Βιγέρων ἁποκριτῶν, καὶ ἐκτιμᾶται λίαν ἐν Ῥωσίᾳ. Τῷ 1725 ἐξέδωκεν ἡ

Σύνδος τὰς *Νουθεσίας* τοῦ Θεοφάνους Προκόποβιτς, διακηρύττουσα ὅτι οἱ Ῥασκόλνικοι ἀρνούμενοι νὰ ἐμφανισθῶσιν εἰς τὴν Σύνδον πρὸς συζήτησιν θρησκευτικῆν, αἰσθάνονται τὸ ἀδύνατον τοῦ νὰ ὑπερασπίσωσι τὰς ἑαυτῶν κακοδοξίας, καὶ συμβουλεύουσα τοὺς ὀρθοδόξους νὰ προφυλάττωνται ἀπ' αὐτῶν, νὰ τοὺς καταπολεμῶσι καὶ νὰ τοὺς καταγγέλλωσιν εἰς τὰς ἀρχάς.

Παρατηρητέον ὅτι κατὰ τὴν περίοδον ταύτην οἱ Ῥασκόλνικοι *Ποπόβιτς*-*ροὶ* καὶ *Πεξποπόβιτς*-*ροὶ* ἠσθάνθησαν σπουδαιότερον τὴν ἀνάγκην τοῦ ἔχειν ἰδίαν ἱεραρχίαν. Κυρίως οἱ *Ποπόβιτς*-*ροὶ* ἀφότου ἤρχισαν νὰ λαμβάνωσι τὸν κληρὸν αὐτῶν μεταξύ τῶν ἱερέων τῆς *ρέας χειροτορίας* συνησθάνθησαν ὅτι πράττουσιν ἀσυνεπῶς, καὶ ἐνόμισαν ὅτι δὲν ἠδύναντο ν' ἀποφύγωσι τὸ ἀντιπατικὸν τῆς διαγωγῆς αὐτῶν πρὸς τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἄλλως ἢ διὰ τῆς προσκλήσεως ἰδίου ἐπισκόπου, ὅστις νὰ χειροτονῇ αὐτοῖς ἱερεῖς καὶ διακόνους. Διὸ συνενωθέντες οἱ *Βετκάροι* μετὰ τῶν *διακοριστῶν* πῶ 1730 ἐζήτησαν παρὰ τοῦ μητροπολίτου Μολδαυίας Ἀντωνίου νὰ χειροτονήσῃ αὐτοῖς ἐπίσκοπον, τῶ δ' ἐπομένῳ ἔτει Βασίλειος ὁ ἡγούμενος Βέτκας ἔγραψε περὶ τούτου καὶ πρὸς τὸν ἡγεμόνα Μολδαυίας Γρηγόριον Γκιάν.

Συνέπεσε δὲ κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον νὰ εὐρεθῇ εἰς Μολδαυίαν καὶ ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ὅστις ὑποβληθείσης αὐτῶ τῆς αἰτήσεως τῶν Ῥασκόλνικων, ἀνέβαλε τὴν ἀπάντησιν μέχρι τῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπανόδου ἢ ἀπάντησις φθάσασα μετ' ὀλίγον ἔθετεν ὡς κυριώτατον ὄρον τῆς ἀποδοχῆς τῆς αἰτήσεως τὴν ὀλοσχερῆ παραδοχὴν καὶ ὁμολογίαν τῶν τε δογμάτων καὶ τῶν παραδόσεων καὶ ἐθίμων τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ὑπὸ τοῦ χειροτονηθησομένου καὶ τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ. Τὴν ἀπάντησιν ταύτην ὁ μητροπολίτης προσκαλεσάμενος ἓνα τῶν Ῥασκόλνικων ἀπεσταλμένων ἐκοινοποίησεν ἐν σλαβωνικῇ μεταφράσει, οὗτος δὲ λαβὼν αὐτὴν ἀνεχώρησεν εἰς Βέτκας κρυφίως καὶ ἄνευ τῆς εἰδήσεως τῶν συναδέλφων αὐτοῦ, οἵτινες ἀγνοοῦντες τὸ γεγονός, ἤλθον ζητοῦντες παρὰ τοῦ μητροπολίτου τὴν πατριαρχικὴν ἀπάντησιν. Οὗτος μὴ γινώσκων τὰς ἐσωτερικὰς αὐτῶν βραδουργίας καὶ ὑποπτευθεὶς πλεκτάνην τινὰ ἀπεδίωξεν αὐτοὺς μετ' ὀργῆς, ὥστε ἐπέστραψαν ἄπρακτοι εἰς τὰ ἴδια.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν, τῶ 1730, καὶ οἱ Πομερόνοι (§. 12) αἰσθανόμενοι τὴν ἀνάγκην ἐπισκόπου, ἀπεφάσισαν νὰ πέμψωσιν πρὸς τοὺς πατριάρχας τῆς Ἀνατολῆς ἄτομόν τι τῆς ἐκλογῆς αὐτῶν ἵνα χειροτονηθῇ ἐπίσκοπος ὡς τοιοῦτον δ' ἐξελέξαντο τὸν Ἰάκωβον Σιδόροβ. Οὗτος μετὰ τινων ἀκολουθῶν πρὶν ἀπέλθωσιν εἰς Ἀνατολὴν περιῆλθον διάφορα μέρη τῆς Ῥωσίας καὶ συνέλεξαν ἀφθόνηους χρηματικὰς χορηγίας· μετὰ δὲ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτῶν εἰς Πομόριαν ἐγκατελείφθη ἐπὶ πολὺν χρόνον δι' ἀγνώστους λόγους τὸ σχέδιον τοῦ ν' ἀποκτήσωσιν ἐπίσκοπον. Κατόπιν πολλοὶ *Ποποβιτς*-*ροὶ* κοινότητες, *Πομορόνοι*, *Βετκάροι* καὶ *Διακορισταὶ* ἔπεμψαν πρεσβεῖαν εἰς τὴν Ἀνατολὴν ζητοῦσαι ἐπίσκοπον, ἀλλ' αἱ πρεσβεῖαι ἐπέστρεψαν ἄπρακτοι. Τέλος ἀπεφάσισαν νὰ καταφύγωσιν αὐθις εἰς Μολδαυίαν, καὶ ἐκλέξασαι τὸν ἱερομόναχον Βαρλαάμ Καζάνσκην ἀπέστειλαν εἰς Ἰάσιον ἵνα χειροτονηθῇ. Ἄλλ' ἤδη ἐν Ἰασίῳ εἶχον γνωσθῆ αἱ κακαὶ προθέσεις τῶν Ῥασκόλνικων καὶ ἡ διαφωνία αὐτῶν πρὸς τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν· οἱ σταλέντες

πρέσβεις ἐρίφθησαν εἰς τὴν φυλακὴν, αὐτοῦ δὲ τοῦ Βαρλαάμ ἀπεκόπη τὸ γένειον.

Μετὰ πολλὰς ἀνωφελεῖς ἀποπειρας ὅπως ἀποκτήσωσιν ἀρχιερέα παρὰ ὀρθοδόξου τινὸς Ἐκκλησίας, οἱ σχισματικοὶ συνέλευσιν γενικὴν συγκροτήσαντες ἐν Μόσχᾳ ἐξ ἀντιπροσώπων ἀπασῶν τῶν κοινοτήτων ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μεγάλων ῥασκολνικῶν κλάδων, *Πομορέτων*, *Θεοδοσιαῶν*, *Νοβοξένων* καὶ *Βετκαῶν*, ἀπεφάσισαν νὰ χειροτονήσωσιν αὐτοὶ ἑαυτοὺς ἐπίσκοπον. Περὶ δὲ τοῦ τίς ἐμελλε νὰ τελέσῃ τὴν χειροτονίαν, οἱ μὲν ἐπρότειναν νὰ γίνῃ χρῆσις τῆς κεφαλῆς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, σωζομένης ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ναῷ τῆς Κοιμήσεως, ὅπως ἐγένετο χρῆσις τῆς κεφαλῆς τοῦ ἁγίου Κλήμεντος, πάπα Ῥώμης, διὰ τὴν χειροτονίαν τοῦ Κλήμεντος Κιεβίας, οἱ δὲ ἐπρότειναν τὴν σύμπραξιν τῆς σωζομένης χειρὸς τοῦ ἁγίου Ἰωανᾶ, μητροπολίτου Μόσχας, ὡς συμφωνοτέραν πρὸς τὴν σημασίαν τῆς λέξεως *χειροτονία*, τιθεμένης δηλονότι τῆς χειρὸς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ὑποψηφίου καθ' ἣν ὥραν ἐμελλον ν' ἀναγνωσθῶσιν αἱ εὐχαί. Ἡ γνώμη αὕτη μετὰ παραφόρου ἐνθουσιασμοῦ ἐγένετο αὐθαρεῖ παραδεκτὴ· ἀλλ' ἐν τῇ ἐφαρμογῇ ἀνεφύη μεγίστη διχόνοια περὶ τοῦ τίς ἐμελλε νὰ ἀναγνώσῃ τὰς εὐχάς, ἐκάστης μερίδος ἀντιποιοιμένης τὴν προτίμησιν ταύτην· παραταθείσης τῆς διενέξεως ταύτης καὶ παρελθόντος τοῦ πρώτου ἐνθουσιασμοῦ, ἐνόησαν ἐπὶ τέλους ὅτι ἡ τιοιαύτη χειροτονία ἔσται ἄκυρος καὶ παρητήθησαν τοῦ σχεδίου. Τότε ἤρχισαν νέας ἀποπειρας ὅπως πείσωσιν τινὰ τῶν ὀρθοδόξων ἱεραρχῶν νὰ χειροτονήσῃ αὐτοὺς ἐπίσκοπον, ἀπετάθησαν δὲ καὶ πρὸς τὸν μητροπολίτην (1) Γρουζίας, τὸν τῆς Κριμαίας, εἰς Ἱερουσαλὴμ, εἰς τὸ Ὄρος Ἄθωνος, εἰς Ἀντιόχειαν· ἀποτυχόντες πανταχόθεν ἔδοκίμασαν διὰ παντοίων μέσων νὰ προσελκύσωσιν τινὰ τῶν παρητημένων ἱεραρχῶν, τὸν Τύχωνα Βορονέζης, τὸν Ἑλληνα Εὐσέβιον ἰδιωτεύοντα ἐν Νεμρόβῳ τῆς Ῥωσσίας, τὸν Ἰωαννίκιον πρῶην Ὀλονετζίου· ἀλλ' αἱ προσπάθειαι αὐτῶν ἀπέβησαν μάταιαι.

Τιοιαύτη ἦν ἡ θέσις τῶν Ῥασκολνικῶν ὅτε τῷ 1781 ὁ πρίγγηψ Ῥουμιαντζέβ Ζαδουναΐσκη, διοικητὴς ὢν τῆς Μικρᾶς Ῥωσσίας, προέτρεψεν αὐτοὺς διὰ τοῦ μνησθέντος ἤδη μοναχοῦ Νικοδήμου, ἐνὸς τῶν νοημονεστέρων Σταροδουβιανῶν σχισματικῶν, νὰ ζητήσωσιν ἀπ' εὐθείας παρὰ τῆς Ῥωσσικῆς Συνόδου νομίμους ἱερεῖς, οἵτινες νὰ ὑποχρεωθῶσι νὰ τελῶσι τὰ ἱερατικὰ καθήκοντα παρὰ τοῖς σταροβέροις (ὀπαδοῖς τῆς παλαιᾶς πίστεως) ὡς ἀπεκάλουν ἑαυτοὺς, κατὰ τὰ παλαιὰ βιβλία. Ἡ πρότασις ἐγένετο μετὰ χαρᾶς δεκτὴ, καὶ οἱ διασημότεροι τῶν Ῥασκολνικῶν ἔγραψαν περὶ τούτου πρὸς τὸν Πλάτωνα Μοσχοβίας, τὸν Γαβριήλ Πετρουπόλως, τὸν Ἰνοκέντιον Ψκόβου, τὸν πρίγγηπα Ποτεμκίν-Ταυρίτζεσκη καὶ ἄλλα ὑψηλὰ πρόσωπα. Ἡ αἴτησις αὐτῶν ἐνεκρίθη, καὶ ὁ Νικοδήμος ἤρξατο κηρύττων ἐν τοῖς σχισματικοῖς ἔνωσιν μετὰ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, γράφων δὲ πρὸς τὰ διάφορα ῥασκολ-

(1) Τὴν εὐθύνην τῶν πληροφοριῶν τούτων ἀφίνομεν εἰς τὰς πηγὰς εἰς ἃς παραπέμπομεν τὸν ἀναγνώστην ἐν τέλει τοῦ πρώτου μέρους. (Σ. Σ.)

νικά κέντρα ἀπεδείκνυε διὰ τῆς Γραφῆς καὶ τῶν συνοδικῶν κανόνων ὅτι ἡ Ἐκκλησία δὲν δύναται νὰ υπάρξῃ ἄνευ ἱεραρχίας καὶ παρεκίνει αὐτοὺς νὰ δεχθῶσι κλῆρον παρὰ τῆς Συνόδου. Τὸ μέγιστον μέρος τῶν Ρασκολνίκων τόσον ὠργίσθησαν κατὰ τοῦ Νικοδήμου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν, ὥστε ἐψήφισαν τὸν θάνατον αὐτοῦ. Ἀλλ' οὗτοι ὄχι μόνον δὲν ἐπτοήθησαν ἐκ τῆς ἀντιπράξεως ταύτης ἀλλὰ συνεδέθησαν καὶ δι' ὄρκου ὑποσχόμενοι νὰ ἐξακολουθήσωσι τὸ ἔργον ὅπερ ἐπεχείρισαν· οὕτω διὰ τῆς δραστηριότητος, τῆς εὐφύας, τῆς ὑπολήψεως ἧς ἀπῆλαυον καὶ διὰ παντοίων μέσων ἐσχημάτισαν ἰσχυρὰν μερίδα, ἧτις συνελθοῦσα διετύπωσεν εἰς 12 ἄρθρα τοὺς ὅρους ὑφ' οὓς ἐνόουν νὰ δεχθῶσιν κλῆρον παρὰ τῆς ἱερᾶς Συνόδου, καὶ ἀπέστειλαν τὸν Νικοδήμον φέροντα τὸ ἔγγραφον πρὸς τὸν πρίγγηπα Ποτεμλίν, τῷ 1783. Οἱ κυριώτεροι τῶν ὄρων τούτων ἦσαν α) Νὰ ἀρθῇ τὸ ὑπὸ τῶν Ῥωσικῶν Συνόδων ἐκδοθὲν ἐπιτίμιον κατ' ἐκείνων οἷτινες ποιοῦσι τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ διὰ τῶν δύο δακτύλων καὶ διατηροῦσι καὶ ἄλλα τινὰ ἐκκλησιαστικὰ ἔθιμα· β) νὰ σταλῇ αὐτοῖς παρὰ τῆς ἱερᾶς Συνόδου εἰς τὸ ἐν Σταροδοῦβια μοναστήριον τῆς Κοιμήσεως εἰς χορεπίσκοπος, ἐξαρτώμενος ἀμέσως ἀπὸ τῆς Συνόδου· γ) ὅστις νὰ ἐγκαινιάζῃ ναοὺς, νὰ χειροτονῇ ἱερεῖς κατὰ τὴν ἀρχαίαν τάξιν, καὶ τόσον αὐτὸς ὅσον καὶ οἱ ὑπ' αὐτοῦ χειροτονοῦμενοι νὰ λειτουργῶσι κατὰ τὰ παλαιὰ βιβλία· δ) νὰ τοῖς δοθῇ παρὰ τῆς Συνόδου ἅγιον μῦρον· ε) πάντες οἱ ὑπὸ τὴν ποιμαντορίαν τοῦ ἐπισκόπου ἐκείνου ν' ἀπαλλαχθῶσι τῆς ὑποχρέωσως τὸν κέρειον τὸ γένειον καὶ ἐνδύεσθαι εὐρωπαϊκῶν. Ὁ Νικόδημος ἔχων πληρεξούσιον ἐκ 1,500 ὑπογραφῶν ἔτυχε συμπαθοῦς ὑποδοχῆς ἐν ταῖς ὑψηλαῖς σφαιραῖς, καὶ προστατευόμενος πρὸ πάντων ὑπὸ τῶν πριγγήπων Ῥουμαντζέβ καὶ Ποτεμλίν ἐπέτυχε παρὰ τῆς Συνόδου πάντα σχεδὸν τὰ ὑποβληθέντα αἰτήματα ἐκτὸς τοῦ περὶ χορεπισκόπου· ἀντ' αὐτοῦ δὲ ἐστάλησαν διαταγαὶ πρὸς τοὺς γειτνιαζοντας τῇ Σταροδοῦβια ἀρχιερεῖς, ἵνα ἐπὶ τῇ αἰτήσει τῶν Ρασκολνίκων χειροτονῶσιν ἱερεῖς καὶ συγχωρῶσιν αὐτοῖς νὰ ἱεουργῶσι κατὰ τὰ παλαιὰ βιβλία.

Κριθέντος παρὰ τῆς Ἱερᾶς διοικούσης Συνόδου μέτρου τινὸς οικονομίας ἐν τοῖς θρησκευτικοῖς ζητήμασιν, ἐτέθη τὸ πρῶτον ἐν Σταροδοῦβια ὁ θεμέλιος τῆς ὁμοπιστικῆς λεγομένης Ἐκκλησίας (Ἐθνοβέραγια), τῆς μεσολαβούσης μεταξὺ τῆς ὀρθοδοξίας καὶ τοῦ σχίσματος· μολοντί δὲ ἡ κοινότης αὕτη διήγειρε κατ' αὐτῆς τὸ μῖσος καὶ τὸν διωγμὸν τῶν λοιπῶν Ρασκολνίκων, ἐξηκολούθησεν ὅμως, εἰ καὶ βραδέως, πληθουνομένη καὶ ἀπολαύουσα ἰδιαιτέρας προστασίας παρὰ τῆ κυβερνήσει· τὸ παράδειγμα τῶν περὶ τὸν Νικόδημον ἐμιμήθησαν μετ' ὀλίγον καὶ οἱ ἐν Ἐλισαβετγράδ σχισματικοί. Εἰς Σταροδοῦβιαν ἀπεστάλη ὡς ἱερεὺς ὁ Ἄνδρέας Ἰθανὸβ, ὑπάρξας ποτὲ σχισματικὸς καὶ γινώσκων ἀπάσας τὰς λεπτομερείας τοῦ σχίσματος· οὗτος εἰργάσθη μετὰ ζήλου ὑπὲρ τῆς ὁμοπιστίας, συνέγραψε δὲ καὶ βιβλίον, ἀξιόλογον διὰ τὴν ἀκριβῆ μελέτην τοῦ σχίσματος, ἐπιγραφόμενον: *Ἱστορικὴ ἔκθεσις περὶ Σταροπριάζων (Παλαιοπίστων) τῶν διδασκαλιῶν, τῶν ἔργων καὶ τῶν ἀσυμφωνιῶν αὐτῶν*. Ἐτερος ἱερομόναχος προσπαθήσας νὰ εἰσαγάγῃ τὴν ὁμοπιστίαν ἐν Ἰργίτζ, καταδιωχθεὶς ὑπὸ τῶν Ρασκολνίκων ὀλίγον ἔλειψε νὰ δολοφονηθῇ, καὶ ἠναγκάσθη ν' ἀποσυρθῇ εἰς Σταροδοῦβιαν.

Περὶ τὰ τέλη τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος 1,000 σχισματικοὶ ἐν τῷ κυβερνεῖω Νιζεγορόδ ἐδέχθησαν τὴν ὁμοπιστίαν καὶ ὑπετάχθησαν εἰς τὴν ἐπιτόπιον ἐκκλησιαστικὴν ἀρχὴν. Μερὶς τῆς ἐν τῷ κοιμητηρίῳ Ρογόζκη τῆς Μόσχας κοινότητος ἐζήτησεν ἐπίσης παρὰ τοῦ μητροπολίτου Πλάτωνος νὰ δεχθῆ τὴν ὁμοπιστίαν ὑπὸ τινος ὄρους. Κατ' εἰσήγησιν δὲ τοῦ Πλάτωνος τῷ 1800 ἡ Σύνοδος τῆς Ῥωσσίας καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Παῦλος ἐκανόνισεν ὀριστικῶς τοὺς ὄρους τῆς ὑπάρξεως τῆς ὁμοπιστικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἔκτοτε ἤρχισαν νὰ σχηματίζωνται τοιαῦται ὁμοπιστικαὶ κοινότητες καθ' ἅπασαν τὴν Ῥωσσίαν. Ἀλλὰ μολοντί ἠλπίζετο μεγάλη καὶ ταχεῖα πρόοδος εἰς τὴν ἐπιστροφὴν τῶν Ῥασκολνίκων διὰ τῆς μεσολαβήσεως ταύτης Ἐκκλησίας, ἡ πείρα ὅμως ἀπέδειξε τὸ ἐναντίον. Πολλοὶ δὲ τῶν Ῥασκολνίκων παραδέχονται τὴν ὁμοπιστίαν ἐξ ὑποκρισίας καὶ διὰ ν' ἀπολαύσωσι τὰ προνόμια καὶ πολιτικὰ δικαιώματα ὅσα χαίρουσιν οἱ ὁμόπιστοι, πράγματι δὲ τρέφουσιν ἀδιάλλακτον πρὸς τὴν ὀρθοδοξίαν μίσος. Οἱ ὑπὸ τῆς Συνόδου διοριζόμενοι ἱερεῖς εἰσὶν ἠναγκασμένοι νὰ διάγωσι κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ ποιμανίου αὐτῶν. Τὸ δὲ χεῖριστον, οἱ ὁμόπιστοι ἀντὶ νὰ τείνωσι πρὸς τελείαν μετὰ τῆς Ῥωσσιτικῆς Ἐκκλησίας ἔνωσιν, αὐτοὶ ἐξασκοῦσι προπαγάνδα μετὰ τῶν ὀρθοδόξων, ὧν οὐκ ὀλίγοι προσέρχονται καθ' ἡμέραν εἰς τὴν ὁμοπιστίαν, προφάσει μὲν ὡς πρὸς θρησκευτὴν προτιμοτέραν τῆς ὀρθοδοξίας πράγματι δὲ ἵνα μεθέξωσι τῶν τοῖς ὁμοπίστοις χορηγουμένων προνομίων. Ὡς ἐκ τῶν ἀτόπων ἀλλὰ φυσικῶν τούτων συνεπειῶν ἡ Ἱ. Σύνοδος καὶ ἡ Ῥωσσιτικὴ κυβέρνησις πολλάκις εὐρέθησαν εἰς θέσιν λίαν δυσχερῆ, καὶ ἀδυνατοῦσα νὰ καταδιώξωσιν ἐπισήμως τὸν τοιοῦτον προσηλυτισμὸν μεταχειρίσθησαν πλάγια μέσα καὶ ἐπομένως ἀνεπαρκῆ καὶ ἀτελεσφόρητα. Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἡ ὁμοπιστία θεωρεῖται ἔτι καὶ νῦν ἐν Ῥωσσίᾳ ὡς μέγα βῆμα εἰς τὴν προσέγγισιν τῶν Ῥασκολνίκων πρὸς τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν.

§. 23. Τὰ ἐπὶ Αἰκατερίνης τῆς Β' καὶ μετ' αὐτήν.

Σὺν τῇ ἀναβάσει Αἰκατερίνης τῆς Β' ἐπὶ τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον ἡ τύχη τῶν Ῥασκολνίκων ἐβελτιώθη ἔτι μᾶλλον. Τοῖς ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ σχισματικοῖς ἐδόθη πλήρης ἀμνηστία ἐὰν ἐπέστρεφον εἰς τὴν πατρίδα καὶ ἐντελής ἐλευθερία εἰς τὸ νὰ κατοικήσωσιν ὅπου ἤθελον καὶ νὰ ἐκλέξωσιν αὐτοὶ τὸ εἶδος τῆς ζωῆς αὐτῶν τοῖς ἐδωρήθησαν δὲ καὶ προνόμια τινα καὶ τοῖς συνεχωρήθη νὰ φέρωσι γένειον καὶ νὰ ἐνδύωνται κατ' ἀρέσκειαν ἐγένετο παραδεκτὴ ἡ μαρτυρία αὐτῶν ἐν τοῖς δικαστηρίοις, ἀπηλλάγησαν τοῦ διπλασίου φόρου καὶ ἐγένοντο δεκτοὶ εἰς τὰς δημοσίους ὑπηρεσίας· ἡ αὐστηρότης ἐξηκολούθησε κατὰ τῶν κρυφίων σχισματικῶν, ἰδιαίτερος δὲ κατὰ τῶν ὀπαδῶν τῆς διὰ πυρὸς αὐτοκτονίας.

Καὶ ἡ Ἐκκλησία δὲ ἠπίωτερον ἤρξατο προσφερομένη πρὸς τοὺς Ῥασκολνίκους. Ὅτε τῷ 1765 τινὲς αὐτῶν κυριεύσαντες τὴν ὀρθόδοξον μονὴν Ζελενήτσκη καὶ ἀποδιώξαντες τοὺς μοναχοὺς ἔκαυσαν τὰς εἰκόνας καὶ τὰ βιβλία, ἐπυρπόλησαν τὴν μονὴν καὶ συνεκίνησαν καὶ αὐτοὶ μετ' αὐτῆς, ὁ ἀρχιμανδρίτης Πλάτων, ὁ ὕστερον μητροπολίτης Μόσχας, ἐπεφορτίσθη νὰ

συγγραφή ὡς ἐκ προσώπου τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας συνδιαλλακτικὴν νοθεσίαν πρὸς πάντας τοὺς Ράσκολνίκους, ἥτις καὶ ἐξεδόθη τῷ 1766. Ἀντὶ τοῦ αὐστηροῦ καὶ ἐξευτελιστικοῦ ὕφους τὸ ὅποιον διέκρινε τέως τὰ κατὰ τῶν σχισματικῶν γραφόμενα βιβλία, τὸ σύγγραμμα τοῦ Πλάτωνος φαίνεται ἐμπνευσθῆν ὑπὸ τῆς βαθυτέρας λύπης τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὰ πεπλανημένα πρόβατα καὶ ἐστὶ πλήρες παθητικωτάτων προτροπῶν καὶ συμβουλῶν. Ὁ δὲ κλεινὸς ἱεράρχης, ὁ Ἕλλην Νικηφόρος ὁ Θεοτόκης ἐπίσκοπος Σλαβενίου καὶ Χερσῶνος, ἀπηύθυνεν ἐγκύκλιον ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ αὐτοῦ Ράσκολνίκους, πλήρη ζήλου ποιμενικοῦ, πραότητος καὶ ἀγάπης, ἥτις ἀναγνωσθεῖσα ὑπὸ τῶν πρωθιερέων εἰς διαφόρους συναθροίσεις σχισματικῶν ἔσχεν ἄμεσον ἀποτέλεσμα τὴν εἰς τὴν ὀρθοδόξιαν ἐπάνοδον δύο ὀλοκλήρων σχισματικῶν χωρίων *Πεῖλοποβοτζίτωρ*. Ἀλλ' οἱ ἐν τῷ θέματι Βαχμούτ Ράσκολνικοὶ ἀπήντησαν εἰς τὴν ἐπιστολὴν ἐκείνην διὰ τῆς ἀποστολῆς τῆς ἐκ Σολοβέτζκης διαμαρτυρήσεως εἰς 20 ἄρθρα, πρὸς ἣν ὁ Θεοτόκης ἀνταπήντησε διὰ τοῦ αὐτοῦ πνεύματος τῆς συνδιαλλαγῆς καὶ πατρικῆς εὐμενείας.

§. 24. Ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας Νικολάου τοῦ Α΄.

Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου οἱ σχισματικοὶ ἐξηκολούθησαν ἀπολαύοντες τῶν ὑπὸ τῆς Αἰκατερίνης χορηγηθέντων αὐτοῖς δικαιωμάτων καὶ ἐντελοῦς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας, καταδιωκομένων μόνων τῶν φανατικῶν πράξεων. Ἀλλ' ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Νικολάου ἡ θέσις τῶν Ράσκολνίκων ὑπέστη σκληρὰν μεταβολήν. Ἀπὸ τοῦ 1827 κατηγορήθησαν πᾶσαι αἱ ὑπὲρ αὐτῶν εἰσαχθεῖσαι διατάξεις, ὤρισθη δὲ νὰ μὴ δέχωνται ἄλλους ἱερεῖς ἐκτὸς τῶν ὑπαρχόντων, τοῖς ἀπηγορεύθη ἡ οἰκοδομὴ ναῶν καὶ εὐκτηρίων καὶ ἡ ἐπισκευὴ τῶν ὑπαρχόντων ἑκατοντάδες τούτων ἐκρημνήθησαν, καὶ πολλαὶ μυριάδες εἰκόνων παλαιῶν καὶ βιβλίων ἀφῆρέθησαν ἀπὸ τῶν ναῶν, τῶν σκητῶν καὶ τῶν κατοικιῶν αὐτῶν καὶ παρεδόθησαν εἰς τὸ πῦρ. Ἐν τῇ ἀπογραφῇ τοῦ 1850 δὲν ἀνεγνωρίσθη ἡ νομιμότης τῶν συνοικισίων αὐτῶν καὶ τὰ τέκνα τῶν κατεγράφησαν μετὰ τῶν νόθων. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1853 ἐπετάθη ἔτι μᾶλλον ὁ διωγμὸς· οἱ ναοὶ αὐτῶν μεθ' ὅλων τῶν πολυτιμῶν σκευῶν ἀφαιρεθέντες ἀπ' αὐτῶν ἐδόθησαν τοῖς ὀμοπίστοις (§. 22) οἱ ἐπισημότεροι τῶν Ράσκολνίκων, κληρικοὶ ἢ λαϊκοὶ, ἐξωρίζοντο, ἄνευ δίκης· ἀπώλεσαν τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ καταγράφωνται μετὰ τῶν ἐμπόρων, καὶ ὑπήχθησαν διὰ τούτου εἰς τὴν στρατολογίαν καὶ εἰς τὰς σωματικὰς ποινάς. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ἐτάχθησαν μεγάλοι κεφαλαιοῦχοι, πρόσωπα ἀντιπροσωπεύοντα μεγάλους καὶ ἀρχαίους ἐμπορικοὺς οἴκους, καὶ ἄνθρωποι ὧν ἡ ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανικὴ δραστηριότης ἔτρεφε χιλιάδας ψυχῶν, ὑπηκόων τοῦ κράτους. Τὰ μέτρα ταῦτα ἐπράχυναν ἔτι μᾶλλον καὶ ἐσκήληρυναν τὰς καρδίας τῶν σχισματικῶν καὶ ὑπέυκαυσαν τὸ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας μῖσος. Ἡ κυβέρνησις ἤρξατο θεωρεῖν αὐτοὺς ὡς ἐπαναστάτας καὶ συνωμότας· κωμόπολεις καὶ χωρὶα ὀλόκληρα ἐτέθησαν ὑπὸ διαρκῆ ἀστυνομικὴν ἐπιτήρησιν, καὶ ἡ συστηματικὴ κατ' αὐτῶν κατασκοπεῖα ἔφερε πολλοὺς εἰς

ἀπελπισίαν, ἡ δὲ μετανάστευσις ἐθεωρήθη καὶ πάλιν ὡς τὸ ἀσφαλέστερον μέσον σωτηρίας.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Νικολάου ἐσχηματίσθη ἐν Ῥωσίᾳ κόμμα ἐπαναστατικὸν τεινὸν εἰς τὸ νὰ εἰσαγάγῃ ἐν τῷ κράτει τὰς ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ ἀπαιτουμένης ἐλευθερίας. Ὁ αὐτοκράτωρ Νικόλαος ἦν ὁ ἀσπονδότερος ἐχθρὸς τῆς ἐλευθερίας τῶν λαῶν, οἱ δὲ ἀρχηγοὶ τοῦ ἐπαναστατικοῦ κόμματος, μὴ δυνάμενοι ἐπιτυχῶς νὰ ἐργασθῶσιν ἐντὸς τῆς Ῥωσσίας πρὸς διάδοσιν τῶν νέων ἰδεῶν καὶ ἀρχῶν, ἀπεφάσισαν νὰ μεταφέρωσιν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τὸ κέντρον τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν. Κατασταθέντες ἐν Γαλλίᾳ, Ἑλβετίᾳ καὶ κυρίως ἐν Ἀγγλίᾳ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Χέρτζεν συστήσαντος τὴν ἔδραν αὐτοῦ ἐν Λονδίῳ, ἤρξαντο διὰ τε ἰδιαιτέρων ἀλληλογραφίῶν καὶ διὰ παντοίων δημοσιεύσεων προπαγασκευάζοντες τὴν τε ἐν Εὐρώπῃ καὶ τὴν ἐν Ῥωσίᾳ κοινὴν γνώμην εἰς τὴν κατ'ἀρρίψιν τῆς ἀπολύτου μοναρχίας καὶ τὴν εἰσαγωγὴν συνταγματικοῦ πολιτεύματος. Ἡ ἐφημερίς *Κολοκόλ* (Κώδων) ἐκδιδομένη ἐν Λονδίῳ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Χέρτζεν μετ' ὅλας τὰς ἀστυνομικὰς προφυλάξεις καὶ τὴν ἀστυρητότητα τῆς λογοκρισίας εἶχε πανταχοῦ τῆς Ῥωσσίας μυριάδας ἀναγνωστῶν καὶ οἱ ἐπαναστάται οὐδὲν μέσον παρημέλουν ἱκανὸν κατ' αὐτοὺς νὰ ἐξασθενήσῃ καὶ παραλύσῃ τὰς δυνάμεις τῆς Ῥωσικῆς κυβερνήσεως. Μεταξὺ ἄλλων ἐνόμισαν ὅτι ἠδύνατο νὰ ἐκμεταλλευθῶσιν ἐπιτυχῶς καὶ τὸ τῶν Ρασκολνίκων ζήτημα καὶ ἀποκτήσωσι διὰ μιᾶς ὀπαδοὺς καὶ βοηθοὺς πολλὰ ἑκατομμύρια Ρασκολνίκων ἐντὸς τε καὶ ἐκτὸς τῆς Ῥωσσίας κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ, τοῦ Ῥωσικοῦ τζαρισμοῦ. Ἡ ἐλευθερία τῆς συνειδήσεως καὶ ἡ ἀκώλυτος ἐξάσκησις τῆς θρησκείας, ἡ κατάργησις φθῶν βαρυτάτων, ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ μισητῆς καὶ ἀπεχθοῦς ἀστυνομικῆς κατασκοπείας εἰσι κατ' οὐσίαν ἀρχαὶ συνταγματικαὶ, ἐφ' ὧν στηριζόμενοι αἱ ἐπαναστατικαὶ ἐνεργεῖαι τοσοῦτω μᾶλλον εἶχον πιθανότητα ἐπιτυχίας, καθ' ὅσον ὁ λαὸς ὅταν ἀπαξ πεισθῇ ὅτι ἀγωνίζεται πρὸς διάσωσιν τῆς πίστεώς αὐτοῦ, ἐφαρμόζει τὰ δόγματα καὶ τὰς διατάξεις αὐτῆς οὕτως, ὥστε ὑπὸ τὴν σημαίαν αὐτῆς ἀποβαίνει πρόμαχος τῆς ἐλευθερίας, ὅπως ἐνοεῖ αὐτήν ὑπὸ τὴν ἐποψιν ταύτην οἱ Ρασκολνικοὶ τοῦ Τζερνιγὸβ διεδραμάτισαν μέγα πρόσωπον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν δύο τελευταίων αἰώνων καὶ οἱ *Σταροπριάβοι* ὀλίγον ἔλειψε ν' ἀνατρέψωσι τὸν μοναρχικὸν θρόνον (§ 6), ἀρτίως δὲ εἶχον περιπλέξει τὴν κυβέρνησιν εἰς οὐ μικρὰς φροντίδας διὰ τοῦ ἐν Φοντάνα—Ἀλβᾶ τῆς Αὐστρίας θρησκευτικοῦ αὐτῶν ἀρχηγοῦ Κυρίλλου, ὡς ἐν οἰκείῳ τόπῳ ῥηθήσεται. Αἱ σχέσεις τῆς Φοντάνα—Ἀλβᾶς μετὰ τῆς Μόσχας διετηροῦντο διὰ τῶν πολυαριθμῶν μεσολαβουσῶν ἀποικιῶν, τοῦ κυβερνείου Ὁρέλ, κατοικουμένου ὑπὸ τῶν ἀπογόνων τῶν διαφόρων κατὰ καιροὺς φυγάδων καὶ τῆς Τούλης ἥτις δύναται θεωρηθῆναι ὡς πόλις ἐξ ὀλοκλήρου σχισματικῆ. Ἀπὸ δὲ Τούλης καὶ Μόσχας διεκλαδίζοντο ὡς καὶ μέχρι τοῦδε ὁδοὶ πρὸς πάντα τὰ ὑπὸ τῶν Ρασκολνίκων κατοικούμενα μέρη, καὶ ἀπὸ τῶν δύο τούτων μεγαλοπόλεων, ὡς ἀπὸ μεγάλων κέντρων διεσπείροντο καθ' ὅλην τὴν μεγάλην Ῥωσίαν καὶ τὴν Σιβηρίαν ἀεννάως μυριάδες σχισματικῶν, ἀσπονδον μίσος τρεφόντων πρὸς τὴν Ῥωσικὴν κυβέρνησιν. Αἱ ἀποικίαι τοῦ Τζερνιγὸβ ἐχρησίμευον ὡς κέντρα τῶν πνυ-

ταχόθεν φυγάδων, τὰ ὅποια διοργάνισαν συστηματικὸν σιωπηλὸν πόλεμον πρὸς τὴν κυβέρνησιν ἔχοντα πράκτορας καθ' ἅπασαν τὴν Ῥωσίαν καὶ διὰ τῶν μεγάλων αὐτῶν χρηματικῶν μέσων οὐ μόνον τὰς ἐπιτοπίους ἀστυνομικὰς ἀρχὰς εἶχον ἐξαγοράσει, ἀλλὰ καὶ ἐπιστήμους συνεννοήσεις ἐν ταῖς ἀνωτέραις τῆς πρωτεύουσας κυβερνητικαῖς σφαίραις εἶχον.

Ἐπὶ τῶν διδομένων τούτων στηριζομένη ἡ ἐν Λονδίῳ ἐπαναστατικὴ Ῥωσικὴ εἰταιρία ἐπεχείρησε τὰς παρὰ τοῖς Ῥασκολνίκους ἐνεργείας, καὶ διὰ τὴν ἐξασφαλίσιν τὴν σύμπραξιν τοῦ σχίσματος ἤρξατο σονηγοροῦσα ὑπὲρ αὐτοῦ διὰ τοῦ τύπου. Ἡ συνηγορία ἀνετέθη εἰδικῶς τῷ Β. Ι. Κελσιέβ, ὅστις ταχέως συλλέξας διὰ τῶν ἐν Ῥωσίᾳ κυβερνητικῶν ὑπαλλήλων, φίλων τῆς ἐπαναστάσεως, ἅπαντας τοὺς σχετικούς πρὸς τὸ σχίσμα νόμους, διατάξεις, ἐκθέσεις, ὑπομνήματα καὶ παντὸς εἶδους ἔγγραφα, καὶ αὐτὰ τὰ μυστικώτερα, ἀπὸ τῶν διαφόρων ἀρχείων καὶ γραφείων ἐν Ῥωσίᾳ ἤρξατο τῷ 1860 δημοσιεύων αὐτὰ ἐν περιοδικῷ συγγράμματι ἐπιγραφομένῳ «Συλλογὴ κυβερνητικῶν πληροφοριῶν περὶ τῶν Ῥασκολνίκων». Ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ, τὸ ὁποῖον ἐπεχείρησε τὴν ἐπίκρισιν ἀπάντων τῶν ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ληφθέντων κατὰ διαφόρους ἐποχὰς μέτρων ἡ Ῥασκόλα εὗρεν ἔνθερον ὑπερασπιστὴν. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1862 ἐδημοσιεύθησαν καὶ ἕτερα φύλλα, ἐν εἰδει παραρτημάτων τῆς ἐφημερίδος *Κολοκόλ*, πρὸς διάπλασιν τοῦ τῶν Ῥασκολνίκων φρονήματος καὶ προπαρασκευὴν αὐτῶν εἰς τὰς σοσιαλιστικὰς τῆς εἰταιρίας ἰδέας.

Μεταξὺ τῶν ἐν Μόσχᾳ *Παλαιοπίστων* πολλοὶ ἐπίστευσαν ὅτι ἤθελον εὖρει μέγιστον βοήθημα ἐν τῇ ἐπαναστάσει καὶ ἐπεθύμησαν νὰ συνάψωσι σχέσεις μετὰ τῆς ἐν Λονδίῳ ἐδρευούσης εἰταιρίας. Ἡ ἐπιθυμία αὕτη ἐνισχύθη ἔτι μᾶλλον ἐκ τῆς προσφάτου ἀρνήσεως τῆς Ῥωσικῆς κυβερνήσεως εἰς τὸ ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν αὐστριακὴν Ῥασκολνικὴν ἱεραρχίαν, ἥτοι τοὺς ὑπὸ τοῦ ἐν Φοντάνα-Ἀλβᾶ μητροπολίτου χειροτονηθέντας ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς διὰ τοὺς ἐν Ῥωσίᾳ σχισματικούς. Ἡ μερίς αὕτη ἀπεφάσισε νὰ πέμψῃ κατὰλληλὸν τι πρόσωπον εἰς Λονδίον ἵνα ἔλθῃ εἰς συνάφειαν μετὰ τῶν νέων τούτων καλοθελητῶν αὐτῶν πληροφορηθῇ περὶ τοῦ σχεδίου καὶ τοῦ τρόπου δι' οὗ ἠδύνατο νὰ τοῖς φανῶσι χρήσιμοι εἰς τὴν θεμελίωσιν τῆς Ῥασκολνικῆς ἐκκλησίας. Ἡ ἀποστολὴ αὕτη ἀνετέθη τῷ Παφνούτιῳ, ἐπισκόπῳ Κολόμνης, ἀνδρὶ νομίῳ, πεπαιδευμένῳ καὶ εὐλαβεῖ καὶ τιμωμένῳ ὑπὸ τῶν Ῥασκολνίκων ἦν δὲ οὗτός ποτε ἀρχιδιάκονος τοῦ ἐν Φοντάνα-Ἀλβᾶ ἀρχιεπισκόπου Κυρίλλου, ἐλθὼν δὲ εἰς Ῥωσίαν εἶχε χειροτονηθεὶς ἱερεὺς καὶ κατόπιν ἐπίσκοπος ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου Μόσχας καὶ συνέλαβε μετὰ τῶν φίλων αὐτοῦ ἐπαναστατῶν τὸ σχέδιον τοῦ νὰ συστήσῃ ἐν Λονδίῳ ἐπισκοπὴν *Παλαιοπίστων*, ἐκκλησίαν, σχολεῖον καὶ τυπογραφεῖον, φυτώρειόν τι ἱεραρχῶν καὶ διδασκάλων Ῥασκολνίκων. Ἀναχωρήσας ἐκ Μόσχας τὸν Μάρτιον τοῦ 1861 παρεκωλύθη εἰς Ἰάσιον ὑπὸ τοῦ Βαρσανουφίου ἀρχιμανδρίτου τοῦ Ῥασκολνικοῦ μοναστηρίου *Μαρώλη*, κατηγοροῦντος αὐτὸν ἐπὶ πλαστογραφίᾳ, ἵνα ἐκδικηθῇ αὐτὸν διότι εἶχεν ἐγκαταλείψει τὴν Φοντάνα-Ἀλβαν. φοβηθεὶς τὴν ὀργὴν καὶ τὸν ἐρεθισμὸν τῶν ἐν Ἰασίῳ Ῥασκολνίκων ὁ Παφνούτιος ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ κρυφίως ἐγκαταλιπὼν εἰς Ἰάσιον πάντα τὰ πράγματα αὐτοῦ τὰ ἔξοδα τῆς ὁδοπορίας 700 ρούβλια καὶ τὸ διαβατήριον αὐτοῦ.

Διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν ἐν Καργούλ Ῥασκολνίκων ἐπανῆλθεν εἰς Μόσχαν φέρον ἕτερον διαβατήριον ὑπὸ τὸ ὄνομα Πολύκαρπος Πετρόβ, ἔμπορος πρώτης τάξεως, καὶ ἐκείθεν ἀναχωρήσας πάλιν ἀφίκετο εἰς Λονδίον διὰ Βερολίνου καὶ Παρισίων, καὶ ἦλθεν εἰς συνεννοήσεις μετὰ τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἐπαναστατικῆς ἑταιρίας καὶ ἰδίως μετὰ τοῦ Χέρτζεν καὶ τοῦ Κελσιέβ. Καὶ οὗτοι μὲν ἠσπάσθησαν ἐνθέρμως τὸ σχέδιον συστάσεως Ῥασκολνικοῦ κέντρου ἐν Μόσχᾳ, ὡς μεγάλας δυνάμενον νὰ ἔχη συνεπείας ὑπὲρ τῶν πολιτικῶν αὐτῶν σκοπῶν. Ἄλλ' ὁ Παφνούτιος ἐνόησεν ἀμέσως ὅτι οὐδεμία συμμαχία ἦν δυνατὴ μεταξύ τῶν δύο μερίδων· καθότι οὗτος μὲν καὶ οἱ Ῥασκολνικοὶ ἐζήτουν τὰ μέσα τοῦ νὰ στερεώσωσι καὶ ὀργανίσωσι ἰδίαν ἐκκλησίαν ἐπὶ τῇ βίβσει τῶν σχισματικῶν αὐτῶν δοξασιῶν καὶ τῶν Ῥασκολνικῶν παραδόσεων· οἱ δὲ ἐπαναστάται μηδεμίαν ἔχοντες θρησκευτικὴν πεποιθήσιν καὶ μηδεμίαν ἐπιμῶντες θρησκείαν θεώρουν τὸν Ῥασκολνισμόν ἀπλῶς ὡς ὄπλον διαταράξεως ἐν Ῥωσίᾳ· ὅθεν καὶ ἐπέστη ὅτι ἡ ἐπαναστατικὴ ἑταιρία δὲν ἠδύνατο νὰ τοῖς φανῇ χρήσιμος εἰς ἄλλο τι ἢ εἰς τὴν ἐκτύπωσιν τῶν βιβλίων αὐτῶν. Ἀποχωρισθεὶς ἀπ' αὐτῶν μὲ τὴν πρόθεσιν τοῦ νὰ παύσῃ πᾶσαν περαιτέρω σχέσιν ἐπανῆλθεν εἰς Μόσχαν κατὰ φεβρουάριον τοῦ 1865 καὶ ἀνεκοίνωσε τοῖς περὶ αὐτὸν τὰς ἐντυπώσεις αὐτοῦ, καὶ οὕτως ἀπέτυχε τὸ σχέδιον τῆς μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν συνεννοήσεως. Ἐν τούτοις οἱ ἐν Λονδίῳ μὴ ἐννοήσαντες κατ' ἀρχὰς τὴν ἀποτυχίαν καὶ τρεφόμενοι εἰσὶν ὑπὸ κενῶν ἐλπίδων περὶ συμπράξεως τῶν Ῥασκολνίκων ἀπέστειλαν καὶ τὸν Κελσιέβ εἰς Ῥωσίαν ἵνα ζωηρότερον ἀναπτύξῃ παρ' αὐτοῖς τὸ ἐπαναστατικὸν πνεῦμα. Ὁ Κελσιέβ συνηγητήθη καθ' ὁδὸν μετ' ἑνὸς τῶν ἀρχηγῶν τῶν σχισματικῶν, τοῦ μοναχοῦ Παύλου, ἐπικαλουμένου Πρώσου (§. 41.) διδασκάλου καὶ ἡγέτου τῆς Πεζοποβοτζίνης ἐν Ῥωσίᾳ, μεθ' οὗ ἦλθεν εἰς συζητήσεις δογματικὰς τε καὶ πολιτικὰς· ἐπιθυμῶν νὰ λάβῃ τὴν ἔγκρισιν τοῦ Ῥασκολνικοῦ ἀρχηγοῦ ἐπὶ τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ σχεδίων καὶ περιγράψας τὰ παθήματα τῶν ἐν Ῥωσίᾳ παλαιοπιστῶν καὶ πραγματευθεὶς τὰ μέσα τῆς ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τοιαύτης ἀφορήτου θέσεως, κατέληξεν εἰς τὴν μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν συμμαχίαν, ἀνακοινώσας καὶ τὰς ἀρξαμένας ἤδη διαπραγματεύσεις καὶ συνεννοήσεις. Ἄλλ' ὁ Παῦλος τῷ ἀπήντησεν ὅτι οἱ παλαιόπιστοι πρὸ πολλοῦ συνήθισαν εἰς τὴν ὑπομονὴν καὶ οὐδέποτε ἐπιχειροῦσιν ἐπανάστασιν κατὰ τῆς καθεστῶσης πολιτικῆς ἀρχῆς, οὐδὲ συγκατανεύσουσιν εἰς τὸ νὰ συνδράμωσιν ὅπως δῆποτε τὰ πολιτικὰ ἐκεῖνα σχέδια. Καὶ τῶντι αἱ προσπάθειαι τοῦ Κελσιέβ ἐν Μόσχᾳ ἀπέβησαν μάταιαι, καὶ τὸ μόνον ὅπερ ἐπέτυχεν ἦν ἡ ἀποστολὴ εἰς Λονδίον παλαιῶν τινῶν χειρογράφων πρὸς ἐκτύπωσιν. Συγχρόνως δὲ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν διαφόρων Ῥασκολνικῶν κέντρων, εἴτε ἐξ εἰλικρινοῦς πρὸς τὰ καθεστῶτα ἀφοσιώσεως, εἴτε φοβούμενοι μὴ ἐπισύρωσιν καθ' ἑαυτῶν τὴν ὀργὴν τῆς κυβερνήσεως κατέστησαν τὸν λαὸν προσεκτικὸν εἰς τὰς ἐξωθεν ἀποπειράς ταύτας· ἐγκύκλια παραινεντικά γράμματα ἀπεστάλησαν πανταχοῦ ὑπὸ τῶν κεντρικῶν θρησκευτικῶν ἀρχῶν, ἐνῶ ἐν πάσῃ καταλλήλῳ περιστάσει διαμαρτυρήσεις ἀφοσιώσεως καὶ ὑποταγῆς ἀπετείνοντο ὑπ' αὐτῶν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ὡς λ. χ. κατὰ τὴν ἐκρηξίν τῆς πολωνικῆς ἐπαναστάσεως, κατὰ τὴν ἀπύπειραν τῆς δολοφονίας τοῦ αὐτοκράτορος κ.τ.λ.

Μεταξύ άλλων ἀποσπῶμεν τὸ ἐπόμενον χωρίον ἀπὸ ἀρχιποιμαντορικῆς ἐπιστολῆς ἐκδοθείσης ἐν Μόσχᾳ τῷ 1863. (1)

« Πρὸς τούτοις δὲ συνιστῶμεν ὑμῖν, ἀγαπητοί, ἵνα φρονίμως
 » φερόμενοι δεικνύητε πλήρη ὑποταγὴν τῷ ὑμετέρῳ αὐτοκράτορι, ἐφ' ὅσον
 » δὲν παραβλάπτεται ἡ πίστις καὶ ἡ εὐσέβεια, προφυλαττόμενοι ἀπὸ πάντων
 » τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ καὶ προδοτῶν, οὐ μόνον τῶν Πολωνῶν ἐπαναστατῶν,
 » ἀλλὰ καὶ κυρίως, ἀπὸ τῶν κακοτρόπων ἀθέων, οἵτινες ἐν Λονδίῳ ἐμφω-
 » λεύοντες ἐκείθεν διὰ τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν συνταράττουσι τὰς εὐ-
 » ρωπαϊκὰς δυνάμεις διὰ τῆς διαδόσεως τῶν ἀναιδῶν διδασκαλιῶν τοῦ
 » τρισαθλοῦ ἐκείνου ἐχθροῦ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀνοσίου Βολταίρου, τοῦ μυριά-
 » κισ ὑποδίκου τῷ ἀνάθεματι, τοῦ ἀγγείου τοῦ Σατανᾶ, τοῦ διὰ τῆς
 » διαβολικῆς αὐτοῦ διδασκαλίας τὴν οἰκουμένην συνταράξαντος, τοῦ πάντα
 » τὸν βίον καθιερώσαντος εἰς τὸ νὰ καταδιώκῃ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, νὰ
 » διαστρέφῃ τοὺς ἐκκλησιαστικούς καὶ πολιτικούς νόμους, νὰ κρημνίσῃ τὰς
 » ἀρχιερατικὰς ἑδρας, νὰ ἐρμυώνῃ τὰ ἅγια θυσιαστήρια, νὰ ὑποσκάπτῃ
 » τοὺς αὐτοκρατορικούς θρόνους! ! νὰ εἰσάγῃ τὴν ἀναρχίαν, ἥτις ἐστὶ τὸ
 » ἔσχατον πάντων τῶν κακῶν καὶ νὰ διδάσκῃ τοὺς ἀνθρώπους ὅτι δὲν
 » ὑπάρχει Θεὸς οὔτε θεῖα πρόνοια, ἀλλ' ὅτι ὁ κόσμος ὑφίσταται ἀφ' ἐαυ-
 » τοῦ καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ συμβαίνοντα συμβαίνουνσιν ἐκ τύχης. Οἱ δὲ
 » ὀπαδοὶ τῆς θανατηφόρου διδασκαλίας αὐτοῦ, τὸν αὐτὸν ἀθεϊσμὸν
 » πρεσβεύοντες εἰσὶ καὶ λέγονται βολνοδοῦμ (2) (ἐλευθερόφρονες)· ἐν τῇ
 » ἐπωνυμίᾳ ταύτῃ πληροῦται τὸ ποσὸν τοῦ ἐν τῇ Ἀποκαλύψει φανερωθέν-
 » τος ἀριθμοῦ, ὅστις ἐστὶν ὁ 666, ὡς ἐνταῦθα σαφῶς δείκνυται.

β	ο	λ	ν	ο	δ	υ	μ	}	= ὁ ἀριθμὸς τοῦ θηρίου χξς.
В	О	Л	Н	о	д	у	м		
2 + 70 + 30 + 50 + 70 + 4 + 400 + 40								}	= 666

» Κατὰ πάντων τούτων τοῦ τε ἐφευρέτου τῆς διδασκαλίας ταύτης,
 » τῶν διαδιδόντων καὶ τῶν παραδεχομένων αὐτὴν ἐκφωνηθήτω ὑπὸ πάν-
 » των τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν: ἀνάθεμα! ἀνάθεμα! ἀνάθεμα! . . .

Ἀποτυχοῦσα εἰς τὰς ἀποπέiras αὐτῆς παρὰ τοῖς ἐν Ῥωσίᾳ Ῥασκολνίκους ἡ ἐπαναστατικὴ ἐταιρία ἔστρεψεν ἅπασαν τὴν προσοχὴν πρὸς τοὺς ἐν τῷ ἐξω-
 τερικῷ καὶ ἀπετάθη κατὰ πρῶτον πρὸς τοὺς ἐν Αὐστρίᾳ διὰ τοῦ Φιλαρέ-
 του ἀρχιδιακόνου τοῦ ἐν Φοντᾶνα-Ἀλβα ἀρχιεπισκόπου. Ἄλλ' ἡ ἀλληλο-
 γραφία συνελήφθη ὑπὸ τῆς αὐστριακῆς κυβερνήσεως, ἧς τὴν προσοχὴν διή-
 γειρον τὰ διὰ τοῦ ταχυδρομείου πεμπόμενα ἐπαναστατικὰ φύλλα, ὁ Φι-

(1) Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἐξεδόθη ἐν Ἰασίῳ τῷ 1864, ὡς καὶ ἑτέρα ὑπὸ τὴν ἐπιγρα-
 φὴν Εἰρηνικὰ Γράμματα, ἐν οἷς οἱ τε Πολωνοὶ καὶ ἡ ἐν Λονδίῳ ἐπαναστατικὴ
 ἐταιρία παρίστανται ὡς ἄθεοι προετοιμάζοντες τὴν ὁδὸν τοῦ Ἀντιχρίστου. (Σ. Σ.)

(2) Βολνοδοῦμ κατὰ λέξιν μετάφρασις τοῦ *Libres penseurs*, ἐν τῇ γλώσσῃ
 τοῦ χυδῆν βωτισκοῦ λαοῦ λέξις ὑβριστικῆ, ἐμφαίνουσα ἄνθρωπον ἄνευ θρησκευτικῆς
 πεποιθήσεως.

λάρετος κατέστη ὑποπτος παρὰ τῇ κυβερνήσει, καὶ διεκόπη οὕτως ἡ μῶλις ἀρξάμενη αὕτη συνεννόησις.

Οἱ ἐν Ἰασιῶ Ῥασκόλνικοι ἠθέλησαν νὰ ἐπωφεληθῶσι τὰς ἀγαθὰς ὑπὲρ αὐτῶν φαινομένας διαθέσεις τῆς ἐπαναστατικῆς ἐταιρίας ἵνα ἐκτυπώσωσι βιβλία τινὰ χειρόγραφα σωζόμενα ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς ἐν Μολδαυίᾳ Ῥασκόλνικῆς μονῆς *Μαρώλη*, καὶ συνεννοήθησαν περὶ τούτου διὰ τῶν ἐν Ἰασιῶ μεγαλεμπόρων Ῥασκόλνικων καὶ ἰδίως τοῦ Βασιλείου Φορὶν καὶ Στεφάνου Βογομύλ. Ἀλλὰ μὲ ὅλην τὴν μυστικότητα τῆς ἀλληλογραφίας αἱ Ῥωσικαὶ προξενικαὶ ἀρχαὶ ἀνεκάλυψαν τὴν συνεννόησιν καὶ παρενέβαλον τόσα προσκόμματα εἰς τὰς ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις τῶν μνησθέντων ἐμπόρων, ὥστε ἠνάγκασαν αὐτοὺς νὰ παραιτηθῶσι τοῦ σχεδίου.

Μετὰ ταύτην τὴν ἀποτυχίαν ἡ ἐπαναστατικὴ ἐταιρία ἀπέστειλε τὸν Κελσιέβ εἰς Τουρκίαν ἵνα συνδέσῃ σχέσεις μετὰ τῶν αὐτόθι Ῥασκόλνικων. Ὡς κέντρον τῆς ἐνεργείας ἐξελέγη ἡ πόλις Τούλτζα ἐπὶ τῆς τουρκικῆς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως προτιμηθεῖσα διὰ τὴν εὐκολίαν τῆς συγκοινωνίας μετὰ τῆς Βουλγαρίας, τῆς Βεσσαραβίας, τῶν ἡγεμονιῶν καὶ τῆς Ῥωσσίας. Ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὁ Κελσιέβ ἐσυστήθη εἰς τὸν διοικητὴν Τούλτζης Ρεσιδ πασσᾶν καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτοῦ ὡς διερμηνεὺς τῆς γαλλικῆς, μετέφερε δὲ καὶ τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ ἐκ Ῥωσσίας. Συνδέσας σχέσεις μετὰ τοῦ Ῥασκόλνικου ἀρχιεπισκόπου Ἀρκαδίου Σλάβόσκη ἠγωνίσθη ὅπως συστήσῃ σχολεῖον καὶ τυπογραφεῖον καὶ διεγείρῃ τὰς συμπαθείας τῶν Ῥασκόλνικων εἰς τὸν κατὰ τῆς Ῥωσσιτικῆς κυβερνήσεως ἐπαναστατικὸν ἀγῶνα. Ἀλλὰ μὴ δυναθεὶς νὰ ἐφεκλύσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν Ῥασκόλνικων ἀπέτυχε καὶ ἐνταῦθα ὅπως καὶ παρ' ἄλλοις ἐν Τουρκίᾳ Ῥωσσοῖς σχισματικοῖς τοῖς οἰκοῦσι τὰ παράλια τοῦ Ἑλλησπόντου, καὶ τοὶ μακρὰς καταβάλων προσπάθειας.

Τελευταῖον ἀπετάθη πρὸς τὸν ἄλλοτε ἀρχηγὸν τῆς ἐν Ἱερουσαλήμ Ῥωσσιτικῆς ἱεραποστολῆς (οὕτως ὀνομάζουσιν αὐτὴν αἱ πηγαὶ ἀφ' ὧν ἀρυσόμεθα τὰς ἱστορικὰς ταύτας ἀφηγήσεις), Κύριλλον *Μελιτοπόλσκη*, τότε ὑπὸ δυσμένειαν τυγχάνοντα. Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς αὐτοῦ, ἡμερολογουμένης ἡπὸ τοῦ ὀκτωβρίου 1863, ἀποσπῶμεν τὰ ἀκόλουθα.

«Μεταξὺ τῶν *Σταροπριάζων* τῶν μὴ ἀποδεχομένων τὴν ἐν Φοντάνα-Ἄλβα ἱεραρχίαν διὰ τὴν ἐλληνικὴν αὐτῆς καταγωγὴν, ἀριθμοῦνται καὶ οἱ κατὰ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τοῦ Ἑλλησπόντου οἰκοῦντες Νεκρασόβοι· οὗτοι, καθὼς καὶ δύο ἢ τρεῖς ἑκατομμύρια τῶν ἐν Ῥωσίᾳ ὁμοθρήσκων αὐτῶν δὲν ἀπώλεσαν τὴν ἐλπίδα τοῦ νὰ ἀποκτήσωσιν ἐπίσκοπον καταγωγῆς καὶ χειροτονίας Ῥωσσιτικῆς. Δὲν ἐπεδόθησαν εἰς ἀναζήτησιν τοιούτου, διότι δὲν ἐλπίζουσι νὰ τὸν εὔρωσι· τὸ τοιοῦτον συμβαίνει ἀπαξ ἐντὸς 50 ἐτῶν· ἀλλὰ τὸν περιμένουσιν ὡς οἱ Ἑβραῖοι τὸν Μεσσίαν. Ἐὰν εὔρεθῇ τοιοῦτος ἐπίσκοπος δυνάμενος ν' ἀποδείξῃ τὴν γνησιότητα τῆς Ῥωσσιτικῆς αὐτοῦ καταγωγῆς καὶ χειροτονίας, θέλουσι δεχθῆ αὐτὸν μετ' ἐνθουσιασμοῦ, αὐτὸς δὲ, χειροτονῶν αὐτοῖς διακόνους, ἱερεῖς καὶ ἐπισκόπους δύναται νὰ ἐξασκῇ παντοκρατορίαν ἐπ' αὐτῶν, καὶ ἐὰν ἦναι ἄνθρωπος ἀνεπτυγμένος καὶ κάτοχος παιδείας δύναται νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τὸ ποίμνιον αὐτοῦ τὰς ἰδέας καὶ τὸ πνεῦμα ἐκεῖνο τὸ ὅποιον οὐδέποτε δυνήσονται ἐμπνεῦσαι αὐτῷ οὔτε ἡ Σύνοδος οὔτε

οἱ ἱεράρχαι τῆς Φοντάνα-Ἀλβας. Ἄνθρωπος ἀνεπτυγμένος, τιθέμενος ἐπὶ κεφαλῆς τῶν *Σταροπριάζων* δύναται νὰ συστήσῃ σχολὰς καὶ ἀκαδημίας, τὸ παράδειγμα αὐτοῦ εὐρίσκον πολλοὺς μιμητὰς θέλει ὀδηγήσει πλείστους εἰς τὴν *Σταροβέραν*, οἵτινες ἀφίστανται σήμερον αὐτῆς ἐλλείψει παραδείγματος· καθότι δὲν κωλύει αὐτοὺς ἡ θρησκευτικὴ διδασκαλία, ἀλλ' ἡ ἰδέα ὅτι μόνου οἱ χωρικοὶ καὶ οἱ μικρέμποροι ἀκολουθοῦσιν αὐτὴν· ἡ *Σταροβέρα* δὲν ἀριθμεῖ πεπαιδευμένους, διότι μέχρι τοῦδε οἱ πεπαιδευμένοι ἡμῶν παρεσύρθησαν ὑπὸ τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ, ἀκολουθοῦντες ὡς ἀληθῆ καὶ ἄξια μιμήσεως ἅπαντα ἀνεξαιρέτως τὰ ἔθιμα αὐτοῦ, ἐνῶ ἡ πρώτη ἰδέα καὶ ὁ προορισμὸς τῆς ῥωσσικῆς *παλαιοπιστίας* συνίσταται εἰς τὴν ἀπάρνησιν τῶν δυτικῶν ἀρχῶν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ εἰς τὴν τάσιν τοῦ ἀνοργανῶσαι τὸν ῥωσσικὸν κόσμον ἐπὶ ῥωσσικῶν ἀρχῶν.

» Οἱ *Σταροπριάζοι* ἀγωνίζονται ὑπὲρ τῆς ῥωσσικῆς ἡμῶν ἐθνικότητος καὶ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐκκλησίας· διετήρησαν ἀκεραίαν τὴν αἴγλην τῆς ἡμετέρας ἀρχαιότητος, ἐν δὲ ταῖς θρησκευτικαῖς αὐτῶν τελεταῖς, ἐν τῷ ἰδιωτικῷ βίῳ καὶ ἐν τῷ τρόπῳ τοῦ σκέπτεσθαι αὐτῶν ἀπεικονίζεται ἡ ἀρχαία ἀγία ἡμῶν Ῥωσσία, καθαρεύουσα ἀπὸ τῶν ἐπισκοτισάντων αὐτὴν ξενισμῶν.

» Πληροφορηθεὶς κατὰ σύμπτωσιν περὶ τῶν καθ' ὑμᾶς, πανιερώτατε δέσποτα, λαμβάνω τὴν τόλμην νὰ προτείνω ὑμῖν ἵνα τεθῆτε ἐπὶ κεφαλῆς τῶν *Σταροπριάζων*» κτλ. κτλ.

Ἄλλὰ καὶ αὕτη ἡ ἐσχάτη ἀπόπειρα ἀπέτυχε.

Τέλος τὰ μεγάλα ἐν Εὐρώπῃ πολιτικὰ γεγονότα καὶ αἱ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου εἰσαχθεῖσαι ἐν Ῥωσσίᾳ μεταρρυθμίσεις παρέλυσαν τὰς ἐνεργείας τῆς ἐπαναστατικῆς ἐταιρίας, ὃ δὲ Κελσιέφ ἀπαυδήσας μετενόησε καὶ ζητήσας καὶ λαθῶν ἀμνηστειὰν παρὰ τῆς ῥωσσικῆς κυβερνήσεως ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ, ἐσχάτως δὲ ἀπωλέσας τὰς φρένας εἰσῆχθη εἰς φρενοκομεῖον. Αἱ ἐπαναστατικαὶ αὐτοῦ προσπάθειαι σημαντικὴν ὑπηρεσίαν προσήνεγκον εἰς τὴν ἐπιστήμην, διὰ τῆς συλλογῆς καὶ τῆς δημοσιεύσεως πολλῆς καὶ πολυτίμου ὕλης διὰ τὴν μελέτην τοῦ ῥασκολνισμοῦ ὑφ' ἀπάσας αὐτοῦ τὰς φάσεις.

§. 25. Ἐνεστῶσα θέσις τοῦ σχίσματος ἐν Ῥωσσίᾳ. Στατιστικὴ Ῥασκολνίκων.

Ἡ ἐνεστῶσα θέσις τῶν ἐν Ῥωσσίᾳ σχισματικῶν ἐστὶν ἐνδιαφέρουσα οὐ μόνον ἐκκλησιαστικῶς ἀλλὰ καὶ πολιτικῶς· εἶναι γνωστὸν ὅτι οἱ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ Ῥασκόλνικοι ἀτενίζουσιν ἀδιαλείπτως πρὸς τοὺς ἐν Ῥωσσίᾳ ὁμοδόξους αὐτῶν, καὶ ὀδηγοῦνται ἐν πᾶσιν ὑπὸ τοῦ πνεύματος τὸ ὅποιον ἐπικρατεῖ ἐν τοῖς ἐν Ῥωσσίᾳ σχισματικοῖς κέντροις· αἱ τύχαι τῶν ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ ἐπηρεάσαν ἀνέκαθεν τὴν θέσιν τῶν ἐν τοῖς ξένοις κράτεσιν ἀδελφῶν καὶ καθ' ἣν ἡμέραν λυθῆ εὐνοικῶς τὸ περὶ Ῥασκόλνικων ζήτημα ἐν Ῥωσσίᾳ πάντες οἱ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ Ῥασκόλνικοι ἐπιστρέψουσιν εἰς τὴν κοινὴν πατρίδα. Τοῦτο εἶναι τὸ χρυσοῦν αὐτῶν ὄνειρον.

Ἐν γένει ἡ ἐνεστῶσα κυβέρνησις τῆς Ῥωσσίας μετέβαλεν ὀλοτελῶς πολιτικὴν ὡς πρὸς τοὺς Ῥασκολνίκους· ἀντὶ τῶν προτέρων καταθλιπτικῶν ἀστυνομικῶν μέτρων μετέρχεται μέσα ἡπιότητα, καὶ φέρεται ὡς πρὸς τὴν ἐξάσκησιν τῆς θρησκείας αὐτῶν μετ' ἀνεξιθρησκείας ἂν οὐχὶ ἐπισήμου τούλαχιστον πραγματικῆς· ἐν τῷ ἐσωτερικῷ δὲ καὶ πολλῷ μᾶλλον ἐν τῷ ἐξωτερικῷ αἱ πολιτικαὶ ἀρχαὶ παρέχουσιν αὐτοῖς πᾶσαν προστασίαν ὡς ὑπηκόους τοῦ κράτους. Ἐκκλησιαστικῶς δὲ διωργανώθησαν ὀρθόδοξοι ἱεραποστολαὶ καὶ συνεστήθησαν ἑταιρῖαι πρὸς προσυλητισμὸν τῶν Ῥασκολνίκων, ἐχορηγήθη μείζων ἐνίσχυσις εἰς τὴν ὁμοπιστικὴν ἐκκλησίαν θεωρουμένην ὡς τὸ μεταβατικὸν τῆς ἐνώσεως σημεῖον· συνεστήθησαν σχολαὶ πρὸς διάδοσιν τῆς παιδείας καὶ ἄλλα τινὰ μέτρα μαρτυροῦντα ὅτι βαθῶς αἰσιδάνεται ἡ Ῥωσικὴ κυβέρνησις τὴν ἐπιβαρύνουσαν αὐτὴν εὐθύνην τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς καταστάσεως ἐν ἣ εὐρίσκεται μέγα μέρος τῶν ὑπηκόων αὐτῆς.

Ἄλλ' ἄρα γε τὰ μέτρα ταῦτα καρποφοροῦσι; Εἴτε ὡς ἐκ τῆς κακῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν, εἴτε ἐνεκα ἄλλων λόγων, οὐς ἀποφεύγομεν νὰ ἐξετάσωμεν, οὐδεμίᾳ φαίνεται μέχρι τοῦ νῦν σπουδαία καρποφορία. Σπουδαῖον ἐπίσημον ἔγγραφο, ἡ ἔκθεσις τοῦ γενικοῦ εἰσαγγελέως τῆς ἱερᾶς Συνόδου τοῦ 1868 ἀπεικονίζει τὴν τε ἐνεστῶσαν θέσιν τοῦ σχίσματος ἐν Ῥωσίᾳ καὶ τὸ πνεῦμα ὑφ' οὗ ἡ κυβέρνησις ἐμφορεῖται ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῶν Ῥασκολνίκων. Ἐν μέσῳ τῶν αἰσιοδόξων προσδοκιῶν αὐτοῦ ὁ κ. εἰσαγγελεὺς εἰλικρινῶς ὁμολογεῖ οὐ μόνον τὴν ἀνεπάρκειαν καὶ ἀσθένειαν τῶν τε κυβερνητικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἐνεργειῶν κατὰ τοῦ ἀδιαλλάκτου πνεύματος τῶν Ῥασκολνίκων καὶ τῆς ἐπιμονῆς αὐτῶν εἰς τὴν πάτριον θρησκείαν· ἀλλὰ καὶ τὴν ὀσημέραν πρόοδον τοῦ σχίσματος ἐν ταῖς πλείσταῖς τοῦ κράτους ἐπαρχίαις. Οἱ ἐκ διαφόρων θρησκευμάτων προσελθόντες εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν τῷ 1868 ἀνῆλθον εἰς 16,825, ἐν οἷς συμπεριλαμβάνονται καὶ 2,450 Ῥασκολνίκων, ἀριθμὸς ἀσήμαντος ἀπέναντι τῶν πολλῶν ἑκατομμυρίων τῶν σχισματικῶν· ἐν τούτοις ὁ κ. γενικὸς εἰσαγγελεὺς ἐλπίζει ὅτι διὰ τῶν προσπαθειῶν τῶν πολλαχού τῆς Ῥωσσίας συσταθειῶν ἑταιριῶν καὶ συλλόγων καὶ διὰ τῆς ἐφαρμογῆς μέτρων τινῶν τὰ ὅποια προτείνει πρὸς ἐξάπλωσιν τῆς παιδείας παρὰ τῷ λαῷ ἐξασθενήσει βαθμηδὸν καὶ ἡ φανατικὴ ἑθελοκακία τῶν Ῥασκολνίκων καὶ ἡ ἐπιμονὴ εἰς τὰς πεπλανημένας αὐτῶν δοξασίας.

Ὁ πληθυσμὸς τῶν ἐν Ῥωσίᾳ Ῥασκολνίκων δὲν εἶναι εἰσέτι ἀκριβῶς γνωστός οὐδ' ἐν αὐταῖς ταῖς κυβερνητικαῖς σφαίραις. Ἡ πρώτη ἀπογραφὴ αὐτῶν ἐγένετο, ὡς εἴρηται, ἐπὶ Πέτρου τοῦ Μεγάλου, ὅστις καὶ ὑπέβαλεν αὐτοῦς εἰς διπλάσιαν φορολογίαν· ἀλλ' ἐννοεῖται ὅτι ἐν τοῖς καταλόγοις ἐκεῖνοις κατεγράφοντο ὅσοι εἴτε κρυπτόμενοι εἴτε ὑποκρινόμενοι δὲν ἠδύναντο νὰ διαφύγῃσι τὴν ἀπογραφὴν. Κατόπιν ἡ εἰσπραξις τοῦ φόρου καὶ ἡ ἀπογραφὴ τῶν Ῥασκολνίκων ἀνετέθησαν τῇ I. Συνόδῳ, ἧτις διὰ τοῦ κλήρου ἔδοκίμασε νὰ κρατήσῃ τακτικούς καταλόγους τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις σχισματικῶν· ἀλλὰ καὶ πάλιν ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἐφάνη ἐλάχιστος, διότι ὁ κλήρος εἶχε συμφέρον νὰ συγκρατῇ τοὺς Ῥασκολνίκους, ἂν οὐχὶ πραγματικῶς, τούλαχιστον κατὰ τὸ φαινόμενον προσκεκολλημένους εἰς τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐκκλησίαν, τοῦτο δὲ καὶ τῆς Ῥασκολνίκους πολλαχῶς συνέφερε.

Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου ἡ ἀπογραφή τῶν Ράσκολνίκων ἐτακτοποιήθη ἕνα ἐνεργῆται ὑπὸ τε τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς, καὶ τοιαύτη ἐγένετο τῷ 1826. Ἄλλ' οὐδετέρα τῶν ἀρχῶν τούτων ἐτόλμησε νὰ προβῆ εἰς ἀκριβεστέρας ἐξελέγξεις, καὶ ἔλαβον ἀμφότεραι ὡς βάσιν τὰς προγενεστέρας ἐκθέσεις, πεπεισμένοι ὅτι ἡ πραγματικότης δὲν ἀνταπεκρίνετο πρὸς τὴν ἐπισημότητα, φοβούμενοι μήπως ἐν ἐναντία περιπτώσει ὑποπέσωσιν εἰς εὐθύνην καὶ δώσωσιν ἀφορμὴν ὑπονοίας ὅτι ἐνεκα τῆς ἀμελείας αὐτῶν ἠῤῥήθη ὁ ἀριθμὸς τῶν σχισματικῶν. Ἡ κατάστασις αὕτη ἐξηκολούθησε μέχρι τοῦ 1850 ἔτους, ὅτε ἐπὶ τῇ εἰκοσιπενταετηρίδι τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Νικολάου ἐδέησε νὰ ἐμφανίσῃ ἕκαστος τῶν ὑπουργῶν ὑπόμνημα περὶ τῶν διαφορῶν τοῦ κράτους ὑποθέσεων. Ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐσωτερικῶν, πρίγγιψ Περόβσκις, ὀφείλων νὰ ἐκθέσῃ ἐν ἄλλοις καὶ τὴν κατάστασιν τοῦ σχίσματος, εὗρεθῃ ἐνώπιον μεγάλης καὶ ἀναποδράστου ἀντιφάσεως τῶν διαφορῶν ἐπισήμων προγενεστέρων στατιστικῶν ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν Ράσκολνίκων. Οἱ ἐπίσημοι κατάλογοι ἐδείκνυον ὅτι ἐν ἀρχῇ τῆς βασιλείας τοῦ Νικολάου ὑπῆρχον ἐν Ῥωσίᾳ 827,000 Ράσκολνίκων· κατὰ τὴν εἰκοσιπενταετητῆ ταύτην περίοδον πλείονες τοῦ ἐνός ἑκατομυρίου εἶχον ἀσπασθεῖ τὴν ὀρθοδοξίαν, καὶ ὅμως οἱ ἐπίσημοι κατάλογοι τοῦ τελευταίου ἔτους ἐδείκνυον εἰσέτι 750,000 Ράσκολνίκων ἐν Ῥωσίᾳ.

Ὀλίγω πρότερον κυβερνητικὸς τις ὑπάλληλος, ὁ σύμβουλος τοῦ κράτους Λιπράντης, ἀσχοληθεὶς σπουδαιότερον ἐπὶ τῆς ἀπογραφῆς τῶν ἐν τῷ κυβερνεῖᾳ Μόσχας Ράσκολνίκων εὗρεν ὅτι ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἦν 186,000 καὶ οὐχὶ 73,000, ὡς ἐδείκνυον τὰ ἐπίσημα μητρώα, συγχρόνως δὲ ἐπληροφορήθη παρὰ τῶν ἐν Μόσχᾳ σχισματικῶν ὅτι ὁ ὀλικὸς ἀριθμὸς τῶν ἐν Ῥωσίᾳ Ράσκολνίκων ἀνῆρχετο εἰς 9,000,000. Ὁ Λιπράντης ὑπέβαλε τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐρευνῶν αὐτοῦ πρὸς τὸν ὑπουργόν, ὅστις βλέπων καὶ τὴν ἐν ταῖς προηγουμέναις στατιστικαῖς ἀντίφασιν καὶ ἀκαταστασίαν ἐγνώρισε καὶ παρεδέχθη ὡς πραγματικὸν τὸν ἀριθμὸν 9,000,000 Ράσκολνίκων ἐν Ῥωσίᾳ.

Συνεπεία τῆς ἐκθέσεως τοῦ ὑπουργοῦ ὁ αὐτοκράτωρ διέταξε νὰ ληφθῶσι τὰ προσήκοντα μέτρα πρὸς νέαν ἀκριβῆ ἀπογραφὴν καὶ συνέστη τῷ 1852 ἐπιτροπὴ ἣτις εἰργάσθη μόνον ἐν τοῖς κυβερνεῖσι Νιζεγορόδ, Κοστρόμα καὶ Ἱεροσλάβ· ἀντὶ δὲ τῶν 47,570 οὗς ἐδείκνυον οἱ προγενέστεροι ἐπίσημοι κατάλογοι εὗρεθῆσαν ἐν μόνοις ταῖς τρισὶ τούτοις κυβερνεῖσι 556,389, ἧτοι τὰ δύο τρίτα περίπου τοῦ ἐπισήμου ἀριθμοῦ τῶν ἀπανταχοῦ τοῦ κράτους σχισματικῶν. Ὁ Κ. Μελνικόβ, μέλος τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης, ὑπελόγιζε τῷ 1868 τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐν Ῥωσίᾳ Ράσκολνίκων εἰς δέκα ἑκατομύρια (*Русскіѣ Вѣстникѣ* 1868 φεβρ.) ἐν τῇ αὐτῇ ἐφημερίδι (1867 ἀρ. 2. ἐν ἀρθρῷ ἐπιγραφομένῳ «Τὸ κόμμα τοῦ Χέρτζεν καὶ οἱ Παλαίόπιστοι») ὁ ἀριθμὸς τῶν 10,000,000 ὑποδιαιρεῖται γενικώτερον οὕτω :

6,000,000 Ὑποδοτζίων ἐξ ὧν τὰ 4,000,000 ἀναγνωρίζουσι τὴν ἐν Αὐστρίᾳ ἱεραρχίαν· 2,000,000 ἔμειναν εἰς τὴν προτέραν κατάστασιν καὶ λαμβάνουσι ἱερεῖς ὅπου εὕρωσι.

4,000,000 Πεζποποβζίων.

Δέκα λοιπὸν ὄλα ἑκατομύρια ψυχῶν ἐν τῷ ὀρθοδόξῳ Ῥωσικῷ κράτει

εἰσι κεχωρισμένα ἀπὸ τῆς ὀρθοδοξίας. Δυστυχῶς οὐδὲν στατιστικὸν διδόμενον ἔχομεν ὅπως προσδιορίσωμεν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν ὀμοπιστικὴν ἐκκλησίαν, τὸ ἀμφίβολον τοῦτο ἀποκύημα τοῦ συστήματος τῶν οἰκονομιῶν· ἀλλ' ἐὰν ἀπιδώμεν εἰς τὰς συμπαθείας ὧν ἀπολαύουσι τὰ μέρη αὐτῆς ὑπὸ τε τῶν πολιτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν, τὴν προθύμως χορηγομένην αὐτῇ ἐνίσχυσιν καὶ τὴν συνδρομὴν πολλῶν ἐταιριῶν ἐντός τε καὶ ἐκτὸς τῆς Ῥωσσίας, καὶ τὰ ἐξαιρετικὰ τῶν ὀμοπιστῶν προνόμια, ὅφ' ὧν δελεαζόμενοι πλείστοι καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ὀρθοδόξων ἐγκαταλείπουσι τὴν ὀρθοδοξίαν ἢ ἀσπασθῶσι τὴν ὀμοπιστίαν, ἀνάγκη νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ὀμοπιστῶν ἀνέρχεται ἐπίσης εἰς πολλὰ ἑκατομύρια, τὰ ὅποια συντρέχουσιν εἰς τὸ νὰ ἐλαττώσωσιν ἐπαισιθητῶς τὸν καταπληκτικὸν ὄγκον τῶν ὀρθοδόξων τῆς Ἀρκτου.

§. 26. Λειτουργικαὶ διαφοραὶ Ῥασκόλνικων.

Ἀπ' αὐτῆς τῆς μορφώσεως τοῦ σχίσματος οἱ Ποπόβτςινοι καταβῶσι κατὰ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ὡς εἰσαγαγούσης δῆθεν ἐν τῇ τελετουργικῇ πληθὺν καινοτομιῶν καὶ τύπους τινὰς μὴ ὑπάρχοντας ἐν τοῖς ἀρχαίοις βιβλίοις· καὶ ἀληθῶς ἐν τοῖς λειτουργικοῖς βιβλίοις ἑκατέρων ἀπαντῶνται διαφοραὶ τινες, ὧν αἱ πλείσταί εἰσιν ἄλλως ἐπουσιώδεις, μηδὲν ὅμως θίγουσαι τὴν δογματικὴν θάσιν· ἡ διαφορὰ ὅμως αὕτη προέκυψεν οὐχὶ διότι ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἐμακρύνθη τὸ παράπαν ἀπὸ τῶν ἀρχαίων τύπων, ἀλλὰ διότι ἐπανώρθωσε τὰ λάθη τὰ ὅποια εἰσήγαγον ἐν τοῖς λειτουργικοῖς βιβλίοις ὁ φανατισμὸς καὶ ἡ ἀμάθεια· οἱ δὲ Ῥασκόλνικοι στερούμενοι τῶν στοιχειωδεστέρων γνώσεων ἵνα κρίνωσι περὶ τῆς ἱστορικῆς ἀρχαιότητος τῆς ἐκκλησιαστικῆς φιλολογίας περιώρισαν ταύτην εἰς τὰ λειτουργικὰ βιβλία τὰ ἐκδοθέντα ἐν Μόσχᾳ κατὰ τὸν ἰστ'. καὶ ἰζ'. αἰῶνα μέχρι τοῦ πατριάρχου Νίκωνος, περιοδὸν παχυλῆς ἀμαθείας τοῦ κλήρου, ὅτε πολλὰ μὲν περὶσεφόρησαν λάθη μεταφράσεως, πολλὰ δὲ τοπικὰ ἔθιμα ἀνemiχθησαν μετὰ τῶν ἀρχαίων τύπων, καὶ ἐπὶ τῶν ἐκδόσεων τούτων, ὡς ἐπὶ ἀσαλεύτων βάσεων ἐρειδόμενοι ἀμαθῶς ἅμα καὶ δεισιδαιμόνως καταμémφονται τῶν ὀρθοδόξων ὡς παραχαραξάντων δῆθεν τὴν ἀρχαίαν πίστιν καὶ μεταβαλόντων ἐπὶ τὸ παπιστικώτερον· μὴ δυνάμενοι οὕτε θέλοντες ἴσως νὰ ἐνοήσωσιν ὅτι ὡς πρὸς τὴν γνησιότητα καὶ τὴν ἀδιάφθορον πρωτοτυπίαν τῶν λειτουργικῶν βιβλίων ἡ ὀρθόδοξία ἔχει ὑπὲρ αὐτῆς ἅπαν τὸ κύρος τῆς ἱστορίας, τῆς ἀρχαιολογίας καὶ τῆς φιλολογίας οἱ δυστυχεῖς οὗτοι ἀποκαλοῦσιν ἡμᾶς αἰρετικοῖς.

Τῶν διαφορῶν τούτων καταχωρίζομεν τινὰς ἐκ τῶν περὶ τὴν ἱεράν λειτουργίαν, ὡς διδούσας τὸ μέτρον τῆς λογικῆς καὶ τῆς περὶ τὴν θεολογίαν δεινότητος τῶν Ῥασκόλνικων.

Ὡρισται ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ τὴν ἱεράν προσκομιδὴν τελεῖσθαι διὰ πέντε προσφορῶν· οἱ Ῥασκόλνικοι μεταχειρίζονται ἑπτὰ προσφορὰς.

Ἀντὶ τῆς ἐπὶ τῆς προσφορᾶς τετραγώνου σφραγίδος οἱ Ῥασκόλνικοι ἔχουσι σφραγίδα στρογγύλην, κύκλωθεν μὲν φέρουσαν τὰς λέξεις «Ἴδε ὁ Ἄμνος τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὰς ἀμαρτίας παντὸς τοῦ κόσμου»· ἐν τῷ μέσῳ δὲ σταυρὸν

ἔχοντα ὀκτώ ἄκρα, ἐκατέρωθεν δὲ πρὸς τὰ ἄνω τὸ μονόγραμμα ΙΣ. ΧΣ. πρὸς τὰ κάτω δὲ τὴν λόγχην καὶ τὸν κάλαμον μετὰ τοῦ σπόγγου, καὶ ἄνωθεν τοῦ σταυροῦ τὰς λέξεις «Ὁ Βασιλεὺς τῆς Δόξης».

Ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ προσκομιδῇ ὁ ἱερεὺς προσκομιζὼν τὴν τρίτην προσφορὰν ἐξάγει ἑνέα μερίδας εἰς μνήμην τῶν ἁγίων, ὡσαύτως καὶ ἐκ τῆς τετάρτης καὶ πέμπτης προσφορᾶς ἐξάγει πολλὰς μερίδας ὑπὲρ τῶν ζώντων καὶ τῶν κεκοιμημένων· οἱ Ῥασκόλνικοι ἀξιοῦσιν ἵνα ἐξ ἑκάστης προσφορᾶς ἐξάγηται μία μόνη μερίς δι' ὅλας τὰς κατηγορίας τῶν μνημονευομένων, ἥτοι μία ὑπὲρ τῶν ἁγίων, μία ὑπὲρ τῶν ζώντων, μία ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων.

Ἐν τῷ θύειν τὸν Ἄμνόν ὁ ὀρθόδοξος ἱερεὺς λέγει: «Θύεται ὁ Ἄμνός τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου»· οἱ διδάσκαλοι τῶν Ῥασκόλνικων εὖρον ὀρθότερον τὰς ἁμαρτίας κτλ.

Ἀρχομένης τῆς λειτουργίας ἀντὶ τοῦ ὑπὸ τοῦ διακόνου λεγομένου: «Καιρὸς τοῦ ποιῆσαι τῷ Κυρίῳ, εὐλόγησον Δέσποτα»· οἱ Ῥασκόλνικοι λέγουσι: «Καιρὸς τοῦ δουλεῦσαι τῷ Κυρίῳ κτλ».

Ἐν τῇ λειτουργίᾳ, ψαλλομένου τοῦ γ' ἀντιφώνου, ἐν τῷ «Σῶσον ἡμᾶς Ἰεὺ Θεοῦ» κτλ. ἐπαναλαμβάνουσι τρίς τὸ «Ἀλληλούϊα».

Ἀγνοοῦντες τὴν σημασίαν τῆς λέξεως «Δύναμις» ἐν τῷ τρισάγιῳ ὕμνῳ ἀποτροπιάζονται αὐτὴν ὡς αἰρετικὴν προσθήκην.

Ἐν τῇ εἰσόδῳ μετὰ τοῦ Εὐαγγελίου παρ' αὐτοῖς ἀσπάζεται ὁ διάκονος τὸ Εὐαγγέλιον ἀντὶ τοῦ ἱερέως· οὗτος δὲ ἀντὶ τοῦ «Εὐλόγημένη ἡ εἰσοδος τῶν ἁγίων σου κτλ» λέγει «Εὐλόγημένη ἡ πρόθεσις τῶν ἁγίων σου» κτλ.

Ἐν τῷ λαμβάνειν τὸν διάκονον τὸ Εὐαγγέλιον ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ ἱερέως ἔχουσι ἀλλοκότους τινὰς διατυπώσεις ἀγνώστους παρ' ἡμῖν.

Τὸ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου «Δόξα σοι Κύριε, Δόξα σοι», συντέμνοντες λέγουσι μόνον «Δόξα σοι, Κύριε».

Τὸ ἀντιμήσιον ἔχουσι ἐρράμμενον ἐπὶ τοῦ κατασαρκίου, ἀντ' αὐτοῦ δ' ἐξαπλοῦσι τὸ εἰλιτὸν μετὰ τὸ «Ἴνα καὶ αὐτοὶ κτλ».

Ἐν τῷ χειρῶνικῷ ὕμνῳ ἀντὶ τοῦ «τὸν τρισάγιον ὕμνον προσάδοτες, λέγουσι προσάγοντες».

Ἐν τῷ στίχῳ ὃν ἀπαγγέλλει ὁ ἱερεὺς ἐν τῷ θυμιᾷ τὰ τίμια δῶρα, «Τότε ἀνοίσουσιν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριόν σου μόσχους, λέγουσι ἐνικῶς μόσχοι».

Οἱ ἱερεῖς τῶν Ῥασκόλνικων τοσαύτην μετέρχονται αὐστηρότητα πρὸς τοὺς ἐξομολογουμένους, ὥστε ἐκ τῶν πιστῶν μόνα τὰ νήπια καὶ οἱ γέροντες κοινωνοῦσι, τῶν λοιπῶν πάντων ἀποκλειομένων τῆς κοινωνίας ὡς ἀνάξιων· τοῖς δὲ μεταλαμβάνουσι μεταδίδει ὁ ἱερεὺς τρίς ἐκ τοῦ ποτηρίου.

Τοιαῦτα εἰσι καὶ πολλὰ ἄλλαι διαστροφῆι τῶν λειτουργικῶν τύπων (1), ἐπουσιώδεις μὲν ἀλλ' οὐχὶ ἀσήμαντοι, πρὸ πάντων ἕνεκα τοῦ φανατισμοῦ μεθ' οὗ οἱ σχισματικοὶ ἐμμένουσιν εἰς αὐτάς. Ὡς ὑπόδειγμα δὲ μικρὸν

(1) Πλεῖστοι ἄλλαι διαστροφῆι εἰσέφρησαν παρὰ τοῖς σχισματικοῖς, παραλλάσσουσι κατὰ τὰς ἰδιαιτέρας ἐκάστης ἐν ὧ σ ε ω ς δοξασίας· αἱ ἐνταῦθα ἀναφερόμεναι ἐσημειώθησαν ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἐν τοῖς ἐν Μολδαυίᾳ Ῥασκόλνικαῖς νοκῖς.

τῆς ἀλόγου διαφθορᾶς καὶ τῶν ἄλλων ἱερῶν κειμένων παραθέτομεν τὰ ἐπόμμενα.

Ἐν τῷ ἱερῷ Συμβόλῳ: « . . . Καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰσοῦν . . . γεννηθέντα, » ἀλλ' οὐ ποιηθέντα . . . καὶ ἐκ Μαρίας τῆς Παρθένου ἐνανθρωπήσαντα . . . παθόντα καὶ ταφέντα . . . οὐ τῆς βασιλείας οὐκ ἔστι τέλος . . . » καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸ ἀληθινὸν καὶ ζωοποιόν . . . Καὶ εἰς » μίαν ἁγίαν . . . ».

Τὸν ὕμνον « Ἐλεον εἰρήνης, θυσίαν αἰνέσεως » ἐστρέβλωσαν οὕτως: Ἐλεον, εἰρήνην, θυσίαν καὶ αἰνεσιν.

Ὁ δὲ ἐσπερινὸς ὕμνος « Φῶς ἱλαρὸν κτλ » ἰδοῦ πῶς κεῖται ἐν τοῖς βιβλίοις αὐτῶν: « Ἁγίας δόξης ἀθανάτου πατρὸς οὐρανοῦ ἁγίου μάκαρος Ἰσοῦ Χριστοῦ, Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἐλθόντος ἐπὶ τὴν ἡλίου δύσιν· ἰδόντες φῶς ἐσπερινὸν ὕμνοῦμεν Πατέρα, Υἱὸν καὶ Ἅγιον Πνεῦμα Θεόν. Ἄξιός ἐστι ἐν πᾶσι καιροῖς ὑμνεῖσθαι φωναῖς ὁσίοις, Υἱὲ Θεοῦ, ζῶν ὁ διδοὺς παντὶ τῷ κόσμῳ, διὸ ἅπας ὁ κόσμος σὲ δοξάζει ». Αἱ ἐν ἀρχῇ τοῦ ὕμνου λέξεις φῶς ἱλαρὸν, ἐλλείπουσιν ἐντελῶς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄.

ΟΙ ΡΑΣΚΟΛΝΙΚΟΙ ΕΝ ΑΥΣΤΡΙΑ.

§. 27. Ῥασκολνικαὶ κοινότητες ἐν Βουκοβίῃ.

Ἐν Βουκοβίῃ οἱ Ῥασκολνικοὶ εἰσι συγκεντρωμένοι ἐντὸς τριῶν μεγάλων κωμοπόλεων τῆς Φορτάρα-Ἀλβας (Ῥωσιστὶ Πιέλαια-Κρίνιτζα, ἥτοι Λευκῆς Βρύσεως), τοῦ Κ. Λιμαουτζὶ καὶ τοῦ Μιτόκου.λ-Δραγομίρι, τοῦ καὶ Σοκολιντζὶ ὑπ' αὐτῶν καλουμένου, ἐσχάτως δ' ἐσχηματίσθη καὶ ἑτέρα μικρὰ κώμη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Μισάνδρα ἢ Μεσίδρα. Αἱ δύο πρῶται κῶμαι κείμεναι πλησίον ἀλλήλων μεταξύ τῶν πόλεων Ῥαδαουτζίου καὶ Σιρέτου ἀποτελοῦσι σχεδὸν μίαν· τὸ δὲ Μιτόκου.λ-Δραγομίρι ἀπέχει ἀπ' αὐτῶν περὶ τὰ 30 χιλιόμετρα ἐν τοῖς συνόροις τῆς Βουκοβίνης καὶ Μολδαβίας παρὰ τῷ μοναστηρίῳ Δραγομίρι. Ἡ Μεσίδρα κεῖται πλησίον τῶν συνόρων τῆς Γαλιτίας μεταξύ τῶν χωρίων Βερσομέτιλε ἐπὶ τοῦ Σιρέτου καὶ Λουκαουτζίου· ὁ πληθυσμὸς τῶν ἐν ταῖς τέσσαρσι ταύταις κώμαις Ῥασκολνικῶν ἀνήρχετο περὶ τὰ μέσα τοῦ παρόντος αἰῶνος εἰς 400 οἰκογενείας, κέντρον δὲ αὐτῶν ἐστὶν ἡ Φορτάρα-Ἀλβα.

Πάντες οἱ Ῥασκολνικοὶ οὗτοί εἰσιν ἀπόγονοι οἱ μὲν τῶν ἐκ Μόσχας καὶ περὶ κυβερνίων Ῥώσων ἢ Μυσαλίων μετὰ ναστευσάντων πρὸ τοῦ 1777, ἥτοι καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ Βουκοβίνα ἦν εἰσέτι ἡνωμένη μετὰ τῆς Μολδαβίας, οἱ δὲ τῶν κατὰ τὸ 1783 ἐκ Τουρκίας ἐλθόντων Ῥασκολνικῶν ἐξ ἀφορμῆς

τοιαύτης: Κατὰ τὸν μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Τουρκίας πόλεμον κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν στρατηγός τις συγγενῆς τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωσήφ τοῦ Β' αἰχμαλωτισθεὶς ἀπεστέλλετο διὰ τοῦ Εὐζείνου εἰς Κωνσταντινούπολιν ναυαγήσαντος δὲ τοῦ πλοίου διεσώθη ὑπὸ ἀλλιῶν τινῶν Ῥώσων Ῥασκολνίκων, οἰκούντων τὰ παράλια τοῦ Εὐζείνου. Οὗτος ἐπανελθὼν εἰς Αὐστρίαν πρὸς εὐγνωμοσύνην ἐμεσολάβησε παρὰ τῷ αὐτοκράτορι ὑπὲρ τῶν σωτήρων αὐτοῦ καὶ ἐπέτυχε τὴν ἄδειαν τῆς μεταναστεύσεως αὐτῶν ἐν Αὐστρίᾳ μετὰ τινῶν προνομίων· οὗτοί εἰσιν οἱ πρῶτοι ἐν Φορτάνα-Ἄλβα ἐπισήμως γνωσθέντες μέτοικοι, ὅπου καὶ ναὸν ἀμέσως ἀνήγειραν ἐπ' ὀνόματι τῶν ἁγίων Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ, καὶ μοναστήριον τῆς Κοιμήσεως.

Εἰσὶ δὲ ἐν γένει οὗτοι Ποπόβτζινοι, ἐκτὸς εὐαρίθμου νεποπιστικῆς κοινότητος, ἐχούσης ἰδιαίτερον εὐκτῆριον οἶκον καὶ κυβερνομένης πνευματικῶς ὑπὸ ἐνὸς ρασταβνίκου ἢ προεστῶτος.

§. 28. Ἡ νέα ἐν Φορτάνα-Ἄλβα ρασκολνικὴ ἱεραρχία.

Ἀνεκᾶθεν μὲν οἱ ἐν Αὐστρίᾳ Ῥασκολνικοὶ ἐπεθύμουν ν' ἀποκτήσωσιν ἰδίαν ἐκκλησιαστικὴν ἱεραρχίαν, ἀλλὰ τὸν πόθον αὐτῶν ὑπέκαυσεν ἔτι μᾶλλον κατὰ τὸ 1843 ὁ οὐνίτης μητροπολίτης Γαλιτίας Μιχαὴλ Λιβίτζκης, ὅστις ἐπισκεφθεὶς τὴν κοινότητα αὐτῶν τοῖς συνεβούλευσε νὰ ζητήσωσιν ἀρχιεπίσκοπον παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος. Ἐχόντες ἐπὶ κεφαλῆς δύο νοήμονας Ῥασκολνικούς μοναχοὺς Ἀλύπιον Μιλοράδοβ καὶ Παῦλον Βασιλειῆβ ἐπέδωκαν ἀναφορὰν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ἐν ἣ περιεστῶντες τὴν παρ' αὐτοῖς ἔλλειψιν ἱερέων ἐζήτησαν τὴν ἄδειαν τοῦ νὰ φέρωσιν ἓνα ἐπίσκοπον ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς, ἐξαιρουμένης τῆς ἐχθρικῶς διακειμένης πρὸς αὐτοὺς Ῥωσσίας, ὑποσχόμενοι νὰ διατηρήσωσιν αὐτὸν τε καὶ πάντα τὸν λοιπὸν αὐτῶν κλῆρον ἐξ ἰδίων, χωρὶς νὰ προκαλέσωσι δαπάνην τινὰ ἐκ μέρους τῆς κυβερνήσεως· ταῦτοχρόνως δὲ ἐπεκαλέσθησαν τὴν προστασίαν καὶ ἄλλων ὑψηλῶν προσώπων, τοῦ Φραγκίσκου Καρόλου, ἀδελφοῦ τοῦ αὐτοκράτορος, τοῦ θεῖου αὐτοῦ Λουδοβίκου, τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐσωτερικῶν Κολοβράτου, τῶν μυστικοσυμβούλων Ἰστλ καὶ Βάις, τοῦ ὑπουργοῦ Ἰντζάλη καὶ τοῦ βαρόνου Μίνιχ.

Ἡ αἴτησις τῶν *Λιποβάνων* ἐγένετο δεκτὴ καὶ ἔλαβον τὴν ἄδειαν νὰ εὗρωσιν ἐν ξένη τινὶ χώρᾳ, ἐκτὸς τῆς Ῥωσσίας, ἐπίσκοπον. Ἀφοῦ συνέλεξαν μεγάλας χρηματικὰς βοηθείας παρὰ τῶν ἐν Μόσχᾳ καὶ ἀλλαχοῦ πλουσίων Ῥασκολνίκων οἱ δύο μοναχοὶ, Παῦλος καὶ Ἀλύπιος, ἀπεστάλησαν εἰς ἀναζήτησιν ἀρχιερέως. Περιελθόντες ματαίως τὴν Ῥουμανίαν, Σερβίαν, Οὐγγαρίαν, Δαλματίαν, Βενετίαν, Μαυροβούνιον, Αἴγυπτον καὶ Παλαιστίνην, εὔρον τέλος τὸν ζητούμενον ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ παντοῖα μετελθόντες μέσα (§. 36) ἔπεισαν αὐτὸν νὰ μεταβῇ εἰς Αὐστρίαν· Ἀμβρόσιος, πρῶνι μητροπολίτης Πόσνας, πατρίδα ἔχων τὴν Αἴνον καὶ παυθεὶς τῆς θέσεως αὐτοῦ ἕνεκα παντοίων καταχρήσεων, ἀνθρωπος ἄσημος, βάνκυσος, ἀγράμματος κουφόνους καὶ μηδεμίαν φέρων ἀτομικὴν βαρύτητα, ἐστερημένος πάσης ἀληθοῦς ἀξιοπρεπειᾶς, ματαιόφρων δὲ καὶ φιλοχρήματος, εὐκόλως ἐδεδελάσθη ὑπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ προταθέντος αὐτῷ ἀνωτάτου ἀ-

ξιώματος (1). Δι' ἐγγράφου ἀνταλλαγέντος μεταξύ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν συνεφωνήθη ἵνα : ὁ μὲν *μητροπολίτης Ἀμβρόσιος Πόποβιτς* μεταβαίνων εἰς τὴν *παλαιοπιστίαν ἀναλάβῃ τὴν ἀνωτάτην πνευματικὴν ποιμαντορίαν πάντων τῶν κληρικῶν τε καὶ λαϊκῶν τῆς πίστεως ταύτης· ἄμα ἀφικόμενος εἰς Φοντάνα· Ἄλβα νὰ λάβῃ μεταξύ τῶν αὐτῶν ἱερέων ἓνα πνευματικὸν πατέρα, τοῦ ὁποῦοι ν' ἀκολουθῇ τὰς ὁδηγίας ὡς πρὸς τὴν ἔνσωιν αὐτοῦ μετὰ τῆς ἐκκλησίας ταύτης, συμφώνως πρὸς τοὺς *συνοδικοὺς κανόνας*· μετὰ τοῦτο δὲ νὰ ἐκλέξῃ ἓνα τοποτηρητὴν μεταξύ τῶν ἐν Φοντάνα· Ἄλβα κληρικῶν. Ἡ δὲ κοινότης ἀφ' ἐτέρου ὑπεχρεώθη νὰ διατρέφῃ καὶ διατηρῇ τὸν Ἀμβρόσιον, καὶ νὰ πληρῶνῃ αὐτῷ ἔτησίως 500 *καίσαροβασιλικά ἐφ' ὄρου ζωῆς αὐτοῦ, ἐξασφάλισή δὲ καὶ τὸ μέλλον τῆς οἰκογενείας τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. Μετημφισυμένως εἰς ῥασκολνικὸν ἔμπορον ἔφθασε διὰ τοῦ Δουνάβεως εἰς Βιέννην τυχῶν καθ' ὁδὸν ἐνθουσιώδους ὑποδοχῆς ὑπὸ τῶν ἐν Τούλτζῃ καὶ ἄλλαχθ' ὀχισματικῶν. Δι' ἀναφορᾶς αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἐζήτησε νὰ λάβῃ τὴν αὐστριακὴν ὑπηκοότητα καὶ ἐξέφρασε τὸν πόθον τοῦ ν' ἀσπασθῇ τὸν ῥασκολνισμὸν καὶ νὰ καταστῇ ὁ ἀνώτατος ἐκκλησιαστικὸς ἀρχηγὸς τῶν *παλαιοπιστῶν*, ἐμφανίσας συνάμα καὶ τὸ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Γράμμα τῆς χειροτονίας αὐτοῦ ὡς ἀρχιερέως· ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις ζητήσασα πληροφορίας τινὰς παρὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεως αὐτῆς ἀπεδέχθη τὴν αἴτησιν καὶ ἀνεγνώρισεν τὸν Ἀμβρόσιον *μητροπολίτην τῶν Ῥασκολνικῶν.***

Ἡ ἀφιξίς αὐτοῦ ἐν Φοντάνα· Ἄλβα τῇ 26 Σεπτεμβρίου 1846 ἐπανηγυρίσθη μετὰ πολλῆς τῆς ἐπισημότητος· κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν τῶν Ῥασκολνικῶν ἐθιμοτυπίαν ὁ Ἀμβρόσιος ἀπετάξατο τῇ ὀρθοδόξῃ, ἀνεθέματισε τὰς αἱρετικὰς *πλάνας* καὶ παρεδέχθη τὴν *παλαιοπιστίαν*. Ἀναλαβὼν δὲ ἄνευ ἀναβολῆς τὰ ἱεραρχικὰ αὐτοῦ καθήκοντα ἠνέωξε τὴν μητρόπολιν, ἐχειροτόνησεν ἱερεῖς καὶ διακόνους, ἔψησε *μῦρον* καὶ τὴν 6 Ἰανουαρίου 1847 ἐχειροτόνησεν ἀρχιερέα, ὡς τοποτηρητὴν αὐτοῦ, τὸν τυπικάρην τοῦ μοναστηρίου Κυπριανόν, μετονομάσας Κύριλλον, ὃν καὶ ἡ κυβέρνησις ἀνεγνώρισεν ἐπισήμως. Ἀκολουθῶς ἐχειροτόνησεν Ἀριάδιόν τινα ἀρχιεπίσκοπον τῶν πέραν τοῦ Δουνάβεως ῥασκολνικῶν κοινοτήτων, καὶ ἄλλους πολλοὺς

(1) Χρηματίσας μέγας πρωτοσύγκελος τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου διεδέξατο ἐν τῇ μητροπόλει Πόνας τὸν ἀποβιάσαντα Βενιαμίν, ψηφισθεὶς τῇ 10 Σεπτεμβρίου 1835, ἐπὶ τῆς πατριαρχίας Κωνσταντίου Β'. Ἐκ τῆς ἐν τῷ πατριαρχικῷ κώδικι σωζομένης ἰδιογενίου αὐτοῦ παραιτήσεως προδίδεται παχυλωτάτῃ ἀμάρτι· ἡ δὲ δραπέτευσις αὐτοῦ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀναφέρεται ἔτι καὶ νῦν μετὰ τινος γελίου καὶ βαναύσου ἐπεισοδίου μαρτυροῦντος τὴν παντελῆ ἔλλειψιν σεβασμοῦ πρὸς τε ἑαυτὸν καὶ πρὸς τὴν ἐκθρέψασαν αὐτὸν μητέρα Μ. τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν. Τὸ πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως, οὐδεμίαν ἔδωκεν ἐν ἀρχῇ προσοχὴν εἰς τὴν φυγὴν τοῦ Ἀμβροσίου, οὐδὲ ἠδύνατο βεβαίως νὰ υποπτεύσῃ ὅτι ἐν τῷ ἀσήμεφ ἐκείνῳ προσώπῳ ὑπεκρύπτετο ὁ Μεσσίας τῶν παλαϊστών, ὁ πατήρ καὶ θεμελιωτῆς τῆς πολυαριθμοῦ σήμερον ῥασκολνικῆς ἱεραρχίας, ἥτις καὶ τοι μὴδὲν φέρουσα νόμιμον κύρος ἐστερεώθη καὶ ἐξηπλώθη καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ῥωσίᾳ μετ' ἄλλας τὰς ἐνεργείας τῆς τε κυβερνήσεως καὶ τῆς Ἐκκλησίας.

ἐπισκόπους, ἱερεῖς καὶ διακόνους διὰ τὴν Ῥωσσίαν, Τουρκίαν καὶ Βλαχομολδαυίαν. Ἡ μητρόπολις ἤρξατο λαμβάνουσα μεγάλας διαστάσεις· νέαι κτήσεις εὐρύχωροι προσετέθησαν εἰς τὰς ἤδη ὑπαρχούσας καὶ οἰκοδομαὶ πολυδάπανοι καὶ μεγαλοπρεπεῖς ἀνηγέρθησαν, πανταχόθεν δὲ, πρὸ πάντων ὅμως ἐκ Ῥωσσίας, ἐπέμποντο καθ' ἑκάστην ἀξιόλογοι χρηματικαὶ βοήθειαι καὶ παντοῖου εἶδους δωρεαὶ καὶ ἀφιερώσεις.

Ἄλλ' ἐνῶ ὕλκιῶς ἠϋξάνε καὶ ἐκραταιοῦτο ἡ κοινότης, ἠθικῶς ὅμως ἤρχισε νὰ πάσχη ὑπὸ τε ἐσωτερικῶν ἐρίδων καὶ διχονοιῶν καὶ ὑπὸ ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων. Ἡ θέσις τοῦ Ἀμβρόσιου διήγειρε τὸν φθόνον τῶν ῥασκολνίκων κληρικῶν, οἵτινες μὴ ἔχοντες πλέον ἀνάγκη τῆς παρουσίας αὐτοῦ καθὼ κεκτημένοι ἤδη ἰδίαν ἐθνικὴν ἱεραρχίαν, ὑπέσκαπτον αὐτὸν παντοιοτρόπως καὶ ἐφαίνοντο ἔτοιμοι νὰ ὠφεληθῶσι τῆς πρώτης δοθησομένης ἀφορμῆς ὅπως ἀπαλλαχθῶσιν αὐτοῦ.

Κατὰ δεκέμβριον δὲ τοῦ 1847 τὸ πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως ἔγραψε πρὸς τὸν Ἀμβρόσιον ἐπιπληττον αὐτὸν αὐστηρῶς διὰ τὴν ἄνευ ἀδείας τῆς Ἐκκλησίας μετὰβασιν εἰς ξένον κράτος καὶ ἀπειλοῦν αὐτῷ καθαιρέσιν ἐὰν δὲν ἐπιστρέψῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἄλλ' ὁ Ἀμβρόσιος ἀπήντησεν ὅτι δὲν θέλει νὰ ἔχη τι κοινὸν μετ' Ἐκκλησίας ἥτις ἐκ συστήματος τίθησι τὴν *λυχνίαν* ὑπὸ τὸν *μόδιον*, καὶ ὅτι ἀφοῦ ἡ θεία πρόνοια, κρίμασιν ἀνεξερευνήτοις, ἐνεπιστεύθη αὐτῷ τὴν ὄρφανὴν ἐκείνην ποίμνην, θέλει μείνει ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῆς μέχρι τελευτῆς αὐτοῦ δοξάζων τὸν Θεόν.

Ἄλλὰ ταῦτοχρόνως καὶ ἡ ῥωσικὴ κυβέερνησις κατήγγειλε τὰς πράξεις τοῦ Ἀμβρόσιου, τὸ δὲ αὐστριακὸν ὑπουργεῖον προσεκάλεσεν αὐτὸν εἰς Βιέννην ὅπως ἀπολογηθῇ αἱ κυριώτεραι τῶν φερομένων ἐπισήμων αἰτιάσεων ἦσαν 1) Ὅτι ἐχωρίσθη τοῦ οἰκείου πατριάρχου ἄνευ τῆς γνώμης καὶ εἰδήσεως ἐκείνου καὶ μετέβη εἰς ξένην ἐπαρχίαν· 2) ὅτι ἐδέχθη ἐντὸς τῆς μονῆς ὑπηκόους Ῥώσσους, προσέτι δὲ καὶ κηκούργους φυγοδίκους, καὶ μοναχοὺς ἐγκληματίας δραπετεύσαντας ἵνα ἀπαλλαχθῶσι τῆς ὑπὸ τῶν νόμων ἐπιβαλλομένης ποινῆς· 3) ὅτι ἀποστέλλει εἰς Ῥωσσίαν μοναχοὺς καὶ ἱερεῖς ἵνα ἐξαπατήσωσι καὶ διεγείρωσι τὸν λαόν· 4) ὅτι ἐξέτεινε τὰ ὄρια τῆς δικαιοδοσίας αὐτοῦ χειροτονῶν ἱερεῖς καὶ ἐπισκόπους διὰ τὴν Ῥωσσίαν. Εἰς ταῦτα ὁ Ἀμβρόσιος διετάχθη ν' ἀπαντήσῃ ἐντὸς ὀκτώ ἡμερῶν, συγχρόνως δὲ διωρίσθη αὐστηρὰ ἐξέτασις ἐν τῷ μοναστηρίῳ ἐπὶ τῶν ἐν αὐτῷ προσώπων καὶ ἐπὶ τῶν πράξεων τοῦ μητροπολίτου καὶ τῶν τελεσθεισῶν χειροτονιῶν.

Εἰς τὰς κατηγορίας ταύτας ὁ Ἀμβρόσιος ἀπήντησεν ὅτι τὰ αἴτια τοῦ ἀπὸ τοῦ πατριάρχου αὐτοῦ χωρισμοῦ ἐδήλωσεν ἐν τῇ πρώτῃ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἀναφορᾷ ἐν ἣ ἐζήτησε τὴν αὐστριακὴν ὑπηκοότητα· ὅτι κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐν τῇ μονῇ διατριβῆς αὐτοῦ οὐδένα ῥώσσον ὑπήκοον ἐδέχθη· ὅτι ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς καὶ ἄλλοι τινὲς μοναχοὶ ἐστάλησαν εἰς Ῥωσσίαν ὅπως ἀγοράσωσι σκεύη τινὰ ἐκκλησιαστικά καὶ ἄλλα ἀναγκασιῶντα διὰ τὴν μονήν, ἀγνοεῖ δὲ ὅποιον διαβατήριον ἔλαβον παρὰ τῶν αὐστριακῶν ἀρχῶν· ὅτι οὐδέποτε διενοήθη νὰ ἐπεκτείνῃ ἐπὶ τῆς Ῥωσσίας τὰ ὄρια τῆς δικαιοδοσίας αὐτοῦ, οὐδ' ἔχειροτόνησέ ποτε ἱερεῖς διὰ τοὺς ἐν Ῥωσσίᾳ Ῥασκολνίκους.

Μεθ' ὅλας ὅμως ταύτας τὰς δικαιολογίας, μεθ' ὅλα τὰ μέσα καὶ τὰς

ἀδράς χρηματικὰς δαπάνας τὸ ζήτημα τῶν Ρασκολνίκων ἔλαβε κακὴν στροφὴν, καὶ τῇ 22 φεβρουαρίου 1848 ὁ αὐτοκράτωρ ἀπεφάσισε 1) Ἡ μονὴ τῆς Φοντάνα-Ἄλβας νὰ κλεισθῇ προσωρινῶς, καὶ οἱ μὲν ξένοι μοναχοὶ ν' ἀποπεμφθῶσιν εἰς τὰς πατρίδας αὐτῶν, οἱ δὲ ἰθαγενεῖς νὰ διανεμηθῶσιν εἰς τὰ πλησίον χωρία· 2) δὲν συγχωρεῖται τῷ μητροπολίτῃ Ἀμβροσίῳ ἢ εἰς Βουκοβίνην ἐπάνοδος· 3) νὰ συστηθῇ ἐπιτροπὴ ἐκ προσώπων δυναμένων νὰ σταθμίσωσιν τὰς τε πολιτικὰς καὶ τὰς ἐκκλησιαστικὰς περιστάσεις ἵνα ὁρίσωσι τὸν τρόπον τῆς ὅσον ἔνεστι καλῆς διοργανώσεως τῶν παλαιοπιστῶν κοινοτήτων ἄνευ προσβολῆς τῶν δωρηθέντων αὐτοῖς προνομίων, καὶ ἀποσοβουμένης συνάμα πάσης ἀφορμῆς αἰτιάσεων ἐκ μέρους τῶν ὁμόρων κρατῶν. Ταυτοχρόνως διετάχθη ὁ Ἀμβρόσιος ἐντὸς μιᾶς ἑβδομάδος νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Αὐστρίαν· ἀλλ' ἐπικαλεσθεὶς τὸ αὐτοκρατορικὸν ἔλεος ἔλαβε τὴν ἄδειαν νὰ κατοικήσῃ ἐν τῇ κώμῃ Ζίλφ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς Τεργέστης, ἔχων καὶ μικρὰν τινα ἐπιχορήγησιν. Ἐκεῖ διήλθε τὸ λοιπὸν τοῦ βίου ἰδιοτεύων μὲν ἀλλὰ τιμώμενος καὶ βοηθούμενος ὑπὸ τῶν Ρασκολνίκων, οἵτινες ἐν ταῖς διενέξεσι αὐτῶν ἐπεκαλοῦντο τὰς ἀνεκκλήτους αὐτοῦ ἀποφάσεις ὡς προϊόντες ἀφόμεθα· ἀπέθανε δὲ τῷ 1863.

Ἄλλ' ἐνῷ ἡ σταλεισα ἐν Φοντάνα-Ἄλβα ἐπιτροπὴ ἠσχολεῖτο εἰς τὴν σφράγισιν τοῦ μοναστηρίου καὶ τὴν ἀποπομπὴν τῶν μοναχῶν ἐπῆλθεν ἐν Βιέννῃ ἡ μεταπολίτευσις, ἡ πτώσις τοῦ ὑπουργείου καὶ τῆς πολιτικῆς τοῦ Μετερνίχ καὶ ἡ ἀνακλήριξις τοῦ συντάγματος. Διὰ τῶν ἠρώων θεσμῶν τοῦ κράτους πλήρης ἐλευθερία ἐδόθη εἰς ἐξάσκησιν πάντων τῶν θρησκευμάτων, καὶ ἡ ἐν Φοντάνα-Ἄλβα μητρόπολις ἀνέλαβε τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν προτιέραν αὐτῆς κατάστασιν. Ὁ Ἀμβρόσιος ὅμως δὲν ἐπανῆλθε πλέον, διεδέχθη δ' αὐτὸν ὁ ὑπ' αὐτοῦ χειροτονηθεὶς τοποτηρητὴς Κύριλλος, ὁ καὶ νῦν ἀρχιερατεύων.

Οὕτως ὁ Ἀμβρόσιος, καίτοι βραχὺν χρόνον διατελέσας ἀρχηγὸς τῆς ρασκολνικῆς ἱεραρχίας, διὰ τῆς χειροτονίας ὅμως πολλῶν ἀρχιερέων ἐξησφάλισε τοὺς σχισματικοὺς κατὰ τοῦ κινδύνου τοῦ νὰ μείνωσιν ἐν τῷ μέλλοντι ἐστερημένοι ἱεραρχίας ἤτις νὰ διαιωνίσῃ τὸ σχίσμα. Ἐκτὸς δὲ τοῦ Κυρίλλου καὶ τοῦ Ἀρκαδίου ἐχειροτόνησεν ἑτέρους δύο ὡς βοηθοὺς τοῦ Ἀρκαδίου ἐν Τουρκίᾳ καὶ τρεῖς διὰ τὴν Ρωσσίαν, ἦτοι τὸν Ἀντώνιον ἀρχιεπίσκοπον Βλαδιμήρου καὶ πάσης Ρωσσίας, τὸν Σωφράμιον Σιμβήρου καὶ τὸν Κόνωνα Νοβοζιπκόβου (1).

Τὸ ἔργον τοῦ Ἀμβροσίου ἐξηκολούθησεν ὁ διάδοχος αὐτοῦ Κύριλλος. Διεκρίνετο δὲ οὗτος, ἐκτὸς τοῦ φανατισμοῦ καὶ τῆς αἰρετικῆς αὐτοῦ πεισμονῆς, ἐπὶ παντελεῖ ἐλλείψει παιδείας καὶ τῶν ἀναγκαιοτέρων διὰ τὴν ἦν κατεῖχε θέσιν γνώσεων, ἐπὶ ἀνικανότητι καὶ ἐπὶ ἐσχάτῃ ἰδιοτελείᾳ. Ταχέως ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τῶν ὀπωσοῦν ἐντιμοτέρων καὶ θεοσεβεστέρων μοναχῶν

(1) *Иде Сборникъ Кельсѣева Выпускъ 1 стр. 85—110, 155—165. Τὸ ἱστορικὸν τῆς συστάσεως τῆς ἐν Φοντάνα-Ἄλβα ἱεραρχίας ἐστὶν ἐν ἐκτάσει ἐκτεθειμένον ἐν τῇ ἐφημερίδι Херсонскія епархіалныя вѣдомости τοῦ ἔτους 1864. (Σ. Σ.)

καὶ κληρικῶν κατέστη αὐτόχρομα τυφλὸν ὄργανον ὀλίγων τινῶν ἐμπαθῶν καὶ διεφθαρμένων ἀνθρώπων. Κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ προκατόχου αὐτοῦ ἔλαβε τὸν τίτλον «Ἀρχιεπισκόπου Φοντάνα-Ἀλβας καὶ μητροπολίτου ἀπάντων τῶν παλαιορθοδόξων χριστιανῶν». Οἱ ἐν Βουκοβίῃ, Ρουμανίᾳ ὡς καὶ τὸ μέγιστον μέρος τῶν ἐν Τουρκίᾳ σχισματικῶν ἐξακολουθοῦσιν υπείκοντες τῇ δικαιοδοσίᾳ αὐτοῦ, ἐκεῖνος δὲ χειροτονεῖ αὐτοῖς ἀδιαλείπτως ἱερεῖς, διακόνους καὶ ἐπίσκοπους. Οὕτως ἐχειροτόνησεν Ὀνούφριον τινὰ ὑπὸ τὸν τίτλον *Βραϊλόβσκη* διὰ τοὺς ἐν Τουρκίᾳ τῷ δὲ 1849 συνέστησεν ἐπαρχίαν *Σλάβσκαϊαν* ἐν Βουλγαρίᾳ, καταστήσας πρῶτον μὲν ἐπίσκοπον ἐν αὐτῇ εἶτα δὲ ἀρχιεπίσκοπον τὸν Ἀρκάδιον· τῷ 1850 ἐχειροτόνησεν ἐπίσκοπον Τούλτζης τὸν Ἀλύπιον. Κατόπιν ἐχειροτόνησε καὶ διὰ τοὺς ἐν Ρουμανίᾳ ἕτερον Ἀρκάδιον τίτλῳ *Βασ.λοῦισκη*. Ἀλλὰ καὶ τὸ μέγιστον μέρος τῶν ἐν Ρωσίᾳ *Ποποβτζίτωρ* ἀνεγνώρισαν τὸν ἀρχιεπίσκοπον Φοντάνα-Ἀλβας ὡς μητροπολίτην αὐτῶν καὶ ὑπέρτατον θρησκευτικὸν ἀρχηγόν, καὶ τῇ ἐκείνου εὐλογίᾳ συνεστήθησαν ἐν Ρωσίᾳ πλῆθος νέων ἐπισκοπικῶν ἐδρῶν, *Οὐράλας, Σαρατόβου, Πάλτας, Κανκάσου, Καζαρίου, Ὁρεμπούργου* κλπ.

Ἐν ἔτει 1858 ὁ ὑποδιοικητὴς τοῦ θέματος Σερετίου Βοϊνάροβιτς κατήγγειλεν εἰς τὴν κυβέρνησιν ἀτακτῆματά τινα συμβαίοντα ἐν Φοντάνα-Ἀλβᾷ καὶ ἀπέθεικεν πρὸς τὰς κυβερνητικὰς καὶ δημαρχικὰς διατάξεις. Ξένοι τυχοδιώκται εἰσῆγοντο καὶ ἐκείροντο μοναχοὶ ἐντὸς τῆς μονῆς, μοναστήριον γυναικείον εἶχεν ἀνεγερθῆ ἐν ἀγνοίᾳ τῆς κυβερνήσεως, ἐπ' οὐδενὶ δὲ λόγῳ ἐδέχοντο οἱ Ρασκόλνικοι νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς τὰς ἀστυκὰς διατάξεις ὡς πρὸς τὰ ληξιαρχικὰ βιβλία καὶ ἔγγραφα τὰ ἀφορῶντα τοὺς γάμους, γεννήσεις, ἀποβιώσεις κτλ. ἀπεποιοῦντο νὰ δεχθῶσιν ὄρκον ἐπὶ δικαστικῶν ὑποθέσεων, ἐν περιπτώσει ἀσθενείας δὲν ἐδέχοντο οὐδεμίαν ἰατρικὴν βοήθειαν, ἀποτροπιαζόμενοι καὶ αὐτὸν τὸν ἐμβολισμόν τῶν παιδῶν κατὰ τῆς εὐφλογίας. Ἡ κυβέρνησις ἀπέστειλε πρὸς ἐξακρίβωσιν τῶν καταγγελιῶν τούτων ἐπιτροπὴν ὑπὸ τὴν προεδρίαν ἀνωτέρου τινὸς ὑπαλλήλου, Στόκερ καλουμένου. Θορυβηθέντες οἱ σχισματικοὶ ἔσπευσαν ν' ἀπαντήσωσιν τὸ κακόν, καὶ πολλοὺς μὲν τῶν μοναχῶν ἐφυγάδευσαν εἰς Μολδαυίαν, ἐπεμψαν δὲ καὶ τὸν μοναχὸν Ἀλύπιον εἰς Βιέννην ἵνα εὑρῇ μέσον τοῦ ν' ἀπαλλάξῃ τὴν μητρόπολιν ἀπὸ τῆς ἐξετάσεως· ἐπέδωκεν οὗτος ἀναφορὰν πρὸς τοὺς ὑπουργοὺς τῶν ἐσωτερικῶν καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν, δι' ἧς ἐζητεῖτο ἵνα δυνάμει τῶν χορηγηθέντων τοῖς Ρασκόλνικοις προνομίων, συγχωρήσῃ αὐτοῖς ἢ κυβέρνησις νὰ ζῶσι κατὰ τὰ ἴδια αὐτῶν ἔθιμα καὶ ἀφήσῃ ἐλευθέρους εἰς τὴν ἐξάσκησιν τῶν θρησκευτικῶν αὐτῶν καθηκόντων.

Ἐν τούτοις ἡ ἐπιτροπὴ μεταβάσα εἰς Φοντάνα-Ἀλβαν ἤρξατο τῶν ἀνακρίσεων καὶ ἐρευνῶν, οἱ δὲ Ρασκόλνικοι μετὰ τοῦ μητροπολίτου αὐτῶν ἀφοῦ πολλὰς κατέβαλον ματαίας προσπάθειας πρὸς ἀναχαλίτισιν τῶν κυβερνητικῶν μέτρων ἐπέδωκαν διὰ τοῦ Ἀλυπίου καὶ ἕτερον ἀναφορὰν πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐσωτερικῶν. Καταχωρίζομεν ἐνταῦθα ὁλόκληρον τὸ ἔγγραφο τοῦτο ὡς πολλὴν ἔχον σπουδαιότητα διὰ τὴν μελέτην τοῦ ζητήματος τῶν Ρασκόλνικων καὶ διὰ τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι τῶν σχισματικῶν τούτων περὶ πολλῶν ἀντικειμένων.

« Πρὸς τὸ ὑψηλὸν Κ. Β. ὑπουργεῖον.

» Ἐπὶ τῆς ἐνδοξοῦ βασιλείας τοῦ ἀειμνήστου αὐτοκράτορος Ἰωσήφ Β', ἐπὶ τῇ βάσει τῶν αὐτοκρατορικῶν προνομίων τῶν χορηγηθέντων ἐν Βιέννῃ τῇ 9 ὀκτωβρίου 1783, αἱ ἡμέτεροι παλαιόπιστοι κοινότητες, αἵτινες κατόφκουν τότε τὰς ἀκτὰς τοῦ Εὐζεῖνου, μετόφκησαν μετὰ τῶν ἱερέων αὐτῶν εἰς Βουκοβῖνην ὑπὸ τὸ ὄνομα *Λιποβαρικαὶ κοινότητες*. Οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν εὐρίσκονται καὶ σήμερον ἐν Φοντάνα-Ἀλβᾶ, ὅπου κατοικοῦσι πρὸ 70 ἐτῶν, δειχθέντες ἀείποτε ἀξιοὶ τῆς χορηγουμένης αὐτοῖς ὑψηλῆς προστασίας εἰς τὰ ἀφορῶντα τὰ θρησκευτικὰ αὐτῶν ἰδρύματα. Πειποθότες δὲ καὶ νῦν ἐπὶ τὴν δικαιοσύνην τοῦ κραταιοτάτου ἡμῶν ἀνακτος, τῆς αὐτοῦ αὐτοκρατορικῆς καὶ ἀποστολικῆς μεγαλειότητος Φραγκίσκου Ἰωσήφ Α', τρέφομεν ἀδιάσειστον τὴν ἐλπίδα ὅτι τὸ δίκαιον ἡμῶν θέλει μείνει ἀνέπαφον, καθύσον οὐδεμίαν ἡμεῖς ἐδώκαμεν ἀφορμὴν εἰς τὸ νὰ στερηθῶμεν αὐτοῦ.

» Εἰσὶ τινες θέλοντες σήμερον νὰ καταστήσωσι προβληματικὴν καὶ αὐτὴν ἡμῶν τὴν ὑπαρξίν καὶ ἐπιχειροῦντες νὰ διασειῶσι τὸν θεμέλιον τῆς θρησκευτικῆς ἡμῶν ὁμολογίας. Ἄλλ' ἡμεῖς οἱ Παλαιόπιστοι ἐμμένομεν εὐσταθῶς καὶ ἀπαρασαλεύτως εἰς τὰ ὑπὸ τῶν αἰῶνων καθιερωθέντα ἔθιμα ἡμῶν καὶ τὰς ἰσχυρὰς παραδόσεις, πᾶσα καινοτομία ἀποβαίνει δι' ἡμᾶς ἀδύνατος, καθὼς δὲ καὶ πᾶν ἄλλο θρησκεῖμα οὕτω καὶ τὸ ἡμέτερον ἔχει τὸ μονοειδές, οὕτως εἰπεῖν, ἐκκλησιαστικὸν αὐτοῦ μέρος, τὸ ὅποσον ὅμως παρ' ἡμῖν ἐστὶ δημοθέστερον· καθότι ἡ θρησκεία παρ' ἡμῖν τόσον εἶναι ἐρρίζωμένη ἐν τῷ λαῷ καὶ τόσον ἀπολύτως δεσπόζει ἐν τῷ πνεύματι αὐτοῦ, ὥστε ὁ λαὸς ἡμῶν εἶναι ἀληθῶς ἐκκλησιαστικὸς λαός· ἐπομένως πᾶν ὅ,τι δὲν εἶναι εἰς ἀρμονίαν μετὰ τῆς θρησκείας ἡμῶν ἀντίκειται καὶ εἰς τὸν κοινωνικὸν ἡμῶν βίον. Τὰς θρησκευτικὰς ἡμῶν πεποιθήσεις ἀείποτε ἐσεβάσθη ἡ ὑψηλὴ κυβέερνις, καὶ ἡμεῖς οὐδέποτε ἐδώκαμεν τὴν ἐλαχίστην ἀφορμὴν ἐνοχοποιήσεως. Ἡ ἐργασία καὶ ἡ προσευχὴ εἰσιν ἡ διαθήκη ἡμῶν· ἡ πίστις, καὶ ἡ ὑποταγὴ καὶ ἡ ἀφοσίωσις εἰς τὸν ἐνδοξὸν ἀψβουργικὸν οἶκον εἰσὶν αἱ ἀρεταὶ ἡμῶν ὡς ὑπηκόων.

» Τὸ ἐν ἀρχῇ μνησθὲν αὐτοκρατορικὸν προνόμιον, τὸ παραχωρηθὲν ἡμῖν ἐν Βιέννῃ τῇ 9 ὀκτωβρίου 1783, ἐχορήγησε τοῖς πατράσιν ἡμῶν, μετὰ συνεχεῖς καὶ πολυετεῖς ταλαιπωρίας καὶ μετοικεσίας, ἄσυλον μονίμου κατοικίας καὶ προσδιώρισε τοὺς ὅρους τῆς ἡμετέρας ὑποταγῆς· ἡ δὲ ὑψηλὴ ἀπόφασις τῆς 18 Σεπτεμβρίου 1841 καὶ ὁ κανονισμὸς τῆς μονῆς ἡμῶν τῆς 6/18 ἰουνίου 1841 ἀποτελοῦσι τὰς βάσεις τῆς ἡμετέρας ὑπάρξεως καὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καὶ κοινωνικοῦ ἡμῶν ὀργανισμοῦ.

» Ἐν τούτοις ἡ ἐπαρχιακὴ πολιτικὴ ἀρχὴ Τζερναουτζίου ἐπεχείρησε νὰ ἐπιβάλλῃ ἡμῖν διατάξεις τινὰς, αἷς δὲν δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν, ὡς τὴν εἰσαγωγὴν μητρῶν, τὸν κατὰ τῆς εὐφλογίας ἐμβολισμὸν, τὴν αἵτησιν τῆς πρὸς γάμον ἀδείας παρὰ τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν, τὰ μαρτυρικὰ τῶν ἱατρῶν ἐν περιπτώσει ἀποδιώσεως, τὸν ὄρκον καὶ ἄλλας τινὰς πολιτικὰς καὶ ἀστυκὰς διατάξεις, εἰς τὰς ὁποίας οὐδέποτε ἐξηναγκάσθημεν κατὰ τὸ ἐβδομηκονταε-

τές τοῦτο διάστημα· εἰδικὸς δὲ ἐπίτροπος ἀπεστάλη ἐπὶ τούτῳ εἰς τὴν ἐν Φοντάνᾳ-Ἀλβᾷ μονήν, ὅστις περιφρονῶν τὰ δικαιώματα καὶ προνόμια ἡμῶν, χωρὶς νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὰς ἰδιαιτέρας καὶ ἐξαιρετικὰς ἡμῶν περιστάσεις καὶ ἄνευ τινὸς σεβασμοῦ πρὸς τε τὰ ἱερὰ ἡμῶν καθιδρύματα καὶ πρὸς τὰς πατριαρχικὰς ἡμῶν παραδόσεις καὶ ἔθιμα ἀγωνίζεται νὰ εἰσαγάγῃ καὶ ἐπιβάλλῃ πάσας τὰς καινοτομίας ταύτας.

» Ἐπικαλούμεθα ἐν πρώτοις τὸ ῥηθὲν προνόμιον τοῦ 1783, τὸ ὁποῖον ἐκτός τοῦ ἐπὶ εἰκοσαετίαν παρ' ἐκάστου ἐξ ἡμῶν τιθησομένου φόρου (ὃν ἀκριβῶς ἀείποτε ἀπετίσαμεν) οὐδεμίαν ἄλλην ὑποχρέωσιν ἀναφέρει, ἀλλὰ καὶ ἐκφράζει τὴν ὑψηλὴν ἀνακτορικὴν διαβεβαίωσιν ὅτι καὶ εἰς τὰ τέκνα τῶν τέκνων τῶν προγόνων ἡμῶν συγχωρεῖται ἡ ἐλευθέρᾳ ἐξάσκησις τῆς θρησκείας αὐτῶν. Τὰ θρησκευτικὰ ταῦτα καθήκοντα ἀπαγορεύουσιν ἡμῖν πᾶσαν καινοτομίαν ἀσύμφωνον πρὸς τὰς παλαιὰς παραδόσεις τῶν ἁγίων Πατέρων. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον οὐδεὶς τῶν ἡμετέρων ἱερέων θέλει παραδεχθῆ τὸν νεωτερισμὸν τοῦτον τοῦ νὰ κρατῆ μητρῶα, τὰ ὁποῖα ἡ παλαιόπιστος ἡμῶν ἐκκλησία οὐδέποτε εἶχεν ἐν χρήσει, κατὰ τὴν πάτριον ἡμῶν παράδοσιν· ἄλλως τε οὐδεὶς τῶν ἡμετέρων ἱερέων γινώσκει τὴν γερμανικὴν γλῶσσαν, καὶ διὰ τοῦτο ὁ κληρὸς ἡμῶν οὐδεμίαν ἀξιοὶ παρὰ τῆς ὑψηλῆς κυβερνήσεως ἀντιμισθίαν ἢ χρηματικὴν βοήθειαν περιοριζόμενος εἰς τὰ ἐνοριακὰ αὐτοῦ εἰσδήματα. Ἡ ὑψηλὴ κυβέρνησις ἀντὶ τῶν μητρῶων δύναται νὰ φθάσῃ εἰς τὸν αὐτὸν σκοπὸν διὰ τῆς ἀπογραφῆς, δι' ἧς ἐξακριβούται ὁ ἀριθμὸς τῶν νεογενήτων, τῶν νυμφευομένων καὶ τῶν ἀποβιούντων. Κατὰ δὲ τοῦ ἐμβολισμοῦ ἔχομεν τὴν μεγαλειτέραν ἀπέχθειαν, καθότι αἱ βάσεις τῆς πίστεως ἡμῶν ῥητῶς ἀπαγορεύουσι πᾶσαν μίξιν τοῦ αἵματος μετὰ ζωτικῆς τινος οὐσίας· ἡ τάξις, ἡ καθαρότης, ἡ συνεχὴς καὶ αὐστηρὰ νηστεία μᾶς προφυλάττουσιν ἀπὸ τῶν νόσων, καὶ δὲν ἔχομεν παράδειγμα μεταξὺ τῶν δισχιλίων ὁμοθησκῶν ἡμῶν ν' ἀποθάνῃ τις ἐξ εὐλογίας. Ἐπίσης οὐδὲν εἶδος ἱατροῦ παραδεχόμεθα καθότι ἀφ' ἐνὸς μὲν τὰς νόσους θεωροῦμεν ὡς ἐφημέρους δοκιμασίας ἄνωθεν ὀριζόμενας, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ἀπ' αὐτῶν θεραπείαν ἀποδίδομεν οὐχὶ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην τέχνην ἀλλ' εἰς ἐκεῖνον τοῦ ὁποίου τὸ ἀνέκφραστον ὄνομα ἔσωσεν ἡμᾶς ἀπὸ τῆς βαρυτέρας πασῶν τῶν νόσων τοῦ προπατορικοῦ ἀμαρτήματος, καὶ τοῦ ὁποίου αἱ ἀνεξερευνήτοι βουλαὶ διευθύνουσι τὰς θλίψεις καὶ τὰς ἀγαλλιᾶσεις ἡμῶν. Οὐχ ἦττον οἱ ἐκκλησιαστικοὶ κανόνες ἀπαγορεύουσι τὸν ὄρκον, ἀκολουθοῦμεν δὲ εἰς τοῦτο τὴν εὐαγγελικὴν ἐντολήν: «τὸ ναί, ναί καὶ τὸ οὐ, οὐ», τὸ δὲ πλεόν τούτου κωλύεται ὡς ἀμάρτημα· καὶ οὐδεὶς τῶν ὁμοθησκῶν ἡμῶν παλαιοπίστων ὅστις πρὸς μαρτυρίαν τῆς ἀληθείας εἶπε «ναί, ναί ἢ οὐ, οὐ», ἐφωράθη ποτὲ ψευθεῖς.

» Διὰ ταῦτα ἅπανσι αἱ διατάξεις, εἴτε πολιτικαὶ εἴτε ἀστυκαὶ, ἀφ' ὧν μέχρι τοῦδε διατελοῦμεν ἀπηλλαγμένοι, ἐὰν μὴ ὧσιν ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖαι εἰς τὴν ψυχικὴν ἡμῶν σωτηρίαν καὶ δὲν κῆνται ἐν ἀρμονίᾳ πρὸς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἡμῶν παραδόσεις, εἰσὶν ἀνωφελεῖς καὶ περιτταὶ δι' ἡμᾶς. Ἀλλὰ καὶ τὰς ἀπειλὰς τοῦ σταλέντος ἐπιτρόπου διὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν καινοτομιῶν τούτων ἐδέχθημεν μεθ' ὑπομονῆς ἵνα μὴ διακυβεύσωμεν τὸ δίκαιον ἡμῶν, διαβεβαίουμεν δὲ ὅτι καὶ εἰς τὸ ἐξῆς δὲν θέλομεν δεῖξει τὴν ἐλαχίστην

ἀντίστασιν καὶ ἐὰν ἀκόμη ἐπιβληθῆ ἡμῖν καταναγκασμός (exécution) διὰ τῆς ἐνόπλου δυνάμεως, ὡς ἀπειλούμεθα.

» Τὸ αὐτὸ αὐτοκρατορικὸν διάταγμα τῆς 9 ὀκτωβρίου 1783 ἀπαλλάττει ἡμᾶς τῆς στρατολογίας καὶ τῆς χορηγίας στρατιωτικῶν καταλυμάτων· τοῦτο δὲ ἐνεκρίθη διότι ἡμεῖς, ὡς γνωστὸν, κατὰ τὴν ὀρθοκρίαν ἡμῶν κατ' οὐδενὸς δυνάμεθα νὰ ἐγείρωμεν ὄπλον, ἀλλ' ὀφείλομεν ζῆν ἐν εἰρήνῃ καὶ ἀρμονίᾳ, πρὸς πάντας· ἔχομεν δὲ σταθερὰν ἐλπίδα ὅτι τὸ ὑψηλὸν τοῦτο προνόμιον καὶ ἐν τῷ μέλλοντι θέλει διαμείνει σεβαστὸν, καὶ ὅτι οὐδεὶς θέλει μᾶς ἐνοχλήσει εἰς τὴν ἐξάσκησιν τῆς πίστεως ἡμῶν.

» Διὰ δὲ τοῦ ἀπὸ 18 Σεπτεμβρίου 1841 ἀνακτορικοῦ διατάγματος συνηχορήθη ἡμῖν ἵνα ἔχομεν ἕνα ἀνώτατον ἱεράρχην, ὅστις νὰ μεταδίδῃ τοῖς μοναχοῖς ἡμῶν τὴν ἱερωσύνην, καὶ νὰ δύναται νὰ χειροτονῆ καὶ νὰ καθιστᾷ τὸν διάδοχον αὐτοῦ. "Ἐνεκα δὲ τῶν μεγάλων δυσκολιῶν καὶ τῶν ὑπερόγκων δαπανῶν δι' ὧν ἡμεῖς ἠγάγομεν ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς τὸν ἀνώτατον ἡμῶν ποιμενάρχην, καὶ διὰ τὴν ἀποφύγωμεν εἰς τὸ μέλλον τὰς δυσχερείας ταύτας ἐπάναγκες εἶναι τὸ νὰ δύναται ὁ ἱεράρχης οὗτος νὰ ὀνομάζῃ καὶ προσδιορίζῃ τὸν τε διάδοχον αὐτοῦ καὶ ἕνα τοποτηρητὴν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐν τῷ ἀνακτορικῷ διατάγματι δὲν ὀρίζεται ὁ χρόνος ἀλλ' ἀπλῶς καὶ γενικῶς ἀφίεται ἐλεύθερος ὁ διορισμὸς τοῦ τε ἀνωτάτου ποιμεναρχοῦ καὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ, διὰ ταῦτα καὶ ὁ μὲν καὶ ὁ δὲ δύναται νὰ κάμωσι χρῆσιν τοῦ δικαιώματος τούτου ἀναλόγως τῶν καιρικῶν περιστάσεων. Ἐὰν δὲ ληθῆ ὑπ' ὄψιν ὅτι κατὰ τοὺς κανόνας τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ὡς καὶ τῆς Δυτικῆς, οὐδεὶς δύναται οὔτε τολμᾶ ν' ἀνέλθῃ ἀφ' ἑαυτοῦ εἰς τὴν ἀνωτάτην ἀξίαν, οἴκοθεν προκύπτει ἡ ἀνάγκη, διὰ τὴν ἐξατφάξισιν τῆς διαδοχῆς τοῦ ἀνωτάτου ἐκκλησιαστικοῦ ἀξιώματος, τῆς ταυτοχρόνου ὑπάρξεως καὶ φείποτε παρουσίας τριῶν προσώπων φερόντων τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα, ὥστε ἐν περιπτώσει ἀποβιώσεως τοῦ ἀνωτάτου ποιμένου, ὁ διάδοχος αὐτοῦ ν' ἀναβιβάσθῃ εἰς τὸ ἀνώτατον ἀξίωμα ὑπὸ ἐτέρων. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡμεῖς ἔχομεν ἕνα ἀνώτατον ποιμένα, τὸν διάδοχον αὐτοῦ καὶ ἕνα τοποτηρητὴν, καὶ ἡ διάταξις αὕτη εἶναι τόσον σύμφωνος πρὸς τὸ αὐτοκρατορικὸν διάταγμα, ὅσον στενωῶς συνδέεται μετὰ τῆς ἐνδελεχοῦς ὑπάρξεως τοῦ κληρικοῦ ἡμῶν τάγματος. Ἐν τούτοις σήμερον καταδιωχόμεθα διότι ποιούμεθα χρῆσιν τῆς χορηγηθείσης ἡμῖν ταύτης αὐτοκρατορικῆς χάριτος, εἰσὶ δὲ οἱ θέλοντες νὰ φέρωσιν ἡμᾶς εἰς ἀπελπιστικὴν θέσιν, τὸ ὅποιον ἀφείκτως θέλει συμβῆ ἂν μείνωμεν μόνον μετὰ δύο ἐπισκόπων. Οἱ ἐπίσκοποι ἡμῶν οὐδεμίαν αἰτίαν σκανδάλου παρέχουσιν εἰς τὸν κόσμον· διάγουσιν αὐστηρὸν μοναστηριακὸν βίον, ἀδιαλείπτως νηστεύοντες καὶ προσευχόμενοι, τέσσαρας ἕως ἕξ ὥρας τῆς νυκτός μόνον ἀναπαυόμενοι, τελοῦσι δὲ ἀπαρασαλεύτως τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀκολουθίαν καὶ τὸν κανόνα μετὰ μετανοιῶν, ὃν πάντες οἱ μοναχοὶ ὀφείλουσι νὰ πληρῶσιν ἐν τοῖς κελλίοις αὐτῶν, ἐπὶ μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν, τὸν δὲ λοιπὸν χρόνον διέρχονται μελετῶντες τὴν θείαν Γραφήν. Ἄλλ' ὅχι μόνον οἱ ἐπίσκοποι ἀλλὰ καὶ τὰ μοναστήρια ἡμῶν τὸ τε τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναικῶν ἀποκρῦπττονται σήμερον μέχρις ὅτου ἀποσταλῆ εἰδικὴ ἀδεία τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν, ὁ δὲ ἐπίτροπος ἀπεφάνηκε ὅτι πρέπει νὰ κλεισθῶσιν. Ἐκ

τούτου καταδεικνύεται ὅτι ἡ ὑπαρξίς τῆς μονῆς ἡμῶν, ἥτις ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ὑφίσταται ἐν Φοντάνα-² Ἀλβᾶ ἀναγνωρισθεῖσα διὰ τοῦ ἀπὸ 28 Σεπτεμβρίου 1783 διατάγματος, τίθεται σήμερον ὡς ζήτημα, ἐνῶ κατὰ τοὺς κανόνας τῆς θρησκείας ἡμῶν, οἱ ἀνώτατοι βαθμοὶ τῆς ἱερωσύνης δίδονται μόνον εἰς μοναχοὺς, οἵτινες καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν αὐτῶν διατηροῦσι τὸν μοναχικὸν χαρακτῆρα, καθὼς καὶ οἱ χηρεύοντες ἱερεῖς ἀσκοῦσι μοναστηριακὸν βίον. Τὸ δὲ μοναχικὸν σχῆμα δίδεται μετὰ προηγουμένην ἐξέτασιν καὶ ἐξακριβῶσιν τῆς ἱκανότητος τοῦ προσερχομένου, παρὰ τε τῶν ἱερέων καὶ πάσης τῆς μοναστηριακῆς κοινότητος, καὶ μόνον κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἀνάγκης, ἐνίοτε δὲ ἐπὶ τῆς κλίνης τοῦ θανάτου. Τὸ νὰ γνωστοποιῶμεν δὲ πρὸς τὴν κυβέρνησιν πᾶσαν νέαν παραδοχὴν μοναχοῦ, τοῦτο καθ' ἡμᾶς εἶναι ἄσκοπον, καθότι ἡμεῖς οὐδεμίαν βοήθειαν λαμβάνομεν παρὰ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ταμείου, κατὰ δὲ τὴν τῷ 1841 ἐκδοθεῖσαν ὑψηλὴν ἀπόφασιν μόνη ἡ χειροτονία ἐπισκόπου φέρεται εἰς γνώσιν τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς. Ἡ γυναικεία ἡμῶν μονὴ εἶναι ἰσχυρὸν μέσον ἐνισχύσεως εἰς τὴν πίστιν, τὴν χρηστὴν ἀγωγὴν καὶ τὴν σωφροσύνην τοῦ γυναικείου φύλου τῆς ἡμετέρας κοινότητος· τὰ κοράσια διδάσκονται αὐτοῖσι ἀνάγνωσιν, γραφὴν καὶ ῥαπτικὴν καὶ ὀδηγοῦνται εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ ἠθικὴν ὑπὸ εὐσυνείδητον ἐπιτήρησιν· ἐν αὐτῇ αἱ πτωχαὶ γυναῖκες εὐρίσκουσι λιμένα, αἱ ἀπροστάτευτοι καὶ ὀρφαναὶ ἄστυλον, αἱ γραιφαὶ καὶ ἀσθενεῖς περιποίησιν, αἱ δὲ ἐνασκούμεναι μοναχαὶ διάγουσι βίον ὅλως ἀφιερωμένον τῷ Θεῷ καὶ τῇ φιλανθρωπίᾳ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ὑψηλὴ κυβέρνησις εἰς τὰς σκέψεις αὐτῆς περὶ τῶν γυναικείων μονῶν κινεῖται ὑπὸ τῶν αὐτῶν λόγων ὡς καὶ εἰς τὰς περὶ τῶν ἀνδρῶν, καὶ ἐπειδὴ ἡ γυναικεία ἡμῶν μονὴ ἀποτελεῖ οὐσιῶδες μέρος τῆς ἐλευθέρας ἐκασκήσεως τῆς ἡμετέρας θρησκείας ἥτις ἐξησφάλισται ὡς πρὸς τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως τῷ τε ἱερατεῖῳ ἡμῶν καὶ τῷ λαῷ καὶ δὴ καὶ τῷ γυναικείῳ φύλῳ, διὰ ταῦτα μετὰ βεβαιότητος δυνάμεθα νὰ ἐλπίσωμεν ὅτι ἡ γυναικεία ἡμῶν μονὴ, ἥς τὴν ὑπαρξίαν ἡ ἐπιτόπιος ἀρχὴ πρὸ πολλῶν ἐτῶν γινώσκει δὲν θέλει καταδιωχθεῖ πλέον εἰς τὴν ἐξακολούθησιν τῆς φιλανθρώπου αὐτῆς ἀποστολῆς.

» Αἱ εὐπειθέσταται λιποβανικαὶ παλαιόπιστοι κοινότητες καὶ οἱ ἐν Φοντάνα-² Ἀλβᾶ τῆς Βουκοβίνης μοναχοὶ, δεόμενοι τοῦ ὑψίστου Θεοῦ ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τοῦ ἐνδόξου αὐτῶν ἀνακτος, τολμῶσι νὰ υποβάλωσι τὴν ταπεινὴν αὐτῶν αἴτησιν ἵνα τὸ ὑψηλὸν κ. β. ὑπουργεῖον εὐαρεστηθῇ νὰ διατάξῃ ὅπως τὰ ἐν Φοντάνα-² Ἀλβᾶ δύο μοναστήρια τὸ τῶν ἀνδρῶν καὶ τὸ τῶν γυναικῶν μὴ παρενοχληθῶσιν ὡς πρὸς τὴν συντήρησιν αὐτῶν αἱ δὲ παλαιόπιστοι κοινότητες μείνωσιν ἀπῆλλαγμένα πάσης καινοτομίας ἐν τῷ οἰκογενειακῷ καὶ κοινωνικῷ αὐτῶν ὀργανισμῷ, διατηρουμένης ἀνεπηρέαστου τῆς τε παρουσίας αὐτῶν καταστάσεως καὶ τῆς ἐλευθέρας ἐκασκήσεως τῆς θρησκείας αὐτῶν· ἀνακληθῆ δὲ καὶ ὁ ἐπίτροπος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ διορισθέντες ὅπως εἰσάξωσι τοὺς νεωτερισμοὺς τούτους ἐν τῇ μονῇ τῆς Φοντάνα-² Ἀλβᾶς.

» Ἐν Βιέννῃ τῇ 1 μαρτίου 1858.

(Ὑπογ.) μοναχὸς **ΛΑΤΙΠΟΣ ΜΙΛΟΡΑΔΟΒ**, π.ληγεξούσιος τῶν δύο ἐν Φοντάνα-² Ἀλβᾶ μοναστηρίων καὶ τῶν ἐν Βουκοβίνῃ παλαιόπιστων λιποβανικῶν κοινοτήτων».

Ὁ Στόκερ ἐν τοσοῦτῳ ἐξηκολούθησε τὰς ἐρεῦνας αὐτοῦ ἐν Φοντάνᾳ-Ἀλβᾶ καὶ ἀνεκάλυψε πολλὰ πράγματα ἐνοχοποιούντα τὸν Κύριλλον καὶ τὴν ἐταιρίαν αὐτοῦ. Αἱ ἀνακρίσεις ἐξηκολούθησαν ἐν καὶ ἡμισυ ἔτος, μόλις δὲ κατὰ αὐγουστον τοῦ 1869 ἐξεδόθη αὐτοκρατορικὴ ἀπόφασις, δι' ἧς συνεχωρήθη ἡ ὑπαρξίς τῶν δύο ἐν Φοντάνᾳ-Ἀλβᾶ μοναστηρίων, ὑπὸ τὸν ὄρον τοῦ νὰ εἰσάγωνται αὐτόσε μοναχοὶ μόνον ἐκ τῶν αὐστριακῶν ὑπηκόων. Ὡσαύτως ἐνεκρίθη ἡ ὑπαρξίς τοῦ τε μητροπολίτου καὶ τοῦ τοποτηρητοῦ αὐτοῦ ἐν Φοντάνᾳ-Ἀλβᾶ, ἀλλὰ μετὰ πολλῶν περιορισμῶν: λ. χ. ἡ χειροτονία αὐτῶν νὰ μὴ γίνεται ἄνευ προηγουμένης ἀδείας τῆς τε ἐπαρχιακῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐκκλησιαστικῶν, νὰ μὴ δύνανται δὲ νὰ ἐξέλθωσι τοῦ κράτους ἄνευ ἀδείας τῆς κυβερνήσεως· νὰ μὴ χειροτονῶσιν ὅλως ἱερεῖς καὶ ἀρχιερεῖς διὰ τὸ ἐξωτερικόν, ἀκόμη καὶ διὰ τὴν χειροτονίαν ἰδίων ἱερέων νὰ ζητῶσι προηγουμένως ἀδειαν παρὰ τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς, καὶ νὰ μὴ χειροτονῶσι περισσότερος παρ' ὅσους ἀπαιτεῖ ἡ ἐνοριακὴ ὑπηρεσία. Αἱ διατάξεις αὗται ἐκιοποιοῦθησαν τῷ λιποβάνῳ ἱεράρχῃ ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ Τζερναουτζίου τῇ 14 ἰανουαρίου 1860. Αἱ δὲ λοιπαὶ αἰτήσεις τοῦ Ἀλυπίου περὶ τῆς ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τοῦ ἐμβολισμοῦ, τῶν ληξιαρχικῶν βιβλίων κτλ. δὲν ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν· ἰδίως δὲ διὰ τὰ μητρώα εἶχε διορισθῆ πρότερον ὑπάλληλος τῆς κυβερνήσεως, ὅστις κατοικῶν ἐντὸς τῆς μητροπόλεως κρατεῖ τακτικὰ βιβλία, μεθ' ὅλας τὰς προσπάθειάς τῶν Λιποβάνων ὅπως ἀπαλλαχθῶσι τῆς ἀπεχθοῦς ταύτης ὑποχρεώσεως.

Ὁ Κύριλλος ὠνόμασε μετὰ ταῦτα τοποτηρητὴν αὐτοῦ ἡ βικάριον Λιποβάνον τινὰ φυγάδα ἐκ Ῥωσσίας ὀνόματι Ὀνούφριον Πορουσίδ, τιτλοφορήσας αὐτὸν ἐπίσκοπον Βραϊλὸβσκη ἀπὸ τῆς ἐν Ῥουμανίᾳ πόλεως Βραίλας ὡς προείπομεν· ἀλλ' οὗτος, ὡς καὶ κατωτέρω ῥηθῆσεται, ἀποσταλεῖς εἰς Μόσχαν πρὸς εἰρηνοποίησιν διχονοιῶν τινῶν ἀναφυσῶν ἐν τῇ αὐτῇ Ῥασκολνικῇ ἱεραρχίᾳ καὶ διαφωνήσας κατόπιν πρὸς τὸν Κύριλλον δὲν ἐπανῆλθε πλέον εἰς Φοντάνᾳ-Ἀλβᾶν, τῷ δὲ 1865 ἔτος ἠνώθη μετὰ τῆς ὁμοπιστικῆς ἐκκλησίας ἐγκαταλείψας διὰ παντός τὸ τε σχίσμα καὶ τὴν ἀρχιερωσύνην ταυτοχρόνως ἀπεσπάρθησαν τοῦ σχίσματος καὶ ἠνώθησαν μετὰ τῆς ὁμοπιστικῆς ἐκκλησίας ἀρχιμανδρίτης τις καὶ ὁ ἀρχιδιάκονος τοῦ Κυρίλλου, ὑπεξαιρέσαντες καὶ ἀποκομίσαντες εἰς Ῥωσίαν τὰ ἐπισημότερα ἔγγραφα τῆς ἐν Φοντάνᾳ-Ἀλβᾶ μητροπόλεως.

Χρευσάσης τῆς θέσεως βικαρίου τουτέστι τοποτηρητοῦ, οἱ Λιποβάνοι φοβηθέντες μήπως εὐρεθῶσιν αἰφνης ἐστερημένοι ἐπισκόπου διὰ τε τὴν προβεβηκυῖαν ἡλικίαν τοῦ Κυρίλλου καὶ διὰ τὴν ἀπειλουμένην καθάρσειν αὐτοῦ, ὡς προϊόντες ὀφόμεθα, ὑπὸ τῶν ἐν Μόσχᾳ, ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ ἐκλέξῃ τοποτηρητὴν καὶ διάδοχον. Ὡς τοιοῦτον ἐχειροτόνησε τῷ 1866 τὸν μοναχὸν Ἀντώνιον, γεννηθέντα ἐν Φοντάνᾳ-Ἀλβᾶ, τίτλῳ Φορμόζσκη ἀπὸ τῆς ἐν Μολδαυίᾳ κωμοπόλεως Τάργου-Φρουμός· ἀλλὰ καὶ τοῦτον θανόντα μετὰ ἐν ἔτος ἀντικατέστησε τῷ 1870 διὰ τοῦ ἐκ Βραίλας λιποβάνου ἱερέως Ἀγγαίου, ὃν μετονομάσας Ἀθανάσιον ἐχειροτόνησεν ἀρχιεπίσκοπον Βραϊλὸβσκη. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κυρίλλου οὗτος ἔσται ὁ ἱεράρχης τῶν ἐν Αὐ-

στρία Λιποβάνων καὶ «μητροπολίτης πάντων τῶν ἀπανταχοῦ παλαιορθο-
δόξων».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

ΔΙΧΟΝΟΙΑΙ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΕΝ ΡΩΣΣΙΑ· ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΝ ΦΟΝΤΑΝΑ-ΛΑΒΑ· ΡΑΣΚΟΛΙΚΩΝ ΙΕΡΑΡΧΩΝ.

§. 29. Σύνοδος σχισματικῶν ἐν Μόσχᾳ· Ἐγγύκλιος αὐτῆς
πρὸς ἅπασαν τὴν παλαιόπιστον ποιμνῆν.

Οἱ ἐν Ρώσσιᾳ σχισματικοὶ ἀρχιερεῖς, οἱ ἐν παραθύστῳ χειροτονηθέντες ὑπὸ τοῦ ἐν Φοντάνᾳ Ἁλβᾶ ἱεράρχου, ταχέως συνησθάνθησαν τὸ ἐπισφαλές τῆς ψευδοῦς αὐτῶν θέσεως· τὸ ἀξίωμα αὐτῶν, ἄκυρον ὡς ἐκ τῆς παρανόμου αὐτοῦ καταγωγῆς, ἐνώπιον τῶν τε ἐκκλησιαστικῶν κανόνων καὶ τῆς πολιτικῆς νομοθεσίας, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ καθιερωθῇ ἐπισήμως, ἐπομένως αὐτοὶ δὲν ἠδύναντο νὰ ὑπάρχωσιν εἰμὴ ἐν τῷ κρυπτῷ. Τὴν τοιαύτην κατάστασιν μὴ φέροντές τινες ἐξ αὐτῶν ἀπεξεδύθησαν οἴκοθεν τῆς ἀρχιερωσύνης καὶ συνταξάμενοι τῇ ὀρθοδοξίᾳ ἐγένοντο ἄπλοιο μοναχοί· ἀλλ' οἱ πλείους αὐτῶν οἱ καὶ ἀγγινούστεροι, ἐπιθυμοῦντες νὰ ἐφελκύσωσι τὴν εὐνοίαν τῆς ὀρθοδόξου κυβερνήσεως, ἐδοκίμασαν νὰ θέσωσι τὸ παρὰ τοῖς σχισματικοῖς ἀρχιερατικὸν αὐτῶν ἀξίωμα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ὀρθοδοξίας καὶ ἀποπειραθῶσι προσέγγισιν τινα τῶν σχισματικῶν πρὸς τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ὑποδεικνύοντες τὰ κατ' αὐτοὺς ἐκατέρωθεν γενόμενα λάθη, τὰ ὁποῖα ἐκάτερον τῶν μερῶν ὄφειλε νὰ διορθώσῃ.

Ἔθεν τῇ 24 φεβρουαρίου 1863 συνήλθον ἐν Μόσχᾳ εἰς Σύνοδον, ἧς τὸ ἀποτέλεσμα ἦν ἡ σύνταξις ἐπιστολῆς ἐγγυκλίου «πρὸς τὰ τέκνα τῆς μιᾶς, ἀγίας, οἰκουμενικῆς, ἀποστολικῆς παλαιο-ορθοδόξο-καθολικῆς Ἐκκλησίας». Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, κύριον θέμα λαμβάνουσα τὴν καταπολέμησιν τῶν πεπλανημένων διδασκαλιῶν τῶν Πεζποποβτζίνων καὶ τῶν κατὰ τῆς ὀρθοδοξίας προσβολῶν αὐτῶν διεδόθη μετὰ τῶν Ρασκολνίκων ἐν χειρογράφοις τετραδίοις· ἀρχεται δὲ οὕτω:

«Ὁφείλομεν, ἀγαπητοί, ἔχειν ἐνδελεχῆ μέριμναν ὅπως ἐπώμεθα τῇ διδασκαλίᾳ τῶν θείων γραφῶν καὶ φυλάττωμεν τοὺς ἱεροὺς κανόνας καὶ τὰς παραδόσεις τῶν τε ἁγίων Ἀποστόλων καὶ τῶν ἁγίων Πατέρων τῶν κατὰ διαφόρους καιροὺς συνελθόντων ἐν τε ταῖς ἐπτὰ οἰκουμενικαῖς καὶ ταῖς ἐννέα τοπικαῖς Συνόδοις πρὸς κατατρόπωσιν τῶν θεομισήτων αἱρέσεων καὶ ἐδραϊώσιν τῆς εὐσεβοῦς διδασκαλίας. Περὶ τούτων καὶ ὁ θεὸς Ἀπόστολος κράζει λέγων: «Μνημονεύετε τῶν ἡγουμένων ὑμῶν, οἵτινες ἐλάλησαν ὑμῖν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ· ὧν ἀναθεωροῦντες τὴν ἐκβάσιν τῆς ἀναστροφῆς, μιμῆσθε τὴν

πίστιν»· και : «διδαχαῖς ποικίλαις και ξέναις μὴ περιφέρεσθε» (Ἑβρ. ιγ'. 7).

» Ταῦτα κατὰ νοῦν ἔχοντες ὀφείλομεν φυλάττεσθαι ἀπὸ πασῶν τῶν αἱρέσεων και διαφωνιῶν, ὁρατῶν τε και ἀοράτων· κρατεῖν και τηρεῖν τὰ τῆς πίστεως δόγματα και τὰς ἐκκλησιαστικὰς παραδόσεις σώας και ἀδιαφθόρους και μὴ ὑπερπηδᾶν «ὄρια αἰώνια, ἃ ἔθεντο οἱ πατέρες ἡμῶν». Διὰ ταῦτα ἐρευνῶμεν ἐπιμελῶς τὰς γραφὰς και παραδόσεις τῶν Πατέρων και ζηλωταὶ αὐτῶν γενώμεθα· και ὡς εὔρομεν τὴν Ἐκκλησίαν ἀπὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ, τοιαύτην τηρήσωμεν αὐτὴν και τοιαύτην παραδώμεν, και μὴ ἀποστῶμεν ἀπὸ τῶν Πατέρων ἡμῶν, ἄλλα μὲν ἀναγινώσκοντες, ἄλλα δὲ φρονούντες»· (μέγα Σβόρνικον, (1) φύλλ. 337.).

» Ταῦτα ἐνθυμούμενοι πάντοτε, ὀφείλομεν βαδίζειν τὴν μέσην και βασιλικὴν ὁδὸν, μὴ παρεκκλινόντες μήτε πρὸς τὰ δεξιὰ μήτε πρὸς τὰ ἀριστερὰ, ἀποφεύγοντες τὰς ἐτεροδιδασκαλίας και τὰς ψευδεῖς ἐξηγήσεις, ὅτι πολλοὶ ψευδοδιδάσκαλοι και πολλοὶ ψευδοπροφῆται ἐξεληλύθασιν εἰς τὸν κόσμον (Ἰωαν. Α'. δ'. 1), οἵτινες «ἔθεντο εἰς οὐρανὸν τὸ στόμα αὐτῶν, και ἡ γλῶσσα αὐτῶν διῆλθεν ἐπὶ τῆς γῆς» (Ψαλμ. 72.).

Μετὰ ταῦτα ἡ ἐπιστολὴ καταδείκνυσιν ὅτι μεταξὺ τῆς κοινότητος τῶν πιστῶν διαδίδονται συγγράμματά τινα Πεζποποβτζίνων ἐν οἷς διδάσκειται «ἡ πῦσις τῆς ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ παραδοθείσης ἱερῶσνης, τὸ τέλος τοῦ νέου νόμου τῆς Χάριτος, ἡ βασιλεία τοῦ τελευταίου Ἀντιχρίστου, καθημένου ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου τῆς ἐπικρατούσης νῦν ἐν Ῥωσίᾳ Ἐκκλησίας, ἣτις πιστεύει εἰς ἄλλον θεόν, ὁμολογοῦσα ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ οὐχὶ τὸν Σωτῆρα Χριστὸν, ἀλλὰ τὸν ἐναντίον αὐτοῦ τὸν Ἀντίχριστον». Αἱ παράλογοι αὗται εἰσηγήσεις, παρατηρεῖ ἡ ἐγκύκλιος, διασπαρῖσαι κακοβούλως ὑπὸ τῶν ἑσκοτισμένων τὴν διάνοιαν Πεζποποβτζίνων εἰσδύουσιν ἀνεπαισθήτως ἐν τῷ πνεύματι τοῦ χριστωνύμου λαοῦ, ὅστις ἐν τῇ ἀπλότητι και τῇ ἀκακίᾳ αὐτοῦ δὲν δύναται νὰ διακρίνη τὴν ἀλήθειαν ἀπὸ τοῦ ψεύδους· ὅθεν ἡ ἐγκύκλιος κρίνει ἀναγκαῖον νὰ προφυλάξῃ τοὺς παλαιοπίστους ἀπὸ τῆς ψυχοφθόρου ταύτης διδασκαλίας και παρακλεῖ αὐτοὺς ἵνα ἀκολουθοῦντες τὴν ὁδηγίαν τοῦ ὁσίου Μαξίμου τοῦ Ἑλληνοσ, (ὁμιλ. ι.) μελετήσωσιν ἀπαθῶς τοὺς ψευδεῖς συλλογισμοὺς τοὺς περιεχομένους ἐν τοῖς ῥηθείσι συγγράμμασι.

Ἐκ τῶν πολυαριθμῶν τούτων ψευδοδιδασκαλιῶν ἡ ἐγκύκλιος λαμβάνει μόνον δέκα, και ἀναλύουσα τοὺς ἐν αὐταῖς βλασφήμους παραλογισμοὺς ἀντιπαρατίθησι, διὰ τὴν ὁδηγίαν τῆς ὑγιοῦς κρίσεως, τὴν ὀρθὴν διδασκαλίαν πρὸς κατατρόπωσιν τῆς ἀσεβείας.

Ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τῆς ἐγκυκλίου ἐκφέρεται κρίσις περὶ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀναφέρονται τὰ αἷτια τοῦ ἀπ' αὐτῆς χωρισμοῦ τῶν Σταροπριάζων (παλαιοπίστων) και τέλος πραγματεύονται οἱ ἔροι ὑφ' οὓς ἤθελεν εἶσθαι δυνατὴ ἡ ἔνωσις αὐτῶν μετὰ τῆς ἐπικρατούσης Ἐκκλησίας. « Ἡ νῦν κρατοῦσα ἐν Ῥωσίᾳ Ἐκκλησία, ὡς και ἡ ἑλληνικὴ, πιστεύει οὐχὶ εἰς ἔτε-

(1) Λιποβανικὸν βιβλίον.

ρον Θεόν, ἀλλ' εἰς τὸν αὐτὸν εἰς ὃν καὶ ἡμεῖς: Ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὄρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων, ἦτοι εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα τὴν ὁμοούσιον καὶ ἀχώριστον, Πατέρα ἀναρχον, Υἱὸν συνἀναρχον καὶ ἅγιον Πνεῦμα σύνθρονον· ὁμολογεῖ τὴν ἔνσαρκον τοῦ Χριστοῦ οἰκονομίαν πρὸς ἐξαγόρασιν τοῦ ἀνθρώπινου γένους· τιμᾶ μεθ' ἡμῶν (κατὰ τὸ παλαιὸν καλενδᾶριον) τὰς δεσποτικὰς ἑορτὰς, τὴν Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ, τὴν Ὑπαπαντὴν, τὰ Θεοφάνεια, τὴν Σταύρωσιν, τὴν Ταφὴν, τὴν τρίήμερον Ἀνάστασιν, τὴν ἔνδοξον εἰς οὐρανοῦς Ἀνάληψιν καὶ τὰς λοιπὰς· ὡσαύτως δὲ καὶ τὰς ἑορτὰς τῆς Παναχράντου Θεοτόκου καὶ τῶν ἁγίων. Προσκυνοῦν τὰς ἁγίας εἰκόνας τῆς παλαιᾶς ζωγραφικῆς τέχνης μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ: **ΙΣ. ΧΣ.** Ἀσπάζεται τὸν τίμον Ἥλον καὶ τὸν Χιτῶνα τοῦ Χριστοῦ, τὰς ἁγίας καὶ θαυματουργοὺς εἰκόνας καὶ τὰ λείψανα τῶν ἁγίων Θεῶν ἁγίων. Ἐξ ὧν δὲ τούτων σαφῶς ἀποδείκνυται ὅτι ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν Θεὸν πρεσβεύει, ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν μεθ' ἡμῶν ὁμολογεῖ Χριστόν. Ὅθεν τὸ ἐν αὐτῇ τελοῦμενον ἐν τρισὶ καταδύσεσιν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος Βάπτισμα, καὶ ἡ Χειροτονία, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ τῆς ἐμπράκτου συνηθείας τῆς παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων παραδοθείσης εἰσὶ παραδεκτὰ παρ' ἡμῖν ἀνευ ἐπαναλήψεως.

« Αἱ αἰτίαι δι' ἃς ἡμεῖς δὲν ἀκολουθοῦμεν τοὺς ποιμένας τῆς Ἐκκλησίας ἐκείνης εἰσὶ σοβαραὶ καὶ εὐλογοί. Καθότι ἐπὶ μὲν τοῦ θείου παραχωρήσει πατριάρχου Νίκωνος καὶ δι' αὐτοῦ μετεβλήθησαν αἱ ἀρχαῖαι ἐκκλησιαστικαὶ παραδόσεις, κατόπιν δὲ ἐν τῇ συνόδῳ τοῦ 1667 (ἐν ἣ παρεκάθησαν καὶ οἱ Ἕλληνες πατριάρχαι) ἐξεφωνήθη φρικτὸν ἀνάθεμα κατὰ τῶν κρατούντων τὰς ἱεράς παραδόσεις τῆς Ἐκκλησίας, ἠγέρθη δὲ σκληρὸς κατ' αὐτῶν διωγμὸς μετὰ παντοίων βεβηλωσῶν μετὰ ταῦτα οἱ ποιμένες οἵτινες ὑπεστήριζαν τὰ καινοφανῆ δόγματα καὶ τὰς νέας παραδόσεις ἐξέδωκαν δυσφημηστικά βιβλία, ἐν οἷς καὶ αὐτὸ τὸ ἅγιον καὶ προσκυνητὸν ὄνομα τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν **ΙΣ** ἐξυβρίσθη, ὡς εἰ μὴ ἐσήμαινε τὸν σωτῆρα καὶ λυτρωτὴν τῶν ψυχῶν ἡμῶν ἀλλὰ ἄλλον τινὰ Ἰσοῦν, ἴσα ἔχοντα τὰ ὅσα (ἴσος-οὗς), ὠνομάσθη δὲ (ὡ τῆς τόλμης!) τερατώδες καὶ μηδεμίαν ἔχον σημασίαν! Ὁ συνδυασμὸς τῶν δύο δακτύλων ἐν τῷ σημείῳ τοῦ σταυροῦ ὠνομάσθη ἐπίσης ἀρειανισμὸς μακεδονισμὸς, κτλ... Ἐκτός δὲ τούτων ἐγένοντο καὶ ἄλλαι ἀλοιοῦσαι καὶ μεταβολαί, ἀφαιρέσεις καὶ προσθήκαι τὰς ὁποίας εἶναι δύσκολον ν' ἀπαριθμήσωμεν ἐνταῦθα ». (Ἀναφέρονται ῥησικονικά τινα συγγράμματα ἐν οἷς δέκνυνται λεπτομερῶς πᾶσαι αἱ ἐν τῇ Ῥωσικῇ Ἐκκλησίᾳ εἰσαχθεῖσαι δῆθην καινοτομίαι.) Διὰ ταῦτα ἡ συνείδησις ἡμῶν δὲν μᾶς συγχωρεῖ εἰσαχθεῖσαι δῆθην καινοτομίαι.) Διὰ ταῦτα ἡ συνείδησις ἡμῶν δὲν μᾶς συγχωρεῖ ν' ἀκολουθήσωμεν τοὺς ποιμένας τῆς Ἐκκλησίας ἐκείνης, οἵτινες, πρὸς καιρίαν θλίψιν τῶν εὐ φρονούντων, οὐδὲως ἐριστώσι τὴν ὀφειλετικὴν αὐτῶν προσοχὴν εἰς τὸ νὰ κολάσωσι τὸ ὕψος τῆς πολεμικῆς αὐτῶν ἐν τῆς βιβλίου ἀ ἐκδίδουσι καθ' ἡμῶν, οὐδ' ἐξαλείψουσι τὰς ῥηθείας κακολόγους δυσφημίας, μεστὰς μίσους καὶ χολῆς, ἀναξίας εὐσεβῶν ἀκοῶν καὶ ἀνοικείους εἰς τὸ στόμα χριστιανῶν ποιμένων.

« Ἄλλ' ἐάν ποτε ἐλλαμφέντες ὑπὸ τῆς θείας χάριτος ἐγκαταλείψωσι τὰς μνηστείας δυσφημίας καὶ συνοδικῶς ἀπορρίψωσι τὰ καινοφανῆ αὐτῶν

δόγματα, ἐὰν ἀγαπήσαντες παραδεχθῶσι πάλιν τὸν ἀρχαῖον ἅγιον βίον καὶ τοῦτον ἐπιβάλωσι τοῖς ἐμπιστευθεῖσιν αὐτοῖς, ἐὰν ἀκολουθήσωσιν ἀμεταβλήτως ἀπάσας τὰς ἀρχαίας ἐκκλησιαστικὰς παραδόσεις, ἐὰν ἐπανέλθῃ ἡ Ἐκκλησία εἰς τὴν ἀκρίβειαν ἐκείνην τῶν δογμάτων καὶ τῶν παραδόσεων τὴν ἀπὸ τοῦ ἱσαποστόλου Κνέζου Βλαδιμήρου μέχρι τοῦ πατριάρχου Νίκωνος· τότε τὸ μεσότοιχον θέλει καταπέσει καὶ θέλει ἐπανέλθῃ ἢ πρὸς ἀλλήλους ἕνωσις, καὶ ἡμεῖς ἄνευ ἀνθρωπίνης τινὸς παρεκκλίσεως θέλομεν δράμει εἰς κοινωσίαν μετ' αὐτῶν. Ἐν ὅσῳ ὅμως ὑπάρχουσι σκάνδαλα καὶ προσκόμματα ταράττοντα τὴν συνείδησιν ἡμῶν δὲν δυνάμεθα ν' ἀκολουθῶμεν δόγματα καὶ παραδόσεις καινοτόμους ἐναντίας τῇ τε διδασκαλίᾳ τῆς ἀρχαίας ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ ταῖς ἡμετέραις πεποιθήσεσι. Διὰ τοῦτο οὐδὲ ἐσμὲν ἡμεῖς σχισματικοὶ (*Расκόλνικοι*) καὶ κεχωρισμένοι, ἀλλὰ τέκνα τῆς μιᾶς ἁγίας, οἰκουμένης, ἀποστολικῆς παλαιο-ορθοδόξο-καθολικῆς Ἐκκλησίας.

» Κηρύττοντες τοίνυν τὴν ὁμολογίαν ταύτην καὶ τὴν ἱεράν ἡμῶν ἐπιθυμίαν, μαρτυροῦμεθα ἐνώπιον τοῦ παντεπόπτου Θεοῦ ὅτι, ὅπως ἀποτασσόμεθα τοῖς διαφθείρουσι τὰς ἀρχαίας ἐκκλησιαστικὰς παραδόσεις, οὕτως ἀποπτύσσομεν καὶ τὰς τῶν *Πεζποποβτζίνων* βλασφημίας τὰς ἐν τοῖς ῥηθείσι τετραδίοις περιεχομένας. Ἰκετεύομεν δὲ τὸν ἐν ὑψίστοις κατοικοῦντα ἄναρχον βασιλέα τῆς δόξης, ἵνα ἡ ὁμολογία ἡμῶν αὕτη χρησιμεύσῃ ὡς παράδειγμα πρὸς τοὺς διδασκάλους καὶ ποιμένας τῆς νῦν κρατούσης ἐν *Ῥωσσίᾳ* Ἐκκλησίας, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐπιστήσωσι τὴν προσοχὴν ἐπὶ τῶν ἄνω μνηστεισῶν προσβλητικῶν δυσφημιῶν, ἃς οἱ προκατοχοὶ αὐτῶν συντάξαντες ἐδημοσίευσαν».

Ἐν τῷ τρίτῳ μέρει ἡ ἐγκύκλιος ὑποστηρίζει ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ δεόν νὰ γράφηται καὶ νὰ προφέρεται **ΙΣ** (Ἰησοῦς), ὡς φαίνεται ἐπὶ τῶν παλαιῶν εἰκόνων καὶ εἰς τὰ ἀρχαία ἔντυπα βιβλία τὰ συγγραφέντα ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἁγίων μεταφραστῶν τῶν ἱερῶν βιβλίων εἰς σλαβονικὴν γλῶσσαν μέχρι τοῦ πατριάρχου Νίκωνος. « Ἀλλὰ, ἐπάγεται κατόπιν, καὶ τὸ ὄνομα *Ἰησοῦς* ὅπως γράφεται καὶ προφέρεται ὑπὸ τε τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν σημερινῶν *Ῥώσων* δὲν τολμῶμεν νὰ τὸ ὑβρίσωμεν, οὐδὲ λέγομεν ὅτι εἶναι ὄνομα ἄλλου τινὸς Ἰησοῦ, ἢ τοῦ Ἀντιχρίστου, ὡς κακῶς λογίζονται οἱ *Πεζποποβτζῖνοι* καθότι ἡ νῦν ἐπικρατοῦσα ἐν *Ῥωσσίᾳ* Ἐκκλησία, ὡς καὶ ἡ ἑλληνικὴ, διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου ὁμολογοῦσι τὸν αὐτὸν Σωτῆρα Χριστὸν, ὅστις σαρκικῶς γενεαλογεῖται: υἱὸς *Δαβὶδ*, υἱοῦ Ἀβραάμ, ἐκ σπέρματος *Ἰούδα*, ὅστις ἀσπόρως γεννηθεὶς ἐκ τῆς παναχράντου παρθένου *Μαρίας* διὰ τῆς ἐπελεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, περιετμήθη τὴν ὀγδόην ἡμέραν, ἐβαστάχθη ἐν ἀγκάλαις τοῦ θεοδόχου *Συμεῶν*, ἀπῆλθεν εἰς *Αἴγυπτον* καθεῖθεν ἐπέστρεψε καὶ ἀνετράφη ἐν *Ναζαρέτ* καὶ ἐβαπτίσθη ὑπὸ τοῦ Προδρόμου ἐν τῷ *Ἰορδάνῃ*, εἶτα συνήγαγε τοὺς Ἀποστόλους καὶ ἐκήρυξε τὸ Εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ· κατόπιν παρεδόθη ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ, ἐσταυρώθη, ἐτάφη καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀνέστη, τῇ τεσσαρακοστῇ ἀνελήθη εἰς οὐρανοὺς, ὅπου καθῆται ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς καὶ πάλιν ἐλεύσεται μετὰ δόξης κρίναι ζῶντας καὶ νεκρούς. Ἐκ πάντων τούτων σαφέστατα δεικνύται ὅτι ἡ Ῥωσικὴ Ἐκκλησία ὁμολογεῖ τὸν αὐτὸν Χριστὸν, Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, οὐδ' εἶναι δυνατὸν ὑπονοῆσαι ἄλλον Θεὸν ἢ ἄλλον Ἰησοῦν. Ἐὰν δὲ ἐν

ξεν αὐτὸν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Φοντάναν· Ἄλβαν· ὁ Ὀνούφριος ἠπειθήσεν εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ μητροπολίτου καὶ ἐπέσπευσε τὴν δημοσίευσιν τῆς ἐγκυκλίου.

Ἐν τούτοις ὁ Κύριλλος ἠσχολεῖτο εἰς τὴν διοργάνωσιν τῆς ῥασκολνικῆς ἐν Ῥωσσίᾳ ἱεραρχίας, καὶ ἐπειδὴ ἀπῆρτετο ἡ ἐκλογὴ ἐνὸς ἐπισκόπου ὅστις νὰ κυβερνᾷ ἅπασαν τὴν παλαιόπιστον ἱεραρχίαν, ἀντὶ τοῦ προσωρινῶς ὡς τοιούτου ἐμπειπιστευμένου ῥηθέντος Ἀντωνίου, ἐπεθύμει ὁ Κύριλλος νὰ ἔχῃ ἐν ὄργανον ἑαυτοῦ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ῥώσων σταροβέρων, ἐπὶ τούτῳ δὲ εἶχε συμπαραλάβει ἐκ Φοντάναν· Ἄλβαν ἀρχιμανδρίτην τινὰ Σέργιον· ἀλλ' ἀπέτυχε τοῦ σκοποῦ διότι τὸ συμβούλιον τῶν ἐν Μόσχᾳ παλαιόπιστων τῇ 18 φεβρουαρίου ἐνεπιστεύθη τὴν κυβέρνησιν τῆς Ἐκκλησίας ἀπάσης τῆς Ῥωσσίας τῷ ἐπισκόπῳ Σαρατόβου Ἀθανασίῳ. Ὁ Κύριλλος ὀργισθεὶς ἀπεφάσισε ν' ἀντιπράξῃ εἰς τὴν πράξιν τῆς συνόδου τῶν ἱεραρχῶν, ἀλλ' οὗτοι ἐδήλωσαν ὅτι δὲν θέλουσι παραδεχθῆ τὸ λοιποῦ τὰς διατάξεις αὐτοῦ· καὶ ὅπως δὲ ἡ διατριβὴ τοῦ Κυρίλλου ἐν Μόσχᾳ κατήντησεν ἀνυπόφορος τοῖς παλαιόπιστοις, οὐ μόνον διὰ τὴν σύγχυσιν ἣν ἔφερον ἡ ἀνάμιξις αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν φόβον μήπως αἱ τοιαῦται αὐτῶν σχέσεις μετ' ἀνθρώπου ξένης ὑψηλότητος, διὰ τὴν ὑφισταμένην τότε πολωνικὴν ἐπανάστασιν, δώσωσιν εἰς τὴν ῥωσικὴν κυβέρνησιν ἀφορμὰς ὑπονοιῶν, καθόσον μάλιστα ἐν τῇ ἐκ Πეტρουπόλεως διαβάσει αὐτοῦ εἶχε τύχει ἐνθουσιώδους ὑποδοχῆς ὑπὸ τῶν αὐτόθι σχισματικῶν. Διὰ ταῦτα οἱ ἐκ τῶν παλαιόπιστων συνετώτεροι ἐπέδωκαν πρὸς τὴν σύνοδον αὐτῶν ἀναφορὰν ζητοῦντες τὴν τε ἐκ Μόσχας ἀποπομπὴν τοῦ Κυρίλλου καὶ τὴν ἐν τῷ μέλλοντι χειραφέτησιν τῆς Ἐκκλησίας αὐτῶν ἀπὸ τῆς πνευματικῆς ἐκείνου δικαιοδοσίας. Ἡ σύνοδος ἐπισήμως ἀνεκοίνωσε ταῦτα τῷ Κυρίλλῳ, ἀλλ' οὗτος ἀψηφίσας τὴν δῆλωσιν ἐχειροτόνησεν, ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῆς συνόδου τὸν Σέργιον ἐπίσκοπον Τούλης. Τότε δὴ ἡ σύνοδος ὑπέβαλεν εἰς ἀρχίαν τὸν Κύριλλον, οὐ μόνον ὡς ἀθετήσαντα καὶ ἀψηφίσαντα τὰς ἀποφάσεις καὶ διατάξεις αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ὡς παρανόμως τελέσαντα τὴν χειροτονίαν τοῦ Σεργίου, ἀνθρώπου ἐστιγματισμένου ἐπὶ πολιτικοῖς τε καὶ πνευματικοῖς ἐγκλήμασι καὶ προγυμνωθέντος καὶ αὐτῆς τῆς ἱερωσύνης ὑπὸ τῆς ῥωσικῆς συνόδου· ἀπειρῆξε δ' ἐπὶ ἀπειλῇ τελείας καθαιρέσεως τὸν Κύριλλον πάσης ἱερουργίας μέχρι τῆς ἀποφάσεως ἐκδικτικῆς συνόδου ἐπὶ τούτῳ συγκαλεσθησομένης, καὶ προέτρεψεν αὐτὸν νὰ ἐπιστρέψῃ ὅσον τάχος εἰς τὰ ἴδια, ἀπαγορεύσασα συνάμα τῷ Σεργίῳ πᾶσαν ἱεροπραξίαν. Ἡ ἀπόφασις τῆς συνόδου ἀνεκοινώθη τῷ Κυρίλλῳ ὑπογεγραμμένη ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων Ὀνούφριου, Παφνουτίου, Βαρλαάμ, καὶ τοῦ αὐθις μεταμεληθέντος Ἀντωνίου.

Καὶ ἀπῆλθε μὲν ὁ Κύριλλος οὕτως ἐκβιασθεὶς ἐκ Ῥωσσίας· ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐν Μόσχᾳ διατριβὴν εἶχεν ἤδη κατορθώσει διὰ τῶν ὁπαδῶν αὐτοῦ νὰ ἐκφοβίσῃ πολλοὺς τῶν σχισματικῶν καὶ νὰ ἐρεθίσῃ κατὰ τῆς Ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς, παραστήσας τοὺς ἐργάτας αὐτῆς ὡς παραβάτας τῆς ἀρχαίας πίστεως συνηγοροῦντας ὑπὲρ τῆς ῥωσικῆς ἐκκλησίας καὶ προσπαθοῦντας νὰ ἐλύσωσιν εἰς αὐτὴν τοὺς παλαιόπιστους· διὸ καὶ ἐκ πλείστων ῥασκολνικῶν κέντρων κατέφθανον ἤδη διαμαρτυρήσεις κατὰ τῆς ἐγκυκλίου καὶ πολλοὶ ἐζήτουν ἀναφανδὸν τὴν ἀνάκλησιν καὶ ἀκύρωσιν αὐτῆς, ὡς ἀντιδικησούσης

πρὸς τὸ ἐκκλησιαστικὸν καθεστῶς. Οἱ δὲ ἐν Ῥωσσίᾳ ἀρχιερεῖς φοβηθέντες μήπως ἐρεθίζοντες ἔτι μᾶλλον τὸ ποιμνιον αὐτῶν ρίψωσιν εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν Πεζποποβτζίνων, ὧν ἡ προπαγάνδα μετὰ πολλῆς ἐχώρει δραστηριότητος, ἐξέδωκαν τῇ 26 ἰουνίου τὴν « Συνοδικὴν ἀπόφασιν », ἀκυρωτικὴν τῆς διαβοήτου ἐκείνης ἐγκυκλίου, ἀφέντες εἰς τὴν προαιρετικὴν βούλησιν ἐκάστου τὴν τήρησιν τῶν ἐν αὐτῇ παραγγελημάτων· ἰδίως δὲ: α) ἀπηγορεύετο παντὶ χριστιανῷ πᾶσα ἔρις καὶ φιλονικία περὶ αὐτῆς· β) παρεκαλοῦντο πάντες νὰ τηρῶσιν ἀπαρεγκλίτως καὶ συνετῶς τοὺς κανόνας τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας· γ) νὰ μὴ ἀναγινώσκωσι παντάπασιν τὰ ψυχόλεθρα τῶν γεποπιστῶν βιβλία· δ) οὐδὲν βιβλίον νὰ ἐκδίδωσιν ἄνευ προηγουμένης ἐρεύνης καὶ ἐπιδοκιμασίας τοῦ ἐν Μόσχᾳ πνευματικοῦ συμβουλίου· ε) νὰ μὴ ἐπιλαμβάνωνται ἄνευ ἐσχάτης ἀνάγκης συζητήσεων περὶ ἐκκλησιαστικῶν ἀντικειμένων, τὰ ὅποια δὲν ἀρμύζουσιν εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ· ς) ν' ἀποφεύγωσιν ἐκφράσεις προσβλητικὰς κατὰ τῶν ποιμένων τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας· ζ) διὰ τὰς πνευματικὰς αὐτῶν ἀνάγκας ν' ἀποτείνωνται πρὸς τοὺς ἐπαρχιακοὺς ἀρχιερεῖς, καὶ μετ' αὐτοὺς εἰς τὸ πνευματικὸν συνέδριον τῆς Μόσχας.

2. 31. Ἡ ἐν Ῥωσσίᾳ ῥασκολνικὴ ἱεραρχία κηρύττεται ἀνεξάρτητος ἀπὸ τοῦ Κυρίλλου. Μεσολάβησις τοῦ Ἀμβροσίου ἐν τῇ διχοστασίᾳ.

Ἄμα ἐπανελθὼν εἰς τὴν ἐν Φοντάνα Ἄλβα ἑδρὰν αὐτοῦ ὁ Κύριλλος συνεκάλεσε τῇ 20 ἰουνίου *σύνοδον* συγκειμένην ἐκ τοῦ Σεργίου τοῦ ῥηθέντος καὶ ἐξ ἀντιπροσώπων τῶν γειτονεούντων τῇ μητροπόλει ῥασκολνικῶν χωρίων· πρὸς μείζον δὲ κύρος προσεκάλεσε καὶ τὸν πατέρα τῆς ἱεραρχίας Ἀμβρόσιον, ἀπὸ δεκαπενταετίας ἤδη ἰδιωτεύοντα καὶ παντάπασιν μεμακρυσμένον τῶν ὑποθέσεων, ὅστις δὲν ἤλθε μὲν ἐν τῇ συνόδῳ, ὑπέγραψεν ὅμως τὴν ἀπόφασιν, δι' ἧς ἐξεφωνήθη ἡ καταδικὴ τῆς ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς τῶν ἐργατῶν αὐτῆς καὶ τῶν παραδεξαμένων αὐτήν. Ἡ ἀπόφασις ἐπισυνημμένη τῇ ἀρχιεποικιατικῇ προτροπῇ τοῦ Κυρίλλου ἐπέμφθη δι' ἐπίτηδες ἀπεσταλμένων εἰς Ῥωσσίαν, ὅπου ἔτυχεν ἀγαθῆς ὑποδοχῆς παρὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς ἐγκυκλίου, ἦν ὁ Κύριλλος ὠνόμασεν ἐφερέσειν τοῦ διαβόλου ἀρηγούμενος τὸν ἐξ αὐτῆς προξενηθέντα γενικὸν τάραχον καὶ ἐρεθισμόν ἐν Πετρούπολει, Γουσλίτζη, Τζέρονιγόβφ καὶ ἀλλαχοῦ, οὗ αὐτὸς ὑπῆρξεν αὐτόπτης μάρτυς.

Ἡ διχοστασία ἐπετεινετο βαθμηδὸν μεταξὺ Κυρίλλου καὶ τῆς ἐν Ῥωσσίᾳ ῥασκολνικῆς ἱεραρχίας· καὶ ἐκεῖνος μὲν ἐπιμένων εἰς τὰ κυριαρχικὰ μέτρα εἰς ἃ εἶχε προβεί κατὰ τὴν ἐν Μόσχᾳ διατριβήν, ἐκύρωσε διὰ νέων συνοδικῶν ἀποφάσεων τὴν ἐπὶ τῶν ἀπανταχοῦ Ῥασκολνικῶν κυριαρχίαν τῆς Φοντάνα Ἄλβας καὶ ἀφορισμοὺς καὶ καθαιρέσεις ἐξετόξευσε κατὰ τῶν ἀπειθούντων ῥώσων ἀρχιερέων· οὗτοι δὲ ἀποκηρύξαντες ὀριστικῶς τὴν κανονικὴν τοῦ Κυρίλλου ἐξουσίαν ἀνύψωσαν τὸν ἐπίσκοπον Βλαδιμηρού Ἀντώνιον εἰς τὸ ἀξίωμα *μητροπολίτου πάσης Ῥωσσίας*. Οὗτος συγκαλέσας παραυτίκα μεγάλην *σύνοδον* ἠκύρωσε μὲν τὰς ὑπὸ τοῦ Κυρίλλου ἐκφωνηθείσας καθαιρέσεις, ἀντεκλήθη δὲ τὸν Καλούγας Σωφρόνιον ὁμόφρονα καὶ συνεοργάτην

σους ἀρχιερείς· οἱ πλείστοι τῶν ὀπαδῶν τοῦ Κυρίλλου ἀρχιερεῖς εἶχον ἤδη ἀποβάλλει πάντα πρὸς αὐτὸν σεβασμὸν ἕνεκα τῆς ἀνικανότητος καὶ τῆς ἀπληστίας αὐτοῦ· καθότι ἐνώπιον ἑκατοντάδων τινῶν βουβλίων οὐδέποτε ἀπέβριπτεν οἰανδήποτε αἰτήσιν ἢ ἠθικὴ αὐτοῦ δύναμις συνίστατο εἰς τὴν ἀμάθειαν τοῦ πλήθους καὶ εἰς τὴν βραδυῦργον ἰκανότητα ὀλίγων τινῶν περὶ αὐτὸν ἀτόμων ἐμεταλλευομένων τὴν ἀμάθειαν ταύτην πρὸς τὸ ἴδιον συμφέρον. Ὁ ρασκολινισμὸς καθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς διακλαδώσεις εἶναι τὸ θρησκευμα τοῦ μοζίκου ἤτοι τοῦ ἀγροίκου βώσσου, θρησκευμα στερούμενον τοῦ φωτὸς τῆς ἐπιστήμης καὶ τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος καὶ ἀσπόνδως ἀδιάλλακτον πρὸς τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὸν πολιτισμὸν.

Ἦδη ἀπὸ τοῦ οεπτεμβρίου μηνὸς οἱ ἐν Μόσχᾳ ἀρχιερεῖς εἶχον ἀποστείλει ἀντιπροσωπεῖαν πρὸς τοὺς ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ συναδέλφους αὐτῶν, ὅπως διὰ κοινῆς τιнос συνεννοήσεως περιορίσωσι τὰς καταχρήσεις ἃς προὔκλειε καθ' ἡμέραν ἢ αὐθαίρετος τοῦ Κυρίλλου ἐπέμβασις. Οἱ ἀντιπρόσωποι οὗτοι, ἤτοι ὁ Καζάνιου ἐπίσκοπος Παφνούτιος καὶ ὁ διάκονος Ἰππόλυτος συνεκάλεσαν ἐν Ἰασιῶ τῆς Μολδαυίας *σύνοδον* ἐν ἣ παρεκάλησαν ὁ Ἀρκάδιος ἐπίσκοπος Ἰσμαηλίου, τίτλω *Βασιλοῦσκη*, ὡς ἀρχιεπίσκοπος Μολδαυίας, ἕτερος Ἀρκάδιος Σλάσβκη ἐκ Δόπριτζας καὶ ἕξαρχος τῶν Νεκρασόβων, Ἰουστίνος ἐπίσκοπος Τούλτζης, Εὐφρόσυνος ἀρχιμανδρίτης τῆς παρὰ τὴν Βασιλοῦην μονῆς Τίσσα, Ἡλίας ἱερομόναχος ἐκ τῆς μονῆς Σλάσβκη καὶ ἄλλοι ἀντιπρόσωποι πολλῶν κωμοπόλεων καὶ χωρίων ὑπὸ Ρασκολνίκων κατοικουμένων. Ἦλθε δὲ εἰς Ἰάσιον καὶ ὁ Ἰώσηπος Σεμένοβιτς Γοντζαρόβ ἐκ Δόπριτζας, εἰς τῶν ἐπισημοτέρων καὶ ὀνομαστοτέρων Ρασκολνίκων, περὶ οὗ καὶ ἐφεξῆς ῥηθήσεται. Τὸ ἐν Μόσχᾳ συνταχθὲν καὶ τῇ συνόδῳ ταύτῃ ὑποβληθὲν κατηγορητήριον τοῦ Κυρίλλου περιεῖχε λεπτομερῆ ἀφήγησιν τῶν ἀντικανονικῶν ἐγγράφων· τῆς δὲ ἐνοχῆς αὐτοῦ ἀναντιρρήτως ἀποδειχθεῖσης ἔδοξε τῇ συνόδῳ ἵνα ὑποχρεωθῇ ὁ Κύριλλος νὰ παραιτηθῇ τῆς μητροπόλεως καὶ μεγαλόσχημος γενόμενος νὰ βιώσῃ τὸ λοιπὸν ἰδιωτεύων. Πρὸς ἐφαρμογὴν δὲ τῆς ἀποφάσεως ἡ σύνοδος ἀπεφάσισε νὰ μεταβῇ σωρηδὸν παρὰ τῷ Κυρίλλῳ εἰς Φοντάναν· Ἄλβαν ὅπου καὶ ἀφίκετο ἐποχουμένη ἐπὶ δεκατριῶν Ποδούτζκων (χωρικῶν ὀχημάτων).

Τὸ κατ' ἀρχὰς ὁ Κύριλλος πτοηθεὶς ἐζήτησε συγχώρησιν καὶ συγκατένευσε νὰ ἐνδυσθῇ τὸ μέγα σχῆμα καὶ νὰ παραιτηθῇ τοῦ μητροπολιτικοῦ ἀξιώματος. Ἀλλὰ ἐνισχυθεὶς ὑπὸ τοῦ μέντορος αὐτοῦ Ἰακίνθου μετημελήθη μετ' ὀλίγον καὶ διενεργήσας ὀχλαγωγίαν τῶν περὶ τὴν Φοντάναν· Ἄλβαν Ρασκολνίκων καὶ διαμηνύσας τῷ διοικητῇ Σιρετίου, ὅτι Ρῶσσοι κατάσκοποι ἐλθόντες προσεπάθουν νὰ διεγείρωσι τοὺς Ρασκολνίκους κατὰ τῆς μητροπόλεως καὶ τῆς αὐστριακῆς κυβερνήσεως, ἠνάγκασε τοὺς *συνοδικοὺς* κακῶς ἔχοντας νὰ ἐπιστρέψωσιν ἀπρακτοὶ εἰς Ἰάσιον, ὅπου ἀπεφάσισαν νὰ συνέλθωσι καὶ αὐθις εἰς Βοτοσάνιον τῇ 28 νοεμβρίου, καὶ προσκαλέσαντες καὶ τὸν Κύριλλον νὰ περάνωσι τὸ ἔργον ὅπερ δὲν κατώρθωσαν ἐν Φοντάναν· Ἄλβα (1).

(1) Ἐφημ. Μόσχας «Современная летопись», 1866. ἀρ. 43. σελ. 4-7. (Σ. Σ.)

2. 33. *Νέα αἵρεσις ἐν τῇ Ποποβτζίνῃ ἢ ἐν Βοτοσαριῷ σύνοδος.*

Ἐνῶ δὲ τοιαῦτα διεδραματίζοντο ἐν τῇ σχισματικῇ Ἐκκλησίᾳ, φανατικός τις Ῥασκόλνικος, κάτοικος ἐν Τάργο-Φουρμός τῆς Μολδαυίας, φυγὰς ἐκ Ῥωσσίας καὶ μνητῆς Κόνωνός τινος μοναχοῦ χειροτονηθέντος ὕστερον ἐπισκόπου, Προκόπιος Λαυρεντιέφ Βοζενόφ κλούμενος, βλέπων ἀφ' ἐνός τὰς τάσεις τῶν σωφρονεστέρων Ῥασκόλνικων, τούτέστι τῶν ἐγκυκλιωτῶν, ὅπως προσπελάσωσιν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν, ἀφ' ἐτέρου δὲ τὴν ἀποσκίρτησιν πολλῶν Ῥασκόλνικων βαρυνθέντων τοὺς πολυχρονίους τούτους διαπληκτισμούς καὶ ἀσπασθέντων τὴν ὀρθοδοξίαν, ἐπεχείρησε νὰ ἐγείρῃ μεσότοιχον ἀνυπέβλητον μεταξύ ὀρθοδοξίας καὶ Ῥασκόλνισμοῦ καὶ νὰ χωρίσῃ ἐξ αὐτῶν τῶν θεμελιῶν τὰς δύο Ἐκκλησίας διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ψευδοδιδασκαλίας τινός πεζποποβτζίνης, ἣν ῥητῶς κατεπολέμει ἢ περιβόητος Ἐγκύκλιος. Εἶχε δὲ οὐκ ὀλίγα διδόμενα ἐπιτυχίας ὁ Προκόπιος οὗτος καθ' ὅσον δραστηρίως καὶ μετὰ ζήλου ἀκαθέκτου εἶχε πάντοτε ἀγωνισθεῖ ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῆς Ἐκκλησίας εἰς ἣν ἀνήκε, καταπολεμήσας τὴν εἰσαγωγὴν τῶν ὑπὸ τῆς ὁμοπιστικῆς ἐν Μόσχᾳ τυπογραφίας ἐκδοθέντων ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων, τὴν παραδοχὴν τῶν ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ἐπιβληθέντων ληξιαρχικῶν ἐγγράφων καὶ δημοτικῶν νόμων, καθ' ὧν καὶ διεμαρτυρήθησαν οἱ ἐν Μολδαυίᾳ Ῥασκόλνικοι παρὰ τῇ ὀθωμανικῇ κυβερνήσει, καὶ τελευταῖον μετὰ πολλῆς ζέσεως ἀντιστάς εἰς τὴν ἐγκύκλιον ἐπιστολήν. Ἐναντίον τῆς τέως διδασκαλίας τῶν Ῥασκόλνικων πρεσβευόντων τὴν ταυτότητα τοῦ Ἰησοῦ τῶν ὀρθοδόξων μετὰ τοῦ ἑαυτῶν Ἰσοῦ, ὁ Προκόπιος ἐθέσπισεν ὅτι οὗτοί εἰσι δύο, ὁ μὲν Ἰησοῦς, τῶν ὀρθοδόξων, ἄλλος θεὸς ξένος, Ἀντίχριστος, εἰς ὃν πιστεύει ἡ Ῥωσικὴ Ἐκκλησία καὶ ἡ ἑλληνικὴ, ὁ δὲ Ἰσοῦς, ὁ τῶν παλαιοπίστων, ὁ ἀληθὴς θεὸς καὶ σωτὴρ τοῦ κόσμου· διαστρέφον δὲ καὶ τὴν Εὐαγγελικὴν ἱστορίαν διετήνετο ὅτι ὁ Ἰησοῦς τῶν ὀρθοδόξων ἐγεννήθη ὀκτῶ ἔτη μετὰ τὸν Ἰσοῦν τῶν Ῥασκόλνικων ὑπὸ ἄλλης τινός παρθένου, Μαρίας καὶ ταύτης κατὰ σύμπτωσιν καλουμένης, καὶ συλλαβούσης ὡσαύτως διὰ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Εἰς ἐκάτερον δὲ ἔδωκεν ὁ Προκόπιος ἴδιον σταυρὸν, βεβαιῶν ὅτι ὁ μὲν Ἀντίχριστος, ὁ Ἰησοῦς τῶν ὀρθοδόξων ἐσταυρώθη ἐπὶ σταυροῦ ἔχοντας τέσσαρα ἄκρα, ὁ δὲ Ἰησοῦς τῶν παλαιοπίστων ἐπὶ σταυροῦ ἔχοντας ὀκτῶ ἄκρα.

Τὴν τερατώδη ταύτην διδασκαλίαν ὁ Προκόπιος συντάξας ἐκοινοποίησε τῷ Κυρίλλῳ, ὅστις ἐπιδοκιμάσας αὐτὴν καὶ υπογράψας ἀπέστειλε τοῖς ἐν Μόσχᾳ ὀπαδοῖς αὐτοῦ, συστήσας ὡς διδασκαλίαν «συνταχθεῖσαν συμφώνως πρὸς τὴν θείαν Γραφὴν καὶ τοὺς ἱεροὺς κανόνας ἐπὶ σκοπῷ τοῦ ἐνισχυσαὶ τοὺς ὀρθοφρονούντας χριστιανοὺς εἰς τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας».

Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Κυρίλλου ἐλήφθη ἐν Μόσχᾳ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῆς ἀντιπροσωπείας ἣτις ἀπῆρχετο ἵνα εἰσαγάγῃ αὐτὸν εἰς δίκην. Οἱ ἐν Μόσχᾳ ἀρχιερεῖς ἐτήρησαν ἄκραν σιγὴν ἐπὶ τε τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Κυρίλλου καὶ τῆς νέας διδασκαλίας, ἀπέστειλαν δὲ καὶ ταῦτα πρὸς τοὺς αὐτοὺς ἀντιπροσώπους ἵνα καθυποβληθῶσιν εἰς τὴν σύνοδον· τὰ γράμματα ἔφθασαν εἰς Μολδαυίαν

μικρόν πρό τῆς συγκροτήσεως τῆς ἐν Βοτοσανίῳ συνόδου συνεληούσης τῇ 28 νοεμβρίου, παρόντος τοῦ Κυρίλλου, ὃν συνώδευον ὅτε Προκόπιος καὶ οἰκείοί τινες ἐκ Βοκοβίνης δίκην σωματοφυλάκων.

Ἄμα ἀρξαμένης τῆς κατὰ τοῦ Κυρίλλου κατηγορίας οἱ περὶ αὐτὸν ἐγερούθητες μετὰ φωνῶν καὶ ἀπειλῶν διετάραξαν τὸ συνέδριον, ὑβρίζοντες τοὺς συνοδικοὺς ὡς τολμήσαντας νὰ ἐπικρίνωσι τὰς πράξεις τοῦ ἀνωτέρου καὶ ὑπερτάτου αὐτῶν ἀρχηγοῦ, ὅστις ἔχει τὴν ἐξουσίαν τοῦ πράττειν πᾶν τὸ δοκοῦν αὐτῷ· ἐπὶ τέλους ἀναστάντες καὶ συναπαγαγόντες τὸν Κύριλλον ἀπῆλθον μετ' αὐτοῦ αὐθωρεὶ εἰς Βουκοβίαν. Ἡ δὲ σίνδος ἐπανεληούσα εἰς Ἰάσιον συνέταξε καὶ ἐξέδωκε τὴν ἀπόφασιν αὐτῆς κατὰ τε τοῦ Κυρίλλου καὶ τοῦ Προκοπίου, τὸν μὲν πρῶτον κωλύσασα πάσης ἱερουργίας, τὸν δὲ ἀφορίσασα. Γνωστοποιήσασα δὲ τὴν ἀπόφασιν αὐτῆς διὰ συνοδικῆς ἐπιστολῆς πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ παλαιόπιστους, ἐν ᾗ ἐξήλεγξε καὶ τὴν βλάσφημον καὶ θεοστυγῆ καινοδιδασκαλίαν τοῦ Προκοπίου, προέτρεπε τοὺς πιστοὺς ἵνα μὴ σκανδαλισθῶσιν ἐπὶ τῇ πτώσει τοῦ Κυρίλλου, ἀφοῦ ἐν τε τῇ Παλαιᾷ καὶ τῇ Καινῇ Διαθήκῃ πλείστα ὅσα φέρονται παραδείγματα πτώσεων μεγάλων ἀνδρῶν (1).

§ 34. Μετάνοια τοῦ Κυρίλλου.

Ὁ Κύριλλος διὰ τῆς νεοπιστικῆς διδασκαλίας ἦν παρέλαθε παρὰ τοῦ Προκοπίου ἐξέθεσεν οἰκτρῶς οὐ μόνον ἑαυτὸν ἀλλὰ καὶ σύμπασαν τὴν παλαιόπιστον ἱεραρχίαν. Ἐὰν ὁ Ἀμβρόσιος, παρ' οὗ εἶχε λάβει τὴν χειροτονίαν, ἐπίστευεν τὸν Ἀντίχριστον καὶ οὐχὶ εἰς τὸν Χριστὸν, εἰς ὃν οἱ παλαιόπιστοι πιστεύουσιν, ἅρα ἦν ἐστερημένος τῆς θείας χάριτος καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ μεταδώσῃ αὐτὴν καὶ ἄλλοις· ὅποιοί τινες ἦσαν λοιπὸν ὅτε Κύριλλος καὶ οἱ ὑπ' αὐτοῦ χειροτονηθέντες; Ἄλλ' οἱ ῥασκόλνικοι ἀρχιερεῖς μετὰ τὴν συνοδικὴν ἐν Ἰασίῳ καταδίκην φρονίμως προσενεχθέντες δὲν προέβησαν εἰς φανεράν κατ' αὐτοῦ ῥῆξιν, ἀλλὰ προσεπάθησαν διὰ πολλῶν πλαγιῶν μέσων νὰ κατορθώσωσι τὴν μετάνοιαν αὐτοῦ, μεταχειριζόμενοι πρὸ πάντων τὴν ἐπιρροὴν λαϊκῶν προσώπων, πολλὴν ἐχόντων ἀτομικὴν βάρυτητα. Οὕτω πολλοὶ τῶν ἐν Μόσχῃ ῥασκόλνικων ἀπηύθυναν αὐτῷ ἐν εἰδει ἀναφορᾶς δέκα ἐρωτήσεις, αἵτινες οὐσιωδῶς δὲν ἦσαν ἄλλο ἢ ἔλεγχος τῶν χονδροειδεστέρων ἀντιφάσεων τῆς νέας τοῦ Κυρίλλου διδασκαλίας πρὸς τὴν δογματικὴν, τὴν ἱστορίαν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας. Ἐξετίθεντο δὲ αἱ ἐρωτήσεις αὗται μετὰ πολλῆς μετριοφροσύνης καὶ σεβασμοῦ καθὼς ἀποτεινόμεναι πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ κλήρου, ὅστις ὀφείλει νὰ φωτίξῃ τοὺς ἀσθενεῖς τῷ πνεύματι εἰς τὰς ἀμφιβολίας τῆς διανοίας καὶ τῆς συνειδήσεως αὐτῶν, καθόσον μάλιστα ὦρισται ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, ἵνα μηδὲν πιστεύηται ἂν μὴ ἐρείδῃται ἐπὶ τοῦ θεμελίου τῶν Γραφῶν καὶ τῆς ἱερᾶς διδασκαλίας, ὃ δὲ Κύριλλος εἰσάγων τὸ νέον αὐτοῦ

(4) Современ лѣтопись 1867, ἀριθ. 16, σελ. 7.

περὶ τῶν δύο Χριστῶν δόγμα εἶχε διακηρύξει ὅτι στηρίζεται ἐπὶ τῆς θείας Γραφῆς.

Μ' ἔλην τὴν περὶ τὴν θεολογίαν ἀμάθειαν αὐτοῦ ὁ Κύριλλος ἐνόησεν εὐ-
θὺς ὅτι ἱστορικῶς καὶ δογματικῶς ἦν ἀδύνατον νὰ ὑπερασπισθῇ τὴν παρά-
δοξον αἰρετικὴν αὐτοῦ διδασκαλίαν στηρίζων αὐτὴν ἐπὶ τῆς Γραφῆς—καὶ
ἐπομένως οὔτε ν' ἀπαντήσῃ εἰς τινὰ τῶν ἀπευθυνθεισῶν αὐτῷ ἐρωτήσεων.
Προβλέπων τὰς συνεπείας τοῦ ἀκατανοήτου αὐτοῦ τολμήματος ἐπέβριψεν
ἅπασαν τὴν εὐθύνην ἐπὶ τοῦ ἐφευρετοῦ τῆς αἰρέσεως Προκοπίου, καὶ τῷ 1869
ἀπέστειλε γράμματα πρὸς τὴν ἐν Τάργο-Φρουμὸς (διαμονῇ τοῦ Προκοπίου)
ῥασκολοικὴν κοινότητα, ἀποδοκιμάζων τὴν αἴρεσιν, ἐγνωστοποίησε δὲ τοῦ-
το καὶ πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ ῥασκολοϊκοὺς.

Ἄλλὰ τὰ γράμματα ἐκεῖνα ἠρέθισαν τοὺς ἐν Μολδαύῃ φανατικοὺς καὶ
μεγάλῃ ἠγέρθῃ κατ' αὐτοῦ κατακυρυγῆ, ὡς μεταβάλλοντος δοξασίας καὶ
θρησκείμα κατὰ τὰς περιστάσεις. Στενοχωρηθεὶς οὕτω δεινῶς ὁ Κύριλλος,
ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τοὺς κόλπους τῆς ἐν Ῥωσίᾳ ἱεραρχίας καὶ διὰ
ἐγκυκλίου ποιμαντορικῆς ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Ἀντώνιον ἀρχιεπίσκοπον
Μόσχας καὶ τοὺς λοιποὺς ἀπανταχοῦ ἀρχιεπισκόπους καὶ ἐπισκόπους ζητή-
σας δημοτελῶς καὶ ἐν ταπεινώσει συγγνώμην ἐπὶ πᾶσι τοῖς πλημμελήμασι
καὶ παραπτώμασι αὐτοῦ, κατεδίκασεν ἐκ νέου ἐπισήμως τὴν αἴρεσιν.

Ἡ ἐγκύκλιος αὕτη ἐκδοθεῖσα τῇ 8 ἰουνίου 1870 (7378) ἐν Φοντάνά-
"Αλβα ἀνεγνώσθη ἐν ἀπάσαις ταῖς ἀπανταχοῦ ῥασκολοικαῖς ἐκκλησίαις.
Ἠὐχαρίστησε δὲ πάντας τοὺς παλαιοπίστους ἐκτὸς τῆς ὀπισθοδρομικῆς ἐν
Μόσχᾳ μερίδος, ἥτις τοσοῦτον σφοδρῶς εἶχεν ἐξεγερθῆ κατὰ τῆς προμνημο-
νευθείσης διαβολῆς ἐκείνης ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς, καὶ ἤτις ἐνόμισεν ὅτι
εὔρεν ἀντίφασιν τινὰ περιεχομένην ἐν τοῖς γράμμασι τοῦ Κυρίλλου, καθ' ὅσον
ἐν αὐτοῖς τό τε Βάπτισμα καὶ ἡ Χειροτονία τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας
ἐθεωροῦντο ἔγκυρα καὶ νόμιμα. Ἐπέστειλαν δὲ πρὸς αὐτὸν ζητοῦντες τὴν
λύσιν τῆς ἀνιψάσεως ταύτης: Ἐάν οἱ Ῥῶσοι καὶ οἱ Ἕλληες πιστεύουσιν
εἰς τὸν ἀληθῆ Ἰσοῦν Χριστὸν, ἐάν ἔχωσι τὴν ἀληθῆ ἱερωσύνην καὶ τὸ ἀλη-
θὲς βάπτισμα, διατί τὰ ἀρχαῖα λιποβανικὰ βιβλία ὀνομάζουσιν αὐτοὺς αἰ-
ρετικούς; Ὁ δὲ Κύριλλος ἀπαντῶν κατὰ μῆνα μᾶλλον τοῦ 1871 ἐπὶ τῇ
βάσει τῶν ἱερῶν Κανόνων καὶ πολλῶν συγγραφῶν τῶν ἁγίων Πατέρων
διαίρει τοὺς αἰρετικούς εἰς τρεῖς κατηγορίας, μολονότι ἅπαντες καλοῦνται
χριστιανοί: α') τοὺς αἰρετικούς οἵτινες παρεμάρφωσαν ἐξ ὀλοκλήρου τὰ ὀρ-
θόδοξα δόγματα, μῆτε τὴν θεότητα τοῦ Χριστοῦ παραδεχόμενοι, μῆτε
εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα πιστεύοντες, μῆτε μυστήρια ἔχοντες· οὔτοι λογιζόν-
ται ἐν μοίρᾳ ἐθνικῶν. β') Τοὺς αἰρετικούς, οἵτινες διέστρεψαν ἐν μέρει τὸ περὶ
Ἁγίας Τριάδος δόγμα καὶ οἵτινες ἔχουσι μὲν μυστήρια οὐχὶ ὅμως κατὰ
τὰς διατάξεις τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, καὶ οὔτοι εἰσὶν οἱ παπισταὶ καὶ
οἱ λοιποὶ δυτικοί. γ') Τοὺς αἰρετικούς οἵτινες ἔχουσι ὅλα τὰ δόγματα καὶ
τὰ μυστήρια τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τελοῦσιν αὐτὰ κανονικῶς, εἰσῆ-
γαγον ὅμως καινοτομίας τινὰς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ πα-
τριάρχου Νίκωνος· διὸ καὶ προσερχομένους αὐτοὺς δὲν ἀναβαπτίζει ἡ πα-
λαιο-ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, οὔτε χειροτονεῖ ἐκ νέου, ἀλλὰ δέχεται ἐν τοῖς

κόλποις αὐτῆς διὰ μόνου ἀναμυρισμοῦ, καὶ ἀφοῦ ἀποβάλωσι τὰς αἰρετικὰς αὐτῶν κακοδοξίας. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἐκοινοποιήθη ἐπίσης πρὸς ἀπάσας τὰς ῥασκολνικὰς κοινότητας.

Διὰ τοῦ τρόπου τούτου φαίνεται ὅτι ἐπῆλθε μὲν ἡ εἰρήνη μεταξὺ τῶν Ῥασκολνίκων, ἐπανῆλθε δὲ μετ' αὐτῆς τὸ περὶ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας φρόνημα αὐτῶν τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐπιχειρήσει νὰ τροποποιήσῃ καὶ μεταβάλλῃ ἡ τοσαύτην ταραχὴν γεννήσασα ἐγκύκλιος ἐπιστολὴ ἐκείνη. Οἱ ῥασκολνικοὶ ἀρχιερεῖς συνεσπειρώθησαν αὐθις περὶ τὸν γέροντα πατέρα αὐτῶν Κύριλλον, πρῶτην δὲ ἀφορμὴν συνεντεύξεως καὶ δημοτελοῦς συνδιαλλαγῆς παρέσχεν αὐτοῖς ἡ ἐν ἔτει 1871 χειροτονία τοῦ νέου τοποτηρητοῦ, ὅτε καὶ σύνοδος συνεκλήθη ἐν Φοντάνα-Ἀλδρα, ἐν ἧ παρεκάθησαν καὶ πολλοὶ τῶν ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς ἀρχιερέων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄.

ΟΙ ΕΝ ΤΟΥΡΚΙΑΙ ΡΑΣΚΟΛΝΙΚΟΙ (1).

§. 35. Περὶ τῶν διαφορῶν κατὰ μέρη κοινοτήτων.

Ἡ πρώτη τῶν ἐν Τουρκίᾳ Ῥασκολνίκων μετοικεσία ἐγένετο, ὡς εἴρηται (§. 15.), τῷ 1708, πρῶτον μὲν ἐν τῇ Ταυρικῇ Χερσονήσῳ ὑπὸ τὴν ὄδηγίαν τοῦ Ἰγνατίου Νεκρασόβ, κακείθεν τῷ 1777, μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κριμαίας ὑπὸ τῶν Ρώσων, εἰς πολλὰς τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους ἐπαρχίας.

Καὶ σποραδικῶς μὲν εὐρίσκονται ἐν ἀπάσαις ταῖς παραδουναβίαις πόλεσι, ἐπὶ τῶν παραλίων τοῦ Εὐξείνου, ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Ῥωμιλίᾳ, ἀπὸ Βιδύνης μέχρι Κωνσταντινουπόλεως· ὡς πληθυσμὸς δὲ συνεσπειρωμένος κατοικοῦσι κυρίως ἐν Δόπριτζα, ἧτοι ἐν τῇ χερσονήσῳ τῇ ἀποτελουμένῃ ὑπὸ τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ Εὐξείνου, ἐντεῦθεν τῆς Σιλιστρίας· ὡσαύτως εὐρίσκονται ἐπὶ τῶν μεταξὺ Ἑλλησπόντου καὶ Αἰγαίου-πελάγους παροχθίων μερῶν παρὰ τὸν κόλπον τῆς Αἴνου· καὶ τέλος ἐπὶ τῶν ἀσιατικῶν ἀκτῶν τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τοῦ Εὐξείνου, ἀπὸ τῆς χερσονήσου τῆς Κυζίκου μέχρις Ἀμισοῦ. Πρὸ τριακονταετίας δὲ ἡ ὀθωμανικὴ κυβέρνησις μετώπισέ τινας ἐξ αὐτῶν καὶ ἀπωτέρω, εἰς Συρίαν.

(1) Τὰ περὶ τῶν ἐν Τουρκίᾳ Ῥασκολνίκων ἐλήφθησαν ἐκ τῆς ἐκθέσεως τοῦ κ. Νεδεζδίν, βώσσου ὑπαλλήλου, ἐπίτηδες σταλέντος ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως τῷ 1846 ὅπως σπουδάσῃ τὴν κατάστασιν αὐτῶν ἐν Αὐστρίᾳ, Τουρκίᾳ καὶ Ἡγεμονίαις· ἐπομένως αἱ ἀναφερόμενα ἐνταῦθα στατιστικαὶ γνώσεις ἀνάγονται εἰς ἐποχὴν κατὰ 30 περίπου ἔτη προγενεστέρων.

Οἱ ἐν Τουρκίᾳ Ῥασκόλνικοι διαίρουσται εἰς δύο κατηγορίας ὄχι τόσον ὡς ἐκ τῶν θρησκευτικῶν αὐτῶν διαφορῶν ὅσων ἐξ ὧν ἀπολαύουσι πολιτικῶν δικαιωμάτων—εἰς ἀπλοῦς Ῥασκόλνικους, *Λιποβάνους* καλουμένους, οἵτινες φυγόντες ἐκ Ῥωσσίας ἐγένοντο δεκτοὶ ὑφ' οὗς ὄρους ζῶσι πάντες οἱ ὑπήκοοι τοῦ σουλτάνου, καὶ εἰς *Καζάκους*—Ῥασκόλνικους καλουμένους *Ἰγνὰτ-καζάκ*, ἢ *Νεκρασόβους*, ἀπὸ τοῦ ῥηθέντος ἀρχηγοῦ αὐτῶν Ἰγνατίου *Νεκρασόβ* (§. 15.). οὗτοι ἀπολαύουσιν ἰδιαιτέρων τινῶν στρατιωτικῶν δικαιωμάτων, ἔχουσι δὲ καὶ τινὰς ἐξαιρετικὰς ὑποχρεώσεις.

Οἱ κατὰ τὰς διαφόρους πόλεις καὶ κόμας τῆς Βουλγαρίας καὶ Ῥωμυλίας διεσπαρμένοι Ῥασκόλνικοι εἰσὶν ἐκ τῶν κοινῶν *Λιποβάνων*, εἰσὶ δὲ καὶ δύο ὁλόκληρα χωρία *Λιποβάνων* ἐν Βουλγαρίᾳ, τὸ μὲν, *Ταταρίτζα* καλούμενον, 30 χιλιόμετρα ἀπέχον τῆς *Σιλιστρίας*, τὸ δὲ, *Κάμεν* (*Πέτρα*), 15 χιλιόμετρα ἀπὸ τοῦ *Ματζινίου*. Οἱ *καζάκοι-λιποβάνοι* οἰκοῦσι κυρίως τὸ βορεια-νατολικὸν μέρος τῆς *Δόπριτζας*, ἀντικρὺ τῆς *Βεσσαραβίας*, ἀποτελοῦντες τρεῖς μεγάλας κοινότητας μεταξύ *Τούλτζης* καὶ *Βαβαδάγ*· ἡ ἐπισημοτέρα αὐτῶν εἶναι τὸ *Σαρί-κιοῖ*, *Σεριάκοβο* ὑπ' αὐτῶν καλούμενον, ἐπὶ τῆς ὄχθης ἐκτεταμένης λίμνης ἣν σχηματίζει ὁ *Δούναβις*, *Ράζελμ* καλουμένης, εἶχε δὲ περὶ τὰ μέσα τοῦ παρόντος αἰῶνος 600 οἰκογενεῖας· ἄλλη κοινότης ἡ *Σλάββα*, ἐκτεινομένη ἀναμέσον δάσους ἐπὶ τῶν ὄχθων τοῦ ποταμοῦ *Σλάββα*, ἐκβάλλοντος εἰς τὴν λίμνην *Γολοβίτζα*, ἀριθμεῖ ἐπίσης ὑπὲρ τὰς 600 οἰκίας· ἡ δὲ τρίτη κοινότης *Ἰουριλόβα*, μεταξύ *Γολοβίτζης* καὶ *Ράζέλμου* καὶ ἀντικρὺ τῆς λίμνης *Πορτίτζα*, κατοικεῖται ὑπὸ 500 οἰκογενειῶν. Μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1828 μέρος τῶν *Καζάκων* τούτων ἐπέστρεψαν εἰς Ῥωσσίαν, ἀλλὰ τὴν θέσιν αὐτῶν κατέλαβον ἀμέσως ἄλλοι φυγόντες ἐκ Ῥωσσίας. Ἦσαν δὲ οὗτοι φύσεως ἀγρίας καὶ χαρακτῆρος ἀναγώγου, καὶ ἡ προσωνομία *Ἰγνὰτ-καζάκ* ἦν παρὰ τοῖς *Τούρκοις* συνώνυμος τοῦ ληστοῦ, ἀλλὰ βαθμηδὸν ἐξημερώθησαν ἐπιδοθέντες εἰς τὴν γεωργίαν. Δυνάμει ἐξαιρετικοῦ τινος προνομίου οὗτοι δὲν ὑπάγονται ἀμέσως ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς, ἀλλ' ὅπως ἐν καιρῷ πολέμου οὕτω καὶ ἐν καιρῷ εἰρήνης ἐξαρτῶνται ἀπὸ μόνων τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν, καλουμένων παρ' αὐτοῖς *Ἀταμάν*. Εἶναι δὲ παρατηρήσεις ἄξιον ὅτι τὸ κατὰ τῶν Ῥώσσιων ὀρθοδόξων μίσος αὐτῶν ἐπεκτείνουσι καὶ ἐπὶ τῶν ἰθαγενῶν ὀρθοδόξων πάσης ἐθνικότητος. Τῷ 1843 καὶ 1844 διαδοθείσης φήμης περὶ βουλγαρικοῦ τινος ἐπαναστατικοῦ κινήματος ἐν *Βλαχομολδαίᾳ*, διαταχθέντες οὗτοι νὰ ὀπλισθῶσι καὶ νὰ ἐπιτηρῶσι τὰ διαβήματα τῶν Βουλγάρων ὤρμησαν νὰ ἐξολοθρευθῶσιν ἅπασαν τὴν βουλγαρικὴν φυλὴν, ὥστε ἐγένετο ἀναγκαιὰ πρὸς περιστολὴν τῆς θρησκομανίας αὐτῶν ἐπέμβασις τοῦ τακτικοῦ ὀθωμανικοῦ στρατοῦ.

Ἡ παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ *Εὔρου* ἐν τῷ κόλπῳ τῆς *Αἴνου* οἰκοῦσα κοινότης *Καζάκων* μετηνέχθη ἐκ *Δοπρίτζης* κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1806—1812, ὅτε κυριευθείσης τῆς *Βεσσαραβίας* καὶ προσαρτηθείσης ὀριστικῶς τῇ Ῥωσσίᾳ, καὶ τῶν Ῥωσσικῶν στρατευμάτων καταλαβόντων τὴν παραδουναβίαν *Βουλγαρίαν*, ἡ ὀθωμανικὴ κυβέρνησις μετὰ δυσπιστίας θεώρει τὴν πρὸς τοὺς Ῥώσσοις τῶν Ῥασκόλνικων γειτνιασιν, ἣν ἀφ' ἐτέρου καὶ αὐτοὶ ὑπὸ θρησκευτικοῦ μίσους ἀπηχθάνοντο· καὶ οὗτοι μὲν πάντες σχεδὸν ἀφῆκον τὰ κῶλα ἐν Ἐλ-

λάδι μαχόμενοι μετὰ τοῦ ὀθωμανικοῦ στρατοῦ κατὰ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, διεδέχθησαν δ' αὐτοὺς ἄλλοι Καζάκοι φυγόντες ἐκ Ρωσσίας κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1828. Ἄλλὰ καὶ ἐκ τούτων τρισχίλιοι λαβόντες μέρος εἰς τὴν κατὰ Μεχμέτ-Ἀλή ἐκστρατείαν εὔρον τάφον ἐν Αἰγύπτῳ, ὥστε τῷ 1846 ἡ ὅλη ἀποικία τῶν ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Αἴνου Καζάκων ἀπετέλει ἐν μικρὸν χωρίον, Καζάκ-κιοὶ ὀνομαζόμενον.

Ἐν δὲ τῇ ἀνατολικῇ ἀκτῇ τοῦ Ἑλλησπόντου, 24 ὥρας μακρὰν τῆς Προύσης, μεταξὺ τῶν κωμοπόλεων Μιχαλίτζι καὶ Βινδερμάν κείται χωρίον μέγα ἀποκλειστικῶς ὑπὸ Καζάκων οἰκούμενον καὶ καλούμενον ὑπ' αὐτῶν μὲν Μανδρόζ, τουρκιστὶ δὲ Μπίν-έβλι, καὶ περιέχον τῶντι χιλίας οἰκογενείας· οὗτοι ζῶσι διὰ τῆς ἀλιείας πλέοντες μέχρι τοῦ Βοσπόρου καὶ τῶν ὄχθων τοῦ Εὐξείνου, ἀτίθασσοι καὶ φανατικοὶ· ἑτέρα κοινότης κατοικεῖ τὴν μεταξὺ Σινώπης καὶ Ἄμισου παραλίαν τοῦ Εὐξείνου.

Ἐκτὸς μιᾶς κοινότητος Πεζποποβτζίνων, ἐσχάτως ἐγκαταστάσης ἐν Τούλτζη, ἅπαντες οἱ λοιποὶ ἐν Τουρκίᾳ Ράσκολνικοὶ ἀνήκουσι εἰς τὴν *Ποπόβτζιναρ*, διατηροῦντες μετὰ τῆς μεγαλειτέρας πεισμονῆς, ἀγριότητος καὶ φανατισμοῦ τὰς πλάνας καὶ δεισιδαιμονίας αὐτῆς, προτιμῶντες ν' ἀποθά-νωσι μᾶλλον ἢ νὰ κόψωσι μίαν μόνην τρίχα τοῦ γενείου αὐτῶν, ἢ ν' ἀνεχθῶσι τὴν προσθήκην ἢ ἀφαίρεσιν μιᾶς μετανοίας ἢ ἐνὸς «ἀλληλουῖα» ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ. Καὶ οἱ μὲν ἐν Βουλγαρίᾳ πρὸ τῆς συστάσεως τῆς ἐν Βουκοβίην ἱεραρχίας ἔπασχον ἔλλειψιν ἱερέων, μολοντί εἶχον πλῆθος μοναχῶν καὶ καλογραιῶν. Οἱ δὲ τὰ ἀσιατικὰ παράλια τοῦ Ἑλλησπόντου οἰκοῦντες ἦσαν εὐτυχέστεροι ὡς πρὸς τοῦτο, ἀφθονοῦντες ἀείποτε ἱερέων ἐκ τοῦ ῥωσικοῦ κλήρου, ἐξορίστων ἢ φυγάδων· τῷ 1846 ἐκυβερνῶντο ὑπὸ προσώπου ἐξέχοντος ἄλλοτε ἐν τῷ ῥωσικῷ κλήρῳ, τοῦ ἀρχιμανδρίτου Βησσαρίωνος, διδάκτορος τῆς θεολογικῆς ἀκαδημίας Πετροπόλεως, χρηματίσαντος καθηγητοῦ καὶ ἐπόπτου τοῦ ἱεροσπουδαστηρίου Βολόγδας. Μετὰ τὴν σύστασιν τῆς μητροπόλεως ἐν Αὐστρίᾳ ἐσχηματίσθησαν ἐν Δοπρίτζη δύο ἐπισκοπαί, ἡ τῆς Σλάβας καὶ ἡ τῆς Τούλτζης. Ἄλλ' οἱ ἐν Ἑλλησπόντῳ Ράσκολνικοὶ μὴ ἀναγνω-ρίσαντες τὴν αὐστριακὴν ἱεραρχίαν μένουσι εἰς τὴν προτέραν αὐτῶν κατά-στασιν (1).

§. 36. Οἱ ἐν Δοπρίτζη Νερασόβου πολωνικαὶ ὑποκινήσεις.

Γκορτζαρόφ· ἡ ἐν Τουρκίᾳ ῥασκολνικὴ ἱεραρχία.

Μετὰ τὴν πολωνικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1830 τὸ ἐπαναστατικὸν πολωνικὸν κόμμα ἔστρεψε τὴν προσοχὴν αὐτοῦ πρὸς τὴν Τουρκίαν, ὅπως πολεμήσῃ τὰς ῥωσικὰς πολιτικὰς τάσεις· ἐν τῷ προγράμματι τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν ἐμπεριείχετο καὶ ἡ ἐπὶ τῶν ἐν Τουρκίᾳ Ράσκολνικῶν προστασία. Ὁ ἐπαναστατικὸς πράκτωρ Γζαϊκόβσκης εἰσελθὼν εἰς τὴν ὀθωμανικὴν ὑπηρεσίαν καὶ ἀσπασθεὶς τὸν ἰσλαμισμὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀχμέτ-βέης, εἶτα δὲ Σαδῆκ

(1) Сборникъ Кельсѣева Выпускъ 1 σελ. 123—134.

(Σ. Σ.)

πασῶς, ἐγένετο θερμὸς τῶν ἐν Δοπρίτζη Ρασκολνίκων ὑπέρμαχος. Τοιοῦτον κτησάμενοι πρόστάτην οἱ Νεκρασόβοι ἐτακτοποίησαν κατὰ βούλησιν μετὰ τῆς κυβερνήσεως ἀπάσας τὰς ἐκκλησιαστικὰς καὶ πολιτικὰς ὑποθέσεις αὐτῶν, ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν καὶ διεύθυνσιν τοῦ ὁμοπίστου αὐτῶν Ἰωσήπου Σεμένουιτς Γκοντζαρόφ. Ὁρμώμενος οὗτος ἐκ Σαρί-κιοϊ, ἔξυπνος, τολμηρὸς καὶ ἐπιχειρηματίας, κάτοχος παιδείας καὶ τῆς τουρκικῆς γλώσσης εἰδήμων, καὶ συνδέσας στενὰς σχέσεις μεθ' ἀπάντων τῶν ἐπισήμων πολωνῶν προσφύγων ἐν Κωνσταντινουπόλει, κατώρθωσε πλεῖστα δι' αὐτῶν ὑπὲρ τῆς ἰδίας κοινότητος, καὶ θεωρεῖται ἰδίως ὡς ὁ ρυθμιστὴς καὶ διοργανωτὴς τῆς ρασκολνικῆς ἱεραρχίας ἐν Τουρκίᾳ, ἀφοῦ εἰς τὰς προσπάθειάς αὐτοῦ ὀφείλεται κατὰ τὸ μέγιστον μέρος ὁ εἰς τὸ σχίσμα προσηλυτισμὸς τοῦ πρώην Πόσνης Ἀμβροσίου, τοῦ μωροῦ αὐτῶν πρωθιεράρχου καὶ ἀρχιεπίμενος.

Αὐτὸς ὁ Ἀμβρόσιος θεμελίωσεν αὐτοῖς ἐκ Φοντάννα-Ἀλβας ἐπισκοπὴν ἐν τῇ μονῇ Σλάβσκη, ὡς προεῖρηται, χειροτονήσας καὶ ἀρχιερέα Ἀρκαδίον τινα· ἡ χειροτονία ὅμως αὕτη ἐγένετο ἀφορμὴ διχοστασίας τῶν Νεκρασόβων, διότι πολλοὶ ἐξ αὐτῶν μὴ παραδεχόμενοι τὸν Ἀρκαδίον κατέστησαν ὑποπτον παρὰ τῇ κυβερνήσει καὶ αὐτὴν τὴν θεμελίωσιν τῆς ἐπισκοπῆς, ἡ δὲ ἐπιτόπιος ἀρχὴ ἐφυλάκισεν ἀμέσως καὶ τὸν Ἀρκαδίον καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν μετὰ τοῦ Γκοντζαρόφ· ἄλλ' οὕτως δραπετεύσας καὶ ἔλθὼν εἰς Κωνσταντινουπόλιν κατώρθωσε διὰ τῶν πανισχύρων αὐτοῦ φίλων οὐ μόνον τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ Ἀρκαδίου ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκδοσιν αὐτοκρατορικοῦ φερμανίου ἐξασφαλίζοντος τοῖς Ἰγγράτ-Καζάκοις τὴν ἐλευθερίαν τῆς πίστεως καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς ἱεραρχίας αὐτῶν ἀπὸ πάσης ἄλλης ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς. Μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν ταύτην ὁ μητροπολίτης Κύριλλος ἀνύψωσε τὴν ἐπισκοπὴν Σλάβσκη εἰς ἀρχιεπισκοπὴν, καὶ τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἀρκαδίον ἐπιτιλοφόρησεν ἑξάρχον τῶν Νεκρασόβων.

Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1853 οἱ ἐν Δοπρίτζη Ρασκολνικοὶ ἐχορήγησαν τὸ ἐπιβάλλον αὐτοῖς μέρος τοῦ στρατοῦ, εὐλογήσαντος καὶ ἀγιάσαντος τὰ ὅπλα αὐτῶν τοῦ ἀρχιεπισκόπου· διὸ καὶ εὐρέθησαν εἰς δυσχερεστάτην θέσιν ὅτε τὰ ῥωσικὰ στρατεύματα διέβησαν τὸν Δούναβιν· καὶ οἱ μὲν ἐξ αὐτῶν ἀνεχώρησαν πρὸς τὰ ἐνδότερα τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, χειροτονήσαντος αὐτοῖς τοῦ Ἀρκαδίου καὶ ἐπίσκοπον ἕτερον τινα Ἀρκαδίον, τίτλῳ ἐπισκόπου τῶν μετοίκων χριστιανῶν, τὸ δὲ πλεῖστον μέρος ἔμειναν ἐν ἡσυχίᾳ, τοῦ ἀρχιεπισκόπου μόνου κρυπτομένου ἐπὶ τινα καιρὸν ἐν τῇ μονῇ Σλάβσκη μετὰ τοῦ Ἀλυπίου ἐπισκόπου Τουλτζης. Ἀφέντες αὐτοὺς ἱκανὸν χρόνον ἀνενοχλήτους οἱ Ῥῶσοι διεμήνυσαν τέλος αὐτοῖς ὅτι οἱ ἀνώτεροι τοῦ στρατοῦ ἀξιωματικοὶ ἐπεθύμουν νὰ παρευρεθῶσιν εἰς ἀρχιερατικὴν λειτουργίαν. Τότε συλλειτουργήσαντες ἀμφοτέροι κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ τε στρατηγοῦ Οὐσακώφ καὶ πολλῶν ἀξιωματικῶν, ἐζήτησαν νὰ ἐμφανισθῶσι πρὸς τὸν ἀρχιστράτηγον φέροντες ἄρτον καὶ ἄλας, ἀλλ' οὕτως δὲν ἐδέχθη αὐτοὺς προφασισθεὶς ἀσθένειαν· τοῦτο ἀνησυχησεκῶς τοὺς ἀρχιερεῖς, ἀλλ' ὑπέστρεψαν ἀνενόητοι εἰς τὴν μονήν· μετ' ὀλίγου ὅμως ἡμέρας κατελήφθησαν ἐξ ἀπῆνης ὑπὸ λόχου κοζάκων καὶ ἀναρπασθέντες μετεκομίσθησαν εἰς Σάξαν, κἀκείθεν, κλεισθέντες ἐντὸς σκοτεινῆς ἀμάξης, ἀπεστά-

λησαν πρώτον εἰς Κίεβον τῆς Ρωσσίας, εἶτα δὲ εἰς τὴν μονὴν Σουσδάλ· μετ' αὐτῶν συνανηρπάγη καὶ ὁ ἱερεὺς Θεόδωρος, κατηγορούμενος ἐπὶ κατασκευῇ κιδδήλων ῥωσσικῶν νομισμάτων.

Τὸ ἀπροσδόκητον τοῦτο συμβεβηκὸς ἐνέπλησε τρόμου τοὺς Ῥασκολνίκους καὶ διεσκόρπισε τοὺς μὲν ἐν τοῖς δάσεσι καὶ τοῖς ἀγροῖς, τοὺς δὲ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Βουλγαρίας, πολλοὶ δὲ ἐπιβάντες πλοιαρίων κατέβησαν εἰς τὸν Εὐξείνιον καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐπλανῶντο πλέοντες τὰς ἀκτὰς. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Ῥώσσω ἐπανήλθον οἱ φυγάδες εἰς τὰς ἐστίας αὐτῶν, ἀλλ' οἱ δύο ἀρχιερεῖς ἔμειναν αἰχμάλωτοι μεθ' ὅλας τὰς πρὸς ἀπελευθέρωσιν αὐτῶν ἰσχυρὰς προσπικθείας πάντων τῶν προστατῶν αὐτῶν, ἰδίως δὲ τοῦ Γκοντζαρόφ, ὅστις μεταβὰς εἰς Παρισίους ἐνεφανίσθη καὶ τῷ Ναπολεόντι Γ', ἐπικαλούμενος τὴν ὑπὲρ τῶν ἀρχιερέων μεσολάβησιν αὐτοῦ. Ἡ Ῥωσσία δὲν ἀπέδωκε τοὺς αἰχμάλωτους, καὶ οἱ Ῥασκόλνικοι κατέταξαν αὐτοὺς μετὰ τῶν ὁμολογητῶν καὶ συνέθεσαν εἰς τιμὴν αὐτῶν ὕμνους καὶ ᾠδὰς καὶ τροπάρια.

Εἰς τὴν χρεούσασαν ἀρχιεπισκοπὴν ἀπεστάλη ὡς τοποτηρητῆς ὁ Βασλουίου, Ἀρκάδιος καὶ οὗτος. Μετὰ δὲ τὸ τέλος τοῦ πολέμου διεδέξατο τὸν ἐν αἰχμάλωσι διατελοῦντα Ἀρκάδιον Α' Ἀρκάδιος ὁ Β', ἀφοῦ ἐπὶ πολὺν χρόνον πλανηθεὶς μετὰ τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ ἐπανήλθε τέλος εἰς τὴν μονὴν Σλάβσκη. Ἀντὶ δὲ τοῦ Ἀλυπίου ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος Τούλτζης ὁ Ἰουστίνος· ἀλλὰ τῷ 1866 ἀφείε οὗτος μετὰ τῆς ἐπισκοπικῆς ἑδρας καὶ τὴν Ῥασκολνικὴν πλάνην, ἀπῆλθεν εἰς Μόσχαν, ὅπου ὁ μητροπολίτης Φιλάρετος ὑποδεχθεὶς αὐτὸν εὐμενῶς εἰσήγαγεν ὡς ἀπλοῦν μοναχὸν ἐν τῇ ὁμοπιστικῇ μονῇ· τῷ δὲ 1868 συνετάξατο τῇ ὀρθοδόξῳ μεθ' ἑτέρων δύο ἐκ Σλάβσκης μοναχῶν. Περί τοῦ Ἰουστίνου τούτου μετὰ πολλῶν ἐγκωμίων ὁμιλεῖ ὁ παρὰ τῇ Ι. Συνόδῳ τῆς Ῥωσσίας εἰσαγγελεὺς ἐν τῇ ἐκθέσει αὐτοῦ περὶ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, τοῦ ἔτους 1866. (Ἴδε Православное обозрѣніе 1868. том. κέ. σελ. 129.) Ἐκτοτε οἱ Νεκρσόβοι θεωρήσαντες τὴν Τούλτζαν ὡς τόπον ἀπαίσιον διὰ τοὺς ἐπισκόπους αὐτῶν δὲν ἔχουσι πλέον ἐκεῖ ἐπίσκοπον.

Ἀποθανόντος δὲ καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀρκαδίου Σλάβσκη τῷ 1868 ἐχειροτονήθη ἐν Φοντάνα—Ἀλβᾶ Εἰρήναρχος τις μοναχὸς ἐκ Σλάβσκης, κατὰ πάντα ὑποδεέστερος τοῦ προκατόχου αὐτοῦ. Μεταξὺ δὲ ἄλλων προσόντων στερεῖται καὶ γενειάδος, τοῦθ' ὅπερ παρὰ τοῖς Ῥασκολνίκους ἐστὶν οὐσιωδестаτὴ ἔλλειψις· διὸ καὶ μικρὰς ἀπολαύει τιμῆς καὶ ὑπολήψεως παρὰ τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

ΡΑΣΚΟΛΝΙΚΟΙ ΕΝ ΡΟΥΜΑΝΙΑ.

§. 37. Ἱστορικαὶ τινας πληροφορίαι.

Οἱ Ῥασκόλνικοι εἰσι γνωστοὶ ἐν Βλαχγομολδαυία ὑπὸ τὸ ὄνομα Λιποβάνοι (§. 14). Ἰδομεν ἀνωτέρω (§. 17) ὅτι τῷ 1724 ὁ μητροπολίτης Γρηγόριος

ἐχειροτόνησε διὰ τοὺς ἐν Οὐκραίνῃ Ράσκολνίκους Ἐπιφάνιον τινα ἐπίσκοπον Κιριλίνου. Τῷ δὲ 1730 ὁ μητροπολίτης Ἀντώνιος, μετὰ τοῦ ἡγεμόνος Γρηγορίου Γκίκα καὶ τῶν ἀρχόντων τοῦ τόπου τοσοῦτον εὐμενῶς προσηνέχθησαν αὐτοῖς, ὥστε συγκατένευσαν καὶ τόπον κατοικίας ἰδιαιτέρον νὰ τοῖς παραχωρήσωσι καὶ ναὸν ἴδιον ἐν τινι συνοικίᾳ τοῦ Ἰασίου, καὶ ἐπίσκοπον νὰ τοῖς χειροτονήσωσι κατὰ τὴν αἴτησιν αὐτῶν. Καὶ ταῦτα μὲν δὲν ἐπραγματοποιήθησαν, διὰ λόγους ἀγνώστους μέχρι τοῦδε, εἶναι ὅμως βέβαιον ὅτι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἤρξατο ἡ μόνιμος τῶν Λιποβάνων ἀποκατάστασις ἐν Μολδαυίᾳ. Κατόπιν γνωσθέντα κάλλιον τὰ κατ' αὐτοὺς ἐκ τῆς ἀγυρτείας τοῦ Ἀθηνογένους (§. 18) ἐψύχραναν τὰς διαθέσεις τῆς τε ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς καὶ τῆς κυβερνήσεως· οὐχ ἦττον οἱ Ράσκολνικοι, καταδιωκόμενοι ἐν Ρωσίᾳ καὶ εὐρίσκοντες ἄσυλον καὶ ἀνεξιθρησκείαν ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις, σωρηδὸν μετώκουν ἐκεῖ, διάφορα μετερχόμενοι ἐπαγγέλματα, καὶ ζῶντες ἰκανὸν χρόνον ἀνενόχλητοι, μηδενὸς ἐξετάζοντες τὰ κατ' αὐτούς. Αὐξηθέντος βαθυηδὸν τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῶν, αἱ κατὰ τόπους ἐκκλησιαστικαὶ καὶ πολιτικαὶ ἀρχαὶ ἠθέλησαν νὰ ὑποβάλωσιν αὐτοὺς εἰς τὰς καθεστώσας ἐκκλησιαστικὰς διατάξεις, ὡς ὀρθοδόξους χριστιανοὺς, ὅπως ἐκάλουν αὐτοὶ ἑαυτούς· ἀλλὰ κατῴρωσαν νὰ διαφύγῃσι πᾶσαν ἐπὶ τούτου ὑποχρέωσιν· ἐπέτυχον μάλιστα δυνάμει χρυσοβούλλων τῶν ἡγεμόνων Ἀλεξάνδρου καὶ Ἰωάννου Μαυροκορδάτου (1782 — 1785) καὶ Ἀλεξάνδρου Ἰωάννου Ὑψηλάντου (1786 — 1792) ἐντελοῦς σχεδὸν ἀνεξαρτησίας ἐν ταῖς θρησκευτικαῖς αὐτῶν ὑποθέσει. Τῷ 1804 γνωσθέντος ὅτι μετέρχονται προσηλυτισμὸν καὶ διαδίδουσι καὶ παρὰ τοῖς ἰθαγενέσι τὰς κακοδοξίας αὐτῶν, ὁ ἡγεμὼν Ἀλέξανδρος Μουρούζης κατ' αἴτησιν τοῦ μητροπολίτου Βενιαμῖν υπέβαλεν αὐτοὺς εἰς εἶδος τι ἐποπτείας τῶν πρωθιερέων, ὅπως ἐμποδίσῃ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ σχίσματος· ἐξηκολούθησαν δὲ πληθυνόμενοι καὶ ζῶντες ἀνενοχλήτως μέχρι τῆς συστάσεως τῆς ἐν Φοντάνα-Ἀλβᾶ ἱεραρχίας. Τότε δὲ ἠλεκτρισθέντες ἐκ τοῦ παραδείγματος τῶν ἐν Αὐστρίᾳ ὁμοθήσκων αὐτῶν ἐπεθύμησαν νὰ διοργανίσωσι καὶ αὐτοὶ ἴδιαν ἱεραρχίαν. Πολλοὶ δὲ καὶ ἐκ Ρωσσίας Ράσκολνικοὶ μετηνάστευσαν καὶ τότε εἰς Μολδαυίαν διὰ τὴν γειννασίαν τῆς Φοντάνα-Ἀλβας, ἀλλὰ καὶ ἡ παραχώρησις τῆς παραδουναβείου Βεσσαραβίας πρὸς τὴν Ρουμανίαν ἐξογκώσασα τὸν πληθυσμὸν αὐτῶν διὰ τὴν ἀνέκαθεν ἐκεῖ ἐπισώρευσιν Ράσκολνίκων κατέστησε δραστηριωτέρας τὰς ἐνεργείας αὐτῶν. Κίνησις λοιπὸν μεγάλη μεταξὺ τῶν Λιποβάνων, κοινότητες συνιστῶντο εἰς διάφορα μέρη, ναοὶ ᾠκοδομούντο, μοναστήρια ἀνηγείροντο, μοναχοὶ, ἱερεῖς καὶ ἀρχιερεῖς ἐκ Τουρκίας καὶ Αὐστρίας ἀθρόοι εἰσελάσαντες διέτρεχον τὴν χώραν κρατύνοντες τὸ φρόνημα τῶν πιστῶν καὶ τὸν προσηλυτισμὸν τῶν Ρώσων κατοίκων τῆς παραχωρηθείσης Βεσσαραβίας ἐπιδιώκοντες ἀπροκαλύπτως.

Ἡ ἀναστάσις αὕτη διήγειρε τὴν προσοχὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς, καὶ ὁ μητροπολίτης Σωφρόνιος δι' ἀναφορὰς πρὸς τὸν τότε καὶμακάμην Πρ. Βογορίδην υπέβαλε τὰ ἀρμόδια πρὸς περιορισμὸν τῶν Λιποβάνων μέτρα, τὰ ὅποια καὶ ἐψηφίσθησαν ὑπὸ τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς. Ἀλλὰ τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν ἐπιτηδείως διέφυγον πάντοτε οὗτοι, ὅτε μὲν δωροδοκούντες τοὺς κυ-

θερνητικούς υπάλληλους, άλλοτε καταφεύγοντες εἰς τὴν προστασίαν τῶν ῥωσικῶν προξενικῶν ἀρχῶν καὶ ἄλλοτε δι' ἄλλων μέσων.

Διὰ τῆς παρισιανῆς συνθήκης τοῦ 1858 περὶ τῆς ἀναδιοργανώσεως τῶν Ἡγεμονιῶν, οἱ Λιποβάνοι εὐρέθησαν παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν ἀπολαύοντες ἐντελοῦς ἰσότητος πρὸς τε τοὺς ἰθαγενεῖς Ῥουμάνους καὶ πρὸς πάντας ἐν γένει τοὺς χριστιανοὺς κατοίκους τῶν Ἡγεμονιῶν, καὶ ἐπομένως ἀνώτεροι πάσης ἀναμίξεως καὶ ἐπεμβάσεως ἀλλοτρίας εἰς τὰ κατ' αὐτοὺς· ἀλλ' ἐνῶ ἔσπευσαν νὰ ἐπωφεληθῶσι τὰ ἐκ τῆς συνθήκης ταύτης προκύπτοντα αὐτοῖς πλεονεκτήματα καὶ δικαιώματα, ἀπέκρουσαν διὰ παντοίων ὑπεκφυγῶν τὰς ἀντιστοιχούσας ὑποχρεώσεις, τὴν στρατολογίαν δηλονότι, τὴν σύστασιν σχολείων, τὸν ἐμβολισμόν, ἰδίως δὲ τὰ ληξιαρχικὰ βιβλία, διαμαρτυρηθέντες μάλιστα πρὸς αὐτὸν τὸν σουλτάνον κατὰ τῆς τελευταίας ταύτης θεσμοθεσίας, ἣτις κυρίως ἀνεστάτωσε τοὺς ἀπανταχοῦ τῆς Ῥουμανίας Ῥασκολνίκους μέχρις ἀνταρτικῶν κινήματων πρὸ πάντων ἐν Βραίλα, Πίσκω, Γαλατζίω, Πεάτρα καὶ Καγούλ. Τέλος ἡ κυβέρνησις ἐξοικονομοῦσα τὸν φανατισμὸν αὐτῶν καὶ ἔχουσα ἄλλους πολιτικούς λόγους ἀφῆκεν αὐτοὺς ἡσύχους καὶ ἀνενοχλήτους, καὶ σήμερον ἡ Ῥουμανία εἶναι ὁ τόπος ὅπου οἱ Ῥασκόλνικοι αὐξάνομενοι καὶ πληθυνόμενοι ζῶσιν ἐν πλήρει ἀνέσει καὶ εὐημερίᾳ.

§. 38. Λιποβανικὴ ἱεραρχία ἐν Ῥουμανίᾳ· στατιστικαὶ πληροφορίες.

Διαιροῦνται οἱ ἐν Ῥουμανίᾳ Ῥασκόλνικοι, ὡς πανταχοῦ, εἰς Ποποβτζίνους καὶ Πεζποποβτζίνους· οἱ τελευταῖοι οὗτοι εἰσὶν ὀλιγάριθμοι, οἰκοῦντες κυρίως ἐν Βραίλα καὶ Ἰσμαήλιω, διατηροῦντες ἀπάσας τὰς πλάνας τῆς αἰρέσεως αὐτῶν.

Οἱ δὲ Ποποβτζίνοί εἰσι πολυαριθμότεροι καθ' ἅπασαν τὴν Ῥουμανίαν, πλεονάζουσι δ' ἐν Μολδαυίᾳ ὅπου κέκτηνται καὶ τέσσαρας μεγάλας μονὰς, δύο μὲν ἐν τῷ θέματι Βασλουίου, καλουμένας Μανώλη καὶ Τίσα, τὴν Νεκρασόβκην παρὰ τὸ Ἰσμαήλιον καὶ τὴν Δοάμναν παρὰ τὴν Πεάτραν· οἱ ναοὶ αὐτῶν εἰσι πολυάριθμοι.

Τῷ 1855 ὁ ἐν Φοντάνᾳ-Ἄλβα ἱεράρχης ἐχειροτόνησεν αὐτοῖς ἀρχιερεῖα Ἀρκάδιον τινα τίτλω ἀρχιεπισκόπου Βασλουίσκη, ἀπὸ τῆς ἐν Μολδαυίᾳ πόλεως Βασλουίου. Ἐπὶ πολὺν χρόνον ἔζη οὗτος ἐν Τουρκίᾳ, εἰς δὲ τὴν Μολδαυίαν εἰσῆρχετο ἄγνωστος, μέχρις ὅτου ἡ παρισιανὴ συνθήκη διηκούλυε τὴν ἐπίσημον αὐτοῦ ἀναγνώρισιν παρὰ τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς, μεθ' ὅλας τὰς διαμαρτυρήσεις καὶ τὰς ἐνεργείας τῆς μητροπόλεως. Κατοικία τοῦ ἀρχιεπισκόπου εἶναι τὸ Ἰσμαήλιον διὰ τὴν γειτνίασιν τῆς τε ῥωσικῆς Βεσσαραβίας καὶ τῆς Δοπρίτζης, ἀμφοτέρων κατοικουμένων ὑπὸ πολλῶν Ῥασκολνίκων. Μετὰ τὴν ἐπίσημον ἐγκατάστασιν τοῦ ἀρχιεπισκόπου ηὔξηθη καὶ ἐπολλαπλασιάσθη καὶ ὁ λοιπὸς σχισματικὸς κλῆρος, καὶ αἱ μοναὶ αὐτῶν ἐπλήσθησαν μοναχῶν ἐκατέρων τῶν φύλων.

Ὁ πληθυσμὸς τῶν ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις Ῥασκολνίκων δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστός. Τῷ 1846 ὁ ῥώσσος υπάλληλος Νεδεζδὶν (§. 35. ὑποσημ.) ὑπέλό-

γιζεν αὐτὸν ἐν μόνῃ τῇ Μολδαυίᾳ εἰς 20,000. Ἡ κυβέρνησις καὶ τοὶ πολ-
λάκις ἐπιχειρήσασα οὐδέποτε κατώρθωσεν ἀκριβῆ αὐτῶν ἀπογραφὴν. Μολο-
νότι δὲ καὶ διάφοροι περὶ αὐτῶν δημοσιεύσεις ἐλαττοῦσι σήμερον τὸν ἄνω
μνησθέντα ἀριθμὸν, ἔχομεν ὅμως πᾶν διδόμενον νὰ πιστεύσωμεν ὅτι οὗτος
ἠῦξησεν ἀπ' ἐναντίας κατὰ πολὺ ἀνὰ τὴν Ρουμανίαν σύμπασαν, οὐ μόνον διὰ
τὴν ἐν αὐτῇ ἀνεξίθρησκείαν ἢ μᾶλλον ἐντελῆ ἀδιαφορίαν (ἵνα μὴ εἴπωμεν
προστασίαν) τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν προσάρτησιν μεγάλου
μέρους τῆς Βεσσαραβίας, ἔπου κατῴκουν καὶ πρότερον πολλὰι χιλιάδες Ρα-
σκολνίκων.

Ἐν Μολδαυίᾳ ἰδίως ὁ ρασκολνισμὸς εἶναι πολὺ γνωστότερος ἢ παρ' ἡμῖν.
Τὰ κυβερνητικὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ ἀρχεῖα βρῖθουσιν ἐγγράφων πολλῆς σπου-
δαιότητος διὰ τὴν μελέτην τοῦ σχίσματος, ὅθεν καὶ οὐκ ὀλίγα ἐσχάτως
ἐδημοσιεύθησαν συγγραφαὶ λίαν ἐνδιαφέρουσαι περὶ τῆς καταγωγῆς, τοῦ
θρησκευματος, τοῦ βίου καὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν σχισματικῶν τούτων, οἵ-
τινες ἀποτελοῦσιν ἐν Ρουμανίᾳ ἰδιαιτερόν τι στοιχεῖον πληθυσμοῦ. Πολλὰ
εἶδη ἐμπορίου, πρὸ πάντων δὲ τὸ μετὰ τῆς Ρωσσίας, πλείστοι κλάδοι βιο-
μηχανίας καὶ πολλὰ ἐπιτηδεύματα ἐξασκοῦνται ἀποκλειστικῶς ὑπὸ Ρα-
σκολνίκων ἐν πολλαῖς δὲ πόλεσι καὶ μάλιστα ἐν Ἰασιφ, ἢ συντεχνία τῶν
ἀμαξηλατῶν σύγκειται ἀποκλειστικῶς ἐκ Λιποβάνων, μεμιγμένων ὅμως
μετ' ἄλλης τινὸς κατηγορίας αἰρετικῶν Ρώσων, τῶν *Σκίπτζωρ*, περὶ τῶν
ὁποίων γενήσεται λόγος ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τοῦ παρόντος βιβλίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

ΡΑΣΚΟΛΝΙΚΟΙ ΕΝ ΠΡΩΣΣΙΑ.

§. 39. Γενικαὶ πληροφορίες.

Περὶ τῶν ἐν Πρωσσίᾳ Ρασκολνίκων ὀλιγίστας ἔχομεν γνώσεις. Ὁ μνησθεὶς
ῥώσσος ὑπάλληλος Νεδεζδίν γράφει περὶ αὐτῶν τὰ ἐπόμενα: Κατὰ πλη-
ροφωρίας ἃς ἤρυσθη ἀπὸ *μετοίκων* τινῶν ἐν Πρωσσίᾳ, ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἐν
τῷ κράτει τούτῳ εἶναι σημαντικώτατος. ζῶσι δὲ εἰς πλείστα χωρία ἀνὰ τὴν
ἀνατολικὴν Πρωσσίαν παρὰ τὰ ῥωσικὰ καὶ πολωνικὰ σύνορα, γνωστοὶ ὑπὸ
τὸ ὄνομα *Φιλιππῶροι* ἀνήκουσι δὲ εἰς τὴν *Πεζποπόβτζιαν*, ἀλλ' ἀναμι-
μιγμένοι μετὰ καὶ ἄλλων αἰρετικῶν, *Σαββατιστῶν*, *Μολοκάρων*, *Χιλι-
στῶν* καὶ *Σκόπτζωρ*, περὶ ὧν πραγματεύεται τὸ Β' μέρος τοῦ βιβλίου
τούτου. Ἔχουσι στενάς σχέσεις μετὰ τῶν ἐν Ρήγῃ Ρασκολνίκων καὶ ἐν γένει
μετὰ τῶν κατοικούντων παρὰ τὴν Βαλτικὴν, μετὰ τοῦ ἐν Μόσχῃ κοιμητη-
ρίου Πρεοπραζένσκη (§. 12.) καὶ μετὰ τῶν Πομορένων μοναστηρίων. Τῷ
1844 ἡ πρωσσικὴ κυβέρνησις ἠναγκάσθη νὰ λάβῃ αὐστηρὰ κατ' αὐτῶν
μέτρα ὅπως περιορίσῃ τὰς ληστείας καὶ ἄλλας ἀταξίας αὐτῶν, καὶ τότε
ἐδιάθησάν τινες νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς Ρωσσίαν.

Ἡ γερμανικὴ ἔφημερίς *Allgemeine Kirchenzeitung* τοῦ ἔτους 1867 ἀρ. 14 ἀναφέρει ὅτι ἐν τῷ θέματι *Zensburg* εἰσὶ δέκα χωρία ὁλοσχερῶς ὑπὸ Λιποβάνων κατοικούμενα.

Ἐσχάτως οἱ ἐν Πρωσσίᾳ Ῥασκόλνικοι εἶχον ἀρχηγὸν αὐτῶν Παῦλόν τινα μοναχὸν, *Πρωῶσσον* ἐπικαλούμενον· οὗτος συνέστησεν ἔφημερίδα ῥωσσιστι ἐκδιδομένην ὑπὸ τὸ ὄνομα «*Ἀλήθεια*», ἧς ὁ κυριώτερος σκοπὸς ἦτο νὰ διδάξῃ τοῖς Ῥασκόλνικοις ὅτι ὁ γάμος καὶ ἄνευ ἱερέως τελούμενος εἶναι ἐπίσης ἱερός καὶ νόμιμος, ἐὰν ὑπάρχῃ ἡ πρὸς τοῦτο συγκατάθεσις τῶν γονέων. Ἄλλὰ κατόπιν ἄφεις τὸν Ῥασκόλνισμὸν ὁ Παῦλος ἐγένετο παρὰ τοῖς ποτέ ὁμοθησκόις αὐτοῦ θερμὸς ὑπέρμαχος τῆς ὀρθοδοξίας (1).

Православное обозрѣніе τοῦ ἔτους 1870. Ἀπριλ. σελ. 89. (Σ. Σ.).

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΜΕΡΟΥΣ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

ΟΙ ΡΩΣΣΟΙ ΑΙΡΕΤΙΚΟΙ.

«Δεῖ γὰρ καὶ αἰρέσεις ἐν ὑμῖν εἶναι, ἵνα οἱ δοκιμοὶ φανεροὶ γένηνται
ἐν ὑμῖν» (Κορινθ. Α'. ιβ'. 19.).

«Αἰρετικὸν ἄνθρωπον μετὰ μίαν καὶ δευτέραν ρουθυσίαν παραιτοῦ, εἰδὼς
ὅτι ἐξέστραπται ὁ τοιοῦτος, καὶ ἁμαρτάνει ὡς ἀνοκατάκριτος»
(Τιτ. γ'. 10. 11.).

ΜΕΡΟΣ Β΄.

ΟΙ ΡΩΣΣΟΙ ΑΙΡΕΤΙΚΟΙ.

Αἱ θρησκευτικαὶ αἱρέσεις ἐν Ῥωσσίᾳ εἰσὶ πολυάριθμοι, αὐξανόμενοι καθ' ἑκάστην διὰ τῶν ἀενάως ἀναφυομένων διακλαδώσεων, νεμόμενοι μέγα μέρος τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς καὶ ἐμφωλεύουσαι ἐν ἀπάσαις ταῖς τάξεσι τῆς κοινωνίας, ἀπὸ τῆς χωρικῆς καλύβης τοῦ ἐσχάτου μοζίκου μέχρι τῶν μεγάλων τῆς ἀριστοκρατικωτέρας σφαίρας. Ἐὰν ἐν τῇ Ῥασκόλα εὕρισκῃ τις τὴν ἔκφρασιν τῆς παχυλῆς ἀμαθείας καὶ τοῦ βαρβάρου φανατισμοῦ, τὰ διάφορα τῶν αἰρετικῶν συστήματα παρουσιάζουσι τὸ θέαμα τῆς ἐξαχειώσεως τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ κτηνώδους κράτους τῶν παθῶν ἐπὶ τῆς διανοίας· ἐπὶ τῶν βάσεων τούτων στερεωθεῖσαι δικαιωσθήσαν μέχρι τοῦ νῦν ἀκμάζουσαι ἐν Ῥωσσίᾳ αἱ κακοηθέστεραι καὶ ἀπαισιώτεραι τῶν ἀρχαίων αἱρέσεων, ἀφοῦ ἀπέβαλον καὶ εἴ τι ὑγιᾶς λείψανον τῆς ἠθικῆς τοῦ χριστιανισμοῦ διδασκαλίας εἶχον διατηρήσει ἐν τῇ πρώτῃ αὐτῶν μορφώσει.

Περὶ τῆς πληθύος τῶν αἰρετικῶν τῶν διαφόρων ἀποχρώσεων οὐδεμία ὑπάρχει ἐπίσημος στατιστικὴ πληροφορία. Τῶν Ῥασκολνίκων ἡ ἀπογραφή (§. 25) καίτοι δυσχερῆς, κατωρθώθη ὅμως ὡς ἔγγιστα, διότι ἡ Ῥασκόλα ἐπίσημως θεωρεῖται ὡς ἡ θρησκεία μερίδος τινὸς τοῦ Ῥωσσικοῦ λαοῦ· οἱ δὲ αἰρετικοὶ ὑφιστάμενοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν τῇ σκοτίᾳ καὶ μὴ τολμῶντες νὰ κηρύξωσι δημοσίᾳ τὰ θρησκευτικὰ αὐτῶν φρονήματα, ἀλλὰ καλύπτοντες αὐτὰ ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ὀρθοδοξίας, ἧς ἀκολουθοῦσιν οἱ πλεῖστοι τοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους, διαφεύγουσι πᾶσαν ἔρευναν καὶ ἐξακριβώσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄.

ΜΟΛΟΚΑΝΟΙ ΚΑΙ ΔΟΥΧΟΒΟΡΟΙ.

§. 40. *Οι πρώτοι αίρετικοί, Βογομήλοι, Ἀδριανὸς καὶ Δημήτριος. Ὁμοίότης τῆς δογματικῆς διδασκαλίας τῶν Βογομήλων πρὸς τὴν τῶν Μολοκάνων καὶ Δουχοβόρων.*

Τῷ 1004, δεκαπέντε μόλις ἔτη ἀπὸ τοῦ κηρύγματος τοῦ χριστιανισμοῦ ἐν Ῥωσσίᾳ, ἀνεφάνη μοναχὸς τις Ἀδριανὸς πολέμιος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν τελετῶν αὐτῆς. Λεόντιος ὁ μητροπολίτης Κιεβίας φυλακίσας αὐτὸν ἠνάγκασε νὰ παραιτηθῇ τοῦ ἀσεβοῦς κηρύγματος.

Τῷ 1125 ἄλλος αίρετικός, ὁ Δημήτριος, εἰς τὰ δυτικὰ μέρη τῆς Ῥωσσίας ἤρνεϊτο τὴν ἐκκλησιαστικὴν θεσμοθεσίαν καὶ τὸ τελετουργικὸν μέρος· ὁ μητροπολίτης Κιεβίας Νικήτας ἐξώρισε τούτον εἰς Σινελέτζ.

Πιστεύεται ὅτι τῶν αίρετικῶν τούτων αἱ διδασκαλῖαι ἦσαν ἡχώ τοῦ βουλγαρικοῦ βογομηλισμοῦ. Οἱ Βογομήλοι εἶκον τὴν καταγωγὴν ἐκ τῆς αίρέσεως τῶν Παυλικιανῶν, οἵτινες ὑπὸ πολλὰς προσωνομίας διασπαρέντες καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην, ἤρνούντο πᾶσαν ἱεροτελεσίαν, πάντα ἐξωτερικὸν τύπον λατρείας, οὐτ' ἀνεγνώριζον ἱεραρχίαν, ἀξιοῦντες ὅτι δουλεύουσι τῷ Κυρίῳ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ. Τὸν λόγον τούτον φέροντες ἀνὰ στόμα οἱ Δουχοβόροι καὶ οἱ Μολοκάνοι πολεμοῦσι τὰς ὀρθοδόξους ἐκκλησιαστικὰς διατάξεις. «Πνεῦμα ὁ Θεὸς, λέγουσι, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν» (Ἰωαν. δ'. 24.). Ἡ δοξασία ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι «βιβλίον ζῶν», αἱ σωματικαὶ κακώσεις, ἡ ἀποστροφή πρὸς πᾶν εἶδος γραπτῆς διδασκαλίας ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι τὸ γράμμα φορεῖ τὸ πνεῦμα, ἡ περιφρόνησις πρὸς πάντα ἐξωτερικὸν τύπον, πάντα ταῦτα εἰσι κοινὰ τοῖς τε Βογομήλοις καὶ τοῖς Μολοκάνοις. Ὁ ἔρωσ τοῦ Χριστοῦ, μεταποιηθεὶς εἰς ἡδυπάθειαν, ἐστὶ προϊόν τοῦ ἀνατολικοῦ γνωστικισμοῦ καὶ τούτον εἰσαχθέντα ἐν Εὐρώπῃ ὑπὸ τῶν Παυλικιανῶν παρεδέχθησαν μὲν οἱ Βογομήλοι, διατηροῦσι δὲ καὶ σήμερον οἱ Δουχοβόροι, ἐν οἷς πολλοὶ ἀνεφάνησαν φανατικοὶ λέγοντες ἑαυτοὺς θεοὺς σessaρκωμένους καὶ τῶν παρθένων τὴν ἀπόλαυσιν δικαιοματικῶς διεκδικοῦντες.

Οἱ Βούλγαροι ἦσαν ἀρχαίῳθεν λίαν στενωῶς συνδεδεμένοι μετὰ τῶν Ῥώσων. Ἡ Βουλγαρία ἔδωκε τὴν φιλολογίαν τῇ Ῥωσσίᾳ, πολλοὶ δὲ διάσημοι ἄνδρες τῆς Ῥωσσικῆς Ἐκκλησίας ἦσαν Βούλγαροι τὴν καταγωγὴν, καὶ τὰ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Βουλγαρίας γεγονότα ἐπέδρασαν αἰεὶποτε οὐσιωδῶς ἐπὶ τὴν τῆς Ῥωσσίας. Κλάδος τις γνωστικισμοῦ εὕρισκετο ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Παυλικιανοί, οἵτινες ἐκτὸς ἄλλων κακοδοξιών τὰς ὁποίας εἶχον κατεπολέμουσαν τὰς τελετάς, τὴν ἱεραρχίαν καὶ ἤρνούντο πάντα τὰ μυστήρια. Οἱ αὐτοκράτορες τῆς Κωνσταντινουπόλεως πολλάκις ἀντεπεξῆλλον κατὰ τῶν αίρετικῶν τούτων, ἡ δὲ αὐτοκράτειρα Θεοδώρα ὑπερηκόντισεν μέχρις

ἀπανθρωπίας τὸ μέτρον τῆς αὐστηρότητος· τέλος ὁ αὐτοκράτωρ Τζιμισκῆς μετόπισεν αὐτοὺς εἰς Θράκην παρὰ τὰ σύνορα τῆς Βουλγαρίας, πιστεύσας ὅτι ἀμυνόμενοι κατὰ τῶν συνεχῶν βουλγαρικῶν εἰσβολῶν ἤθελον ταυτοχρόνως ἀποκρούει καὶ τὰς κατὰ τοῦ λοιποῦ κράτους ἐπιθέσεις· ἀλλ' ἀπεναντίας τῆς προσδοκίας ταύτης οἱ Παυλικιανοὶ τάχιστα συνεμάχησαν μετὰ τῶν Βουλγάρων κατὰ τοῦ κοινοῦ ἔχθρου, τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, μετέδωσαν αὐτοῖς τὴν θρησκευτικὴν αἰτῶν διδασκαλίαν καὶ προὔκάλεσαν τὴν γέννησιν τῆς μεγάλης ἐκείνης πολιτικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἀντιδράσεως, γνωστῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα *Βογομηλισμός*, ἢ αἵρεσις τῶν *Βογομηλων*. Καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ προμνηθεὶς Δημήτριος κατεδιώκετο ἐν Ῥωσίᾳ, ἀπαντες οἱ κάτοικοι τῆς βουλγαρικῆς πόλεως Μεγγελίνα ἦσαν ἤδη Παυλικιανοί, μικροῦ δεῖν καὶ αὐτὸς ὁ ἡγεμὼν συνετάσσετο τοῖς αἰρετικοῖς· ὁ βογομηλισμὸς εἰσέδυσεν εἰς ὅλας τὰς τάξεις τῆς βουλγαρικῆς κοινωνίας, εἰς τὴν αὐλὴν, μεταξὺ τοῦ κλήρου καὶ ἐν τῷ ὄχλῳ. Οἱ ὀρθόδοξοὶ βασιλεῖς καὶ μητροπολίται κατέβαλον συντόνους προσπαθείας πρὸς διάσωσιν τῆς ἀπειλουμένης ὀρθοδοξίας, μὴ φεισθέντες μηδὲ τῶν ἐσχάτων μέτρων πρὸς ἀπόσβεσιν τῆς αἵρέσεως. Καὶ αὐτοὶ οἱ πάπαι τῆς Ῥώμης ἐν τῷ διοργανίζειν τὰς κατὰ τῶν ἐν τῇ Δύσει Βαλδενσίων καὶ Ἀλβιγενσίων σταυροφορίας παρότρυνον συνεχῶς τοὺς βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας τῆς Βουλγαρίας, Σερβίας καὶ Βοσνίας ἐναντίον τῶν ὑπηκόων αὐτῶν Βογομηλῶν ὁμοφρονούντων ἐν πολλοῖς πρὸς τοὺς ῥηθέντας ἐν Δύσει αἰρετικούς. Αἱ ἐσωτερικαὶ αὐταὶ θρησκευτικαὶ διαμάχαι συνέτειναν τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐξασθένεισιν καὶ πτώσει τοῦ βουλγαρικοῦ βασιλείου, κατόπιν δ' ἐξηκολούθησεν ὁ κατὰ τῶν Βογομηλῶν διωγμὸς, ἕως οὗ τὰ τελευταῖα λείψανα αὐτῶν ἐδέχθησαν τὸν παπισμὸν παρὰ τῶν ἐκ Ῥώμης μισσιοταρίων, γνωρίζομενοι καὶ σήμερον ἔτι ὑπὸ τὸ ὄνομα Παυλικιανῶν πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν Βουλγάρων (1).

Οἱ Βογομηλοὶ ἠροῦντο 1) τὴν προσωπικὴν συνύπαρξιν τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος· 2) τὴν ἀνάγκην τῶν μυστηρίων καὶ τῶν τελετῶν· 3) τὰ θαύματα καὶ πάσας τὰς πράξεις τοῦ Σωτῆρος παρεδέχοντο μόνον ὑπὸ ἀλληγορικῆν ἔννοιαν καὶ οὐχὶ ὡς ἀληθῆ καὶ πραγματικά· 4) τὴν ὄρατὴν Ἐκκλησίαν ἐθεώρουν ὡς μέσον τι μεταξὺ τοῦ ἀρχαίου ἰουδαϊσμοῦ καὶ τοῦ ἀληθοῦς δῆθεν πνευματικοῦ χριστιανισμοῦ εἰς ὃν ἤξιον ὅτι ἀνήκουσιν, αὐτοκαλούμενοι *ἀληθεῖς πνευματικοὶ χριστιανοί*· 5) πνευματικὸν μόνον βάπτισμα παρεδέχοντο, θεωροῦντες αὐτὸ συνιστάμενον εἰς τὴν χαλιναγωγῆσιν τῶν παθῶν, τὴν προσευχὴν, τὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὴν ὥδῃν. Ἡριθμουν δὲ 18 τοιαῦτα ἀντορθόδοξα ἄρθρα πίστεως, τὰ ὅποια ἀπαντα κατὰ γράμμα σχεδὸν περιέχονται ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν Ῥώσων Δουχοβόρων καὶ

(1) Τῶν παπιστῶν τούτων Βουλγάρων τινὲς μετόπηξαν εἰς Βλαχίαν ὅπου συνέστησαν ἀποικίας, ἐν αἷς ἀριθμεῖται καὶ νῦν τὸ χωρίον Τζόπλεα, οὐ μακρὰν τοῦ Βουκουρεστίου· οἱ ἐγγχώριοι καλοῦσιν αὐτοὺς ἔτι καὶ σήμερον διὰ τοῦ ἀρχαίου ὀνόματος «Παυλικιανούς».

Μολοκάνων ἀφ' οὗ ἐναργῶς συνάγεται ὅτι εἰσὶ γνήσιοι ἀπόγονοι τῶν Βουλγάρων Βογομήλων (1).

§. 41. Ὁ Βογομηλισμὸς ὑπὸ ἑτέραν μορφήν· ὁ πρωθιερεὺς Σείτος καὶ οἱ Στριγόλνικοι.

Κατὰ τὸν ἰγ' καὶ ιδ' αἰῶνα, ὑπὸ τὴν καταστρεπτικὴν τῶν Μογγόλων δυναστείαν ἢ ῥωσικὴ Ἐκκλησία εἰς τὴν ἐσχάτην περιῆλθε παρακμὴν, καὶ παντοειδεῖς καταχρήσεις εἶχον διαφθεῖρει τὸν τε ἕγγαμον καὶ τὸν μοναχικὸν κλῆρον παντὸς ἱερατικοῦ βαθμοῦ. Ἡ οἰκτρὰ αὕτη κατάστασις ἐξ ἀνάγκης παρήγαγεν ἰσχυρὰν ἀντίδρασιν. Τῷ 1371 ὁ Σείτος, πρωθιερεὺς ἐν Νοβγορόδ, ἐπεχείρησε κήρυγμα κατὰ τοῦ μοναχικοῦ βίου, τὸ ὁποῖον τοσοῦτον δραστηρίως ἐπέδρασεν ὥστε πληθὺς μοναχῶν ἐν Νοβγορόδ ἀπέξεδύθησαν τὸ μοναχικὸν σχῆμα· ὁ δὲ διάκονος Κάρπος Στριγόλνικος μεθ' ἑτέρου διακόνου, τοῦ Νικήτα, ἀφορμὴν λαμβάνοντες τὰς ἀταξίας τοῦ κλήρου κατεπολέμου καὶ τὴν ἱερωσύνην αὐτήν. Ἀμφότεροι οὗτοι οἱ αἰρετικοὶ ἐμόρφωσαν τὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα αἵρεσις τῶν Στριγόλνικων γνωστὴν διδασκαλίαν, πρεσβεύοντες μετὰξὺ ἄλλων· 1) ὅτι κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον τὸ δικαίωμα τοῦ διδάσκειν δίδοται παντὶ ἐν γένει χριστιανῷ, διὸ καὶ ἀποβαλόντες τὸ ἱερατεῖον καὶ διακηρύξαντες τὴν γενικὴν ἱερωσύνην, ἐξέλεξαντο ἑαυτοῖς ἀπλῶς διδασκάλους· 2) τὸ κύριος τῆς χειροτονίας ἀντικατέστησαν διὰ τῆς ἐκλογῆς τῆς κοινότητος· 3) ἀντὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀκολουθιῶν συνέστησαν συναθροίσεις κατ' οἴκους ὅπου προσήχοντο καὶ ἔψαλλον· 4) τὸ συνοικέσιον ἐδίδασκον ὡς ἐλευθέραν καὶ ἀμοιβαίαν κλίσιν δύο ἀτόμων ἄνευ εὐλογίας τοῦ ἱερέως καὶ ἐπιτελέσεως μυστηρίου. Τὰς διδασκαλίας ταύτας ἔχουσιν οἱ Δουχοβόροι καὶ οἱ Μολοκάνοι.

Παρατηρητέον ὅτι εἴκοσι περίπου ἔτη πρὸ τῆς ἐμφάνισεως τῶν Στριγόλνικων ἀνεφύη ἐν τῇ Δύσει ἡ διδασκαλία τοῦ Βικλερίου κατὰ τοῦ παπιστικοῦ κλήρου, ἥτις πιθανῶς ἔδωκεν ὄθησιν καὶ εἰς τὴν τῶν Στριγόλνικων τοῦ Νοβγορόδ (κέντρον τοῦ ῥωσικοῦ μετὰ τῆς Εὐρώπης ἐμπορίου) κατὰ παρομοίων κληρικῶν καταχρήσεων.

Καὶ ὁ μὲν Νικήτας καθρέθη, ὁ δὲ Κάρπος Στριγόλνικος, ἐκρημνίσθη εἰς τὸν ποταμὸν Βολχόβ ἀπὸ τῆς γεφύρας, οἱ δὲ ὄπαδοι αὐτῶν ἀφορισθέντες διεσπάρησαν εἰς ἄλλας ἐπαρχίας διαδίδοντες κρυφίως τὴν διδασκαλίαν· οὕτως οἱ αἰρετικοὶ ἐπληθύνοντο καθ' ἑκάστην, καὶ νέος διωγμὸς ἐνεργηθεὶς κατ' αὐτῶν δὲν κατώρθωσεν ἄλλο ἢ νὰ ἐνισχύσῃ τὸ πείσμα αὐτῶν καὶ νὰ κατατάξῃ μετὰξὺ τῶν μαρτύρων ἐκείνους ὅσοι συλληφθέντες ὑπέστησαν τὴν ἐσχάτην ποινήν. Ἐν τούτοις ἡ διαφθορὰ τοῦ ῥωσικοῦ κλήρου ἐξηκολούθει ἡ αὕτη καὶ ἡ ἀπληστία καὶ περὶ τὴν χρηματολογίαν ἐξαχρεώσεις τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν ὑπεβοήθουν τὴν διάδοσιν τῆς αἵρέσεως.

(1) Περὶ τοῦ βογομηλισμοῦ, ὡς αἵρέσεως βουλγαρικῆς ἐξεδόθη ἀξιόλογος καὶ σπουδαιστάτη πραγματεία ἐν τῇ Ῥωσικῇ ἑφημερίδι Χριστιανское чтение τοῦ ἔτους 1870.

§. 42. Συνδυασμὸς τῆς διδασκαλίας τῶν Στριγολνίκων
μετὰ τῆς τῶν Ἰουδαϊστῶν. — Ὁ αἵρετικὸς Σχαρίας
ὁμοιότητος τῆς τῶν Ἰουδαϊστῶν διδασκαλίας πρὸς
τὴν τῶν Δουχοβόρων καὶ Μολοκάνων.

Ἡ διδασκαλία τῶν Στριγολνίκων μεθ' ὅσον καὶ ἂν ὑπέστη διωγμὸν ἐξηκολούθησε λοιπὸν ἐν τῷ κρυπτῷ, καὶ μετὰ ἑκατὸν ἔτη ἀνεφάνη ἐκ νέου δημοσίως ἐν τῇ τῶν Ἰουδαϊστῶν λεγομένη αἵρεσει ἐν τῇ αὐτῇ ἐλευθέρᾳ πόλει Νοβογορόδ. Ἡ αἵρεσις αὕτη ἐκτὸς τῶν ἐν τῇ στριγολνικῇ διδασκαλίᾳ περιεχομένων περὶ ἱεραρχίας, μυστηρίων, μοναχικοῦ βίου, μελλούσης ζωῆς κλπ. παρεδέξατο καὶ στοιχεῖά τινα τῶν κυοφορουμένων ἤδη θρησκευτικῶν ιδεῶν ἐν τῇ Δύσει, μεθ' ἧς ἡ πόλις Νοβογορόδ ἐσχετίζετο διὰ τῆς ἐμπορίας.

Κυριώτατον ἐν τῇ τῶν Ἰουδαϊστῶν αἵρεσει πρόσωπον διαδραματίζει ὁ ἐκ Λιτουανίας Ἑβραῖος Σχαρίας. Ὅτε τὸ μέγα Νοβογορόδ ἀγωνιζόμενον κατὰ τῆς Μόσχας ὑπὲρ τῆς ἰδίας ἐλευθερίας ἐζήτησε τῷ 1471 παρὰ τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας Καζιμίρου ὡς διοικητὴν τὸν Μιχαὴλ Ὀλέκβοιτς, ἀδελφὸν τοῦ πρίγκηπος τοῦ Κιέθου, συναπῆλθε μετ' αὐτοῦ καὶ ὁ Σχαρίας, οἰκειὸς αὐτῷ καὶ φίλος. Ἦν δὲ οὗτος πολλῆς παιδείας κάτοχος, δεινὸς διαλεκτικὸς, γινώσκειν βαθεῖαν κεκτημένος τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ τῶν συγγραμμάτων τῶν Πατέρων, εἰδήμων τῆς ἀστρονομίας καὶ ἄλλων ἐπιστημῶν, ἀλλ' ἀνειμένος τὸ φρόνημα καὶ ἐκδειητημένος τὸν βίον· καθὼ δὲ καὶ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἔμπειρος ἀπήλαυε καὶ φήμην μαγείας. Ὑποτίθεται ὅτι ὁ Σχαρίας οὗτος ἦν μέλος θρησκευτικῆς τινος ἐταιρίας ἐν Λίτβα, ὅθεν εἶχε συμπαραλάβει καὶ ἄλλους τινὰς Ἰουδαίους συμπράκτορας.

Ὁ Σχαρίας, ἐπιτηδείτερος τῶν Στριγολνίκων, ἀντὶ νὰ ἐπιτεθῆ κατὰ τοῦ κλήρου προσεπάθησεν ἀπ' ἐναντίας νὰ προσεταιρισθῆ αὐτὸν καὶ κατώρθωσε νὰ ἀποκτήσῃ προσυλήτους ἐν αὐτῷ τῷ κλήρῳ τοῦ Νοβογορόδ πρωτίστους πάντων τοὺς ἱερεῖς Διονύσιον καὶ Ἀλέξιον καὶ τὸν πρωθιερέα Γαβριήλ, οὓς παρηκολούθησαν εὐθὺς πλῆθος ἄλλων κληρικῶν διακρινομένων ἐπὶ κακῇ ἀγωγῇ, ἧ, ὅπως ἐκφράζεται ῥώσσοις σύγχρονος συγγραφεύς, « ἐπὶ κτηνώδει βίῳ ». Ἀπὸ τοῦ κλήρου καὶ δι' αὐτοῦ ἡ αἵρεσις εἰσῆλθεν εἰς τὰ μέγαρα τῶν ἀρχόντων, μετὰξὺ τῶν ἐμπόρων καὶ τῶν κυβερνητικῶν ὑπαλλήλων. Μετ' ὀλίγον ἡ αἵρεσις προχωρήσασα εἰς Μόσχαν εἰλκυσε τὸν ἀρχιμανδρίτην τῆς μονῆς Σμιρόνσκη καὶ αὐτὸν τὸν μητροπολίτην Ζωσιμᾶν, ἄνδρα ἐγνωσμένης παιδείας, καὶ εἰσέδυσσε καὶ ἐν αὐτῇ τῇ αὐλῇ τοῦ Κνέζου· μετὰξὺ δὲ τοῦ λαοῦ εἶχε πολυαριθμοὺς ὀπαδοὺς. Ὁ ὄργασμὸς τῶν πνευμάτων ἦν μέγας καὶ αὐτοὶ οἱ μὴ παραδεχόμενοι τὴν αἵρεσιν, κατὰ τὸ λέγειν ἐτέρου συγχρόνου συγγραφέως, συνείθισαν ἐπιπολιῶσι νὰ ὁμιλῶσι περὶ τῆς ἱερᾶς Γραφῆς καὶ νὰ φιλονεικῶσι ἐν δῆμῳ τε καὶ κατ' οἶκον περὶ θρησκείας.

Μεταξὺ ἄλλων οἱ περὶ τὸν Σχαριᾶν ἐπρέσβευον· 1) ὅτι ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον δὲν ὑφίστανται ὡς πρόσωπα ὁμοούσια καὶ σύνηθρα τῷ Πατρὶ· 2) ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐστὶν Υἱὸς τοῦ Θεοῦ οὐχὶ φύσει ἀλλὰ χάριτι,

ὅπως καὶ οἱ προφῆται καὶ οἱ πιστοί· 3) ἐν ἀληθείᾳ τὰ ἐν τῇ Γραφῇ περὶ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν καὶ τῆς ἐσχάτης κρίσεως, τὸν κόσμον κρινεῖ οὐχὶ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἀλλ' ὁ Παντοκράτωρ Θεός· 4) τὸ Σῶμα καὶ Αἷμα ἐν τῇ Εὐχαριστίᾳ ὠνόμαζον ἀπλοῦν ἄρτον καὶ οἶνον· 5) δὲν παρεδέχοντο τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων καὶ τοῦ σταυροῦ, ἀποκαλοῦντες αὐτὴν εἰδωλολατρείαν· 6) τοὺς ναοὺς, τὰ ἱερὰ σκεύη καὶ ἄμφια ἐθεώρουσαν ὅλως περιττά· 7) ἀπέβαλλον τὰς νηστείας· 8) δὲν ἐσέβοντο τὰ λείψανα τῶν Ἁγίων· 9) κατέκρινον τὸν μοναχικὸν βίον· 10) περιεφρόνουσαν τὰς ἱερὰς παραδόσεις καὶ τὰ συγγράμματα τῶν ἁγίων ἀνδρῶν. Αἱ διδασκαλίαι αὗται διατηροῦνται ἅπασαι παρὰ τοῖς Δουχοβόροις καὶ Μολοκάροις.

Οἱ ποιμένες τῆς Ἐκκλησίας μετῆλθον αὐστηρὰ καὶ ἀπάνθρωπα καὶ οὐδὲν ὁμολογῶν κατὰλληλα καὶ τελεσφόρα κατὰ τῆς διαδόσεως τῆς αἵρέσεως μέτρα. Πολλοὶ ἱερεῖς ἐπαιδεύθησαν δημοσίως, συνοδικῶς ἐξεφωνήθη ἀφορισμὸς κατὰ τῶν αἰρετικῶν, καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Νοβγορόδ Γεννάδιος κατῴρθωσε νὰ εἰσαχθῇ ἐν Ῥωσίᾳ καὶ αὐτὴ ἡ ἱερὰ ἐξέτασις, κατὰ μίμησιν τῆς Ἰσπανίας. Ἐκ τῶν Ἰουδαϊστῶν πολλοὶ ἐκάησαν ζῶντες, πολλῶν ἀπεκόπησαν αἱ γλῶσσαι, καὶ ἄλλοι ἐβρόφησαν εἰς ἰσόβια δεσμά. Ἄλλ' ὁ διωγμὸς οὗτος παρήγαγε καὶ πάλιν τὸ ἐναντίον τοῦ προσδοκωμένου ἀποτέλεσμα. Οἱ αἰρετικοὶ φεύγοντες διεσπάρησαν καθ' ἅπασαν τὴν Ῥωσίαν φέροντες μῖσος κατὰ τῆς ὀρθοδοξίας καὶ διπλάσιον ζῆλον ὑπὲρ τῆς διαδόσεως τῆς διδασκαλίας αὐτῶν, καθιερωθείσης ἤδη καὶ ἁγιασθείσης διὰ τοῦ μαρτυρίου.

§. 43. Νέοι αἰρεσιάρχαι, Ματθαῖος Σεμενώβ Βασκὶν καὶ Θεοδόσιος Κόσσιος ἀρχὴ τῆς αἵρέσεως τῶν Σουποτρίκων (Σαββατιστῶν).

Ἐπὶ πεντηκονταετίαν ὄλην λάθρα ὑφιστάμενος καὶ διαδιδόμενος ὁ Ἰουδαϊσμός ἀνεφάνη πάλιν ἐν τῇ γνωστῇ εἰς τὴν ἱστορίαν αἵρέσει τοῦ Βασκίνου καὶ τοῦ Κόσιου. Ὁ Ματθαῖος Σεμενώβ Βασκίνος, ἐκ τῶν πέριξ τοῦ Νοβγορόδ ὁρμώμενος, ἐπαγίωσε τὴν αἵρεσιν αὐτοῦ ἐν ταῖς πέραν τοῦ Βόλγα χώραις. Μεταξὺ τῶν πρώτων αὐτοῦ προσηλύτων ἀριθμοῦνται ὁ Κασσιανὸς, ἐπίσκοπος Καζανίου, ὁ Ἀρτέμιος, ἡγούμενος τῆς μονῆς Τροίτζκη, καὶ ἄλλοι τινὲς κληρικοί. Ἐκτὸς δὲ τῆς Μόσχας, τοῦ Νοβγορόδ καὶ Ψκόβου, τὰ περὶ τοῦ Βόλγα μέρη καὶ αἱ πολυάριθμοι μοναὶ ἔφερον τὸ μόνυσμα τῆς νέας ταύτης διδασκαλίας. Ὁ μητροπολίτης Μακάριος τῷ 1552 κατήγγειλε τὸν αἰρεσιάρχη πρὸς τὸν τζάρον Ἰωάννην Βασιλεῖβιτς, καὶ συνόδου συγκαλεσθείσης ἐν Μόσχᾳ κατεδικάσθη ὁ Βασκὶν μετὰ τινῶν ὁπαδῶν αὐτοῦ εἰς ἰσόβιον εἰρκτὴν.

Τῷ 1555 ἀνεδείχθη ἕτερος αἰρεσιάρχης, ὁ Θεοδόσιος Κόσσιος, ὅστις καὶ πρὸ τῆς καταδίκης τοῦ Βασκίν διέδιδεν ἐν τῇ Λευκῇ Ῥωσίᾳ καὶ ἐν Βιτέψκῃ τὴν ὀρθολογιστικὴν αὐτοῦ διδασκαλίαν. Κατήγατο δὲ οὗτος ἐκ Μόσχας, καὶ τὴν αἵρεσιν ἐμύθη ἐν τῇ μονῇ Πιελοζέρφ, ὅπου ἐμόναζε.

Τοῦ Βασκίνου ἡ διδασκαλία συνίσταται κυρίως ἐν τοῖς ἑξῆς: 1) τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν δὲν ἀνεγνώριζε Θεὸν ἴσον τῷ Πατρὶ· 2) δὲν ἐπίστευεν εἰς τὴν

μετουσίωσιν ἐν τῇ Εὐχαριστίᾳ· 3) τὰς εἰκόνας τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν Ἁγίων ἀπεκάλει εἰδωλα· 4) τὰς παραδόσεις τῶν Πατέρων δὲν ἐνόμιζεν ὑποχρεωτικές· 5) δὲν παρεδέχετο τὸ κύρος τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων· 6) τὴν ἁγίαν Γραφὴν ἐξήγει αὐθαίρετως, μὴδὲν παραδεχόμενος τῶν μὴ περιεχομένων ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ· 7) ἐθεώρει ἀνωφελεῖς τὰς ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων δεήσεις κτλ.

Ὁ δὲ Κόσσιος 1) δὲν ἐπρέσβευε τὸ μυστήριον τῆς Ἁγίας Τριάδος· 2) δὲν ἐπίστευεν εἰς τὴν θεότητα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐπομένως 3) δὲν παρεδέχετο τὴν ἀνακαίνισιν τῆς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ διὰ τῆς ἐν Χριστῷ ἀπολυτρώσεως· 4) ἠρνεῖτο πᾶσαν γραπτὴν παράδοσιν τῶν Πατέρων· 5) κητέκρινε τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων, τοῦ Σταυροῦ καὶ τῶν τιμίων Λειψάνων· 6) τοὺς ἐκκλησιαστικούς κανόνας, τὰς δεήσεις, τὰς νηστείας καὶ πάσας τὰς τελετάς ἐθεώρει ἀνωφελεῖς ἀνθρωπίνους ἐφευρέσεις· 7) ἀπηγόρευε τὸν μοναχικὸν βίον κλπ.

Ἀμφότεραι αἱ διδασκαλαὶ αὗται, τὸσον ὅμοιαι πρὸς ἀλλήλας, φαίνονται ἐναργῶς ἐμπνευσθεῖσαι ὑπὸ τῶν συγχρόνων ἐν τῇ Δύσει ἰδεῶν τῆς θρησκευτικῆς ἀναμορφώσεως, τῆς διαδοθείσης διὰ τοῦ προτεσταντισμοῦ, τοῦ καλβινισμοῦ καὶ τοῦ σοικιανισμοῦ, οἵτινες διὰ τῆς Πολωνίας εἰσδύσαντες εἰς Ῥωσσίαν, εὔρον αὐτὴν ἤδη παρεσκευασμένη ὑπὸ τῶν προγενεστέρων αἰρέσεων, αἵτινες εἶχον συνοψισθῆ ἐν τῇ τῶν Ἰουδαίων αἵρεσει. Αὕτη δὲ, διὰ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Βασκίου καὶ Κοσσίου διηρέθη εἰς δύο πρώτιστα συστήματα ἢ κλάδους, τὸν μὲν, τῶν Σουποτρίκων (Σαββατιστῶν) ἔτι καὶ νῦν ὑφίσταμενον, ὅστις διετήρησε τὸ ἰουδαϊστικὸν στοιχεῖον, καὶ ἐν ᾧ ὁ καθαρὸς ἰουδαϊσμός εὐρίσκει συνεχῶς προσηλύτους, οἵτινες τελευταῖον ἀπαρνούμενοι ὅλως καὶ τὸν χριστιανισμὸν καὶ τὴν ῥωσικὴν αὐτῶν ἐθνικότητα γίνονται τέλει Ἰουδαῖοι· τὸν δὲ, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Βασκίου καὶ Κοσσίου, ὅστις ἀποβαλὼν τὰ στοιχεῖα τῆς ἰουδαϊστικῆς διδασκαλίας ἔθεσε τὰς ἀρχὰς τῆς αἵρέσεως τῶν σημερινῶν Μολοκάρων. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ Μολοκάρων, ἐν τῇ ὁμολογίᾳ τῆς πίστεως αὐτῶν, τῇ τυπωθείσῃ ἐν Γενεύῃ, εἰς τὸν Βασκίον ἀναφέρουσι τὴν καταγωγὴν αὐτῶν.

2. 44. Εἰσβολὴ τῶν Λουθηρανῶν καὶ Προτεσταντῶν ἐν Ῥωσσίᾳ.

— Παραλυσία θρησκευτικὴ ἐπὶ Πέτρου τοῦ Μεγάλου. —

Ἐλευθερία τῆς ὀρθολογιστικῆς προπαγάνδας. — Ὁ αἰρετικὸς Τβεριτιὸβ.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Βασκίου καὶ Κοσσίου συνέτρεχον ἤδη ἐν Μόσχᾳ πολλοὶ τοῦ Λουθήρου ὄπαδοι, ἄνθρωποι διαφόρων ἐπαγγελμάτων, καλλιτέχναι, ἰατροὶ καὶ λοιποὶ, προσκαλούμενοι ὑπὸ τοῦ τζάρου Βασιλείου Γ' καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου Δ'. Παρεχωρήθη αὐτοῖς ἐκτὸς τῆς πόλεως τόπος πρὸς κατοικίαν, ὅπου ἀνήγειραν εὐκτήριον οἶκον καὶ σχολεῖον, μεταξὺ δὲ τοῦ 1560 καὶ 1565 ὠκοδομήθη καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Μόσχᾳ περικαλλῆς λουθηρανικὸς ναός. Σὺν τῇ ἀφίξει δὲ τοῦ δουκὸς

Χολστέιν Μάγνου, ἀδελφοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Δανίας Φριδερίκου Β' και μνηστῆρος τῆς ἐπ' ἀδελφῷ ἀνεψιάς τοῦ τζάρου, Μαρίας Βλαδιμηρόβνας, πύξήθη και ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν Μόσχᾳ Λουθηρανῶν. Ἐν τῇ κατοικίᾳ τοῦ δουκὸς ἐτελεῖτο ἡ λουθηρανικὴ λειτουργία, τῷ δὲ 1573 ὁ Μάγνος ἔλαβε τὴν ἄδειαν τοῦ τζάρου περὶ τῆς ἐλευθέρως ἐξασχίσεως τῆς λουθηρανικῆς θρησκείας, και τότε ἀνηγέρθη και ἕτερος ναὸς μεγαλοπρεπέστατος.

Τὸ προτεσταντικὸν κήρυγμα εὕρισκον πλείστους ὁπαδοὺς μεταξὺ τῶν Ρώσσιων εἴλκυσε και αὐτοῦ τοῦ τζάρου τὰς συμπαθείας, και ἀναφέρεται εἰπὼν ποτε ὅτι ὁ λουθηρανισμὸς ἐστὶ πολὺ πλησιέστερος εἰς τὴν ἀλήθειαν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν Προτεσταντῶν και Λουθηρανῶν ἐν Μόσχᾳ προώδευε βραθυμῶν, και περὶ τὰ μέσα τοῦ 17. αἰῶνος ὑπελογίζοντο περὶ τὰς 1,000 οἰκογενείας, ἔχοντες πολλοὺς ἱερεῖς (pasteurs) και ναοὺς, και μεταξὺ δὲ τοῦ ὄχλου ὁλονὲν διεδίδετο ὁ προτεσταντισμὸς. Ἄλλ' ἡ εὐνοϊκωτέρα δι' αὐτὸν ἐποχὴ ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἐνθρονίσεως Πέτρου τοῦ Α'. Ὁ τζάρος αὐτοπροσώπως ἐσύχναζεν εἰς τοὺς προτεσταντικοὺς ναοὺς συμπροσευχόμενος και συμπάλλον μετὰ τῶν λοιπῶν δημοσιευθείσης δὲ ῥωσιστὶ τῆς ἀψβουργικῆς ὁμολογίας ὁ Πέτρος διέταξε τὴν μετάρρασιν και ἐκτύπωσιν τῶν κατηχήσεων λατινικῆς, λουθηρανικῆς και καθολικῆς. Τῷ 1711 ὁ ἐξ Ἀμβούργου πρόσφυξ Βαρτόλδος Βαγέτιος διωρίσθη ἐπισκόπος ἐπίτοπος τῶν ἀμαρταχοῦ τῆς Ῥωσσίας Λουθηρανικῶν ἐκκλησιῶν· αὐτὸς δὲ ὁ Πέτρος ἔθεσε ἰδιοχειρῶς τὰ θεμέλια τοῦ νέου προτεσταντικοῦ ναοῦ τῶν Ἀποστόλων Πέτρου και Παύλου. Αἱ εὐνοϊκαὶ αὗται περιστάσεις και ἡ θρησκευτικὴ παραλυσία τῆς ἐποχῆς ἐκείνης προὐκάλεσαν τὸν δραστήριον ζῆλον τοῦ ἐπὶ μεγάλου Πέτρου ἀκμάσαντος περιπόστου αἰρετικοῦ Τθερινιτόβ.

Οὗτος, ἱατρός τὸ ἐπάγγελμα και ἔχων εἰσοδὸν ἐν ταῖς ὑψηλοτέραις τῆς κοινωνίας σφαίραις διέδιδε μετὰ μεγίστης τόλμης τὰς ἀντροδοξοὺς αὐτοῦ ἰδέας, ἐμπαίζων τὰς ἱεράς τελετὰς τὴν Μετουσίωσιν, τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων και τοῦ Σταυροῦ, τὰς ἱεράς πικραδύσεις, τὸ κῦρος τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, τὰς νηστείας, τὸν μοναχικὸν βίον κτλ. και κατειρωνεύμενος ἐν πᾶσι και πάντοτε τῆς ὀρθοδόξου πίστεως.

Ἡ διδασκαλία αὐτοῦ εἶναι κατὰ πάντα σχεδὸν σύμφωνος πρὸς τὴν τῶν Μολοκάνων, πολλὰ δὲ κείμενα τῶν ἱεροτελεστικῶν αὐτῶν βιβλίων ἀντεγράφησαν κατὰ λέξιν ἐκ τῶν σημειώσεων και χειρογράφων τετραδίων τοῦ Τθερινιτόβ.

Ἡ εὐμενὴς τοῦ Πέτρου πρὸς τὸν λουθηρανισμὸν διάθεσις ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς ἐπικρατοσύνης περὶ τὰ θεῖα ψυχρότητος ἔφερε τὴν ὀρθοδοξίαν εἰς κρίσιμον θέσιν ἐνώπιον τοῦ χειμάρρου τῶν ἐκ τῆς Δύσεως θρησκευτικῶν ἰδεῶν· ὑπὸ τοιούτους οἰωνοὺς ἤρξατο διὰ τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἐν Ῥωσίᾳ ὁ 17. αἰὼν, ὁ τοσοῦτον ἀνυμνούμενος αἰὼν Πέτρου τοῦ Μεγάλου. Καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ αὐτοκράτορος τούτου ὁ ἐκ τῶν οἰκειότερων αὐτοῦ συμβούλων Λεφόρτ ἦν ὁ μέγας ὑπέρμαχος τῶν ἐν Ῥωσίᾳ Γερμανῶν και τῆς θρησκείας αὐτῶν· ἐπὶ δὲ τῆς βασιλείας Ἄννης τῆς Ἰβανόβνας οἱ εὐνοούμενοι ταύτης ὑπουργοὶ Βίρων, Μύνιχ και Ὁστερμυν τοσοῦτον ἀνέπτυξαν ζῆλον εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ προτεσταντισμοῦ, ὥστε δὲν συνεχωρεῖτο τοῖς λειτουργοῖς και ἱερεῦσι τῆς

Ἐκκλησίας οὐδὲ λόγον κατ' αὐτοῦ νὰ ἐκφέρωσι. Τότε, κατὰ τὰς συγχρόνους μαρτυρίας, ἐπῆλθε μέγας διωγμὸς τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς ὀρθοδοξίας, τῶν λειτουργῶν τῆς θρησκείας καὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ τάγματος ἐν γένει· ἀρχιερεῖς, ἱερεῖς, μοναχοὶ ὑπεβάλλοντο εἰς βασανιστήρια, ἐκείροντο διὰ τῆς βίας ἢ καὶ ἐφονεύοντο· τὰ ταχυδρομεῖα μετέφερον ἀδιακόπως διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης μοναχοὺς, ἱερεῖς καὶ ἄλλους εὐλαβεῖς ἀνθρώπους εἰς τὰς μεμακρυσμένας τῆς Σιβηρίας πόλεις, Καμτζάτκιν, Ὁρεμπούργ κτλ. Ὁ ροῦς τῆς λουθηρανικῆς διδασκαλίας ὑποβοηθούμενος ὑπὸ τῆς προϋπαρχούσης ἤδη χαλαρώσεως καὶ ἐξασθενήσεως τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος, κατέκλυσε τὴν Ῥωσσίαν εἰσδύσας εἰς ἀπάσας τὰς τάξεις τῆς κοινωνίας.

Μεταξὺ τῶν ὀλιγίστων ἱεραρχῶν οἵτινες ὕψωσαν τολμηρὰν φωνὴν ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας πρῶτος ἀνεδείχθη θερμὸς αὐτῆς ὑπέρμαχος ὁ σεβάσμιος καὶ εὐσεβέστατος μητροπολίτης Ῥιζανίου Στέφανος ὁ Ἰαθόρσκη (§. 21) διὰ τοῦ περικλειοῦς τριτόμου αὐτοῦ συγγράμματος «Πέτρα τῆς Πίστεως», τρεῖς μετατυπωθέντος ἐντὸς τριετίας μόνης. Ὡς ἀκτὶς φαινοῦ ἡλίου τοῦτο πρῶτον τὸ σύγγραμμα ἐφώτισε τοὺς Ῥώσους, κατέδειξεν αὐτοῖς τὸ σαθρὸν καὶ ἀβάσιμον τῶν προτεσταντικῶν διδασκαλιῶν καὶ ἀνεχαίτισε ἄπως τὴν ἀκατάσχετον τοῦ ὀρθολογισμοῦ φορὰν. Ἄλλ' ἡ φωνὴ τοῦ θεοῦ λόγου καὶ τῆς εὐσεβείας μικρὸν ἰσχυρεῖ ἀπέναντι τῶν πολιτικῶν λόγων καὶ τῶν ἀναμορφωτικῶν τάσεων τοῦ Πέτρου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν οἰακοστρόφων τῆς πλησιεστίου ἤδη ἐν τῷ ὠκεανῷ τοῦ πολιτισμοῦ πλεούσης Ῥωσσίας. Καὶ πολλὰ μὲν ἀπαντήσεις ἀθροαὶ ἐφάνησαν κατὰ τῆς «Πέτρας» παρὰ τῶν ἐν Γερμανίᾳ προτεσταντῶν, ἰδίως δὲ ἡ τοῦ Βουδδαίν' ἀλλὰ ἡ μᾶλλον συνταράξασα τὰ πνεύματα καὶ διαστρέψασα τὰς πεποιθήσεις τῶν ὀρθοδόξων ἦν ἡ τοῦ Θεοφάνους Προκόποβιτς, μητροπολίτου Νοβογροδίας (1), στενοῦ φίλου τοῦ Πέτρου· ὁ ἱεράρχης οὗτος, ἀνὴρ μεγάλης παιδείας κάτοχος ἀλλ' ἀσεβῆς, ἐχθρὸς δὲ τοῦ Ἰαθόρσκη, ἐπιθυμῶν νὰ φανῆ ἀρεστός τῷ τζάρφ καὶ νὰ καταστρέψῃ τὴν ὑπόληψιν καὶ τὸν σεβασμὸν ὃν περιεποιήσατο ἐκείνῳ τὸ μνησθὲν κατὰ τοῦ προτεσταντισμοῦ σύγγραμμα, συνέταξε καὶ ἐδημοσίευσεν τὴν

(1) Ὁ Θεοφάνης Προκόποβιτς ἦν ἐκ τῶν διατημοσάτων ἀνδρῶν τοῦ Ῥωσικοῦ κλήρου, σπουδάζας ἐν Κιέβῳ, ἐν Βλαδιμήρῳ τῆς Βολωνίας καὶ ἐν Ῥώμῃ. Τῷ 1708—1710 ἐκρημάτισε καθηγητὴς τῆς ποιήσεως καὶ τῆς ῥητορικῆς, εἶτα διευθυντὴς καὶ καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ γυμνασίῳ Κιέβου. Γνωστὸς γενόμενος τῷ Πέτρῳ καὶ εὐνοηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ, συνώδευεν αὐτὸν εἰς τὴν κατὰ τῶν Τούρκων ἐκστρατεῖαν καὶ ἦν παρὼν καὶ εἰς τὴν παρὰ τῷ Προύτῳ μάχην. Κατόπιν μέχρι τοῦ 1715 ἦν διευθυντὴς τῆς ἐν Κιέβῳ Ἀκαδημίας. Τῷ 1716—1718 ἦν ἱεροκήρυξ ἐν Πετρούπολει, ὅτε καὶ συνεδέθη μετὰ τοῦ Μεντζικώβ. Τῷ 1718 ὁ Πέτρος ὠνόμασεν αὐτὸν ἐπίσκοπον Ψκόβου, τῷ δὲ 1724 ἀρχιεπίσκοπον Νοβογροδίας. Ἄνθρωπος μεγίστης παιδείας καὶ σπανίας εὐφυίας, ἀλλ' ὑπερήφανος, δεσποτικὸς, φθονερός καὶ πανοῦργος, κολαῆς πρὸς τοὺς ἀνωτέρους αὐτοῦ μέχρι τοῦ περιπίπτειν εἰς ἀνοήτους ἀντιφάσεις, αὐτὸς ὁ τσαυτὰ προηγουμένως συγγράψας κατὰ τοῦ προτεσταντισμοῦ, ἐκνήρυχθη ὑπέρμαχος τοῦ λουθηρανισμοῦ, ὅπως ἀρέσῃ τῷ Πέτρῳ καὶ τοῖς ἄλλοις ἰσχυροῖς τῆς ἡμέρας. (Σ. Σ.)

«Σφύραν», προορισθείσαν ἵνα θραύσῃ τὴν «Πέτραν» τοῦ Ἰαβόρσκη δυστυχῶς τὸ βιβλίον ἐστέθη δι' οἰκτρᾶς ἐπιτυχίας, καὶ πολλοὺς ἀπέσπασε τῆς ὀρθοδοξίας, ἀποβλέποντας εἰς τὰς διαθέσεις τοῦ ἄρχοντος. Ἐν τῶν μελῶν τῆς ἱερᾶς Συνόδου, ὁ Θεοφύλακτος Λοπατίνσκη γράψας «Ἀπολογία» κατὰ τοῦ Προκόποβιτς, ἀπεκλείσθη τῆς Συνόδου. Διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Βίρωνος ἡ «Πέτρα τῆς Πίστewος» ἤτις εἶχε διαδοθῆ πανταχοῦ καὶ ἠγαπάτο ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων ἀπηγορεύθη τέλος ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, πρὸς μέγα σκάνδαλον καὶ τρόμον τῆς εὐσεβοῦσης κοινωνίας· οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ ὀνομάσῃ τούντεῦθεν αἰρετικούς τοὺς ὀπαδοὺς καὶ διαδύτας τοῦ προτεσταντισμοῦ, καὶ ἔτι ὀλιγώτερον νὰ δικάσῃ αὐτοὺς συνοδικῶς· εὐκόλως δὲ ἐννοεῖται ὅτι κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἑκατοντάδες καὶ χιλιάδες ἀποστόλων διέδιδον τὴν αἰρετικὴν διδασκαλίαν καθ' ἅπασαν τὴν ῥωσικὴν ἐπικράτειαν καὶ ἐστερέωσαν τὸ θεμέλιον τοῦ *Μολοχαρισμοῦ* τοσοῦτῳ εὐχερέστερον, καθ' ὅσον ἅπασαι αἱ ἐπίσημοι κυβερνητικαὶ θέσεις πανταχοῦ κατείχοντο ὑπὸ προτεσταντῶν. Οἱ ἄρχιερεῖς κατεδιώκοντο ἂν ἀντετάσσοντο ἢ ἀπλῶς ἂν ἔδιδον ὑπονοίας ὅτι ἐπεχείρουν ν' ἀντιταχθῶσι κατὰ τῆς καινοτόμου διδασκαλίας. Ὁ μητροπολίτης Κιέβου Βαρλαάμ Βονάτοβιτς ἐκδοὺς ἄνευ κυβερνητικῆς ἀδείας τὴν «Πέτραν τῆς Πίστewος» ἐπαύθη τῆς θέσεως αὐτοῦ καὶ ἐξωρίσθη εἰς τὴν μονὴν Πιελούζερσκη· ὁ δὲ μνησθεὶς Θεοφύλακτος, διὰ τὴν ῥηθείσαν «Ἀπολογία» αὐτοῦ, τὴν αἰσχρὰν καὶ ἐπονειδιστὸν ἐκείνην τοῦ ῥαβδισμοῦ (*κρουτ*) ποινὴν ὑποστὰς καθείρχθη ἐν τῷ φρουρίῳ Πετροπαυλόβσκα. Ἐκτὸς τῶν δύο τούτων μαρτύρων τῆς πίστewος κατεδιώχθησαν καὶ καθρέθησαν καὶ ἕτεροι ἱεράρχαι, Λέων ὁ ἐπίσκοπος Βορονέζου τῷ 1730, Σιλβεστρος Καζάνιου τῷ 1731, Δοσίθεος Κούρσκου τῷ 1736, Ἰλαρίων Ἐζερνιγόβου τῷ 1738, Βαρλαάμ Ψκόβου τῷ 1739. Τούτους παρηκολούθησαν καὶ πληθὺς κληρικῶν κατωτέρου βαθμοῦ· ὁ δὲ Βίρων κατώρρωσε τῷ 1736 καὶ 1737 νὰ ἐκδοθῇ καὶ διάταγμα στρατολογίας τοῦ κλήρου ἀπὸ 15 μέχρι 40 ἐτῶν (1).

Ὁ κατὰ τῆς ὀρθοδοξίας καὶ κατὰ τῶν λειτουργῶν τῆς θρησκείας κυβερνητικὸς διωγμὸς τόσον εἶχον ἐλαττώσει τὸν ἀριθμὸν τῶν κληρικῶν, ὥστε τῷ 1739 ἐν τέσσαρσι μόναις ἐπαρχίαις ἦν ἔλλειψις 1300 προσώπων ἐκ τοῦ ἱερατείου, καὶ πλείστα ἐκκλησιαὶ μείνασαι ἄνευ ἱερέων εἶχον κλεισθῆ ὄλοτελῶς. Πέτρος ὁ Γ' τὰς αὐτὰς ἐπεδείξατο πρὸς τὸν λουθηρανισμὸν διαθέσεις, καὶ ὅτε ἡ αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη Β' ἀνέβη τὸν θρόνον τοιαύτην εὔρε τὴν θρησκευτικὴν τῆς χώρας κατάστασιν, ὥστε δὲν ἐδίστασε νὰ κηρύξῃ ἐν τῷ *μαικφεστῶ* αὐτῆς ὅτι ἡ Ῥωσσία εὕρισκετο εἰς μέγιστον κίνδυνον ἕνεκα τῆς ἀπομακρύνσεως ἀπὸ τῆς ἀρχαίας ὀρθοδοξίας καὶ τῆς παραδοχῆς τῆς ἄλλο-

(1) Δὲν εἶναι ὄλιγος ἀναιτιολόγητον τὸ μῆκος τῶν Ῥα σ κ ο λ ν ῖ κ ω ν κατὰ τοῦ Πέτρου καὶ τῶν πρώτων αὐτοῦ διαδόχων. Τὰς καταναγκαστικὰς μεταρρυθμίσεις, τὴν βάρβαρον σκληρότητα, τὴν πρὸς τὸν ξενισμὸν καὶ τὸν νεωτερισμὸν ἀγάπην καὶ τὸ κατὰ τῆς ὀρθοδόξιας ἐν γένει μῆκος δὲν ἠδυνήθησαν οὕτω νὰ ἐξηγήσωσιν ἄλλως ἢ ὡς ἐνεργείας τοῦ Ἰαντιχρίστου, προσωποποιηθέντος ἐν τῷ Πέτρῳ καὶ τοῖς διαδόχοις αὐτοῦ. (Σ. Σ.)

δόξου πίστεως. Μεθ' ὅλην δὲ τὴν πρὸς τὴν ὀρθοδοξίαν προστασίαν αὐτῆς ἡ Αἰκατερίνα δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐμποδίσῃ τὴν καρποφορίαν τοῦ ἀφθόνως καθ' ἅπασαν τὴν Ῥωσίαν σπαρέντος ἀλλοτρίου σπόρου· θέλουσα νὰ βασιλεύσῃ εὐρωπαϊκῶς δὲ εὔρεν εὐλογον νὰ συστήσῃ τὴν ἰεράν ἐξέτασιν καὶ τὸν ὑπὲρ τῆς πίστεως διωγμὸν καὶ ἐκήρυξε τὴν ἀνεξιθρησκείαν. Τοιουτοτρόπως ἅπας ὁ ἰὴ αἰὼν, ἐν ἀρχῇ μὲν διὰ τῆς ἀπροκαλύπτου καὶ κεκηρυγμένης προστασίας τοῦ λουθηρανισμοῦ, εἶτα δὲ διὰ τῆς ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως διηκολύνη τὰ μέσα τοῦ νὰ σχηματισθῇ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ὁ *μολοκαρισμός*, οἰονεὶ ῥωσσι-κός τις προτεσταντισμός.

§. 45. *Γέννησις καὶ παρίωσις τῶν αἱρέσεων τῶν Μολοκάνων καὶ Δουχοβόρων.*

Ἀπὸ τῆς πρώτης εἰσαγωγῆς αὐτῶν ἐν Ῥωσίᾳ αἱ αἱρετικαὶ διδασκαλίαι ἔλαβον δύο διαφόρους διευθύνσεις, αἱ μὲν πρὸς ἄκρατον ὀρθολογισμόν, αἱ δὲ πρὸς τὸν μυστικισμόν. Κατὰ τὸν ἰὴ αἰὼνα αἱ δύο αὗται διευθύνσεις ἔλαβον ὀριστικώτερον χαρακτῆρα, παγιωθείσαι ἢ μὲν τοῦ ὀρθολογισμοῦ ἐν τῇ αἰρέσει τῶν *Μολοκάνων*, ἢ δὲ τοῦ μυστικισμοῦ ἐν τῇ τῶν *Δουχοβόρων* καὶ ἄλλων τινῶν *μυστικιστῶν*. Καὶ οἱ μὲν *Μολοκάνοι* βίασιν πίστεως ἔθεντο τὴν Βίβλον καὶ τὸν ὀρθὸν λόγον. Οἱ δὲ *Δουχοβόροι* ἀνέμιζαν τῷ ὀρθολογισμῷ τὸν μυστικισμόν τῶν *Κουακέρων*, τῶν *Ἀραβαπιστῶν*, τῶν *Μεμροριστῶν* κλπ.

Ὁ διακριτικὸς χαρακτῆρ τῆς διδασκαλίας τῶν *Δουχοβόρων* ἐστὶν ἡ παρά τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἔλλαμψις. Ἡ περὶ τῆς ἐσωτερικῆς τελειότητος τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου ἰδέα ἐστὶ τὸ ἀρχικὸν θεμέλιον τῆς δογματικῆς καὶ ἠθικῆς αὐτῶν διδασκαλίας. Ὅτι δὲ ἡ προπαγάνδα τοῦ *κουακερισμοῦ* ἐνηργεῖτο ἐν Ῥωσίᾳ κατὰ τὸν ἰὴ αἰὼνα δείκνυται ἐκ πολλῶν ἐπιστήμων ἐγγράφων ἐν ἔτει 1743 ἐξεδόθη διάταγμα ἀπαγορευθῆναι τὸν εἰς τὴν νῆρσιν τῶν *Κουακέρων* προσηλυτισμὸν, τῷ δὲ 1745 ἀνακριτικὴ ἐπιτροπὴ ἐπὶ τούτῳ διορισθεῖσα ἀνεκάλυψεν ἐν ταῖς ἐνδοτάταις τοῦ ῥωσικοῦ κράτους ἐπαρχίαις πληθὺν ῥώσων *Κουακέρων*. Παρὰ τῶν *Κουακέρων* οἱ *Δουχοβόροι* παρέλαβον τὴν θεμελιώδη ἀρχὴν περὶ τῆς ἐνδομύχου τοῦ πνεύματος τελειότητος καὶ τὴν δοξασίαν περὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ φωτὸς τοῦ Θεοῦ Λόγου, τὸ ὅποιον ἐνοικεῖ ἐν τῇ ψυχῇ παντὸς ἀνθρώπου.

§. 46. *Πρῶτοι γνωστοὶ ἀρχηγοὶ τῶν Δουχοβόρων καὶ Μολοκάνων καὶ οἱ διάδοχοι αὐτῶν.*

Καὶ ἐπὶ πολὺν μὲν χρόνον ὁ ῥωσσικὸς *κουακερισμός* ἐστερεῖτο ἰδίου ὁδηγοῦ ὅστις νὰ μορφώσῃ αὐτὸν εἰς ὀριστικὴν κοινότητα διακεκριμένην ἀπὸ τῶν λοιπῶν προτεσταντικῶν αἱρέσεων· ἀλλὰ καὶ κατεδιώχθη συντόμως καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἔτι τοῦ Μεγάλου Ηέτρου, ὅστις εὐμενῶς διακείμενος πρὸς τὸν λουθηρανισμόν δὲν ἠνείχετο τοὺς *Κουακέρους* καὶ τοὺς λοιποὺς μυστικιστάς.

Διὸ φεύγοντες τὸν ἐν Μόσχᾳ διωγμὸν οἱ Δουχοβόροι καὶ κρυπτόμενοι ἐν ταῖς πόλεσι καὶ ταῖς κώμαις διεσπάρησαν ἐν τοῖς κυβερνεῖσι Αἰκατερινσλάβ, Ταμπόβ, Σαρατόβ, Βορονέζ, Κούρσκ, Καλούγα καὶ Ἀστραχάν, ἐν Φινλανδία, παρὰ τοῖς Κοζάκοις τοῦ Δόν, ἐπὶ τῆς νήσου Ἐξέλ καὶ μέχρις Ἰρκούτζκ καὶ Καμτζάτκας. Τῷ 1733 Δουχοβόρος τις ὀνόματι Σεμέν, δραπέτης ἐκ Σιβηρίας, μετέδωκε τὴν αἰρετικὴν διδασκαλίαν τῷ ἐν τῇ κώμῃ Γορελόε τῆς ἐπαρχίας Ταμπόβου Ἰλαρίωνι Ποπιρόχιν, ὅστις χαίρων φήμην πεπαιδευμένου ἀνδρός καὶ φυσικὴν κεκτημένος εὐγλωττίαν καὶ πειθῶ ἐγένετο κῆρυξ τῶν νέων θρησκευτικῶν ἰδεῶν, διδάσκων τὸν λαὸν νὰ μὴ συχιάζῃ εἰς τοὺς ναοὺς, νὰ μὴ ἀναγνωρίζῃ ἱεραρχίαν καὶ Μυστήρια, νὰ μὴ φυλάττῃ τὰς νηστείας, νὰ μὴ σέβηται τὰς παραδόσεις, τὰς εἰκόνας, τὰ ἱερά λείψανα κτλ. κοινωνικῶς δὲ ἐκήρυττε τὴν ἰσότητά καὶ ἐλευθερίαν. Ἡ γενικὴ δυσμένεια τοῦ ῥωσικοῦ λαοῦ κατὰ Πέτρου τοῦ Α', τὸ πάνδημον μῖσος κατὰ τῶν διοικητῶν τῶν ἐπαρχιῶν, ὧν τὸ μέγιστον μέρος ἦσαν Νέμιτσοι, πλουτισθέντες ἐκ τῶν ἰδρώτων τοῦ λαοῦ, ἀφ' ἑτέρου ἡ ἠθικὴ κατάπτωσης καὶ αἱ καταχρήσεις τοῦ κλήρου, πάντα ταῦτα ὑπεβοήθησαν τὴν πρόοδον διδασκαλίας, ἥτις ἡμαῦρος τὸ γύητρον τῶν μισητῶν πολιτικῶν ἀρχῶν καὶ τοῦ κλήρου.

Ὁ Ποπιρόχιν δὲν εἶχε τὴν ἰκανότητα τοῦ συντάξαι καὶ μορφῶσαι τὴν δουχοβορικὴν διδασκαλίαν οἷα ἐσχηματίσθη καὶ ἐμορφώθη κατόπιν, ἔδωκεν ὅμως αὐτῇ τὴν δύναμιν δι' ἧς ἀκολούθως ἀνεπτύχθη. Ὁρμώμενος ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἐσωτερικοῦ φωτὸς τοῦ Θεοῦ Λόγου τοῦ ἐνοικοῦντος ἐν τῇ ψυχῇ ἐκάστου ἀνθρώπου, ὡς ἀπὸ ἀρχῆς τῆς κατανοήσεως τῶν περὶ πίστεως τοῦ θείου λόγου ζητημάτων, ὁ Ποπιρόχιν ὡς ἐκ τῆς ἐπιπολαιότητος τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ τάχιστα συνέλαβεν ὑψηλὴν περὶ ἑαυτοῦ ἰδέαν ὡς προσήτου καὶ διδασκάλου· ὅθεν ἀρνούμενος τὴν ὑπαρξίν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὡς προσώπου, ἐδίδασκεν ὅτι ὁ Χριστὸς ἐνοικεῖ, ὡς λόγος ἐνδόμυχος, ἐν τῇ γενεᾷ τῶν δικαίων, ὅθεν καὶ πάντες οἱ δίκαιοί εἰσιν υἱοὶ Θεοῦ, ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ὑφ' ἣν καὶ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐκαλεῖτο Υἱὸς Θεοῦ. Τὴν θείαν Γραφὴν ὠνόμαζε *Χιλοπότρητσαν*, (ἢτοι *κεφαλόπορον*, πρῶξενον ματαίων λογισμῶν) καὶ μὴ ἀναγνωρίζων αὐτῇ τὸ ἀναγκαιῶς ἀλάθητον, ἐξήγει αὐτὴν κατὰ τὰς ἐμπνεύσεις τοῦ ἐσωτερικοῦ λόγου. Ἐπόμενος τῷ παραδείγματι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐξελέξατο μεταξὺ τῶν ὁπαδῶν αὐτοῦ δώδεκα Ἀποστόλους, ὀνομάσας αὐτοὺς ἀρχαγγέλους, οἷς προσέθηκεν ἀκολούθως ἑτέροισι δώδεκα, καλέσας θανατηφόρους ἀγγέλους, διότι καθῆκον εἶχον νὰ καταδιώκωσι καὶ παιδεύωσιν ἐκείνους ὅσοι δεχθέντες ἅπαξ τὴν διδασκαλίαν ἀπηρνοῦντο ὑστερον αὐτὴν. Ὁ λαὸς δελεαζόμενος ἐκ τοῦ κηρύγματος αὐτοῦ ὠνόμαζε τὸν ἀγύρτην Προφήτην καὶ Τροφέα, μεταδιδόντα αὐτῷ τὴν πνευματικὴν τροφήν.

Ἡ *μολοχαρία* ἀνεφάνη ἐπίσης τὸ πρῶτον ἐν τῷ κυβερνεῖῳ Ταμπόβου καὶ τόσον εἶχεν ἀναπτυχθῆ ὥστε τὸ 1765 ἡ κυβέρνησις ἐνέκρινε νὰ λάβῃ αὐστηρὰ κατ' αὐτῆς μέτρα· ἀλλὰ ὀριστικῶς ἐνισχύθη καὶ ἐκραταιώθη ἡ αἵρεσις αὕτη ὅτε ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῆς ἐτέθη ἐπιτήδειος ὁδηγὸς ὁ Οὐκλείν.

Ὁ Σεμέν, ἢ Σεμούσκος Ματφεέβ Οὐκλείν ἦν χωρικός ἐξ Οὐβαρόβ, ῥάπτης

τὸ ἐπάγγελμα, κεκτημένος φυσικὴν εὐγλωττίαν καὶ παιδείας τυχὼν ἀνωτέρας τῆς κοινωνικῆς αὐτοῦ θέσεως. Ἐραστὴς τῆς θυγατρὸς τοῦ μνησθέντος Ποπιρόχιν συνεζεύχθη αὐτὴν καὶ ἠσπάσθη τὸν *δουχροβορισμόν*. Καὶ ὁ μὲν Ποπιρόχιν πολλὰ ἤλπιεν ἐκ τῆς συμπράξεως τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ διὰ τὴν πρόσδον τῆς αἰρέσεως· ἀλλὰ μετὰ μικρὸν ἐπῆλθε μεταξύ αὐτῶν ῥῆξις θρησκευτικὴ ἣτις τοσοῦτον ἐδεινώθη ὥστε ὁ Ποπιρόχιν ἀπέστειλε τοὺς *θρατηρῶρους* αὐτοῦ ἀγγέλους ἵνα φονεύσωσι τὸν ἀποστάτην. Αὐτρωθεὶς ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτῶν ὁ Οὐκλείν παρήτησε καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ τὴν αἰρεσίαν, ἀλλὰ δὲν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν. Ἀσπασάμενος τὴν *μολοκαίαν* ἐγένετο ἀρχηγὸς τῶν αἰρετικῶν τούτων, καὶ παραλαβὼν 70 ἐξ αὐτῶν τοὺς νομιμονεστέρους κατώρθωσε νὰ διοργανώσῃ τὴν κοινότητα τῶν *Μολοκάρων*, ἐκλέξας κατοικίαν ἐν τῷ χωρίῳ Ῥιβνόε τοῦ θέματος Μορσάνσκη, παρὰ τῷ Σβετζόβ, κατὰ τοῦ περιδόξου μεταγενεστέρου ἀρχηγοῦ τῶν Μολοκάνων, τοῦ ἐμπόρου Σεμέν Σβετζόβ.

Καὶ αὐτὸς ὁ ἀνώτερος ὀρθόδοξος κληρὸς δελεασθεὶς τὸ κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τῆς μολοκαϊκῆς διδασκαλίας ἐπὶ μακρὸν χρόνον οὐδὲν ἐπεχείρει πρὸς καταπολέμησιν αὐτοῦ· οἱ ἱερεῖς καὶ διάκονοι ἀδιακόπως παραιτοῦντες τὴν ὀρθοδοξίαν μετέβαινον εἰς διαφόρους αἰρέσεις, πρὸ πάντων δὲ εἰς τὸν ῥασκολνισμόν· ὅτε τὸ κακὸν ἤρξατο κορυφούμενον αἱ ἀρχαὶ ἔλαβον δραστηριωτέρᾳ τινα μέτρα πρὸς καταδίωξιν τῶν ἀρνησιθρήσκων κληρικῶν καὶ ὅσοι μὲν ἐξ αὐτῶν μετεμελοῦντο ἐστέλλοντο εἰς τὰ μοναστήρια πρὸς μετάνοιαν καὶ συνεχωροῦντο κατόπιν ὑπὸ τῆς Συνόδου· οἱ δὲ πεισιμονέστεροι καθαιρούμενοι ἐτίθεντο ὑπὸ ἀστυνομικῆν ἐπιτήρησιν. Μέλη τινα τοῦ κλήρου Ταμπόβου ἐν σώματι ἔφυγον κρυφίως εἰς τὰς ῥασκολνικὰς μονὰς τοῦ Ἰργίξ.

ὑπὸ τοιούτων περιστάσεων βοηθούμενος ὁ Οὐκλείν ἐπεχείρησε δημοσίως τὸ κήρυγμα τῆς θρησκείας αὐτοῦ, ἣν ἐνόμισε προωρισμένην νὰ βασιλεύσῃ καὶ ἐπικρατήσῃ ἐν Ῥωσίᾳ ἐν μέσῳ τῆς δεισιδαιμονίας καὶ ἀμαθείας τοῦ λαοῦ. Ὅθεν παραλαβὼν τοὺς 70 αὐτοῦ ὁπαδοὺς ἐτέλεσε μετὰ ψαλμῶν καὶ ὕμνων δημοτελῶς καὶ μεγαλοπρεπῶς τὴν εἴσοδον αὐτοῦ ἐν Ταμπόβ, κυκλοῦμενος καὶ παρακολουθούμενος ὑπὸ ἀναριθμήτου ὄχλου ἀνακηρύττοντος αὐτὸν προφήτην. Ἄλλ' ἡ ἀστυνομία συλλαβοῦσα καθείρξεν αὐτὸν μετὰ τῶν μαθητῶν.

Ἡ αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνα ἡ Β' διέταξε τὴν εἰς δίκην παραπομπὴν αὐτοῦ· ὁ δὲ Οὐκλείν μὴ θέλων νὰ σήπῃται ἀνωφελῶς ἐν τῇ φυλακῇ προσεποιήθη ὅτι μετανοεῖ, συνετάχθη τῇ ὀρθοδοξίᾳ, ἐτήρησεν ἀκριβέστατα τὰ θρησκευτικὰ αὐτοῦ καθήκοντα καὶ μετὰ ἕξ ἐβδομάδας ἀφέθη ἐλεύθερος.

Ἐκτοτε ἐπεδόθη δραστηριωτέραν εἰς τὴν διάδοσιν τῆς διδασκαλίας, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς μυστικότητος, καθ' ὑπὸ ἄγρυπνον τυγχάνων ἀστυνομικῆν ἐπιτήρησιν. Ἀφίς τὴν ἐπαρχίαν Ταμπόβ μετέβη πρῶτον εἰς Βορονέξ, ὅπου πολλοὺς προσκτησάμενος προσηλύτους ἀπῆλθεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Σαρατόβ, ὅπου καὶ ὀριστικῶς ἐγκατεστάθη ἐν τινὶ κώμῃ Κισλόν, ἧς ὁ ἱερεὺς Σάββας Ἰθανώβ πανοικί ἀσπασθεὶς τὴν *μολοκαίαν* σπουδαίως προσέφερεν αὐτῇ ἐκδουλεύσεις. Ἐνταῦθα ὁ Οὐκλείν ἐγνωρίσθη μετὰ τοῦ Δαλματόβ, διδασκάλου τῶν Ἰουδαϊστῶν, καὶ εἰργάσθη εἰς τὴν τελειοποίησιν τοῦ θρησκευτικοῦ αὐτοῦ συ-

στήματος· ἐκάνονισε δὲ καὶ τὴν ἐξωτερικὴν τῶν Μολοκάνων λατρείαν, περιορίζας αὐτὴν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἐξήγησιν τῆς Γραφῆς καὶ τὸ ἄσμα· τὸ τελευταῖον τοῦτο προσεπάθησε νὰ καταστήσῃ ὅσον οἶόν τε ἀρεστὸν καὶ ἐπαγωγόν, καὶ πολλοὶ συνέτρεχον εὐχαριστούμενοι ν' ἀκούωσι τοὺς ψαλμοὺς ἀδομένους ὑπὸ παρθένων καὶ παιδῶν καλλιφώνων. Ὁ Οὐκλείν ἠρίθμει κατὰ χιλιάδας τοὺς ἐν ταῖς τρισὶ ταύταις ἐπαρχίαις προσηλύτους αὐτοῦ, μεταξὺ τῶν ὁποίων πλείστοι ἀνέλαβον μετ' ἐπιτυχίας τὸ ἔργον τῆς διαδόσεως· αὐτὸς δὲ, νέων κτήσεων ὀρεγόμενος, μετέβη εἰς τὰ νότια τῆς Ῥωσσίας μέρη, εἰς τὰς ἐπαρχίας Αἰκατερινοσλάβ, Ἀστραχάν, εἰς τὴν χώραν τῶν Κοζάκων τοῦ Δόν, καὶ μέχρι τοῦ Καυκάσου, πανταχοῦ ἐξαπλῶν τὴν αἰρετικὴν διδασκαλίαν. Τὸ κήρυγμα αὐτοῦ κατέστη τόσῳ μᾶλλον ἐπίφοβον, καθόσον ἀπὸ τῆς συλλήψεως αὐτοῦ ἐν Ταμπόβῳ ὁ Οὐκλείν διέδιδεν αὐτὸ μυστικῶς, καθὼς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, κρυπτόμενοι ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ὀρθοδοξίας, καὶ συνιστῶντες καὶ τοῖς προσηλύτοις τὴν πρὸς τὸ φαινόμενον ἀκριβῆ τήρησιν τῶν θρησκευτικῶν ἐξωτερικῶν καθηκόντων τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας· κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ Οὐκλείν ἀφώπλισε τὴν τε κυβέρνησιν καὶ τὸν κλῆρον.

Ἐνθερμος ἀπόστολος τῆς *μολοκανίας* καὶ διάδοχος τοῦ Οὐκλείν ἦν ὁ Σεμὲν Ἀνδρέεβ Σβετζὸβ μέγα φέρων καὶ μέχρι τοῦδε παρὰ τοῖς Μολοκάνοις ὄνομα διὰ τὴν περὶ τὸ λέγειν δεινότητα, τὸ ἀπέραντον μνημονικὸν καὶ τὰς πρακτικὰς αὐτοῦ γνώσεις· διὸ παρὰ τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ὑπόληψιν τῶν ὁμοθησκῶν καὶ πλοῦτον πολὺν συνήθροισεν, ὃν μετεχειρίσθη διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς αἰρέσεως. Περὶ τὰ τέλη τοῦ 17^{ου} αἰῶνος ἀνεφάνη ὁ Ἀθανάσιος Νικητίν, ἀνεन्दότως ἐργασθεὶς ὑπὲρ τῆς ὁλονὲν ἀύξανουσας αἰρέσεως, μέχρι τοῦ 1824, ὅτε συλληφθεὶς καὶ παραδοθεὶς εἰς δίκην ἀπέθανεν ἐν τῇ φυλακῇ. Ὁ Γαβριήλ Βοϊκίν ἐπίσης γνωστὸς ἀρχηγὸς τῆς μολοκανίας κατεδικάσθη ὡσαύτως ὑπὸ τῆς Συνόδου, ἀλλὰ δραπετεύσας ἐκρύβη καὶ ἐξηκολούθησε τὸ κήρυγμα ἐν τῷ κρυπτῷ. Σὺν τούτοις ἀριθμεῖται καὶ ὁ Δημήτριος Οὐσάδ, ἀκάματος κήρυξ καὶ οὗτος τῆς αἰρέσεως, συλληφθεὶς ἐπίσης τῷ 1824 καὶ φυλακισθεὶς ἐντὸς μονῆς τινός.

Ἐνῶ ὁ Οὐκλείν ἐπιτυχῶς διέδιδε τὴν μολοκανικὴν αἴρεσιν, ὁ Ἰλαρίων Ποπιρόχιν, ἀρχηγὸς τῶν *Δουχοβόρων*, ἔπεσεν εἰς χεῖρας τῆς ἀστυνομίας, ἐδικάσθη καὶ ἐξωρίσθη εἰς Σιβηρίαν μετὰ πολλῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ· ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τῆς αἰρέσεως ἐπέζησε καὶ τὴν θέσιν τοῦ Ποπιρόχιν κατέλαβε τῷ 1770 ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ὅστις ἔνα κρύψη τὴν καταγωγὴν αὐτοῦ, μετωνομάσθη Καπουστίν. Κατώκησε δὲ ἐν Συσσέβῳ, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τοῦ 1755 ἦν τὸ ἄσυλον τῶν *Δουχοβόρων*, καὶ διὰ τῶν φυσικῶν καὶ ἐπικτήτων αὐτοῦ πλεονεκτημάτων τσαυτὴν ἀπέκτησεν ἐπὶ τῶν ὁμοθησκῶν αὐτοῦ ὑπεροχὴν, ὥστε ἐβασίλευε σχεδὸν ἐπ' αὐτῶν, ὅπως ὁ Ἰωάννης de Leida ἐπὶ τῶν τῆς Μυστέρης Ἀραβαπτιστῶν· κατὰ σύμπτωσιν δὲ τινα περιέργον ἐνῶ αἱ θεμελιώδεις ἀρχαὶ τῶν Ἀραβαπτιστῶν τσαυτὴν ἔχουσιν ὁμοιότητα πρὸς τὴν τῶν *Δουχοβόρων*, ὁ Καπουστίν εἶχε παράδοξον ἐξωτερικὴν ὁμοιότητα μετὰ τοῦ ῥηθέντος ἀρχηγοῦ αὐτῶν.

Ἐν ἀρχῇ τοῦ 18^{ου} αἰῶνος ἡ Ῥωσικὴ κυβέρνησις θέλουσα νὰ θέσῃ τέρμα

εις τὰς ἀδιακόπους τῶν *Μολοκάρων* καὶ *Δουχοβόρων* πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους ἔριδας, μετέβησε πολλοὺς τῶν ἐν ταῖς διαφόροις ἐπαρχίαις αἰρετικῶν εἰς τὸ κυβερνεῖον Ταυρίδος, ἐν τῷ θέματι Μελιττουπόλεως παρὰ τὸν ποταμὸν Μολοτζινάια ὅπου ἐσχημάτισαν πλουσίας καὶ μεγάλας κωμοπόλεις καὶ χωρία. Ἐκεῖ μεταβὰς καὶ ὁ Καπουστὶν ἤρξε τῶν μελιττουπολιτῶν Δουχοβόρων μέχρι τῆς ἀποθιώσεως αὐτοῦ συμβάσης τῷ 1820. Διεδέχθη δ' αὐτὸν ἐν τῷ ἀξιώματι ὑπερτάτου διδασκάλου ὁ υἱὸς αὐτοῦ Βασίλειος Καμουκόβ, ὅστις θανὼν τῷ 1832 ἀφῆκε διάδοχον τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἰλαρίωνα, δεκαεξαετῆ, ἀποθανόντα ἐκ μέθης τῷ 1841. Ἐκ τῶν δύο τούτου ἀνηλίκων υἱῶν ἀπέξε-δέχοντο τέως οἱ Δουχοβόροι τὸν ἀναδειχθῆσόμενον προφήτην.

2. 47. Ὁμολογία τῶν *Μολοκάρων* καὶ τῶν *Δουχοβόρων*.

Μέχρι τοῦ Οὐκλέιν οἱ *Μολοκάροι* ἔλεγον ὅτι πιστεύουσι διὰ τοῦ πνεύματος εἰς τὸν ζῶντα Θεόν· ἀλλὰ δὲν σταυροκοποῦνται, τὰς χειροπλάστους εἰκόνας δὲν προσκυνοῦσιν, ἀλλὰ προσκυνοῦσιν ἀλλήλους διὰ τὸ κατ' εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν, ἐντὸς νῶν χειροποιήτων δὲν εἰσέρχονται, οὔτε ἐξομολογοῦνται εἰς ὀρθοδόξους ἱερεῖς· τῶν ἀχράντων μυστηρίων δὲν μεταλαμβάνουσι, διότι ταῦτα κατασκευάζονται ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων καὶ μεταδίδονται ὑπὸ ἱερέων ἀναξίων. Τὴν ἁγίαν Τριάδα ὁμολογοῦσι κατὰ τὸ Σύμβολον καὶ προσκυνοῦσιν αὐτὴν πνευματικῶς. Τὴν ἀγνὴν θεομήτορα καὶ τοὺς ἁγίους σέβονται πνευματικῶς, ἀλλὰ δὲν λατρεύουσιν ἐξωτερικῶς. Τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὸν Σταυρὸν δὲν δέχονται, σημεῖον δὲ τοῦ σταυροῦ αὐτοῖς τὸ θεῖον λόγιον: «Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος».

Ὁ Οὐκλέιν ἀσπασθεὶς τὴν *μολοκάριαν* ἐσχετίσθη μετὰ τοῦ διδασκάλου τῆς τῶν Ἰουδαϊστῶν αἰρέσεως (§ 46.) Σεμέν Δαλματόβ, ὃν εἴλκυσε πρὸς ἑαυτὸν· μετ' αὐτοῦ δὲ συνδυάσας τὴν ἰδίαν διδασκαλίαν μετὰ τῆς τῶν Ἰουδαϊστῶν κατήρτισε σύστημα τέλειον καὶ συνέταξε τὴν μολοκανικὴν ὁμολογίαν τὴν καὶ μέχρι τοῦ νῦν σωζομένην ὑπὸ τὸ ὄνομα διδασκαλία τοῦ Σεμούσκα.

1. Ὁ Θεὸς ἐστὶ πνεῦμα ἐν τρισὶ προσώποις, τῷ Πατρὶ, τῷ Υἱῷ καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι.

2. Ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, καίτοι ὁμοούσιοι τῷ Πατρὶ, ἀλλ' οὐκ εἰσὶν ἴσοι αὐτῷ κατὰ τὴν θεότητα.

3. Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐγεννήθη ἀσπύρωσ ἐκ τῆς Παρθένου Μαρίας.

4. Μὴ ἔχων σάρκα ἐντελῶς ἀνθρωπίνην ὁ Χριστὸς δὲν ἀπέθανεν ὡς οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ κατ' ἴδιόν τινα τρόπον.

5. Κατὰ τὸν ἐπὶ τῆς γῆς αὐτοῦ βίον ὁ Χριστὸς ἐσύστησε τὴν Ἐκκλησίαν, συχαιμένην κατ' ἀρχὰς ἐκ τῶν Ἀποστόλων, ὕστερον δὲ ἐκ πάντων τῶν πιστευσάντων εἰς αὐτόν.

6. Ἡ ἀληθὴς Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ὑφίστατο μόνον μέχρι τοῦ ἰδ' αἰῶνος, μέχρι τῆς ἐποχῆς δηλαδή καθ' ἣν αἱ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι καὶ οἱ διδά-

σκληροί τῆς Ἐκκλησίας διὰ τῆς ἀθυροσύνης τῶν Γραφῶν ἐξηγήσεως διέφθειραν τὸν χριστιανισμόν ἀναμιζάντες αὐτὸν μετὰ τοῦ ἔθνισμοῦ.

7. Σήμερον τὴν ἀληθῆ Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ ἀποτελοῦσιν οἱ ἀληθῶς πνευματικοὶ χριστιανοὶ οἱ μὴ δεχόμενοι τὰς παραδόσεις μίῃτε τῶν συνοδικῶν θεσμῶν, μίῃτε τὰ συγγράμματα τῶν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τιμωμένων διδασκάλων, ἀλλ' ὁμολογοῦντες μόνον ὅσα αἱ Γραφαὶ διδάσκουσι.

8. Ἀλλὰ καὶ οἱ λοιποὶ πάντες, κατὰ τὴν ἀξιωμασίαν τοῦ Χριστοῦ, δύνανται νὰ τύχωσιν αἰωνίου σωτηρίας.

9. Πρὸς ἠθικὴν τελειότητα καὶ ἀπόλαυσιν τῆς αἰωνίου σωτηρίας δίδονται τοῖς πνευματικοῖς χριστιανοῖς τὰ χαρίσματα τοῦ ἁγίου Πνεύματος οὐχὶ δι' ὁρατῶν σημείων, ἀλλὰ πνευματικῶς διὰ τοῦτο τὰ μυστήρια τὰ ὅποια ἀνακαινίζουσι καὶ ἐξαγιάζουσι τὸν χριστιανὸν δέον νὰ λαμβάνωνται ὑπὸ πνευματικῆν ἔννοιαν.

10. Ὑπὸ τὴν ἐποψίν ταύτην τὸ ἐν Χριστῷ βάπτισμα δὲν πρέπει νὰ τελῆται διὰ τοῦ ὕδατος· ὁ Ἰωάννης ἐβάπτιζεν ἐν ὕδατι, ἀλλὰ τὸ βάπτισμα ἐκείνου ἦν διάφορον τοῦ χριστιανικοῦ. Τὸ πνευματικὸν βάπτισμα συνίσταται εἰς τὴν διδασκίαν τοῦ θεοῦ λόγου, εἰς τὴν μετάνοιαν καὶ εἰς τὴν ἀφραίν τῶν ἁμαρτιῶν.

11. Ἡ θεία διδασκαλία μυστικῶς καθορίζουσα τὸν πιστὸν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας δίδωσιν αὐτῷ ἀοράτως καὶ τὸ πνευματικὸν μῦρον.

12. Μετάνοια ἐστὶν ἡ συντριβὴ τῆς καρδίας ἐναντίον τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἐξομολόγησις τῶν ἁμαρτιῶν ἐνώπιον αὐτοῦ μόνου.

13. Ἀληθὴς εὐχαριστία ἐστὶν ἡ τοῦ θεοῦ λόγου ἀποδοχὴ καὶ ἡ ἐκπλήρωσις τῶν θεῶν παραγγελμάτων διὰ τῆς ἐντολῆς δέ ἦν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἔδωκεν ἡμῖν τοῦ τρῶγειν τὸ Σῶμα αὐτοῦ (Ἰωαν. ζ') ἐννοητέον τὸν λόγον, ἥτοι τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος.

14. Ἡ ἱερωσύνη δὲν εἶναι μυστήριον καὶ οἱ τῆς ὁρατῆς Ἐκκλησίας ἱερεῖς δὲν εἶναι ἀναγκαστοί. Καθότι ἡμεῖς « τοιοῦτον ἔχομεν ἀρχιερέα, ὃς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τῆς μεγαλωσύνης » (Ἑβρ. ἡ. 1). Ἀλλ' ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου (1. Πέτρ. ε'. 1) οἱ χριστιανοὶ ὀφείλουσιν ἔχειν πρεσβυτέρους ὡς ὁδηγοὺς εἰς τὰ τῆς πίστεως καὶ τούτοις ὑποτάσσασθαι.

15. Ὁ Γάμος ἐπίσης δὲν εἶναι μυστήριον, οἱ λόγοι τοῦ Ἀποστόλου « Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστὶ » (Ἐφεσ. ε'. 32) ἀναφέρονται οὐχὶ εἰς τὸν γάμον ἀλλ' εἰς τὴν μυστικὴν ἔνωσιν τοῦ Χριστοῦ μετὰ τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ γάμος δέον νὰ τελῆται κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Ἰωβίτ, ἥτοι διὰ τῆς τῶν γονέων εὐλογίας, οὐχὶ δὲ ὅπως γίνεται ἐν ταῖς ὁραταῖς Ἐκκλησίαις.

16. Ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ λέγεται: « Πνεῦμα ὁ Θεὸς καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν. » (Ἰωαν. δ'. 24.) διὸ ἡ προσκύνησις τοῦ Θεοῦ δὲν πρέπει νὰ ᾖ ἑξωτερικὴ τελετουργία, ἀλλὰ πνευματικὴ.

17. Ἀπασαὶ αἱ τελεταὶ τῆς θείας λατρείας ἐν ταῖς ὁραταῖς ναοῖς, ὡς τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, αἱ μετάνοιαι, αἱ προσευχαί, οἱ ὕμνοι καὶ αὐτοὶ οἱ ναοὶ ἐν εἶναι θεσμοὶ τῆς ἱερᾶς Γραφῆς, ἀλλ' ἐφευρέσεις ἀνθρώπινου.

18. Ἐξ ἰδίας αὐθαιρεσίας οἱ ἄνθρωποι ἐθεσμοθέτησαν τὴν προσκύνῃσιν τῆς Θεοτόκου, τῶν λειψάνων τῶν ἁγίων καὶ τῶν εἰκόνων· καὶ εἶναι μὲν ὁμολογουμένη ἡ ἀγίοτης τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν ἁγίων, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ προσκυνῇ τις αὐτοὺς καὶ νὰ τοῖς ἀποτείνῃ δεήσεις.

19. Ἡ Ἐκκλησία τῶν ὀρθοδόξων ἐκανόνισε νηστείας εἰς ὠρισμένους καιροὺς. Ἀληθῶς ἡ νηστεία εἶναι ἀναγκαιοτάτη διὰ τοὺς ἀσθενεῖς τῷ πνεύματι, καὶ συχνάκις παραγγέλλεται διὰ τοῦ θεοῦ λόγου· οὐδαμοῦ ὅμως τῆς Γραφῆς ἀπαντᾶται ὅτι ἡ νηστεία συνίσταται εἰς τὴν ἀποχὴν ἀπὸ εἰδους τινὸς τροφῆς ἢ ὅτι πρέπει νὰ γίνηται εἰς ὠρισμένας ἡμέρας. Τὸ καθῆκον τῆς νηστείας ἐπιβάλλεται τῷ ἀνθρώπῳ ὡσάκις αἰσθάνεται τὴν πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ῥοπὴν καὶ τὴν ὑπερίσχυσιν τῆς σαρκὸς κατὰ τοῦ πνεύματος· τότε δὲ ἡ νηστεία συνίσταται εἰς τὴν ἀποχὴν οὐχὶ ὠρισμένης τινὸς βρώσεως, ἀλλὰ πάσης ἐν γένει τροφῆς καὶ πύσεως, διότι οὕτως ἐνήστευσαν ὁ Μωϋσῆς, ὁ Ἥλιος καὶ αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς Χριστός.

20. Πᾶσα τροφή εἶναι συγκεχωρημένη τῷ ἀνθρώπῳ ἐκτὸς τῶν ἐν τῇ Γραφῇ ἀπαγορευομένων ἀκαθάρτων ζώων, οἷον χοίρου κλπ.

21. «Οὐ δὲ τὸ Πνεῦμα Κυρίου, ἐκεῖ ἐλευθερία», φησὶν ὁ Ἀπόστολος (Β΄ Κορινθ. γ', 17)· διὰ ταῦτα θεμέλιον τοῦ ἠθικοῦ βίου τοῦ ἀληθοῦς χριστιανοῦ δέον εἶναι τὴν ἐλευθερίαν, ἀνεξάρτητον ἀπὸ τῆς ἀνθρωπίνης βίας.

22. Αἱ ἀρχαὶ τοῦ κόσμου τούτου εἰσὶν εὐεργετικαὶ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τᾶς σονται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· ἀλλ' ὁ Κύριος εἶπε περὶ τῶν χριστιανῶν· «Ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ εἰσὶ, καθὼς ἐγὼ ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ εἰμί»· (Ἰωάνν. ιζ', 14)· διὰ ταῦτα οἱ υἱοὶ τοῦ φωτὸς ἀγωνίζονται ἀφ' ἑαυτῶν νὰ διάγωσι κατὰ τὰς ἐντολάς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

23. Ἐκπληροῦντες τὰς θείας ἐντολάς οἱ πνευματικοὶ χριστιανοὶ δὲν ἔχουσιν ἀνάγκη τῶν ἀνθρωπίνων ἐντολῶν, ὀφείλουσι δὲ ν' ἀποφεύγωσι τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν νόμων ἐκείνων ὅσοι ἀντίκεινται τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ θεοῦ λόγου· λ. χ. τῆς δουλείας τῶν ἰδιοκτητῶν, τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας, τοῦ ὄρκου, ὡς ἀντιβαινόντων εἰς τὰς διατάξεις τῆς ἁγίας Γραφῆς.

24. Ἐπειδὴ εἶναι ἀδύνατον τὸ ἀντιταχθῆναι ἀναφανδὸν κατὰ τῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ κλήρου, διὰ τοῦτο οἱ πνευματικοὶ χριστιανοὶ, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν πρώτων χριστιανῶν, δύνανται νὰ κρύπτονται καὶ τοὺς ἐν πίστει ἀδελφοὺς αὐτῶν ὀφείλουσι δέχεσθαι καὶ κρύπτειν, ἐκτελοῦντες τὴν ἐντολήν, «Γέροντα καὶ νεώτερον κρύψον ἐν τῷ οἴκῳ σου» (Ἐσθρ. β', 22).

Ἡ διαφορὰ τοῦ δουχοβορισμοῦ ἀπὸ τοῦ *μολοκαρισμοῦ* κατὰ τὸν ἡ αἰῶνα συνίστατο ἐν τοῖς ἑξῆς :

1) Ὁ Θεὸς εἰς ἑστίν ἐν Τριάδι, ὁ Πατὴρ μνήμη, ὁ Υἱὸς νοῦς, τὸ ἅγιον Πνεῦμα βούλησις. 2) Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν τῇ θεότητι αὐτοῦ θεωρούμενος, κατὰ μὲν τὴν Παλαιάν Γραφήν ἦν ἡ Σοφία περιβάλλουσα τὴν φύσιν, κατὰ δὲ τὴν Καινὴν Διαθήκην εἶναι τὸ πνεῦμα τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς σωματικῆς ἐγκρατείας. Ὡς πρόσωπον δὲ ἱστορικὸν ὁ Χριστὸς ἐστίν ὁ ἄριστος τῶν ἀνθρώπων, ᾧ καὶ ἄλλοι δύνανται ὅμοιοι γενέσθαι. Τὸ ἔργον τῆς ἀπολυτρώσεως αὐτοῦ ἐστίν ἀκατανόητον, τὸ δὲ πάθος ἀπλῶς παράδειγμα πασχούσης ἀθωότητος. Ὁ Χριστὸς καὶ μέχρι τοῦ νῦν γεννᾷται, διδάσκει, πά-

σχει, θνήσκει καὶ ἀνίσταται πνευματικῶς ἐν τῇ ψυχῇ ἐκάστου πιστοῦ. 3) Διὰ τὴν σωτηρίαν ἡμῶν δὲν εἶναι ἐπάναγκες νὰ ἔχωμεν ἐξωτερικὴν γνῶσιν περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καθὼ λόγου ἐνδομύχου διδάσκοντος περὶ ἑαυτοῦ τὸν ἄνθρωπον ἐν τῷ βάθει τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, ἢ δὲ ἅγια Γραφή, ὡς λόγος ἐξωτερικός, στρέφει τὰς διανοίας ἡμῶν πρὸς τὸν ἐνδόμυχον διδάσκαλον Χριστόν. 4) Ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου ὑπῆρχε καὶ ἔπεσε πρὸ τῆς κτίσεως τοῦ κόσμου, ἢ δὲ ἁμαρτία τοῦ Ἀδάμ ἐστὶν ἁμαρτία προσωπική. 5) Πάντες οἱ ἄνθρωποι εἰσὶν ἴσοι κατὰ Χριστόν· ὁ ὄρκος καὶ ὁ πόλεμος εἰσὶν ἁμαρτήματα· ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ὁ ἀρχιερεὺς εἰσὶν ἄνθρωποι ὡς καὶ οἱ λοιποί. 6) Οἱ Ἰουδαῖοι, οἱ Μωαμεθανοὶ καὶ οἱ ἔθνικοι δύνανται σωθῆναι ἐπίσης ὡς καὶ οἱ χριστιανοί, διὰ τοῦ ἐνδομύχου λόγου τοῦ ἐνοικοῦντος ἐν αὐτοῖς.

Ὡς πρὸς τὰ λοιπὰ, λ. χ. ὡς πρὸς τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ, τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὰς τελετὰς αὐτῆς, τὰ μυστήρια, τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱεραρχίαν, τὴν παράδοσιν, τὰς συνόδους, τὰς εἰκόνας, τὴν προσκύνησιν τῶν ἁγίων καὶ τῶν ἱερῶν λειψάνων, τὰς νηστείας κτλ. οἱ Δουχοβόροι συμφωνοῦσι πρὸς τοὺς Μολοκάρους· ἀλλὰ μεθ' ὅλην τὴν ὁμοίότητα τῶν διδασκαλιῶν αὐτῶν μισοῦνται ἀμοιβαίως.

Ὅτι δὲ ἡ αἵρεσις τῶν Δουχοβόρων ἐσχηματίσθη ἐκ τῆς ἐπαφῆς τοῦ ῥωσικοῦ ὀρθολογισμοῦ μετὰ τοῦ μυστικισμοῦ τῶν Κουακέρων φαίνεται καὶ ἐκ τῆς ἀντιπαραβολῆς τῶν διδασκαλιῶν αὐτῶν. Ἐν ταῖς δοξασίαις αὐτῶν περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, περὶ τῆς διὰ τῆς πίστεως τελειότητος, περὶ τοῦ ἐνδομύχου λόγου, περὶ μελλούσης ζωῆς καὶ περὶ τῆς ἠθικῆς διδασκαλίας οἱ Δουχοβόροι παρέλαβον θετικῶς τὸ θρησκευμα τῶν Κουακέρων (1).

(1) Αἱ βάσεις τῆς κουακερικῆς διδασκαλίας εἰσὶν αἱ ἑξῆς: 1) μοναδικὴ πηγὴ γνῶσεως τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἐστὶ, κατ' αὐτοὺς, ἡ ἄμεσος ἐνδόμυχος ἔλλαμψις τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τούτεστιν ὁ ἐσωτερικὸς λόγος ἐν δὲ τῇ ψυχῇ ἐκάστου ἄνθρωπου εὐρίσκεται μερὶς τις τοῦ νοῦ καὶ τῆς σοφίας αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, ἣτις καλεῖται λόγος ἐνδόμυχος, Χριστὸς ἐνδόμυχος, ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος κλπ. 2) Κατὰ τὴν διδασκαλίαν ταύτην ἡ θρησκεία συνίσταται εἰς τὸ προσέχειν τοῖς παραγγέλμασι τοῦ ἐνδομύχου τούτου λόγου, τοῦτο μόνον ἀπαιτοῦσα παρὰ τοῦ ἀνθρώπου, τὸ ἀποστῆσαι δηλονότι τὸν λογισμὸν ἀπὸ πάσης ἐξωτερικῆς ἐπιδράσεως, καὶ καταβαλεῖν τὸ κράτος τῶν αἰσθήσεων, ἵνα μετὰ τῆς μεγαλειτέρας προσοχῆς καὶ εὐλαθείας συγκεντρώσας ἐν ἑαυτῷ ἄψασαν τὴν διάνοιαν ἀκούσῃ τί διδάσκει αὐτὸν ὁ ἐνδόμυχος λόγος, ὁ Χριστὸς, ἢ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. 3) Ἡ ἱερὰ Γραφή, ἐξωτερικὸς λόγος οὖσα, δὲν δύναται νὰ σώσῃ τὸν ἄνθρωπον, διότι εἶναι γράμμα νεκρὸν, ἀλλ' εἶναι κατὰ τοῦτο ὠφέλιμος, ὅτι κατευθύνει τὴν διάνοιαν πρὸς τὸν ἐσωτερικὸν λόγον, πρὸς τὴν σχολὴν τοῦ Χριστοῦ, ὅστις ἐγκρύπτει ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀνθρώπου· αὕτη δὲν διδάσκει ἡμᾶς τὴν πρὸς σωτηρίαν ὁδόν, ἀλλὰ στρέφει τὸ πνεῦμα ἡμῶν πρὸς τὴν περὶ τούτου διδασκαλίαν. 4) Οἱ Μωαμεθανοί, Ἰουδαῖοι καὶ ἔθνικοι, μὴ ἔχοντες τὸν ἐξωτερικὸν λόγον, στεροῦνται μόνον τοῦ μέσου, οὐχὶ δὲ καὶ τῆς ὁδοῦ τῆς σωτηρίας, πρὸς ἣν δὲν ἀπαιτεῖται, κατ' αὐτοὺς, νὰ ἴναι τις χριστιανὸς ἐξωτερικῶς. Διὰ ταῦτα, κατὰ τὴν κουακερικὴν διδασκαλίαν, ἅπαν

Κατὰ τὸν ἰὴ αἰῶνα οἱ Ῥώσσοι προτεστάνται ἤτοι οἱ *Δουχοβόροι* καὶ οἱ *Μολοκάροι* ἐκαλοῦντο ὑπὸ τῶν Ῥώσων α) *Στζέλνικοι* ἐμπαικτικῶς ἐκ τοῦ щель, ῥῆγμα, ῥωγμή· καθότι μὴ ἔχοντες ναοὺς οὔτε εἰκόνας, προσηύχοντο ἐντὸς γυμνῶν δωμάτων καὶ οἰκιῶν, ἐστραμμένοι πρὸς τὸν τοίχον καὶ προσηλόντες τὸ βλέμμα ἐπὶ ἐνὸς σημείου, ὡς ἐπὶ ῥωγμῆς τινος· β') *Φαρμαζόροι*, ὅπερ ἐστὶν ὕβριστικὴ λέξις ἐν τῷ στόματι τοῦ ὄχλου λίαν ἀλλοκότους καὶ πικραδόξους ιδέας ἔχοντος περὶ τῶν ἐν Ῥωσσίᾳ σχηματισθειῶν κατὰ τὸν αἰῶνα ἐμεινον φραγμασονικῶν ἐταιριῶν· γ') ἡ κυβέρνησις ἐπὶ πολλὸν καιρὸν ἐκάλει αὐτοὺς *Ἰκογοπόρτζοι*, ἤτοι Εἰκονομάχους, ὡς ἀρνούμενους τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων· δ') τέλος ὠνομάσθησαν ὀριστικῶς: ἡ μὲν τῶν *Κουακέρων* αἰρεσις *Δουχοβόροι*, οἱ δὲ τῶν Λουθηρανῶν *Μολοκάροι*. *Δουχοβὸρ* κατὰ λέξιν σημαίνει *πνευματομάχος*, καὶ οὕτως ἀπεκάλεσαν αὐτοὺς οἱ ὀρθόδοξοι καθὸ ἀρνούμενους πᾶν ὅ,τι πνευματικὸν ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ, μέχρι καὶ τῆς παντελοῦς ταύτης καταργήσεως· αὐτοὶ ὅμως παραδέχονται τὴν

τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐστὶ κοινωνία ἢ πόλις τοῦ Χριστοῦ, καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, Μωαμεθανοὶ καὶ ἐθνικοὶ δύνανται σωθῆναι διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτοῖς ἐσωτεριοῦ λόγου· ἀλλ' ὅπως ἀποκτήσωσι τὸ φῶς ἀπαιτεῖται ἡ ἀκριβεστέρα ἐν ἑαυτοῖς καὶ βαθυτέρα κατάδυσις καὶ ἐνδόμυχος ἀγὼν τοῦ Πνεύματος κατὰ τῶν δυνάμεων τοῦ σκότους. 5) Τὰ ἐξωτερικὰ ἔργα καὶ τὰ σωτήρια πάθη τοῦ Χριστοῦ καὶ ἅπανα ἡ εὐαγγελικὴ ἱστορία ληπτέα μᾶλλον ὑπὸ τὴν πνευματικὴν ἔννοιαν, ἀπεικονίζοντα τοῦ ἔσω Χριστοῦ τὴν μυστηριώδη γέννησιν, τὸ πάθος καὶ τὴν ἀνάστασιν ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ἀνθρώπου. 6) Ἐκαστος ἄνθρωπος, ἔστω καὶ γυνή, ἔμα αἰθανθῆ ἑνεργοῦντα ἐν ἑαυτῷ τὸν ἐν δόμυχον λόγον, δύναται διδάσκειν τοὺς ἄλλους· διὰ ταῦτα περιττὸς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὁ κλῆρος καὶ ἅπανα ἡ ἱεραρχία, ἡ δὲ προσκύνησις τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Θεοῦ, καθὸ πνεύματος, ἀρμύζει νὰ ᾗται μᾶλλον πνευματικῇ. 7) Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ παραδεχθῆ τις ὅτι μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν ψυχῶν τὰ σώματα ἡμῶν δύνανται ν' ἀναστηθῶσι ποτε· ὅθεν τὴν ἀνάστασιν δεόν νὰ ἐννοήσωμεν ὅλως πνευματικῇ. 8) Πάντες οἱ ἄνθρωποι εἰσιν ἴσοι· ὡς ἐκ τούτου οἱ *Κουάκεροι* οὔτε ὀρκίζονται ποτε ἐνώπιον τῶν ἀρχῶν, οὔτε τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν παραδέχονται. Διὰ ταῦτα ἐν τῇ Βορείῳ Ἀμερικῇ ὅπου ζῶσιν ὑπὲρ τὰς 300,000 Κουακέρων, ἀντὶ ὄρκου ἀπαιτεῖται παρ' αὐτῶν ἀπλήθῃ ὁμολογία, ἀπὸ δὲ τῆς στρατολογίας ἀπαλλάττονται ἀντὶ διαφόρων ἄλλων φόρων. 9) Ἐν τῇ διαίτῃ αὐτῶν οἱ *Κουάκεροι* εἰσι λιτοὶ μέχρῃς αὐστηρότητος, καὶ ὅπως περιστέλωσι τὸ κράτος τῆς σαρκὸς ἀποφεύγουσι πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ εὐχαριστήσῃ ὑπὲρ τὸ μέτρον τὰς αἰσθήσεις καὶ μετριάξουσι τὴν ἡδονὴν εἰς ὅλας τὰς ἀπολαύσεις· ἐντεῦθεν ἡ περὶ τὸν βίον αὐτῶν αὐστηρότης, ἡ ἀπλότης τῆς ἐνδυμασίας, ἡ μετριότης περὶ τὴν τροφήν, ἡ χρῆσις τοῦ ἐνικοῦ ἀριθμοῦ «Σὺ» πρὸς πάντας ἀνεξαιρέτως, παντελῆς ἔλλειψις τοῦ ἐθίμου τοῦ ἀποκαλύπτει τὴν κεφαλὴν ἐνώπιον ἀνωτέρων, καὶ ἄλλα τινὰ, ὧν τὰ πλεῖστα διατηροῦσιν ἀναλλοίωτα οἱ *Δουχοβόροι*. Ἐν τούτοις παρατηρήσεως ἄξιον εἶναι ὅτι ὡς πρὸς τὴν ἠθικὴν, καὶ τὴν περὶ τὴν ἐξάσκησιν διαφόρων ἐπιτηδευμάτων ἱκανότητα οἱ *Κουάκεροι* (ὡς καὶ οἱ *Δουχοβόροι*) εἰσιν ἀγαθὰ μέλη τῆς κοινωνίας, διακρινόμενοι διὰ τοῦ πρακτικοῦ αὐτῶν νοδὸς ἐν τε τῇ ἐμπορίᾳ καὶ ἐν παντοίοις ἐπαγγέλματι, διὸ καὶ πανταχοῦ εἰσι πλούσιοι.

προσωνυμίαν ὑπὸ τὴν ἀντίστροφον ἔννοιαν ὡς μαχόμενοι δῆθεν ὑπὲρ τοῦ πνεύματος, ἢ τοῦ πνευματισμοῦ, αὐτοκαλούμενοι ἀπλῶς Χριστιανοί, πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων, οὓς ὀνομάζουσιν ἀνθρώπους ἐγκοσμίους. Οἱ δὲ Μολοκάρου ἐκλήθησαν οὕτως ἐκ τοῦ МОЛОКО (γάλα) διότι ἦσθιον γάλα καθ' ἑκάστην, μὴ διακρίνοντες νηστησίμους ἡμέρας· ἐτι ἀπὸ τοῦ 1765 τὸ ἐν Ταμπόβῳ ἱεροδικαστήριον ἐν τινι ἐκθέσει αὐτοῦ πρὸς τὴν ἱερὰν Σύνοδον ὠνόμασε τὴν αἵρεσιν Μολοκαρία, διότι ἤρνούτο τὰς νηστείας καὶ ἔτρωγον γάλα τὴν τετάρτην καὶ παρασκευὴν.

§. 48. Περιστάσεις συντρέξασαι εἰς τὴν διάδοσιν τῶν αἱρέσεων.

Ὅπως ἐξηγήσωμεν κάλλιον τὴν καταπληκτικὴν διάδοσιν τῶν αἱρέσεων τούτων, κυρίως ἐν Ταμπόβῳ ἀνάγκη ν' αναδράμωμεν καὶ πάλιν εἰς τὰς ἱστορικογεωγραφικὰς περιστάσεις καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν τῆς Ῥωσσίας κατάστασιν κατὰ τὸν ἰὴ αἰῶνα.

Μέχρι τοῦ ἔτους 1755 ἡ ἐπαρχία Ταμπόβ δὲν ἐσχημάτιζεν ἴδιον κυβερνεῖον, ἀλλ' ἦν διαμεμοιρασμένη εἰς τὰ περίξ κυβερνεῖα· κατὰ τὸ μνησθὲν ἔτος συνέστη κατ' ἀρχὰς ἐν αὐτῇ κέντρον τι διοικήσεως ὑπὸ τὸ ὄνομα τοποτηρητεία (наместническое), αἱ δὲ ἀρχαὶ διωρίσθησαν ὀριστικῶς τῷ 1780· ὅθεν ἡ Μολοκαρία καὶ ὁ Ζουχοβορισμὸς ἠδυνήθησαν ἐν ἀνάσει νὰ ἐξαπλωθῶσιν ἀπηλλαγμένοι πάσης ἐποπτείας ἐκ μέρους τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν, συγκεντρωμένων μακρὰν, ἐν Ἀζόφ καὶ Βορονέζ. Τὸ βόρειον μέρος τῆς ἐπαρχίας καλύπτεται ὑπὸ γηραιῶν ἀπεράντων δασῶν, ἐνῶ κατὰ νότον ἐκτείνονται ἀτελεύτητοι στέππαι. Διὰ τοῦ Ταμπόβ διήρχετο ἡ ὁδὸς δι' ἧς ἐμπορικῶς ἐκoinώνει τὸ Ἀστραχάν μετὰ τῆς Μόσχας, ἧτις ἦν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ ἐστία τῶν πολυαριθμῶν θρησκευτικῶν προπαγανδῶν. Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ταμπόβ ἐξωρίζοντο πανταχόθεν οἱ κκοῦρογοὶ καὶ οἱ φονεῖς, ἐνταῦθα κατήρτιζον τὰς ληστρικὰς αὐτῶν συμμορίας οἱ ὀνομαστότεροι λησταί, ὁ Βάσκα-Οὔσας, Ράζιν καὶ λοιποί· ἐνταῦθα μετέβησαν τυχόντες ἀγαθῆς ὑποδοχῆς οἱ παρὰ τὸν Δόν Ῥασκόλνικοι· ἐνταῦθα οἱ ἐπαναστατικοὶ πράκτορες τοῦ Μαζέππα διήγειραν τὸν λαὸν κατὰ τῆς τυραννίας τοῦ Πέτρου καὶ τῶν βογιάρων τῆς Μόσχας· κυρίως δὲ ὁ λαὸς ἐνταῦθα ἦν ἠρεθισμένος ἐνεκα τῆς ἐπιβληθείσης αὐτῷ δουλείας ὑπὸ τοῦ Πέτρου, ἐνισχύσαντος τὸν φεουδαλισμὸν, ἐξ οὗ καὶ πολλαὶ συνέβησαν ἀνταρσίαι κατὰ τε τῶν κυβερνητικῶν ὑπαλλήλων καὶ τῶν γαιοκτημόνων· καὶ κατεβάλλοντο μὲν αἱ ἀνταρσίαι, ἀλλὰ τὸ μῖσος ὑπετρέφετο, ἀνάξωπυρούμενον ἀενάως καὶ ὑπὸ τοῦ ἐπικρατοῦντος στρατολογικοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον ἦν λίαν καταθλιπτικὸν διὰ τοὺς κατοίκους τῆς ἐπαρχίας, ἐνεκα τοῦ σχετικῶς μικροῦ αὐτῆς πληθυσμοῦ.

Οἰκοθεν λοιπὸν ἐννοεῖται πόσον τὰ θύματα ταῦτα τοῦ δεσποτισμοῦ ἠρέσκοντο εἰς τὰς διδασκαλίας τοῦ Ποπιρόχιν, Οὐκλείν, Καπουστίν, Σετςζὸβ κλπ. αἵτινες τὴν Βίβλον φέροντες καὶ τὴν στάθμην τοῦ ὀρθολογισμοῦ κρυσταλλοῦντες ἐκήρυττον αὐτοῖς ὅτι οἱ ἄνθρωποι πάντες εἰσὶν ἴσοι, ὅτι οὐδεμία

έτέρα αρχή έστιν αναγκασία έκτός του Θεού του ένοικοῦντος έν τοίς ανθρώποις και διδάσκοντας αὐτοίς τί τό άγαθόν και τί τό πονηρόν κτλ.

Η έκκλησιαστική του τόπου κατάσταση ήν έπίσης άθλιεστάτη από του τέλους του 13' μέχρι μεσουντος του 14 αιώνος. Μολονότι ή έπαρχία Ταμπόβου είχε συστηθή έκκλησιαστικώς από του 1662, άλλ' ή έκτασις αὐτής ήν τοσαύτη ώστε ή έκκλησιαστική έποπτεία και έέργεια δέν εξήρκει εις εξέλεγειν των συνειδήσεων του λαού και του βίου των ιερέων. Έκτός τούτου των έπισκόπων διαμενοντων ως επί τό πολύ έν Μόσχά δια τās γενικās τής Έκκλησίας υποθέσεις, ή έπαρχία περιήρχετο εις άλλων χείρας, και αι διαταγαί αι πεμπόμεναι εκ Μόσχας δια τήν έκκλησιαστικήν κυβέρνησιν απέβλεπον μάλλον τήν σύναξιν των εισοδημάτων παρά των χριστιανών. έπένετο ή έπαρχία στερουμένη ναών, έκκλησιαστικής εϋλογίας και έν γενεί παντός δυναμένου να διαθρέψη τήν χριστιανικήν εϋσέβειαν. Ήθεν εϋχερέστατα οι κήρυκες των αίρέσεων διέσπειρον τήν διδασκαλίαν αὐτων, οτε δε έν αρχή του 14 αιώνος έσχηματίσθησαν ή *Mολοχαρία* και ο *Δουχοβορισμός*, ή έπαρχία αὐτη ήν έντελώς έγκαταλελειμμένη δια τήν επί 59 έτη έλλειψιν έπισκόπου, οτε και αὐτή ή έπισκοπή έρημωθείσα ειχε μεταβληθή εις γραφειον του βοεβοδάτου, ο δε λαός έθισθείς να βλέπη τήν Έκκλησίαν κυβερνομένην υπό των πρακτόρων οτινες περιερχόμενοι τās οικίας συνήγον τὰ εισοδήματα, απέμαθεν ολος τον προς τήν έπισκοπικήν αξίαν σεβασμόν. Ο κληρος βεβουθισμένος ήδη εις τήν έσχάτην άμάθειαν άπόλεισε και ον άπήλαυσε τείως μικρόν σεβασμόν παρά τῷ λαῷ, υποβληθείς εις τήν στρατολογίαν κατά τήν τελευταίαν αὐτην περίοδον ο τότε έπίσκοπος Παχώμιος ίνα λυτρώση τινάς των κληρικῶν από τής στρατοlogίας, άλλους μέν εκήρυξε ως φορολογουμένους, άλλους δε έχάρισεν ως δούλους εις ιδιοκτητας τινάς. Τους ένοχοποιηθέντας ιερείς άπήγον αναφανδόν ως κκούργους οι υπηρέται του ιεροδικαστηρίου, άλλους ο έπίσκοπος ιδιοχείρως έμαστίγου, και άλλοι υπεβάλλοντο εις καταναγκαστικήν εργασίαν εάν δέν ειχον χρήματα όπως εξαγοράσωσι τήν ελευθερίαν αὐτων. Ήφθησαν δε και ιερείς έπιδοθέντες φευ! εις τήν ληστείαν όπως αποφύγωσι τιαύτας καταδιώξεις. οὕτως έν τοίς αντιπροσώποις τής Έκκλησίας εξηυτελίσθη ού μόνον τό αξίωμα των λειτουργῶν του θυσιαστηρίου, αλλά και αὐτό τό αίσθημα τής ανθρωπίνης αξιοπρεπείας. Ο μνησθείς Παχώμιος τῷ 1766 εισήχθη εις δικήν ενεκα υπεξαιρέσεως εκκλησιαστικῶν τινῶν χρημάτων. Έπί του διαδόχου αὐτου Θεοδοσίου (1766—1786) ή στρατοlogία του κλήρου εξηκολούθησε μετά τοσαύτης δραστηριότητος, ώστε εις πολλές κόμας και χωρία οὐδε εις κληρικός υπελείφθη δια τήν υπηρεσίαν των εκκλησιῶν. ήδη εξηγείται διατι ο κληρος ού μόνον δέν κτεπολέμησε τήν *Mολοχαρία*ν έν τη γεννήσει αὐτής, αλλά συμπαθῶς προς αὐτην διετέθη, ένῶ ο λαός αποβαλῶν πάντα σεβασμόν προς τον οὕτως εξευτελισθέντα κληρον μετ' ένθουσιασμοῦ ήσπάζετο τās νέας ιδέας και συνέρρειεν εις τήν διδασκαλίαν ήτις ευηγγελίζετο αὐτῷ νέαν πραγμάτων κατάστασιν σύμφωνον προς τον θειον λόγον, οστις άπαντας τους ανθρώπους αποφαίνεται βασιλείς και ιερείς.

Έκ τοιούτων διαθέσεων έπωφεληθείς ο διαβόητος άντάρτης Πουγατζέφ

ἤγειρε τὸν λαὸν εἰς ἀποστασίαν κατὰ τῆς κυβερνήσεως, τοῦ κλήρου καὶ τῶν βογιάρων. Ἄλλ' ὁ κλῆρος ἐκτὸς τούτου εἶχε καὶ τὸ ἀτύχημα ὅτι ἐξεφαλίσθη καὶ ἐξετέθη εἰς τὰ ὄμματα τῆς κυβερνήσεως διὰ τῆς συμμετοχῆς πολλῶν ἱερέων εἰς τὴν κατὰ τοῦ κράτους ἀνταρσίαν, ἐξ οὗ συνέβη ὅτι τὸ 1776 ἡ ἐπαρχία αὕτη ἐβριθεῖν ἱερέων καθρημένων καὶ ἐγκαταλειμμένων εἰς τὸ ἔλεος τῶν φιλελεθμόνων ψυχῶν· οἱ μείναντες ἱερεῖς ἦσαν τῆς ἐσχάτης ἀπαιδευσίας, καὶ ἡ θεία ἱερουργία τελουμένη ὑπὸ μεθύσων καὶ βαναύσων ἀνθρώπων προὔκλειε τὸ πένθος καὶ τὴν ἀπελπισίαν τῶν ὀρθοδόξων, τὴν χλεῦν δὲ καὶ τὸν γέλωτα τῶν αἰρετικῶν.

Κατ' ἐκείνην τὴν οἰκτράν ἐποχὴν ὁ Οὐκλέιν καὶ ὁ Ποπιρόχιν ἀναφανδὸν διατρέχοντες τὴν ἐπαρχίαν ἀντικαθίστων πανταχοῦ τὸν κλῆρον διὰ διδασκάλων ἐκ τοῦ λαοῦ λαμβανομένων. Αἱ περιστάσεις ὑπεβοήθουν θαυμασίως τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν· ἐνῶ τὰ ἱεροδικαστήρια ἐκμεταλλεύόμενα τὴν θεομηνίαν ταύτην ἐχρηματολόγουν ἀνευθριάστως, ὁ Ποπιρόχιν καὶ ὁ Οὐκλέιν ἐκήρυττον ὅτι ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Χριστοῦ οὐχ εὕρηται ἐντολὴ περὶ τῆς ἀνάγκης τῶν ἀρχιερέων, καὶ πολὺ ὀλιγώτερον τῶν ἀρμονικῶν ἄσματος ἀνάγκης τῶν ἀρχιερέων, καὶ πολὺ ὀλιγώτερον τῶν ἀρμονικῶν ἄσματος ἀνάγκης τῶν ἀρχιερέων, καὶ πολὺ ὀλιγώτερον τῶν ἀρμονικῶν ἄσματος ἀνάγκης τῶν ἀρχιερέων. Ἐνῶ οἱ μοναχοὶ καὶ αἱ μοναχαὶ καταλιμπάνοντες τὰς μονὰς διεσπείροντο εἰς τὰς πόλεις, ὁ δὲ ἐπίσκοπος μεταχειρίζετο πρὸς περιορισμὸν αὐτῶν τὴν ἔνοπλον δύναμιν, ὁ Οὐκλέιν εἰσήγε τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἄμα καὶ οἰκογενειακὴν εὐσέβειαν ἐν ταῖς οἰκίαις τῶν χωρικῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Γραφῆς, διδάσκων ὅτι ἡ χριστιανικὴ μονὴ πρέπει νὰ ὑπάρχη ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀνθρώπου. Ἐνὶ λόγῳ ἡ ἐκκλησιαστικο-θρησκευτικὴ κατάστασις ἦν εὐνουστάτη πρὸς τὸν κριτικισμὸν οὕτως εἶπειν τοῦτον τῆς πίστεως, ὅστις μορφωθείς εἰς θρησκευτικὴν αἵρεσιν ὑπὸ τοῦ Τθερινιτόβ ἐν Μόσχᾳ μετεφυτεύθη ἐν Ταμπόβῳ ὑπὸ τοῦ Οὐκλέιν, τοῦ Ποπιρόχιν καὶ τῶν περὶ αὐτούς. Ἐκείθεν, παγιωθείς καὶ ἐπιδεξίων τυχῶν ὁδηγῶν διεδόθη βαθμηδὸν καὶ τοῦ χρόνου προϊόντος καὶ ἤδη εὐρίσκεται εἰς ἀκμαιοτάτην κατάστασιν ἐν πολλαῖς ἐπαρχίαις, ἤτοι Χαρκόβῳ, Αἰκατερινοσλάβ, Χερσῶνι, Ταυρίδι, Ἀστραχάν, Σαμόρ, Σαρατόβ, Βορονέζ, Σιμπέρσκη, Ριάζαν, Νοβγορόδ, Ὀρέλ, Βλαδιμίρ, Πουλτάβα, Κούρσκ, Τβέρ, ἐν τοῖς Κοζάκοις τοῦ Δόν, Τοβόλσκη, Ὀρεμβούργῳ καὶ Καυκάσῳ (2).

(1) Ἡ περὶ τὰς τελετὰς παραλυσία καὶ ἀταξία εἶχε καταντήσει εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ὅστε χάριν συντομίας πολλὰ πρόσωπα ἔψαλλον ταυτοχρόνως διάφορα μέρη τῆς ἱερᾶς λειτουργίας, τοῦθ' ὅπερ συστηματικῶς εἴθισται ἐν τῇ τῶν δυτικῶν λειτουργίᾳ.

Σ. Σ.

(2) Αἱ προηγηθεῖσαι περὶ τῶν βωσικῶν αἰρέσεων πληροφορίες ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ συγγράμματος τοῦ Κ. Θεοδ. Βασ. Λιβανὸς Расколники и Острожники (Σχισματικοί

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'.

ΕΤΕΡΑΙ ΜΥΣΤΙΚΑΙ ΑΙΡΕΣΕΙΣ.

§. 49. Περὶ τῶν διαφορῶν τοῦ μυστικισμοῦ εἰδῶν
ἐν Ῥωσσίᾳ.

Παρεκτός τῆς τῶν Δουχοβόρων αἵρέσεως, ἥτις παρήχθη, ὡς εἶδομεν, ἐκ τοῦ μυστικισμοῦ τῶν δυτικῶν προτεσταντῶν, ὑπάρχουσι καὶ πλῆθος ἄλλων μυστικῶν σχολῶν, αἵτινες σχηματισθεῖσαι ἀπὸ τῶν παλαιῶν αἰρετικῶν ἰδεῶν τῶν Βογομήλων διετηρήθησαν μετὰ πεισματώδους ἐπιμονῆς οὐ μόνον ἐν τῇ κατωτάτῃ τῆς κοινωνίας βαθμίδι, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ὑψηλοτέραις αὐτῆς σφαίραις, καὶ ἀναπτυχθεῖσαι ἐμορφώθησαν εἰς αἵρέσεις συστηματικὰς ὑπὸ διαφορῶν αἰρεσιάρχων.

Σχολὰς δὲ μυστικὰς λέγοντες ἐννοοῦμεν τὰ θρησκευτικὰ ἐκεῖνα συστήματα ἅτινα ἀποβαλόντα τὴν θετικὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας, φαντάζονται ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔρχεται εἰς ἄμεσον κοινωνίαν καὶ σχέσιν μετὰ τῆς Θεότητος, καὶ ὅτι ἐμπνεύμενος παρ' αὐτῆς δέχεται ἀποκαλύψεις περὶ παντός ἀφορῶντος τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν μέλλουσαν ζωὴν. Ἐννοεῖται ὅποιον τοιαύτη φαντασιώδης ἀξίωσις εὐρὺ πεδῖον ἀνοίγει εἰς παντοειδεῖς ἀποπλανήσεις καὶ μάλιστα ὅτε ὁ ἄνθρωπος, ἀκαλλέργητος τὸν νοῦν καὶ ἐστερημένος τῶν ὑγιῶν καὶ στερεῶν τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἠθικῆς ἀρχῶν, ὀδηγεῖται μόνον ἐν τῷ φανατισμῷ αὐτοῦ ὑπὸ ἀλόγων ὄνειροπολημάτων καὶ ὑπὸ τῶν κλίσεων καὶ παθήσεων τῆς ἰδιοσυγκρασίας αὐτοῦ. Τίς δύναται νὰ πιστεῦσῃ

καὶ Αἰρετικοί), ἐκδοθέντος ἐν Πετροπόλει τῷ 1869. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο πολλῆς φήμης ἀπολαύει ἐν Ῥωσσίᾳ. Σ. Σ.

Τοὺς Μολοκάνους παριστᾷ ὁ κ. Λιθινὸς πρότυπον κοινωνικῶν καὶ οἰκογενειακῶν ἀρετῶν, ἀνεξαρτήτως τῶν δογματικῶν αὐτῶν αἵρέσεων. «Ζήσας—λέγει—πολλοὺς μῆνας μετὰ αὐτῶν ἐσπούδασα τὸν δημόσιον καὶ οἰκιακὸν αὐτῶν βίον, καὶ εὔρον ὅτι πολὺ ὑπερέχουσι πολλῶν ἄλλων κοινοτήτων, ὡς πρὸς τὴν χριστιανικωτάτην καὶ σεμνὴν ἀγωγὴν τῶν τέκνων αὐτῶν, τὰ πατριαρχικὰ οἰκογενειακὰ ἔθιμα, τὴν λιτότητα καὶ τὸ ἀπέριττον τῆς τροφῆς καὶ ἐνδυμασίας, ἀφ' ἧς ἐλλείπει πᾶν ἕλκος πολυτελείας, τὴν ἐγκράτειαν καὶ σωφροσύνην ἀμφοτέρων τῶν φύλων, τὴν ἰκανότητα καὶ νοημοσύνην εἰς τὰ διάφορα ἐπαγγέλματα καὶ τὴν τιμιότητα καὶ ἀκρίβειαν περὶ τὰς συναλλαγὰς κτλ». Ἄλλ' ὁ συγγραφεὺς τῆς παρούσης πραγματείας, ὅστις ἐπίσης ἐσπούδασε τὴν μολοκανικὴν κοινωνίαν, νομίζει ὅτι ὁ κ. Λιθινὸς περιέγραψεν αὐτὴν ἐπὶ τὸ ποιητικώτερον καὶ φανταστικώτερον καὶ ὅτι ἐξέλαβε ἰδανικόν τινα τύπον ὡς τὸν πραγματικὸν βίον τῶν Μολοκάνων. Παρατηρεῖ δὲ ὅτι ἐν μὲν τῇ Ῥωσσίᾳ ἡ ἄγρπνος ἐποπτεία τῆς κυβερνήσεως πιθάνον νὰ συγκρατῇ αὐτοὺς, ὡς καὶ πάσας τὰς αἵρέσεις, καὶ ἀναγκάζει νὰ δείκνυνται φρόνιμοι καὶ ἐνάρετοι, ἀλλ' ἐν Μολδαυίᾳ ὅ τε δημόσιος καὶ ὁ οἰκογενειακὸς αὐτῶν βίος οὐδὲως προσεγγίζει πρὸς τὴν μνηστειῶσαν περιγραφήν.

ὅτι τινές τῶν δυστυχῶν τούτων *θεολήπτων* ἔφθασαν μέχρι τοῦ συνταυτίσαι ἑαυτοὺς μετὰ τοῦ Χριστοῦ, μετὰ τῆς θεότητος! !

Τῶν *μυστικῶν* τούτων οἵτινες νομίζουσιν ὅτι διαλέγονται ἀπ' εὐθείας μετὰ τοῦ Θεοῦ, εὐρίσκονται ἐν Ῥωσσίᾳ πολλαὶ αἱρέσεις καὶ ὑποδιαίρέσεις, ὧν ἀναφέρομεν τὰς γνωστοτέρας, ἦτοι τοὺς *Χλυστοὺς*, τοὺς *Σκόπτζους*, τοὺς *Ναπο.λεορίτζους*, τοὺς *Σχακούρους* καὶ τοὺς *Μορτανοὺς* (1).

§. 50. *Χλυστοί.*

Ἡ ἀρχὴ τῆς *Χλυστοβελίης* (*Хлытовщина*) ἐν Ῥωσσίᾳ ἐστὶν ἀρχαιοτάτη, θεωρουμένη ὑπὸ τινῶν ὡς ἡ πρώτη ἀναφύεσσα θρησκευτικὴ διαφωνία ἐν Ῥωσσίᾳ καὶ ἀναγομένη εἰς ἐποχὴν οὐ πολὺ ἀπέχουσαν τῶν χρόνων καθ' οὓς ἡ σλαβικὴ φυλὴ ἐδέχθη τὸ βάπτισμα.

Οἱ *Χλυστοί*, ἢ ψευδόχριστοί, ἐξηκολούθησαν κατ' ἐνδελεχῆ σειρὰν ἀναφαινόμενοι ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Δημητρίου Δουσκῆ ἐφ' οὗ ὑπῆρχεν ἤδη ὁ Χριστὸς Ἀβεριανός. Κατὰ τὸν 15' αἰῶνα οἱ *Χλυστοί* ἀναφαίνονται καὶ ἐν Πολωνίᾳ καὶ Σιλεσίᾳ, ἐξαπατῶντες τὸν λαὸν διὰ τῆς οὐραίου αὐτῶν ἀποστολῆς καὶ διὰ ψευδῶν θαυμάτων. Περί τῶν ἀπατεῶνων τούτων τὰ ὑπὸ τὸν τίτλον «Γουστίνσκα» πολωνικὰ χρονικὰ ἀναφέρουσιν ὅτι «ἐν ἔτει 1507 πέραν τῆς Κρακοβίας συνηθροίσθησαν ἀγύρται τινές, περὶ τοὺς τριάκοντα, ἑαυτοὺς μὲν Ἀποστόλους καλοῦντες, ἕνα δὲ ἐν αὐτοῖς Χριστὸν ὀνομάζοντες, καὶ τὴν χώραν περιτρέχοντες ἐξηπάτων τοὺς πολλοὺς διὰ ψευδῶν θαυμάτων ἐν λίμναις ζηραῖς ἀλιεύοντες ἤγειρον ἰχθύας, οὓς εἶχον ῥίψει ἐν αὐτῇ προηγουμένως· ἤγειραν ψευδεῖς νεκροὺς μεθ' ὧν προηγουμένως εἶχον συνεννοηθῆ καὶ ποτε εἰς οἶκόν τινα εἰσελθόντες καὶ μὴ τυχόντες καλῆς ὑποδοχῆς, ἀνάψαντες ὕσκαν ἐξρίψαν κρυφίως ἐντὸς κιβωτίου καὶ ἐξῆλθον ἀπειλοῦντες τὴν οἰκοδέσποιναν διὰ τῆς θείας ὀργῆς μετ' ὀλίγον διαδοθέντος τοῦ πυρός καὶ τῆς οἰκίας ἀποτεφρωθείσης ἡ πόλις ἅπασα καὶ οἱ παθόντες αὐτοὶ ἐξήγησαν τὸ συμβάν ὡς θεῖαν ἐκδίκησιν κτλ». Ἐπὶ Ἰωάννου τοῦ Γρόζνη (τρομεροῦ) ἀνεδείχθησαν μετὰ τῶν Ῥώσσω ἱκανοὶ Χριστοὶ καὶ Βογορόδιτζαι (Θεοτόκοι), ὡς ἐν Κιρζάκ καὶ πρὸς τὸν Ἀνδρόν ὁ Χριστὸς Ἰβάν Αἰμιλιανόβ καὶ ἡ Θεοτόκος Μαρία Ἰακιμόβνα.

Προϊόντος τοῦ χρόνου τὰ κατὰ τοὺς Ῥώσσω *Χλυστοὺς* ἐγένοντο γνωστοτέρα, καὶ κατὰ τὸν 15' αἰῶνα ἦσαν καὶ κοινώτεροι αὐτῶν διάφοροι, ὧν αἱ θρησκευτικαὶ τελεταὶ ἐν πολλοῖς ὁμοιάζουσι πρὸς τὰς τῶν σημερινῶν *Χλυστῶν*, οἷον ἡ χειροκρότησις, ὁ χορὸς, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ βασιλέως Δαβίδ κτλ.

Τὰ ἱστορικὰ μνημεῖα τῆς Ῥωσσίας ἀναφέρουσι Κβιρίνόν τινα Κούλμαν ἐκ

(1) Ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι μυστικῶν αἱρέσεις ἐν Ῥωσσίᾳ, ὡς ἡ τῶν Ὀπιστίων (οὐμνι κοινωνιστῶν) οὓς τινὰς ἐξομοιοῦσι πρὸς τοὺς Γάλλους *Saint-Simoniens*· ἡ τῶν Νεμολιάκων τῶν μὴ παραδεχομένων τὴν προσευχὴν κλπ. Ἀλλὰ περὶ τούτων οὐδὲν ἢ ὀλίγιστα ἐγράφησαν. Σ· Σ.

Σιλεσίας ὡς διαδότῃν τοῦ μυστικισμοῦ ἐν Ῥωσσίᾳ, ἐφ' ᾧ καὶ ἐκάη ζῶν ἐν Μόσχᾳ περὶ τὰ τέλη τοῦ 15' αἰῶνος.

Οἱ ὄπαδοί τούτων καὶ αἱ κοινότητες κατὰ τὸν 15' αἰῶνα παρεσκευάσαν βαθμηδὸν τὴν μὲν ὄρφωσιν τοῦ σημερινοῦ Χριστιανοῦ μετ' ὅλων τῶν τελετῶν καὶ τῶν ἀγρίων αὐτοῦ δοξασίων καὶ θρησκευτικῶν πεποιθήσεων, εἰ καὶ οἱ νῦν Χριστοὶ δὲν ἀναγνωρίζουσι τοὺς πρώτους ἐκείνους Χριστοὺς, ἀνάγοντες τὴν θεμελίωσιν τῆς αἵρέσεως εἰς πρόσωπόν τι ἀμάρταν κατὰ τὸν 15' αἰῶνα, τὸν Δανιὴλ Φιλίπποβιτς, τὸ ὁποῖον περιβάλλουσι διὰ φαινοῦ μεγαλειότητος καὶ θεότητος κύκλου. Κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν παρ' αὐτοῖς δημωδεςτάτην παράδοσιν, «ἐν ἀρχῇ τῆς βασιλείας τοῦ τζάρου Ἀλεξίου Μιχαήλοβιτς (1645) ἐπὶ τοῦ ὄρους Γοροδίνα τῆς ἐπαρχίας Βλαδιμήρου κατῆλθεν ἐξ οὐρανοῦ ὁ Θεὸς-Πατὴρ ἐν δόξῃ ὑπεράτῃ, κυκλοῦμενος ὑπὸ τῶν οὐρανίων δυνάμεων, ἐν νεφέλῃ πυρός, ἐν ἄρματι πυρός· καὶ αἱ μὲν οὐράνιοι δυνάμεις ἀνῆλθον αὐθις εἰς οὐρανοὺς, αὐτὸς δὲ ὁ κορυφαῖος ξένος, ὁ ὑπερτατος Θεὸς ἔμεινεν ἐπὶ τῆς γῆς ὁρατὸς ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ Δανιὴλ Φιλίπποβιτς, ὅστις ἤρξατο τοῦ κηρύγματος ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας Κοστρόμας, ἣν ἔτι καὶ νῦν οἱ Χριστοὶ ὀνομάζουσι κορυφαίαν χώραν». Καθὼ Θεὸς ὁ Δανιὴλ Φιλίπποβιτς δὲν ἔχει ἀνάγκην οὔτε ἀνθρωπίνης τινὸς παιδείας οὔτε ἄλλης σοφίας, καὶ ἡ παράδοσις προστίθησιν ὅτι ἔβριψεν εἰς τὸν Βόλγαν ἅπαντα τὰ βιβλία καὶ παρήγγειλε τοῖς ὄπαδοῖς αὐτοῦ νὰ μὴ παραδέχωνται τὴν ἀπὸ τῶν βιβλίων διδασκαλίαν, ἀλλὰ ν' ἀκολουθῶσι τὴν ἀρχαίαν, τὴν ἐξ οὐρανῶν καταβάσαν, ὀδηγούμενοι ὑπὸ τῶν ἐμπνεύσεων τῶν προφητῶν.

Ἀφαιρέσει τῶν ἀνοήτων μυθολογημάτων τῆς παραδόσεως ταύτης θεμελιωτῆς τοῦ Χριστιανοῦ ἦν τῶντι ὁ Δανιὴλ Φιλίπποβιτς οὗτος, στρατιώτης δραπέτης, ἐκ Γιουριάβου τῆς ἐπαρχίας Βλαδιμήρου καταγόμενος· κατοικήσας ἐν τῷ χωρίῳ Σταράγια τῆς ἐπαρχίας Κοστρόμας ἐκήρυξεν ἑαυτὸν Κύριον Σαβαώθ καὶ φεύγων τὴν ἀστυνομικὴν καταδιώξιν ἀπὸ ἐπαρχίας εἰς ἐπαρχίαν ἐν διαστήματι τεσσάρων ἐτῶν (1645) ἀπέκτησε πληθὺν ὄπαδῶν. Εἰς τούτων ὁ Ἰβάν Τιμοφέεβιτς Σουσλόβ ἐγένετο πολύτιμος αὐτοῦ συνεργάτης· καὶ περὶ τούτου δὲ πολλὰ τερατευόμενοι λέγουσιν οἱ Χριστοὶ ὅτι ἐγεννήθη ἐκ γραΐας τινὸς ἑκατοντούτιδος, ἀφοῦ ἄνωθεν εἶχεν ἀγγελθεῖ τοῖς γονεῦσιν αὐτοῦ ἢ ἐξ αὐτῶν γέννησις τοῦ Χριστοῦ, ὅτι ἐν τῷ βαπτίζειν αὐτὸν ὁ ἱερεὺς περιέπεσεν αἴφνης εἰς παράδοξον θρησκευτικὴν ἔκστασιν· ὅτι ὁ Χριστὸς οὗτος διήγαγεν ἐν τῇ πατρικῇ οἰκίᾳ μέχρι τοῦ 33 ἔτους τῆς ἡλικίας, ὅτι προσεκλήθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Δανιὴλ Φιλίπποβιτς· ὅτι μετὰ τριπλῆν εἰς οὐρανοὺς ἀνύψωσιν ἔλαβε παρὰ τοῦ πατρὸς τὴν θεότητα καὶ τὴν ἐντελῆ διδασκαλίαν, καὶ ἐπιστρέψας οἴκαδε ὅλως μεταβεβλημένος, ἐπέδωκε μετὰ ζήλου εἰς τὸ κήρυγμα. Ὁ βίος αὐτοῦ ἱστορεῖται ὑπὸ τῶν Χριστῶν ὡς ὁ βίος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τὰ θαύματα δὲ αὐτοῦ ὑπερτεροῦσι τὰ τοῦ Σωτῆρος· ἔφερε δὲ μετ' ἑαυτοῦ καὶ κόρην τινά, ἣν ἐκάλει θυγατέρα τοῦ Θεοῦ καὶ μετ' αὐτῆς ἐκήρυττε τὴν διδασκαλίαν τοῦ Δανιὴλ Φιλίπποβιτς.

Κατ' ἀρχὰς αἱ ἐκκλησιαστικαὶ καὶ πολιτικαὶ ἀρχαὶ δὲν ἔδωκαν πολλὴν προσοχὴν εἰς τὴν αἵρεσιν ταύτην· ἀλλὰ πληθυνθέντων βαθμηδὸν τῶν ὄπα-

δῶν αὐτῆς συνελήφθη ὁ Σουσιλὸς μετὰ 40 μνηστῶν καὶ μετὰ πολλὰς βασάνους καὶ ποινὰς σωματικὰς, κατεδικάσθη, κατὰ τὴν χλυστικὴν παράδοσιν, εἰς σταυρικὸν θάνατον· δις ἀπέθανε καὶ δις ἀνέστη· τὸ ἀληθές δὲ, συνελήφθη μὲν ἄλλ' ἀπελύθη ἐπὶ τῇ γεννήσει τοῦ καισαρίδου Πέτρου Ἀλεξέβιτς. Ἐκτοτε ἔγινε τολμηρότερος καὶ ἐκήρυττεν ἀναφανδὸν ἐν Μόσχᾳ ἀποκαλῶν ἑαυτὸν *θεάνθρωπον σωτῆρα Χριστόν*. Τὴν ἐν Μόσχᾳ μεγίστην αὐτοῦ οἰκίαν ὀνομάζουσιν οἱ Χλυστοὶ *Νέαρ Ἱερουσαλήμ*· ἐν αὐτῇ ἐγένετο ἡ ἐν διαφόροις ἔθνεσιν καὶ ὧδαῖς ὑμνουμένη συνέντευξις τοῦ Κυρίου Σαβαῶθ Δανιὴλ Φιλίπποβιτς μετὰ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ *Χριστοῦ*· καὶ ἐκεῖνος μὲν ἀνελήφθη εἰς οὐρανὸν *ἐνώπιον μαρτύρων*, τῇ ἡμέρᾳ τοῦ ἁγίου Βασιλείου· ὁ δὲ ἀγαπητὸς αὐτοῦ υἱὸς ἐξορισθεὶς ἐκ Μόσχας περιεπλανήθη κρυφίως διδάσκων καὶ πάντοτε ὑπαδὸς προσκτώμενος ἐπὶ δεκαπενταετίαν ὅλην. Τέλος ἐπανελθὼν ἐν Μόσχᾳ ἀπεβίωσεν, «ἀφείς παράδειγμα ὑπομονῆς καὶ εὐσεβείας ἐπὶ τῆς γῆς»· τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐτάφη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Νικολάου, ὁπόθεν «ἀνελήφθη ἐν δόξῃ ὅπως συνενωθῆ μετὰ τοῦ οὐρανοῦ αὐτοῦ πατρός».

Ἀπὸ τῶν βλασφημιῶν καὶ ἀγρίων τούτων μυθολογημάτων μαρτυρεῖται ὅτι ὁ Σουσιλὸς διεδραμάτισε μέγα πρόσωπον ἐν τῇ μορφώσει τοῦ χλυσιζμοῦ καὶ ὑπῆρξεν ὁ κυριώτερος αὐτοῦ διοργανωτής. Δημήτριος ὁ ἐπίσκοπος Ροστοβίου ἀναφέρει περὶ αὐτοῦ τάδε: «Ἐν τῷ χωρίῳ Ραπότας ἐντὸς σκήτης τινὸς εὐρίσκειται χωρικός τις ὃν πάντες ὀνομάζουσιν *Χριστόν* καὶ πιστεύουσι καὶ τιμῶσι καὶ προσκυνοῦσιν αὐτὸν ὡς ἀληθῆ *Χριστόν*· ἔχει μεθ'ἑαυτοῦ κόρην τινὰ ὠραίαν, ἣν αὐτὸς μὲν καλεῖ μητέρα οἱ δ' εἰς αὐτὸν πιστεύοντες *Βογορόδιτσαν* (θεοτόκον) . . . ὁ ψευδοχριστὸς οὗτος ἔχει καὶ 12 ἀποστόλους, οἵτινες περιερχόμενοι τὴν χώραν κηρύττουσι τὸν *Χριστόν* αὐτῶν ἐξαπατῶντες τοὺς ἀπλουστέρους καὶ τὰ γράδια καὶ προσκαλοῦντες αὐτοὺς εἰς προσκύνησιν τοῦ *Κυρίου*· καὶ πολλὰς δὲ ἀγυρτείας μετέρχεται πρὸς ἐξαπάτησιν τοῦ πλήθους· ἐνίοτε ἐξέρχεται τοῦ ἱεροῦ καὶ ἐμφανίζεται φέρων φαινὸν τινα κύκλον περὶ τὴν κεφαλὴν, ὡς ὁ περὶ τὴν κεφαλὴν τῶν ἁγίων ζωγραφούμενος στέφανος, πολλὰ δὲ μικρὰ εὐειδεῖς μορφαὶ ἵπτανται περὶ αὐτὸν, ἃς ὁ ὄχλος ὀνομάζει *Χερουβίμ* . . . ὅτε αὐτὸς κάθηται ὅλοι οἱ περιεστῶτες πίπτοντες πρηνεῖς προσκυνοῦσιν αὐτὸν κράζοντες: «Κύριε, ἐλεησόν με! Πλαστουργέ, ἐλέησον ἡμᾶς». Ἐκεῖνος δὲ ὁμιλεῖ αὐτοῖς προφητικὰ τινα λόγια, προλέγει αὐτοῖς τὰ μέλλοντα, τὰς μεταβολὰς τοῦ καιροῦ κλπ. καὶ ἐνισχύει τὴν πίστιν αὐτῶν (1).

Τοιαῦται συναθροίσεις ἀνθρώπων ἀέργων καὶ φανατικῶν δὲν ἠδύναντο βεβαίως νὰ γίνωνται ἐν ἀγνοίᾳ τῆς ἀστυνομίας· διὸ καὶ ὁ Σουσιλὸς συνελήφθη πολλάκις ὑπὸ τῶν κυβερνητικῶν ὑπαλλήλων· οὐχὶ δὲ ἡ θεότης, ὡς λέγουσιν οἱ *Χλυστοὶ*, ἀλλὰ τὸ παντοδύναμον ἀργύριον ἐλύτρωσεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν χειρῶν τῆς δικαιοσύνης, ἀφειδῶς χορηγούντων τῶν αἱρετικῶν πρὸς ἀπαλλαγὴν τοῦ διδασκάλου καὶ *Χριστοῦ* αὐτῶν. Χάρις εἰς τὸ μέσον τοῦτο

(1) Рольскъ Дмитрія Ростовскаго), σελ. 589.

ἡ ψευδοδιδασκαλία διεσπάρη βαθμηδὸν ὑπὸ τε τοῦ Δανιὴλ Φιλίπποβιτζ και ὑπὸ τοῦ Σουσλόβ· ὁ χλυστισμός διεδόθη ἐν ἀπάσαις ταῖς ἐπαρχίαις εἰς ἃς εἶχον μεταβῆ οἱ αἵρεσιάρχαι, ἰδίως δὲ ἐν Βλαδιμίρῳ τῇ γενεθλίῳ χώρᾳ τοῦ Κυρίου Σαβαῶθ, ἐν Νιζεγορόδ, ὅπου, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Δημητρίου Ροστοβίου, διέτριψεν ὁ Σουσλόβ, ἐν Μόσχᾳ, ὅπου ἐζήσεν ὑπὲρ τὰ 40 ἔτη και ἐν ἄλλαις συνορευούσαις ἐπαρχίαις, ὅπου κατέφευγε καταδιωκόμενος. Ἀπὸ οὐκαζίου τῆς αὐτοκρατορίας Ἄννης Ἰβανόβνας (1734) συνάγεται ὅτι κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἡ αἵρεσις ἦν ἤδη λίαν ἐξηπλωμένη, και ὅτι πανταχοῦ ἐτύγχανε καλῆς ὑποδοχῆς, ἰδίως δ' ἐρριζώθη ἐν Μόσχᾳ και ἐν τοῖς πέριξ τοῦ χωρίου Σταράγια, ἐν ᾧ ἐγεννήθη ὁ ὑπέρτατος Κύριος Σαβαῶθ. Ἀποθανόντας τοὺς πρώτους τούτους θεμελιωτὰς διεδέχθησαν ἕτεροι, κατὰ τὸ μᾶλλον και ἤττον εὐδοκίμησαντες ἐν τῇ ἀρχηγίᾳ τῆς αἱρέσεως, και ὧν οἱ διασημότεροί εἰσι Δοσίθεος, ὁ υἱὸς τοῦ ἐπισκόπου Ροστοβίου, Ἀνδρέας ὁ μαρὸς και ὁ ἥρωσ τῶν Σκόπτζων (§. 51) Σελιβανὸς, ὅστις τὸ κατ' ἀρχὰς ἀνῆκεν εἰς τὸν χλυστισμόν.

Διὰ τῶν Χριστῶν τούτων ἡ αἵρεσις προοδεύσασα προσεῖλκυεν ὀπαδοὺς ἐκ διαφόρων τῆς κοινωνίας τάξεων, κληρικοὺς τε και λαϊκοὺς· κατελέγοντο δ' ἐν αὐτῇ και πρίγκηπες και πριγκήπισσαι και βογιάροι και βογιάραι και ἰδιοκτῆται και ἐμπόρων οἰκογένειαι, ἀρχιμανδρίται, ἡγούμενοι μοναστηρίων και μοναὶ ὀλόκληροι· ἐκ τοῦ μνησθέντος οὐκαζίου (1734 αὐγ. 7.) φαίνεται ὅτι ἐξετάθη πρῶτον ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ροστόβου, ὅπου ἡ καταδιώξις ἀνετέθη τῷ ἀρχιμανδρίτῃ Ἀνδρονίκῳ τῷ 1716, τῷ δὲ 1717 συνελήφθησαν ἐν τινι χωρίῳ τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας πολλοὶ τῶν αἵρετικῶν τούτων, ἐν οἷς και ὁ Χριστὸς Προκόπιος Λουπκίμ μετὰ 12 Ἀποστόλων. Τῷ δὲ 1733 ἐκ τῶν καταθέσεων κλέπτου τινὸς Καραούλοβ ἀνεκαλύφθη ἡ αἵρεσις ἐμφωλεύουσα ἐν γυναικίᾳ τινὶ μονῇ· ἥ ἡ γηγουμένη Ἀναστασία ἦν Βογορόδιτσα ἔχουσα πολλὰς μαθητριάς και τινὰς ἀποστόλους ἱερεῖς. Καὶ αὐτὴ μὲν μετὰ τῶν πρωτίστων μαθητριῶν και μαθητῶν κατεδικάσθη εἰς θάνατον, αἱ δὲ λοιπαὶ αἵρετικαί, 78 ἄτομα, ἐξωρίσθησαν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Τοβόλσκ, ὅπου μετέδωκαν τὴν αἵρεσιν.

Συνεπαίξ τῶν καταδιώξεων τούτων ἡ διάδοσις τῆς αἱρέσεως ἐγένετο μετὰ πλείονος μυστικότητος και πολλῶν προφυλάξεων, ὀλιγώτεροι δὲ Χριστοὶ ἀνεφαίνοντο. Ἀλλὰ μετὰ ἑκατὸν ἔτη ὁ χλυστισμός οὐ μόνον διετηρεῖτο ἀκμαῖος, ἀλλ' εἶχε μεταβῆ και εἰς ἄλλας ἐπαρχίας, εἰσδύσας και ἐν αὐτῇ τῇ Πετροπόλει, ὅπου ἡσπάσθησαν αὐτὸν πρόσωπα τῆς ὑψηλοτέρας περιωπῆς, ἄνδρες και γυναῖκες τυχόντες ἀνατροφῆς διακεκριμένης. Τῷ 1818 ἀνεκαλύφθη ὁ χλυστισμός ἐν Πετροπόλει ἐντὸς φρουρίου τινὸς, ἐντῇ κατοικίᾳ τῆς συζύγου τοῦ συνταγματάρχου Ταταρινὸς και τῆς Κ. Βουξέβδεν, ὡσαύτως συζύγου συνταγματάρχου, αἵτινες ἡγούντο πολυαριθμοὺ κοινότητος συγκεκριμένης ἐκ πολλῶν ἀξίωματικῶν και ἄλλων ἀνθρώπων διαφόρων κοινωνικῶν τάξεων. Ἡκυβέρνησις ἐδείχθη ἐπιεικὴς πρὸς τοὺς αἵρετικούς τούτους, προσκαλέσασα αὐτοὺς νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν πλάνην, ἀλλὰ τὰ ἥπια μέτρα δὲν ἐτελεσφόρησαν· τῷ 1838 ἡ αὐτὴ Ταταρινόβα αὐξήσασα τὸν ἀριθμὸν τῶν ὀπαδῶν αὐτῆς διὰ τῆς μυστικότητος ἀνδρῶν ὑψηλῆς θέσεως κατεχόντων, μέχρι και μυστι-

κοσμβούλων, ἐφωράθη μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν ἐν τινι προαστείῳ. Ὁ κυριώτερος ἀρχηγὸς τῶν Χριστῶν κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἦν ὁ συνταγματάρχης Δουποβίτζκης, πλούσιος ἰδιοκτῆτης, κατορθώσας νὰ προσηλυτίσῃ οὐκ ὀλίγους Γερμανούς. Τῷ 1843 συνελήφθη ἐτέρα συνάθροισις Χριστῶν ἐν Πετροπόλει ἐκ στρατιωτικῶν τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς, τῷ δὲ 1849 ἀνεκαλύφθη ἐτέρα κοινότης συγκειμένη ἐκ προσώπων δικαιοκριμένων.

Ταύτοχρόνως ἐξετείνεται ἡ αἵρεσις καὶ εἰς ἄλλας ἐπαρχίας, περὶ τὰ τέλη τοῦ ἰη' αἰῶνος, τῷ δὲ 1803 Θεοφύλακτος ὁ ἐπίσκοπος Καλούγας καὶ Βορόβου καταγγέλλει τὴν ἐμφάνισιν αὐτῆς ἐν τῇ αὐτοῦ παροικίᾳ, ὅπου μεταξὺ τῶν πολλῶν προσηλυτῶν ἀναφέρεται καὶ ὁ ἱερεὺς Ἰωάννης Σεργιέβ' ἐν Ταμπόβῳ ἐπίσης θεμελιώθη ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόνος αἰῶνος ὑπὸ τινος χωρικοῦ Ἀββακοῦ Ἰβανὼβ Κοπυλώβ, περὶ οὗ πολλὰ παράδοξα ἀφηγοῦνται αἱ χλυστικαὶ παραδόσεις· ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ ἀνεφάνησαν ἀκολούθως πολλοὶ Χριστοὶ καὶ Βογοροδίτζαι· ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ριζζάν ἐπίσης προώδευσε γιγαντιαίως· ὥστε ἐπὶ τῇ βᾶσει ἐπισήμων στατιστικῶν καὶ ἀκριθῶν ἐρευνῶν ἐστὶν ἀποδεδειγμένον ὅτι ἡ Χ. λυ σ τ ὀ β τ ζ ι κ α παγιωθείσα ὑφίσταται καὶ νῦν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Πετροπόλεως, Μόσχας, Κοστρόμας, Ροστοβίου, Βλαδιμήρου, Καλούγας, Ταμπόβου, Ριζζανίου, Σαμάρ, Σαρατόβ, Αἰκατερινοσλάβ, Τοβόλσκ κλπ. (1).

Ἄλλὰ τί τὸ ἐλκύνον τὸν λαὸν εἰς τὴν εἰδεχθῆ ταύτην αἵρεσιν; ὅποια τίς ἐστὶν ἡ δογματικὴ καὶ ἠθικὴ αὐτῆς διδασκαλία; τίνες αἱ τελεταὶ αὐτῆς;

Τὸ οὐσιώδες δόγμα τῆς Χ. λυ σ τ ὀ β τ ζ ι κ ης ἐστὶν, ὅτι ἐν τοῖς ὀπαδοῖς αὐτῆς ἐνσαρκοῦται ἡ προσωπικότης τοῦ Χριστοῦ καὶ καθιστᾷ αὐτοὺς θεοὺς ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ αὐτὴ δὲ ἡ προσωπικότης τῶν αἰρετικῶν (Χ. λυ σ τ οὶ κατὰ παραφθορὰν τοῦ Χριστοῦ) ἐξηγεῖ τὴν ἐννοίαν τῆς αἰρέσεως. Αὐτοκαλοῦνται δὲ προσέτι: ἀρμονία τῶν θείων ἀνθρώπων, γενεὰ τοῦ Ἰσραὴλ, ἀδελφοὶ καὶ ἀδελφαὶ ἑκάτοι τοῦ Θεοῦ, ἀδελφοὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἄλλα παραπλήσια. Οἱ Χ. λυ σ τ οὶ οὐδεμίαν ἔχουσι γραπτὴν ὁμολογίαν πίστεως, ἀκολουθοῦντες τὴν ῥητὴν διαταγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν Κυρίου Σαβαὼθ, ἀπαγορεύσαντος ὀριστικῶς πᾶσαν ἔγγραφον παράδοσιν· ἐσχάτως Χριστοὶ τινες ἐπεχείρησαν νὰ εἰσκαγάγωσι γραπτὴν δογματικὴν ὁμολογίαν, ἀλλ' ὀλιγίστους εὔρον ὀπαδοὺς, τῶν λοιπῶν πάντων ὀδηγουμένων ὑπὸ τῆς διδασκαλίας τῶν Χριστῶν, τῶν προφητῶν καὶ τῶν Βογοροδίτζῶν αὐτῶν καὶ τῶν διὰ τῆς παραδόσεως σωζομένων παραγγελμάτων τοῦ Δανιὴλ Φιλίπποβιτζ καὶ τοῦ ἀγαπητοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰβάν Τιμοφέεβιτζ Σουσλόβ.

(1) Τῷ 1847 ἔζη ἐν Σαραγιζ, τῷ γενεθλίῳ τόπῳ τοῦ Κυρίου Σαβαὼθ Δανιὴλ Φιλίπποβιτζ, κόρη τις συγγενῆς αὐτοῦ ὀνόματι Οὐλιάνια Βασιλειέβνα, ἐξόχως τιμωμένη καὶ θεὰ κλυομένη ὑπὸ τῶν Χ. λυ σ τ ῶν, καθὼ μόνη καὶ τελευταία ἀπόγονος τοῦ μνησθέντος ἀρχηγοῦ. Συχνάκις ἐπεχείρει περιοδείας εἰς διαφόρους ἐπαρχίας καὶ συναγαγοῦσα μυθώδη περιουσίαν ἀπὸ τῶν πλουσίων δωρεῶν καὶ ἀναθημάτων τῶν πιστῶν διετήρει στενὰς σχέσεις μετὰ πολλῶν ἐπισήμων προσώπων καὶ περιεφρόνει τὰς καταδιώξεις τῶν ἀρχῶν, μέχρις ὅτου τῷ ἔτει τούτῳ ἐκλείσθη ἐντὸς μονῆς τινός. (Σ. Σ.)

Ἦν οὐδεμίαν ἔποψιν ἡ χλιυστική αἵρεσις δύναται νά ὀνομασθῆ χριστιανική. Πάν εἴτι ὀρθόδοξον ἐν τῇ θρησκείᾳ εἰδεχθῶς διεφθάρη ὑπὸ ἀγρίας καὶ φρενητώσεως αὐθαιρεσίας· ἅπαντα τὰ δόγματα τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐξοβελισθέντα ἀντικτεστάθησαν δι' ἄλλων πρωτοφανῶν καὶ ἀνηκούστων, μόνον δὲ χριστιανικὸν λειψάνον ἐν τῇ αἵρεσει ὑπελείφθησαν αἱ προσωνομίαι τῶν ἀθλίων αὐτῶν δοξασίων. Τὸ κυριώτατον καὶ οὐσιωδέστατον δόγμα τοῦ χριστιανισμοῦ — τὸ τῆς Ἁγίας Τριάδος — καταργεῖται ἀμέσως διὰ τῆς περὶ τοῦ Σαβαώθ Δανιὴλ Φιλίπποβιτζ καὶ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ Σουσιλὸβ διδασκαλίας· περὶ δὲ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἔχουσιν ἰδέας πάντη ἀτελεῖς καὶ ἀορίστους . . . ἀλλὰ καὶ ἀπλῆ ἀνάλυσις καὶ συζήτησις τῆς βεβάρου ταύτης θρησκείας ἀποβαίνει ἀντικρυς βλασφημία. Παρατρέχοντες ὅσα ὑπὸ διαφόρων θεολόγων Ῥώσων ἐγράφησαν περὶ τῆς δογματικῆς τῶν Χλιυστῶν, δυνάμεθα νά εἰπώμεν ὅτι ἡ βᾶσις τῆς πίστεως αὐτῶν στηρίζεται ἐπὶ τῆς θεότητος τοῦ Δανιὴλ Φιλίπποβιτζ, ὅστις ἐκήρυττεν: «Ἐγὼ εἰμὶ ὁ Θεός, ὁ ὑπὸ τῶν προφητῶν προαγγελθείς· κατήλθον ἐπὶ τῆς γῆς τὸ δεύτερον διὰ τὴν ψυχικὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους· οὐκ ἔστι Θεὸς ἕτερος πλὴν ἐμοῦ».

Ἄπασα τοῦ ἀθλίου τούτου ἀγύρτου ἡ διδασκαλία περιέχεται ἐν 12 ἐντολαῖς, ὧν αἱ 10 ὀρίζουσι τὸ ἠθικὸν μέρος τῆς θρησκείας· ἀλλὰ τὰ παραγγέλματα ταῦτα ἀφορῶσιν οὐχὶ τὸν ἔσω ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὰς ἐξωτερικὰς αὐτοῦ σχέσεις, λ. χ. νά μὴ συζευγνῆται τις, νά μὴ κλέπτῃ, νά μὴ συχνάξῃ εἰς συμπόσια καὶ κρασιπάλας κτλ. ὁ ἀρνητικὸς οὗτος χαρακτηριστὴρ συνδυαζόμενος μετὰ τοῦ μίσους τῶν Χλιυστῶν κατὰ παντός χριστιανικοῦ παραγγέλματος οὐδεμίαν θετικὴν διδασκαλίαν δύναται νά συγκροτήσῃ, ἀλλ' ἀφήσει τοὺς ὀπαδοὺς αὐτῆς ἔρμαιον τῶν παθῶν καὶ τῶν σαρκικῶν ὀρέξεων.

Ἐσχάτως ὁ Ραδαέβ, ἕτερος γνωστὸς ἀρχηγὸς τῆς αἵρέσεως, συναισθανθεὶς τὴν ἔλλειψιν ἠθικῆς διδασκαλίας ἠθέλησε νά πληρώσῃ τὸ χάσμα (1) καὶ κατήρτισε διατάξεις τινὰς αἵτινες ὀδηγοῦσι πρὸς τὴν μυστικὴν ἀνάστασιν, ἢ τὴν θεοποίησιν ἐκάστου μέλους διὰ τοῦ μυστικοῦ θαράτου. Ἐνῶ μέχρι αὐτοῦ ἡ ἀνάστασις τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ πνευματικῇ ζωῇ κατορθοῦτο διὰ μέσου τελετῶν τινῶν, ὁ Ραδαέβ ἐννοήσας τὸ ἐλάττωμα τοῦτο πρότεινε νέον μέσον κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ ὁ ἄνθρωπος πρὶν ἀναστηθῆ πρέπει ν' ἀποθάνῃ, ὁ δὲ θάνατος, ὡς πρὸς τὴν ἁμαρτίαν, ἐκδηλοῦται διὰ δύο τινῶν, τῆς ἀενάου προσευχῆς καὶ τῆς αὐταπαρνήσεως. Περὶ πολλοῦ ποιούμενος τὴν προσευχὴν φκοδόμησεν ἐπ' αὐτῆς τὴν τελειότητα τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ, διατάξας ἵνα ἐν παντὶ καιρῷ καὶ πάσῃ ὥρᾳ καὶ τόπῳ, ἐργαζόμενοι, ἀργοῦντες, τρώγοντες, ὀδοιποροῦντες κτλ. προφέρωσιν ἀκαταπαύστως τὴν δέησιν: «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με τὸν ἁμαρτωλόν», ἀξίων ὅτι διὰ τῆς ἀπαύστου ταύτης προσευχῆς ὁ Χριστὸς εἰσδύει ἐν τῷ ἀνθρώπῳ καὶ στενωῶς συνδέεται μετ' αὐτοῦ, οὕτως ὥστε ὁ οὐράνιος λόγος σκηνοῖ ἐν αὐτῷ,

(1) Λέγεται ὅτι ὁ αἰρετικὸς οὗτος ἠρύσατο τὰς ἐμπνεύσεις αὐτοῦ ἐκ τῶν συγγραμμάτων τῆς Mme de Guyon. (Σ. Σ.)

κατὰ τὸν εὐαγγελιστὴν (Ἰωαν. α' 14)· ἀλλὰ παρὰ τὴν προσευχὴν ἀναγκαία καὶ ἡ αὐταπάρνησις, ἣν ὁ Ράδαϊβ οὕτως ἐξήγει: ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει ἀπαρνήσασθαι ἅπαντα τὰ φυσικὰ αὐτοῦ πλεονεκτήματα, ἅπασας τὰς διὰ τῆς χάριτος ἀρετὰς, ἀποτάξασθαι πᾶσι τοῖς νόμοις καὶ ταῖς ἐντολαῖς, ἐπιγείους καὶ οὐρανόις, καὶ παραδοθῆναι τῇ ὁδηγίᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· ἐντεῦθεν προκύπτει ἡ ἀρετὴ τῆς ταπεινώσεως ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, πρὸς ἐπιτεῦξιν τῆς ὁποίας εἶναι ἀνάγκη ἐνίοτε νὰ προκαλῆ τις τὴν περιφύνησιν τῶν ἀνθρώπων, ἄλλοτε νὰ ἀμαρτάνῃ ἵνα δείξῃ τὴν ἐξουδένωσιν αὐτοῦ· ὁ τρόπος τοῦ εὐαρεστεῖν τῷ Θεῷ ἀνυψοῖ τὸν ἄνθρωπον μέχρι τῆς ἀπαθείας, τῆς ἁγιότητος, τῆς μυστικῆς ἀναβιώσεως· τότε ἐνοικεῖ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ ὁποῖον τούντεῦθεν καὶ ἐνεργεῖ ἀντ' αὐτοῦ, ὥστε καὶ ἐὰν ἀμαρτήσῃ τότε ὁ ἄνθρωπος δὲν πταίει ὁ Χριστὸς ἀλλὰ τὸ ἐν αὐτῷ σκηνοῦν ἅγιον Πνεῦμα»· ἐν ἐνὶ λόγῳ κατὰ τὴν μυστικὴν ἀναβίωσιν ἐκλείπει ἡ προσωπικότης τοῦ ἀνθρώπου, ἀντ' αὐτῆς δ' ἐνεργεῖ ἡ σεσαρκωμένη Θεότης

Ἡ πρὸς τὴν ἄκραν ταύτην μακαριότητα ἄγουσα ὁδὸς εἶναι μὲν τοῖς πᾶσι προσιτὴ, ἀλλὰ δυσδιάγνωστος· ὄθεν πρὸς εὐκολίαν τῶν πιστῶν ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα μέσα εἰς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἄγοντα, ταῦτα δὲ εἰσιν αἱ τελεταὶ δι' ὧν οἱ Χριστοὶ ἀξιοῦσιν ὅτι ἔρχονται εἰς ἄμεσον κοινωνίαν μετὰ τῆς Θεότητος· καὶ αἱ μὲν αὐτῶν εἰσιν ἀπλούστεραι, περιοριζόμεναι εἰς ἔσματα τινα περὶ τῶν παθῶν τοῦ Σουσλόβ καὶ εἰς τὸν ὕμνον « Ἅγιος ὁ Θεός », αἱ δὲ ἐπισημότεραι, φέρουσαι τὸν τύπον τοῦ βαρβαρωτέρου ἔθνησιμου· ταύτας καλοῦσι διὰ μὲν τὴν δυσκολίαν τῆς ἐκτελέσεως *δουλείαν τοῦ Ἰσραὴλ*, διὰ δὲ τὴν ἐπὶ τοῦ σώματος ἐπίδρασιν καὶ τὸν νευρικὸν ἐρεθισμὸν, *πνευματικὴν πόσιν*. Ἀδύνατον νὰ φαντασθῇ τις θέαμα φρικωδέστερον παρὰ τὰς συναθροίσεις ταύτας *ράδενια* λεγομένας, ἐν καιρῷ νυκτός. Οἱ Χριστοὶ ἐνδύονται χιτῶνας λευκοὺς ποδήρεις, ὁ δὲ *προφήτης* καὶ ἡ *προφήτις* αὐτῶν πεποικιλμένας καὶ πλουσιωτέρας. Ἡ τελετὴ ἄρχεται δι' ἔσμάτων τινῶν, ἀκολούθως παραδίδονται ὅλοι ταύτοχρόνως εἰς ὀρχήσεις καὶ περιστροφὰς φαντασιώδεις ἐπὶ πολλὰς ὥρας ἀπνευστί καὶ ἀδιακόπως, κραυγάζοντες, ἀγωνιῶντες, φρενητιῶντες, δαιμονιῶντες μέχρις οὗ πίπτουσιν ἐκ τοῦ καμάτου καὶ τοῦ ἰδρώτος ἀναίσθητοι, καὶ τότε ὁ *προφήτης* ἐκφέρει τὰς περὶ τῶν μελλόντων προφητείας αὐτοῦ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον φράσεις ἀσυναρτήτους καὶ ἀνοήτους καὶ λέξεις ἐστερημένας πάσης λογικῆς ἐννοίας· εἶτα δὲ θηριωδῶς καὶ ἀπανθρώπως παρωδῶντες τὸ μυστήριον τῆς Εὐχαριστίας μεταλαμβάνουσι εἰς μικρὰ τεμάχια ἀπὸ τῆς βωγῆς τοῦ ἀριστεροῦ μαστοῦ παρθένου, τὰ ὅποια καταπίνουσι, καὶ ἐπισφραγίζουσι τὴν τελετὴν διὰ κτηνώδους καὶ ἀδιακρίτου μίξεως τῶν φύλων ἀπεικονίζούσης κατ' αὐτοὺς τὸν ἔρωτα τοῦ Χριστοῦ.

Εἶναι τρομερὸν τὸ ἀναλογισθῆναι ὅτι ὑπάρχουσιν εἰσέτι ὑπὸ τὸν ἥλιον τοιαῦτα ἐκτρώματα. !!!

Οἱ Χριστοὶ συχνάζουσι εἰς τοὺς ναοὺς τῶν ὀρθοδόξων μόνον πρὸς τὸ θεαθῆναι καὶ πρὸς ἀποφυγὴν ὑπονοιῶν· ἀλλ' ἄρνούνται ἅπαντα τὰ μυστή-

ρια καὶ τὰς τελετὰς τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Βάπτισμα λογίζονται τὴν ἐν τῇ αἵρέσει εἴσοδον καὶ τὴν εὐλογίαν τῆς προφήτιδος. Μετάνοιαν δὲν ἀναγνωρίζουσιν, οὔτε ἱερωσύνην διότι ἔχουσι τοὺς Χριστοὺς καὶ τὰς Θεοτόκους αὐτῶν· τὸν γάμον ἀρνοῦνται ἀπολύτως, βασιλεύει δὲ παρ' αὐτοῖς ἀπροκαλύπτως πορνεία. Ὅπως δ' εἶπεν ἡ *Χ. λυστοβτζίνα* μετεμόρφωσε τὸν χριστιανισμόν καὶ ἔπλασε θρησκείαν νέαν, οὐδαμοῦ ὑπάρχουσαν. Ὁμοίότητάς τινας τῆς ἠθικῆς αὐτῶν διδασκαλίας εὐρίσκομεν μετὰ τῶν Βογομήλων, τῶν Βλαδενσίων, τῶν Ἀδαμιτῶν καὶ τῶν ἀδελφῶν τοῦ ἐλευθέρου πνεύματος. Οἱ Βλαδενσιοὶ ἐκήρυττον «τὴν ἐλευθέραν ἀπόλαυσιν σαρκικῆς ἡδονῆς μεθ' οἰασθήποτε γυναικὸς ἀδιακρίτως, τὴν κατάργησιν πάσης ἄλλης προσευχῆς ἐκτὸς τῆς κυριακῆς, τὴν ὑπὸ λαϊκῶν ἐκτέλεσιν τῶν μυστηρίων, τὴν ἠπιότητα τῶν ἔξεων, τὴν ἐξωτερικὴν σεμνότητα, τὴν λιτότητα τοῦ ἡματισμοῦ, τὴν κατάργησιν τῶν ναῶν καὶ τῶν εἰκόνων κτλ.» ταῦτα πάντα ἔχουσιν οἱ ῥώσσοι *Χ. λυστοί*. Οἱ δὲ Ἀδαμίται τὰς γυναίκας ἐκάλουν *κοιρὰς μητέρας καὶ ἀδελφὰς*· τὸ αὐτὸ ποιοῦσι καὶ οἱ *Χ. λυστοί*. Οἱ ἀδελφοὶ καὶ ἀδελφαὶ τοῦ ἐλευθέρου πνεύματος ἐνόμιζον ἑαυτοὺς ἐλευθέρους ἀπὸ παντὸς ἐκκλησιαστικοῦ καὶ πολιτικοῦ νόμου· τὰς συναθροίσεις αὐτῶν ἐτέλουν ἐν καιρῶν νυκτὸς εἰς μέρη μεμικρυσμένα πάσης κατοικίας, καὶ ἐκεῖ ἔμενον γυμνοὶ καὶ ἐνάπτιον τῶν γυναικῶν, καὶ ἐδίδασκον ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀνυψῶν τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ὑπεράνω πάσης αἰσθητικότητος γίνεται ἐν μετὰ τοῦ Πλάστου, ὅπως φρονοῦσι καὶ οἱ *Χ. λυστοί*. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν ἠθικῶν αὐτῶν κανόνων καὶ διδασκαλιῶν· ἀλλὰ τὰ ἔθιμα τῆς λατρείας αὐτῶν οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ ἀπαντῶνται, εἰμὴ παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς τοῖς Τασάνοις τῆς Σιβηρίας, καὶ τοῖς Σεκέροις τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Τὸ δὲ παραδοξότερον εἶναι ὅτι ὄχι μόνον ἀγροῖκος καὶ ἀπαίδευτος λαὸς ἀλλὰ καὶ ἄτομα, ὡς ἔφημεν, ὑψηλῆς περιωπῆς καὶ δημοσίως ἐπιστήμους θέσεις κατέχοντα καὶ ἀνατροφῆς ἐκλεκτῆς καὶ ἀνωτέρας τυχόντα, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἐν τῇ *Χ. λυστοβτζίνη* καταλέγονται, ἰδίως πολυαριθμῶς πεφωτισμένας κοινότητας ἐναχοῦ συγκροτοῦντες, ἃς ἀποκαλοῦσι *πλοια*, ὧν ταῦτα εἰσι τὰ μέλη.

Ἐν τοῖς ἐσχάτοις χρόνοις ἡ *Χ. λυστοβτζίνα* ὑποδιηρέθη εἰς κλάδους τινάς, ῥώσσοισι λεγομένους *τόλκ*, διατηροῦντας ἐν γένει τὰς ἀρχὰς, τὰς παραδόσεις, τὰς διδασκαλίας καὶ τὸν πρωτότυπον χαρακτήρα τῆς τερατομόρφου αἵρέσεως, ἀλλ' ἰκανῶς διαφέροντας ἀπ' ἀλλήλων ἐπὶ δογματικῶν τινῶν ἀντικειμένων καὶ ὡς πρὸς τὸ τελετουργικὸν μέρος. Τῷ 1850 ἐμορφώθη ἐν τῇ *Χ. λυστοβτζίνη* ἡ αἵρεσις τῶν *ζητούντων τὸν Χριστόν*, ἧτις καὶ σήμερον βαθμηδὸν αὐξάνει ἰδίως ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πέρμ· ἕκαστος ὁπαδὸς τῆς αἵρέσεως ταύτης, φέρει μεθ' ἑαυτοῦ τεμάχιόν τι ὑψίσματος, δι' οὗ νομίζει δυνατὸν νὰ ἐπιτύχη τοῦ σκοποῦ, ἧτι· ν' ἀνεύρη τὸν ζητούμενον Χριστόν. Συναθροιζόμενοι δὲ καθ' ὠρισμένας τινὰς ἡμέρας ἐντός δάσους ἐκτείνουσι τὰ πανία αὐτῶν κατὰ γῆς καὶ ἐξαπλούμενοι ἐπ' αὐτῶν σύρονται λέγοντες τοὺς ἀκολούθους στίχους :

Σύρομαι, σύρομαι
ἐπάνω εἰς τὸ πανί σου
πρὸς τὸν ἀληθινὸν Χριστόν·

ὅστις πρῶτος φθάσῃ συρόμενος
ἐκείνου εἶναι καὶ τὸ πανί. (1)

Ἐλλείψει λεπτομερεστέρων γνώσεων περὶ τῆς αἰρέσεως ἢ ἀλλόκοτος αὕτη τελετὴ ἐστὶν ὅλως ἀκατανόητος καὶ ἀνεξήγητος δι' ἡμᾶς.

Ἄλλοτε κλάδος τῆς Χλυστοβτζίνης εἰσὶν οἱ *Τρουχοβέριοι*, ἀπὸ Τρούσκα τινὸς τὴν ἀρχὴν λαβόντες· καὶ περὶ τούτων γινώσκωμεν μόνον ὅτι διακο- νοῦνται ὑπὸ γυναικῶν τινῶν, ὡς καλοῦσι *Δέβι-τζερνίσκη*, ἥτοι κήρας μελα- νείμονας, ὅτι ἀρνοῦνται τὸν γάμον, ὅτι ἐκλέγουσι μίαν *Θεοτόκον* καὶ ἓνα *Χριστόν*, οἵτινες ἀναλαμβάνουσι τὸ κήρυγμα· τῇ δὲ Μεγάλῃ Παρασκευῇ ἐνταφιάζουσι ζῶντα ἐντὸς μνημείου ἀγροικῶν τινα, ὃν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναστάσεως αἱ βῆθειαι γυναικες ἐγείρουσι ψάλλουσαι: «Χριστὸς ἀνέστη».

§. 51. *Σκοπτζοί* (εὐνοῦχοι).

Ὁ εὐνοουχισμὸς ἐστὶ φαινόμενον ἀρχαιότατον ἐν τῇ ἱστορίᾳ κατὰ τε τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Δύσιν, καὶ δι' ἄλλους μὲν λόγους, ἰδίᾳ δὲ ὡς μέσον νε- κρώσεως τῆς σαρκὸς πρὸς ὑπερτάτην πνευματικὴν τελειοποίησιν. Ὑπὸ ἀμ- φοτέρας αὐτοῦ τὰς μορφάς, ἥτοι ἐκούσιος καὶ βίαιος εἰσέχθη καὶ ἐν Ρώσσιᾳ, ὅπου πρῶτοι εὐνοῦχοι ἀναφέρονται ὁ ἐκ Βουλγαρίας μοναχὸς Ἀδριανὸς (1004) καὶ ὁ μάρτυς Μαυσῆς ἀποθανὼν ἐν Κιέβῳ (1041). Κατόπιν ἀναφέ- ρονται καὶ πολλοὶ ἐπίσκοποι εὐνοῦχοι, *Μανουήλ Σμολένσκης* (1138—1147), *Θεόδωρος Βλαδιμήρου τῆς Βυλωνίας* (1136—1147) καὶ ἄλλοι μεταγενέ- στεροι.

Τῶν ρώσων τούτων ἱεραρχῶν ὁ εὐνοουχισμὸς ὑπῆρξε βεβαίως ἰσχυρὸν ἐ- λατήριον διὰ τὴν συνείδησιν τοῦ ἐξόχως φανατικοῦ τούτου λαοῦ· μολα- ταῦτα ἀπὸ τοῦ ἰεῖ μέχρι τοῦ ιη αἰῶνος δὲν ἔχομεν ἐπίσημα διδόμενα περὶ τῆς ὑπάρξεως τῶν *Σκοπτζων*. Ἴσως δὲ ὑπῆρχε καὶ διετηρεῖτο μυστικῶς μεταξὺ τοῦ λαοῦ, μέχρις ὅτου ἐφανερῶθη διὰ τῆς *Χλυστοβτζίνης*, ὡς ἐκ- φρασις φανατικῆ τῆς σαρκικῆς κακώσεως. Ὡς αἰρέσεις δὲ ὁ *Σκοπτζισμὸς* ἐγεν- νήθη ἐκ τῆς *Χλυστοβτζίνης*, καὶ ἀπόδειξις τούτου ἐστὶν ὅτι ὁ *Σελιβα- νόβ*, πρῶτος αὐτοῦ θεμελιωτῆς, ἦν πρότερον *Χλυστός* καὶ ἀναφέρεται ὡς λαβὼν μέρος εἰς τὰς χλυστικὰς *ραδετίας*, ὅτε καὶ ἡ ἀνωτάτη προφητικὴ Ἄννα *Ρομανόβνα* ὠνόμασεν αὐτὸν *Θεὸν υἱὸν Θεοῦ*, καὶ αὐτὴ δὲ ἡ Ἄννα Ἰβανόβνα πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ *Σκοπτζισμοῦ* ἐτιμᾶτο παρὰ τοῖς *Χλυσ- τοῖς* ὡς *Ματοῦσκα* (μήτηρ) καὶ βασιλίσσα τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τὸν τίτλον τοῦτον διετήρησε καὶ παρὰ τοῖς *Σκοπτζοῖς*. Ἐτέρα ἀπόδειξις συνάγεται καὶ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ διοργανισμοῦ τῆς αἰρέσεως, ἅπανα ἡ ὀνοματολογία περὶ τὰς τελετάς, τὰς δοξασίας· ἅπανα αἱ ὄψαι κτλ. ἐλήφθησαν παρὰ τῶν *Χλυστῶν*· ἄλλως τε ἀνέκαθεν καὶ μέχρι τοῦ νῦν τὸν μέγιστον ἀριθμὸν τῶν προσηλύτων οἱ *Σκοπτζοί* δέχονται ἀπὸ τῆς αἰρέσεως τῶν *Χλυστῶν*, καί- τοι ἄλλως αἱ δύο αἰρέσεις αὗται μισοῦνται ἀμοιβαίως.

(1) Сборникъ Кельсенева 1861. Φυλλ. II. σελ. 136—137.

Ὁ Σκοπετζισμός φαίνεται ὅτι εἶναι τὸ ἰδανικὸν ἄωτον τῆς Χλυστοβιζίνης. Ὁ Σελιβανὸς διεφώνησε πρὸς τοὺς Χλυστοὺς μόνον ἕνεκα τῆς ἀντιφάσεως εἰς ἣν περιπίπτουσιν ὡς πρὸς τὴν μετὰ τῶν γυναικῶν κοινωνίαν, κηρύττοντες ἀφ' ἑνὸς ἀποχὴν καὶ ἐγκράτειαν, ἀφ' ἑτέρου ἀκολασταίνοντες κατὰ τὰς ῥαδερίας καὶ ἐν τῷ ἰδιωτικῷ βίῳ· ἀπαιτῶν δὲ ἵνα ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου ἢ σύμφωνος πρὸς τὴν περὶ ἐγκρατείας διδασκαλίαν καὶ θέλων νὰ καταβάλλῃ τὸ κρᾶτος τῆς σαρκὸς ἐνόμισεν ὅτι εὖρε θεμέλιον τῆς αἵρέσεως αὐτοῦ τὴν διδασχὴν τοῦ Σωτῆρος (Ματθ. ιθ', 12.) κατὰ γράμμα λαμβανομένην.

Ἡ αἵρεσις δὲν ἐβράδυνε νὰ διαδοθῇ, καθότι πολλοὶ ἀπεχθανόμενοι τὴν συστηματικὴν τῶν Χλυστῶν ἀσέλγειαν ἠκολούθουν τὸν Σελιβανὸν, ὅστις ἐπεχείρησε τὸ κήρυγμα ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Ὁρέλ καὶ Τοῦλης. Τῷ 1772 ἐπὶ τῆς βασιλείας Αἰκατερίνης Β' ἀπεστάλη εἰς Ὁρέλ ἐπιτροπὴ πρὸς καταδιώξιν τῆς αἵρέσεως, ἀλλ' ὁ Σελιβανὸς εἶχεν ἀποκτήσει ἤδη πολλοὺς προσηλύτους, ἐν οἷς καὶ τὸν Ἀλέξανδρον Ἰβάνοβιτς Σιλὸν, φανατικώτατον καὶ μέγαν τῆς ἐκτομῆς ζηλωτὴν. Ἡ καταπολέμησις ἐκ μέρους τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν ἀρχῶν ἐνεργουμένη διὰ τῶν συνήθων βιαίων καὶ καταθλιπτικῶν μέτρων καὶ διὰ τῆς ἐξορίας ἐτάχυνε καὶ τῆς αἵρέσεως ταύτης τὴν ἐξάπλωσιν εἰς πολλὰς ἐπαρχίας καὶ καθ' ἅπασαν τὴν βόρειον Ῥωσίαν καὶ Σιβηρίαν. Ὁ διωγμὸς ἐξηκολούθησεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη, καθ' ἃ πλείστοι τῶν φανατικῶν τούτων, προσηται καὶ ἀρχιεροὶ κοινοτήτων, ὑπέστησαν τὸν μαρτυρικὸν θάνατον· αὐτὸς δὲ ὁ Σελιβανὸς μετὰ πολυδιηγήτους περιπετείας, καταδίκας, ποινὰς, βασάνους καὶ ἐξορίας (1) ἐπὶ τέλους ἐκήρυξεν ἑαυτὸν ὡς Πέτρον τὸν Γ', τὸν ἀποθανόντα σύζυγον Αἰκατερίνης τῆς Β', ἀνεψιὸν δὲ καὶ διάδοχον τῆς Ἐλισάβετ (1761—1762). Ὁ ῥωσικὸς ὄχλος καὶ μέχρι τοῦ νῦν πιστεύει εἰς τὴν ταυτότητα τοῦ προσώπου τούτου, τότε δὲ ὁ αὐτοκράτωρ Παῦλος ἐξώρισεν αὐτόν. Μετὰ τὴν ἀνάβασιν Ἀλεξάνδρου Α', ἅπαντες οἱ ἐν ἐξορίᾳ ἦ ἐν φυλακῇ διατελοῦντες Σκοπετζοὶ ἀφέθησαν ἐλευθέροι, καὶ βοηθούμενοι ὑπὸ τοῦ μυστικισμοῦ, ὅστις εἶχεν ἐξαπλωθῆ ἐν Ῥωσίᾳ μετὰ τὸν ὑπὸ τῆς Αἰκατερίνης Β' προστατευθέντα βολταιρισμόν, διέδωκαν ἐλευθέρως τὴν αἵρεσιν αὐτῶν. Μετὰ τινα ἔτη ἡ κυβέρνησις βλέπουσα πληθυνόμενον τὸν ἀριθμὸν τῶν Σκοπετζῶν εἰδείχθη αὐστηροτέρα, χωρὶς ὅμως νὰ κατορθώσῃ τι. Ἐξ ἐπισήμων ἐρευνῶν καὶ ἐξετάσεων γενομένων τῷ 1844 καταφαίνεται ὅτι ἡ αἵρεσις ἠμαζεν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Χερσῶνος, Κουταῆς, Ὁρέλ, Κοστρόμας, Ριάζαν, Μόσχας, Κουρλανδίας, Πेत्रουπόλεως, Ταμπούβου. Καὶ σήμερον δὲ οὐ μόνον ὑφίσταται ἀλλὰ προοδεύει πλεῖον τῶν ἄλλων αἵρέσεων διὰ δύο σπουδαίους λόγους· α') διότι ἄρθρον πίστεως αὐτῶν ἐστὶν ὁ προσηλυτισμὸς, ἀξιόμισθον δὲ ἔργον παρ' αὐτοῖς λογίζεται ἡ ἐκτομὴ ἀλλοθρήσκου· β') διότι ὑπὲρ πάντας τοὺς λοιποὺς αἵρετικοὺς ἔχοντες σφιγκτὸν πρὸς ἀλλήλους σύνδεσμον συντρέχουσιν εἰς τὰς ἀνάγκας ἀλλήλων, καὶ πολ-

(1) Ὁ βίος, τὰ πάθη καὶ αἱ πράξεις τοῦ Σελιβανὸς εἰσι τὸ θέμα τῶν ἱερῶν ἁσματῶν καὶ ὕμνων τῶν Σκοπετζῶν· τούτων πλεῖστα ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῇ Συλογίᾳ τοῦ Ν. Κελσιέβ.
(Σ. Σ.)

λους ἀριθμοῦντες ἐν ταῖς κοινότησιν αὐτῶν πλουσίους ἐμπόρους καὶ κεφαλαιούχους διαθέτουσιν ἀφειδῶς μέγιστα χρηματικά ποσά ὡς αἰετὸς σπουδαῖός τις κυβερνητικὸς διωγμὸς ἀπειλεῖ τὴν ἡσυχίαν αὐτῶν.

Ἀπέθανε δὲ ὁ Σελιβανὸς τῷ 1832, καὶ μετ' αὐτὸν ἀνεφάνησαν ἄλλοι ἀρχηγοί, ὧν οἱ τελευταῖοι ἦσαν ὁ Παῦλος Ἰβανὸς Ζαετζέβ καὶ ὁ ἐκ Κοστρούμας Γρομὸς *πληρεξούσιος Πέτρον* τοῦ Γ'.

Οἱ Σκόπτζοι δὲν ἀποδέχονται τὸν θεμέλιον τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας, ἥτοι τὴν Παλαιὰν καὶ τὴν Καινὴν Διαθήκην, ὡς τὸν ζῶντα καὶ ἀληθῆ λόγον τοῦ Θεοῦ, οἷον θεωρεῖ αὐτὸν ἡ Ἐκκλησία, πολλῶ δ' ἤττον τιμῶσι τὰς συνοδικὰς διατάξεις, τὰ συγγράμματα τῶν Πατέρων καὶ πάντα τὰ λοιπὰ βιβλία τῆς ἐκκλησίας· ἐν γένει δὲ, ὅπως καὶ ἐν τῇ *Χλυστοβιζίνῃ*, ὁ Σκοπτισμὸς ἀποδιοπομπεῖται πᾶσαν ἔγγραφον διδασκαλίαν καὶ οἱ διδάσκαλοι καὶ προφῆται αὐτοῦ ἀπαγορεύουσι τὴν ἀνάγνωσιν πρεσβεύοντες ὅτι «τὰ βιβλία σκοτιζοῦσι τὴν διάνοιαν, σκανδαλίζουσι τὸν ἄνθρωπον, πλανῶσι τὸν λογισμὸν ἀπὸ τῆς ἀληθείας καὶ μακρύνουσι ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τοῦ Κυρίου». Οἱ Σκόπτζοι ἀξιοῦσι προσέτι ὅτι ἡ Ἁγία Γραφή, ὅπως νῦν κεῖται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, δὲν εἶναι ἡ ἀληθὴς Γραφή, ἀλλὰ διεφθάρη ἐπίτηδες ὑπὸ χριστιανῶν ἀπὸ τῶν χρόνων Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, ὅτι ἐν αὐτῇ, ὡς καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς βιβλίοις τῆς Ἐκκλησίας τὸ ἀληθὲς πνεῦμα τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως ἠλλοιώθη καὶ αἱ πράξεις καὶ ἡ διδασκαλία τῶν ἁγίων διεστράφησαν· διὰ τοῦτο καὶ ἐὰν ἀναγινώσκωσι τὰ βιβλία ταῦτα πράττουσι τοῦτο διὰ τὴν ἀνεύρωσιν ἐπικύρωσιν τινα καὶ στήριγμα τῶν πεπλανημένων αὐτῶν δοξασιῶν· ὅσα δὲ χωρία δὲν δύνανται νὰ διαστρέψωσι κατὰ τὸ δοκοῦν κηρύττουσι νόθα καὶ παρείσακτα ἢ ἐξηγοῦσιν ὑπὸ ἀλληγορικὴν ἔννοιαν, ὅσον καὶ ἂν ἦναι παράλογος. Ἐν τῷ βραδύρῳ αὐτῶν ἐγκύκλιῳ, ὃν παρέλαβον παρὰ τῶν Χλυστῶν, ἀνάγουσιν εἰς ἑαυτοὺς τὰ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ πρὸς τοὺς Ἀποστόλους λεχθέντα : «ὑμῖν δέδοται γινῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ· τοῖς δὲ λοιποῖς ἐν παραβολαῖς, ἵνα βλέποντες μὴ βλέπωσι, καὶ ἀκούοντες μὴ συνιῶσι» (Λουκ. ἡ, 10). *Λοιπὸς* δὲ ἐννοοῦσι τοὺς ὀρθοδόξους οὓς ὀνομάζουσι καὶ «τυφλοὺς» ἀξίους οἴκτου. Ὅθεν πᾶσαν γραπτὴν διδασκαλίαν θεωροῦσι *γράμμα νεκρὸν*, μόνη δὲ ἔμψυχος βίβλος, κατ' αὐτοὺς, ἐστὶν ὁ Σκόπτζος ἥτοι ὁ εὐνοῦχος, ἰδίως δὲ ὁ *προφήτης διδάσκαλος* ὁ ἀληθὴς λόγος τοῦ Θεοῦ, τὸ ἀληθὲς αὐτοῦ *εὐαγγέλιόν* ἐστὶν ἡ διδασκαλία τῶν *προφητῶν* τούτων καὶ διδασκάλων περὶ τοῦ ψευδοχριστοῦ αὐτῶν Σελιβανὸς ἢ γεγραμμένη ἐν βιβλίῳ καλουμένῳ *Στράδε*.

Ἡ πρώτη, κατὰ τοὺς Σκόπτζους, δοθεῖσα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐντολὴ τῷ πρωτοπλάστῳ ἦν ἡ τελεία ἀγνεῖα ψυχικὴ τε καὶ σωματικὴ· διὰ δὲ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος καὶ τῆς γένεσος τοῦ ἀπηγορευμένου ζύλου ἐννοοῦσι τὴν σαρκικὴν μίξιν, ἣτις ὑπέβαλε τὸ ἀνθρώπινον γένος εἰς τὴν ἀρὰν καὶ τὸν θάνατον. Ἐκτοτε ἐν μόνον μέσον ὑπελείφθη πρὸς ἐπάνοδον εἰς τὴν ἀρχικὴν μακαριότητα, τουτέστιν ἡ ἐκτομή, ἣτις καὶ διετάχθη ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ πρὸς τὸν ἐκλεκτὸν ἑβραϊκὸν λαὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *περιτομῆ*· διὰ τοῦτο καὶ πάντες οἱ ἅγιοι καὶ προφῆται τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς οὐδὲν ἄλλο ἦσαν ἢ Σκόπτζοι. Ἄλλ' ἐπειδὴ οὔτε ἡ διδασκαλία οὔτε τὸ παράδειγμα αὐτῶν δὲν

κατώρθωσαν νὰ φέρωσι τὸ ἀνθρώπινον γένος εἰς τὸν *Σκοπτίζισμὸν*, ὁ Θεὸς ἀπέστειλε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον. Ἐνταῦθα οἱ *Σκόπτιζοι* στρεβλοῦσι τὸ Εὐαγγέλιον διὰ τερατωδῶν καὶ βλασφημῶν ἐρμηνειῶν, δοξάζοντες ὅτι ὁ ἀρχάγγελος Γαβριήλ, ὅστις κατήλθεν ἐκ τῶν οὐρανίων κύκλων εὐαγγελισόμενος τῇ παρθένῳ *Μαρίᾳ* τὴν ἐξ αὐτῆς γέννησιν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἦν καὶ οὗτος *Σκόπτιζος*, ὑπὸ τὸ ὄνομα δὲ τῶν *οὐρανίων κύκλων* ἐννοοῦσι τοὺς κύκλους οὓς σχηματίζουσιν ὄρχομενοι ἐν ταῖς *βάδερταῖς*, αἵτινες, κατ'αὐτοὺς, ἀνέκαθεν ἐτελοῦντο ἐν οὐρανοῖς. Ὁ ἅγ. *Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος* ἦν ὡσαύτως *Σκόπτιζος*, καὶ παρ' αὐτοῦ ἐδέξατο καὶ ὁ Χριστὸς τὸν *Σκοπτίζισμὸν*, ὅστις ἀναφέρεται ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ὑπὸ τὸ ὄνομα *βάπτισμα*, διὸ καὶ ἐξαιρέτως τιμᾶται παρ' αὐτοῖς ὁ *Πρόδρομος*. Τὸ δὲ ἔργον τῆς ἀπολυτρώσεως τοῦ Σωτῆρος εἰς οὐδὲν ἄλλο συνίσταται ἢ εἰς τὸ κήρυγμα τῆς ἐκτομῆς σύμπαντος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, κήρυγμα ἀποτελοῦν τὴν οὐσίαν τῆς *Καινῆς Διαθήκης*, ἐνῶ πάντα τὰ λοιπὰ συμβεβηκότα τοῦ ἐπὶ τῆς γῆς βίου τοῦ Σωτῆρος τὰ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ περιεχόμενα, μὴδ' αὐτοῦ τοῦ σταυρικοῦ αὐτοῦ θανάτου ἐξαιρουμένου, οἱ *Σκόπτιζοι* ἐννοοῦσιν ἀλληγορικῶς οὐδεμίαν ἀποδίδοντες αὐτοῖς ἱστορικὴν πραγματικότητα· κατὰ τὴν ἐξήγησιν αὐτῶν ὁ Χριστὸς ἐδιώχθη μόνον ὑπὸ τῶν *Ἰουδαίων*, ἀλλ' οὔτε ἀπέθανεν, οὔτε ἀνέστη πληρώσας δὲ τὸ ἔργον αὐτοῦ ἀπέθετο τὴν ἀνθρωπίνην σάρκα, ἥτις, κατὰ τοὺς νόμους τῆς φύσεως, ἐπεστράφη εἰς τὴν γῆν διὰ τῆς σήψεως, αὐτὸς δ' ἐπανῆλθεν εἰς τὸν οὐρανὸν πρὸς τὸν Πατέρα. Ἡ ὑπὸ τοῦ *Ἰησοῦ Χριστοῦ* θεμελιωθείσα *Ἐκκλησία* τῆς *Καινῆς Διαθήκης* συνεκροτεῖτο ἅπασα ἀπὸ τῶν ἀποστολικῶν χρόνων ἐκ *Σκόπτιζων* καὶ τοιαύτη ὑρίστατο μέχρι *Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου*, ὅτε ἐξασθενήσαντος τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος οἱ χριστιανοὶ παρήτησαν τὴν ἐκτομὴν· ἔμειναν ὅμως μεταξύ αὐτῶν αἰετοί καὶ ἀληθεῖς ὀπαδοὶ τοῦ Χριστοῦ, οἵτινες ἐξηκολούθησαν ἐκπληροῦντες τὴν ἐντολήν αὐτοῦ, καὶ τοιοῦτους ἀριθμοῦσι πολλοὺς μεταξύ τῶν ἁγίων τῆς ἐκκλησίας οἱ *Σκόπτιζοι*, οὓς καὶ ἐξόχως τιμῶσι· τοιοῦτοί εἰσι ἰδίως πάντες οἱ ἅγιοι ὅσοι ἱστοροῦνται ἐντελῶς ἀγένειοι, ὡς οἱ μεγαλομάρτυρες *Γεώργιος ὁ Τροπαιοφόρος* καὶ *Δημήτριος*, οἱ ῥώσσοι μάρτυρες *κνέζοι Βόρης* καὶ *Γλιέβ*, ὅσοι ἱστοροῦνται μὲ ἀραιὸν καὶ βραχὺ γένειον, ὡς ὁ ἅγιος *Νικόλαος* καὶ ἄλλους δὲ πολλοὺς ἀριθμοῦσιν ἐκ μὲν τῶν Ἑλλήνων τοὺς *Τρεῖς Ἱεράρχας*, Ἐκ δὲ τῶν *Ῥώσσων* τὸν *Ζωσιμᾶν*, *Σαββάτιον* τὸν ἐκ *Σολοβέτζκης*, τὸν μητροπολίτην *Φίλιππον*, καὶ νεωτέρους τινὰς *Δημήτριον* τὸν *Ῥοστοβίου* καὶ *Ἰννοκέντιον Ἰρκούτζκου*. — Τέλος ἡ ὑπερχειλίσασα ἐξαχρεῖωσις, τουτέστιν ἡ κοινωνία τῶν φύλων, ἐστὶν ἡ αἰτία τῆς δευτέρας ἐναρκώσεως τοῦ *Ἰησοῦ Χριστοῦ* Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἡ τελεσθεῖσα νῦν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, κατὰ τὴν τῶν *Σκόπτιζων* μυθολογίαν, ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ *Σελιβανόβ*, γεννηθέντος ἐκ τῆς παρθένου *Ἀκουλίνης*. Τὸ δόγμα τοῦτο στηρίζοντες ἐπὶ μαρτυριῶν τῆς *Γραφῆς* δίδουσι διαφόρους τερατώδεις ἐξηγήσεις εἰς τὰ χωρία τῶν προφητικῶν καὶ εὐαγγελικῶν ῥήσεων τὰ ἀφορῶντα τὴν δευτέραν τοῦ Κυρίου παρουσίαν· οὕτω λ. χ. ἐν τῷ «*ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ*» (*Ματθ. κδ, 30*), νεφέλας τοῦ οὐρανοῦ ἐννοοῦσι τοὺς *Σκόπτιζους* ἀλληγορικῶς, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων ἀνεφάνη ὁ *λυτρωτῆς* αὐτῶν, καὶ τοῦτο, λέγουσι,

βεβαιούται ἐκ τῶν λόγων τοῦ Ἀποστόλου: «*Τοιγαροῦν καὶ ἡμεῖς τοσοῦτον ἔχοντες περικείμενον ἡμῖν ρέφος μαρτύρων*» (Ἐβρ. ιβ', 1.). Ὡσαύτως καὶ ἐν τῷ «*Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, καὶ πάντες οἱ ἄγιοι ἄγγελοι μετ' αὐτοῦ*» (Ματθ. κε', 31) ἄγγελοι ἐννοοῦσι τοὺς Σκόπτζους, διότι καὶ ὁ Βαπτιστῆς ὅστις οὐδὲν ἄλλο ἦν ἢ Σκόπτζος, οὕτω καλεῖται ὑπὸ τοῦ προφήτου λέγοντος: «*Ἴδου ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου*» (Ματθ. γ', 1.). Σημείον δὲ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου (Ματθ. κδ', 30) κατ' αὐτοὺς εἰσι τὰ πάθη τοῦ Σελιβανόβ τὰ ὁποῖα καὶ μέχρι τοῦ νῦν ὑφίσταται, καὶ περὶ ὧν λέγεται ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ: «*Πρῶτον δὲ δεῖ αὐτὸν πολλὰ παθεῖν, καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ὑπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης*» (Λουκ. ιζ', 25). Τὸ δὲ «*μετὰ δυνάμειος καὶ δόξης πολλῆς*» (Ματθ. κδ', 30.) κατ' αὐτοὺς σαφέστατα δηλοῖ δόξαμιν μὲν τὸν ὀσημέραι αὐξῶνα ἀριθμὸν τῶν Σκόπτζων, δόξαν δὲ τὴν ἐπὶ τὸν θρόνον τῆς Ῥωσσίας ἀνάβασιν τοῦ Σελιβανόβ, καὶ τὴν ὑποταγὴν πάντων τῶν λοιπῶν βασιλείων καὶ αὐτοκρατόρων. Πῶς δὲ καταλήξει ἡ δευτέρα αὕτη παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ; Κατ' αὐτοὺς δὲν ὑπάρχει γενικὴ ἀνάστασις, οὐδὲ συντέλεια τοῦ κόσμου· ὁ κόσμος ἐξακολουθήσει ὑπάρχων ὅπως καὶ νῦν αἰωνίως, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι θά κατοικῆται μόνον ὑπὸ Σκόπτζων, οἵτινες ἀθανασίαν περιβεβλημένοι αἰωνίου ἀπολαύσουσι μακαριότητος· ἡ γῆ ὀλόκληρος ἔσται τὸ βασιλεῖον τῶν Σκόπτζων, πρωτεύουσαν ἔχουσα τὴν «*Πόλιν τοῦ Θεοῦ, τὴν Νέαν Ἱερουσαλήμ*», ἥτοι τὴν Πετροῦπολιν! Κατὰ δὲ τὴν ἀτελεύτητον ἐκείνην μακαριότητα ἡ γενεὰ τῶν Σκόπτζων πληθυνθήσεται οὐχὶ βεβαίως διὰ τῆς κοινωνίας τῶν φύλων, ἀλλὰ διὰ «*φιλημάτος*» ἀπαθῶς, ὅτε καὶ πληρωθήσεται τὸ τοῦ Εὐαγγελίου: «*Δύναται ὁ Θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ*» (Ματθ. γ', 9).

Συνοψίζοντες τὴν διδασκαλίαν ταύτην λέγομεν ὅτι ὁ Σκοπτζισμὸς διδάσκων ἀπόλυτον πίστιν εἰς τοὺς προφῆτας καὶ διδασκάλους αὐτοῦ ἀποβάλλει πᾶσαν ἄλλην χριστιανικὴν διδασκαλίαν καὶ ἀπορρίπτει ὅλως τὰ δόγματα καὶ τὸ τελετουργικὸν μέρος τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Τὸ κυριώτερον αὐτοῦ δόγμα εἶναι τὸ περὶ τοῦ Σελιβανόβ, ὃν καλοῦσι *Χριστὸν Ἀυρωτην*, πρεσβεύοντες ὅτι ἐγεννήθη τὸ δεύτερον ἐκ τῆς παρθένου Ἀκουλίνης διὰ τῆς ἐπελεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ κατήλθεν ἐπὶ τῆς γῆς δευτέραν ταύτην φορὰν διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων, ὅτι δι' ἀγάπην αὐτῶν ὑπέστη διωγμοὺς παντοίους καὶ παθήματα μετ' ἀπαρადειγματίστου ὑπομονῆς, ἐνῶ ταυτόχρονως ἐτέλει θαύματα τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα ὅσα οὐδ' ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ἀριθμοῦνται. Μετὰ τὸν Σελιβανόβ δὲ τιμῶσιν ἐξαίρετως τὸν Σιλὸβ, καλοῦντες *Πρόδρομον τοῦ Κυρίου*, καὶ τὴν Ἀκουλίαν Ἰθανόβαν, τὴν μητέρα Θεοτόκον. . . Δὲν ἀπέθανε δὲ ὁ Σελιβανόβ, κατ' αὐτοὺς, ἀλλὰ κρύπτεται ἐν τινι ἐπαρχίᾳ τῆς Ῥωσσίας, καὶ ἐν προσεχεί ἐποχῇ (1) ἀνοργα-

(1) Ἡ περὶ τοῦ προσεχοῦς τούτου μέλλοντος πεποίθησις τῶν Σκόπτζων στηρίζεται ἐπὶ τοῦ ἀκολουθοῦ χωρίου τῆς Ἀποκαλύψεως: Καὶ εἶδον καὶ ἰδοῦ ἄρνιον ἑστηκὸς ἐπὶ τοῦ ὄρους Σιών, καὶ μετ' αὐτοῦ ἑκατὸν τεσσαράκοντα τέσσαρες χιλιάδες,

νίζων τὸ βασίλειον αὐτοῦ καθεσθήσεται ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Ῥωσσίας καὶ πέμψει Ἀποστόλους πανταχοῦ τῆς γῆς ὅπως εὐνοήσωσιν ἅπαν τὸ ἀνθρώπινον γένος, ὃ δὲ κόσμος ἄγνός καὶ καθαρὸς θέλει υφίστασθαι εἰς αἰῶνας αἰῶνων, συγκαίμενος μόνον ἐξ εὐνοῦχων· καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ μέλλουσα ζωὴ τῶν Σκόπτζων.

Ἡ ἠθικὴ διδασκαλία αὐτῶν φέρει ἀσκητικὸν χαρακτῆρα, ὁμοιάζει δὲ πολὺ πρὸς τὴν τῶν Χ.λυστῶν. Οἱ Σκόπτζοι ἐν γένει εἰσι λιτοὶ περὶ τὴν διαίταν, μηδέποτε κρέας ἐσθίωντες καὶ ὅλως ἀπέχοντες πνευματωδῶν ποτῶν· ἔχουσι δὲ ἀείποτε μορφὴν νηστευτῶν, τὸ βλέμμα δειλόν, μετριότητα περὶ τὸ λαλεῖν, φαρισαϊκὴν ἐξωτερικὴν εὐσέβειαν καὶ βαθείας ποιούσιν ὑποκλίσεις εἰς τὰς συναντήσεις αὐτῶν. Φυλάττουσι μεγίστην μυστικότητα περὶ τῆς θρησκείας αὐτῶν καὶ ὑποκριτικῶς συχναῖζουσιν εἰς τοὺς ναοὺς τῶν ὀρθοδόξων, τιμῶσι τὸν κληρὸν καὶ ἐκτελοῦσιν ἅπαντα τὰ ἐξωτερικὰ θρησκευτικὰ καθήκοντα.

Αἱ τελεταὶ τοῦ σκοπιζισμοῦ ἔχουσιν ἐπίσης πολλὴν ὁμοιότητα πρὸς τὰς τῶν Χ.λυστῶν, ἀλλ' ἀπέβαλον τὸ κτηνωδέστερον καὶ ἀγριώτερον αὐτῶν μέρος διὰ τὴν σαρκικὴν ἐγκράτειαν τῶν Σκόπτζων· πρὸς δὲ τούτοις ἐπειδὴ, μετὰ τὴν διαρκουσαν ἔτι ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ κόσμου ἀποχώρησιν τοῦ Σελιβανόβ, δὲν ἔχουσι πλέον Χριστοὺς καὶ Θεοτόκους, ὡς οἱ Χ.λυστοὶ, ἀλλὰ ἀπλῶς προφήτας καὶ προφήτιδας, αἱ πρὸς τούτους τιμαὶ πολὺ ἀπέχουσι τῆς λατρείας ἣν οἱ Χ.λυστοὶ προσφέρουσι πρὸς τὰς ἐπιγείους θεότητας αὐτῶν. Μυστήρια διετήρησαν τὸ Βάπτισμα, τὴν Εὐχαριστίαν καὶ τὴν Μετάνοιαν. Καὶ αὕτη μὲν συνίσταται εἰς τὴν πρὸς ἀλλήλους ἐξομολόγησιν τῶν παραπτωμάτων.

Τὴν δὲ Εὐχαριστίαν τελοῦσι μεταλαμβάνοντες ἀπὸ τετραγώνων τινῶν τεμαχίων ἄρτου φερόντων τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ, τὰ ὅποια ἀγιάζουσιν ἐγκλείοντες ἐπὶ τινὰ καιρὸν ἐντὸς τοῦ τάφου τοῦ Σιλόβ. Ἐκ τοῦ ἄρτου τούτου φροντίζουσι νὰ προμηθεύωνται πάντοτε ἐγκαίρως οἱ προφῆται καὶ αἱ προφήτιδες.

Τὸ δὲ Βάπτισμα παρ' αὐτοῖς συνίσταται εἰς τὸν εὐνοηισμόν, ὅστις ἐκτελεῖται διὰ διαφόρων τρόπων, ὧν ὁ συνηθέστερός ἐστιν ὁ διὰ καυτηριάσεως ἢ ἐκτομῆς τῶν σπερματικῶν ὀργάνων, τελειότερος δὲ ὁ διὰ τῆς ἐντελοῦς ἀποτομῆς τῶν γεινητικῶν μορίων παρὰ τοῖς ἀνδράσι (1)· παρὰ δὲ ταῖς γυναῖξι

ἔχουσι τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ γεγραμμένον ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν . . . οἱ ἠγοραστῆται ἀπὸ τῆς γῆς. Οὗτοί εἰσιν οἱ μετὰ γυναικῶν οὐκ ἐμολύνθησαν· παρθένοι γὰρ εἰσιν· οὗτοί εἰσιν οἱ ἀκολουθοῦντες τῷ ἀρνίῳ ὅπου ἂν ὑπάγῃ· οὗτοι ἠγοράσθησαν ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων ἀπαρχὴ τῷ Θεῷ καὶ τῷ ἀρνίῳ (Ἀποκαλ' ιδ' 1, 3, 4.). Πιστεύοντες εἶναι αὐτοὶ οἱ ἀκολουθοῦντες τῷ ἀρνίῳ πεποιθασιν ὅτι ὅταν συμπληρωθῇ ὁ ἀριθμὸς 144,000 τῶν ἐπὶ τῆς γῆς Σκόπτζων, τότε θέλει ἐμφανισθῆν ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ ὁ Σελιβανόβ, τὸ κατ' αὐτοὺς ἀληθὲς ἀρνίον. Καὶ ὁμοίως ὁ ἀριθμὸς τῶν Σκόπτζων ὑπερβαίνει ἤδη πολλαπλασίως τὸν ἀνωτέρω ἀριθμὸν. Σ. Σ.

(1) Ἡ τελειότης τοῦ Σκοπιζισμοῦ συνίσταται εἰς τὴν παντελῆ ἀπὸ τῶν γυναι-

διὰ τῆς ἀποκοπῆς τῶν μαστῶν καὶ τῆς κλειτορίδος. Ἐχουσι δὲ καὶ τελετὰς ἰδίας διὰ τοὺς δεχομένους τὸ βάπτισμα τοῦτο περὶ οὗ πολλὰ ἐγράφησαν ὑπὸ διαφόρων ἐν Ῥωσσίᾳ (1), ὡς καὶ περὶ τῶν διαφόρων τρόπων εὐνουχισμοῦ, τῶν ἐργαλείων τῆς ἐγχειρίσεως κτλ. τὰ ὁποῖα εἰσὶν ἐκτὸς τοῦ κύκλου τῆς συντόμου ταύτης πραγματείας.

Ἄξιον ἀπορίας εἶναι ὅτι ἡ αἵρεσις αὕτη ἦτις ὤφειλε νὰ ἐκλείψῃ φυσικῶς ὡς ἐκ τῆς ἀγωνίας τῶν ὀπαδῶν αὐτῆς, ἀπ' ἐναντίας προοδεύει καθ' ἐκάστην διὰ τοῦ προσηλυτισμοῦ.

Ἀπὸ τοῦ ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Α' διωγμοῦ αὐτῶν πολλοὶ ἔφυγον καὶ εἰς τὰς ὁμόρους χώρας, ἰδίως ἐν Μολδαυίᾳ, ὅπου διεσπάρησαν κατὰ μικρὰς κεινότητας. Ἡ πόλις Ἰάσιον ἐστὶ τὸ κέντρον αὐτῶν, παραχωρηθείσης αὐτοῖς πρὸ εἰκοσαετίας ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Βενιαμὶν τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Χαραλάμπους, ὑπὸ τὸν ὄρον τοῦ ἐπιτελεῖν ἅπαντα τὰ θρησκευτικὰ αὐτῶν καθήκοντα κατὰ τοὺς τύπους τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἐννοεῖται ὅτι ὁ ὄρος ἐγένετο παραδεκτὸς, οὐχ ἤττον μυστικῶς ἐξηκολούθουν τὰς μυσαρὰς αὐτῶν τελετὰς, μετῆρχοντο δὲ καὶ τὸν προσηλυτισμὸν οὐχὶ τοσοῦτον μεταξὺ τῶν ἰθαγενῶν ὅσον μεταξὺ τῶν *Λιποβάνων*. Τὰ μολδαυικὰ χρονικὰ ἀναφέρουσι πολλὰς καταδιώξεις ἐνεργηθείσας κατ' αὐτῶν, τὰς ὁποίας ὅμως διέφυγον χάρις εἰς τὰ παντοδύναμα αὐτῶν μεταλλικὰ μέσα. Τὸ ἐνεστώδες συνταγματικώτερον πολίτευμα καὶ ἡ ἀνεξίθρησκεία τῆς βουμανικῆς κυβερνήσεως ἐξησφάλισαν αὐτοῖς βίον ἄνετον, μολονότι αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ἀρχαὶ πολλὰκις ἀπήτησαν τὴν παντελῆ αὐτῶν ἀπέλασιν.

Ἐν Τουρκίᾳ εὐρίσκονται σπανιώτατοι οἱ Σκοπέτζοι, ἀπαντῶνται δὲ συνεχέστερον ἐν τοῖς παραδουναβείοις μέρεσι διὰ τὴν γειννίασιν τῆς Βεσσαραβίας καὶ Μολδαυίας.

§. 52. *Ναπολεοντζοι.*

Ἐξ αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος δεικνύται ὅτι ἡ ἀλλόκοτος αὕτη αἵρεσις δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ σχηματισθῇ πρὸ τοῦ 10^{ου} αἰῶνος· οὐδεμίαν ἔχει ἱστορίαν, ἐγνώ-

κῶν ἀπομάχρυνσιν μέχρι καὶ ὄψεως· τὸ ἄχρον ἄωτον τῆς τελειότητος ταύτης ἀποτελοῦσιν οἱ ἀσκηταὶ Σκόπτζοι ἐν οἷς οἱ Ζατθόρνικοι (ἐγκλειστοὶ) μὴ ἀρκούμενοι εἰς τὴν μοναστηριακὴν αὐστηρότητα ἐγκλείονται ἐν μικρῷ κελίῳ, ἀντὶ θύρας καὶ παραθύρων μικρὰν μόνον ἔχοντι ὀπήν ἐν τῷ τοίχῳ, καὶ βιοῦσιν ἔτη ὀλόκληρα ἐν αὐτῷ.

Σ. Σ.

(1) Πολλοὶ ἠσχολήθησαν καὶ ἔγραψαν περὶ Σκόπτζων ἐν Ῥωσσίᾳ, ἰδίως δὲ ὁ ἀρχιμανδρίτης Δωρόθεος, ὅστις κατὰ βάθος ἐμελέτησε τὴν αἵρεσιν — ὁ Βουδιλῆ ὅστις εἰσέδυσε μέχρι τῶν μᾶλλον ἀποκρύφων αὐτοῦ λεπτομερειῶν. Ὁ Νεδεζδὶν, ἄφ' οὗ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐλήφθησαν αἱ ἐνταῦθα περιεχόμεναι πληροφορίες, ἀναφέρει πλῆθος ἀποδείξεων συναρχειῶν ἐξ ἐπισήμων πηγῶν καὶ ἐκ τῶν κυβερνητικῶν ἀρχείων, συνεπείᾳ καταδιώξεων τῆς αἵρέσεως. Τοῦ Νεδεζδὶν τὸ σύγγραμμα ἐδημοσιεύθη ἐν Λονδίῳ ὑπὸ τοῦ Κελσιῆ τῷ 1862.

Σ. Σ.

σθη δὲ μόνον ἐκ συντόμων τινῶν ἐκθέσεων τοῦ στρατηγοῦ Λιπράντη (1). Κατὰ τὰς πρκατηρήσεις αὐτοῦ ἡ αἵρεσις ἀνεφύη τῷ 1820 ἐν Ψαῖσφ καὶ Πίνσφ, μέχρι δὲ τοῦ 1844 διεδόθη ἐν Μόσχφ, ὅπου εὔρε πολλοὺς προσηλύτους μεταξὺ τῶν *Χ.λυστῶν* καὶ πρὸ πάντων τῶν *Πεζποποβτζίνων* (2). Τὸ μέγα ὄνομα καὶ οἱ θρίαμβοι Ναπολέοντος τοῦ Α' καὶ τὸ μῖσος αὐτοῦ κατὰ τοῦ ῥωστικοῦ τζαρισμοῦ εὐκόλως ἐνέπνευσαν μυστικισταῖς τισι τὴν ιδέαν ὅτι ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ μεγάλου ἀνδρὸς κατῆλθεν ἡ θεότης ἐπὶ τῆς γῆς.

Ἡ θεμελιώδης δοξασία τῶν *Ναπολεονίτζων* ἐστὶν ὁ αὐτὸς πνευματισμὸς, ἡ φαντασιώδης ἐκείνη πεποίθησις περὶ τῆς ἀμέσου κοινωνίας τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τῆς θεότητος. Οὗτοι νομίζουσιν ὅτι ὁ Ναπολέων εἶναι Θεὸς, προσφέρουσιν αὐτῷ θείαν λατρείαν καὶ ἐπικαλοῦνται ἐν ταῖς προσευχαῖς. Ἐκαστος ὁπαδὸς τῆς αἵρέσεως ἔχει ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ τὴν προτομὴν ἢ τὴν λιθογραφίαν τοῦ Ναπολέοντος, ἐν ἧ ἱστορεῖται ἀνυψούμενος εἰς οὐρανόν· ἔχουσι δὲ καὶ ἴδιον οἶκον εὐκτήριον ἐν Μόσχφ, ἐν ᾧ συναθροίζονται τελοῦσι παραδόξους τινὰς τελετάς· αἱ λεπτομέρειαι τῆς αἵρέσεως εἰσιν ἄγνωστοι, ἀλλ' εἰκάζεται ὅτι καὶ αὕτη ἐστὶ κλάδος τῆς *Χ.λυστοβτζίνης*.

2. 53. Σκακοῦνοι (Ὅρχησταί).

Ἐν τῇ Δύσει ὑπῆρξαν ἀνέκαθεν πολλαὶ φανατικῶν αἵρέσεις, οἵτινες ἐδόξαζον ὅτι εὐαρεστοῦσι τῷ Θεῷ διὰ πηδημάτων, αἰκισμῶν καὶ ἄλλων σωματικῶν ἀσχημιῶν τελουμένων ἐν ὑπαίθρῳ ἢ ἐν τοῖς εὐκτηρίοις αὐτῶν οἴκοις. Παρκαλείποντες τὰς ἀρχαιοτέρας τῶν αἵρέσεων τούτων ἀναφέρομεν τὴν τῶν Guimpiers κατὰ τὸν ἴη' καὶ κατ' αὐτὸν τὸν 10' αἰῶνα σωζομένων ἐτι ἐν Γαλλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ. Ὁ Volney ὁμιλεῖ περὶ αὐτῆς ἀφηγούμενος τὴν ἐν Cornuailles περιήγησίν του (3)· ἀναφέρει δὲ αὐτὴν καὶ ὁ Οὐίλιαμ Σάψων (4). Οὐδεμίᾳ ἀμφιβολίᾳ ὅτι ἀπὸ τῶν δυτικῶν τούτων αἱρετικῶν παρήχθησαν οἱ ῥῶσοι Σκακοῦνοι, ἀναφανέντες τὸ πρῶτον ἐν Φινλανδίᾳ, ἧς οἱ κάτοικοι ἐκ Γερμανίας ἔλκουσι τὴν καταγωγὴν· ἐκ Φινλανδίας ταχέως μετεδόθη εἰς τὰς γειτνιαζούσας ἐπαρχίας· τῷ 1830 ἀνεφάνη ἐν Πετροπόλει, ἣτις ἐστὶν ἡ κυριώτερα αὐτῆς ἐστία.

Ἡ διδασκαλία καὶ τὸ πρακτικὸν μέρος τῆς αἵρέσεως ὁμοιάζουσι πρὸς τὰς τῶν λοιπῶν μυστικιστῶν· ἀρνοῦνται καὶ οὗτοι τὴν περὶ ἐνὸς Θεοῦ χριστιανικὴν διδασκαλίαν, παραδέχονται δὲ τὴν θεότητα ἐν τῷ προσώπῳ

(1) Сборникъ Кельсѣва, φυλλαδ. β'. 1862. σελ. 135—137.

(2) Ἐκ πολλῶν διδομένων εἰκάζεται ὅτι τῶν Ναπολεονίτζων ἡ αἵρεσις ἐστὶ μίγμα τι τοῦ μυστικισμοῦ μετὰ τῆς περὶ Ἀντιχρίστου δοξασίας τῶν Πεζποβτζίνων. Ἐντεῦθεν ἡ θεοποίησις Ναπολέοντος τοῦ Α', πολεμίου τῶν κυβερνῶντων τῆν Ῥωσσίαν, ἐν οἷς οἱ Πεζποβτζίνοι θεωροῦσι προσωποποιηθέντα τὸν Ἀντίχριστον. Σ. Σ.

(3) *Histoire des sectes religieuses*, Grégoire 1829, t. IV, ch. XIII. p. 483.

(4) *Memoires of William Sampson*, 1807, p. 55.

τῶν διδασκάλων καὶ ἀρχηγῶν αὐτῶν, οὓς ἀποκαλοῦσι «διαδόχους τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐν οὐρανῷ». Τῶν μυστηρίων ἄλλα μὲν ἀπέβαλον παντελῶς, ἄλλα δὲ βλασφημῶς διαστρέψαντες παρωδοῦσι. Ἔχουσι καὶ οὗτοι τὸν εὐνουχισμόν ἀντὶ τοῦ βαπτίσματος, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ θανάτου· ἀντὶ δὲ Εὐχαριστίας οἱ βδελυροὶ μυζῶσι τὴν γλῶσσαν τοῦ προφήτου αὐτῶν· οἱ ὑποδέστεροι κατὰ τὴν πίστιν ἀσπάζονται ἀπλῶς αὐτὸν ἐπὶ τοῦ στόματος, καὶ οἱ νεοφώτιστοι ἀσπάζονται μόνον τὴν χεῖρα ἢ τὸν πόδα αὐτοῦ. Ἡ ἠθικὴ αὐτῶν ἐστὶν ἐπίσης αὐστηρὰ καὶ ἀσκητικὴ ὡς ἡ τῶν Σκόπτων, ἀλλὰ μόνον πρὸς τὸ φαινόμενον, διότι μετὰ τὰς τελετὰς αὐτῶν, συνισταμένας κυρίως εἰς τερατώδη καὶ βάρβαρα, πηδήματα καὶ εἰς ἀγρίας φωνασίας παραδίδονται εἰς θηριώδη ἀκολασίαν, ἐν ᾗ καὶ ἡ τρομερῶτέρα αἰμομιξία δὲν λογίζεται ἀμάρτημα (1). Τελοῦσι δὲ τὰ ὄργια αὐτῶν κατὰ τὰς ἐορτασίμους τῶν ὀρθοδόξων ἡμέρας, πρὸς περιφρόνησιν τοῦ χριστιανισμοῦ.

§. 54. Mortaroi.

Οἱ Mortaroi ζῶσι κυρίως ἐν ταῖς ἀνατολικαῖς τοῦ ῥωσικοῦ κράτους ἐπαρχίαις. Ἄγνωστον ποθεν προῆλθεν ἡ τοιαύτη αὐτῶν προσωνομία· ἴσως ὠνομάσθησαν οὕτω διὰ τὴν ὁμοιότητα τοῦ παρ' αὐτοῖς ἐπικρατοῦντος ἀσκητικοῦ πνεύματος πρὸς τὸ τῶν ἀρχαίων Μοντανιστῶν· ἡ ὁμοιότης τῶν δοξασιῶν αὐτῶν πρὸς τὰς τῶν Χριστῶν ἀποδεικνύει ὅτι ἀπὸ τῆς αἵρέσεως ἐκείνης παρήχθη ὁ mortarismos. Πρῶτος αὐτοῦ θεμελιωτὴς γινώσκειται ὁ Βασίλειος Νικήφοριτζ Στζεγλόβ, ὅστις παρατηρήσας τὴν ἀντίφασιν τῆς ἠθικῆς διδασκαλίας τοῦ χριστιανισμοῦ πρὸς τὸν πρακτικὸν τῶν χριστιανῶν βίον, κατέληξεν εἰς τὸ βλάσφημον καὶ παράλογον συμπέρασμα ὅτι αὐτὴ ἡ τοῦ Σωτῆρος νομοθεσία ἐξασθενήσασα ἀπώλεσε τὴν ἐνέργειαν αὐτῆς καὶ ὅτι ὁ ἀνθρώπινος βίος δὲν ὀφείλει πλέον νὰ συμμορφοῦται πρὸς αὐτήν· ἐπεχείρησε δὲ τὴν διόρθωσιν τῶν νόμων τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν ὁδηγίαν εἰς τὴν πρὸς σωτηρίαν ἄγουσαν. Ἐγκαταλείψας πατρίδα καὶ οἰκογένειαν καὶ τὸν πλάνητα βίον ἀσπασθεὶς ἐκήρυττε τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ ὡς Προφήτης τοῦ Θεοῦ, πρῶτον μὲν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σομόρ, εἶτα καὶ πέραν τοῦ Βόλγα, πανταχοῦ διοργανίζων συστηματικῶς τὰς κοινότητας τῶν προσηλύτων αὐτοῦ. Ἡ αἵρεσις τάχιστα ἐπαγιώθη ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Σομόρ, Σαρατόβ, Συμπίρσκ, Καζανίου, Ταμπόβου, Ριαζάν, Τούλας καὶ Μόσχας ἐν αἷς καὶ νῦν ὑφίσταται.

Ὁ Στζεγλόβ κατήργησε πᾶσαν θρησκευτικὴν νομοθεσίαν, ἅπαν τὸ δογματικὸν καὶ τὸ ἠθικὸν μέρος τῆς χριστιανικῆς πίστεως, διδάξας ἕκαστον νὰ πράττῃ κατὰ τὰς ἐμπνεύσεις τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὑπὸ τὴν ἀπαρέτητον ὁμῶς αὐτοῦ τοῦ Στζεγλόβ ὁδηγίαν, καθὼ μόνου δυναμένου νὰ ἐξηγήσῃ τὰς ἐμπνεύσεις ταύτας. Τὴν διδασκαλίαν ταύτην ἐθεμελίωσεν ἐπὶ τοῦ ἐξῆς συλλογισμοῦ: Ὁ Σωτῆρ, ἔλεγε, κατῆλθεν ἐπὶ τῆς γῆς, ἔπαθε διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐξηγόρασεν αὐτούς· ἀλλ' ἡ δύνημις τῆς ἀπολυτρῶσεως

(1) Сборникъ Кельсѣва Выпускъ II. σελ. 87—89.

μικρὸν διήρκεσε, τὸ δὲ σθένος τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ κακοῦ ἐπικρατήσαν ὑπέταξε καὶ αὐθις ἅπαν τὸ ἀνθρώπινον γένος· διὰ ταῦτα ἀνωφελές ἐστι τὸ τηρεῖν τὰ παραγγέλματα τοῦ Σωτῆρος, ἀνίσχυρα τοῦ λοιποῦ κατὰ τοῦ κράτους τῆς ἁμαρτίας.

Συνέταξε δὲ καὶ κανόνας τινὰς τῆς ἠθικῆς φέροντας τὸν τύπον τῆς ἀσκητικῆς τῶν Σκόπτων αὐστηρότητος, παρήγγειλε λιτότητα περὶ τὴν διαίταν, ἀποχὴν ἀπὸ τῶν πνευματωδῶν ποτῶν καὶ ἐν γένει ἀπὸ πάσης ἐγκοσμίου ἀπολαύσεως. Ἀλλὰ τὸ ἠθικώτερον μέρος τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ ἦν ἡ ἐγκράτεια ἀπὸ τῆς σαρκικῆς μίξεως, ἀνευ ὅμως τῆς παραδοχῆς τοῦ εὐνοχισμού· ἐφ' ᾧ καὶ διέταξε τοὺς ὀπαδοὺς αὐτοῦ νὰ ζῶσιν ἐντελῶς κεχωρισμένοι οἱ ἄνδρες ἀπὸ τῶν γυναικῶν, καὶ ἀπὸ τούτου ἐσχηματίσθησαν αἱ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Κελεϊνιτζαὶ* κοινότητες *παρθένων*.

Αἱ ἠθικαὶ διατάξεις αὗται, μολοντί φαίνονται ἔχουσαι χριστιανικὸν χαρακτήρα, ἐν τῇ πράξει ὅμως μετεβλήθησαν εἰς κακοθέστατον φαρισαϊσμόν καὶ ἔδωκαν χώραν εἰς τὴν δεινότεραν τῶν ἡθῶν ἐξαχρείωσιν. Ὁ Στζεγλόβ ἀνέγραψεν ὡς ἄρθρον πίστεως τὴν ὑπόκρισιν καὶ παρήγγειλε τοῖς ὀπαδοῖς αὐτοῦ ἐξωτερικῶς νὰ συμμορφῶνται μετὰ τῶν διατάξεων τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, πρὸς ἀποφυγὴν καταδιώξεως καὶ ὅπως καλύπτωσι τὰς ἀσχημίας τῆς αἵρέσεως· ἐσωτερικῶς ὅμως αἱ *Κελεϊνιτζαὶ* κατήντησαν ἄσυλα τῶν κτηνωδεστέρων ὀργίων καὶ τῆς ἀναισχυνοτέρας ἀσελγείας. Αἱ τελεταὶ αὐτῶν εἰσιν ἐπίσης αἰσχυραὶ καὶ ἀκάθαρτοι· τὴν *Εὐχαριστίαν* (οἶμοι τῆς βλασφημίας!) παρελαβον παρὰ τῶν *Χ. Λυστῶν*· καὶ αὐτὴ δὲ ἡ παραδοχὴ παρθένων προσηλύτων τελείται διὰ τοῦ *βαπτίσματος* (ἴλεως γένοιτό μοι ὁ Κύριος!) τῆς ἀτιμώσεως (1).

(1) Ἄπασαι αἱ περὶ τῶν μυστικῶν τούτων αἵρέσεων πληροφορίες ἐλήφθησαν 1) ἀπὸ ἐπισήμων ἐγγράφων δημοσιευθέντων ἐν Λονδίῳ ὑπὸ τοῦ Κελεϊέβ· ὁ γ' τόμος τοῦ συγγράμματος τούτου πραγματεύεται σχεδὸν ἀποκληστικῶς περὶ τῶν Σκόπτων· 2) ἀπὸ τῆς πραγματείας τοῦ Κ. Γ. Πρωτοποπόβ, δημοσιευθείσης ἐν τῇ ἐφημερίδι τῆς Ἀκαδημίας Κιέβου τῷ 1867 καὶ 1868 ὑπὸ τὸν τίτλον *Опытъ историческаго обозрѣнія мистическихъ Сектъ въ Россіи*.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΑΝ

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΣΤΑΣΙΝ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.

Συνοπτική ἐξήγησις τῆς θείας καὶ ἱερᾶς Λειτουργίας, παρὰ τοῦ ἐν διδασκάλοις κυρίου Μελετίου Τζηρίγου, θεολόγου καὶ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου κήρυκος, αἰτηθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἐν Μοσχοβία πατριαρχέοντος Νίκωνος.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

Τῷ Μακαριωτάτῳ καὶ Εὐσεβεστάτῳ Πατριάρχῃ Μοσχοβίας μεγάλῃς τε καὶ μικρᾶς Ῥωσίας, καὶ πολλῶν ἐπαρχιῶν τῶν κατὰ γῆν καὶ θάλατταν, παντὸς βορείου μέρους, κυρίῳ Νίκωνι, ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ ἡμῶν συγκοινωνῷ τε καὶ συμποιμενάρχῃ τῆς καθολικῆς τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολικῆς, χάριν καὶ εἰρήνην καὶ ἔλεος ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς, καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τῆς μιᾶς θεότητος καὶ κυριότητος, σὺν παντὶ τῷ ὑπ' αὐτὸν ποιμνίῳ ἱερωμένοις τε πᾶσι καὶ λαϊκοῖς.

Πολλὴν εὐχαριστίαν ἐδώκαμεν, καὶ δίδομεν καθ' ἡμέραν τῷ Θεῷ, ὅπου ἐδέχθημεν τὰ γράμματα τῆς Μακαριότητός σου διὰ τοῦ ἀγαπητοῦ ἡμῶν τέκνου Ἐμμανουήλ, ἀπὸ τὸν ὅποιον γνωρίζομεν τὴν περισσὴν σου πρὸς Θεὸν εὐλάβειαν, καὶ τὸν ἔνθεον καὶ διάπυρον ζῆλον, ὅπου ἔχεις εἰς τὰ πράγματα τῆς Ὀρθοδόξου πίστεως καὶ εἰς τὰς τάξεις τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν, τὰ ὅποια ταῦτα συντροφιάζεις, καθὼς ἡ κοινὴ φήμη πάντων τῶν ἀπ' αὐτῆς ἐρχομένων κηρύττει, καὶ μὲ τὴν ἄκραν σου φρόνησιν καὶ σύνεσιν καὶ σφροσύνην ἀμώμητον, καὶ μὲ πᾶσαν ἄλλην ἀγαθοεργίαν, ὅπου στολίζει τὸν ἀληθινὸν ποιμένα τῶν προβάτων τοῦ Χριστοῦ. Δεδοξαμένον νὰ εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ νῦν τε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας ἅπαντας, ὅπου καθ' ἐκάστην εἰς γενεὰν καὶ γενεὰν σηκώνει ἀνθρώπους ἀξίους νὰ τοῦ δουλεύωσι, πρὸς οἰκοδομὴν τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ, καὶ καταρτισμὸν τοῦ ποιμνίου του. Ἡ χάρις του νὰ σὲ διαφυλάττῃ εἰς πολλῶν ἐτῶν περιόδου, διὰ νὰ ποιμαίνῃς θεαρέστως τὰ πρόβατά του καθὼς ἄρχισες μέχρι τέλους, καὶ νὰ παραστήσῃς ἀμώμητον τὴν ποιμνὴν σου εἰς τὸν ἀρχιποίμενα Ἰησοῦν. Τοιοῦτον λοιπὸν γνωρίζοντες ἡμεῖς, μετὰ χαρᾶς σου ἀποκρινόμεθα εἰς τὰ ζητήματα ὅπου μᾶς γυρεύεις, κατὰ τὴν χάριν ὅπου θέλει ἐμπνεύσει ἡμᾶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ ὅποιον ἐπικαλούμεθα εἰς πᾶσαν

ἡμῶν ἐπιχειρήσιν, παρακαλοῦντες τὴν Μακαριότητά σας ἂν σὰς φανῆ εἰς τὴν ἀρχὴν καμμία ἀπόκρισις ὅπου νὰ μὴ συμφωνῆ μὲ ταῖς συνήθειαις ταῖς ἐδικαίς σας, νὰ μὴν ἔλθετε εἰς τινὰ ὑποψίαν, ἂν δὲν μᾶς ξαναγράψετε, ὥστε νὰ καταλάβετε καλὰ τὴν ἔννοιάν μας, διὰ νὰ εἴμασθε πάντοτε ἠνωμένοι, καθὼς εἰς μίαν πίστιν καὶ εἰς ἓνα βάπτισμα, οὕτω νὰ εἴμασθεν εἰς μίαν ὁμολογίαν, τὸ αὐτὸ λέγοντες πάντοτε, καὶ ἐν ἐνὶ στόματι καὶ μὲ καρδίᾳ, χωρὶς νὰ διαφέρωμεν ἀπ' ἀλλήλων εἰς κανένα πρᾶγμα· διατι καὶ ὁ Χριστὸς ἐπαρακάλεσε τὸν Πατέρα του νὰ εἶναι τὸ ἓνα ὅσοι θέλουσι πιστεῦσαι εἰς αὐτόν (Ἰω. ιζ'). καὶ ὁ Παῦλος ἐξηγῶντας τοῦτο τὸ ἐν λέγει «Παρακαλῶ ὑμᾶς ἀδελφοί διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἵνα τὸ αὐτὸ λέγητε πάντες καὶ μὴ ἦ ἐν ὑμῖν σχίσμα, ἥτε δὲ κατηρητισμένοι ἐν τῷ αὐτῷ νοῦ, καὶ ἐν τῇ αὐτῇ γνώμῃ» (Κορ. α'), δεικνύωντας πῶς πρέπει νὰ ἔχωμεν τὴν ὁμόνοιαν ταύτην εἰς τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως μὲ τὸν αὐτὸν νοῦν, καὶ μὲ τὴν αὐτὴν γνώμην. Τοῦτο λέγω διατι βλέπω εἰς τὰ γράμματα τῆς Μακαριότητός σου καὶ κλαίεται δυνατὰ εἰς τὴν ἀσυμφωνίαν κάποιων τάξεων ὅπου γίνονται εἰς μερικαῖς Ἐκκλησίαις, καὶ λογιάζει πῶς αὐταῖς νὰ φεῖρωσι τὴν πίστιν ἡμῶν· εἰς τὸ ὅποιον ἐπαινοῦμεν τὴν γνώμην, διατι ὅποιος φοβάται τὴν παράβασιν τῶν μικρῶν, φυλάττεται ἀπὸ τὰ μεγάλα. Ἀμὴ διορθῶμεν τὴν ἔννοιαν, διατι ὅσον διὰ τοὺς αἰρετικούς ἔχομεν πρόσταγμα ἀπὸ τὸν Ἀπόστολον νὰ τοὺς ἀποφεύγωμεν μετὰ πρώτην καὶ δευτέραν νοουθεσίαν, ὡς ἐξεστραμμένους, (πρὸς Τίτον γ'). ὁμοίως καὶ τοὺς σχισματικούς, οἱ ὅποιοι ἂν καλὰ καὶ νὰ φαίνονται πῶς νὰ συμφωνοῦσιν εἰς τὰ πλεότερα δόγματα τῶν Ὀρθοδόξων, ἀλλὰ ἔχουσι καὶ κάποια ἐδικὰ τους, ξένα ἀπὸ τὴν καθόλου γνώμην τῆς Ἐκκλησίας· ἀμὴ ἂν τύχη καὶ καμμία Ἐκκλησία διαφέρῃ ἀπὸ τὴν ἄλλην εἰς κάποιαις τάξεις, ὅχι καίριαις καὶ οὐσιώδεις τῆς πίστεως, ἀλλὰ παρὰ μικραῖς ὡσάν εἶναι ὁ καιρὸς τῆς λειτουργίας, ἢ μὲ ποῖα δάκτυλα νὰ εὐλογῆ ὁ ἱερεὺς, καὶ τὰ ὅμοια τούτοις δὲν κάνει κανέναν χωρισμὸν, μόνον νὰ φυλάττεται ἡ αὐτὴ πίστις ἀπαράλλακτος· διατι δὲν ἐπῆρεν ἡ Ἐκκλησία μας ἀπ' ἀρχῆς τὸν τύπον τοῦτον ὅπου κρατεῖ τώρα τῆς ἀκολουθίας, ἀλλὰ κατὰ μικρὸν διατι, καθὼς λέγει ὁ ἅγιος Ἐπιφάνιος Κύπρου εἰς τὸν λόγον ὅπου ἐπιγράφει: *Σύντομος ἀληθῆς λόγος περὶ πίστεως καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας*, συμὰ εἰς τέλος, πρῶτον ἐδιαβάξασιν μόνον εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἔνδεκα ψαλμοὺς, ἔπειτα πλειότερους, καὶ εἶχασιν διαφορετικούς βαθμοὺς τῶν νηστειῶν καὶ κρεπραγιῶν. Καὶ ὁ μέγας Βασίλειος εἰς τὸ περὶ Πνεύματος ἁγίου κεφάλαιον, καθὼς λέγει διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Νεοκαισαρίας, ὅτι δὲν ἐπροσθέσασιν καθόλου εἰς τὴν ἀκολουθίαν τους, οὔτε πρᾶξιν τινὰ, οὔτε τύπον μυστικόν, ἔξω ἀπ' ἐκείνων ὅπου τοὺς ἐπαράδωκεν ὁ ἀρχιερεὺς τους, ὁ θαυματοργὸς Γρηγόριος, διὰ τοῦτο (λέγει) καὶ πολλὰ πρᾶγματα ὅπου τελειῶνουνται ἀπ' ἐκείνους, φαίνονται νὰ εἶναι ἔλλειπῆ διὰ τὴν παλαιότητα τῆς καταστάσεως, ὅπου ἐπῆρασιν ὅσα αἰ λοιπαὶ Ἐκκλησίαι ὕστερον ἐπαράλαβασιν. Ἀλλὰ μῆτε τὰ Ἀντίφωνα ὅπου ἔκαμεν ὁ Χρυσόστομος, καὶ εἰς καθ' ἓνα ἐπήγνυτο ὁ Σταυρὸς, δὲν τὰ ἔχει τώρα ἡ Ἐκκλησία, καὶ πρὶν τῶν ἁγίων Δαμασκηνοῦ καὶ Κοσμά καὶ ἄλλων ποιητῶν

οὔτε Τροπάρια, οὔτε Κανόνας ἢ Κοντάκια ἐψάλλαμεν, μὲ ὄλον τοῦτο διατι ἐφυλάττετο ἢ αὐτὴ πίστις ἀπαράλλάκτως ἀπὸ ὅλαις ταῖς μερικαῖς Ἐκκλησίαις, δὲν ἐδυνήθη ἡ διαφορὰ τούτη τῆς τάξεως νὰ κάμῃ νὰ ταῖς λογιάζουσι τότε σχισματικαῖς, ἢ αἰρετικαῖς. Δὲν πρέπει λοιπὸν μῆτε τώρα νὰ λογιάζωμεν πῶς περιτρέπεται ἡ πίστις μας ἢ ὀρθόδοξος ἂν ὁ ἓνας κἀνὴ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ὀλίγου διαφορετικὴν ἀπὸ τὸν ἄλλον, εἰς πράγματα ὁποῦ δὲν εἶναι οὐσιώδη καὶ ἄρθρα τῆς Πίστεως, μόνον νὰ συμφωνᾷ εἰς τὰ καίρια μὲ τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν. Διὰ νὰ γνωρίζωνται ποῖα εἶναι αὐτὰ τὰ καίρια καὶ οὐσιώδη τῆς πίστεώς μας ἐσύνθεσεν ἡ ἁγία Σύνοδος ἡμῶν ἓνα βιβλίον, εἰς κοινὴν γλῶσσαν, ἐπιγεγραμμένον, Ὁρθόδοξος ὁμολογία τῆς πίστεως τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολικῆς, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπερισφάλισαμεν ὅλα τὰ ἄρθρα τῆς πίστεως ἡμῶν τῆς ἀρχαίας, καὶ αὐτὸ κυρώσαντες ὑπέγραψαν ὅλοι οἱ ἀρχιερεῖς τούτου τοῦ κλίματος, καὶ οἱ κληρικοὶ, μαζὺ μὲ τὸν τότε πρόεδρον τῆς Συνόδου, τὸν τῆς μακαρίας λήξεως κύρ Παρθένιον, τὸν γέροντα λέγω, ὁμοίως καὶ οἱ ἄλλοι τρεῖς Πατριαρχαὶ ἐρχόμενοι κατὰ καιροῦς εἰς τὴν Βύζαντος ἀναγνῶντες τὸ ὑπέγραψαν καὶ ἐκύρωσαν καὶ αὐτοὶ, καθὼς εὐρίσκεται εἰς ἡμᾶς, καὶ ἂν τὸ χρειάζεσθε, ὁποῦ εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ χρειάζεσθε, διὰ νὰ εἴμασθε καὶ τὰ πέντε Πατριαρχεῖα εἰς μίαν ὁμόνοιαν, θέλωμεν στείλει ἓνα ἀντίγραφον. Ἀρῆ τώρα θέλωμεν γράψῃ διὰ ταῖς τάξεις ὁποῦ ζητεῖτε, καὶ πρῶτον διὰ τὴν τάξιν τῆς θείας λειτουργίας κατὰ τὴν συνθήειαν ὁποῦ κρατοῦμεν εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολήν, προστιθέντες πάντοτε εἰς πᾶσαν τελετὴν καὶ ἁποῖαν ὀλίγην ἐρμηνεῖαν, διὰ νὰ περιπατῇ ἡ τάξις εὐμεθόδως.

ΖΗΤΗΜΑ ΠΡΩΤΟΝ.

Πρέπει λοιπὸν νὰ ἠξεύρωμεν ὅτι ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν, ὁποῦ εἶπεν ὅταν ἐπαράδιδε τὸ σῶμα καὶ αἷμά του εἰς τὸ εἶδος τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, εἰπὼν, *Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν*, ἡ ἁγία Ἐκκλησία ἐπῆρεν ὄχι μόνον τὴν δύναμιν τοῦ νὰ ἡμπορῇ νὰ ἀλλάσῃ τὸν ἄρτον καὶ οἶνον εἰς Σῶμα καὶ Αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐπρομήθευσε νὰ κἀνὴ παντοτεινὰ ἀπάνω εἰς ἐκεῖνο τὸ Σῶμα καὶ Αἷμα τοῦ Χριστοῦ τὴν ἀνάμνησιν ὅλου τοῦ μυστηρίου τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας, ἡγουν τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεώς του καὶ τῶν λοιπῶν. Διατὶ μὴ λογιᾶσῃ τινὰς πῶς νὰ κάμνωμεν τὴν ἀνάμνησιν ταύτην διὰ νὰ ξαναθυμηθοῦμεν μόνον ἀπλῶς τοῦ σώματος καὶ αἱματός του, ὡσάν καὶ τοῦ θανάτου του, χωρὶς νὰ εἶναι κατὰ τὸ πρᾶγμα θάνατος, διατὶ αὐτὸ ἐκεῖνο εἶναι παρὸν καὶ δὲν χρειάζομασθε νὰ τὸ ἐνθυμηθοῦμεν, ἀλλ' εἰς αὐτὸ ξαναθυμούμασθε τοῦ θανάτου καὶ τοῦ πάθους του, καθὼς ὁ Ἀπόστολος τὸ ἐξηγᾷ λέγων, «Ὅσάκις γὰρ ἂν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο πίνετε, τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλετε» (Κορ. ιά.). Ἀρῆ διατὶ ὁ θάνατός του προϋποθέτει τὴν γέννησίν του, τὴν κήρυξιν τοῦ Εὐαγγελίου, τὰ θαύματα, τὴν ἄθροισιν τῶν Ἀποστόλων καὶ τὰ λοιπὰ μυστήρια, ὁποῦ ἔκαμε πρὶν τοῦ πάθους καὶ τῆς ἀναστάσεως, διὰ τὰ ὁποῖα ἐσταυρώθη, διὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία ἐσύνθεσε τὴν λειτουργίαν

ταύτην, με τρόπον ὅπου νά περικρατῆ ὅλον τὸ μυστήριον τῆς ἐνανθρωπήσεως, ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, ἀπὸ τῆς γεννήσεως ἕως τῆς ἀναλήψεως καὶ τῆς ἐκ δεξιῶν καθέδρας τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, καὶ τούτα νά τὰ παραστήσῃ μὲ ὕλικά σύμβολα καὶ ὁρατὰ εἰς τὰς αἰσθήσεις τῶν τέκνων τῆς, διὰ νά ὁδηγῶνται μετ' αὐτὰ εἰς τὰ ἄϋλα καὶ ὑπερκόσμια. Καὶ διατι δὲν ἦτον εὐκόλον νά ἤθελε μεταχειρισθῆ τόσα ὕλικά πράγματα, ὅσα ἦταν τὰ ἔργα καὶ πάθη τοῦ Κυρίου, ἐσμίγει εἰς ἕνα αἰ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα πολλὰ σημαίνόμενα κατὰ διαφόρους καιροὺς καὶ τόπους καὶ λόγους, ὥστε, χάριν λόγου, τὸ κάλυμμα τοῦ Ποτηρίου, νά σημαδεύῃ πότε ἕνα μυστήριον, πότε ἄλλο, καθὼς θέλομεν ἰδῆ παρακάτω· οὔτε ἡ αὐτῆ τάξις τῶν μυστηρίων φυλάττεται εἰς τὴν λειτουργίαν, κατὰ τὴν τάξιν τοῦ χρόνου ὅπου ὁ Χριστὸς ἐπαράδωκεν, ἀλλὰ, ἄλλα λέγεται πρότερον, ἄλλα ὑστερώτερον, ὡσάν τὴν ἀγίαν Κοινωνίαν, τὴν ὁποίαν ὁ Χριστὸς τὴν ἔκαμεν εἰς τοὺς Μαθητὰς πρὶν τοῦ πάθους, καὶ ἡμεῖς κοινωνοῦμεν ὑστερον μετὰ τὴν ἀνάμνησιν τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Ἡ ἀρχὴ λοιπὸν τῶν μυστηρίων εἶναι ἀπ' ἐδώ.

Πρῶτον μὲν φέρουσι εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὴν Προσφορὰν, καὶ σημαίνει τὴν παρθένον Μαρίαν, ὅταν οἱ γονεῖς τῆς τὴν ἔφεραν εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Κυρίου, καὶ ὁ ἱερεὺς, μιμούμενος τὸν προφήτην Ζαχαρίαν, βάλλει εἰς τὰ ἄγια τῶν Ἁγίων, ἐκεῖ ποθὲν εἰς ἕνα τόπον, ὥστε νά ἐνδύθῃ νά εἶναι ἔτοιμος διὰ τὴν προσκομιδὴν, διὰ τοὺς χρόνους ὅπου ἐκεῖ μέσα διέτριψεν ἡ παρθένος· ἀπ' ἐκεῖ σηκώνωντάς τὴν τὴν φέρει εἰς τὴν Πρόθεσιν, σημαδεύωντας τὸν δρόμον ὅπου ἔκαμεν ἡ παρθένος μετὰ τὸν Ἰωσήφ εἰς τὴν Βηθλεὲμ διὰ νά ἀπογραφθῆ, καὶ ἐκεῖ οὕσα ἔγγυος (διὰ τὸ ὅποιον καὶ ἡ προσφορὰ εἶναι ἐντετυπωμένη μετὰ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ) ἐγέννησεν εἰς τὸ Σπήλαιον, διατι δὲν εἶχεν ἄλλον τόπον ξενίας νά κονέψῃ διὰ τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ (Λουκ. β'). Τὸ εἶδος τοῦ Σπηλαίου σημαίνει καὶ αὐτὸ τὸ κοῖλον καὶ ἐσκαμμένον τῆς Προθέσεως· τότε ἀνέκλιε τὸ παιδίον μέσα εἰς τὴν φάτνην, καὶ εἶναι καὶ τὸ διασχάριον εἰς τύπον ἐκείνης. Τὰ δὲ καλύμματα δηλοῦσι τὰ σπάργαντα, ὅπου λέγει ὁ Λουκᾶς ὅτι ἐσπάργανσεν αὐτὸν καὶ ἀνέκλιεν αὐτὸν ἐν τῇ φάτνῃ (Λουκ. β'). Ὁ δὲ ἀστερίσκος δηλοῖ τὸν ἀστέρα ὅπου ἐφάνηκεν εἰς τοὺς Μάγους. Τὸ δὲ θυμιατήριον καὶ τὰ θυμιάματα ὅπου βάλλει εἰς αὐτὸ κρατοῦσι τὸν τόπον τῶν δώρων τῶν μαγικῶν, χρυσοῦ, λιθάνου καὶ σμύρνης· ἀμὴ διατι ὁ προφήτης Ἠσαΐας λέγει, πῶς ὅταν ὁ Υἱὸς (τοῦ Θεοῦ δηλαδή) ἐγένετο παιδίον καὶ ἐδόθη ἡμῖν, εἶχε τὴν ἀρχὴν, ἤγουν τὴν βασιλείαν, εἰς τὸν ὥμὸν του, ὅπου δηλοῖ τὸν σταυρὸν μετὰ τὸν ὅποιον ἐβασίλευσεν εἰς τὰ ἔθνη, καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς λέγει ὅτι δὲν ἐγεννήθηκε διὰ ἄλλο τέλος ἄνθρωπος, παρὰ διὰ νά ἀποθάνῃ, «Καὶ γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἤλθε διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι, καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν», διὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία ἐσμίγει εἰς ἕνα καιρὸν καὶ τόπον τὴν ἀνάμνησιν τῆς γεννήσεως καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰησοῦ, μάλιστα ὅταν τὸν γεννᾷ ἀπὸ τὴν παρθένον τὸν ἐκβάλλει μετὰ τὴν λόγγην λέγουσα, «Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθης, Χριστέ βασιλεῦ», καὶ τὰ λοιπὰ λόγια τοῦ δεσποτικοῦ πάθους, ὅσα προεῖπον οἱ προφηταὶ ὅτι μέλλουσι γενέσθαι, καὶ οἱ Ἀπόστολοι ἐμαρτύρησαν ὅτι ἐγέννησαν. Καὶ ὡσάν ὁ ἱερεὺς ἐντυπώσῃ τὴν σφαγὴν τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὴν ψίχαν τοῦ ἄρτου, ὡσάν εἰς τὸν λαμὸν τοῦ ἁγίου, (οὕτω γὰρ σφάττεται ὁ ἅγιος μετὰ

λαϊμόν στρεμμένον) νύττει και ἐκ δεξιῶν τὴν πλευράν αὐτοῦ. Καὶ ἐπειδὴ ἐξῆλθεν ἐξ αὐτῆς αἷμα και ὕδωρ, ὁ δὲ Ἰωάννης ὄντας παρὼν τὰ εἶδε και ἐπίασε (καθὼς γράφουσι τινὲς) ἀπὸ τὰ σκευὴ ἐκεῖνα ὁποῦ εἶχασι τὴν χολήν και τὸ δῶξ, και εἰς ἐκεῖνα μέσα ἐφύλαξε τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ μετὰ τὸ ὕδωρ, και διατηροῦνται εἰς κάποιους τόπους μέχρι τῆς σήμερον, εἰς τύπον τοῦ σκεύους ἐκείνου ἔχει ἡ Ἐκκλησία τὸ ἅγιον Ποτήριον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐγγείε τῶρα εἰς τὴν ἀρχὴν τὸν οἶνον και τὸ ὕδωρ, και ὕστερον ἀπὸ τὸν ἀγιασμὸν γίνεται τύπος ἐκείνου τοῦ ποτηρίου, μετὰ τὸ ὁποῖον ὁ Κύριος ἐμετάδωκεν εἰς τοὺς Μαθητάς τὸ αἷμά του. Καὶ κατὰ τὰ δύο ταῦτα μυστήρια, τῆς γεννήσεως και τῆς σταυρώσεως, γίνεται ἡ πρόθεσις νὰ σημαδεύη δύο πράγματα, τὸ Σπήλαιον διὰ τὸ ἓνα, και τὸν Γολγοθᾶ διὰ τὸ ἄλλο. Καὶ τὰ καλύμματα ὁμοίως, διὰ τὴν γένναν δηλοῦσι τὰ σπάργανα, διὰ δὲ τὸν σταυρὸν τὴν καινὴν σινδὸνα και τὸ σουδάριον. Ἐνθυμούμασθεν ἀκόμη εἰς τὴν πρόθεσιν ὅτι οὗτος ὁ γεννηθεὶς και σταυρωθεὶς Ἰησοῦς ἐβασίλευσε διὰ τοῦ σταυροῦ εἰς πάντα τὰ ἔθνη, και τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος. Καὶ ἐπειδὴ ἐκεῖνος ἐπαρκαλέσθη τὸν Πατέρα του, ἵνα ὁποῦ ἐκεῖνος νὰ εἶναι και οἱ διάκονοί του (Ἰω. ιζ'), διὰ τοῦτο βάλλομεν τρίγυρα εἰς αὐτὸν τὰ τάγματα ὅλων τῶν ἁγίων, ἀρχίζοντες ἀπὸ τὴν Παρθένον ἣτις παρίσταται ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, ὑποκάτω ἐκείνης τὰς μερίδας τοῦ Προδρόμου και τῶν ἁγίων καθεξῆς Ἀποστόλων και Προφητῶν, Μαρτύρων και διδασκάλων, εἰς σχῆμα τριαδικόν, καθὼς τῶρα στέκονται εἰς αὐτὸν και τὰ τάγματα τῶν ἀγγέλων εἰς τὸν οὐρανὸν, ἐπειδὴ ἡ καθ' ἡμᾶς ἱερουργία εἶναι μίμησις τῆς οὐρανόου ἱεραρχίας, ὡς λέγει ὁ ἱερός Διονύσιος. Κάτωθεν δὲ τῶν τριαδικῶν τούτων συστημάτων βάλλομεν ἀκόμη τὰς μερίδας τῶν ζώντων και κοιμημένων ὧν ἂν θέλομεν, ἀναμιμνησκόμενοι πῶς θέλει ἔλθῃ κριτὴς ζώντων και νεκρῶν και κατὰ τοῦτο πάλιν ἡ Πρόθεσις δηλοῖ τὸν θρόνον τῆς βασιλείας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, και τὸν θρόνον τῆς χάριτός του, εἰς τὸν ὁποῖον νῦν μὲν παριστάμεθα ζητοῦντες τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, εἰς δὲ τὴν μέλλουσαν ἔλευσιν θέλομεν παρασταθεῖ νὰ δώσωμεν τὸν λόγον τῶν ἔργων μας. Ἀπὸ τούτων τὰ τέσσαρα πράγματα ὁποῦ κάνομεν τὴν ἀνάμνησιν εἰς τὴν ἁγίαν πρόθεσιν, ἡγοῦν τὴν Γέννησιν, τὸ Πάθος, τὸν θρόνον τῆς Χάριτος και τὸν θρόνον τῆς Κρίσεως ἀφίνομεν τὰ ἄλλα εἰς τοὺς ἰδίους τοὺς καιροὺς και τόπους και στρέφομεν εἰς τὴν Γέννησιν, και ἀπ' αὐτὴν μεθοδεύεται ἡ θεία λειτουργία εἰς τὸν τρόπον τούτον.

Πρῶτον μὲν θυμιῶν ὁ ἱερεὺς τὴν ἁγίαν Πρόθεσιν και ὅλον τὸ θυσιαστήριον εὐχαριστεῖ τῷ Θεῷ και Πατρὶ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁποῦ οὕτως ἠθέλησε και οὕτως ἐπρόσταξε νὰ γίνεται. ἔπειτα ἀναπέμπωντας εἰς τὴν φιλανθρωπίαν του τὴν δόξαν ἐκείνην ὁποῦ και οἱ ἄγγελοι ἐδώκασιν εἰς τὴν γέννησίν του, τὸ, «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ» μυστικά, διατὶ και οἱ ἄγγελοι εἰς μόνους τοὺς ποιμένας κατ'ἰδίαν τὴν ἀπεκάλυψαν, κλείει τὰς κάτω θύρας, τὸ δὲ καταπέτασμα ἀφίνει ἀνοικτὸν ἡγοῦν τὴν ἀπάνω θύραν διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ὁ κάτω κόσμος και ὁ ὄχλος ὁ πολὺς και ἀπλὸς δὲν ἐγνώριζε τότε εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Χριστοῦ τὴν γέννησιν και τὴν οἰκονομίαν του, μόνον οἱ ὑψηλοὶ και θεοσευεῖς, εἰς τοὺς ὁποίους και τὴν ἤθελαν ἀποκαλύψῃ, ὡσὰν ἦταν οἱ προ-

φῆται καὶ πατριάρχαι, ἡ Παρθένος, ὁ Ἰωσήφ, οἱ Ποιμένες, οἱ Μάγοι. Καὶ τότε λέγει τὸ, *Ἐνλογημένη ἡ Βασιλεία τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος*, ἐπειδὴ μὲ τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν ἐμνήσθημεν τὸ μυστήριον τῆς ἁγίας Τριάδος, καὶ τὸν μὲν ἐσπερινόν, ὁποῦ σημαδεύει τὴν σκοτεινὴν γνῶσιν τῶν ἀρχαίων τῆς θεογνωσίας, ἀρχίζομεν μὲ τὸ, *Ἐνλογητὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν*, τὸν δὲ ὄρθρον ὁποῦ δηλοῖ τὸ φῶς τοῦ παλαιοῦ νόμου, μὲ τὸ, *Δόξα τῇ ἀγία καὶ ὁμοουσίῳ καὶ ζωοποιῷ καὶ ἀδιαιρέτῳ Τριάδι*, τὴν δὲ ἁγίαν λειτουργίαν μὲ τὸ, *Ἐνλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος*. διατὶ τὸ πρῶτον ἐξεβήκαμεν ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρείαν μὲ τὸ νὰ ἐγνωρίσαμεν πῶς εἶναι Θεὸς ἀληθινὸς εἰς τὸν κόσμον ποιητῆς τῆς κτίσεως. Δεύτερον πῶς εἶναι τρισυπόστατος κατὰ τὰ σκιώδη κηρύγματα τῶν προφητῶν ὑστερον δὲ κατὰ τὴν ἐνανθρώπησιν ἀπεκαλύφθη εἰς ἡμᾶς φανερά, ὅτι αἱ τρεῖς αὗται ὑποστάσεις τῆς θεότητος ἄλλαι δὲν εἶναι, μόνον ὁ Πατὴρ, ὁ Υἱός, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τὰ ὅποια βαπτισθέντες ἐτελειώθημεν εἰς τὴν θεογνωσίαν. Ὑστερα ἀπὸ τοῦτο λέγονται τὰ εἰρηνικὰ καὶ αἱ προσευχαί, διατὶ δὲν εἶναι μόνον ἡ θεία λειτουργία ἀνάμνησις τῶν Χριστοῦ παθημάτων, ὡς εἶπομεν, ἀλλὰ καὶ μεσιτεία πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἀμαρτημάτων. Καὶ τότε οἱ ψάλλται, εἰκονίζοντες τοὺς προφήτας, ψάλλουσιν ἀπὸ τὴν παλαιὰν γραφὴν, τὸ, *Ἐνλόγει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον*, καὶ τὸ, *Αἶνει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον*. διατὶ ἂν καλὰ καὶ ἡ ἔνσαρκος τοῦ Λόγου οἰκονομία νὰ ἦτον ἀποκρυμμένη ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ὡς εἶπομεν, ἀλλὰ εἰς τοὺς προφήτας καὶ προπάτορας ἦτον ξεσκεπασμένη καὶ ἠλπίζετο καὶ ἐξυμνεῖτο. Καὶ εἰς ὅσον λέγονται οἱ ὕμνοι τοῦτοι, ὑποθέτομεν πῶς ὁ Χριστὸς νὰ ἐτρέφη καὶ νὰ ἄρχισε τὴν κήρυξιν τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ ἡ πρώτη διδασχὴ ὁποῦ ἔκαμε καὶ ἐφανέρωσε τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὸν κόσμον, ἦτον τὸ, «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι» καὶ τὰ ἐξῆς. (Ματθ. ε.). Καὶ τότε ἀνοίγονται καὶ αἱ κάτω θύραι καὶ στέκεται ὁ ἱερεὺς ἔμπροσθεν αὐτῶν, βλέπωντας πρὸς τὸν λαὸν διὰ νὰ σημαδεύῃ τὸν Χριστὸν, κηρύττοντα τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὸν ὄχλον. Ἀμὴ διατὶ δὲν ἔστεκεν εἰς μόνην τὴν Ἱερουσαλήμ νὰ εὐαγγελίζηται, ἀλλὰ ἐπάγαιεν καὶ εἰς ἄλλους τόπους καὶ χώρας, καθὼς ἔλεγεν, «Ἄγωμεν εἰς τὰς ἐχόμενας κωμοπόλεις (ἦγουν εἰς τὰς πλησίον κωμας καὶ πόλεις) ἵνα κάκει κηρύξω· εἰς τοῦτο γὰρ ἐξελέλυθα» (Μαρκ.) διὰ τοῦτο ὁ ἱερεὺς, σηκώνοντας εἰς τὰς χεῖράς του τὸ Εὐαγγέλιον, ἐκβαίνει ἔξω πρὸς τὸν λαὸν καὶ λέγει *Σοφία ὄρθη*, ἦγουν τοῦτο τὸ Εὐαγγέλιον εἶναι ἡ ἀληθινὴ καὶ ἴση σοφία καὶ ἀσφαλτὴ, καὶ ὄχι ὡσάν ἐκεῖνη τῶν Ἑλλήνων, ἡ ὅποια ἔφερεν τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν· καὶ ἡμεῖς, ὁ ἐθνικὸς λαὸς, δείχνωντας ὅτι μετὰ χαρᾶς ἐδέχθημεν τὸ Εὐαγγέλιον, ἀποκρινόμεθα ψάλλοντες, τὸ, *Δεῦτε προσκυνήσωμεν*, (Ψαλμ. 131). Προπορεύεται δὲ τοῦ ἱερέως λαμπαδίων, καὶ αὐτὸ σημαίνει τὸν Πρόδρομον Ἰωάννην, περὶ οὗ γέγραπται, «Ἡτοίμασα λύχον τῷ Χριστῷ μου» καὶ μαζὺ μετ' αὐτὸν καὶ τοὺς ἄλλους προφήτας, οἱ ὅποιοι πρὶν τοῦ Χριστοῦ ἐκήρυττον τὸν ἐρχομὸν του· δηλοῖ ἀκόμη ἡ λαμπὰς αὕτη ὅτι λύχνος τοῖς ποσὶν ἡμῶν εἶναι ὁ νόμος οὗτος τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καὶ τὸ «Περιπατεῖτε εἰς τὸ φῶς ἕως τὸ φῶς ἔχετε, καὶ πιστεῦετε εἰς τὸ φῶς, ἵνα υἱοὶ φωτὸς γένησθε». Κηρύττων δὲ ὁ

Ἰησοῦς τὸ Εὐαγγέλιον συνήγαγε τοὺς Ἀποστόλους καὶ τοὺς ἔπεμπε νὰ κηρύττουσι καὶ αὐτοὶ τὸν λόγον του, διὸ ἀναγινώσκεται ὁ Ἀπόστολος. Καὶ πάλιν ὁ Ἰησοῦς εὐαγγελίζετο καὶ θαυματουργεῖ, διὰ τοῦτο ἀναγινώσκεται τὸ Εὐαγγέλιον, ἢ ἀπὸ τὸν διάκονον, ὁποῦ δηλοῖ τοὺς ἀποστόλους, ἢ ἀπὸ τὸν ἱερέα, ὁποῦ δηλοῖ τὸν Χριστὸν, τὸ ὁποῖον Εὐαγγέλιον περικρατεῖ πότε μὲν διδαχὴν τοῦ Κυρίου, πότε δὲ θαύματα· μεταξύ δὲ τοῦ Ἀποστόλου καὶ τοῦ Εὐαγγελίου δίδεται θυμίαμα διὰ τὸ εἰρημένον, «Χριστοῦ εὐωδία ἐσμὲν τῷ Θεῷ, διδάσκοντες τὸν λαὸν αὐτοῦ». Ἔως ὧδε εἶναι τὰ μυστήρια ὁποῦ γίνονται ὅταν λειτουργῇ μόνος ὁ ἱερεὺς, ἢ καὶ μετὰ διακόνου, ἀπὸ τὰ ὁποῖα καταλαμβάνομεν πότε πρέπει νὰ ἀνοίγωνται αἱ θύραι τοῦ ἁγίου Βήματος, ἤγουν ὅταν ἀρχίσωσιν οἱ Μακαρισμοὶ, καὶ στέκονται ἀνοικταί, ὥστε νὰ ἀρχίσωσι τὰ κατηχούμενα, καὶ τότε κλείονται αἱ κάτω, διατι ἀποκρύπτονται τὰ Ἅγια ἀπὸ τοὺς ἀμυήτους.

Ὅταν δὲ καὶ ὁ ἀρχιερεὺς λειτουργῇ τότε ἐνθυμούμεσθε καὶ ἄλλα μυστήρια· διατι ἐκεῖνος ὁπόταν φορῆν τὴν ἀρχιερατικὴν στολὴν ἔξωθεν τοῦ θυσιαστηρίου ἔμπροσθεν τοῦ λαοῦ, δηλοῖ τὸν Χριστὸν ἐλθόντα εἰς τὸν κόσμον, διὰ νὰ ζητήσῃ τὸ πλανώμενόν του πρόβατον εἰς τὰ ὄρη, καὶ ἀφῆκεν εἰς τὸν οὐρανὸν τὰ ἐννεήκοντα ἐννέα τὰ μὴ πλανώμενα, ἤγουν τοὺς οὐρανίους ἀγγέλους· τὸν δὲ οὐρανὸν προτυπώνει τὸ ἅγιον Βῆμα. Εὐρὼν οὖν ὁ Ἰησοῦς τὸ πλανώμενον πρόβατον αὐτοῦ κάτω εἰς τὴν γῆν, τὸ ἐσήκωσεν εἰς τοὺς δύο του ὤμους, ἤγουν εἰς τὴν θεότητα καὶ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, διὸ καὶ ὁ ἀρχιερεὺς ἐπιβάλλει εἰς τοὺς δύο του ὤμους τὸ ὠμοφόριον αὐτοῦ. Στέκονται δὲ κύκλῳ αὐτοῦ ὅλοι του οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ διάκονοι ὑπηρετοῦντές τον κατὰ τάξιν, ὡς οἱ ἄγγελοι ὁποῦ ὑπηρετοῦσαν τὸν Χριστὸν ἀπάνω εἰς τὸ ὄρος ὕστερον ἀπὸ τὴν βάπτισιν αὐτοῦ καὶ τὴν κατὰ τοῦ διαβόλου νίκην· διατι λέγει ἡ Γραφή ὅτι, «Ἰδοὺ ἄγγελοι προσῆλθον καὶ διηκόνουν αὐτῷ». Στέκεται δὲ ὁ Πριμικήριος ἔμπροσθεν αὐτοῦ μετὰ λαμπάδος ἀναμμένης· ὁ γὰρ Κύριος φησὶν, «Ἐγὼ εἰμὶ τὸ φῶς τοῦ κόσμου», καὶ πάλιν «Οὕτω λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων» καὶ τὰ ἐξῆς. Ὅντος δὲ τοῦ ἀρχιερέως ἔξω τοῦ ἁγίου Βήματος αἱ θύραι τοῦ ἁγίου Βήματος στέκωντας ἀνοικταί πάντοτε, δηλοῦσι τὰς πύλας τοῦ οὐρανοῦ ὁποῦ ἀνοιζαν εἰς τὸν ἐρχομὸν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν κόσμον, διὰ τὸ ὁποῖον εἶπεν, «Ἀπάρτι ὄψεσθε τὸν οὐρανὸν ἀνεωγῶτα, καὶ τοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ ἀναβαίνοντας καὶ καταβαίνοντας ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου». Καὶ ἐπειδὴ ἀνέβη πρὸς τὸν Πατέρα του ὁ Κύριος ὡσάν ἐπλήρωσε τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου, καθὼς αὐτὸς εἶπε πρὸς ἐκεῖνον «Τὸ ἔργον ἐτελείωσα ὃ δέδωκάς μοι ἵνα ποιήσω αὐτὸ, νῦν δὲ πρὸς σέ ἐρχομαι», ἔρχεται καὶ ὁ ἀρχιερεὺς ὕστερα ἀπὸ τὸ Σοφία ὀρθῆ νὰ εἰσέβῃ εἰς τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων, ἀφήνοντας πρότερον τὴν εὐλογίαν του εἰς τὸν κόσμον· καὶ ὁ Ἰησοῦς γὰρ εἰς οὐρανοῦς ἀναλαμβάνόμενος ἐπάρας τὰς χεῖρας αὐτοῦ εὐλόγησε τοὺς μαθητάς. Καὶ εἰσεβαίνοντας φιλεῖ τὰς ἁγίας εἰκόνας διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι δι' αὐτοῦ κατηλλάγημεν τῷ Θεῷ καὶ Πατρί. Καὶ οὕτως εἰσέρχεται πληρῶν τὸν τύπον ἐκεῖνου τοῦ λόγου ὁποῦ λέγει ὁ Παῦλος, ὅτι, «Οὐκ εἰς χειροποίητα ἅγια εἰσῆλθεν ὁ Χριστὸς, ἀντίτυπα τῶν ἀληθινῶν, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανὸν νῦν ἐμφανισθῆναι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν» (Ἐβρ. θ').

Και ὡς ἂν ἐφθάσεν ἕως τοῦ παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν, καὶ ἐνώπιον αὐτοῦ προσηνέχθη (ὡς φησὶ Δαυὶδ) ἐδόθη αὐτῷ ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ βασιλεία, ἤγουν ἡ ξεχωριστὴ ἐκείνη δόξα ὅπου εἶχε καὶ πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως, ἦν καὶ ἔτι εὐρισκόμενος εἰς τὸν κόσμον τὴν ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Πατέρα του εἰπὼν, «Καὶ νῦν δόξασόν με σὺ Πάτερ παρὰ σεαυτῷ τῇ δόξῃ ἣ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι παρὰ σοί». διὰ τοῦτο οἱ ἄγγελοι προσκυνοῦντες αὐτὸν τὸν ὕμνησαν μὲ τὸν ἴδιον ὕμνον ὅπου καὶ πρότερον τὸν ἐδόξαζον, ἤγουν μὲ τὸ "Ἄγιος, Ἄγιος, Ἄγιος, μὴτε προστιθέντες, μὴτε ἐκβάλλοντες τίποτες ἀπὸ τῆν τρισάγιον δοξολογίαν τούτους καὶ ἡμεῖς τὰ ἔθνη μιμούμενοι, τὸν τρισάγιον ὕμνον ψάλλομεν, πέρνοντες, τὸ μὲν "Ἄγιος, Ἄγιος, Ἄγιος, ἀπὸ τῆ Σαραφείμ ὅπου εἶδεν ὁ Ἡσαίας (Ἡσαϊ 6), τὸ δὲ Θεὸς καὶ ἰσχυρὸς, καὶ ἀθάνατος ἀπὸ τὸν προφήτην Δαβὶδ, «Ἐδίψησεν ἡ ψυχὴ μου πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ἰσχυρὸν τὸν ζῶντα» (Ψαλ. 41) διὰ νὰ δείξωμεν ὅτι καὶ μία ἐκκλησία γέγονεν ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων, ὅτι καὶ μία ὕμνωδία, καὶ ἡ αὐτὴ ὕμνωδία διδοται συμφώνως εἰς τὸν Χριστὸν καὶ ὑπὸ τῶν ἀγγέλων καὶ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. Καὶ ὁ μὲν λαὸς οὕτως ἐξυμνεῖ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν, μαζὺ μὲ τὸν Πατέρα καὶ μὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· ὁ δὲ ἀρχιερεὺς δείχνωντας μὲ τὰ ἔργα τὸ τοιοῦτον μυστήριον κρατεῖ ἀναμμένον τὸ τρικεῖριον εἰς τὸ Εὐαγγελιὸν ἐπάνω μὲ δύο φῶτα μόνον, διὰ νὰ δηλώσῃ ὅτι ὁ ὕμνος οὗτος πέμπεται εἰς τὰς δύο φύσεις τοῦ θεανθρώπου Λόγου. Ἐδιδάχθημεν ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελίου νὰ συνοξαίξωμεν τὸν Χριστὸν μαζὺ μὲ τὸν Πατέρα καὶ μὲ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, καὶ εἰς τὸ, Δύναμις, πάλιν ἀνάπτει καὶ τὸ τρίτον κηρίον, διατι ὁ προσκυνούμενος οὗτος Ἰησοῦς τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Πνεύματι μᾶς ἐδίδαξε τὸ μυστήριον τῆς ἁγίας Τριάδος. Καὶ μετ' αὐτὸ ἐκβαίνωντας εἰς τὰς θύρας πρὸς τὸν λαὸν εὐλογεῖ εὐχόμενος καὶ μεταδιδούς τὰς θείας δωρεὰς κοινῶς καὶ ἀπὸ τὰς τρεῖς ὑποστάσεις τῆς ζωαρχικῆς Τριάδος· γέγραπται γὰρ ὅτι ἀναβάς ὁ Ἰησοῦς, εἰς τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ δηλαδὴ, αἰχμαλωτήσας πρότερον μὲ τὸν σταυρὸν τὴν αἰχμαλωσίαν, ἣτις ἐσμέν ἡμεῖς, ἔδωκε δόματα τοῖς ἀνθρώποις, ἤγουν τὰ χαρίσματα τοῦ Πνεύματος. Καὶ ὡς ἂν δώσῃ τὴν εὐλογίαν ἔρχεται καὶ καθίζει εἰς τὸ ἱερόν Σύνθηρον καὶ ἀποθέτει τὸ ὠμαφόριον δείχνωντας ὅτι προσήγαγε τὸ πρόβατόν του, τὸν ἀνθρωπον, καὶ ἐπαράδωκεν εἰς τὸν Πατέρα του, δι' αὐτοῦ γὰρ τὴν προσαγωγὴν ἐσχίκαμεν πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ διὰ τοῦτο ὁ Πατὴρ αὐτὸν ὑπερῴψωσε καὶ ἐκάθησεν ἐν δεξιᾷ αὐτοῦ ἐν τοῖς ἐπουρανοῖς ὑπὲρ ἄνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ δυνάμεως καὶ κυριότητος καὶ παντὸς ὀνομαζομένου οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, καὶ πάντα ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ τὸ ὅποιον καὶ ὁ Δαβὶδ προήγγειλεν εἰπὼν, «Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου». Τότε ἀρμοζόντως γίνεται ἡ φήμη καὶ τῶν βασιλέων, ἱσταμένου τοῦ Πατριάρχου ἐν σχήματι προσευχομένου, καὶ τοῦ Πατριάρχου, ἢ ἄλλου ἀρχιερέως, ἐκείνου μὲν καθήμενου, τῶν δὲ λοιπῶν ἱσταμένων ὡς εἰς προσευχὴν, καὶ τὴν φήμην ταύτην τὴν λέγουσι, τρεῖς μὲν οἱ τοῦ Βήματος, καὶ τρεῖς οἱ ψάλλται ἕξ. Μετὰ τὰ μυστήρια ταῦτα ὅπου εἶπομεν ἀκολουθεῖ ἡ ἐκτενὴς προσευχὴ, κοινῶς διὰ ὅλους τοὺς χριστιανούς, καὶ ξεχωρὰ διὰ τοὺς Καθη-

χουμένους, ὅπου ἀκόμη δὲν ἐβαπτίσθησαν· καὶ ὅταν λέγεται τὸ, *"Ἰσα καὶ αὐτοὶ σὺν ἡμῖν δοξάζωσιν*, ἀπλώνεται τὸ ἀντιμίνσιον, διατὶ σημαίνει τὸν Τάφον τοῦ Κυρίου, τὸν ὅποιον ὁ μὲν Ἰωσήφ, ὡς κατηχούμενος καὶ ὄχι ἀκόμη τέλειος μαθητῆς, τὸν ἐλατόμησε διὰ ἐδικόν του καινούριον, καθὼς εἶναι καὶ τὸ πανί τοῦ ἀντιμινσίου, ἀμὴ τὸν ἀφιέσωσεν ὕστερον εἰς τὸν Χριστόν. Κατόπι δὲ ἀπὸ τὰς προσευχὰς ταύτας ἐρχόμεθα εἰς τὸ μυστήριον τοῦ σταυροῦ, καὶ εὐρίσκοντας τὸν Ἰησοῦν εἰς τὴν Πρόθεσιν ἐσταυρωμένον, ὡς εἰς τὸν Γολγοθᾶ, θυμιᾷ ὁ ἀρχιερεὺς τὸ ἱερατεῖον ὅλον, πρὸς εὐχαριστίαν τῆς τοσαύτης δωρεᾶς τοῦ Θεοῦ, λέγων τὸ, *Ἐλέησόν με ὁ Θεός*, ἕως τὸ, *Ἀγάθυνον Κύριε*, τὸ δὲ ἐπίλοιπον τὸ λέγει μετὰ τὴν ἀπόθεσιν τῶν θείων δώρων εἰς τὴν ἁγίαν Τράπεζαν, καὶ ἀποσκεπάζοντας τὴν κεφαλὴν του ἀπὸ τὴν μῆτραν παίρνει τὰς μερίδας τῶν βασιλέων καὶ ἀρχιερέων καὶ τοῦ λαοῦ, ἀσκητῆς ἕως γὰρ δεχθῆ τὰ "Ἅγια· καὶ διατὶ αὐτὸς ἐπιφέρει τὸν τύπον τοῦ Χριστοῦ δὲν σηκώνει ἀτὸς του τὰ "Ἅγια γὰρ εἰσοδέσθη μετ' αὐτὰ, ἀλλὰ τὰ δίδει τοῦ ἱερέως καὶ διακόνου, ὅπου δηλοῦσι τὸν Ἰωσήφ καὶ Νικόδημον· τότε ὁ Ἄερας δηλοῖ τὴν σινδῶνα, καὶ τὰ λοιπὰ δύο καλύμματα τὸ σουδάριον ὅπου ἐτέλεισε τὴν κεφαλὴν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ τάφου σπάργανα, ἢ σάβανα· τὸ δὲ θυμιατήριον βαστάζεται διὰ τὴν σμύρνην καὶ ἀλόνη, ὅπου ἠγγράσαν οἱ ἐνταφιασταὶ του καὶ ἄλειψαν τὸ σῶμα αὐτοῦ· καὶ διατὶ δὲν τὸν ἔθαψαν εἰς τὸν ἴδιον τόπον ὅπου ἦτον ὁ σταυρός, ἀλλὰ τὸν ὑπήγαγον εἰς τὸν κῆπον, καὶ εἰς αὐτὸν ἦταν τὸ σπήλαιον, ὁ τάφος, μισεύει καὶ ὁ ἱερεὺς ἀπὸ τὴν Πρόθεσιν, ὡς ἀπὸ τὸν Γολγοθᾶ, καὶ ἐκβαίνει μετὰ "Ἅγια ἔξω εἰς τὸν ναόν, καὶ συντροφιασμένος μετὰ λαμπάδες καὶ ἔμπροσθεν καὶ ὀπισθεν ὅπου σημαίνουν καὶ τοὺς προηγησαμένους προφήτας καὶ τοὺς ἀκολουθήσαντας ἀποστάλους, καὶ ἐνθυμούμενος τοῦ Ἀηστοῦ ὅπου ὄλιγον πρότερον ἠθέλην εἰπῆ τὸ, «Μνησθητί μου, Κύριε, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ Βασιλείᾳ σου» (Λουκᾶς κγ') παρακαλεῖ διὰ τὸν λαόν ὅλον τὸν περιεστώτα λέγων, *Μνησθεῖν πάντων ἡμῶν Κύριος ὁ Θεός ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ*· ὁμοίως καὶ ὁ λαὸς παρακαλεῖ τὸ αὐτὸ μετὰ πάσης εὐλαθείας καὶ κατανύξεως, προσκυνῶν ἕως ἐδάφους, ὄχι διατὶ τάχα λογιάζεται πῶς γὰρ εἶναι τελειωμένα τὰ "Ἅγια, ἀλλὰ διατὶ κλαίει ἐν ταπεινώσει καρδίας ἐνθυμούμενος τὰ ἀμαρτήματά του, καὶ ζητῶντας διὰ τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ συγχώρησιν εἰς αὐτὰ ἐκ βαθέων καρδίας, ὅμοια μετὰ τὸν Ἀηστήν. Ἐρχόμενον δὲ τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ εἰς τὸ ἅγιον Βῆμα, μᾶς δίδει γὰρ ἐνθυμηθῶμεν τὰ τῆς ταφῆς μυστήρια· λοιπὸν τὸ ἀντιμίνσιον δηλοῖ τὸν τάφον, ὡς εἶπομεν· ἡ δὲ ἁγία Τράπεζα τὸν κῆπον, τὸ δὲ κάλυμμα τοῦ Ποτηρίου, ὅπου ἀπομένει μέσα εἰς τὸ ἀντιμίνσιον . . . Ὁ Ἄερας δηλοῖ τὴν σινδῶνα, τὸ δὲ κάλυμμα τοῦ διακαρίου τὸ σουδάριον ὃ ἦν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Ἰησοῦ (Ἰω. κ'). διὰ τοῦτο τὸ λύει καὶ βάλλει το καὶ αὐτὸ μέσα εἰς τὸ ἀντιμίνσιον εἰς ἕνα τόπον· ὁ δὲ Ἄερας ὅπου ἐσημάδευεν ὡς τώρα τὴν σινδῶνα, παίρνεται ὡσὰν γὰρ ἦταν ὁ μέγας λίθος ὅπου ἐκύλισε ὁ Ἰωσήφ εἰς τὴν θύραν τοῦ μνημείου, διὰ τοῦτο μετὰ τοῦτον σκεπάζει τὰ "Ἅγια, καὶ τὰ θυμιᾷ πάλιν διὰ τὰ μύρα τῆς σμύρνης καὶ ἀλόης, κλείωντας τὰς θύρας τοῦ Βήματος, καὶ τὰς ἀπάνω καὶ τὰς κάτω, διὰ γὰρ φανερῶση μετὰ τὰς κάτω τὴν κουφίαν τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὸν ᾄδην κατὰβάσιν, καὶ μετὰ τὰς ἀπάνω τὴν κουστωδίαν ὅπου ἐ-

βάλασιν οἱ Ἰουδαῖοι εἰς τὸν τάφον διὰ νὰ μὴ ἔλθωσιν οἱ Μαθηταὶ καὶ κλέψουσι τὸν Ἰησοῦν· μένει δὲ καὶ ὁ ἀστερίσκος εἰς τὸ μνήμα ἀπάνω διὰ νὰ σημαδεύσῃ τὴν σφραγίδα ἣν ἔθηκαν σφραγίσαντες τὸν λίθον μετὰ τῆς κουστωδίας. Μετὰ ταῦτα ἀκολουθοῦσι πάλιν αἱ προσευχαί. Θέλοντος δὲ τοῦ Ἰησοῦ νὰ φανερώσῃ τὴν ἀνάστασίν του ἐγένετο σεισμὸς μέγας, καὶ μετ' αὐτὸν ἀνοιξεν ὁ τάφος, καὶ οἱ φύλακες ἔφυγον· διὰ τοῦτο ὅταν λέγῃ ὁ διάκονος, *Τὰς θύρας, τὰς θύρας ἐν σοφίᾳ πρόσχωμεν*, σηκώνουσιν οἱ ἱερεῖς τὸν Ἀέρα, καὶ σείουσι ἐπάνω τοῦ τάφου, κύπτοντος τοῦ ἀρχιερέως ὑπὸ κάτω, καὶ ἀνοίγει τὰς ἀπάνω θύρας τοῦ βήματος δηλοποιῶν τὴν ἀνοιξίν τοῦ τάφου καὶ τὸν σεισμὸν, καὶ τὴν φυγὴν τῶν φυλάκων, καὶ ὅτι ὁ ἀρχιερεὺς τῷ Χριστῷ συνθάπτεται, διὰ νὰ συναναστῇ ἀντάμα με' αὐτόν· διὰ τοῦτο καὶ τὸν Ἀέρα περνοῦσιν οἱ ἱερεῖς ἀπὸ ἀνωθεν τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀρχιερέως, ὁ δὲ λαὸς τότε λέγει τὸ Σύμβολον τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως, διατὶ τὸ ἐξαιρετὸν μυστήριον τῆς πίστεως ἡμῶν εἶναι ὁ θάνατος καὶ ἡ ἀνάστασις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸ ὅποιον ἀκολουθοῦσι καὶ τὰ λοιπά. Ἡ δὲ σφραγὶς ὅπου ἐδήλου ὁ ἀστερίσκος τότε σηκώνεται, ὅταν ὁ ἀγγελικὸς ὕμνος ἄδεται, τὸ, *Ἄγιος, ἄγιος, ἄγιος Κύριος Σαβαώθ*, ἐπειδὴ οἱ λευκοφανεῖς ἄγγελοι ταῦτα πάντα ἐξυπηρέτησαν. Καὶ πάλιν προσευχαί ἱλαστήριοι καὶ εὐχαριστήριοι, καὶ ὁ ἁγιασμὸς τῶν Ἀγίων Δώρων νὰ κοινωνήσωσιν οἱ πιστοὶ χριστιανοὶ με' τέλειον Σῶμα καὶ Αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλὰ πρὶν τῆς ἁγίας Κοινωνίας, διὰ νὰ κάμῃ ὁ ἱερεὺς καὶ τὸν τύπον τῆς ἀναστάσεως, καθὼς καὶ τῶν ἄλλων μυστηρίων, ὑψώνει ὀλίγον ἀπὸ τὸ Δισκάριον τὸν ἅγιον Ἄρτον, καὶ με' τὰ ἔργα δεικνύει ὅτι ἠγέρθη ὁ Κύριος, καὶ με' τὰ λόγια παρακινεῖ τοὺς χριστιανοὺς νὰ προσέχωσιν εἰς τὴν μετάληψιν τῶν φρικτῶν τούτων μυστηρίων, διατὶ τὰ τοιαῦτα Ἅγια δὲν δίδονται παρὰ μόνον εἰς τοὺς ἁγίους. Ὑστερα ἀφ' οὗ οἱ ἱερωμένοι κοινωνήσουσι μέσα εἰς τὸ θυσιαστήριον, ὡς οἱ Ἀπόστολοι εἰς τὸν Μυστικὸν Δείπνον, ἐκβαίνει ἔξω πρὸς τὸν λαὸν ὁ ἱερεὺς εἴτε ἀρχιερεὺς με' τὸ ἅγιον Ποτήριον μόνον, διατὶ εἰς ἐκεῖνο ἐσμιγμένα εἶναι καὶ τὰ δύο εἶδη τοῦ Σώματος καὶ Αἵματος τοῦ Κυρίου, τὰ ὅποια ὁ Κύριος ἐπαράδωκε νὰ κοινωνοῦμεν καὶ τὰ δύο, καὶ κοινωνοῦμεν καὶ τὸν λαὸν με' τὴν ἱερὰν Μετάδοσιν· καὶ σημαδεύει ἀκόμη καὶ πῶς ἀναστὰς ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τοῦ τάφου ἐφάνερωσε τὸν ἑαυτὸν του ζῶντα εἰς τοὺς Ἀποστόλους καὶ εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα δι' αὐτῶν. Ἀμὴ διατὶ δὲν συναναστρέφετο πάντοτε με' τοὺς μαθητάς του, ὡς πρὶν τοῦ τάφου, ἀλλὰ δι' ἡμερῶν τεσσαράκοντα πότε ἐφάνετο καὶ πότε ὄχι, διατὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἦτον δεδοξασμένον τὸ σῶμά του, διὰ τοῦτο εἰσεβαίνει πάλιν ὁ ἱερεὺς με' τὰ Ἅγια καὶ δηλοῖ ὅτι κρύπτεται ἀπὸ τὰ ὀμμάτια τῶν Ἀποστόλων ὁ Κύριος. Ἡ δὲ ὕστερη φορὰ ὅπου ἐφάνηκεν εἰς αὐτοὺς ἦτον εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, ἀπὸ τὸ ὅποιον ἀνελήφθη· διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἱερεὺς πάλιν στρέφοντας με' τὰ Ἅγια πρὸς τὸν λαὸν λέγει ἐκφώνως, τὸ, *Πάντοτε γῆρ καὶ αἰὲ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων*, δηλῶν τὴν εἰς οὐρανοὺς Ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου, καὶ με' τὰ λόγου τοῦ τέλους, καὶ με' τὰ ἔργα ὅπου μεταφέρεται τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὴν ἁγίαν Τράπεζαν καὶ τὴν ἁγίαν Πρόθεσιν, ὡς ἀπὸ γῆς εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ τότε ἡ ἁγία Τράπεζα μένει ὡς θρόνος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, ἡ δὲ Πρόθεσις ὡς ἐκ δεξιῶν καθέδρα τῆς μεγα-

λωσύνης ἐν ὑψηλοῖς. Καὶ ἐπειδὴ ἔταξεν ὁ Κύριος εἰς τοὺς Μαθητάς του ὅτι εἰς τὴν βασιλείαν του θέλει κάμῃ νὰ κάθωνται εἰς τὴν τράπεζάν του, νὰ τρώγουσι καὶ νὰ πίνουνσι μαζὺ μετ' ἐκεῖνον ἐκεῖνα τὰ μυστικά φαγητὰ τῆς σοφίας καὶ τὰ καινούρια, ὅποταν εἶπεν, «Οὐ μὴ πῶ ἀπάρτι ἐκ τούτου τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου, ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ὅταν αὐτὸ πίνω μεθ' ὑμῶν καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς μου» (Ματθ. κστ'), δηλῶν τὴν τελειοτέραν ἀπόλαυσιν τῆς μακαριότητος, διὰ τοῦτο ἔρχεται πάλιν ὁ ἱερεὺς ἢ ὁ διάκονος καὶ κοινωνεῖ δεύτερον, καὶ καθὼς λέγουσι, Δικάζει τὰ Ἅγια, διὰ νὰ σημαδεύσῃ τὴν μέλλουσαν τότε μυστικὴν καὶ τελευταίαν εὐωχίαν. Ὑστερον δὲ ἀπὸ τὸν μισμὸν τοῦ Χριστοῦ ἔμεινεν ἡ Παρθένος Μαρία εἰς τὸν κόσμον διὰ παρηγορίαν τῶν πιστῶν· διὰ τοῦτο διαμοιράζεται εἰς τὸν λῶν τὸ λεγόμενον Ἀντίδωρον, εἰς τύπον τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἀπὸ τὴν προσφορὰν ὅπου εὐγῆκεν ὁ ἀμνός, καὶ οὕτω τελειώνονται μαζὺ μὲ τὴν ἱερὰν λειτουργίαν καὶ ὅλα τὰ μυστήρια τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας.

Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ ἔργον τῆς ἁγίας κοινωνίας ἔχει κατὰ ξεχωριστὰ πράγματα εἰς τοῦ λόγου του, καὶ χρειάζονται ἐρμηνείας, ἐπαναλαμβάνοντες τὸν λόγον λέγομεν, ὅτι μέλλον ὁ ἀρχιερεὺς νὰ κοινωνήσῃ ἐκβάλλει τὴν μήτραν, ὡσὰν ὅπου τότε δὲν φέρει τύπον τοῦ βασιλέως Χριστοῦ, ἀλλὰ ἀνθρώπου περικειμένου ἀσθένειαν, καὶ τεταπεινωμένου, καὶ στέκεται ἀσκεπῆς ἕως νὰ κάμῃ τὴν ἱερὰν Μετάδοσιν. Ἀφοῦ λοιπὸν σημαδεύσῃ τὸν τύπον τῆς ἀναστάσεως μὲ τὸ νὰ ὑψώσῃ τὸν Ἄρτον ἀπὸ τὸ Δισκάριον, τὸν μελίζει εἰς τέσσαρα μέρη, διατὶ οὗτος ὁ Ἄρτος εἶναι τὸ Σῶμα ἐκεῖνο τοῦ Χριστοῦ, ὅπου κόπτεται χωρὶς νὰ σμικράνῃ ἡ χάρις τῆς τεθεωμένης σαρκὸς του· διὰ τὸ ὅποιον εἶπε, «Τοῦτο ἐστὶ τὸ σῶμά μου τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον» (Ματθ. κστ'). Καὶ τότε πιάνει τὴν μίαν μερίδαν καὶ τὴν βάλλει εἰς τὸ ἅγιον Ποτήριον· διατὶ εἰς τὴν ἀνάστασιν συνέρχονται καὶ ἐσμίγνουνται ὅλα τὰ μέλη τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, καὶ γίνεται τὸ ἓνα, καὶ τότε ἐγγείει καὶ τὸ βραστὸν ὕδωρ λέγων τὸ, *Ζέσις πίστεως πλήρης*, καὶ τὸ, *Λουτρὸν τὸ θεῖον τῆς παλιγγενεσίας*, πρῶτον διὰ νὰ δείξῃ ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὅπου σκιαγραφεῖται πάντοτε εἰς τὸ πῦρ, καὶ εἰς τοὺς ποταμοὺς τῶν ὑδάτων, εἶναι ὅπου κάνει τὸ μυστήριον τῆς Ἀναστάσεως· διατὶ λέγει ἡ προφητικὴ φωνή, «Ἐξαποστελεῖς τὸ πνευμά σου, καὶ κτισθήσονται, καὶ ἀνακαινιεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς» (Ψαλ. 103). Δεύτερον διὰ νὰ κάμῃ καὶ εἰς τὴν γεῦσιν τὸ Αἷμα καὶ τὸ Ὑδωρ θερμὸν καθὼς ἦταν ὅταν ἐξῆλθεν ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, νὰ μᾶς δώσῃ νὰ νοήσωμεν ὅτι ἐκ ζῶντος σώματος ἐξέρχεται· καὶ τρίτον νὰ δείξῃ ὅτι ταῦτα τὰ δύο, τὸ αἷμα καὶ τὸ ὕδωρ, εἶναι ὅπου μᾶς τελειώνουσιν εἰς τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ μὲ τὸ ἅγιον Βάπτισμα καὶ μὲ τὴν θεῖαν Κοινωνίαν σφραγίζοντάς μας μὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Τότε ὁ ἀρχιερεὺς πρῶτον κοινωνεῖ λέγων τὰς μυστικὰς εὐχὰς ὅπου ἔχει ἡ Μετάληψις, καὶ ξέχωρα τὸ, *Πιστεύω, Κύριε, καὶ ὁμολογῶ* ὅτι σὺ εἶ ἀληθῶς ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, τὰ ὅποια εἶναι τὰ ἴδια λόγια ὅπου ἀπεκρίθη ὁ Πέτρος εἰς τὸν Χριστὸν, ὅταν ἐρώτησε τοὺς Ἀποστόλους τίνα γνώμην ἔχουσι περὶ αὐτοῦ, καὶ εἶπε, «Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος»· (Ματθ. ιστ'.) διατὶ ὁ ἄρτος ὅπου λαμβάνομεν εἶναι ὁ αὐτὸς Χριστὸς,

ὅπου ἔβλεπον οἱ Ἀπόστολοι τότε καὶ ἐμαρτύρουν. Μὲ τὴν πίστιν ταύτην καὶ πρέπουσαν κατάνυξιν καὶ φόβον, ὡς μεταλαμβάνων διὰ στόματος αὐτοῦ τῆς σαρκὸς καὶ θεότητος τοῦ Ἰησοῦ, καὶ σύσσωμος γενόμενος τῷ Χριστῷ, μεταλαμβάνει τὸν μὲν ἅγιον Ἄρτον καθάπαξ, ἤγουν μίαν φορὰν, τὸ δὲ ἅγιον Ποτήριον εἰς τρία βουφήματα, λέγων, *Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος*, διὰ τὸ ὅταν ὁ Χριστὸς ἔρχεται νὰ κατοικήσῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον δὲν ἔρχεται μόνος, ἀλλὰ μετὰ Πατρὸς καὶ Πνεύματος. Τὸ ὅμοιον κάνουνσι καὶ οἱ λοιποὶ ἄρχιερεῖς καὶ διάκονοι, μεταδιδόντες αὐτοῖς τοῦ πατριάρχου, ἅπαξ τὸν Ἄρτον καὶ τρεῖς τὸ Ποτήριον· τότε δὲ φορεῖ τὴν μῆτραν, εἴτε κίδαριν εἰς τύπον τοῦ ἄκρου ἀρχιερέως Ἰησοῦ. Καὶ μετὰ τὴν θείαν Μετάληψιν, πιάνοντας ὁ διάκονος τὸ Δισκάριον καὶ λέγοντας τοὺς ἀναστασίμους ὕμνους, ἤγουν τὸ, *Ἀράστασις Χριστοῦ θεασάμενοι*, καὶ τὸ, *Φωτίζου, φωτίζου ἡ γεία Ἱερουσαλήμ, Ὡ Πάσχα τὸ μέγα καὶ ἱερώτατον Χριστὲ*, συνάγει τὰ ἐπίλοιπα σώματα τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὰ μεταφέρει ἀπὸ τὸ Δισκάριον εἰς τὸ Ποτήριον, μαζὺ μὲ ὄλας τὰς μερίδας τῶν ἁγίων καὶ τῶν ἀνθρώπων, ζώντων καὶ κεκοιμημένων. Διὰ τὸ ὅποιον μᾶς μέμφονται πολλὰ οἱ Λατῖνοι, πῶς ἐσμίγουμεν τοὺς ἀνθρώπους μαζὺ μὲ τὸ θεθεωμένον σῶμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ πῶς νὰ γίνωνται καὶ οἱ ἄνθρωποι τάχα σῶμα Χριστοῦ· ἀλλὰ ἡ ἀμώμητος καὶ ὀρθόδοξος ἡμῶν Ἐκκλησία δὲν γίνεται ἔνοχος ἢ πταίστρα ἀπὸ τὰς τοιαύτας κατηγορίας, διὰ τὴν εἶναι δυνατὸν ποτὲ νὰ γένη ὁ γυμνὸς καὶ φιλὸς ἄνθρωπος θεὸς κατὰ φύσιν, καθὼς ἔγινεν ὁ μεταβληθεὶς ἄρτος διὰ Πνεύματος ἁγίου· ἀλλ' ἐὰν καὶ προσκολληθῇ μὲ τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἐσμίξουσι τὰ δύο εἰς τὸ ἓνα καθὼς γίνεται καὶ ὅταν ὁ ἄνθρωπος κοινωνᾷ τὰ θεία μυστήρια, ἀλλὰ δὲν ἀλλάσσει ὁ ἄνθρωπος εἰς θεόν, μόνον παίρνει τὴν θείαν χάριν ἀπὸ τὸν Χριστὸν, μένει δὲ πάλιν ὁ ἄνθρωπος ἄνθρωπος καὶ ἂν παίρνη καὶ τὴν χάριν. Καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ προσέχη ὁ ἱερεὺς, νὰ μὴ μεταδώσῃ τινὸς χριστιανοῦ νὰ μεταλάβῃ ἀπὸ τὰς μερίδας, νὰ μὴ πέσῃ εἰς εἰδωλολατρείαν. Ἡ δὲ γνώμη τῆς Ἐκκλησίας μας διὰ τὴν ὁποῖαν βάλει τὰς μερίδας τῶν ἀνθρώπων μέσα εἰς τὸ Ποτήριον εἶναι διὰ νὰ ξεπλύνῃ τὰς ἀμαρτίας τῶν μνημονευμένων μὲ τὸ τίμιον αἷμα τοῦ Δεσπότη, καὶ εἶναι τόσον, ὅσον ἂν ἤθελε πιάσῃ (χάριν λόγου) ὁ Ἰωάννης, ὅπου ἐπαράστεκεν εἰς τὸν Σταυρὸν, κανένα ἀμαρτωλὸν νὰ τὸν φέρῃ ὑπὸ κάτω ἀπὸ τὰς πληγὰς τοῦ Ἰησοῦ ὅπου ἔρρεε τὸ αἷμα, νὰ τὸν ξεπλύνῃ μὲ αὐτό· διὰ τὸ τότε ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος δὲν ἐγένετο Χριστὸς κατὰ φύσιν, ἀλλὰ μόνον κεκαθαρμένος καὶ λελουμένος ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν μὲ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ· διὰ τοῦτο καὶ πολλοὶ εἰς τὴν ἡμετέραν ἐπαρχίαν, ὅπου ἠξέουρουσι τὴν παρούσαν γνώμην, λέγουσιν ὅταν βάλουσι τὰς μερίδας εἰς τὸ Ποτήριον, ὕστερα ἀπὸ τὰς ἀναστασίμους εὐχὰς τὰ λόγια ταῦτα, *Ἀπόλυτρον, Κύριε, τὰ ἀμαρτήματα τῶν ἐνταῦθα μνημονευθέντων, τῷ αἵματι σου τῷ τιμίῳ, προσβείλεις τῶν ἁγίων σου*. Καὶ ἂν καλὰ καὶ ὅλοι δὲν τὸν λέγουσιν, ἀλλὰ ἔστρωντας καὶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ νὰ ἔχη τὴν δύναμιν τοῦ νὰ καθαρῶν τὰ πταίσματα, κάνει ἐκεῖνο τὴν ἐνέργειάν του εἰ λέγομέν το ἡμεῖς, εἰ δὲν τὸ λέγομεν, καὶ εἰς τοῦτο στέκεται ὅλη ἡ δύναμις τῆς ἱερωσύνης· διὰ τὸ ὅταν ὁ ἱερεὺς προσφέρῃ καὶ παρακλήθῃ διὰ

ψυχικὴν σωτηρίαν ἐνὸς ἀνθρώπου ζῶντος ἢ κεκοιμημένου, δὲν ἐλπίζει εἰς τὴν τὴν ἀρετὴν του νὰ ἐπιτύχη δι' αὐτὴν τοῦ ζητουμένου, ἀλλὰ εἰς τὴν δύναμιν καὶ χάριν τοῦ ἐκχυθέντος αἵματος ὑπὲρ ἡμῶν. Καὶ τοῦτο εἶναι ὁ λόγος τοῦ προφήτου Ζαχαρίου, ὁποῦ λέγει, «Καὶ σὺ ἐν αἵματι διαθήκης σου ἐξάπεστειλας δεσμίους σου ἐκ λάκκου, οὐκ ἔχοντος ὕδωρ» (Ζαχαρ. 9). διὰ τὸ ὅχι μόνον τότε εἰς τὸν καιρὸν τῆς σταυρώσεως ἐξήγαγεν ἀπὸ τὸν ἄδην τοὺς σκλάβους του μὲ τὸ αἶμα ὁποῦ ἔχυσε εἰς τὸν Σταυρὸν, ἀλλὰ καὶ τώρα μὲ τὸ αἶμα τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὁποῦ χύνεται μυστικῶς εἰς τὴν θεῖαν ἱερουργίαν, λυτροῦνται καὶ ἀπὸ τὸν ἄδην αἱ ψυχαὶ τῶν πιστῶν διὰ ταῖς ὁποίας ἡ θυσία προσφέρεται, καὶ οἱ ζῶντες ἀπὸ πᾶσαν ψυχοβλαβῆ ἐπήρειαν τοῦ διαβόλου· διὰ τὸ δὲν ἔχει καμμίαν διαφορὰν τὸ αἶμα τοῦτο ἀπὸ ἐκεῖνο, ἀλλὰ εἶναι τὸ αὐτὸ ὅλως δι' ὅλου.

Τοῦτη εἶναι ἡ τάξις ὁποῦ ἡμεῖς κρατοῦμεν εἰς τὴν λειτουργίαν μας, τὴν ὁποίαν ἐλπίζω καὶ ἐσεῖς κρατεῖτε, ἢ, ἂν διαφέρῃ τίποτε, συμφωνήσετε καὶ ἐσεῖς μεθ' ἡμῶν, ἵνα ἐν ἐνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ δοξάζωμεν τὸν Θεὸν ἀμφοτέροι.

Τοῦτο εἶναι τὸ πρῶτον ζήτημα τῆς γραφῆς ὁποῦ μᾶς ἐστείλετε, ἀπὸ τοῦ ὁποῖον γνωρίζετε καὶ πότε ἀνοίγονται ἢ κλείονται αἱ θύραι τοῦ Βήματος, τὸ ὁποῖον ἐρωτᾶτε εἰς τὸ δέκατον ζήτημα.

ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

Περὶ τοῦ καιροῦ τῆς λειτουργίας, ὁποῦ εἶναι τὸ δεύτερον, καὶ ἐρωτᾶτέ το καὶ εἰς τὸ δέκατον πρῶτον, λέγομεν ὅτι καλῶς ποιεῖτε ἀρχινίζοντες ἀπὸ τῆς τρίτης ὥρας τῆς ἡμέρας, κατὰ τοὺς Κανόνας, καὶ τελειώνετε ἕως τῆς ἐβδόμης ἢ ἐννάτης, κατὰ τὰς ἡμέρας· διότι ὅσον πλεότερον τινὰς ἐνασχολεῖται εἰς τὸν ὕμνον τοῦ Κυρίου τόσῳ μᾶλλον καὶ ὠφελεῖται καὶ ἐπαινεῖται, ὡς οἱ οὐράνιοι ἄγγελοι, οἱ ὁποῖοι διηνεκῶς ἐξυμνοῦσι τὸν Κύριον. Ἀλλὰ δὲν εἶναι πάντοτε διωρισμένα αὐτὰ αἱ ὥραι, ὥστε νὰ μὴ ἔχωμεν ἄδειαν νὰ λειτουργῶμεν ἄλλην ὥραν, μόνον τὴν τρίτην· διὰ τὴν καὶ τῆς μεγάλῃς ἡμέρας τῆς Λαμπρᾶς καὶ τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως καὶ τῶν ἁγίων Θεοφανείων, ἀπὸ νυκτὸς γίνεται ἡ λειτουργία, καὶ τῆς Μεγάλῃς Πέμπτης καὶ τῆς Μεγάλῃς Σαββάτῳ ἐπαρελάβομεν νὰ λειτουργῶμεν πρὸς ἑσπέραν, διὰ κάποια ἕτερα μυστήρια· καὶ εἰς τὸ Μοναστήριον τῶν Ἀκοιμητῶν πᾶσαν ὥραν παρά ὀλίγον ἐλειτουργοῦν. Διὰ τοῦτο γράφομεν, ἂν περᾶσῃ καὶ ἡ τρίτη ὥρα, ἢ νὰ ἦναι καὶ προτύτερα, διὰ τινὰ κατεπίγουσαν ἀνάγκην, νὰ μὴ περῶν ἡ λειτουργία, καθὼς καὶ ἡμεῖς κρατοῦμεν εἰς τὰς ἐκκλησίας μας, διὰ τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος δὲν περιορίζεται ἀπὸ χρόνους καὶ καιροῦς.

ΤΡΙΤΟΝ.

Διὰ δὲ τὸ τρίτον, πότε ἀνάπτει ὁ Λαμπαδάριος τὴν λαμπάδα νὰ καλέσῃ τὸν ἀρχιερέα εἰς τὴν ἐκκλησίαν, λέγομεν πῶς εὐθὺς εἰς τὴν ἀρχὴν πάσης ἀκολουθίας, διὰ νὰ ἔρχεται πάντοτε ὁ ἀρχιερεὺς, ὡς στύλος πυρός, ὁδηγῶν

τας τὸν νέον Ἰσραὴλ εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ. Καὶ εἰς μὲν τὸν Ἑσπερινὸν στέκεται ἀναμμένη ἡ λαμπάδα, ἕως νὰ ἀρχίσῃ ὁ χορὸς νὰ ψάλλῃ τὸ, «Κύριε ἐκέκραξα», καὶ ὅταν ἔλθῃ εἰς τὸ, «Πρόσχες τῇ φωνῇ», κάνοντας μετάνοιαν ὁ Λαμπαδάριος μαζὺ μὲ τὸν κανονάρχον, ὅπου στέκεται διὰ νὰ πάρῃ καιρὸν, μισεύει ἡ λαμπάς, διατὶ παραχωρεῖ τὸ παλαιὸν φῶς εἰς τὸ νέον. Ὅμοίως καὶ εἰς τὸν Ὁρθρον παρευθὺς μισεύγει, ὡσάν σταθῇ ὁ ἀρχιερεὺς εἰς τὸν θρόνον καὶ πάλιν ἀνάπτει εἰς τοὺς Αἴνους, καὶ προσφέρει· ἔμπροσθεν αὐτοῦ καὶ στέκεται ἕως ἐπὶ τέλους τοῦ Ὁρθρου, διὰ τὸ, «Ἐπεφάνη γὰρ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σωτήριος πᾶσιν ἀνθρώποις» (Τίτ. 6'). Εἰς δὲ τὴν λειτουργίαν, ὅταν ὁ ἀρχιερεὺς δὲν ἱερατεύει, στέκεται ἡ λαμπάς ἀναμμένη ἕως νὰ εἰποῦμεν, τὸ, *Εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ Πατρὸς*, καὶ πάλιν ἀνάπτει εἰς τὸ Κοινωνικόν, ἕως τέλους, καὶ συντροφιάζει τὸν ἀρχιερέα εἰς τὸ κελλίον του. Ἐάν δὲ καὶ λειτουργῇ, στέκεται ἀναμμένη ἕως νὰ εἰσέλθῃ ὁ ἀρχιερεὺς εἰς τὸ ἅγιον Βῆμα, διὰ τὸ, «Ἔμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου» (Ματθ.). Πλὴν πρέπει νὰ ἤξεύρετε, ὅτι ἐκεῖνος ὅπου καλεῖ τὸν ἀρχιερέα εἰς τὴν ἐκκλησίαν λαμπαδοφορῶν δὲν λέγεται *Λαμπαδάριος* ἀλλὰ *Πριμικῆριος τῶν Εὐταξιῶν*. *Λαμπαδάριος* δὲ ἐστὶν ὁ πρῶτος ψάλτης τοῦ χοροῦ· καὶ ὠνομάζετο οὕτω, διατὶ ἐβάστα τὸ λεγόμενον *Διδάμπουλον*, ὅπου ἦτον ἀγγεῖον χρειάζομενον εἰς τὰ Ἅγια μετὰ ἀναμμένης λαμπάδος κεχρυσωμένης.

ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

Εἰς δὲ τὸ τέταρτον, πότε ἢ τίνα ὑπηρεσίαν κάνει καθ' ἓνας ἀπὸ τοὺς ὄφφικιάρους, ἱερεῖς καὶ ἀρχιερεῖς εἰς τὴν ἱερὰν μυσταγωγίαν, ὅταν λειτουργῇ ὁ πατριάρχης, ἀποκρινόμεθα, ὅτι ὁ μὲν ὑποδιάκονος δὲν κάνει ἄλλο, μόνον βαστᾷ τὸν λουτήρα, ἤγουν τὴν λεκάνην καὶ τὸ μανδύλιον εἰς τὸν ὅποιον νίπτεται ὁ πατριάρχης (ὅταν μέλλῃ νὰ ἐκβάλλῃ τὰς μερίδας) ἔξω τοῦ Βήματος, καὶ προπορεύεται ἔμπροσθεν τῶν ἁγίων δώρων, λέγων, "Ὅσοι πιστοί. Ἀπὸ δὲ τοὺς διακόνους ὁ ἀρχιδιάκονος λέγει τὰ πρῶτα εἰρηνικά, καὶ εἰσοδεύει μετὰ τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ τὸ ἀναγινώσκει ἐπ' ἄμβωνος, σηκώνει τὰ Ἅγια, βαστᾷ τὸ ὠμοφόριον τοῦ πατριάρχου, ὡσάν ἐκεῖνος τὸ ἀποθέσῃ· οἱ δὲ λοιποὶ διάκονοι καθ' ἓνας λέγει τὰ ἀκόλουθα εἰρηνικά κατὰ τὴν τάξιν του. Ὁ δὲ πρωτοπαπᾶς (πρωτοπαπᾶν φαίνεται νὰ ἐννοῇ ἐδῶ τὸν οἰκονόμον), ὡς ἐκδικος καὶ πρῶτος τοῦ βήματος, καὶ φέρων τὰ δευτερεῖα τοῦ ἀρχιερέως, ἀρχίζει τὸ, *Εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ Πατρὸς*, καὶ λέγει τὰς τρεῖς ἐφεξῆς ἐκφωνήσεις. Οἱ δὲ λοιποὶ ὄφφικιάροι, ἱερεῖς καὶ ἀρχιερεῖς, στέκονται ἔξω τοῦ Βήματος μὲ τὸν πατριάρχην προσευχόμενοι μυστικῶς τὰς εὐχὰς τῆς λειτουργίας. Καὶ ὡσάν εἰσέβωσιν εἰς τὸ ἅγιον Βῆμα δὲν λέγουσιν ἄλλην ἐκφωνήσιν, μόνον ὁ πρωτόθρονος ἐπίσκοπος, τὸ, "Ἰνα καὶ αὐτοὶ σὺν ἡμῖν δοξάζωσι, καὶ τὸ, "Ἐν πρώτοις μνησθῆτι Κύριε τοῦ Πατριάρχου ἡμῶν ὁ δεῖνος· τὸ αὐτὸ λέγει καὶ ὁ δεῦτερος δεῦτερον, καὶ καθεξῆς οἱ πάντες ἀρχιερεῖς τε καὶ ἱερεῖς κατὰ τὴν τάξιν αὐτῶν. Ὁ δὲ πατριάρχης λέγει πάσας τὰς λοιπὰς ἐκφωνήσεις, καὶ οἱ ἄλλοι ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς, οὐδὲ μίαν ὑπηρεσίαν ἄλλην κάνουνσι, μόνον μὲ τὰς μυστικὰς εὐχὰς συλλειτουργοῦσι,

λέγοντες τὰ αὐτὰ μὲ τὸν πατριάρχην, ὁμοφρόνως μὲν, ἀλλ' οὐκ ἐκφώνως, διὰ νὰ φυλλάττεται ἀσύγχητος ἡ εὐταξία τῆς ἐκκλησίας.

Π Ε Μ Τ Ο Ν .

Εἰς δὲ τὸ πέμπτον, ἀποκρινόμεθα ὅτι τὴν μήτραν, ἢ κίδαριν, ἢ κορώναν, τὴν φορέει ὁ πατριάρχης ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, ὡσὰν φορέση ὅλην τὴν ἱερατικὴν στολὴν, δηλῶν τὴν μυστικὴν καὶ οὐράνιον βασιλείαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τὸ ὅποιον καὶ ὅταν τὴν βάλλῃ εἰς τὴν κεφαλὴν του λέγει, Ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν· καὶ μόνον τὴν ἀποθέτει ὅταν παίρῃ τὰς μερίδας, εἰς τὸν καιρὸν ὅπου ψάλλεται ὁ Χερουβικὸς ὕμνος, καὶ ὅταν ἀγιάζῃ τὰ ἄχραντα μυστήρια, καὶ ὅταν κοινωνᾷ αὐτὸς του· ὕστερον δὲ μετὰ τὴν κοινωνίαν πάλιν τὴν φορέει καὶ μὲ αὐτὴν μεταδίδει εἰς τοὺς συλλειτουργοὺς τοῦ τὸν ἅγιον Ἄρτον καὶ τὸ ἅγιον Ποτήριον, καὶ τοῦτο γίνεται πάντοτε εἰς πᾶσαν λειτουργίαν τοῦ ὄλου ἐνιαυτοῦ.

Ε Κ Τ Ο Ν .

Εἰς δὲ τὸ ἕκτον, λέγομεν ὅτι ὁ πατριάρχης, ἢ ἄλλος ἀρχιερεὺς, δὲν λειτουργᾷ ποτὲ μοναχὸς χωρὶς διάκονον, καὶ τρεῖς ἱερεῖς, ἢ τὸ ὀλιγώτερον δύο, διὰ νὰ γίνεταί ἀσύγχητος τὰ σύμβολα πάντα τῆς ἱερᾶς λειτουργίας, καὶ οὕτω παρελάβομεν ἀπ' ἀρχῆς. Ἀμὴ ἂν τινὰς ἀρχιερεὺς ἀπὸ πολλῆν του εὐλάβειαν ἐπιθυμᾷ νὰ λειτουργήσῃ καὶ μοναχὸς του ὡς ἱερεὺς ἀπλῶς, δὲν λογιάζεται ἡ ἅγια Σύνοδος ἁμαρτίαν, διατὶ τὰ ἀνώτερα, καὶ ὑψηλότερα πράγματα, ἔχουσιν ὑπερῆρμένως καὶ τὰς δυνάμεις τῶν κατωτέρων πλὴν δὲν χρεωστῆι νὰ λειτουργήσῃ κατὰ μόναν, διὰ νὰ φυλάξῃ τὴν τῆς ἀρχιερωσύνης μεγαλοπρέπειαν.

Ε Β Δ Ο Μ Ο Ν .

Διὰ τοὺς πολέμους ὅπου ἔχετε διὰ τὴν τάξιν τῆς θείας μυσταγωγίας (καθὼς γράφετε εἰς τὸ ἑβδομὸν ζήτημα), παρακαλοῦμεν διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ νὰ τοὺς καταπαύσῃ ἡ Μακαριότης σου μὲ τὴν σύνεσίν σου, «Δουλὸν γὰρ Κυρίου οὐ δεῖ μάχεσθαι» (Τιμῶθ. β'), καὶ μάλιστα εἰς πράγματα ὅπου δὲν εἶναι οὐσιώδη, καὶ ἄσθηρα τῆς πίστεως· καὶ κατὰπεισον αὐτοὺς νὰ στέρξουσιν τὴν τάξιν ταύτην ὅπου σὰς ἐγράψαμεν, ἢ ὅποια κρατεῖται εἰς ὅλην τὴν ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν ἀπ' ἀρχῆς εἰς ἡμᾶς φθάσασα κατὰ παράδοσιν, χωρὶς νὰ ἀλλάξωμεν κἂν ἓνα πρᾶγμα, καὶ τούτην τὴν καύχησιν ἔχομεν, ὅπου αἱ μὲν ἄλλαι Ἐκκλησίαι ὅπου ἐσχίσθησαν ἀπὸ ἡμᾶς, ἐδεχθήκασι καὶ δέχονται καθ' ἡμέραν πολλοὺς νεωτερισμοὺς καὶ καινούρια δόγματα, καὶ ἡμεῖς δὲν ἐπαρασαλεύσαμεν τίποτε μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀφ' οὗ ἤλθεν ἡ ἐβδόμη Σύνοδος καὶ ἐσφράγισε τὰς τάξεις ἡμῶν· ἀμὴ καθὼς εἶναι τὰ παλαιὰ μας βιβλία ὅπου γράφουσι τὰς λειτουργίας τοῦ Χρυσοστόμου καὶ Βασιλείου (τὰ ὅποια εὕρισκοντι εἰς δικρό-

ρους βιβλιοθήκας), οὕτως εἶναι καὶ τὰ νέα χωρὶς καμμίαν διαφορὰν. Ἄμῃ ἀνίσως καὶ τὰ ἐδικὰ σας δὲν εἶναι σύμφωνα μὲ τὰ ἐδικὰ μας εἰς πράγματα ἀναγκαῖα, καὶ ὄχι ἀπὸ ἐκεῖνα ὅπου ἀφήνει ὁ τύπος εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ προεστῶτος νὰ τὰ διαλέξῃ γράψετε μας ποῖα εἶναι καὶ θέλομεν ἀνακρίνει καὶ περὶ τούτων συνοδικῶς.

Ο Γ Δ Ο Ο Ν καὶ Ε Ν Ν Α Τ Ο Ν .

Περὶ δὲ τοῦ ἐπισκόπου Κολομενίας Παύλου, καὶ τοῦ πρωτοπαπᾶ αὐτοῦ Ἡσαίου, ὅπου λέγουσιν ὅτι δὲν συμφωνοῦσι μετ' ἐσᾶς οὔτε τὰ βιβλία τους, οὔτε ἡ λειτουργία τους, οὔτε ἡ σφραγὶς αὐτῶν, καὶ διαβάλλουσι τὰς προσευχὰς μας πῶς γίνονται διὰ φόβον ἀνθρώπων καὶ ὄχι διὰ φόβον Θεοῦ, καὶ ὅτι ἀλλοιῶς προσεύχεται ὁ πατριάρχης εἰς τὴν λειτουργίαν παρὰ τοὺς ἄλλους ἱερεῖς, ἤγουν ταπεινότερον καὶ ἀχαμνότερον διὰ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, ζητᾷ ἄλλαις προσευχαῖς διαφορατικαῖς ἀπὸ ἐκείναις ὅπου ἔχει ἡ λειτουργία μας, καὶ μάλιστα, λέγει, περὶ τῶν πενήτων, καθὼς γράφετε εἰς τὸ ὄγδοον καὶ ἔννατον ζήτημα· ἀποκρινόμεθα ὅτι ταῦτα πάντα εἶναι σημάδια τῆς αἰρεσίας καὶ τοῦ σχίσματος, καὶ ὅποιος τὰ τοιαῦτα πιστεύει καὶ λέγει εἶναι ξένος τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως· διατὶ ὅποιος δὲν συμφωνᾷ μὲ τὴν ἰσότητά, φανερόν πῶς αὐτὸς εἶναι ὁ στρεβλὸς καὶ διεστραμμένος, καὶ ὄχι ἡ ἰσότης· καὶ ἂν δείχνῃ καὶ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ, δὲν πρέπει νὰ τὸν δεχθῶμεν, ὡς ὁ Ἀπόστολος παραγγέλλει (Γαλάτ.). Τὸ λοιπὸν ἢ νὰ στέρξουσι τὰ ὅσα κρατεῖ καὶ δογματίζει ἡ ὀρθόδοξος ἡμῶν Ἐκκλησία, ἢ μετὰ τὴν πρώτην καὶ δευτέραν νοθεσίαν μέιναντες ἀδιόρθωτοι, νὰ τοὺς παραιτηθῆτε καὶ νὰ τοὺς ξεχωρίσετε μὲ καθίρεσιν ἀπὸ τὰ πρόσβατα τοῦ Χριστοῦ, διὰ νὰ μὴν τὰ τρέψωσι μὲ θανατηρὴν νομῆν, καὶ θέλετε ἔχει καὶ ἡμᾶς εἰς τοῦτο συμπήφους καὶ πᾶσαν τὴν περὶ ἡμᾶς σύνοδον. Διατὶ εἰς ποῖαν σύνοδον ἢ παλαιὸν τινὰ Ἁγίον εὕρικασι πῶς αἱ προσευχαὶ τῆς Ἐκκλησίας μας γίνονται κατὰ ἀνθρωπαρέσκειαν καὶ εἶναι λειψαί, καὶ γυρεύουσι τάχα αὐτοὶ νὰ μᾶς ταῖς ἀναπληρώσουσι; Φυλάττεσθε δυνατὰ ἀπὸ τοὺς τοιοῦτους κύνας, ἢ λύκους, εἰπεῖν οἰκειότερον· διατὶ αὐτοὶ, ὑπὸ κάτω εἰς τὸ σχῆμα τῆς διορθώσεως, πῶς τάχα θέλουσι νὰ διορθώσουσι τὰ ἐλαττώματα τῆς Ἐκκλησίας, γυρεύουν νὰ φέρουσι εἰς αὐτὴν τὰ φαρμακερά τους ζιζάνια· οὕτω καὶ οἱ ἀρειανοὶ ἐκάνασι, καὶ ὑποκρινόμενοι πῶς θέλουσι νὰ διορθώσουσι τὸ ὁμοιοῦσιον, ὅπου οἱ Πατέρες τῆς συνόδου ἐξέδωκαν εἰς τὸ Σύμβολον, διατὶ τάχα ἦτον βαρβαρικόν, καὶ αὐτοὶ ἔλεγον πῶς νὰ ἐδιαλέξασι τὸ πλέον ἐκλεκτὸν ὄνομα, καὶ ἀναγκάζασι νὰ τὸ λέγουσιν ὁμοιοῦσιον, καὶ μετ' ἐκείνην τὴν μικρὰν λέξιν, ἐφέρασιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν βλον τὸν ἀρειανισμόν. Καὶ οἱ σημερινοὶ Καλβίνοι καὶ Λουθεράνοι, ὅπου δὲν εἶναι ἑκατὸν χρόνοι ὅπου ἄρχισαν τὴν αἰρεσίαν τους, ἔστωντας καὶ νὰ ἐντρέπωνται νὰ τοὺς λέγουσι πῶς ἐχώρισαν ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν πίστιν τοῦ Χριστοῦ, ὀνομάζονται Ῥεφορμάτοι, ἤγουν μετασχηματισταὶ καὶ διορθωταὶ τῆς παλαιᾶς πίστεως· καὶ ὑπὸ κάτω εἰς τὸ σχῆμα τοῦτο τῆς διορθώσεως δὲν ἀφήκασιν οὐδένα δόγμα τῆς Ἐκκλησίας ἀμετασάλευτον καὶ ἀνόθευτον. Τὸ ὅμοιον καὶ αὐτοὶ σπουδάζουσι νὰ κάμουν,

νά μᾶς φέρουσι τὰ νεωτερίσματά τους, καὶ ταῖς ἀπόκρυφαῖς τους προσευχαῖς, ὡς διορθώσεις. Οὗτοι εἰσὶν ὡς πύλαι τοῦ ἄδου ὅπου κατεβιδάζουσι εἰς τὴν γέεναν τοῦ πυρὸς τὴν καιομένην τοὺς πειθόμενους αὐτοῖς. Διὰ τοῦτο ἅς κοποῦσιν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν, ὡς μέλη σεσηπτότα μείναντες ἀμετανόητοι, διατὶ τὰς τοιούτας αὐτῶν προσευχὰς ἔχομεν ὡς βλασφημίας, ἐπειδὴ βάλλουσιν εἰς ὑποψίαν καὶ τὰς τῶν ἁγίων Πατέρων ἰδέσεις, καὶ πάσχουν νὰ κάμουν τᾶξαις καινούριας ταῖς ὁποῖαις ποτὲ δὲν ἐδιδάχθημεν ἀπὸ τοὺς πατέρας μας.

ΔΕΚΑΤΟΝ.

Διὰ δὲ τὸ δέκατον, πότε ἀνοίγονται αἱ θύραι τοῦ ἁγίου Βήματος, ἀπεκρίθημεν εἰς τὸ πρῶτον.

ΕΝΔΕΚΑΤΟΝ.

Καὶ διὰ τὸν καιρὸν τῆς θείας λειτουργίας καὶ πότε ἀρχινίζει, εἵπομεν εἰς τὸ δεύτερον.

ΔΑΚΑΤΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

Περὶ δὲ τοῦ δεκάτου δευτέρου, ὅπου ζητεῖ ἂν εἶναι δεκτὴ ἡ θυσία τοῦ ἱερέως ὅπου λειτουργεῖ καὶ φυλάττει σκάνδαλον μνησικακίας εἰς τὴν καρδίαν του, ἀποκριθόμεθα ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ ὅπου λέγει εἰς τὸν Ματθαῖον, «Ἐάν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ἐκεῖ νὰ ἐνθυμηθῆς ὅχι πῶς ἐσύ ἔχεις τίποτε ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ σου, διατὶ κάνει τὸν ἄνθρωπον ὅλως διόλου κατάκριτον, ἀλλὰ πῶς ἐκεῖνος ἔχει τί ἐναντίον σου, ἄφες ἐκεῖνο τὸ δῶρόν σου ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ὑπάγε πρῶτον κάμε ἀγάπην μετὰ τὸν ἀδελφόν σου, καὶ τότε ἔλθὼν πρόσφερε τὸ δῶρόν σου »· ἀπὸ τὸ ὅποιον καταλαμβάνομεν πῶς ὁ Θεὸς δὲν ἀποδέχεται δῶρα ἀπὸ καρδίαν σκανδαλισμένην, καθὼς λέγει καὶ εἰς τὸν Ἡσαΐαν, «Ἐάν φέρῃτέ μοι σμιδαλιν, μάταιον θυμίαμα, ἐδέλυγμά μοι ἔστι» (Ἡσ. 1), καὶ ἀποστρεφόμενος τὰς ἐορτὰς καὶ θυσίας καὶ δεήσεις τους, λέγει τὴν αἰτίαν, «Ὅτι αἱ χεῖρες ὑμῶν αἵματος πλήρεις »· ἤγουν διατὶ τὰ ἔργα σας εἶναι γεμάτα ὀργῆς καὶ θυμοῦ· καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ λέγει, «Εἰς κρίσιν καὶ μάχας πιστεύτε, καὶ τύπτετε πυγμαῖς ταπεινοὺς »· καὶ μετ' ὀλίγον «Διὰ τοῦτο οὐκ ἔστι δεκτὴ ἡ νηστεία ὑμῶν » (Ἡσαΐας η'). Καὶ τοῦτο γίνεται εἰς τὰς σκιώδεις θυσίας τοῦ παλαιοῦ νόμου· ἀμὴ ὅταν γίνεται εἰς τὴν φρικτὴν θυσίαν τῆς ἀληθείας, τοῦ ἀμνοῦ, ἀμώμου καὶ ἀσπίλου Χριστοῦ, πόσον εἶναι τὸ πρᾶγμα φοβερώτερον, ὅπου εἶναι χωρὶς καμμίαν σύγκρισιν πλεῖον τοῦ Ἱεροῦ, καὶ τοῦ Σολομῶντος ὧδε; Ὅσον λοιπὸν ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ ἱερέως ὅπου προσφέρει ἀναξίως καὶ τὴν ἱερὰν λειτουργίαν, ὁ ἱερεὺς ἐκεῖνος ἀναμφιβόλως εἶναι κατάκριτος· ἀμὴ διατὶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ γίνεται λύτρον τῶν πιστευόντων εἰς αὐτόν, Ἐχχνρόμερον ὑπὲρ ἡμῶν καὶ πολλῶν, ὡς λέγει ὁ Κύριος, ἐνεργεῖ ἡ λειτουργία εἰς ἐκείνους διὰ τοὺς ὁποίους γίνεται· δὲν ἐμποδίζεται ἡ χάρις τοῦ σωτηρίου αἵματος διὰ τὴν ἀναξιοσύνην τοῦ προσφέροντος ἱερέως. Οὕτω καὶ οἱ γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι μετὰ φανεράν καὶ φηνεράν καὶ φονεῆν διάθεσιν ἔθυσαν τὸν Ἰησοῦν εἰς

τὰ ξύλα τοῦ Σταυροῦ, προσφέροντες μὲ χεῖρας ἀδίκους τὴν δικαίαν θυσίαν τὴν ὑπὲρ παντὸς τοῦ κόσμου, ἀλλὰ δὲν ἠμπόρουν νὰ ἐμποδίσουσι τὴν ἀπὸ τοῦ πάθους ἐκείνου σωτηρίαν τὴν παγκόσμιον, ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν κατεκρίθησαν, ὁ δὲ κόσμος σέσωσται. Καὶ ὁ Καίρας, διατι ἦταν ἀρχιερεὺς τοῦ ἑνιαυτοῦ ἐκείνου, «Ἐπροφῆτευσεν εἰς τὴν τοῦ λαοῦ ὠφέλειαν» (Ἰω. ιά.), καὶ οἱ μὲν λόγοι του ἐτελειώθησαν ὡς ἀληθεῖς καὶ προφητικοί, αὐτὸς δὲ κατεκρίθη ὡς χριστοκτόνος. Διὰ τοῦτο καθ' ἑνασ ἄς δοκιμάζῃ τὸν ἑαυτὸν του (λέγει ὁ Παῦλος) «Καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω, καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω» (Κορινθ. ά.), διατι ὅποιος τὰ μεταλαμβάνει ἀναξίως κατακρίνεται. Διὰ τοῦτο βλέπομεν καὶ ἀρρωστοῦσι πολλοὶ, καὶ ἀποθένουσι, διατι ἂν ἐθέλαμεν ἀνακρίνῃ τὸν ἑαυτὸν μας, δὲν ἠθέλαμεν κατακρίνεσθαι ἀπὸ τὸν Θεόν, ἀμὴ διατι ἀνεκρινόμεθα ὑπὸ Κυρίου παιδευόμεθα εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, πρὸς μετάνοιαν, διὰ νὰ μὴν κατακριθῶμεν εἰς τὸν ἄλλον.

ΔΕΚΑΤΟΝ ΤΡΙΤΟΝ.

Περὶ δὲ τῆς αἱμορροίας καὶ ἐνυπνιασμοῦ, ὁποῦ ἐρωτᾶτε εἰς τὸ δέκατον τρίτον ἂν ἐμποδίζουσι τὸν ἱερέα ἀπὸ τὴν λειτουργίαν, λέγομεν περὶ μὲν τῆς αἱμορροίας (ἢ ὅταν τρέχῃ τὸ αἷμα ἢ ἀπὸ τὸ στόμα, ἢ ἀπὸ τὴν μύτην, ἢ ἀπὸ τὰς αἱμορροΐδας κάτωθεν) ὅτι δὲν εὐρηται πουθενὰ μόνον ξέχωρα περὶ τούτου, ἴσως διατι τὸ τοιοῦτον δὲν γεννᾷ ἀκαθαρσίαν ψυχικὴν· ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι μολυσμὸς σαρκὸς, καλὸν εἶναι νὰ λείπῃ ὁ ἱερεὺς ἀπὸ τὴν λειτουργίαν ὅσον καιρὸν ἔχει τὴν ἀσθένειαν ταύτην, ἐπειδὴ μήτε ὁ κοσμικὸς μεταλαμβάνει τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ἂν τοῦ ἔλθῃ ὅμοιον σύμπτωμα, ἔξω νὰ εἶναι εἰς κίνδυνον θανάτου.

Περὶ δὲ τοῦ ἐνυπνιασμοῦ, λέγομεν μαζὺ μὲ τὸν Ἀθανάσιον, ὁποῦ γράφει εἰς κάποιον Ἀμῶν, ὅτι ἂν ἦλθεν ὁ ἐνυπνιασμὸς ἀπὸ ἐμπαθείς συλλογισμοῦς καὶ μέθαις καὶ κρεπάλαις εἶναι ἀκαθαρσία καὶ ἐμποδίζει τὴν ἱερουργίαν· ἀμὴ ἂν ἦλθεν ἢ ἀπὸ κόπον πολὺν μὲ τὸν ὅποιον ἀχάμνησαν οἱ νεφροὶ, ἢ ἀπὸ περίττευμα τοῦ σπέρματος, ὁποῦ ταῖς πλεότερες φοραῖς ὁ ἄνθρωπος δὲν τὸ αἰσθάνεται, μόνον εὐρίσκεται μεμολυσμένος, δὲν εἶναι ἀκαθαρσία, καθὼς οὔτε ὁπόταν διώχνη ἢ φύσις καὶ τὰ ἄλλα περιττεύματα, καὶ τότε δὲν κάνει κενὴν ἐμπόδιον εἰς τὸ λειτουργῆσαι τὸν ἱερέα.

ΔΕΚΑΤΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

Διὰ τὸ διάστημα τῶν ὀκτῶ ὥρων ὁποῦ δίδετε τοῦ λαϊκοῦ, νὰ λείπῃ ἀπὸ τὴν γυναῖκα ὅταν μέλλῃ νὰ κοινωνήσῃ (καθὼς γράφετε εἰς τὸ δέκατον τέταρτον ζήτημα), τὸ λογιάζομεν πολλὰ ὀλίγον, διατι, τίνα καιρὸν ἔχει εἰς τὴν διορίαν νὰ νηστεύῃ, νὰ κάμῃ προσευχὴν, νὰ τοῦ ἔλθῃ κατάνυξις, νὰ κάμῃ μετανόιας, ἃ εἰσὶν ἀναγκαῖα πρὸς τὴν τοιαύτην μετάληψιν; Καὶ ἂν καλὰ καὶ ὁ Παῦλος, ὁποῦ συμβουλεύει τούτην τὴν ἀποχὴν τῆς γυναικὸς εἰς τὸν καιρὸν τῆς προσευχῆς, νὰ μὴ διορίζῃ τὴν ποσότητα τῶν ἡμερῶν, ἀλλὰ λέγει, «Μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, ἢ μήτοι ἂν ἐκ συμφώνου πρὸς καιρὸν,

ἔνα σχολάζητε εἰς προσευχὴν» (Κορινθ.), ἀλλὰ ἡ παλαιὰ Γραφή λέγει εἰς τὴν Ἐξοδον, «Γίνεσθε ἔτοιμοι, τρεῖς ἡμέρας μὴ προσέλθητε γυναικί» (*Ἐξοδ. 19)· καὶ ὄχι διὰ τὴν κοινωνήσουσιν ἐκεῖνοι, τίνα γὰρ κοινωνίαν εἶχασιν; μόνον διὰ τὴν ἀκούσασιν τὸν ἐρχομὸν τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ ὄρος. Καὶ ὁ Ἀβιάθαρ ὁ ἀρχιερεὺς δὲν ἀποκόπησε τὴν δώση τοῦ Δαβὶδ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ τοὺς ἄρτους τῆς Προθέσεως τὴν φάγωσιν, ὅπου ἦτον τύπος τοῦ παρόντος μυστηρίου ἂν καὶ ὠμολόγησαν καὶ εἶπαν ὅτι «Ἀπὸ γυναικὸς ἀπεσχήμεθα χθὲς καὶ τρίτην ἡμέραν, ἐν τῷ ἐξελθεῖν με εἰς τὴν ὁδὸν, γέγονε πάντα τὰ παιδιὰ ἡγνισμένα»· καὶ τὸ ἐδικὸν μας μυστήριον πόσον διαφέρει ἀπὸ ἐκεῖνα! Λοιπὸν πρέπει καὶ πειρισσώτεροις ἡμέραις τὴν ἐγκρατεῦσθαι οἱ μέλλοντες κοινωνήσαι· ἀλλὰ τοῦτο τὴν γίνεται με συμφωνίαν καὶ τῶν δύο προσώπων. Ἐδῶ εἰς τὸ κλίμα τὸ ἐδικὸν μας ἐγκρατεῦσθαι ὁκτὼ ἡμέρας τὸ ὀλιγώτερον τῶ ὁμοίον καὶ εἰς ἐσᾶς συμβουλευόμεν τὴν παρακινᾶτε τὸν λαόν, καὶ ὁ δυνάμενος χωρεῖν χωρεῖτω, πλὴν δὲν πρέπει ὀλιγώτερον ἀπὸ τὰς τρεῖς ἡμέρας· μάλιστα ἂν ἡ ἀγία κοινωνία δὲν γίνεται συχνάκις, μόνον τρεῖς ἢ τετράκις τοῦ ἑνιαυτοῦ.

ΔΕΚΑΤΟΝ ΗΕΜΗΤΟΝ.

Διὰ τὰς ἐκκλησίας ὅπου δὲν ἔχουσι λειψάνα μαρτυρικὰ εἰς τὴν καθιέρωσιν τους, εἶναι ἀνάγκη τὴν ἐγκαινισασθῆναι, καὶ τὴν ἀναπληρωθῆναι με κατὰθεσιν τῶν ἀγίων λειψάνων. Διατί, καθὼς λέγει ὁ ἔβδομος Κανὼν τῆς ἐβδόμης Συνόδου, τοῦτο ὅπου ἐμείνασι πολλαῖς ἐκκλησίαις ἀθρονιάσταις, καταβάινει ἀπὸ τοὺς εἰκονομάχους, οἱ ὅποιοι καὶ ἄλλα ἔθνη παλαιὰ τῆς Ἐκκλησίας ἀφήκασιν, διὰ τὴν χαλᾶσουσιν τὴν ἄγραφον θεσμοθεσίαν· καὶ διὰ τοῦτο οἱ Πατέρες δογματίζοντες οὕτω γράφουσιν, «Ὅσοι σεπτοὶ ναὶ οὐ καθιερώθησαν διὰ τῶν ἀγίων λειψάνων τῶν Μαρτύρων, ὀρίζομεν αὐτοῖς κατὰθεσιν γεγέσθαι λειψάνων· ὁ δὲ ἄνευ λειψάνων ἀγίων καθιερωτῶν ναὸν καθαιρέσθω, ὡς παραβεβηκὼς τὰς ἐκκλησιαστικὰς παραδόσεις» (Σύνοδ. Ζ'. κανὼν Γ'). ἡ αὐτὴ καθαιρέσις ἀκολουθεῖ καὶ εἰς ἐκεῖνους ὅπου μεταχειρίζονται τὰ μὴ ἀγιασθέντα ἀντιμύνησια με λειψάνα μαρτυρικὰ.

ΔΕΚΑΤΟΝ ΕΚΤΟΝ.

Περὶ δὲ τοῦ ποῦ βάλλεται τὸ ἀντιμύνησιον ὕστερα ἀπὸ τὴν θείαν λειτουργίαν, ἢ ἄνωθεν, ἢ κάτωθεν τοῦ ἀγίου Ποτηρίου, δὲν ἔχομεν ἀπόκρισιν, διατί ἡμεῖς ἀφήγομεν τὸ ἀντιμύνησιον καὶ στέκεται πάντοτε εἰς τὴν ἀγίαν Τράπεζαν, διατί οὔτε ὁ ἅγιος Τάφος ἐμετατέθη ποτὲ ἀπὸ τόπον εἰς τόπον.

ΔΕΚΑΤΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ.

Τὸ δέκατον ἔβδομον ὅπου λέγει τὴν βάλλονται εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὰ λειψάνα τῶν ἀγίων, δὲν ἔχει καμμίαν ἀπορίαν, ἀλλὰ κατὰ τὰς συνόδους ὅπου γράφεται πρέπει τὴν γίνεται.

Δ Ε Κ Α Τ Ο Ν Ο Γ Δ Ο Ο Ν .

Διὰ τὸ δέκατον ὄγδοον, ἂν καθαίρεται ὁ ἱερεὺς ὅπου προσφέρει τὴν θυσίαν εἰς μὴ καθιερωμένην Τράπεζαν, ἢ ἀντιμίνσιον ἀκαθιέρωτον, εἶπομεν εἰς εἰς τὸ δέκατον πέμπτον.

Δ Α Κ Α Τ Ο Ν Ε Ν Ν Α Τ Ο Ν .

Ἄλλὰ καὶ ὁ δίγαμος ἱερεὺς γίνεται ἀνίερος, κατὰ τὸν δέκατον ἔβδομον κανόνα τῶν ἀγίων Ἀποστόλων τὸν λέγοντα, « Ἱερεὺς δίγαμος ἢ παλλακίδα ἐκτρέφων ἀνίερος ἔστω », καὶ ἔστωντας νὰ γυμνωθῇ διὰ τὸν δεύτερον γάμον ἀπὸ πάσαν ἱερατικὴν ἐνέργειαν καὶ ἀξίαν, δὲν ἔμπορεῖ οὔτε ἐπιτραχήλιον νὰ βάλῃ, οὔτε φελόνιον νὰ φορέσῃ, οὔτε νὰ θυμιάσῃ τὸν λαόν· διατὶ ὁ τρίτος κανὼν τῆς ἑκτῆς Συνόδου λέγει « Ἱερεὺς δίγαμος, καὶ οἱ παρανόμως γαμήσαντες καθήρηται· τραυματίας γὰρ οὐκ εὐλογεῖ », τουτέστιν ὁ πληγωμένος δὲν εὐλογεῖ, ἦγον δὲν μεταδίδει καμμίαν χάριν. Καὶ ἂν καλὰ καὶ ὁ Λέων ὁ Σοφός, εἰς τὴν ὄγδοήκοντα ἐννέα νεαράν, ἀκυροῖ τὸν τοιοῦτον νόμον, καὶ δίδει τοὺς τόπον εἰς τὰς ἔξω τοῦ Βήματος ὑπηρεσίας, ἀλλὰ τῶρα τὸ ἔθος τοῦτο δὲν φυλάττεται, ἀλλὰ ὁ παλαιὸς νόμος τῶν Πατέρων· τῶσον μάλιστα ὁ αὐτοχειροτόνητος, ὅπου ἐτόλμησε μὲ χεῖρα ἀνίερα νὰ ψαύσῃ τὸ ἄχραντον Σῶμα καὶ Αἷμα τοῦ Κυρίου· κατὰ τοῦ ὁποίου καὶ ὀβασιλικὸς νόμος ἀποφασίζει θάνατον, καὶ ἀνμόνον θυμιάσῃ. Δὲν φοβάται μὴ πάθῃ καὶ αὐτὸς ἐκεῖνα ὅπου ἐπάθασιν οἱ ἑκατὸν πενήντα ἄνδρες οἱ περὶ τὸν Κορέ, ὅπου ἐξῆλθε πῦρ παρὰ Κυρίου καὶ κατέφαγεν αὐτοὺς, προσφέροντας ἀνίερος τὴ θυμιάμα; (Ἀριθ. ιδ'). ἢ τὸ συμβᾶν εἰς τὸν Ὀζιαν τὸν βασιλέα ὅπου ἐλεπρώθη καὶ ἐδιώχθη ἀπὸ τοῦ Ἱεροῦ καὶ ἀπὸ τῆς βασιλείας, μὲ τὸ νὰ θέλῃ νὰ θυμιάσῃ χωρὶς νὰ ἔχῃ ἱερωσύνην; μὴ γένοιτο νὰ τὸ ὑποφέρῃ ποτὲ ἢ Ἐκκλησία, διατὶ αὐτὴ θέλει συμμεθεῖξει τοῦ μιάσματος· λέγει γὰρ ὁ δέκατος καὶ ὁ ἐνδέκατος κανὼν τῶν ἀγίων Ἀποστόλων, « Ὁ συνευχόμενος ἀφορισμένῳ ἀφορίζεσθω, καὶ ὁ συνευχόμενος καθηρημένῳ ἀνυποτάκτῳ ταῦτοκατάκριτος, καὶ ὁ δεχόμενος τὸν ἀλλαχόθεν ἄδεκτον καὶ αὐτὸς ἄδεκτος· αὐτὸς δὲ ὁ αὐτοχειροτόνητος τὰ ἔχει ὅλα ἐτούτα.

Ε Ι Κ Ο Σ Τ Ο Ν .

Ὁ τύπος τῆς τεσσαρακονθήμερου νηστείας, ὅπου ἡμεῖς πιστεύομεν εἰς ὅλα τὰ μέρη τούτα, κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἔθος, εἶναι ὅπου ἀπέχομεν οἱ λαϊκοὶ τε καὶ ἱερεῖς, ὅλοι κοινῶς, ὄχι μόνον ἀπὸ κρέας καὶ τυρὸν καὶ ὠά, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὀψάριον καὶ ἔλαιον καὶ οἶνον. Καὶ τὰς μὲν πέντε ἡμέρας πάσης ἑβδομάδος νηστεύει ὁ λαὸς ὅλος ἕως νὰ διαβασθῇ ἢ ἐννάτῃ μὲ τὸν ἑσπερινόν, καὶ τότε τρώγει μίαν μόνην φορὰν τὴν ἡμέραν ξηροφαγόντας, ἔξω νὰ εἶναι τινὰς ἀρρώστος, νὰ φάγῃ προτῆτερα, ἀμὴ ὄχι ποτὲ κρέας, ἢ ὀψάριον· τὸ δὲ σάββατον καὶ τὴν Κυριακὴν καταλύοντες τὴν νηστείαν, τρώγουσιν ἔλαιον καὶ πίνουσιν οἶνον· ἂν καλὰ καὶ εἶναι πολλοὶ ὅπου κάνουνσι καὶ τρεῖς ἡμέρας νὰ

φάγουσι και μίαν εβδομάδα και άλλοι ένδυναμωθέντες υπό Κυρίου, έπέρασαν και όλην τήν άγιαν τεσσαρακοστήν νηστειοί.

ΕΙΚΟΣΤΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

Περί δέ του άντιμινσίου, όπου έρωτάτε εις τό είκοστόν πρώτον, πότε άνοιγομεν εις τās Προηγιασμένας, και άν χρειάζονται πλειότερα από ένα, λέγομεν ότι τότε τό άνοιγομεν, όταν λέγεται τό, "Ινα και αυτοί σνν ήμιν. "Ένα μόνον άντιμίνσιον μεταχειριζόμεθα εις πάντα τόπον, και κάθε καιρόν, διατί ένα και μόνον τάφον γνωρίζομεν του Κυρίου, ό όποιος άν καλά και εις τās Προηγιασμένας δέν δέχεται νεκρόν τό σώμα του Κυρίου, ώσαν εις τās άλλας λειτουργίας, αλλά άναστημένον, με όλον τουτο, διατί μετά τήν άνάστασιν τό άνοιξαν οι άγγελοι, και ήμεις κρατούμεν άνοιχτόν τό άντιμίνσιον μέχρι τέλους· μάλιστα διατί τό μεταχειριζόμεθα ως θρόνον.

ΕΙΚΟΣΤΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

Η τάξις τής ακολουθίας των κεκοιμημένων έδώ εις τά μέρη τής Κωνσταντινουπόλεως, άλλαξε καμπόσον, έστώντας και να σμικρύνουσιν από τόν τύπον όπου έχομεν εις τό Εύχολόγιον διά τά συχνά και μεγάλα θανατικά όπου έρχονται, και δέν φθάνουσιν οι ιερείς να θάπτουσι τά λείψανα· άμή πρέπει να γίνεται καθώς έρμηνεύει ό τύπος, μάλιστα εκεί όπου δέν αναγκάζει τό θανατικόν να βιαζόμεθα.

Περί δέ τής τάξεως του Βαπτίσματος, γίνεται άπαράλλάκτως, καθως διαβάζει ό τύπος όπου είναι εις τό Εύχολόγιον, τό όποιον ήμπορείτε να ιδήτε, και άν διαφέρη τίποτε από τό έδικόν σας, ή να τό διορθώσετε έσεις προς άλλήλους, ή να γράψητε προς ήμάς να τό ανακρίνωμεν συνοδικώς.

ΕΙΚΟΣΤΟΝ ΤΡΙΤΟΝ.

Διά τήν εύλογίαν του ιερέως, άν γίνεται δι' άφής, ή όχι, λέγομεν ότι ποτέ ούτως εύλογοϋμεν, ποτέ δε όχι. Εις μέν τήν άγιαν Βάπτισιν και Έξομολόγησιν, όταν λύομεν τους μετανοούντας από τās άμαρτίας τους, εις τās κεφαλάς τους να εύλογοϋμεν· τόν μέν βαπτιζόμενον διατί οϊον πλάττομεν εις αυτόν τήν δευτέραν γέννησιν όπου λέγεται αναγέννησις, και παλιγγενεσία, καθως και ό Θεός με τās χειράς του έπλασε τόν πρώτον άνθρωπον, διά τουτο και έμφυσούμεν εις τό πρόσωπόν του εις τύπον τής πνοής όπου του έδωκε, δίδοντες και ήμεις διά του έμφυσήματος τήν χάριν του άγιου Πνεύματος κατά τό γεγραμμένον, ότι ένεφύσησεν ό Κύριος και ειπε, «Λάβετε Πνεϋμα άγιον» (Ίω. κ'). τόν δε μετανοούντα, διατί ξεχωριστά εις εκείνον παρακαλοϋμεν να του έλθη από του Θεου και ή των άμαρτημάτων άφεις, και ή δύναμις του να τόν φυλάξη εις τό μέλλον, να μη μολυνθή δεϋτερον· διά τουτο τό Εύαγγέλιον βάλλομεν ξεχωρα εις τήν κεφαλήν του άπάνω, όταν του διαβάζομεν τό Εύχέλαιον, σημαδεύοντας τήν χειρα του

Κυρίου, τὸν δὲ λοιπὸν λαὸν δὲν εὐλογοῦμεν δι' ἀφῆς ὅταν λέγωμεν εἰς τὴν λειτουργίαν, *Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τὰ λοιπὰ*, ἢ ὅταν λέγωμεν, *Εὐλογία Κυρίου ἐλθοι ἐφ' ἡμᾶς*· διατί οὔτε εἶναι δυνατόν, διὰ τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ, οὔτε ἀρμόδιον διὰ τοὺς συμμίκτους, ὅπου μπορετὸν νὰ μὴ εἶναι καὶ ὀρθόδοξοι, ἢ καὶ ἤθελε γεννήσῃ τὸ πρᾶγμα κανένα σκάνδαλον· ἀμὴ οὕτως ἀπὸ μακρὰν εὐλογοῦμεν· ὁ λαὸς εἰμὲν ἐστὶν εὐλογίας ἄξιος, μένει εἰς αὐτὸν ἡ εὐλογία, εἰδὲ μὴ στρέφει εἰς τὸν εὐλογοῦντα. Κατ' ἰδίαν δὲ καὶ ξέχωρα ἓνα χριστιανὸν νὰ εὐλογᾷ τινὰς δι' ἀφῆς εἶναι ἐπαινετὸν, ἂν καλὰ καὶ εἰς τοὺς τύπους τοὺς ἐδικούς μας δὲν τὸ εὐρίσκομεν γεγραμμέ-
νον· ἀλλὰ καὶ ὁ αὐτὸς Χριστὸς, ποτέ μὲν ἔδιδε τὴν χάριν του δι' ἐπιθέσεως τῶν ἀχράντων χειρῶν αὐτοῦ, ποτέ δὲ ἐπάρας τὰς χεῖρας καὶ μὴ ἀπτύμε-
νος ἠυλόγει.

ΕΙΚΟΣΤΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

Πρὸς δὲ τὸ εἰκοστὸν τέταρτον, ὅπου ἐρωτᾶτε, πῶς πρέπει νὰ ἐντυπώνη ὁ χριστιανὸς τὸν σταυρόν του, ἤγουν μὲ ποῖα δάκτυλα, λέγωμεν ὅτι ἡμεῖς ὅλοι ἔχομεν συνθήειαν παλαιὰν καὶ παράδοσιν νὰ προσκυνοῦμεν ἔχοντες τὰ τρία πρῶτα δάκτυλα μαζωμένα ὁμοῦ, εἰς τύπον τῆς ἁγίας Τριάδος, μὲ τὴν φώ-
τισιν τῆς ὁποίας ἀπεκαλύφθη εἰς ἡμᾶς τὸ μυστήριον τῆς Ἐνσάρκου Οἰκονο-
μίας, καὶ ἐδιδάχθημεν νὰ δοξάζωμεν ἓνα Θεὸν ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν, Πα-
τέρα, Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα, νὰ σταυρωθῶμεν μαζῦ μὲ τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τοῦ ἐκ τῶν οὐρανῶν κατελ-
θόντος καὶ ἐνανθρωπήσαντος καὶ σαρκὶ παθόντος διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν·
καὶ φαίνεται εὐλογον, διατί μὲ τὸ μάζωμα τῶν τριῶν δακτύλων ἐνθυμούμεθα
τὸ μυστήριον τῆς ἁγίας Τριάδος, καὶ μὲ τὸ νὰ ἐντυπώνωμεν εἰς τοὺς ἑαυτοὺς
μας τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου ἀναμνησκόμεθα τοῦ Πάθους καὶ τῆς Ἀνα-
στάσεως αὐτοῦ, μὲ τὰ ὅποια καὶ διὰ τὰ ὅποια ἐπικαλούμεθα τὴν ἐκ τοῦ
Θεοῦ βοήθειαν.

ΕΙΚΟΣΤΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ.

Περὶ τοῦ εἰκοστοῦ πέμπτου, ὅπου ἐρωτᾶτε μὲ ποῖα δάκτυλα πρέπει νὰ
σχηματίζῃ ὁ ἀρχιερεὺς, ἢ ἱερεὺς τὴν εὐλογίαν ὅπου δίδει, λέγωμεν ὅτι ἐπει-
δὴ καὶ ἔταξεν ὁ Θεὸς μεθ' ὄρκου εἰς τὸν Ἀβραάμ νὰ εὐλογοῦνται ὅλα τὰ
ἔθνη τῆς γῆς εἰς τὸ σπέρμα του (Γενέσ. 22), ὅπου εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς,
ὁ καὶ Δαβὶδ βεβαιῶν λέγει, «Καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν αὐτῷ πᾶσαι αἱ φυλαὶ
τῆς Γῆς» (Ψαλ. 71), εὐλογεῖ ἡ Ἐκκλησία τοὺς πάντας, σχηματίζοντας
μὲ τὴν ἱερατικὴν χεῖρα τὸ ὄνομα τοῦ Μεσσίας ὅπου εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς,
τυπώνωντας ἰῶτα καὶ σίγμα, ὅπου δηλοῖ τὸ Ἰησοῦς, καὶ Χ. καὶ σίγμα ὅπου
λέγει κατὰ τὴν συντομίαν Χριστὸς, καὶ μὲ ὅποια δάκτυλα τὰ σχηματίζει
τινὰς ταῦτα τὰ τέσσαρα γράμματα, δὲν διαφέρει τίποτε, μόνον νὰ ἔχη
ἐννοίαν ὁ εὐλογοῦμενος ὅτι ἡ εὐλογία αὕτη ἀπὸ τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν κατα-
βαίνει διὰ χειρὸς τοῦ ἱερέως, καὶ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ὅπου δίδει τὸ χά-
ρισμα τῆς εὐλογίας πρὸς αἵτησιν ἐκείνου ὅπου ζητᾷ μετὰ πίστεως. Ἀμὴ
ἀρμοδιαίτερον φαίνεται νὰ γίνεται, καθὼς ζωγραφίζουσι τὸν Χριστὸν καὶ

εὐλογῶ, διατί πλέον ξεκαθαριστὰ δείχνει τὸ, «Ἰησοῦς Χριστός»· τὸ μεγάλο καὶ τὸ τέταρτον ὁποῦ σμίγονται τὸ, «Ἰησοῦς», καὶ τὰ δύο ὁποῦ στέκονται ὀρθά, κλίνοντος ὀλίγον τοῦ ἐνός, τὸ X, καὶ τὸ μικρὸν ὕστερον τὸ σίγμα, ὃ δηλοῖ «Χριστός»· ἂν καλὰ καὶ τὸ αὐτὸ σημαδεύει, ἂν κρατήσης καὶ τὰ δύο ὕστατα δάκτυλα κάτω εἰς τόπον τῶν ΣΣ, τὰ δὲ τρία πρῶτα ὄρθια, τυποῦντα τὸ ἰῶτα καὶ τὸ X, καὶ τοῦτο δὲν κάνει καμμίαν διαφορὰν.

ΕΙΚΟΣΤΟΝ ΕΚΤΟΝ.

Διὰ τὸν Θεοδώρητον δὲν ἔχει ἡ Ἐκκλησία μας γνώμην νὰ εἶναι αἰρετικός· διατί ἀλήθεια εἶναι πῶς ἡ τρίτη Σύνοδος ἐκάθηρε τὰ ὅσα ἔγραψε καὶ αὐτός καὶ ὁ Ἐδέσης Ἰβας ἐναντίον τῶν δώδεκα κεφαλαίων τοῦ ἁγίου Κυρίλλου, τὰ ὁποῖα ἐσύνθεσεν ὁ ἅγιος οὗτος ἐναντίον τοῦ Νεστορίου· ἀμὴ αὐτοὺς δὲν τοὺς ἐκάθηρεν, οὔτε τὸν πατριάρχην τους Ἰωάννην ὁποῦ τοὺς ἐπροστάτει αὐτοὺς τοὺς δύο, μαζὺ μὲ τὸν Νεστόριον, ἀλλὰ τοὺς ἔδωκε νὰ ἔχουσι πάλιν τοὺς θρόνους τους, διατί ἠθέλησε τὰ ὅσα ἐσυγγράψασι κατὰ τοῦ Κυρίλλου καὶ ὠμολόγησαν παρῶσιν· πῶς διὰ πείσμα τὰ ἐγράψασι, καὶ ὄχι διατί ἐπιστεύασιν οὕτως, ἀμὴ πῶς ἔχουσι καὶ αὐτοὶ τὴν ἰδίαν γνώμην μὲ τὴν Σύνοδον κατὰ τοῦ Νεστορίου. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ ἄλλα του συγγράμματα δέχεται ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν ὡς σοφίας πλήρη καὶ ὠφέλιμα· ἐκεῖνα δὲ τὰ κατὰ Κυρίλλου μόνον ἀποστρέφεται. Καὶ ἂν καλὰ καὶ εἰς τὸν διάλογόν του ὁποῦ ἐπιγράφει, *Ἀτρεπτόν*, φαίνεται νὰ γράφῃ κάποιον τίποτε περὶ τῶν ἀχράντων Μυστηρίων διαφορετικὰ τῶν ὅσα ἀφήκασιν οἱ ἄλλοι ἅγιοι Πατέρες, ἀλλὰ σιμὰ εἰς ἐκείνους ὁποῦ ἐξετάζουσι μὲ πᾶσαν ἀκρίβειαν τὰ λόγια τῶν διδασκάλων καὶ τὰς ἐννοίας, κρίνεται καὶ ἐκεῖνο ὀρθὸν καὶ ἀσφαλίστατον.

ΕΙΚΟΣΤΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ.

Ὁ τύπος τῶν μετανοιωῶν ὁποῦ κρατεῖτε, καθὼς ἔχει ἡ τετύπωμένη γραφή ὁποῦ μᾶς ἐστείλετε, εἶναι ὁ αὐτὸς ὁποῦ καὶ ἡμεῖς κρατοῦμεν, διαφέρει μόνον εἰς τοῦτο, ὁποῦ ὅταν γίνωνται αἱ μεγάλαι μετάνοιαι, καὶ ὕστερα ἀπὸ αὐταῖς αἱ δώδεκα, κἀνομεν καὶ ἡμεῖς πρῶτον τρεῖς μεγάλαις, καὶ ὕστερα ἀπὸ ταῖς μικραῖς ταῖς δώδεκα ἄλλην μίαν μεγάλην, καὶ γίνονται δεκαεξ καὶ ὄχι δεκαεπτὰ καθὼς γράφετε.

Ἀνέφερον ἡμῖν καὶ ἐκ στόματος ὁ γραμματοκομιστής τῶν ἐρωτημάτων πῶς ἡ Μακαριότης σου τὸν ἐπρόσταξε νὰ ἐρωτήσῃ διὰ τὴν συνήθειαν τοῦ τύπου σης, ὁποῦ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μέσα περιμαζώνονται ἀνχιμῆς ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες εἰς τὸν καιρὸν τῆς ἀκολουθίας, καὶ ἐρωτᾶτε ἂν εἶναι νόμιμον καὶ εὐλογον τὸ τοιοῦτον· καὶ ἀποκρινόμεθα ἀπὸ τὸν ἅγιον Παῦλον. Διατάσσω διὰ τὴν εὐταξίαν τῆς ἐκκλησίας, λέγει εἰς τὴν πρὸς Τιμόθεον πρώτην, «Βούλομαι οὖν προσεύχεσθαι τοὺς ἄνδρας ἐν παντὶ τόπῳ, γυναικὶ δὲ διδάσκειν οὐκ ἐπιτρέπω, οὐδὲ αὐθεντεῖν ἄνδρὸς, ἀλλ' εἶναι ἐν ἡσυχίᾳ» (Τιμόθ. Α. Ε'). Δύο φοραὶς προστάσσει τὴν ἡσυχίαν εἰς αὐταῖς, διατί τοῦτη εἶναι ἡ ἐξαιρετος ἀρετὴ τῶν γυναικῶν νὰ ἡσυχάζουσι μετὰ πάσης σωφροσύνης καὶ

κοσμιότητος ταύτην τὴν ἡσυχίαν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὴν φυλάττουσιν ἐκεῖ ὁποῦ συντρέχουσιν πολλῶν λογίων ἄνδρες, νέοι καὶ γέροντες, πιστοὶ καὶ ἄπιστοι, διὰ τοῦτο καὶ εἰς ξεχωριστοὺς τόπους τῆς ἐκκλησίας πρέπει νὰ προσεύχωνται καὶ νὰ μανθάνουσι καὶ ὄχι ποτὲ νὰ διδάσκουν, ἢ ἀπλῶς νὰ ὁμιλοῦσι εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλὰ νὰ ἡσυχάζουσιν ἐν πάσῃ κοσμιότητι· τὸ ὁποῖον εἰς τὸν παλαιὸν Ναὸν ἐφυλάττετο, ὁποῦ ἦσαν ξεχωρισμένοι οἱ τόποι τῶν παρθένων καὶ τῶν χηρῶν καὶ ὑπάνδρων· τὸ ὁποῖον διατί δὲν τὸ ἐφύλαξεν ὁ Ζαχαρίας εἰς τὴν Παρθένον, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν ἐτίθει αὐτὴν εἰς τὸν τόπον τῶν παρθένων, ἀπέκτειναν αὐτὸν ἀναμεταξὺ τοῦ Ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου, (Ματθ. γε'.): ὡς φασιν αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ἱστορίαι· καὶ ὁ Χρυσόστομος τὸ ἐφύλαξεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν του, ἔστρωντας καὶ νὰ περιφράξῃ τὸν τόπον τῶν γυναικῶν ἀπὸ τὸν τόπον τῶν ἀρρένων· μάλιστα διατί βλέπομεν μὲ τὰ ἴδια μας μάτια πόσαις ἀτοπίαις γίνονται μέσα εἰς ταῖς ἐκκλησίαις ἐκείνων τῶν ἔθνων ὁποῦ ὑποφέρουσι νὰ γίνεταί ἡ τοιαύτη ἀνακράτωσις. Διὰ τοῦτο ἡ Μακαριότης σου νὰ κάμῃς πάντα τρόπον νὰ ξεκόψῃς τὴν κακὴν συνήθειαν ἀπὸ τὸν τόπον σας καὶ μὲ παραίνεσι καὶ ἐπιτίμια ἢ ἀφορισμούς, ἢ ὡς εἶναι δυνατὸν, διὰ νὰ μιμηθῆτε καὶ εἰς τοῦτο πάσας ἡμῶν τὰς κατὰ τόπον ἁγίας Ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖαι δὲν συγχωροῦσι διὰ κανένα τρόπον τῶν γυναικῶν νὰ στέκωνται εἰς ἄλλον τόπον τοῦ ναοῦ, μόνον εἰς τὸν διωρισμένον γυναικίτην· διατί πρέπει (καθὼς ἐκβάλλομεν ἀπὸ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον) χωριστὰ νὰ εἶναι τὰ σύνορα τῶν γυναικῶν ἀπὸ τῶν ἀνδρῶν· φησὶ γὰρ εἰς τὰ Τετραστιχὰ του «Χωρὶς γυναικῶν κάρρένων ἡδύσματα», εἶτε ὀρίσματα, κατὰ τὴν παροιμίαν.

Ταῦτα εἶναι τὰ ἐρωτήματά σας καὶ αἱ προκρίσεις ἡμῶν. Καὶ εἰ μὲν ἀρέσουσι καὶ θεραπεύουσι τὸν νοῦν ἡμῶν καὶ τὴν καρδίαν, τῷ Θεῷ δοῦξα [διὰ] τὴν οἰκοδομὴν τῆς εὐσεβείας σας. Πλὴν καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τὴν αὐτὴν ἀγάπην καὶ ζῆλον ἔνθεον ὁποῦ ἔχομεν πρὸς τὴν Μακαριότητά σας παρακινήμενοι, ἐπιθυμοῦντες νὰ εἰμεσθε κατὰ πάντα ἐνωμένοι εἰς τὸ ἓν, παρακαλοῦμεν νὰ μᾶς γράψετε ἀπόκρισιν εἰς τὰ πέντε ταῦτα ζητήματα ὁποῦ χρειάζομεθα νὰ μάθωμεν δι' ἐσᾶς, ἀπὸ ἐσᾶς τοὺς ἰδίους· διατί ἡ φήμη ὁποῦ ἔρχεται ἀπὸ ποικίλους ἀνθρώπους δὲν εἶναι μιᾶς λογῆς. Τὸ πρῶτον μᾶς λέγουσι πῶς εἰς τὸ ἅγιον Σύμβολον τῶν ἁγίων Πατέρων ἔχετε κάποιαις προσθέσεις καὶ κάποια λόγια ὁποῦ ἡμεῖς δὲν τὰ ἔχομεν· ζητοῦμεν ποῖα εἶναι ἐκεῖνα, καὶ διατί τὰ ἐπροσθέσετε. Δεύτερον μᾶς λέγουσιν ὅτι ξαναβαπτίζετε κάποιους· ἐρωτοῦμεν ποίους ξαναβαπτίζετε, καὶ διατί. Τρίτον, διὰ τὸ ἅγιον Μῦρον, ὁποῦ ποτὲ δὲν ἐκάμετε ἐσεῖς εἰς τὰ μέρη αὐτὰ (ὡς λέγουσι) οὔτε ἀπ' ἐδῶ ἀπὸ τὴν Μητέρα σας ἔστείλετε νὰ πάρετε· λοιπὸν πῶς ἐνθρονίζετε τὰς ἐκκλησίας, ἢ μυρώνετε τοὺς βαπτιζομένους, ἢ χρίετε τοὺς ἐπιστραφέντας ἀπὸ ἀρνήσεως; Τετάρτον, λέγουσιν ὅτι κάθε φορὰν ὁποῦ μεταθέσετε ἀρχιερέα ἀπὸ ἐπαρχίαν εἰς ἄλλην ἐπαρχίαν τὸν χειροτονᾶτε· καὶ δεύτερον καὶ τρίτον ἐρωτῶμεν, ἂν εἶναι ἀλήθεια τὸ πρᾶγμα τοῦτο. Πέμπτον, ἂν ἔχετε τὴν συνήθειαν ὁποῦ κρατεῖ καὶ ἡ Μικρὰ Ῥωσσία ὁποῦ εἰς μίαν λειτουργίαν χειροτονοῦσι καὶ πολλοὺς διακόνους καὶ πολλοὺς ἱερεῖς. Ταῦτα ζητοῦμεν οὐκ ἐφ' ὕβρι τῶν ἀδελφῶν, μὴ γένοιτο, ἀλλ' ἐπὶ διορθώσει

καὶ ὁμοιοῖα. Ὁ δὲ Θεὸς τῆς εἰρήνης καὶ τῆς παρακλήσεως νὰ δώσῃ χάριν νὰ στέκεται ἡ ὁμοιοῖα τούτῃ τῶν Ἐκκλησιῶν μας μέχρι τέλους τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος· καὶ τὰ μὲν περασμένα σφάλματα νὰ συγχωρήσῃ δι' ἡμῶν τῶν ἀναξίων δούλων αὐτοῦ, εἰς δὲ τὴν διόρθωσιν νὰ χάρισῃ προκοπὴν καὶ καὶ ἐπίδοσιν εἰς τὰ κρείττονα. Προσεύχεσθε δὲ καὶ περὶ ἡμῶν ἀδελφοὶ ἐν Χριστῷ ἵνα ρυθθῶμεν ἀπὸ τὰς τοῦ κόσμου τυραννίδας καὶ στενοχωρίας οἰκτρὰς ὅπου καθ' ἡμέραν πάσχομεν, καὶ ὁ Κύριος νὰ στερεώσῃ ἐν εἰρήνῃ θεαρέστῳ τὴν βασιλείαν αὐτὴν καὶ τὴν ἀρχιερωσύνην σας, νὰ ὁδηγᾶτε πάντοτε ἐν ταῖς ὁδοῖς τῆς σωτηρίας, ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Θεῷ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

(Ἐν τέλει τοῦ χειρογράφου τούτου φέρεται ἡ ὑπογραφή τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων κυροῦ Μελετίου, τοῦ διαδεξαμένου τὸν Χρῦσανθὸν τῷ 1731, βεβαίως πρὸς ἐπικύρωσιν τῆς γνησιότητος τοῦ ἀντιγράφου.)

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Ὅρος ἦτοι Τόμος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, τῆς συγκροτηθείσης ἐν τῇ Θεοφυλάκτῳ βασιλευούσῃ μητροπόλει Μοσκοβίᾳ, ἐν ἔτει ἀπὸ κτίσεως κόσμου ζροδ' ἐν μηνί Ἰανουαρίῳ, Ἰνδ. δ'.

Συνέχει δὲ ἐν πρώτοις δι' ἦν αἰτίαν ἐσυναθροίσθη ἡ Ἱερὰ Σύνοδος, καὶ τί ἐσυμπέρανε καὶ τί ἐβεβαίωσε καὶ ἀπέφασκε.

Εὐδοκίᾳ καὶ χάριτι τῆς ἀγίας ὁμοουσίου καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος, Πατρὸς, Υἱοῦ, καὶ ἀγίου Πνεύματος, τῆς μιᾶς θεότητός τε καὶ βασιλείας, τοῦ ἐν Τριάδι δοξαζομένου καὶ προσκυνουμένου Θεοῦ, θεσπίσματι δὲ τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ γαληνοτάτου μεγάλου αὐθεντοῦ, βασιλέως ἡμῶν καὶ μεγάλου κνέζη Ἀλεξίου Μιχαηλοβίτζη, πάσης Μεγάλης, Μικρᾶς τε καὶ Λευκῆς Ῥωσσίας αὐτοκράτορος τοῦ νέου Κωνσταντίνου, τῆς εὐσεβοῦς καὶ ὀρθοδόξου χριστιανικῆς ἡμῶν πίστεως ζηλωτοῦ καὶ ὑπερμάχου, τῶν ἐχθρῶν δὲ καὶ ἐναντίων τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἀνυποτάκτων ἐκδικητοῦ καὶ παιδευτοῦ, ἐσυγκροτήθη ἡ Ἱερὰ Σύνοδος (ἀπόντος τότε τοῦ Πατριάρχου), οἱ ἱερώτατοι καὶ πανοσιώτατοι μητροπολίται, ἀρχιεπίσκοποι καὶ ἐπίσκοποι, ἀρχιμανδρίται καὶ ἡγούμενοι, ἐν τῇ Θεοφρουρῆτῳ βασιλευούσῃ μεγαλουπόλει Μοσκοβίᾳ δι' αἰτίαν τοιαύτην.

Ἐπειδὴ, Θεοῦ παραχωρήσει, ἐνεκεν τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ὁ πολέμιος τοῦ χριστιανικοῦ καὶ ὀρθοδοξοτάτου ἡμῶν γένους, βᾶσκανος Διάβολος, ἤγειρε πολλοὺς ἀμαθεῖς κατὰ τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, οὐχὶ μόνον ἰδιώτας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ ἱερατικοῦ καὶ μοναχικοῦ τάγματος, ὧν οἱ μὲν ἐκ πολλῆς ἀμαθείας τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς καὶ γνώμης διεφθαρμένους, οἱ δὲ καὶ σχήματι εὐλαθείας καὶ πολιτείας εἶναι δοκούσης ἐναρέτου φαινόμενοι ἀσκηταί, νηστευταί καὶ ἐνάρετοι, ἐμπεπλησμένοι δὲ πάσης ἀγνοσίας καὶ δοκοφροσύνης, ἕτεροι δὲ, καὶ ἐκ ζήλου τοῦτο νομίζοντες ἐποίουν, καὶ τοιοῦτον ζῆλον ἔχοντες, ἀλλ' οὐχὶ συνετῶς παρακινούμενοι, ἐτάραξαν πολλὰς σεσαλευμένας ψυχὰς, καὶ τινες μὲν διὰ στόματος, ἄλλοι δὲ καὶ ἐγγράφως λέγοντες καὶ γράφοντες ὤφθησαν ὅσα ὁ πατήρ τοῦ ψεύδους Σατανᾶς εἰς τὰ ὄντα αὐτῶν ἐψιθύρισε τοιγαροῦν ὠνόμασαν τὰ βιβλία τὰ νεωστὶ μεταφρασθέντα, διορθωθέντα μετὰ μόχθου πολλοῦ καὶ τυπωθέντα μετὰ δαπάνης οὐκ ὀλίγης, ἐπὶ τοῦ Νίκωνος ποτὲ Πατριάρχου, ὑπάρχειν αἰρετικά, νεοθευμένα καὶ διεφθαρμένα, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἡμῶν τάξεις τὰς διωρθωμένας ἐκ παλαιῶν ἐλληνικῶν καὶ σλαβῶν βιβλίων, ἀνευθεῶς ἐκα-

κολόγησαν, και ἀναισχύντως ἐσυκοφάντησαν, τὴν ἀρχιερατικὴν τάξιν καὶ ἀξίαν ἐκατεφρόνησαν καὶ ὠνείδισαν, ταρασσόντες τὸν ὄχλον μὲ τὴν μωρίαν αὐτῶν, ἐπιλέγοντες, ὡς ἡ Ἐκκλησία πλέον οὐκ ἦν Ἐκκλησία, πῶς οἱ ἀρχιερεῖς οὐκ εἰσὶν ἀρχιερεῖς, καὶ οἱ ἱερεῖς τὸ σύνολον οὐχ ὑπάρχουσι, καὶ ἕτερα παρόμοια φλυαροῦντες παράνομα· καὶ διὰ τὴν τοιαύτην αὐτῶν διαβολικὴν φλυαρίαν καὶ ἀσύνητον ματαιολογίαν, οἱ ἱερεῖς ὑπὲρ πάσης ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας καὶ φροντίδος ἀμερίμνησαν, ἀνθ' ὧν λόγον ἀποδώσουσιν ἐν τῇ φοβερᾷ ἡμέρᾳ τῆς δικαιοκρισίας. Καὶ τὰ βιβλία τὰ νεωστὶ μεταφρασθέντα διορθωθέντα καὶ τυπωθέντα ἐπὶ τοῦ Νίκωνος ποτὲ Πατριάρχου καὶ μετὰ τὴν ἐξέλευσιν αὐτοῦ ἤρξαντο τοῦ βδελύττεσθαι, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ δοξολογίαν μὴ ἐπιτελεῖν μετὰ τῶν διορθωμένων βιβλίων, οὔτε μὴ τὰς Προσφορὰς αἱ εἶχον τετυπωμένον τὸν τετραπέρατον τοῦ Κυρίου τίμιον σταυρὸν, κατὰ γὰρ καὶ τὴν παράδοσιν τῆς ἁγίας ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας προσφερομένου

IC	XC	
NI	KA	

τοῦ τύπου: | ————— | μῆτε τὴν θείαν ἱερουργίαν

λειτουργῆσαι οὐκ ἤθελον μετ' ἐκείνων, μόνον ἐξ ἐντελοῦς ἀμαθείας ἐδέχοντο τὰς προσφορὰς ὅπου ἦσαν τετυπωμένα, ὁ σταυρὸς μὲ ὑποπόδιον δηλονότι, καὶ μὲ τὸ κρανίον τοῦ προπάτορος Ἀδάμ, καὶ κύκλωθεν γεγραμμένον τὸ, «Ἴδε ὁ ἄμνος τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὰς ἁμαρτίας παντὸς τοῦ κόσμου», μὴ γινώσκοντες ὡς οὐχὶ ὁ σταυρὸς ὑπάρχει ἄμνος, οὐδὲ ἐκίστη Προσφορὰ πρὸ τῆς ἱερουργίας ἢ καὶ μετὰ τὴν ἱερουργίαν λογίζεται ἄμνος τοῦ Θεοῦ, μόνον ἢ μερὶς ἢ ὅποια αἱρεταὶ ἀπὸ τὴν μίαν Προσφορὰν εἰς ἀνάμνησιν τοῦ Κυρίου, ἐκεῖνη μόνη ἄμνος τοῦ Θεοῦ εἶναι λογίζεται· καὶ διὰ τὴν τοιαύτην τῶν ἱερέων πολλὴν ἀμάθειαν καὶ ἄκραν ἀμέλειαν, τὸ ἐγγχειρισθὲν αὐτοῖς τοῦ Χριστοῦ ποιμνιον καταφρονούντων καὶ μὴ φροντιζόντων ὑπὲρ πάσης ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας, διὰ τῆς ἀτάκτου αὐτῶν πολιτείας πολλοὶ τῶν χριστιανῶν ἐχωρίσθησαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰσόδου καὶ συντόνου προσευχῆς, τῆς τε μετανοίας καὶ ἐξομολογήσεως τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν καὶ κοινωνίας τοῦ ἀχράντου Σώματος καὶ Αἵματος τοῦ Χριστοῦ ὑστέρησαν ἑαυτοὺς οἱ τριτάλαινοι· οὐμὴν δὲ ἀλλὰ οἱ δυνάμενοι ἄρχισαν ἐν τοῖς οἴκοις αὐτῶν κρατεῖν χηρευομένους ἱερεῖς ἀνευ εὐλογίας καὶ ἀπολύσεως τῶν ἀρχιερέων αὐτῶν, καὶ πολλοὶ ἐκ τούτων τῶν ἱερέων ὑπῆρχον ἐν ἐπιτιμίῳ, ἕτεροι δὲ ὑποκείμενοι καὶ ὑπὸ τελείαν καθάρσεων ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἀρχιερέων· ἱερουργούσαν οὖν ἐπὶ τὰς οἰκείας αὐτῶν, ποιούντες τὸ θέλημα τῶν ἀνυποτάκτων τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας τῶν μὴ θελόντων ἀκοῦσαι ψαλμωδίαν καὶ ἀκολουθίαν εἰς τὰς ἐκκλησίας ἐκείνας, ὅπου ἐτελεῖτο ἡ ἀκολουθία μὲ τὰ διορθωμένα τυπωμένα βιβλία, κατὰ τὴν τάξιν τῆς ἁγίας Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ὥστε καὶ εἰς πολλοὺς ἐκ τοῦ λαοῦ ὑποψία εἰσηῆλλον πῶς πολλὰ αἰρέσεις καὶ τοῦ Ἀντιχριστοῦ μύσματα κατεμίαναν τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰς τάξεις καὶ τὰ Μυστήρια καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν πᾶσαν ἀκολουθίαν. Ἐσυγχίσθησαν δὲ καὶ ἐσκυδαλίσθησαν καὶ διὰ τὴν διορθωσιν τοῦ ἁγίου Συμβό-

λου, και διὰ τὸ τριπλοῦν «ἀλληλούϊα», και διὰ τὴν σημείωσιν τοῦ τιμίου και ζωοποιῦ σταυροῦ, εἶπουν διὰ τὴν σύνθεσιν τῶν τριῶν πρώτων δακτύλων, και διὰ τὴν εὐχὴν τοῦ Ἰησοῦ και τὰ ἐξῆς.

Διὰ ταύτας οὖν τὰς αἰτίας, ἐσυναθροίσθημεν ἡμεῖς οἱ τῆς Μεγαλωρωσσίας ἀρχιερεῖς, μητροπολίται, ἀρχιεπίσκοποι, και ἐκ τῶν λοιπῶν τοῦ ἱεροῦ καταλόγου οἱ ἔγκριτοι ἀρχιμανδρίται, ἡγούμενοι και πρωτοπαπάδες, ἐν τῇ Πατριαρχικῇ Συνοδικῇ Παλάτιῳ και ἐξετάσαντες ἀκριβῶς διὰ μέσου πολλοῦ καιροῦ τὰ νεωστὶ μεταφρασθέντα, διορθωθέντα και τυπωθέντα βιβλία σὺν τοῖς παλαιοῖς σλαβαϊκοῖς χειρογράφοις βεμβραίνοις βιβλίοις, περὶ τῶν ἄνω εἰρημένων ὑποθέσεων και ὑπὲρ τῶν λοιπῶν, και οὐδὲν στρεβλὸν ἢ διεστραμμένον ἢ τῆς εὐσεβοῦς και ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως ἐναντίον εἰς τὰ νεωστὶ μεταφρασθέντα, διορθωθέντα τε και τυπωθέντα βιβλία εὗρομεν, ἀλλὰ πάντα σύμφωνα σὺν τοῖς παλαιοῖς σλαβαϊκοῖς βεμβραίνοις βιβλίοις· εἰς ἃ ἴδομεν τὸ ἅγιον Σύμβολον γεγραμμένον, ἄνευ τῆς προθήκης ἐκείνης (τοῦ «ἀληθινόν»), καθὼς και εἰς τὰ νεωστὶ διορθωθέντα βιβλία ὁρθῶς ἐτυπώθη, ἔτι και τὸ «ἀλληλούϊα» ἀραδικῶς γεγραμμένον ἐκ τρίτου, «ἀλληλούϊα, ἀλληλούϊα, ἀλληλούϊα, δόξα σοι ὁ Θεός», οὕτως ἐκ τρίτου λέγεσθαι ἀπεφάνθη· ἀλλὰ και τὴν σημείωσιν τοῦ τύπου τοῦ τιμίου σταυροῦ, ἡγουν τὴν σύνθεσιν τῶν τριῶν πρώτων δακτύλων τῆς δεξιᾶς χειρός, και τὴν τοῦ Ἰησοῦ εὐχὴν, ὁμοίως και τὴν τάξιν τῆς ἱερᾶς λειτουργίας και τὰ λοιπὰ πάντα σύμφωνα εἰς τὰ παλαιὰ σλαβαϊκὰ βεμβραῖνα βιβλία εὗρομεν, ὡς και εἰς τὰ διορθωμένα και τετυπωμένα βιβλία. Διότι ὁ ποτὲ πατριάρχης Νίκων νὰ διορθωθῶσι και μεταφρασθῶσι τὰ βιβλία οὐχὶ ἀφ' ἑαυτοῦτου μόνος ὤρισεν, ἀλλὰ και μετὰ τῆς βουλῆς τοῦ εὐλαβεστάτου αὐθεντοῦ ἡμῶν βασιλέως και μεγάλου Κνέζη κυρίου Ἀλεξίου Μιχαηλοβίτζη, πάσης Μεγάλης Μικρᾶς τε και Λευκῆς Ῥωσσίας αὐτοκράτορος, μετὰ γνώμης δὲ και εὐλογίας τῶν Μακαριωτάτων και Ἀγιωτάτων Οἰκουμενικῶν Πατριαρχῶν, και μετὰ συμφωνίας πάντων τῶν ὁσιωτάτων Ἀρχιερέων τῆς Μεγάλης Ῥωσσίας, συνοδικῶς ἀπεφασίσθη ἐκ τῶν ἑλληνικῶν και παλαιῶν σλαβαϊκῶν βεμβραῖνων βιβλίων, και ἡμεῖς νῦν ἀκριβῶς ἐρευνήσαντες και δοκιμάσαντες και ἐνώπιον τοῦ εὐσεβεστάτου, γαληνοτάτου μεγάλου αὐθεντοῦ βασιλέως ἡμῶν και αὐτοκράτορος Κυρίου Ἀλεξίου Μιχαηλοβίτζη, και κατενώπιον τῆς ἐκλαμποτάτης βασιλικῆς Συγκλήτου, εἰς τὸ Βασιλικόν Ὑψηλότατον Λίθινον Παλάτιον ἐπαραστήσαμεν, και ἀναγνόντες ἐμπροσθεν τῆς αὐτοῦ μεγίστης βασιλείας, και ἐνώπιον τῶν καθεζομένων ἀρχόντων και ἄλλων παρεστηκότων πάντων εὗρομεν αὐτὰ ὀρθὰ και σύμφωνα εἰς ἅπαν· ἐκ τῶν ὁποίων βιβλίων τινὰ, και εἰς τοὺς κατὰ τόπον ἱερεῖς τῆς βασιλευούσης πόλεως Μοσκοβίας συνοδικῶς ἐνεφανήσαμεν εἰς τὸ Πατριαρχικόν Συνοδικόν Παλάτιον παραστήσαντες, εἰς ἃ ὑπάρχει και γεγραμμένον τὸ ἅγιον Σύμβολον χωρὶς τῆς προθήκης (τοῦ «ἀληθινόν») και τὸ «ἀλληλούϊα» ἀραδικῶς ἐκ τρίτου εἶτα τὸ «δόξα σοι ὁ Θεός» και τὰ λοιπὰ πάντα καθὼς και εἰς τὰ νεωστὶ διορθωθέντα βιβλία ὕστερον ἐτυπώθησαν.

Ὅποταν δὲ, χάριτι τοῦ παντοδυνάμου και παναγάθου Θεοῦ και τῆ πρεσβείας και προστασίας τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου οἱ Παναγιωτάτοι και Μακαριώτατοι, (και Οἰκουμενικοὶ) Πατριάρχαι ὁ τε κύρ Πατρί-

σιος πάπας και πατριάρχης τῆς μεγάλης πόλεως Ἀλεξανδρείας και Κριτῆς τῆς Οἰκουμένης, και ὁ κύρ Μακάριος, πατριάρχης τῆς μεγάλης θεουπόλεως Ἀντιοχείας και πάσης Ἀνατολῆς, διὰ τῆς προσκλήσεως, δεήσεώς τε και παρακλήσεως τοῦ εὐσεβεστάτου μεγάλου αὐθέντου ἡμῶν βασιλέως και μεγάλου Κνεζῆ Ἀλεξίου Μιχαηλοβίτζη, πάσης Μεγάλης Μικρᾶς τε και Λευκῆς Ρωσσίας αὐτοκράτορος, παρεγένοντο σωματικῶς εἰς τὸ διορθῶσαι και διακρίναι τὰ ἀνά τὴν ἡμετέραν ἐκκλησίαν συμβάοντα σχίσματα και σκάνδαλα, ἡμεῖς ἅπανα ἡ ἱερὰ Σύνοδος τῆς Μεγαλορωσσίας ἐχαριστοῦντες Κυρίῳ τῷ Θεῷ και τῇ παναχράντῳ Θεοτόκῳ ὑπὲρ τῆς ἀφίξεως αὐτῶν και παρουσίας, ἐχαρημεν λίαν ὑπὲρ τῆς τοιαύτης εὐτυχίας, ὅπου Κύριος ὁ Θεὸς διὰ ἀπειρον ἔλεος, και τῇ πρεσβείᾳ τῆς παναχράντου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, τοιαύτην εὐτυχίαν και χάριν ἐχαρίσατο ἡμῖν ὡς νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν σωματικὴν παρουσίαν των. Ὅμως μετὰ ταῦτα ἡμεῖς ἅπανα ἡ ἱερὰ Σύνοδος εἰς τὴν κρίσιν τῶν μακαριωτάτων και παναγιωτάτων πατριαρχῶν τὰς συνόδους ἡμῶν και πάσας τὰς ὑποθέσεις καταλεπτῶς ἀννέγαμεν, και οἱ Μακαριώτατοι και Παναγιώτατοι Πατριαρχαὶ τὰς ἡμετέρας συνοδικὰς ὑποθέσεις και διακρίσεις ἀκούσαντες εἶπον ὅτι «Οὗτος ἔχει ἡ ἀλήθεια, και ὀρθῶς ἐδιακρίνατε, μεθ' ἡμῶν εἰς ἅπαντα συμφωνεῖτε, ὡς ἡμεῖς κρατοῦμεν και φρονοῦμεν ἐξ ἀνωθεν και ἀρχῆς οὕτω και ὑμεῖς συνοδικῶς και σοφῶς ἐδιακρίνατε και ἐφρονήσατε, διότι αὕτη ἐστὶν ἡ παράδοσις τῶν ἁγίων Ἀποστόλων και τῶν ἁγίων Πατέρων και τῆς ἁγίας Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἡ ἔκπαλαι συνήθεια και τάξις· και τὰ βιβλία τὰ νεωστὶ μεταφρασθέντα και διορθωθέντα και τυπωθέντα ὑπάρχουσι ὀρθὰ και σύμφωνα σὺν τοῖς ἡμετέροις βιβλίοις», και τὰς ἡμετέρας συνοδικὰς διακρίσεις εὐλογήσαντες ἐβεβαίωσαν.

Ὅταν δὲ ὁ Κύριος ὁ Θεὸς και ἡ πανάχραντος Θεοτόκος μετὰ τὴν ἔλευσιν τῶν Παναγιωτάτων Πατριαρχῶν ταχὺ ἐδώρησατο ὑμῖν και γνήσιον ἀρχιερέα και ἀρχιεπίσκοπον τὸν ἀγιώτατον κύρ Ἰωάσαφ διὰ πατριάρχην Μοσχοβίας και πάσης Ρωσσίας, και πρὸς αὐτὸν τὰς ἡμετέρας συνοδικὰς ὑποθέσεις και διακρίσεις ἀννέγαμεν, τοῦ θεωρῆσαι, διακρίναι, εὐλογῆσαι και βεβαίωσαι, και ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἡμῶν πατριάρχης ὁ ἀγιώτατος Μοσχοβίας και πάσης Ρωσσίας τὰς συνοδικὰς ἡμῶν ὑποθέσεις και διακρίσεις ἀκούσας και θεωρήσας εὐλόγησε και ἐβεβαίωσε, ὡς και οἱ μακαριώτατοι και οἰκουμενικοὶ πατριαρχαὶ κύρ Παΐσιος Ἀλεξανδρείας, και κύρ Μακάριος Ἀντιοχείας συμφώνως ἐν ἅπασιν.

ΑΠΟΦΑΣΙΣ ΚΟΙΝΗ.

Ἐπὶ τούτοις οὖν κοινῶς νῦν ἡμεῖς οἱ ἐλέῳ Θεοῦ εὐσεβεῖς οἰκουμενικοὶ πατριαρχαὶ, Παΐσιος πάπας και πατριάρχης τῆς μεγάλης πόλεως Ἀλεξανδρείας, και Κριτῆς τῆς Οἰκουμένης, και Μακάριος, πατριάρχης τῆς μεγάλης θεουπόλεως Ἀντιοχείας και πάσης Ἀνατολῆς, ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ και συλλειτουργοῦ ἡμῶν κύρ Ἰωάσαφ, πατριαρχοῦ Μοσχοβίας και πάσης Ρωσσίας, σὺν τοῖς λοιποῖς ἱερωτάτοις τῆς Μεγάλης Ρωσσίας και τοῖς παρατυχοῦσι τῶν Ρωμιῶν ἀρχιερεῦσι και μετὰ πάσης τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἐν ὀνόματι τοῦ μεγάλου Θεοῦ και Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ συνοδικῶς ἀποφαινόμεθα:

Πάντων ὑμῶν τῶν ἀρχιμανδριτῶν καὶ ἡγουμένων τε, μοναχῶν καὶ πρωτοπαπάδων καὶ πάντων τῶν ἱερέων καὶ κληρικῶν παντὸς τάγματος καὶ παντὸς τοῦ ὀρθοδόξου πληρώματος μεγάλων τε καὶ μικρῶν (ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν), ὀρίζομεν νὰ ὑποτάσσεσθε ἐπὶ πᾶσι τῇ ἁγίᾳ τοῦ Χριστοῦ Ἀνατολικῇ καὶ Ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ ἄνευ πάσης ὑποψίας καὶ ἀντιλογίας· οἱ ἀρχιμανδριταὶ καὶ ἡγούμενοι νὰ διδάσκετε τοὺς ἀδελφούς τῶν μοναστηρίων ἡμῶν, οἱ πρωτοπαπάδες καὶ λοιποὶ ἱερεῖς ἕκαστος ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐνορίᾳ τοὺς ἐνορίτας του, καὶ ὁ καθείς τὰ πνευματικὰ τέκνα, ἀνδρας, γυναῖκας τε καὶ παῖδας νὰ διδάσκετε συχνῶς ἐπ' ἐκκλησίας καὶ κατὰ μόνας, ἵνα πείθωνται οἱ πάντες κατὰ πάντα χωρὶς πάσης ὑποψίας καὶ ἀντιλογίας τῇ ἁγίᾳ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ· ἀλλὰ καὶ τὰ βιβλία ὅπου σὺν θεσπίσματι τοῦ εὐσεβεστάτου αὐτοκράτορος βασιλέως ἡμῶν κυρίου Ἀλεξίου Μιχαηλοβίτζη, καὶ σὺν εὐλογίᾳ καὶ γνώμῃ τῶν ἁγιωτάτων ἡμετέρων ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν Οἰκουμενικῶν Πατριαρχῶν ἐμεταφράσθησαν καὶ προεδιωρθώθησαν καὶ ἐτυπώθησαν εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Νίκωνος ποτὲ πατριάρχου καὶ μετὰ τὴν ἐξέλευσιν αὐτοῦ δι' εὐλογίας τῆς ἱερᾶς Συνόδου, ἥτοι τῆς θείας λειτουργίας βιβλία, Εὐχολόγια καὶ ἕτερα, νὰ τὰ δεχθῆτε καὶ μετὰ τοῦτα νὰ ἐκτελήτε τὴν ἐκκλησιαστικὴν τοῦ Θεοῦ δοξολογίαν (διότι εἶναι καὶ ὀρθῶς ἀληθινὰ διωρθωμένα) κατὰ τάξιν, μιᾶ φωνῇ καὶ γνώμῃ ἀθορόβως τε καὶ ἀσυγχύστως τὸ ἅγιον Σύμβολον νὰ τὸ στέργητε καὶ νὰ τὸ ἀναγινώσκητε, καθὼς οἱ ἅγιοι καὶ θεοφόροι Πατέρες τῆς Α'. ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς Συνόδου τῆς ἐν Νικαίᾳ καὶ τῆς Β'. τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἔγραψαν καὶ ἐσύνθεσαν ἑλληνιστί, καὶ αἱ λοιπαὶ ἅγιοι οἰκουμενικαὶ καὶ τοπικαὶ Σύνοδοι ἐκύρωσαν καὶ ἐβεβαίωσαν, ὡς ὑπάρχει νῦν διωρθωμένον κατὰ τὸ ἑλληνικὸν καὶ τυπωμένον εἰς τὴν σλαβικὴν γλῶσσαν διορθωμένον, ἄνευ προσθήκης καὶ πάσης παραλλαγῆς· οὕτως οὖν κρατεῖν τοὺς πάντας ἐντελλόμεθα καὶ ὀρίζομεν ἀναγινώσκεισθαι ἐπ' ἐκκλησίας καὶ πανταχοῦ τὴν ὁμολογίαν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως. Τὸ δὲ «ἀλληλούϊα» εἰς τὴν θείαν ὑμνωδίαν, εἰς τὸν διατεταγμένον καιρὸν νὰ λέγητε ἐκ τρίτου, ἥτοι «ἀλληλούϊα ἀλληλούϊα, ἀλληλούϊα, δόξα σοὶ ὁ Θεὸς», οὕτως ἐκ τρίτου κατὰ τὴν παλαιὰν παράδοσιν καὶ τάξιν, ὡς εἶναι γεγραμμένον εἰς τὰ παλαιὰ βεμβράϊνα ἑλληνικὰ καὶ σλαβικὰ βιβλία.

Ἄλλὰ καὶ τὸ σημεῖον τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ Σταυροῦ νὰ ποιῆτε σημειώνοντας τοῦ λόγου σας μὲ τὰ τρία πρῶτα δάκτυλα τῆς δεξιᾶς χειρὸς, μὲ τὸ πρῶτον τὸ λεγόμενον ἀντίχειρ, μὲ τὸ δεῦτερον τὸν λιχανὸν καὶ μὲ τὸ μέσον τὸν σφακέλου καλούμενον, συνθέτειν αὐτὰ ὁμοῦ καὶ λέγειν, «Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος», τὰ δὲ ἕτερα δύο δάκτυλα, τὸν παράμεσον καὶ τρύμνωπα ἔχειν κλιτὰ καὶ ἀργά, κατὰ τὴν παλαιὰν παράδοσιν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων καὶ τῶν ἁγίων Πατέρων· οὕτως ἔχουσιν ὅλα τὰ γένη τῶν χριστιανῶν καὶ πολλαῖς ἄλλαις φυλαῖς ὅπου ὑπάρχουν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν, ἀπὸ ἀνατολῶν ἕως δυσμῶν παράδοσιν ἐκπαλαι, καὶ ἕως τοῦ νῦν ἀπαραλλάκτως κρατοῦσι καθὼς φαίνεται νῦν καὶ ὧδε εἰς τὴν Μεγαλορωσσίαν οἱ ἐγγύριοι ἐκ παλαιᾶς παραδόσεως ἀπαραλλάκτως νὰ σημειώνωνται μὲ τὰ τρία πρῶτα δάκτυλα. Καὶ τοῦ Ἰησοῦ τὴν εὐχὴν νὰ τὴν λέγετε οὕτως· οἱ πάντες, «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἐλέησον ἡμᾶς», εἰς τὴν ἐκκλη-

σιαστικὴν ἀκολουθίαν καὶ εἰς τὴν κοινὴν συνάθροισιν, εἰ δὲ κατὰ μόνας, ὡς θέλει ὁ καθείς. Ἐπὶ τούτοις δὲ παραγγέλλομεν ὅλας τὰς ποιούσας τὰς Προσφορὰς τοῦ τυπῶναι τὰς Προσφορὰς μὲ τὴν σφραγίδα τοῦ τετραπεράτου σταυροῦ, καθὼς ἄνωθεν ἐσημειώσαμεν, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν μεγάλων διδασκάλων, Ἀθανασίου τοῦ Μεγάλου, Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ καὶ ἑτέρων, ὅτι ὁ ἐκ δύο ξύλων συνθεμένος σταυρὸς ὑπάρχει ἀληθινὸς σταυρὸς. Ἐπὶ τούτοις καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ μοναστηριακὴν τάξιν καὶ νηστείαν φυλάττειν κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων καὶ ἁγίων Πατέρων, ὡς ἡ ἁγία Ἀνατολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία φυλάττει πρὸς σωτηρίαν πάντων τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν.

Ἔτι δὲ ὀρίζομεν καὶ ἐντελλόμεθα πᾶσιν ὑμῖν τοῖς τοῦ ἱεροῦ καταλόγου καὶ ἐρμηνεύομεν, πῶς νὰ σφραγίζητε, ἦτοι νὰ εὐλογῆτε τὸν ὀρθοδόξον λαόν, συνθέτοντες τῆς δεξιᾶς χειρὸς (ὕμεις οἱ ἱερεῖς) τὰ δύο δάκτυλα, τὸν λιχανὸν λεγόμενον ὀρθὸν ἔχειν, καὶ τὸ μέσον κυρτὸν ὀλίγον, τὰ ὅποια σημειῶνουν τὸ «Ἰησοῦς», τὰ δὲ ἕτερα δύο δάκτυλα, τὸν ἀντίχειρα λεγόμενον καὶ τὸν παράμεσον ἔχειν κλιτὰ, καὶ πρὸς ἄλληλα πλάγια ἐνωμένα, δηλοῦντα τὸ Χ στοιχεῖον, καὶ πάλιν τὸ ἔγγιστα τούτων κυρτὸν, τὸ ἐλάχιστον, τὸ καὶ μῦα καλούμενον, ἐπικαμπές ὀλίγον, σημειῶν τὸ Σ, ὅπου αὐτὰ τὰ τρία δάκτυλα σημαίνοντα τὸ ΧΣ ὄνομα, καὶ ἐν τούτῳ τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐντελλόμεθα ὑμῖν τοῖς ἱερεῦσι τοῦ σφραγίζειν τὸν πιστὸν λαόν, κατὰ τὸ εἰρημένον πρὸς Ἀβραὰμ ὑπὲρ Χριστοῦ, «Καὶ ἐν τῷ σπέρματί σου ἐνευλογηθήσονται πάντα τὰ ἔθνη», ἤγουν πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς.

Αὕτη οὖν ἡ ἡμετέρα συνοδικὴ ἀπόφασις καὶ ἐντολὴ πρὸς πάντας τοὺς εἰρημένους ἄνωθεν ἱερωμένους τοῦ ὀρθοδόξου πληρώματος· διὸ καὶ ἀποφαινόμεθα καὶ ὀρίζομεν πάντας ὑμᾶς ἀπαραλλάκτως ταῦτα φυλάττειν καὶ υποτάσσεσθαι τῇ ἁγίᾳ ἡμῶν Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἐὰν δὲ τις οὐ στέρξῃ ἀλλὰ καὶ παρακούσῃ τὰ ὀρισθέντα καὶ ἀποφασισθέντα παρ' ἡμῶν, καὶ ἀνυπότακτος τῆς ἁγίας καὶ Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἐνεστώσης ἱεράς Συνόδου φανείῃ, τὸν τοιοῦτον ὡς ἐναντίον καὶ ἀπειθῆ, παρὰ τῆς δοθείσης ὑμῖν ἐξουσίας καὶ χάριτος τοῦ παναγίου καὶ ζωαρχικοῦ Πνεύματος, εἰ μὲν εἴη ἐκ τοῦ ἱεροῦ καταλόγου, ἔχομεν αὐτὸν καθηρημένον καὶ γεγυμνωμένον πάσης ἱεροπραξίας καὶ χάριτος, καὶ τῷ τελευταίῳ ἀναθέματι παραδεδωμένον· εἰ δὲ γε εἴη ἀπὸ λαϊκῆς τάξεως, ἀφωρισμένον ἔχομεν καὶ ἀλλότριον ἀπὸ Πατρὸς, Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, καὶ τῷ ἀναθέματι τῷ αἰωνίῳ ὑπόδικον, ὡς αἰρετικὸν καὶ ἀνυπότακτον, καὶ ἐκ τῆς ὀρθοδόξου ὀλομελείας καὶ ποιμνῆς καὶ τῆς ἐκκλησίας Χριστοῦ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἀποκόπτομεν, ὡς μέλος σαπρὸν καὶ σεσαπημένον, ἕως οὗ συνετισθῇ, σωφρονισθῇ καὶ ἐπιστρέψῃ ἐν ἐπιγνώσει ἀληθείας διὰ καθαρᾶς μετανοίας· καὶ ἂν μενῇ εἰς πεισμονὴν ἕως τέλους τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ἔστω καὶ μετὰ θάνατον ἀφωρισμένος καὶ ἀσυγχώρητος· ἡ ψυχὴ αὐτοῦ καὶ ἡ μερίς μετὰ τοῦ προδότου Ἰούδα καὶ μετὰ τῶν συσταυρωσάντων τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν Ἰουδαίων, καὶ μετὰ τοῦ Ἀρείου καὶ τῶν λοιπῶν καταράτων αἰρετικῶν· ὁ σίδηρος, τὰ ξύλα, αἱ πέτραι λυθήσονται, ἐκεῖνος δὲ μεγέτω ἄλυτος καὶ τυμπανιαῖος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων.

Αὕτη ἡ ἡμετέρα συνοδικὴ διάγνωσις καὶ ἀπόφασις ὑπεγράφη καὶ ἐβε-

βαιώθη διὰ τῶν ἡμετέρων ἰδίων χειρῶν καὶ ἐτέθη ἐν τῷ ναῷ τῆς ὑπερά-
γιας Θεοτόκου τῆς τιμίας καὶ ἐνδόξου Κοιμήσεως τῆς ἐν τῷ Πατριαρχεῖῳ
τῆς Θεοφυλάκτου βασιλευούσης μεγαλοπόλεως Μοσχοβίας καὶ πάσης Ρωσ-
σίας, εἰς αἰώνιαν στερέωσιν καὶ βεβαίωσιν καὶ εἰς αἰδιμιον μνήμην τῶν
μετὰ ταῦτα.

Ἐν ἔτει ἀπὸ κτίσεως κόσμου Ἰροέ, ἀπὸ δὲ τῆς ἐνσάρχου οἰκονομίας τοῦ
Θεοῦ Λόγου ἀρχῆς Ἰνδ. ε', μηνὶ Μαίῳ ιγ'.

Εἰσὶ καὶ ἕτερα καφάλαια καὶ ζητήματα πλείονα τούτων, ἅπερ ἐζητήθησαν (παρὰ
τῆς Ἱ. Συνόδου, καὶ οἱ Μακαριώτατοι Πατριάρχαι ἐδιέλυσαν καὶ ἀπόφασιν ἐποίησαν,
ἅτινα ἡμεῖς διὰ τὸν ὄγκον καὶ ὄκνον ἐπαραδράμαμεν· μόνον διὰ τὰ ἀναγκαϊότερα ἐμε-
ταφράσαμεν ἐκ τῆς σλαβονίδος καὶ ἐγράψαμεν εἰς τὸν παρόντα Τόμον μετὰ ταῦς ὑπο-
γραφαῖς των.

Αἱ ὑπογραφαὶ αὗται τῶν οἰκείων χειρῶν τῶν Μακαριωτάτων Πατριαρ-
χῶν καὶ πάσης τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, τῶν τε ἀρχιεπισκόπων, ἡγουμένων
καὶ πρωτοπαπάδων.

ΠΑΙΣΙΟΣ ἑλέφ Θεοῦ πάπας καὶ πατριάρχης τῆς μεγάλης πόλεως Ἀ-
λεξανδρείας καὶ Κριτῆς τῆς Οἰκουμένης.

ΜΑΚΑΡΙΟΣ ἑλέφ Θεοῦ πατριάρχης τῆς μεγάλης θεουπόλεως Ἀντιοχείας
καὶ πάσης Ἀνατολῆς.

ΙΩΑΣΑΦ ἑλέφ Θεοῦ πατριάρχης Μοσχοβίας καὶ πάσης Ρωσσίας.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Νοβογοροδίου **ΠΙΤΕΛΟΥΝ**.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Καζανίου **ΛΑΥΡΕΝΤΙΟΣ**.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Ἀστραχανίου **ΙΩΑΣΑΦ**.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Σιμπηρίου **ΚΟΡΝΗΛΙΟΣ**.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Ρόστοβίου **ΙΩΑΝΑΣ**.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Μπελογραντίου **ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ**.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Κροτίσκης καὶ Σάρας **ΠΑΥΛΟΣ**.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Γαζέων **ΠΑΙΣΙΟΣ**.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Νικαίας **ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ**.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Ἀμασίου **ΚΟΣΜΑΣ**.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Ἰκονίου **ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ**.

† Ὁ Τραπεζοῦντος μητροπολίτης **ΘΕΟΦΙΛΟΣ**.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Βάρνης **ΔΑΝΙΗΛ**.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης ἐξ Ἰβηρίας **ΕΠΙΦΑΝΙΟΣ**.

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Χίου **ΘΕΟΦΑΝΗΣ**.

† Ὁ Σινᾶ Ὅρους καὶ ἁγίας Βάτου ἀρχιεπίσκοπος **ΑΝΑΝΙΑΣ**.

† Ὁ ταπεινὸς ἐπίσκοπος Βολύγδας **ΣΙΜΩΝ**.

- † Ὁ ταπεινὸς ἀρχιεπίσκοπος Σμολένσκας ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ.
† Ὁ ταπεινὸς ἀρχιεπίσκοπος Σουζυταλίου ΣΤΕΦΑΝΟΣ.
† Ὁ ταπεινὸς ἀρχιεπίσκοπος Ῥέζανίου ΙΔΑΡΙΩΝ.
† Ὁ ταπεινὸς ἀρχιεπίσκοπος Τφερίου ΙΩΑΣΑΦ.
† Ὁ ταπεινὸς ἀρχιεπίσκοπος Πσκοβίου ΑΡΣΕΝΙΟΣ.
† Ὁ ταπεινὸς ἀρχιεπίσκοπος Πογονιανῆς ΜΑΝΑΣΗΣ.
† Ὁ ταπεινὸς ἐπίσκοπος Κολόμνης ΜΙΣΑΗΛ.
† Ὁ ταπεινὸς ἐπίσκοπος Τζερνιγοβίου ΛΑΖΑΡΟΣ.
† Ὁ ταπεινὸς ἐπίσκοπος Βεάτσκης ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ.
† Ὁ ταπεινὸς ἐπίσκοπος Μστισλαβίου ΜΕΘΟΔΙΟΣ.
† Ὁ ταπεινὸς ἐπίσκοπος Σερβοσλαβονίας ΙΩΑΚΕΙΜ.
† Ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας Μεγάλης Ἐκκλησίας ἀρχιμανδρίτης ΜΑΤΘΑΙΟΣ.
† Ὁ τῆς ἁγίας Τριάδος τοῦ ὁσίου Σεργίου Μεγάλης Μονῆς ἀρχιμανδρίτης
ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ.
† Ὁ τοῦ Βλαντημηρίου τῆς Γεννέσεως μοναστηρίου ἀρχιμανδρίτης
ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ.
† Ὁ Τζουντόβου ἀρχιμανδρίτης ΙΩΑΚΕΙΜ.
† Τοῦ Σωτῆρος Νέου Σπάσου ἀρχιμανδρίτης ΙΩΣΗΦ.
† Τοῦ Σίμωνος ἀρχιμανδρίτης ΒΑΡΣΑΝΟΥΦΙΟΣ.
† Τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἀρχιμανδρίτης ΠΑΡΘΕΝΙΟΣ.
† Τῆς Σφιάσκας ἀρχιμανδρίτης ΙΩΣΗΦ.
† Ἀπὸ τὸ Καζάνη τῆς Μεταμορφώσεως ἀρχιμανδρίτης ΜΙΣΑΗΛ.
† Τοῦ ἁγίου Σάββα ἀρχιμανδρίτης ΒΑΡΝΑΒΑΣ.
† Τοῦ ἁγίου Ὑπατίου ἀρχιμανδρίτης ΚΥΡΙΑΛΛΟΣ.
† Τοῦ Σπετζέρου ἀπὸ τὸ Νοβογράδι ἀρχιμανδρίτης ΙΩΣΗΦ.
† Ἀπὸ τὸ Μέγα Νοβογράδι τοῦ ἁγίου Παφνουτίου ἀρχιμανδρίτης ΙΩΣΗΦ.
† Ἀπὸ τὸ Μπέλο-Ἐτζέρου τοῦ ἁγίου Κυρίλλου ἀρχιμανδρίτης ΜΩΥΣΗΣ.
† Ἀπὸ τὸ Μάϊσκο ἀρχιμανδρίτης ΙΩΣΗΦ.
† Ἀπὸ τὸ Ῥοστόβη τοῦ ἁγίου Θεοφάνους ἀρχιμανδρίτης ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ.
† Τοῦ Ἀνδρονίκου μοναστηρίου ἀρχιμανδρίτης ΠΑΦΝΟΥΤΙΟΣ.
† Τοῦ ἁγίου Θεοφάνους τοῦ ἐν τῇ Ἀγορᾷ ἀρχιμανδρίτης ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ.
† Τοῦ Ζιαμένσκου μοναστηρίου ἡγούμενος ΑΡΣΕΝΙΟΣ.
† Ἀπὸ τὸ Μπορόσκη ἡγούμενος ΠΑΡΘΕΝΙΟΣ.
† Ἀπὸ τὸ Ζούταλη τοῦ Σωτῆρος ἀρχιμανδρίτης ΠΑΥΛΟΣ.
† Τοῦ Σολοβέσκου μοναστηρίου ἀρχιμανδρίτης ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΣ.
† Τοῦ μακαριωτάτου Ἀλεξανδρείας πρωτοσύγκελος ΒΕΝΕΔΙΚΤΟΣ ἱερο-
μόναχος.
† Τῆς Ἀλεξανδρείας Μεγ. Μονῆς τοῦ ἁγίου Σάββα ἡγούμενος ΛΕΟΝΤΙΟΣ.

† Τοῦ ἀγιωνύμου Ὁρους τῶν Ἱερώων Μεγάλης Μονῆς ἀρχιμανδρίτης
ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ.

† Τῆς τιμίας Ὑψώσεως ἡγούμενος ΤΥΧΩΝ.

† Τοῦ Νοβίνσκου ἡγούμενος ΜΩΥΣΗΣ.

† Τοῦ ἀγίου Χρυσοστόμου ἡγούμενος ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ.

† Ὁ ἀρχιμανδρίτης Ἱερείας ΠΑΧΩΜΙΟΣ.

† Ὁ ἀρχιμανδρίτης Βούλγαρις ΣΟΛΟΜΩΝ.

† Ὁ οἰκονόμου τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας τῶν
Ἀντιοχείων ἸΩΑΝΝΗΣ ἱερεὺς ὁ Χίος.

† Ὁ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας τοῦ Συμπορίου τῆς Κοιμήσεως τῆς ὑπερα-
γίας Θεοτόκου πρωτοπαπᾶς ΜΙΧΑΗΛ.

† Τοῦ Εὐαγγελισμοῦ πρωτοπαπᾶς ΑΝΔΡΕΑΣ.

† Τῆς Γενέσεως τῆς Θεοτόκου πρωτοπαπᾶς ΘΕΟΔΩΡΟΣ.

† Τοῦ Σωτῆρος εἰς τὴν βασιλικὴν αὐλὴν πρωτοπαπᾶς ΟΝΗΣΙΜΟΣ.

† Τοῦ Σωτῆρος τῆς ἀχειροποιήτου εἰκόνας τοῦ εἰς τὰ βασιλικά παλά-
τια πρωτοπαπᾶς ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ.

† Τῆς Παναγίας τοῦ Καζανίου πρωτοπαπᾶς ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ.

† Τῆς Ἀναλήψεως πρωτοπαπᾶς ΜΑΚΑΡΙΟΣ.

† Τοῦ ἀγίου Νικολάου πρωτοπαπᾶς ΚΑΘΗΜΗΣ.

† Τῆς ἀγίας Σκέπης πρωτοπαπᾶς ΜΑΞΙΜΟΣ.

† Τοῦ Τζερνιγόβσκου πρωτοπαπᾶς ΙΑΚΩΒΟΣ.

† Τοῦ κνέζου Ἀλεξάνδρου πρωτοπαπᾶς ΠΑΥΛΟΣ.

16094
ΤΕΛΟΣ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000021105

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

